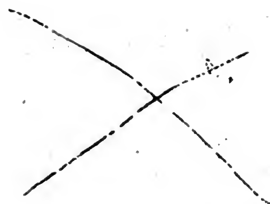

IHS

NAZIONALE
BIBLIOTECA
VITT. EMANUELE
8
26 — C
22
ROMA

Logicæ MARTINI SMIGLECII, SOCIETATIS IESV

PARS ALTERA.

Ea omnia, quæ ad Secundam & Tertiam operationem intellectus pertinent comprehendens.

Coll. Rom. S.

INGOLSTADII,

Ex Typographeo Ederiano, apud Elisabetham Angermariam, Viduam.

ANNO DOMINI M.DC.XVIII.

DISPVTATIO XII.

De secundâ Operatione intellectus seu de Enunciatione.

SEcundam operationem intellectus vocat Aristoteles, compositionem & diuisionem. Compositionem quidem ratione affirmationis, diuisionem verò ratione negationis: quanquam & in negatione est compositio quædam prædicati cũ subiecto; componitur enim diuisio prædicati cum subiecto. Communi verò nomine dicitur Enunciatio, quia in illa aliquid enunciatur siue affirmando siue negando. Quanquam hoc nomen conuenit secundæ operationi, vt est in voce; Enunciamus enim propriè vocibus; illa verò quæ est in mente enunciatio, non vocibus sed conceptibus perficitur, quatenus duo conceptus inter se vniuntur per affirmationem vel negationem. De vtraq; igitur enunciatione tam mentali, quàm vocali, in hac

 dispu-

disputatione agendum est, explicandaq; erunt primò enunciationis principia, ex quibus constat, hoc est nomen & verbum, deinde essentia eius, species, & proprietates.

QVÆSTIO PRIMA.

An voces primò immediatè significent res vel conceptus?

Voces suo modo significant tam res quàm conceptus.

Ertum est, voces suo modo significare tam res, quàm conceptus: Duo enim, præstamus vocibus: Nam primò, quæ mente concepimus, exprimimus; Cum enim non possimus cōceptus nostros in se spectandos alteri præbere, vtimur vocibus tanquam signis conceptuum. Hinc Aristoteles 1. Periher. cap. 1. ait: Ea, quæ sunt in voce, esse earum, quæ sunt in anima, passionum notas, sicut ea quæ scribuntur, eorum, quæ sunt in voce. Secundò res ipsas significamus, adhibendo eorum nomina, & nominibus pro rebus vtendo; quia enim, vt ait Aristoteles 1. Elench. cap. 1. res in disputationem adducere non possumus, nominibus pro rebus vtimur, tanquam signis; & quod accidit in nominibus, in rebus quoque arbitramur accidere, quemadmodum ii qui calculis supputant. Difficultas ergo est, vtrum priùs & immediatiùs per voces significetur, conceptusné vel res.

Prius significari conceptus.

Videtur enim priùs significari conceptus. Primò;
1. quia Aristoteles ait, voces esse notas passionum animæ.
2. Secundò; quia vox ad hoc est homini data, vt eius beneficio

ficio ſuam mentem, quæ occulta & inuiſibilis eſt, modo ſenſibili, exponat & manifeſtet; isq; finis immediatus loquentis eſt, mentē ſuam exponere. Tertiò: quia is, 3.
qui nihil concepit, nihil ſignificat, vt patet in obſeſſis à Dæmone, quibus non cogitantibus Dæmon format voces in ore; talibus enim vocibus, illi nihil ſignificare intendunt, quia nihil conceperunt; quo etiam modo pſittacus, licet voces exprimat, nihil tamen per illas ſignificat, quia nihil cōcepit ad ſignificandum. Ille etiam qui loquitur verba Hebraica quæ non intelligit, nihil ſignificat, ſolùm ex eo, quòd ea non adhibet ad ſignificandos ſuos conceptus. Eſt & aliud ſignum, ꝙ in Angelis idcirco non eſt vſus vocum, quia illi ſuos cōceptus immediatè manifeſtare ſine vocibus poſſunt, ꝙ indicio eſt voces immediatè ad conceptus mētis exprimēdos adhiberi. Quarto, quia res nō ſignificātur voci- 4.
bus, niſi ſub eâ ratione, ſub qua cōceptę ſunt; Ergo priùs voces ſignificāt conceptus, quàm res. Antecedēs patet; Nā intellectꝰ imponit nomina rebus, prout illas cōcipit; Vnde ſi eandem rem diuerſis modis concipiat, diuerſa quoque nomina eidem rei imponet, propter illos diuerſos conceptus vt patet in nomine abſtracto, & concreto vniuerſali, & particulari, quæ eandem rem ſub diuerſa ratione ſignificant; ſic Genus, Species, prædicamentum, prædicatum, ſubiectum, ſunt nomina rebus impoſita, ſub ea ratione, quæ illis non niſi ab intellectu conuenit.

Ex altera verò parte, videntur res immediatè ſignificari per voces, quia immediatè pro rebus ſubſtituuntur. Vox enim, homo, vel Petrus, non ſignificat mihi conceptum hominis vel Petri; ſed verum & realem hominem extra intellectum exiſtentem; cum enim

dico, esse hominem risibilem, non conceptum hominis intelligo esse risibilem, sed ipsum realem hominem; Voces enim non sunt nomina conceptuum, sed rerum.

Conceptus significantur, mediãte significatione rerũ.

Pro resolutione notandum est, quòd voces licet significent tam res, quàm conceptus, non tamen eodem modo: Nam conceptus significant mediante significatione rerum; nisi enim sciuero quas res significent voces, nunquam ex vocibus cognoscam quos conceptus, is, qui eas loquitur, in mente sua habeat; Si enim mihi quis lingua ignota loqueretur, nequaquam ex vocibus illis scirem, quid is in mente habeat, quia res quas illa verba significant ignoro; statim autem, vbi cognouero quas res significent verba ex illis eo ipso cognosco quos conceptus is qui ea loquitur habeat, nempe quod easdem res mente concipiat, quas verbis exprimit. Quocirca hic proprius modus est, quo voces significant conceptus, nempe mediante significatione rerum.

Signum aliud est manifestatiuum, aliud suppositiuum.

Notandum est secundò. Signum esse duplex manifestatiuum & suppositiuum. Manifestatiuum est illud, quod solùm indicat rem, sed pro re nihil accipitur; sic fumus indicat ignem, hedera appensa vinum vendibile, & omnis effectus indicat suam causam. Suppositiuum verò est illud, q; ita significat rem vt pro re accipiatur: sic calculi in supputatione ita significant rem, quæ supputatur, vt pro re accipiantur. Voces igitur significant res, tanquam signa suppositiua, quia pro rebus accipiuntur, Cum enim res in disputationem adducere non possimus, pro rebus, verbis vtimur: Sunt enim voces, nomina rerum. Conceptus autem signi-

ſignificant tanquam ſigna manifeſtatiua; ſunt enim voces effectus quidam conceptuum, & procedunt à conceptibus, ſicut effectus à cauſa. Quare non accipiuntur voces, pro conceptibus, neque ſunt nomina conceptuum, ſed ſolùm indicant conceptus, eo modo quo effectus indicat cauſam.

Dico igitur Primò voces primò & immediatè ſignificant res, non conceptus: quia ſunt nomina rerum non conceptuum, & non niſi mediante ſignificatione rerum, ſignificant conceptus; Quanquam ſi aliquæ voces ſint impoſitæ conceptibus, tanquam nomina propria conceptuum, tunc voces eiuſmodi ſignificabunt conceptus per modum rerum, ſic hæc vox, conceptus, ſignificat conceptum mentis, quia tunc conceptus ſignificatur tanquam res quædam hoc nomine ſignificata. *Voces primò & immediatè ſignificant res.*

Dico ſecundò voces etſi non ſignificent res, niſi interueniente conceptu non tamen immediatè ſignificant conceptum, ſed rem. Explico, dupliciter poteſt intelligi voces mediante conceptu ſignificare res, primò vt priùs ſignificent conceptus, & mediante ſignificatione conceptuum ſignificent res, & hoc ſenſu negatur mediante conceptu ſignificari res: quia non priùs ſignificatur conceptus, tum per ſignificationem conceptus ſignificatur res: ſed è contra priùs ſignificatur res, tum ex ſignificatione rei innoteſcit conceptus. Secundò id poteſt intelligi, vt ſit neceſſe interuenire conceptum, ad ſignificationem rerum, & hoc

& hoc sensu verum est mediante conceptu significari res; debet enim interuenire conceptus, primò ad imponendam significationem; Non potest enim intellectus imponere nomen alicui rei significandæ, nisi illam concipiat. Deinde debet interuenire conceptus ad modum significationis, quia non sub alia ratione voces significant, nisi sub ea, sub qua conceptæ sunt res ab intellectu: Vnde varia sunt eiusdem rei nomina, quia eandem rem nunc sub vna, nunc sub alia ratione concipit intellectus. Verùm quia conceptus interuenit ad significationem, non tanquam id, quod significatur, sed tanquam causa suo modo concurrens ad significationem, idcirco hic interuentus non impedit quo minus voces significent immediatè res, quia inter vocem & rem, nihil aliud mediat, quod significetur; conceptus enim est medius non tanquam significatum vocis, sed tanquam efficiens significationem vocis.

Dico Tertio. Voces significant conceptus, sed mediante significatione rerum, & tanquam signa manifestatiua non suppositiua. ex quo patet ad Primum.

Ad secundum respondeo finis vocum est significare animi conceptus, sed mediante significatione rerum.

Ad tertium respondeo qui profert voces quarum significationem non intelligit, profert quidem voces quæ sunt ex se significatiuæ rerum & conceptuum, de facto tamen non significant, quia non adhibentur ad significandum. Angeli verò vocibus non indigent nec ad significandos conceptus, nec ad significandas res; nam suos conceptus videndos immediatè exhibêdo, ostendunt eo ipso res, quas conceperunt.

Ad

Ad quartum, voces significant res mediante conceptu, quia conceptus mediat, ad imponendam significationem vocis, non verò mediat, vt id, quod immediatè significatur.

At inquies, Voces naturales animalium, vt gemitus, boatus, &c. nullas res significāt, sed tantùm effectus animalium; ergo signum est, voces à natura datas esse ad immediatè significandas passiones animi. Respondeo. Nos loqui de vocibus ex impositione: hæ enim imponuntur, vt sint nomina ad significandas res, vt per significationem rerum significent, deinde passiones animi, voces verò naturales animalium immediatè significant passiones animi, non ad modum nominum, sed eo significandi modo quo effectus significat suam causam.

QVÆSTIO II.

An voces significent à natura an ex impositione.

ID à natura significat aliud, quod ob connexionem aliquam naturalem vel ob similitudinem ducit in cognitionem alterius. Sic fumus naturaliter significat ignem, effectus causam, & imago cuius est imago. Id verò ex impositione hominum significat, quod non ob aliquam naturalem proprietatem, sed ex hominum voluntate & institutione significat, vt hedera appensa significat vinum. Quæritur ergo vtro ex his modis, voces significent. Nam quidam existimabant quamlibet rē suum proprium nomen habere, quo na-

Significare aliquid potest, vel à natura vel ex impositione.

turaliter significetur, quod si quis cognosceret ex proprietatibus ipsius vocis rem ipsam cognosceret; fundari enim volunt hanc significationem in naturalibus vocis proprietatibus; Litteræ enim, verbi gratia, quædam sunt vehementioris spiritus, quædam lenioris: his ergo & similibus proprietatibus possunt indicare naturas & proprietates rerum. Hæc sententia est Socratis & Cratilli apud Platonem in Cratillo. Item Pythagoreorum ex Deuxippo lib. 1. de prædicamentis, & Heracliti vt testatur Ammonius. Et probari potest primò: Quia vox est data homini vt naturale instrumentum ad significandum; ergo à natura debet habere proprietates, quibus sit apta ad significandum, & sicut voces animalium, quas edunt naturali sua proprietate significant affectus illorum internos, ita & multò magis humanæ voces, quia sunt perfectiores.

Secundò, quia videntur talia nomina fuisse imposita ab Adamo animalibus, quæ Deus adduxerat ad illum eo fine, vt illis nomina imponeret, illudque esset cuiusque nomen, quod ab eo esset impositum. Quare Philo Iudæus in libro de opificio mundi, ait Adamum talia nomina imposuisse, vt ex ipso vocis sono cognosceretur, quæ esset natura cuiusque; Habuit enim perfectissimam à Deo infusam omnium rerum naturalium cognitionem. Quod si negetur, Adamum tales voces cognouisse; saltem negari non potest, Angelum cuius est perfectior noticia rerum naturalium, posse tales voces cognoscere & indicare.

Iam verò, si vocum tales proprietates, non cognoscant

ficant homines, id est per accidens: Nam voces ex natura sua habent tales proprietates quæ sufficiunt ad significandum.

Aristoteles tamen 1. Periherm. capite primo & secundo negat voces à natura significare, sed ad placitum, vnde nomen & verbum definit esse vocem significatiuam ad placitum. Quæ enim, inquit, à natura sunt, sunt eadem apud omnes, vt patet in conceptibus, qui cum naturaliter significant res, iidem sunt apud omnes, sicut & res eædem; atqui voces non sunt eædem apud omnes, sed diuersæ pro diuersitate nationum. Eandem sententiam tenet Hermogenes in Cratillo & Diodorus Philosophus ex Ammonio. qui idcirco imponebat seruis suis nomina coniunctionum, sed, ergo, quoniam. Pro solutione notandum est nos posse loqui de vocibus, vel iis quibus de facto vtimur vel quæ inueniri possent.

Dico igitur primò, voces quibus de facto homines vtuntur non significare à natura, sed ad placitum & ex impositione hominum & hoc solùm probant rationes Aristotelis; quia quæ à natura sunt non variantur pro varietate nationum, sed sicut eædem res sunt vbiquè, ita & eędem voces essent apud omnes, si à natura essent significatiuæ. Videmus autem non solùm diuersas voces eidem rei apud varios impositas esse, sed etiam eandem vocem apud diuersos diuersas res significare, vt patet in vocibus æquiuocis tum quod vna vox aliud in vna lingua, aliud in alia significat, & sæpe contrarium aliquando. Nam garbato Italis pulchrum significat Polonis gibbosum.

Voces quibus de facto vtimur nō significant à natura.

Voces à natura significantes dupliciter intelligi possunt.

Dico secundo, non est possibile reperiri voces naturaliter significantes res. Pro quo noto dupliciter intelligi posse voces à natura significantes vel propter similitudinẽ vniuocam cum re quæ potest esse inter sonum & sonum, sic tara tantara ob similitudinẽ cum sono tubæ bellicę ipsum significat naturaliter, sic coax exprimit vocem ranæ & aliæ similes voces possunt exprimere sonos animalium eosq; naturaliter significabunt, quia propter naturalem & physicã similitudinem, vel secundo non ob similitudinẽ, sed ob proprietates vocũ in asperitate & lenitate soni consistentes & hoc secũdo modo intelligitur conclusio. Dicimus igitur tales proprietates non esse sufficientes ad exprimendas res naturaliter. Nam hæ proprietates & paucę sunt in vocib. & nõ habent tantam proportionem ad res vt possint rerũ naturas explicare vt vel ex eo patet, quod hactenus, ne ij quidem authores qui hoc tenent tales voces inuenire potuerunt, ex quarum proprietatibus, res quam significant, agnosci posset. Quare neque voces ab Adamo impositæ eiusmodi fuerunt, vt naturas significarent, hę enim voces etiam nunc extant in lingua sancta, & tamen nullus vnquam ex iis naturam illius rei cognouit, & nisi doceatur, quid vox quælibet significet ex sono vocis scire non poterit significationem. Quare & Euæ nomen quæ dicta est virago, quia de viro sumpta est Genes. 2. manifestè indicat non ob aliquas soni proprietates significare Euam, sed ob deriuationem vocis virago à voce viri, idem patet in nomine Adami, quod ab ipso Deo illi impositum est, quod significat terrenum, vel rufum, & nomen Eua significat viuam vel viuentem.

Quare

Quare neq; Angeli tales voces norunt, quæ natura ſignificare poſſunt cum nullæ tales proprietates ſufficientes ſint in vocibus, vt naturaliter ſignificare poſſint.

Quod verò dicitur, vocem eſſe naturale inſtrumentum ad ſignificandum. Reſpondeo, duo eſſe tributa à natura homini ad hunc finem; primo vocem pro inſtrumento, quam homo infinitis modis variare poteſt ad innumeras res ſignificandas: Secundo rationem pro arte & ratione ſignificandi. Ratione enim homo & cognoſcit res, quas ſignificare debet, & inuenit vocum varias differentias, quas ad diuerſas res ſignificandas accommodat, verum hoc totum facit ratio ad placitum, cum nullam inueniat in vocibus talem proprietatem naturalem, propter quam determinetur ad hanc vocem, huic & non alteri rei imponendam. Non eſt igitur neceſſe vocem, ſi ſit naturale inſtrumentum ad ſignificandum naturaliter ſignificare, quia hoc inſtrumentum eſt à natura ſubordinatum intellectui, à quo modum & rationem accipit ad ſignificandum. Nam pari etiam ratione, manus eſt naturale inſtrumentum ad omnia facienda, quia tamen eſt ſubordinatum rationi & arti, idcirco non omnia manus opera ſunt naturalia, ſed plurima artificialia.

At obiicies, quando vna vox deriuatur ab altera, deriuatur propter naturalem ſimilitudinem, vt cum Petrus à petra nomen accepit, quod in ſe petræ fortitudinem habiturus eſſet; ergo ſaltem eiuſmodi voces naturaliter ſignificabunt, quia propter naturalem ſimilitudinem rei cum re. Reſpondeo minimè verò, quia illam naturalem rei, cum re ſimilitudinem voces non ſignificant ex natura vocum, ſed ex impoſitione; Vtra-

que enim vox tam deriuatiua quàm primitiua significationem suam habet ex impositione, vnde mediante impositione, significat naturalem similitudinem rerum; Estq; naturalis similitudo in rebus per voces significatis, non verò in vocibus significantibus, quæ nullam habet similitudinem naturalem, cum rebus significatis.

QVÆSTIO III.

An vocis significatio sumi debeat ex conceptu imponentis, vel ex conceptu audientis?

CVm vox ex impositione habeat significare, impositio autem ad significandum fiat per conceptum, quem habet de re significanda is, qui imponit. Quæritur inter Doctores an possit vox imponi ad perfectius rem significandam, quam imponens concipiat, an verò solùm sub eâ mensura vox significat rem sub qua vox illa concipitur ab imponente. Scotus igitur, Occam, Gabriel, in 1. distinctione 22. tenét posse vocem imponi ad perfectius rem significandam quam ab imponente concipiatur; ita vt si imponens concipiat rem confusè & imperfectè possit imponere vocem ad rem illam distinctè & perfectè significandam; satis enim esse aiunt, quod vox illa audienti & perfectè intelligenti significet rem illam perfectissimè, & tale volunt esse nomen Dei, quod licet ab hominibus sit impositum, qui imperfectũ & confusum conceptum habent de Deo, à solis tamen beatis perfectè intelligitur, & illis non nobis perfectè significat. Ratio est; quia omne signum significat intelligenti suam significationem, atqui potest perfectius
intel-

intelligere significationem vocis, is qui audit, quam qui imposuit; ergo nomen illud perfectius significare potest audienti, quam dicenti, & perfectius quam fuerit impositum ad significandum.

Alii verò dicunt vocis significationem sumendam esse ex conceptu imponentis, ita vt non perfectius vox significet quam imponens rem illam conceperit. Ratio est; quia vocis significatio tota est ex impositione, impositio autem, tota est ex conceptu intellectus; Illam enim significationem intellectus imposuit voci quam concepit, non illam quam non concepit, cuius etiam signum est quod intellectus prout diuersos conceptus format de eadem re, diuersa illi nomina imponit, & vno quidem significat rem in confuso, vt nomine definiti, alio distinctè & explicitè, vt nomine definitionis. Quocirca, si nomē sit impositum ad significandam rem in confuso, & alter audito nomine concipiat illam rem distinctè, is non ex impositione, nec ex significatione nominis intelligit rem illam distinctè, sed ex aliis causis, quia nimirum maius lumen, & maiorem notitiam, de illa re habet quam postulet impositio & significatio illa nominis, id, quod per accidens est ad significationem. Itaq; nomen verbi gratia Deus, quia est impositum ab hominibus ad significandum Deum in confuso (quod vel ex eo patet quod prout variè Deus concipitur ita varia habet nomina) idcirco Beatus cum nomen Dei audit, & format de Deo perfectissimum conceptum transcendit in hanc nominis significationem. Et ita sentiunt Capreolus 1. in distinct. 22. Bonauentura Altisiodoriensis, 7. Marsil. Richardus quos refert Vasquez 1. parte disputatione 22. & Caietanus 1. parte q. 13. a. 10.

Quæ

Deus ineffabilis.

Quæ sententia confirmari potest primo Theologico argumento. Nam vt docent SS. Patres Deus est ineffabilis, & nullum nomen habet, quo adæquatè, vti est in seipso nominetur: at si non est necesse Deum perfectè concipere, Deus posset perfectè nominari eo nomine, quod ei imponeretur, ad significandũ, quantus quãtus est: Quare ei qui ita nominaret Deum, Deus non esset ineffabilis, quia tantùm diceret de Deo quantum dici potest, dicendo nomen, quod totam Dei rationem complectitur.

Secundò, quia alioqui sequeretur perfectius aliquẽ de rebus loqui posse, quàm eas intelligeret; quia nimirum nomina perfectius rem significant, quàm concipiat is qui ea imponit, aut qui eis vtitur, hoc autem dici non potest: quia verba sunt signa conceptuum, & id verbis exprimimus, quod in mente concepimus, alioqui daretur sine mente sonus.

Cùm verò obiicitur, significare est audienti manifestare rem significatam: ergo quanto melius res ab audiente intelligitur tanto perfectior est vocis significatio. Respondetur, si audiens rem intelligat perfectè secundùm eam rationem & mensuram qua per nomen significatur talis intelllectio oritur ex significatione nominis, si verò ex alio capite rem perfectius apprehendat, quam per vocem significatur, talis perfectio non est in significationem vocis referenda, quia tunc plus intelligitur res, quàm per vocem significatur.

Nullum datur nomen essentiã rei perfectè significans.

Ex dictis deducitur nullum dari in mundo nomen, essentiam rei perfectè significans: Nam significatio nominis oritur ex impositione, impositio ex conceptu imponentis: atqui nullus hominum perfectè essentiam vllius rei, vt in se est intelligit, sed solùm in confuso per

conno-

connotationem accidentium vel effectuum, aut per proportiones cum aliis rebus: ergo nullum tale nomen est de facto impositum. Beatus verò videns clare Deum habensq; conceptũ quidditatiuum & essentialem Dei, posset imponere tale nomen quod Deum perfectè & essentialiter significaret.

At inquies, potest quis imponere nomen rei quam ignorat, vt si cæcus imponeret nomen soli vel colori quem nunquam videt. Respondeo, quod si tantum cæci impositioni standum esset, ea significatio à cæco imposita imperfectissima esset, quia procederet ex imperfectissima cognitione rei, verùm homines ipso vsu nominis darent ei perfectam significationem, quia perfectè viderent solem & colorem. Idem dicèndum est de eo, qui rei sibi ignotæ nomen imponeret, sicut cum Athenienses aram ignoto Deo excitarunt Act. 17. tunc enim nomen confusè tantùm rem illam significaret: quia ex confusa rei apprehensione oriretur.

QVÆSTIO IV.

Quid sit nomen & verbum.

ENunciationis duo sunt veluti principia ipsam constituentia, Nomen & Verbum; ex his enim duobus omnem enunciationem constare necesse est. Nomine vt subiecto, verbo vt prædicato; Nihil enim subiecti rationem habet in enunciatione, nisi vel sit nomen, vel per modum nominis accipiatur. Nam cùm de Verbo, Aduerbio, Pronomine aliquid enunciatur, ea tunc per modum nominis sumuntur, seu vt sunt nomina earum rerum quas significãt, vt cùm dico benè est Aduerbium, sumitur benè vt est nomẽ eius vocis quæ est aduerbium.

Principia orationem constituentia.

 Et licet

Et licet grammaticæ non sint nomina. Logicæ tamen nomina sunt. Prædicati verò rationem habet verbum; Nam etsi aliquando nomina pro prædicatis ponuntur, ea tamen non habent rationem prædicati, nisi vt cum verbo suam significationem coniungunt, & verbo coniuncta prædicantur, vt cum dico Petrus est albus, albedo vt coniuncta verbo est, & per verbum est attributa subiecto, habet rationem prædicati. Ex quo patet nomen & verbum considerari ab Aristotele in ordine ad enunciationem, vt in ea habent rationem prædicati & subiecti.

Nomen est vox significatiua ad placitum.

Porro nomen definit Aristoteles esse vocem significatiuam ad placitum sine tempore, cuius nulla pars significat separatim, cui definitioni addit tandem in fine duas particulas, Finita & recta. Porro vox in hac definitione ponitur non vt genus sed vt materia nominis: Genus enim habet differentias essentiales, per quas contrahitur ad diuersas species: at vox nullas habet differentias essentiales sed tantum accidentales, vt quod sit acuta, leuis, aspera, grauis, item quod sit imposita ad hoc vel illud significandum; vnde omnes voces in ratione vocis seu soni sunt eiusdem speciei. Quocirca vox non potest habere rationem generis sed materiæ potius ex qua: sicut enim si definiam scamnum, recte dixero esse lignum hoc vel illo modo accommodatum, ita & nomen recte definitur esse vox habens talem sibi impositam significationem, quæ significatio est quædam proprietas accidentalis vocis cum possit adesse & abesse præter vocis corruptionem. Dicitur autem vox materia proxima. Nam sonus est materia remota; Vox enim non est quilibet sonus, sed is solum qui ab animalis ore procedit cum imaginatione quadam vt autor est Arist. 2. de anima tex. 29.

Dici-

Dicitur secundò: Nomen esse vox ad placitum significans, vt distinguatur à vocibus naturalibus animalium naturaliter significãtibus: Mugitus enim, rugitus, garritus, animalium non sunt nomina, quia naturaliter non ad placitum nec ex impositione significant affectus animalium: Quamuis enim hæc vox mugitus significet mugitũ realem animalis, ex impositione & placito hominum, cum sit vox humana, vti aliæ voces, tamen realis ille mugitus animalis non significat ex impositione & placito, affectum animalis sed naturaliter.

Voces animalium an possint esse nomina.

Quod si quæras, an si vocibus animalium imponeretur significatio alicuius rei, voces illæ essent nomina eo ipso: Videtur enim nihil essentiale illis deesse ad rationem nominis & tota definitio nominis illis conueniret. Respõdeo, tales voces nullo modo fore nomina, etiamsi illis imponatur significatio ad placitum, vt si mugitus bouis constituatur signum alicuius rei faciendæ. Ratio est, quia significatio nominis, refertur essentialiter ad duo nempe tam ad res significandas quàm ad conceptus explicandos, voces autem animalium, per eam significationem quæ illis imponeretur ad placitum, non referrentur ad conceptus significandos, sed solùm ad res significandas ad eum modum, quo hedera ex institutione significaret vinũ vendibile; nõ igitur tales voces possunt dici nomina; de ratione enim vocis animalis est vt conceptum & affectum eius qui illam format, significet; ad hoc enim vox est à natura homini data.

Dices mugitum illum bouis significare affectionem internam bouis. Respondeo mugitum illum vt est signum naturale significare affectionem bouis, vt verò est signum alicuius alterius rei ex impositione sic nul-

 lam.

lam affectionem bouis significat, necad illam imaginationem bouis significandam ordinatur. Quare non significat tunc per modum vocis, sed per modum rei sicut hedera.

At inquies, si quis ignota tibi verba proferat, is significabit res non conceptus, ergo non est de ratione vocis significare conceptus. Respondeo etiam verba ignota cum proferuntur significant saltem in confuso conceptum dicentis, qui concipit ea verba aliquid significare & vt minimum sunt apta dicentis conceptum significare, quod vocibus animalium non conuenit. Ex quo patet solas humanas voces posse habere rationem nominis; tum quia solæ significant res & conceptus, tum quia solæ intrant enunciationem, hoc enim loco considerantur voces in ordine ad enunciationem. Iam quod obiiciebatur, vocibus animalium nihil deesse ad rationem nominis. Respondeo deesse plurimum vel actu vel potentia. Quod si obiicias in psittaco voces articulatas non significare conceptus nec actu nec potentia respectu psittaci. Respondeo voces illas non esse impositas ad significandum vt sunt voces psittaci, sed vt voces humanæ.

Verba ignota quid significent.

Vocibus animalium quid desit ad rationem nominis.

Quid sit significare sine tempore.

Tertiò vult Aristoteles nomen significare sine tempore, ad differentiam verbi, quod cum tempore significat, quia significat rem per modum actionis vel passionis, actio autem semper significatur cum tempore præsenti, præterito, vel futuro, nomen autem significat rem absolutè absq; circumstantia temporis. Est autem notandum aliud esse significare tempus, aliud significare cum tempore. Nam significare cum tempore est significare rem cum circumstantia temporis præsentis, præteriti, vel futuri, vt amo, amabam, amabo; signi-

significare verò tempus, est significare illud absolutè & secundum se, non autem circumstantiam rei significatæ, vt annus, hora, mensis. Nomen igitur potest significare tempus, non tamen significat cum tempore: quia non significat rem cum circumstantia temporis, licet possit ipsam circumstantiam temporis absolutè secundum se significare, vt heri, hesternum.

Ex quo patet, an nomen & verbum differant essentialiter. Quidam enim negant differre, quod eandem vtrumque significet rem, sed diuerso modo, nomen quidem absolutè, verbum autem per modum actionis; modus enim non pertinet ad essentiam rei; Idem enim cursus significatur nomine cursus, & verbo currendi: alij verò affirmant differre essentialiter, quia differunt re significata, non solo modo significandi; nam actio est res significata per verbum nomen autem non significat actionem, & licet actio physicè sit modus rei; tamen in ordine ad significationem non habet se, vt modus rei significatæ, sed est res significata.

Nomẽ & verbum differunt essentialiter.

Quod si dicas etiam nomen posse significare actionem; Nam hoc nomen actio significat actionem: ergo tunc saltem non differret essentialiter à verbo agendi. Respondeo nomen posse significare actionem in abstracto & in actu signato: at verbum significat actionem vt exercitam: & quamuis exercita actio non differat simpliciter, ab actione in abstracto: solùm enim differt modo quodam actionis, tamen in ordine ad significationem differunt essentialiter, quia modus ille intrat ipsam vocis significationem essentialem.

Quartò requirit Aristoteles, vt nulla nominis pars significet separatim. Essent enim duo nomina non v-

num nomen. Quamuis enim possit nomen componi ex duobus nominibus, quæ seorsim significant: tamen vt componunt illud nomen, no significant id quod, seorsim significant, sed nouam aliam rem, quam seorsim non significant, sed tantum coniunctim. Verbigratia, Neapolis est impositum nomen ad illam vrbem sic dictam, & licet partes huius nominis separatim significent nouam ciuitatem coniunctè, tamen vt ad illam vrbem referuntur non significant aliud nisi Vrbem illam; licet enim causa huius nominis imponendi fuerit nouitas ciuitatis, tamen non ad nouitatem ciuitatis, sed ad ipsam vrbem significandam est nomen impositum.

Nomen finitũ & rectum.

Quidam addunt ad definitionem nominis duas alias particulas nempe, vt sit vox finita, & recta, verùm alij eas admittunt quidem cum Aristotele, sed ad definitionem nominis non admittunt, cum nec Aristoteles eas in definitione posuerit, nec pertinere possint ad definitionem vt partes, sed vt proprietates consequentes definitionem & essentiam nominis.

Porro excludit Philosophus à ratione nominis nomen infinitum, & nomen obliquum non quod non sint essentialiter nomina, sed quòd imperfectè rationem nominis participant maximè, si ad enuntiationem referantur, nomen enim in enuntiatione debet significare rem aliquam determinatam, nomen autem infinitum nullam rem determinatam significat, vt non homo, quod ex eo patet quia de omnibus rebus æquè existentibus ac non existentibus dicitur; Vnde potius dicendum est nomen cum adiecto diminuente, nempe nomen negatiuum vel nomen infinitum,

tum

tum non vero nomen absolutè, Nomen vero obliquũ est casus nominis potiùs, quàm nomen; nomen enim verbo coniunctum, facit enuntiationem; at nomen obliquum id non facit, rectè enim enuncio, Petrus currit, non rectè autem Petri currit, quare meritò ob hanc imperfectam significationem reiiciuntur à ratione nominis.

Ex definitione nominis intelligitur definitio verbi. Omnes enim partes definitionis vtrique sunt communes vna excepta, quod nomen sine tempore significet Verbum cum tempore. Addit verò Aristoteles verbum esse semper eorum quæ de altero prædicantur notam: quia de ratione verbi est vt significet per modum actionis, actio autem refertur & ad rem actam, & ad eum cuius est actio. Vnde ex natura sua habet actio componere vnum cum altero, Quare & verbum cum significet per modum actionis habet ex natura sua vnũ attribuere alteri, & prædicare de altero, vt infra dicemus, à verbo enim prouenit, quod aliquid habeat rationem prædicati.

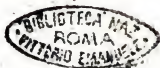
Nomen significat sine tempore, Verbum cũ tempore.

QVÆSTIO V.

Quid sit nomen infinitum?

Nomen infinitum est, quod nullam rem determinatam significat, ob adiunctam sibi negationem, vt non homo; nulla enim res determinata est in mundo quæ sit non homo, sed omnibus rebus ex æquo tam existentibus, quam non existentibus conuenit, vt sint non homo, præter ipsum hominem: omnia enim præter hominem, sunt non homo.

Quæri

Quo sensu Nomen dicatur infinitum.

Quæri autem potest primò, cur nomen infinitum dicatur infinitũ? Respondeo, non dici infinitum, quòd infinita significet, & infinitis rebus applicari possit: nam hoc modo nomen Entis esset infinitum, quia infinitis entibus accommodatur, & genera prædicamentorum essent infinita, quia extendunt se ad infinitas species & indiuidua: dicitur ergo nomen infinitum, quia nullam certam & determinatam rem significat, nec ad vllam certam significandam definitur, sed omni rei ex vi suæ significationis accommodari potest. Hoc autem modo nomen entis non est infinitum, quia significat rem determinatam, nempe Ens: non homo autem, non significat certam & determinatam rem, sed quamuis sit certæ & determinatæ rei negatio, hæc tamen negatio nulli rei determinatæ conuenit, & ideo est nomen infinitum. Ex quo patet illas negationes, quæ sunt impositæ ad significandam aliquam determinatam perfectionem subiecti, non constituere nomen infinitum, vt immortalis, immensus, incompositus; hæc enim nomina significant quidem negationes, sed fundatas in aliqua perfectione, quam eæ ipsæ negationes indicant, vt immortalitas significat perfectionem, ratione cuius res illa morti non subiacet. Talia ergo nomina, licet quo ad vocem videantur esse infinita, tamen quoad rem sunt finita, quia rem determinatam significant.

Secundò, quæritur an nomen infinitum prædicetur de quolibet quod est, & quod non est? Sotus 2. summularum cap. 1. ait, nomen infinitum significare quidem omnia, tam quæ sunt, tam quæ non sunt, non posse tamen in propositione prædicari nisi de existentibus. Ratio est: quia in omni propositione affirmatiua

præ-

prædicatum ſupponit exiſtentiam ſubiecti; at propoſitio in qua nomen infinitum prædicatur de re non exiſtente eſt affirmatiua, vt hippocentaurus eſt non homo; ergo deberet ſupponere exiſtentiam ſubiecti. Maior patet; primò exemplis; quia hæ propoſitiones, Adam eſt albus. Antechriſtus eſt niger, ſolum ex eo ſunt falſæ, quia ſunt de ſubiecto non exiſtente: Secundò ratione; quia prius eſt ſubiectum eſſe, quàm hoc vel illud eſſe; Cum ergo in propoſitione affirmatiua ſubiectum dicatur hoc vel illud eſſe, neceſſe eſt vt ſupponatur ſubiectum eſſe. Ex quo infert à propoſitione de tertio adiacente ad propoſitionem de ſecundo adiacente valere conſequentiam, vt ſi Petrus eſt albus, rectè infertur ergo Petrus eſt; prius enim eſt Petrum eſſe, quàm album eſſe.

Alij verò contrarium ſentiunt, ex contrario fundamento. Non enim in omni propoſitione affirmatiua, neceſſe eſt ſubiectum ſupponi exiſtens. Sunt enim duplicia prædicata, alia accidentalia, alia eſſentialia, vel ad eſſentiam conſequentia. Illa non conueniunt ſubiecto, niſi per actualem exiſtentiam, quocirca ſupponunt ſubiecti exiſtentiam; hæc autem conueniunt ſubiecto non per inexiſtentiam, ſed per eſſentiã; quia vel ſunt de eſſentia ſubiecti, vel ratione eſſentiæ ſubiecto conueniunt, & idcircò tribui ſubiecto poſſunt etiã non exiſtenti: Abſtrahunt enim ab omni exiſtentia, tam ſua, quàm ſubiecti, ſic homini conuenit eſſe rationale vel riſibile, ratione ipſius hominis eſſentiæ, albedo verò quia conuenit homini per inexiſtentiam, non poteſt illi conuenire niſi actu exiſtenti. Nomen igitur infinitum habet ſe per modum prædicati eſſentialis, vel ex eſſentia neceſſariò conſequentis; quidquid *Prædicata an ſupponant exiſtentiam ſubiecti.*

enim est non homo, ratione suæ essentiæ est non homo: quia enim est id quod est, ideò est non homo. Vnde esse non hominem est prædicatum necessarium, non contingens; id enim quod est non homo, non potest esse homo, quocirca necessariò est non homo. Hinc ergo fit, vt nomen infinitum, more prædicatorum essentialium non requirat existentiam subiecti.

Negatio conuenit etiam rei impossibili.

Deinde negatio ex se non requirit existentiam subiecti; conuenit enim rei etiam impossibili. Nam de Chimæra, quæ est quid impossibile & non existens, necesse est alterum contradictoriorum affirmari vel negari. Cùm ergo homo non possit affirmari de Chimæra consequens est, vt non homo seu negatio hominis debeat affirmari: atqui in tali affirmatione non supponit Chimæræ existentiam, cum ea sit impossibilis; ergo negatio ex se non requirit subiecti existentiam. Quare dicunt hi autores bonam esse consequentiam à termino negato ad terminum infinitatum, vt si Chimæra non est homo, rectè infertur; ergo Chimæra est non homo.

Vera sententia.

Nostra sententia est media, quæ duabus conclusionibus continetur.

Supponi subiectum existens.

Dico igitur Primò in omni propositione affirmatiua supponitur subiectum existens existentia proportionata prædicato, seu quam requirit prædicatum. Explico, subiectum determinatur ad eam suppositionem quam requirit prædicatum, quare & existentia talis requiretur in subiecto, qualem requirit prædicatum

catum

eatum. Est autem existentia alia realis, alia rationis. Item realis, alia actualis, alia potentialis; sicut igitur non omnia prædicata sunt eiusdem rationis, ita non omnia eandem existentiam in subiecto requirunt.

Quædam igitur requirunt in subiecto actualem existentiam, vt accidentia quæ non aliter conueniunt subiecto nisi per realem inexistentiam in illo, vt hominem esse album, non conuenit homini nisi existenti: Quædam verò requirunt existentiam subiecti vel actualem vel potentialem, vt sunt prædicata essentialia, & ad essentiam consequentia; Hæc enim si tribuantur subiecto realiter, debent tribui secundum existentiam realem siue actualem siue potentialem; realitas enim vel est ipsa existentia, vel necessariò secum infert existentiam.

Quare homo non potest dici realiter animal, nisi in ordine ad existentiam actualem vel potentialem. Quædam denique requirunt in subiecto existentiam rationis vt sunt prædicata essentialia, si ita sumantur solùm, vt sunt de conceptu essentiali subiectorum, & includuntur in eorum essentiali conceptu abstrahendo ab omni realitate, ad eum planè modum, quo essentia rationis de entibus rationis & ficta de fictis essentialiter prædicantur, vt cum dico Hircoceruus est animal, genus est vniuersale; hæc enim non tribuuntur realiter suis subiectis, sed tantum secundum suum conceptum essentialem, quare non supponunt existentiam realem subiectorum, sed tantum in ratione; quo etiam modo dicimus, nihil esse nihil, vbi prædicatum est essentiale subiecto,

& non supponit nec supponere potest existētiam realem subiecti, sed tantum in ratione.

Probatur conclusio. His igitur expositis probatur conclusio. Primo
1. authoritate Aristotelis 1. Post. tex. 2. vbi docet ad demonstrandam propriam passionem de subiecto, præcognoscendum esse de subiecto, non solùm quid sit, sed & quod sit, hoc est, existentiam subiecti. Certè propria passio quæ demonstratur fluit ab essentia subiecti, & est prædicatum necessarium; ergo etiam prædicata necessaria & ab essentia fluentia, requirunt existentiam subiecti, & quidem si tribuantur subiecto realiter requirent existentiam realem subiecti, si verò solùm secundum conceptum, seu quatenus sunt de conceptu subiecti requirunt in subiecto solùm existentiam rationis. Quia demonstratio debet esse de entibus realibus verè existentibus, idcirco propriæ passiones quæ demonstrantur supponunt veram existentiam subiecti, siue actualem siue potentialem.

2. Secundò ratione; quia omne prædicatum affirmatiuum tribuitur subiecto vel realiter vel abstrahendo à realitate; si tribuatur realiter, necessario supponet existentiam subiecti realem, quia realitas est vel existentia, vel non sine existentia; res enim tunc est realiter quando existit, quod si non existit, sed tamen existere potest, dicitur realis solum in potentia, si verò tribuatur secundo modo tunc requiret existentiam rationis. Talis enim prædicatio fundatur, in hoc quod prædicatum includitur in conceptu subiecti ita vt quandocunque concipiatur subiectum, sit necesse concipi prædicatum in eo inclusum. Patet autem talem connexionem prædicati & subiecti esse

Quomodo prædicatū tribuatur subiecto.

solùm

ſolùm rationis; tum quia eſt ratione conceptus incluſi in conceptu: tum quia talis connexio inuenitur etiam in entibus rationis, cum de illis prædicata eſſentialia affirmantur. Ex quo patet cum prædico animal de homine dupliciter poſſe tribui animal homini, primo realiter, & ſic tribuitur ſecundum realem exiſtentiam in communi acceptam, ſecundò abſtrahendo ab omni realitate propter incluſionem conceptus in conceptu, ad eum modum quo prædico de ente rationis prædicata eius eſſentialia, vel de hircoceruo, quod ſit animal, vel de non ente, quod ſit non ens, & tunc prædicatio eſt ſecundum exiſtentiam rationis: Connexio enim prædicati cum ſubiecto, eſt per rationem & conceptum.

Ex quo patet ſolutio illius argumenti ſecundæ ſententiæ in quo dicitur eſſentialia prædicata conuenire ſubiectis non propter exiſtentiam, ſed propter connexionem eſſentialem, ante omnem exiſtentiam. Nam dicendum eſt illam connexionem, ſi ſit realis, includere neceſſariò exiſtentiam realem, ſi vero ſit ſolum propter incluſionem in conceptu tunc includit exiſtẽtiam conceptam, ita vt vniuerſe verum ſit in omni propoſitione affirmatiua, requiri exiſtentiam ſubiecti proportionatam prædicato. Ex quo etiam ſequitur in omni tali propoſitione rectè inferri exiſtentiam ſubiecti, vt ſi homo eſt animal rectè infertur, ergo homo eſt, dum modo ſemper proportionata exiſtentia inferatur.

Nomen infinitum de quo prædicetur.

Dico ſecundò. Nomen infinitum prædicari in propoſitione affirmatiua tam de ente quam de non ente, tam de poſſibili quam de non poſſibili. Ratio eſt, quia negatio ex ſe non requirit ſubiecti exiſtentiam realem, ſed tantum in ratione, quod eſt comune omni propoſitioni. Cum enim fiat in ratione, terminos quoq; in ratione exiſtentes requirit: at prædicatum infinitũ eſt

negatio: ergo nō requirit existentiam subiecti realem, sed potest æquè de existenti ac nō existenti, de possibili ac impossibili prædicari, vt benè probat sententia secunda. Confirmatur: quia negatiua propositio, de subiecto impossibili, est vera, solùm ex eo quod negatio non requirit existentiam subiecti realem, hæc enim propositio Chimæra non est homo; est vera & contradictoria eius falsa. Chimæra est homo. similiter nihil esse nihil verè dicitur, & eius contradictorium est falsum, & tamen subiecta harum propositionum non possunt existere realiter.

Negatio potest esse realis ratione fundamenti vel subiecti.

Quanquam notandum est negationem etsi secundū se non sit realis, posse tamen esse realem ratione fundamenti vel subiecti, cui realiter competit, non sua sed subiecti realitate; sic Petrum dicimus realiter cæcum propter reale fundamētum cæcitatis. Nomen igitur infinitum potest dupliciter tribui subiecto: primo secundum se vt est negatio, & sic non requirit existentiam realem subiecti, potestq; rebus etiam impossibilibus tribui: secundò potest tribui tanquā realiter conueniens & sic non potest nisi entibus realibus tribui; supponit enim existentiam subiecti realem, siue actualem siue possibilem. Quare non verè dicimus Chimæram esse realiter non hominem, quia quod est realiter non homo; debet realiter esse aliquid, Chimæra autem nihil est realiter, quare neque est realiter homo, neque realiter non homo.

At inquies, in hoc casu non homo non erit nomen infinitum quia non conueniet nisi entibus realibus, non verò non entibus. Respondeo in tali casu, non homo, non esse purum infinitū. Nam nomen infinitū est pura negatio: Hic autem non homo, non significat puram negationem hominis sed accipitur cū realitate, ac proinde

inde cum affirmatione realitatis: quare non mirum est, quod non possit instar nominis infiniti purè prædicari de entibus.

Ex dictis soluitur primò, an ex propositione de tertio adiacente, liceat inferre propositionem de secundo adiacente, vt si homo sit albus vel risibilis, rectè inferatur hominem esse absolutè. Respondeo enim licere: quia existentia subiecti præsupponitur in talibus propositionibus, dummodo sumatur existentia proportionata prædicato, vt dictum est. *Ex propositione de tertio adiacente licet inferre propositionem de secundo adiacente.*

Secundo. An bona sit consequentia à termino negato ad infinitum & contra, vt si dicam, non est albus, ergo est non albus. Respōdeo esse bonam quia vtrobiq; idem planè prædicatur, nempe negatio eiusdem termini; quanquam hæc prædicatio in vna propositione, fit negatiuè in altera affirmatiuè, in re tamen æquipollent, quia in re idem est negatio affirmationis, & affirmatio negationis; nihil enim plus tribuitur subiecto in vna prædicatione quàm in altera. *A termino negato ad infinitum & contra, bona est consequentia.*

At dices. In negatiua dico negari, & terminum & existentiam significatam per verbum, est, in affirmatiua verò solùm terminus negatur, existentia autem significata per verbum Est affirmatur. Respondeo in affirmatiua termino negato, negatur & existentia termini, quare idem vtrobiq; negatur. Nam cum negatur terminus in subiecto eo ipso negatur existentia termini in subiecto. Dices, in affirmatiua, affirmatur negatio termini; in negatiua solum terminus negatur. Respōdeo, vtrobique eandem negationem & eiusdem rei tribui subiecto, licet diuerso modo, nempe affirmatiuo vel negatiuo: Nam etiam in negatiua ex vi prædicationis, seu ex vi copulæ, negatio illa tribuitur subiecto, quod idem fit in affirmatiua.

At

At obiicies. Non rectè inferiri; Petrus non est iustus: ergo est iustus, potest enim nec esse iustus nec iniustus. Respondeo istam consequentiam non esse à termino negato ad infinitum sed ad finitum. Nam Iniustus, non dicit meram negationem iustitiæ, sed positiuum vitium iniustitiæ. Esset autem bona consequentia, si iniustus acciperetur infinitè, hoc est non iustus.

Obiicies præterea. Hæc illatio est mala, Chimæra non est realiter viuens, ergo est realiter nō viuens: quia Chimæra cum nihil sit reale, nihil ei realiter competere potest. Respondeo cum infertur; Chimęram realiter esse non viuentem non sumi totum prædicatum infinite: Nam realitas nō infinitatur, sed tantum viuens, sumeretur autem infinitè, si vtrumq; infinitaretur, dicendo Chimæram esse non viuentem realiter. Quare notandum est quod si verbum est, purè sumatur nullo modo addito, semper valebit consequentia, à termino negato ad infinitum: at si non pure sumatur, sed addatur illi aliquis modus ipsum determinans, non valebit consequentia, nisi modus etiam ille infinitetur.

Tertio quæritur. An necesse sit nomen infinitum prædicari tam de his quæ sunt quam quæ non sunt. Id enim nōnulli deducunt ex verbis Aristotelis, qui ex eo probat nomē esse infinitum, quia dicitur de quolibet q; est & quod non est: Ex quo inferunt transcendentia nō posse infinitari, vt non ens, non verum, non bonum, quia dicuntur solum de non entibus, non vero de entibus. At longè melius alii id negant esse necessarium vniuersè; quare & transcendentia infinitari posse. Ratio est; Quia nomen dicitur infinitum eo quod propter negationem nullam rem determinate significat: ex hoc autem sequitur, vt possit de omni alio prædicari siue illud

Etiam transcēdentia infinitari possunt.

illud aliud sit ens siue non ens. Si igitur negatio sit præfixa termino alicui non transcendentali, terminus ille infinitus prædicabitur de omni alio, tam ente quam nõ ente; quia tunc sumi possunt præter terminum infinitatum, tam entia quàm non entia. Si verò sit negatio præfixa termino transcendentali, vt enti, vero, bono, tunc præter terminum negatum non possunt alia sumi nisi non entia, & tunc nomen infinitum non prædicabitur nisi de non entibus, in quo tamen saluatur tota ratio nominis infiniti, quia nomen infinitum debet prædicari de omni alio, præter terminum cuius est negatio: Quod si alia præter terminum negatum sint entia & nõ entia, de vtrisque dicetur, si verò sint solum non entia, de his solùm dicetur. Aristoteles verò quia exempla attulit in terminis non transcendentibus iure potuit dicere illa nomina infinita prædicari de quolibet quod est, & quod non est, cum tamen de ratione nominis infiniti, non sit, nisi posse prædicari de omni alio præter ipsum.

QVÆSTIO VI.

An verbum in propositione sit tantũ copula, vel etiam prædicatum.

PRima sententia est Verbum vt Verbum, nunquam prædicari in propositione nisi quatenus includit in se nomen, solumquè ex se habere vim copulandi prædicatum cum subiecto: Nam omne verbum resoluitur in copulam & prædicatum, ita vt prædicatum sit nomẽ, copula verò, verbum Est. Verbi gratia verbum currit,

 resolui-

resoluitur in est currens, & vt dicit cursum, prædicatur, vt dicit est, copulat, habetque se vt syncategorema quoddam copulam significans.

Probatur hac sententia.

1. Probatur hæc sententia. Primò autoritate Aristotelis, qui in definitione verbi ait verbum semper esse eorum quæ prædicantur notam, aliud verò est prædicari, aliud esse notam eorum quæ prædicantur; alioqui si verbum ipsum prædicetur, erit suiipsius nota. Idem Aristoteles 1. Prior cap. 1. definit terminum in hunc modum; Terminus est id in quod resoluitur propositio, tanquam in subiectum vel prædicatum, apposito vel diuiso esse vel non esse: ergo secundum Aristotelem copula quæ significat esse vel non esse, non est terminus in propositione qui subiiciatur aut prædicetur.

2. Secundò id probatur in propositionibus essentiabus; Nam si verbum est, in his propositionibus prædicaretur, prædicaretur existentia prædicati in subiecto; Verbum enim est, nihil aliud potest prædicare nisi existentiam: at propositiones essentiales abstrahunt ab omni existentia: ergo verbum est in his propositionibus non prædicatur, sed tantum copulat, sunt enim hæ propositiones sempiternæ veritatis & ab æterno fuit verum dicere, hominem esse animal ante omnem hominis existentiam.

3. Tertiò idem patet in propositionibus negatiuis, in quibus verbum est, non potest prædicare existentiam prædicati, quia prædicatum est non ens; non ens autem nullam habet existentiam; ergo tunc verbum solùm habet rationem copulæ. Quartò in propositionibus de secundo adiacente verbum est, resoluitur in prædicatum & copulam, ita vt prædicatum sit nomen, verbum autem obtineat rationem copulæ, vt si resoluam,

homo

homo est, in hanc, homo est existens, existentia erit prædicatum. Est vero solum copula; ergo verbum solum prædicatur vt continet in se nomen quatenus autem est verbum copulat.

Secunda Sententia est Verbum in omni propositione non solùm copulari sed & prædicari, ita Toletus hîc & multi recentiores. Probatur primò: Quia etiam in propositionibus essentialibus non solum prædicatur de homine animal, sed & esse animal: vtrumque enim tribuitur homini per modum vnius; Verbum enim significat per modum actionis exercitæ: atqui tota illa actio tribuitur subiecto; ergo verbum vt verbum tribuitur subiecto. Confirmatur quia verbum non habet rationem copulæ per modum particularum, Et, etiam, aut, similium, syncategorematum, sed quia significat actionem exercitam à subiecto: actio enim vt actio refertur ad id cuius est actio, ac ex consequenti habet rationem copulandi quatenus est actio exercita: ergo cum actio vt exercita tota prædicetur de subiecto consequens est vt verbum quatenus verbum prædicetur de subiecto. Vera Sententia.

Secundo probatur. Quia nomen non habet rationem prædicati nisi ex verbo, animal enim verbi gratia non est prædicatum, nisi quatenus affirmatur esse vel non esse per verbum est. Est ergo verbum est formale prædicatum. Dices verbum solum esse conditionem sine qua non: sicut enim ignis sine approximatione nō calefacit lignum & tamen approximatio non est ratio formalis calefactionis sed tantū conditio sine qua non: ita nomen sine copula non prædicatur, quia copula est conditio sine qua non, coniungens prædicatum cum

 subiecto,

ſubiecto, non verò conſtituens rationem formalẽ prædicati. Reſpondeo Verbum non ſolùm eſſe conditionem, ſine qua non: ſed etiam eſſe ipſum formale prædicatum, & coniungere ſeipſum in vnum prædicatum cũ nomine. Ratio eſt, quia Verbum non copulat vt syncategorema aliquod, neque vt coniunctio Et, etiam, ſed vt ſignificat actionem exercitam à ſubiecto, actio autem exercita ab aliquo ſubiecto refertur intrinſecè ad illud ſubiectum & prædicatur de illo. Quare verbum in prædicatione non ſolùm eſt copulans prædicatum, ſed etiam res ipſa prædicata, quia eſt actio exercita à ſubiecto, actio autẽ exercita à ſubiecto prædicatur de ſubiecto. Vnde & nomina, vt coniungunt ſuam ſignificationem cum verbo habent ſe per modum vnius prædicati & tribuuntur ſubiecto.

Verbum nõ eſt ſolùm conditio, ſed etiam formale prædicatum.

Ad primum primæ ſententiæ reſpondeo Ariſtotelem dicere, verbum eſſe notam eorum quæ prædicãtur quia eſt ſignum eorum quæ prædicantur; Ea enim quæ prædicantur ex ſe non habent rationem prædicati niſi quatenus coniunguntur verbo, & per verbum copulantur ſubiecto; Porro ſimul eſt & aliorum prædicatorum nota, modo dicto, & ipſum ſecundum ſeipſum prædicatur, non enim poſſet alia copulare niſi & ipſum copularetur ſubiecto; copula enim vna cum re copulata debet ineſſe, nequè dici poteſt ineſſe per modum copulæ, nõ per modum prædicati, quia vt dictum eſt ineſt per modum actionis; actio autem prædicatur de ſubiecto.

Quomodo Verbum dicatur nota eorum quæ prædicãtur.

Quod ad definitionem termini attinet, verum eſt, Verbum ſub ratione termini non comprehendi; terminus enim eſt materia propoſitionis, verbum autem eſt forma; quid igitur mirum, ſi verbum includatur à ratione termini: nam & ſubiectum & id quod de ſubiecto

Definitio Termini.

dicitur

dicitur est materia prædicationis, ipsa verò ratio formalis prædicationis est in verbo. Quare distingui debet prædicatum formale & materiale, terminumquè esse prædicatum materiale, verbum autem vt verbum esse prædicatum formale quia est prædicatio ipsa.

Ex quo patet in conuersione propositionum cum ex prædicato fit subiectum & ex subiecto prædicatum, verbum nec ad prædicatum nec ad subiectum pertinere quia conuersio propositionum fit secundum terminos materialiter sumptos verbum autem vt verbum non est materiale prædicatum, sed est ipsa prædicatio formalis. Quare hæc propositio homo est albus, conuertitur in hanc, album est homo, verbo manente immoto, quia vt dixi conuersio fit secundum materiales terminos. Quanquam & verbum vt resoluitur in nomen potest dici pertinere ad conuersionem. Nam verbum Est, significat existentiam; cum autem ex prædicato fit subiectum, existentia quoque prædicati transit in subiectum, & implicitè saltem continetur in subiecto; Idem enim est dicere album, & ens album. Verùm hoc non est verbum formaliter acceptũ, conuerti in propositione.

Ad secundum. In omni prædicatione tam essentiali quàm accidentali verbum Est significare existentiam vt suprà docuimus, licet non semper significet existentiam realem, sed aliquando realem, aliquando rationis pro exigentia rerum: Nam verbum Est in prædicatione aut significat aliquid, aut nihil: si nihil frustra ponitur in propositione, voces enim nihil significantes non seruiunt enunciationi; si aliquid, illud nõ potest esse nisi existentia; ad nihil enim aliud significandum est impositum nisi ad existentiam. Nam si dicas

Verbũ Est semper significat existentiam, licet non semper realem.

eas significare meram copulam & coniunctionem, non differret ab aliis particulis coniunctiuis, Et, Etiam, Quoque; differt autem ab illis, quia non meram coniunctionem significat, sed coniunctionem per modum actionis exercitam, & sic significat existentiam per modum actionis, vt est exercita ab eo quod existit.

Ad tertium. In propositionibus negatiuis Verbum Est, significare existentiam rationis, quia talem existentiam requirit natura ipsa prædicati negatiui.

Verbum Est nõ potest perfectè resolui in nomẽ & verbum.

Ad quartum respondeo. Verbum Est non posse perfectè resolui in nomen & verbum, quia deberet resolui in aliud verbum, cum verò omnia verba in verbum Est, resoluuntur, ipsum non habet illud verbum in quod resolui possit. Quare cum resoluimus verbum Est in est existens, ipsum in seipsum resoluimus, qui est ineptus resolutionis modus; tolerandus tamen, quia non habemus aliud verbum in quod resoluamus, solumque indicare volumus in Verbo Est præter significationem copulæ contineri significationem existentiæ ita vt vtraque pertineat ad essentialem rationem Verbi. Significat enim per modum Actionis.

Verbum Est consignificat tempus.

Ex dictis sequitur verbum Est, in omni propositione non solum significare existentiam, sed etiam consignificare tempus, hoc est, significare existentiam in aliqua differentia temporis, præsentis, præteriti vel futuri, quod etiam in propositionibus essentialibus habet locum; nam si dicas propositiones essentiales verificari pro omni tempore, id non eo sensu accipiendum est, quod non significent in vlla differentia temporis,

sed

ſed quod, non determinantur ad vllam certam differétiam temporis cum ſecundum omnem temporis differentiam cum veritate formari poſſint, & tamen quoties formãtur ſemper formantur ſub aliqua differentia téporis, præſentis, præteriti, vel futuri, verũq; eſt dicere hominẽ, & eſſe, & fuiſſe, & futurũ eſſe, animal; verum etiam eſt in omni tempore pręſenti, pręterito, & futuro, hominẽ eſſe animal. Nequè verò magis repugnat propoſitionibus eſſentialibus conſignificare tempus, quam conſignificare exiſtentiam, Exiſtentia enim non poteſt eſſe ſine tempore. Quare ſicut non repugnat verbo Eſt conſignificare exiſtentiam in talibus propoſitionibus; ita nec repugnat conſignificare tempus; Verbum enim Eſt ſemper eſt præſentis temporis, & ſignificat exiſtentiam in tempore præſenti, cum hæc ſit eius propria ſignificatio.

QVÆSTIO VII.

In quo ſit poſita ratio formalis enunciationis?

ENunciationem definit Ariſtoteles orationem verum vel falſum ſignificantem, quæ definitio eſt enunciatiationis, vt voce fit. Nam vt aliquid de aliquo enunciat, dicitur enunciatio, vt exprimit conceptus mẽtis dicitur interpretatio, vt eſt in ſyllogiſmo dicitur propoſitio, vt ex ea infertur concluſio, dicitur pręmiſſa, vt ad diſputandum proponitur, dicitur quæſtio, vel problema, vt adfertur contra opinionem aduerſarij, dicitur inſtantia.

Porrò

Porrò hæc definitio enuntiationis traditur ab Aristotele per proprietatem, veritas enim & falsitas nō est essentialis enuntiationi: quod vel ex eo patet, quòd eadem manens enuntiatio solo obiecto mutato ex vera fit falsa: Nam Petro currente vera est Enuntiatio, Petrus currit, eodem stante ex vera fit falsa, ipsa in se non mutata.

Quod si dicas veritatem quidem & falsitatem non esse de essentia enunciationis, sed significare veritatem vel falsitatem esse de essentia. Respondeo de essentia enuntiationis esse significare rem esse vel non esse; ad hanc autem significationem consequi significationem veritatis vel falsitatis; Nam sicut verum in commune sequitur ad ens (est enim verum passio entis & prius est rem esse, quam verum esse) ita & enuntiatio priùs significat rem esse vel non esse, consequenter autem significat veram esse vel non esse.

Ratio formalis enuntiationis consistit in cōpositione Prædicati cum subiecto.

Iam igitur si quæras in quo consistat ratio formalis enunciationis. Respondeo cum communi sententia consistere in compositione prædicati cum subiecto ex qua compositione sequitur veritas vel falsitas.

Compositio duplex.

Pro quo notandum est, primò quid sit hæc compositio. Duplex enim compositio cōsiderari potest; altera quæ est in obiecto, cum intellectus res inter se compositas cognoscit, vt cum propositionem integram tanquam obiectum apprehendit. Altera compositio est in ipso intellectu, hoc est in ipso actu iudicij quo componit vnum cum altero, ita vt inter prædicatum & subiectum mediet iudicium componens prædicatum cum subiecto, distinctum realiter à prædicato vel subiecto; Prius enim apprehenditur prædicatum & subiectum, tum accedit iudicium illa componés, quod iudi-

iudicium & compositio significatur per verbum Est; & in hac compositione consistit ratio formalis enunciationis.

Ex quo patet, an hoc iudicium componens sit actus simplex intellectus, vel compositus. Dico enim non esse actum compositum, sed componentem prædicatum cum subiecto, ita vt compositio sit inter prædicatum & subiectum, seu inter conceptum prædicati & subiecti, actus autem ipse componens est in se simplex non compositus. Quare cum in iudicio enunciatiuo concurrant tres actus, vnus quo apprehenditur subiectum, alter quo apprehenditur prædicatum, tertius qui respondet copulæ & est actus iudicij componentis prædicatum cum subiecto, ratio formalis secundæ operationis non consistit in quacunque coniunctione primarum operationum, sed in ea coniunctione quæ fit formaliter per iudicium compositiuum. *Iudicium componens non est actus compositus, sed componens.*

Gregor. 1. d. 1. q. 1. art. 3. probat enunciationem mentalem non esse compositam ex notitia subiecti & notitia prædicati: Quia vbi sunt eædem partes componentes, ibi est idem compositum; at duæ enunciationes habentes easdem partes componentes, non sunt eædem, sed diuersæ, ergo essentia enunciationis non consistit in compositione ex duabus partialibus notitiis subiecti & prædicati. Minorem probat. Hæ enim duæ enunciationes omnis albedo est ens, & omne ens est albedo. habent easdem partes componentes nempe eosdem terminos. & tamen non sunt eædem speciei propositiones, nam vna est vera & possibilis. alia est falsa & impossibilis: ergo enunciatio non est *Greg. opinio*

pura compositio ex notitiis partialibus subiecti & prædicati. Deinde sine vlla affirmatione & negatione potest esse compositio duarum illarum notitiarum; ergo in tali compositione non consistit essentia enuntiationis quæ sine affirmatione vel negatione stare non potest.

Responderi potest, in his duabus enuntiationibus easdem esse partes materialiter non formaliter: Nam illa pars quæ in prima enũtiatione habet rationem subiecti, in altera habet rationem prædicati, & quæ habet rationem prædicati in vna, in altera habet rationem subiecti. Sed contra; vtræque notitiæ æquè coniunguntur in eodem intellectu; ergò vna non est magis subiectum vel prædicatum, quam altera, si quidem æquè vna coniungitur alteri, ac altera illi; ergo æquè vna tribuitur alteri, ac altera illi.

Quòd si dicas illam notitiam esse subiectum quæ primo producitur in intellectu, illam vero prædicatum, quæ posterius producitur, & aduenit priori. Con-
1. tra Primò, non repugnat vtramque notitiam simul produci sicut in intellectu Angeli; & si repugnaret naturaliter, tamen per Dei potentiam non repugnaret: tunc ergo producta simul vtraque notitia; vna non magis haberet rationem subiecti quam prædi-
2. cati. Secundo si domus partes simul producantur erit eiusdem rationis domus cum ea cuius partes non simul producerentur, sed prius fundamentum, deinde parietes, vltimò tectum: Ergo pari ratione successiuè productio partium in enuntiatione non variat
3. essentiam compositionis: Tertiò, Esto sit distincta habitudo subiecti ad prædicatum & prædicati ad subiectum

iectum tamen in ordine ad compositionem nulla est diuersitas. Eadem enim est compositio si hoc cum illo, vel illud cum hoc componatur; sicut idem est est compositum ex materia & forma, siue dicatur materia componi cum forma, siue forma cum materia.

Denique compositio ex duabus istis notitiis potest esse sine vlla affirmatione & negatione, per solam apprehensionem. 4. Ergo enuntiatio non est formaliter ista compositio. Nam si dicas accedere præterea in enuntiatione iudicium componens, contra, tale iudicium, est extrinsecum compositioni, nec intrat compositionem nisi extrinsecè per modum efficientis compositionem.

Dico igitur sententiam Gregorij veram esse, & benè probare enuntiationem nõ esse simplicem aut qualemcunque coniunctionem duorum terminorum, quod & nos vltrò concedimus, Dicimus enim enuntiationem formaliter esse compositionem per affirmationem vel negationem vnius de altero, ex qua compositione consurgit certus ordo inter prædicatum & subiectum.

Compositio prædicati cũ subiecto quid sit.

Quæri etiam potest an hæc compositio prædicati cum subiecto sit compositio rerum vel cõceptuum. Nominales enim dicunt esse compositionem conceptuũ. Non .n. ex rebus, sed ex conceptib. constat propositio mentalis, sicut & propositio vocalis constat ex vocibus non ex rebus.

Alij verò dicunt esse compositionem rerum, cum enim hominem dico album, non prædico conceptum de conceptu. Non enim dico conceptum

hominis esse album, sed hominem in re existentem dico esse album albedine in re existente.

Vera responsio. Verum vtraque sententia conciliari potest; verè enim conceptus in intellectu componũtur formaliter nõ res: quia non res, sed cõceptus sunt in intellectu: Verũ quia conceptus tunc non accipiuntur pro seipsis, sed pro rebus, quarum sunt signa repræsentatiua, idcirco vtrumque simul est verum, & res componi & prædicari & conceptus. Sed res non vt sunt extra intellectum, sed vt sunt conceptæ in intellectu. Quod idem intelligi debet de propositione vocali; verè enim voces non res constituunt propositionem vocalem, sed tunc voces sumuntur non pro seipsis, sed pro suis significatis, hoc est, vt supponunt pro rebus. Quia enim res in disputationem adducere non possumus pro rebus supponimus voces vt 1. Elench. cap. 1. docet Aristoteles. Nequè enim bos in stabulo existens intrat propositionem, sed vox bouis: vnde etiam rebus in mundo non existentibus possent de illis formari propositiones, quia propositio non eget compositione rerum, sed sola compositione conceptuum prout supponunt pro rebus.

In Angelis iudicium simplex non compositiuum. Sed obiicies Primò. Si iudicium compositiuum est simplex, erit tale quale in Angelis. Respondeo in Angelis quidem esse iudicium simplex, sed non compositiuum: quia Angeli vno simplici actu cognoscunt prædicatum & subiectum, & eodem actu formant iudicium de vtroque, in nobis autem licet iudicium sit simplex tamen simul est compositiuum rerum diuersis conceptibus conceptarum; diuersis enim

nim conceptibus concipitur subiectum & prædicatum, quibus deinde aduenit iudicium compositiuum, & sic iudicium hoc differt essentialiter à iudicio Angelico. Quanquam verisimile est etiam Angelos habere aliqua iudicia compositiua, in iis rebus quas diuersis conceptibus concipiunt, sicut & de discursu Angelorũ idem nonnulli probabiliter tenent.

Obiicies secundo. In propositione negatiua nõ esse vllam compositionem prædicati cum subiecto, sed separationem potius & diuisionem, vnde etiam diuisio ab Aristotele nominatur. Respondeo etiam in propositione negatiua esse compositionem, quia negatio illa prædicati verè tribuitur subiecto, quare separatur quidem prædicatum à subiecto quoad esse affirmatiuum, tamen tribuitur subiecto quoad esse negatiuum; quia negatio prædicati; per verbum Est copulatur subiecto. Et licet verbum Est, propter præfixam particulã negatiuam negetur, tamen hæc negatio, afficit verbum ex ea parte qua respicit prædicatum, non verò ex ea parte qua respicit subiectum. Nam illa ipsa negatio prædicati; per verbum Est refertur ad subiectum & tribuitur subiecto, id quod prouenit ex ratione propria verbi; De ratione enim verbi est referre ad subiectum, verbum auté negatum est etiam verbum, quare etiam tunc retinet suam vim propriam referendi rem significatam ad subiectum. *In propositione negatiua est compositio.*

Dices Hinc sequi propositionem negatiuam esse partim negatiuam, partim affirmatiuam. Nam vt continet negationem prædicati, est negatiua, vt eam negationem tribuit subiecto, est affirmatiua. Respondeo, simpliciter non esse nisi negatiuam; quia negatiua propositio dicitur à prædicato negato: & quamuis illa ne- *Propositio negatiua vnde denominetur.*

gatio tribuatur subiecto, tamen non tribuitur cum aliqua affirmatione prædicati, sed cum negatione, quod sufficit ad propositionem negatiuam; Verbum enim etiam negatum est verbum & habet vim referendi non propter aliquam affirmationem, sed propter naturam & modum significandi verbi, qui est significare per modum actionis ad aliquem pertinentis.

Iudicium affirmatiuum & negatiuum differunt essentialiter.

Quæri etiam potest an iudicium affirmatiuum & negatiuum differant essentialiter. Videntur enim non differre nec accidentaliter, propter negationem extrinsecè adiunctam ad affirmationem. Nam sicut enunciatio vocalis adiuncta particula negatiua, fit ex affirmatiua negatiua, ita & mentalis.

Dicendum tamen est differre essentialiter, neque ex adiecta negatione, iudicium ex affirmatiuo fieri posse negatiuum. Negatio enim obiectiua, est specificans rationem essentialem iudicii, siquidem sub ratione formali negatiua, iudicatur prædicatum non esse in subiecto. Quare non potest iudicium ex affirmatiuo fieri negatiuum, nisi mutetur essentialiter; quia debet specificari à noua ratione formali obiectiua, & sub ratione formali negatiua debet ferri in obiectum. Alia ratio est in enunciatione vocali quæ tantum materialiter componitur ex signis, nec specificatur eo modo ab obiecto, quo actus intellectus: vnde per adiunctam particulam negatiuam fieri potest accidentaliter ex affirmatiua negatiua.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

Qualis veritas sit in secunda operatione intellectus?

In iudicio intellectus veritas triplex potest considerari.

DIco primò. Veritas secundæ operationis est veritas iudicii, quæ consistit in conformitate iudicii cum rebus, vt sunt in seipsis. Pro quo notandum est, in iudicio intellectus, triplicem veritatem posse considerari, transcendẽtalem, moralem, & logicam. Transcendentalis, conuenit omni enti, qua ens est, & consistit in conformitate cum suis principiis: quando enim tale aliquid est, quale ipsius principia ex quibus est exigunt, Verum est; sic aurum dicitur verum si tale sit; quale auri principia requirunt, quod verò tale non est, falsum est, seu non aurum. Moralis veritas consistit in conformitate iudicii cum eo quod dicitur, ita vt si dicat quis quod verè sentit & iudicat etiamsi erret, verax dicatur, si verò dicat contra id, quod sentit & iudicat, etiamsi illud in se verum sit, mendax dicetur. Deniq; Logica veritas consistit in conformitate iudicii cum re iudicata.

Transcendentalis. — *Moralis.* — *Logica.*

Et quidem transcendentalis veritas non est propria iudicii sed communis illi cum cæteris omnibus entibus, fieriq; potest vt iudicium sit falsum in ratione iudicii, quia non est conforme rebus iudicatis, erit tamẽ verum veritate transcendentali seu in ratione entis: quia tale est quale postulant eius essendi principia; imò omne iudicium tam verum quàm falsum, est verum in ratione entis; Vere enim est tale ens quale requirunt eius principia ex quibus procedit.

Similiter veritas moralis, non est propria iudicii;

potest

potest enim quis dicere falsum logicè, & verum moraliter. Si enim id quod dicit non sit conforme rei, erit falsum logicè, si verò id quod dicit est conforme menti dicentis, quia putat esse verum, erit verum moraliter.

Veritas secunda operationis est veritas Logica.

Propria ergo veritas secundæ operationis est logica, quæ sumitur ex conformitate iudicii cum re obiecta. Idq; docuit Aristoteles in capite de substantia, cum ait: Propterea quod res est, vel non est, enunciationem veram vel falsam esse: Et ratio est; quia veritas sumitur per respectum ad rem signatam, sicut & essentia cuiusq; signi; signum enim quantum quantum est, totum est respectu rei signatæ: Ergo & veritas signi erit respectu rei signatæ; Est enim veritas propria passio entis. Cum igitur omnis conceptus & omne iudicium intellectus, sit signum quodam obiecti, ipsum in mente exprimens & repræsentans, idcirco ex conformitate cum obiecto, sumit suam veritatem. Non debet autem hæc conformitas inter iudicium & obiectum spectari secundum entitatem, sed secundum repræsentationem. Nam in entitate possunt esse non conformia, vt si obiectum sit substantia & res materialis, iudicium autem de obiecto sit accidens & rei immaterialis; secundum repræsentationem autem tunc sunt conformia quando tali modo repræsentatur obiectum in mente sicut est in re ipsa.

Vt iudicium sit verum quid requiratur.

Quod si quæras an iudicium satis sit esse conforme cum re vt concepta? Respondeo, non esse satis. Nam etiam iudicium falsum est conforme rei vt conceptæ; respondet enim iudicio falsò conceptus obiectiuus, cui illud iudicium falsum est conforme. Vt ergo iudicium sit verum, requiritur vt sit conforme rei, vt est res in seipsa, & secundum ea quæ illi à parte rei conueniunt.

Quæri

Quæri etiam solet, an veritas secundæ operationis consistat in conformitate conceptus obiectiui cum re, vt res est, vti Durandus, & quidam alii sentiunt. Respondeo negatiuè. Nam licet iudicio existente vero & conformi rei, etiam conceptus obiectiuus iudicii sit conformis rei: tamẽ non ex eo iudicium est conforme rei, quod conceptus eius obiectiuus sit conformis rei, sed potius ex eo conceptus iudicii, est conformis rei, quia iudicium ipsũm est cõforme rei: Conceptus enim obiectiuus oritur ex conceptu formali, & est denominatio extrinseca ab ipso, & veluti quidam effectus illius. Quocirca ea quæ conueniunt conceptui formali, redũdant per denominationem extrinsecam in conceptum obiectiuum. Prima igitur ratio veritatis in iudicio est, conformitas iudicii cum re, secundariò & consequẽter est conformitas conceptus obiectiui cum re.

Dico secundò: Veritas & falsitas secundæ operationis inuenitur in omni enunciatione perfecta. Voco enunciationem perfectam, in qua absolutè aliquid affirmatur vel negatur; vt sunt enunciationes modi indicatiui. Nam enunciationes aliorum modorum sunt orationes imperfectæ: non enim perfectè aliquid affirmant vel negant; ac proinde non sunt propriè enunciationes, vt si dicam: Fac Antoni; vtinam faciat Antonius, si fecerit Antonius; Hæ enim cum nihil absolutè affirment aut negent, neque veræ sunt, neque falsæ; Veritas enim & falsitas enunciationis, fundatur in affirmatione vel negatione, seu in compositione prædicati cum subiecto; ergo vbi non est perfecta & absoluta affirmatio vel negatio, non erit etiam absoluta & perfecta veritas.

Veritas & falsitas secundæ operationis vbi inuenitur.

Notandum autem est in orationibus practicis; hoc est quæ non solùm dicunt aliquid sed etiam faciunt re-

ipsa id quod dicunt; Sicut Deus cum diceret, fiat lux, fecit lucem, & sacerdos dicendo, hoc est corpus meum, facit esse corpus Christi in sacramento; in his inquam orationibus, veritas sumitur quidem ab obiecto, sed quod simul sit effectus talis enunciationis, ita vt si effectus non sequeretur, aut aliunde non ex vi talis enunciationis sequeretur; essent falsæ practicè. Quare si sacerdos supra hostiam iam consecratam diceret, hoc est corpus meum, talis enunciatio practicè esset falsa, quia non haberet effectum, licet speculatiuè esset vera, quia verè in hostia esset Corpus Christi.

In orationibus practicis vnde sumatur veritas.

Sed quæres. Primò an enunciationes quæ fiunt de entibus rationis, aut de entibus impossibilibus possint dici veræ. De eo enim quod vere non est, nihil vere affirmari potest: at entia rationis & entia impossibilia non sunt verè entia: ergo illis nihil vere tribui potest. Respondeo tales enunciationes proportionaliter esse veras; quia & entia rationis, non sunt simpliciter entia, sed tantum proportionaliter, & similitudinariè: Quare licet verum sit ens rationis esse verum ens rationis, & contrarium sit falsum imò & impossibile; tamen hæc veritas non est absoluta, sed similitudinaria tantum; Veritas enim absoluta, est conformitas iudicii cum rebus: at entia rationis & ficta: non sunt verè res, ergo neque conformitas iudicii cum ipsis erit absoluta conformitas, sed sicut ipsa sunt entia secundum similitudinem quandam, ita & veritatem habent secundum similitudinem quandam veritatis; necesse enim est veritatem cognitionis fundari in re, talemq; & tantam esse quale est fundamentum.

Enunciationes quæ fiunt de entibus rationis sunt vera proportionaliter.

Quæ-

Quæras secundo. an de rebus non existentibus possint formari enunciationes veræ? verbi gratia an Petro mortuo verè dici possit Petrus est homo. Nam ex vna parte ista propositio cum sit essentialis est sempiternæ veritatis; ergo semper est vera, secundo homo non dicitur de Petro contingenter: ergo necessario & semper. Tertio: contradictoria eius semper est falsa, nempe quod Petrus non sit homo; ergo ipsa semper est vera, secundum legem contradictoriorum, quæ est; vt vna contradictoriarum existente falsa, altera sit vera: Quarto: si Petrus non esset homo, neque esset Petrus; quia à quo tollitur species, tolluntur & omnia indiuidua illius speciei: atqui absurdum est, Petrum non esse Petrum, cum sit propositio identica quæ non potest esse falsa: ergo absurdum est Petrum non esse hominem.

Ex altera verò parte Petrum mortuum non esse hominem, sic ostenditur: id enim quod non est coniunctũ ex anima & corpore, non est homo: Petrus mortuus est talis; ergo. dicitur enim mortuus propter separationem annimæ à corpore. Secundò; Petrus mortuus, non est Petrus, sed fuit Petrus; quod enim desiit esse, non est: sed Petrus mortuus desiit esse, quia mori est desinere esse; ergo desiit esse Petrus. Quod si per mortem desiit esse Petrus, quomodo non desiit esse homo; vt enim ait Aristoteles in capite de substantia; sublatis primis substantiis impossibile est aliquid aliorum remanere. Tertiò: quia prædicatum in hac propositione est contradictorium subiecto; homo enim dicit coniunctum ex anima & corpore; Petrus verò mortuus dicit separatam animam à corpore. Quartò: si Petrus mortuus esset homo, esset viuens homo, quia viuens

de homine prædicatur vt genus de ſpecie. Deinde homo ſignificat coniunctum ex anima & corpore, ac proinde viuens: ſicut ergo abſurdum eſt mortuum eſſe viuens, ita abſurdũ eſt Petrum mortuum eſſe hominem.

De rebus non exiſtentibus, an poßint formari enunciationes veræ.

Tractant hoc dubium Doctores in 3. diſtinct. 28. circa illam quæſtionem an Chriſtus in triduo mortis fuerit homo: & reſpondent non veram eſſe propoſitionem: ſi Petrus determinate & formaliter ſumatur pro mortuo. ita Bonauentura, Hugo, Gabriel; & alii: aiunt tamen verificari poſſe propoſitionem, ſi termini ſumantur cum ampliatione, quod dupliciter fieri poteſt: vel per ampliationem ſubiecti vel per ampliationem prædicati vt ſi dicatur, Petrus qui eſt vel fuit Petrus, eſt homo. Tunc enim homo prædicatur de Petro qui fuit veriſſimè homo; ſimiliter ſi dicatur Petrus eſt homo, id eſt ille homo, qui eſt vel fuit homo. Quod alii clarius explicant, dicentes Petrum mortuum, eſſe hominem mortuum, hoc eſt hominem qui fuit homo, & ſic prædicatũ ſumatur eodem modo quo ſubiectum; erit vera propoſitio, Petrus mortuus eſt homo mortuus.

At inquies. Mortuo Petro adhuc vocamus eum Petrum, oſtendentes eius corpus, vel animam, ſic animam S. Petri exiſtentem in cælo vocamus S. Petrum. Reſpondeo hanc denominationem eſſe figuratam non propriam; à parte enim totum denominamus; corpus enim S. Petri, eſt ſanctus Petrus ſecundum corpus, id eſt ſecundum vnam partem: ſimiliter anima S. Petri, eſt S. Petrus ſecundum partem.

Ex quibus patet ad rationes dubitandi. Ad primam & ſecundam negatur eſſe eſſentialem illam propoſitionem, imò neque neceſſariam, neque contingentem, ſed falſam; prædicatum enim falſum, nequè neceſſariò

neque

neque essentialiter, neque contingenter conuenit subiecto sed nullo modo.

Quod si quæras quomodo ergo Petrum esse hominem, est propositio sempiternæ veritatis? Respondeo si Petrus sumatur non vt mortuus, sed vt Petrus siue existens, siue conceptus; sic enim intellectus concipiendo Petrum, necessariò concipit esse hominem: Petrus enim conceptus est homo, propter connexioné essentialem terminorum, significatam per verbum Est.

Ad tertiam, veram esse contradictoriam, nempe Petrum mortuum non esse hominem & ex consequenti Petrum mortuum non esse Petrum; licet enim propositio identica non possit esse falsa, tamen hæc nó est identica, Nam Petrus mortuus, supponit pro Petro sine anima, Petrus verò qui prædicatur, supponit pro Petro constante ex anima & corpore.

Et hoc patet ad quartam. Et notandum est quòd Terminis, si sumantur absolutè secundum suam integram significationem, conueniant prædicata omnia essentialia & accidentalia absolutè; si vero sumantur cum aliquo adiecto diminuente & tollente significationem ipsorum in aliqua parte; tunc non est mirum prædicata quoque essentialia illorum non posse absolutè de iis prædicari, nisi proportionaliter sumantur eo modo quo sumitur subiectum, vt si sumatur Petrus mortuus, sumi etiam debet homo mortuus vel animal mortuum; tunc enim sibi proportionantur. Quia verò in hac propositione, Petrus mortuus est homo, prædicatum sumitur absolutè sine adiecto diminuente idcirco propositio est falsa: esset autem vera, cum eodem adiecto diminuente.

visio sine colore, auditus sine sono) ita sublato vero tollitur omnis actus intellectus. Ex quo sequitur, si intellectus quod scit esse falsum, affirmet, debet illud apprehendere sub aliqua ratione veri, quia non potest elicere vllum actum, nisi proposita ratione formali sui obiecti. Porro verum vel est ratio formalis totius obiecti intellectus, secundum multos, vel vt minimum est ratio formalis obiecti iudicij intellectualis; In tantum enim iudicat aliquid intellectus esse vel non esse, in quantum putat id esse verum.

Verum in intellectu triplex distingui potest.

Dico secundo. Potest intellectus, quod scit esse falsum affirmare tanquam verum ex suppositione, pro quo notandum: triplex verum posse distingui in intellectu: vnum est absolutè verum quod intellectus cognoscit esse conforme rei; aliud est verum existimatum; quod in re est falsum in existimatione tamen intellectus est verum, & habetur pro vero. Tertium est verum ex suppositione tantum. Tale verum est in entibus rationis & in omnibus entibus fictis; habet enim intellectus vim fingendi noua entia ad quæ suo modo consequuntur veritates; Verum enim est propria passio entis; sicut igitur intellectus potest fingere ens fictum, ita potest fingendo causare veritatem rei fictæ, sic Hircoceruum fingit esse animal quod scit esse absolutè falsum; illa tamen fictione supposita, affirmat vt verum. Hircoceruus enim fictus, verè est animal fictum.

Omnia igitur ista tria vera, possunt esse obiectum formale intellectus, & potest in ea ferri intellectus sub ratione veri, quia participant suo modo rationem formalem veri, quod etiam ex eo confirmari potest. Non minus enim verum est obiectum intellectus quam ens; sicut

sicut enim intellectus nihil potest intelligere nisi sub ratione veri; ita etiam nihil potest intelligere nisi sub ratione entis: Nam non ens, vt non ens non est intelligibile. Sicut igitur non solum ens verum, sed etiam ens existimatum & ens fictum potest esse obiectum intellectus; ita non solum verum absolutè, sed etiam verum existimatum & id quod enti ficto conuenit potest esse obiectum intellectus; quicquid enim habet aliquam rationem entis potest esse obiectum intellectus; Omne enim ens est intelligibile: at verum entis ficti habet rationem entis; ergo potest esse obiectum intellectus.

Ex quibus patet. Primò: quomodo de entibus fictis possint esse prædicationes veræ; Entia enim ficta, sicut habent suam entitatem fictam ita & veritatem ex suppositione ficta procedentem. Quo enim modo se habet aliquid ad rationem entis; eo modo se habet ad rationem veri. Hircoceruus ergo verè est animal secundum esse fictum, quia is qui fingitur Hircoceruus ex fictione est animal, & fictus Hircoceruus est fictum animal. Simpliciter autem hæ prædicationes ad naturam rerum comparatæ sunt falsæ. *De entibus fictis quomodo fiunt prædicationes veræ.*

Sequitur secundo falsam eorum esse sententiam, qui negant per secundam operationem posse fieri ens rationis, quia inquiunt non potest intellectus, quæ scit esse incompossibilia, componere & affirmare tanquam compossibilia; Affirmatio enim, inquiunt, non potest esse nisi sub ratione veri, vbi autem intellectus iudicat incompossibilitatem, non cognoscit veritatem.

Dicendum tamen est quod sicut intellectus, quæ

H scit

gatio tribuatur subiecto, tamen non tribuitur cum aliqua affirmatione prædicati, sed cum negatione, quod sufficit ad propositionem negatiuam; Verbum enim etiam negatum est verbum & habet vim referendi non propter aliquam affirmationem, sed propter naturam & modum significandi verbi, qui est significare per modum actionis ad aliquem pertinentis.

Iudicium affirmatiuum & negatiuum differunt essentialiter.

Quæri etiam potest an iudicium affirmatiuum & negatiuum differant essentialiter. Videntur enim non differre nec accidentaliter, propter negationem extrinsecè adiunctam ad affirmationem. Nam sicut enunciatio vocalis adiuncta particula negatiua, fit ex affirmatiua negatiua, ita & mentalis.

Dicendum tamen est differre essentialiter, neque ex adiecta negatione, iudicium ex affirmatiuo fieri posse negatiuum. Negatio enim obiectiua, est specificans rationem essentialem iudicii, siquidem sub ratione formali negatiua, iudicatur prædicatum non esse in subiecto. Quare non potest iudicium ex affirmatiuo fieri negatiuum, nisi mutetur essentialiter; quia debet specificari à noua ratione formali obiectiua, & sub ratione formali negatiua debet ferri in obiectum. Alia ratio est in enunciatione vocali quæ tantum materialiter componitur ex signis, nec specificatur eo modo ab obiecto, quo actus intellectus: vnde per adiunctam particulam negatiuam fieri potest accidentaliter ex affirmatiua negatiua.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

Qualis veritas sit in secunda operatione intellectus?

DIco primò. Veritas secundæ operationis est veritas iudicii, quæ consistit in conformitate iudicii cum rebus, vt sunt in seipsis. Pro quo notandum est, in iudicio intellectus, triplicem veritatem posse considerari; transcendétalem, moralem, & logicam. Transcendentalis, conuenit omni enti, qua ens est, & consistit in conformitate cum suis principiis: quando enim tale aliquid est, quale ipsius principia ex quibus est exigunt, verum est; sic aurum dicitur verum si tale sit; quale auri principia requirunt, quod verò tale non est, falsum est, seu non aurum. Moralis veritas consistit in conformitate iudicii cum eo quod dicitur, ita vt si dicat quis quod verè sentit & iudicat etiamsi erret, verax dicatur, si verò dicat contra id, quod sentit & iudicat, etiamsi illud in se verum sit, mendax dicetur. Deniq; Logica veritas consistit in conformitate iudicii cum re iudicata.

In iudicio intellectus veritas triplex potest considerari.

Transcendentalis.

Moralis.

Logica.

Et quidem transcendentalis veritas non est propria iudicii sed communis illi cum cæteris omnibus entibus, fieriq; potest vt iudicium sit falsum in ratione iudicii, quia non est conforme rebus iudicatis, erit tamē verum veritate transcendentali seu in ratione entis: quia tale est quale postulant eius essendi principia; imò omne iudicium tam verum quàm falsum, est verum in ratione entis; Vere enim est tale ens quale requirunt eius principia ex quibus procedit.

Similiter veritas moralis, non est propria iudicii; potest

potest enim quis dicere falsum logicè, & verum moraliter. Si enim id quod dicit non sit conforme rei, erit falsum logicè, si verò id quod dicit est conforme menti dicentis, quia putat esse verum, erit verum moraliter.

Veritas secundæ operationis est veritas Logica.

Propria ergo veritas secundæ operationis est logica, quæ sumitur ex conformitate iudicii cum re obiecta. Idq; docuit Aristoteles in capite de substantia, cum ait: Propterea quod res est, vel non est, enunciationem veram vel falsam esse: Et ratio est; quia veritas sumitur per respectum ad rem signatam, sicut & essentia cuiusq; signi; signum enim quantum quantum est, totum est respectu rei signatæ: Ergo & veritas signi erit respectu rei signatæ; Est enim veritas propria passio entis. Cum igiur omnis conceptus & omne iudicium intellectus, sit signum quodam obiecti, ipsum in mente exprimens & repræsentans, idcirco ex conformitate cum obiecto, sumit suam veritatem. Non debet autem hæc conformitas inter iudicium & obiectum spectari secundum entitatem, sed secundum repræsentationem. Nam in entitate possunt esse non conformia, vt si obiectum sit substantia & res materialis, iudicium autem de obiecto sit accidens & rei immaterialis; secundum repræsentationem autem tunc sunt conformia quando tali modo repræsentatur obiectum in mente sicut est in re ipsa.

Quod si quæras an iudicium satis sit esse conforme cum re vt concepta? Respondeo, non esse satis. Nam etiam iudicium falsum est conforme rei vt conceptæ; respondet enim iudicio falsò conceptus obiectiuus, cui illud iudicium falsum est conforme. Vt ergo iudicium sit verum, requiritur vt sit conforme rei, vt est res in seipsa, & secundum ea quæ illi à parte rei conueniunt.

Vt iudicium sit verum quid requiratur.

Quæri-

Quæri etiam solet, an veritas secundæ operationis consistat in conformitate conceptus obiectiui cum re, vt res est, vti Durandus, & quidam alii sentiunt. Respondeo negatiuè. Nam licet iudicio existente vero & conformi rei, etiam conceptus obiectiuus iudicii sit conformis rei: tamē non ex eo iudicium est conforme rei, quod conceptus eius obiectiuus sit conformis rei, sed potius ex eo conceptus iudicii, est conformis rei, quia iudicium ipsum est cōforme rei: Conceptus enim obiectiuus oritur ex conceptu formali, & est denominatio extrinseca ab ipso, & veluti quidam effectus illius. Quocirca ea quæ conueniunt conceptui formali, redūdant per denominationem extrinsecam in conceptum obiectiuum. Prima igitur ratio veritatis in iudicio est, conformitas iudicii cum re, secundariò & consequēter est conformitas conceptus obiectiui cum re.

Dico secundò. Veritas & falsitas secundæ operationis inuenitur in omni enunciatione perfecta. Voco enunciationem perfectam, in qua absolutè aliquid affirmatur vel negatur; vt sunt enunciationes modi indicatiui. Nam enunciationes aliorum modorum sunt orationes imperfectæ: non enim perfectè aliquid affirmant vel negant; ac proinde non sunt propriè enunciationes, vt si dicam: Fac Antoni; vtinam faciat Antonius, si fecerit Antonius; Hæ enim cum nihil absolutè affirment aut negent, nequè veræ sunt, nequè falsæ; Veritas enim & falsitas enunciationis, fundatur in affirmatione vel negatione, seu in compositione prædicati cum subiecto; ergo vbi non est perfecta & absoluta affirmatio vel negatio, non erit etiam absoluta & perfecta veritas.

Veritas & falsitas secundæ operationis vbi inuenitur.

Notandum autem est in orationibus practicis; hoc est quæ non solùm dicunt aliquid sed etiam faciunt re-

ipsa id quod dicunt; Sicut Deus cum diceret, fiat lux, fecit lucem, & sacerdos dicendo, hoc est corpus meum, facit esse corpus Christi in sacramento; in his inquam orationibus, veritas sumitur quidem ab obiecto, sed quod simul sit effectus talis enunciationis, ita vt si effectus non sequeretur, aut aliunde non ex vi talis enunciationis sequeretur; essent falsæ practicè. Quare si sacerdos supra hostiam iam consecratam diceret, hoc est corpus meum, talis enunciatio practicè esset falsa, quia non haberet effectum, licet speculatiuè esset vera, quia verè in hostia esset Corpus Christi.

In orationibus practicis vnde sumatur veritas.

Sed quæres. Primò an enunciationes quæ fiunt de entibus rationis, aut de entibus impossibilibus possint dici veræ. De eo enim quod vere non est, nihil vere affirmari potest: at entia rationis & entia impossibilia non sunt verè entia: ergo illis nihil vere tribui potest. Respondeo tales enunciationes proportionaliter esse veras; quia & entia rationis, non sunt simpliciter entia, sed tantum proportionaliter, & similitudinariè: Quare licet verum sit ens rationis esse verum ens rationis, & contrarium sit falsum imò & impossibile; tamen hæc veritas non est absoluta, sed similitudinaria tantum; Veritas enim absoluta, est conformitas iudicii cum rebus: at entia rationis & ficta: non sunt verè res, ergo neque conformitas iudicii cum ipsis erit absoluta conformitas, sed sicut ipsa sunt entia secundum similitudinem quandam, ita & veritatem habent secundum similitudinem quandam veritatis; necesse enim est veritatem cognitionis fundari in re, talemq; & tantam esse quale est fundamentum.

Enunciationes quæ fiunt de entibus rationis sunt vera proportionaliter.

Quæ-

Quæras secundo. an de rebus non existentibus possint formari enunciationes veræ? verbi gratia, an Petro mortuo verè dici possit Petrus est homo. Nam ex vna parte ista propositio cum sit essentialis est sempiternæ veritatis; ergo semper est vera, secundo homo non dicitur de Petro contingenter: ergo necessario & semper. Tertio: contradictoria eius semper est falsa, nempe quod Petrus non sit homo; ergo ipsa semper est vera, secundum legem contradictoriorum, quæ est; vt vna contradictoriarum existente falsa, altera sit vera: Quarto: si Petrus non esset homo, neque esset Petrus; quia à quo tollitur species, tolluntur & omnia indiuidua illius speciei: atqui absurdum est, Petrum non esse Petrum, cum sit propositio identica quæ non potest esse falsa: ergo absurdum est Petrum non esse hominem.

Ex altera verò parte Petrum mortuum non esse hominem, sic ostenditur: id enim quod non est coniunctū ex anima & corpore, non est homo: Petrus mortuus est talis: ergo. dicitur enim mortuus propter separationem annimæ à corpore. Secundò; Petrus mortuus, non est Petrus, sed fuit Petrus; quod enim desiit esse, non est: sed Petrus mortuus desiit esse, quia mori est desinere esse; ergo desiit esse Petrus. Quod si per mortem desiit esse Petrus, quomodo non desiit esse homo; vt enim ait Aristoteles in capite de substantia; sublatis primis substantiis impossibile est aliquid aliorum remanere. Tertiò: quia prædicatum in hac propositione est contradictorium subiecto; homo enim dicit coniunctum ex anima & corpore; Petrus verò mortuus dicit separatam animam à corpore. Quartò: si Petrus mortuus esset homo, esset viuens homo, quia viuens

de homine prædicatur vt genus de ſpecie. Deinde homo ſignificat coniunctum ex anima & corpore, ac proinde viuens: ſicut ergo abſurdum eſt mortuum eſſe viuens, ita abſurdũ eſt Petrum mortuum eſſe hominem.

1 De rebus non existentibus, an poßint formari enunciationes veræ.

Tractant hoc dubium Doctores in 3. diſtinct. 28. circa illam quæſtionem an Chriſtus in triduo mortis fuerit homo: & reſpondent non veram eſſe propoſitionem: ſi Petrus determinate & formaliter ſumatur pro mortuo. ita Bonauentura, Hugo, Gabriel; & alii: aiunt tamen verificari poſſe propoſitionem, ſi termini ſumantur cum ampliatione, quod dupliciter fieri poteſt: vel per ampliationem ſubiecti vel per ampliationem prædicati vt ſi dicatur, Petrus qui eſt vel fuit Petrus, eſt homo. Tunc enim homo prædicatur de Petro qui fuit veriſſimè homo; ſimiliter ſi dicatur Petrus eſt homo, id eſt ille homo, qui eſt vel fuit homo. Quod alii clarius explicant, dicentes Petrum mortuum, eſſe hominem mortuum, hoc eſt hominem qui fuit homo, & ſic prædicatũ ſumatur eodem modo quo ſubiectum; erit vera propoſitio, Petrus mortuus eſt homo mortuus.

At inquies. Mortuo Petro adhuc vocamus eum Petrum, oſtendentes eius corpus, vel animam, ſic animam S. Petri exiſtentem in cælo vocamus S. Petrum. Reſpondeo hanc denominationem eſſe figuratam non propriam; à parte enim totum denominamus; corpus enim S. Petri, eſt ſanctus Petrus ſecundum corpus, id eſt ſecundum vnam partem: ſimiliter anima S. Petri, eſt S. Petrus ſecundum partem.

Ex quibus patet ad rationes dubitandi. Ad primam & ſecundam negatur eſſe eſſentialem illam propoſitionem, imò neque neceſſariam, neque contingentem, ſed falſam; prædicatum enim falſum, neque neceſſariò

neque

neque essentialiter, neque contingenter conuenit subiecto sed nullo modo.

Quod si quæras quomodo ergo Petrum esse hominem, est propositio sempiternæ veritatis? Respondeo si Petrus sumatur non vt mortuus, sed vt Petrus siue existens, siue conceptus; sic enim intellectus concipiendo Petrum, necessariò concipit esse hominem: Petrus enim conceptus est homo, propter connexioné essentialem terminorum, significatam per verbum Est.

Ad tertiam, veram esse contradictoriam, nempe Petrum mortuum non esse hominem & ex consequenti Petrum mortuum non esse Petrum; licet enim propositio identica non possit esse falsa, tamen hæc nó est identica, Nam Petrus mortuus, supponit pro Petro sine anima, Petrus verò qui prædicatur, supponit pro Petro constante ex anima & corpore.

Et hoc patet ad quartam. Et notandum est quòd Terminis, si sumantur absolutè secundum suam integram significationem, conueniant prædicata omnia essentialia & accidentalia absolutè; si vero sumantur cum aliquo adiecto diminuente & tollente significationem ipsorum in aliqua parte; tunc non est mirum prædicata quoque essentialia illorum non posse absolutè de iis prædicari, nisi proportionaliter sumantur eo modo quo sumitur subiectum, vt si sumatur Petrus mortuus, sumi etiam debet homo mortuus vel animal mortuum; tunc enim sibi proportionantur. Quia verò in hac propositione, Petrus mortuus est homo, prædicatum sumitur absolutè sine adiecto diminuente idcirco propositio est falsa: esset autem vera, cum eodem adiecto diminuente.

Tertio quęri poteſt an hęc propoſitio Roſa eſt flos: ſit in hyeme vera, negat Gabriel in 3. diſtinct. 27. Primo: quia eſſe ſimpliciter, dicit eſſe actuale, roſa verò in hyeme nihil eſt actu, ſed tantum in potentia; ſolùm enim habet eſſe in ſuis cauſis. Secundo: quia roſa in hyeme non eſt roſa: ergo neque eſt flos. Alij diſtinguunt verbum Eſt, poſſe ſignificare vel exiſtentiam realem, vel exiſtentiam rationis & conceptus, vel connexionem eſſentialem terminorum quæ tamen tunc non exiſtit, niſi in ratione. Primo modo propoſitio eſt falſa, quia roſa in hyeme non eſt realiter flos; ſiquidem non exiſtit realiter: ſecundo autem modo eſt vera, quia prædicatum includitur in conceptu ſubiecti; & quemadmodum roſa per conceptum exiſtit, ita in eodem conceptu eſt flos. Eo enim modo quo ſumitur roſa exiſtens dici debet eſſe flos: in hyeme autem roſa ſumitur exiſtens tantum per rationem, quare in ratione ſolum erit flos, nempe quia conceptus floris includitur in conceptu roſæ, & connexio eſſentialis eſt inter terminos, quæ connexio voce Eſt ſignificatur.

QVÆSTIO IX.

An poßit intellectus affirmare vel negare quod ſcit eſſe falſum?

QVæſtio eſt non de affirmatione externa; quæ fit per voces & ſigna; hanc enim conſtat poſſe eſſe de ea re, quam certo ſcit intellectus eſſe falſam, ſed de interna affirmatione quæ fit per conceptum & iudicium

cium internum; Videtur enim id fieri non posse. Primò quia nulla potentia extendit se extra rationem formalem sui subiecti. Sicut visus non extendit se vltra colorem, auditus vltra sonum; at ratio formalis intellectus obiecti est verum; ergo non potest ferri in obiectum, nisi sub ratione veri; si ergo sciat aliquid esse falsum non potest illud iudicare esse verum: Secundo: quia sequeretur intellectum habere simul duo iudicia contraria, vnum quod res illa non sit vera, aliud quod sit vera, quia affirmando, iudicat esse veram, cum tamen sciat non esse veram.

Ex altera parte videtur verò id fieri posse; Ea enim quæ fiunt in voce sunt signa eorum quæ fiunt in mente; atqui voce potest affirmari id quod scitur esse falsum, vt patet in omni mendacio; ergo & in mente idem fieri potest. Secundo id patet in omnibus entibus fictis, quæ scit intellectus esse impossibilia & falsa, & tamen de illis multa affirmare potest, vt Hircoceruum esse animal ex hirco & ceruo compositum; ergo potest quascunque alias propositiones falsas fingere, vt veras, & potest eas affirmare vel negare.

Dico Primò. Intellectus non potest aliquid negare vel affirmare nisi sub ratione veri, sicut nec voluntas potest aliquid appetere nisi sub ratione boni. Ratio est quia intellectus non potest ferri extra rationem formalem sui obiecti; verum autem est obiectum formale iudicij intellectualis. Et sicut sublato obiecto tollitur omnis actus circa illud obiectum vt patet inductione (non potest enim actus esse sine obiecto,

Verum est obiectum formale iudicij intellectualis.

visio

visio sine colore, auditus sine sono) ita sublato vero tollitur omnis actus intellectus. Ex quo sequitur, si intellectus quod scit esse falsum, affirmet, debet illud apprehendere sub aliqua ratione veri, quia non potest elicere vllum actum, nisi proposita ratione formali sui obiecti. Porro verum vel est ratio formalis totius obiecti intellectus, secundum multos, vel vt minimum est ratio formalis obiecti iudicij intellectualis; In tantum enim iudicat aliquid intellectus esse vel non esse, in quantum putat id esse verum.

Verum in intellectu triplex distingui potest.

Dico secundo. Potest intellectus, quod scit esse falsum affirmare tanquam verum ex suppositione, pro quo notandum: triplex verum posse distingui in intellectu: vnum est absolutè verum quod intellectus cognoscit esse conforme rei; aliud est verum existimatum; quod in re est falsum in existimatione tamen intellectus est verum, & habetur pro vero. Tertium est verum ex suppositione tantum. Tale verum est in entibus rationis & in omnibus entibus fictis; habet enim intellectus vim fingendi noua entia ad quæ suo modo consequuntur veritates; Verum enim est propria passio entis; sicut igitur intellectus potest fingere ens fictum, ita potest fingendo causare veritatem rei fictæ, sic Hircoceruum fingit esse animal quod scit esse absolutè falsum; illa tamen fictione supposita, affirmat vt verum. Hircoceruus enim fictus, verè est animal fictum.

Omnia igitur ista tria vera, possunt esse obiectum formale intellectus, & potest in ea ferri intellectus sub ratione veri, quia participant suo modo rationem formalem veri, quod etiam ex eo confirmari potest. Non minus enim verum est obiectum intellectus quam ens;

sicut

ſicut enim intellectus nihil poteſt intelligere niſi ſub ratione veri; ita etiam nihil poteſt intelligere niſi ſub ratione entis: Nam non ens, vt non ens non eſt intelligibile. Sicut igitur non ſolum ens verum, ſed etiam ens exiſtimatum & ens fictum poteſt eſſe obiectum intellectus; ita non ſolum verum abſolutè, ſed etiam verum exiſtimatum & id quod enti ficto conuenit poteſt eſſe obiectum intellectus; quicquid enim habet aliquam rationem entis poteſt eſſe obiectum intellectus; Omne enim ens eſt intelligibile: at verum entis ficti habet rationem entis; ergo poteſt eſſe obiectum intellectus.

Ex quibus patet. Primò: quomodo de entibus fictis poſſint eſſe prædicationes veræ; Entia enim ficta, ſicut habent ſuam entitatem fictam ita & veritatem ex ſuppoſitione ficta procedentem. Quo enim modo ſe habet aliquid ad rationem entis; eo modo ſe habet ad rationem veri. Hircoceruus ergo verè eſt animal ſecundum eſſe fictum, quia is qui fingitur Hircoceruus ex fictione eſt animal, & fictus Hircoceruus eſt fictum animal. Simpliciter autem hæ prædicationes ad naturam rerum comparatæ ſunt falſæ. *De entibus fictis quomodo fiunt prædicationes veræ.*

Sequitur ſecundo falſam eorum eſſe ſententiam, qui negant per ſecundam operationem poſſe fieri ens rationis, quia inquiunt non poteſt intellectus, quæ ſcit eſſe incompoſſibilia, componere & affirmare tanquam compoſſibilia; Affirmatio enim, inquiunt, non poteſt eſſe niſi ſub ratione veri, vbi autem intellectus iudicat incompoſſibilitatem, non cognoſcit veritatem.

Dicendum tamen eſt quod ſicut intellectus, quæ

ſcit eſſe incompoſſibilia, poteſt ex ſuppoſitione apprehendere tanquam compoſſibilia, imo & affirmare vt patet in omnibus entibus fictis; ita quod ſcit eſſe in re falſum, poteſt ex ſuppoſitione concipere tanquam verum, & affirmare tanquam verum; Non minus enim ſubiecto ficto conueniunt prædicata ficta, quam ſubiecto vero, prædicata vera.

Poteſt intellectus falſum ex ſuppoſitione concipere tanquam verum.

Dices intellectum poſſe ex ſuppoſitione apprehendere verum non iudicare. contra primò: non minus in apprehendendo quam in iudicando conſideratur obiectum ſub ratione veri, quia intellectus in omnibus ſuis actibus, tendit ſub ratione veri in obiectum, ergo ſi in entibus fictis poteſt apprehendere verum poteſt & iudicare. Secundo: ſicut in entibus poſſibilibus intellectus non ſolum apprehendit verum, ſed & iudicat; ita in entibus falſis, poteſt ea non ſolum apprehendere, ſed & iudicare tanquam vera ex ſuppoſitione.

Falſum ex ſuppoſitione inferri poteſt.

Quod ſi quæras an idem dicendum ſit de illatione, hoc eſt, an ſicut intellectus poteſt affirmare quod ſcit eſſe falſum; ita poſſit & inferre quod ſcit eſſe falſum, & quod ſcit non ſequi ex præmiſſis.

Reſpondeo idem dicendum eſſe. Nam licet non poſſit inferre quod ſcit inferri non poſſe, tamen concipiendo res ſecundum eſſe fictum poteſt de illis formare ex ſuppoſitione illationes veras & poteſt inferre concluſionem veram quæ ſuppoſito illo eſſe ficto ſequitur ex præmiſſis: ſic poteſt inferre Hircoceruum eſſe animal, ex eo quod ſit ex hirco & ceruo

com-

compositus. Hoc enim modo etiam ex suppositione impossibili infertur verum.

QVÆSTIO X.

An propositiones de futuro contingenti sint determinatè veræ aut falsæ?

Propositiones aliæ necessariæ. PRopositiones aut sunt necessariæ aut sunt contingentes. Necessariæ sunt determinatè veræ propter essentialem cõnexionem prædicati cum subiecto, quia prædicatum, vel est de essentia subiecti, vel ad essentiam subiecti consequitur. Alia contingentes. Contingentes verò propositiones non possunt esse determinatè veræ, ob connexionem essentialem prædicati cum subiecto, quia talem connexionem non habent: solum ergo sunt veræ, propter actualem connexionem & existentiam prædicati cum subiecto. Si igitur propositiones contingentes sint de præsenti vel de præterito, facile intelligitur quod habeant determinatam veritatem: quia supponunt determinatam existentiam. Nam quod actu existit, determinatè existit & quod exstitit, determinatè exstitit, vnde etiam determinatè est verum. At de propositionibus quæ sunt de futuro contingenti, est difficultas.

Proponitur difficultas. Videntur enim non habere determinatam veritatem; determinata enim veritas in propositionibus contingentibus, sumitur ex determinata existentia, Futura verò contingentia non habent determinatam existentiam, quia non sunt determinata ad existendum,

nec in se nec in suis causis. Nam hæc est differentia inter effectus contingentes & necessarios futuros; quod effectus necessario futuri, & si in seipsis non existant determinate, sunt tamen determinati ad existendum in suis causis, à quibus infallibiliter producentur. sic ecclypsis futura, determinatè est futura ea determinatione quam habet in suis causis; effectus verò contingenter futuri nec in seipsis nec in suis causis habent vllam determinationem ad existendum, vnde non videntur habere determinatam veritatem nec posse de illis determinate dici quod sint futuri, sed solum indeterminatè quod vel sunt futuri vel non futuri.

Aristotelis ea de re sententia.

Tractat hanc quæstionem Aristoteles fuse 1. Periherm. cap. 6. & concludit tales propositiones non esse determinate veras, sed indeterminate sub distinctione, ita vt necesse sit alteram contradictoriarum esse veram, sed sub disiunctione non determinate: nempe vel hanc vel illam, non vero hanc determinate. Hanc sententiam esse Aristotelis, mirum est quod quidam recentiores negant, cum eam expresse doceat in fine capitis.

Postquam enim rationem dubitandi ex vtraque parte proposuit, & ex vna quidem parte quod necesse sit alteram contradictoriam esse veram, alteram falsam. Ex altera vero parte, si futura contingentia sint determinate vera, non erunt contingentia, quia quod semper & ab æterno est verum, non est contingens, sed necessarium; non potest enim non esse; at si futura contingentia sint determinate vera, semper & ab æterno fuerunt vera & non pos-

possunt non esse vera: ergo non sunt futura contingentia, sed ex necessitate eueniunt, & sic tolletur contingentia in rerum natura. tandem concludit quod contradictoriorum necesse sit alterum quidem verum esse, alterum falsum: sed in futuris contingentibus id fit, indeterminate & sub distinctione hoc vel illud, in aliis verò rebus fit determinate. Quod ad contingentiam autem attinet, ait eam idcirco nō tolli, quia futura contingentia sunt indeterminatè vera ac proinde non sunt necessaria; quæ enim necessario sunt determinata sunt ad vnam partem, nec habēt se indeterminatè ad vtramlibet. Indicant hanc sententiam Aristotelis illa verba [sed & in contradictione eadem ratio est, esse quidem « vel non esse omne necesse est, & futurum esse vel non: « non tamen diuidentem dicere alterum necessarium. « Dico autem, vt necesse est futurū esse bellū nauale cras, « vel non futurum esse: non tamen fieri cras bellum na- « uale necesse est, neq; non fieri: fieri tamen vel non fieri, « necesse est] quibus verbis manifestè docet disiunctio- « nem tantùm esse necessariam, & determinate veram in futuris contingentibus, non vero vnum membrum disiunctionis contradictoriæ. Similiter & cum ait [in iis « quæ vtramlibet contingunt, nihil magis, inquit, affirma- « tio quàm negatio erat vera vel falsa] denique ait [isto- « rum omnium necesse est alteram partem contradictionis veram esse vel falsam, non tamen hanc vel illam sed vtramlibet contingit, & magis quidem veram alteram non tamen iam veram vel falsam.

Hanc sententiam Aristotelis sequitur Antonius Cordubensis lib. 1. quæst. 55. & nonnulli recentiores. Probatur primò: si futura contingentia essent determinate vera ex necessitate euenirent, consequens est absurdum;

Probatur sententia Aristotelis.

surdum; ergo & id ex quo sequitur. Maior probatur: Quia quod est determinatè verum semper & ab æterno est verum; quod autem semper verum est non est contingens sed necessarium: quia nō potest non esse verum nec potest non euenire. Quod si dicas futurum contingens esse necessarium solum ex suppositione nō autem absolutè; sicut & quæ fuerunt, & quæ actu existunt, supposito quod fuerunt & actu existunt, necessario fuerunt & actu existunt. Contra: magnum est discrimen inter futura & præsentia ac præterita; nam præsentia & præterita supponuntur esse vel fuisse in re & idcirco facta tali suppositione necessario sunt vel fuerunt: at futurum contingens non potest supponi esse, sed ante omnem suppositionem habet necessitatem vt sit: non igitur ex suppositione necessariò eueniet, sed absolute.

Discrimen inter futura, præsentia ac præterita.

Secundo probatur. Oratio est vera vel falsa, quia res est, vel non est: at futurum contingens non determinatè est futurum; ergo neque oratio est determinatè vera. Minor probatur. Futurum enim contingens neque in seipso determinatè existit, neque in suis caussis, Hæ enim cum sint contingentes sunt indeterminatæ, & indifferentes ad agendum vel non agendum.

Quod si dicas determinatè futurum: petam, vnde hæc determinatio; an ex caussis? at hæ sunt indeterminatæ: an ex seipso? at cum effectus sit contingens, est ex se indifferens ad esse & non esse: an ex suppositione futuræ existentiæ? at hæc ipsa suppositio, cum nondum sit, non est determinata.

Futurum contingens est determinatè verū ex suppositione.

Secunda sententia est communis Doctorum in 1. distinct. 38. futurum contingens esse determinatè verum ex suppositione; quia determinatè est futurum; ita

ita enim est futurum, vt non sit non futurum. Probatur primo, quia quæ determinatè sciuntur, determinate sunt vera: at futura contingentia determinate sciuntur à Deo, quia certo & infallibiliter ita vt contradictorium sit falsum; ergo hæc determinatè sunt vera. Dices determinatè sciri ex parte cognitionis diuinæ, quæ cum sit infinita, nihil eam latere potest, non vero ex parte obiecti, quod est ex se indeterminatum. Contra: quia res non ideo sunt futuræ, quia cognoscuntur à Deo futuræ, sed ideo cognoscuntur futuræ, quia sunt futuræ; Cognitio enim ideo est vera, quia rei cõformis, seu quia res ita cognoscitur, sicut se habet in se; ergo si futurum contingens cognoscitur determinate futurum, verè in seipso est determinate futurum. 1.

Secundo probatur. Quod ita est verum vt eius contradictoriũ omnino sit falsum, est determinate verum: at futurum contingens est ita futurum, vt non sit non futurum; ergo est determinate futurum, & determinate verum. Minor patet. Quia quod est futurum, non est indeterminate futurum sed determinate; non enim eueniet sub disiunctione, sed determinatè ita vt eius contradictorium sit falsum. 2.

Tertio. Propositio de præterito vel de futuro, ideo est vera, quia propositio de præsenti est vera, ita vt veritas illarum propositionum fundetur in veritate propositionis de præsenti; ideo enim verum est Petrum cucurrisse, quia verum erat dicere in præsenti Petrus currit. Similiter ergo ideo verum est de futuro, Petrus curret, quia verum erit dicere in præsenti Petrus currit. Quia igitur propositio contingens de præsenti erit determinate vera; ideo & de futuro est determinatè vera. 3.

Quar-

4. Quarto. Quæ determinate eueniunt, sunt determinate vera: at futurum contingens determinate eueniet: ergo est determinate verum. Minor patet. Non enim euenient duo contradictoria simul, sed vnum contradictoriorum tantùm, neq; eueniet indeterminatè hoc vel illud, sed determinate hoc & non illud.

Propositiones de futuro contingẽti vel sunt vniuersales vel singulares.

Notandum est igitur primò: Propositiones de futuro contingenti vel esse vniuersales, vt omnis homo curret, vel singulares vt Petrus curret: Illas Aristoteles concedit esse determinatè veras vel falsas, has vero indeterminate tantum, & sub disiunctione. Ratio est: Quia illæ habent in se determinationem ad veritatem vel falsitatem; Nullum enim contingens potest vniuersaliter de subiecto affirmari; quod enim vniuersaliter conuenit subiecto necessarium est non contingens, quare si futurum contingens vniuersaliter affirmetur de subiecto, eo ipso propositio erit falsa, & quidem determinate falsa: quia necessario falsa.

Effectus cõtingentia in quo consistat.

Notandum est secundo: Effectus contingentiam non in hoc consistere, quod possit res simul simul esse, & non esse; hoc enim contradictionem implicat. Res enim cum est, non potest simul non esse, sed necessario est, quia impossibile est vt non sit tunc cum est. Consistit igitur in hoc quod ita est, vt potuerit non esse, aut ita non est, vt potuerit esse. Ex quo patet; non repugnare contingentiæ necessitatem ex suppositione; imò in omni contingentia necesse est hanc necessitatem inueniri; supposito enim, quod effectus contingens est, impossibile est non esse, & necessarium est esse, necessitate fundata in illa suppositione. Solùm ergo illa necessitas contingentiæ repugnat, quæ tollit rationem essentialem contingentiæ, hoc est quæ facit ita rem esse, vt

Qua necessitas repugnet contingentia.

non

non potuerit non esse; Ratio enim formalis contingẽtiæ, vt dictum est, in hoc est posita, vt res ita sit vt potuerit non esse, sicut ex opposito, ens necessarium ita est vt non potuerit non esse.

Patet etiam totam rationem contingentiæ desumi ex causa indeterminata & indifferenti ad agendum, & non agendum, quæ scilicet omnibus requisitis positis, potest agere vel non agere: quod quia solius est libertatis, ideo sola causa libera facit in rebus contingentiam simpliciter, ita vt si nulla esset causa libera in mundo, nullus daretur effectus absolute contingens, nam causæ non liberæ, positis omnibus requisitis ad agendum, necessario agunt.

Tota ratio cõtingentia desumitur ex causa indeterminata ad agendum.

Potest quidem in causis naturalibus dari effectus contingens, si causa naturalis in agendo impediatur ab alia: tunc enim effectus longe alius sequetur, quam is quem intendebat illa causa producere, & erit illi causæ contingens, quia non intentus. Verum tunc talis effectus solum erit contingens respectu talis causæ, quæ impeditur; simpliciter vero erit effectus necessarius respectu omnium causarum ad ipsum concurrentium; hoc est respectu causæ impedientis & impeditæ, quæ duæ causæ sunt, vna causa totalis & necessaria illius effectus, & ab vtraque simul necessario, non contingenter fit ille effectus. Exemplum est in generatione monstri. Monstrum enim respectu causæ generantis est contingens & respectu vtriusquè tam generantis quàm impedientis, est necessarium, quia vtraque tali causa posita necessario sequitur talis effectus.

Solum igitur respectu causæ liberæ datur in mundo vera contingentia, quia sola causa libera positis omnibus requisitis ad agendum, potest agere & non agere.

Contingens esse determinatè futurū dupliciter intelligi potest.

Notandum est tertio contingens esse determinate futurum, potest dupliciter intelligi: Primò determinatione quasi antecedente existētiam rei; qualis determinatio est in causis determinatis ad producendum talem effectum, quæ determinatio à causa, si sit libera, non affert necessitatem effectui, nisi ex suppositione. Nam sicut determinatio illa libere ponitur, ita vt posset non poni, ita effectus ex tali determinatione procedens absolutè contingens est & liber, quia ita est, vt potuerit non esse omnibus positis ad agendum requisitis: ex suppositione tamen est necessarius. Secundum quid. Si vero talis determinatio sit à causa, non libera, sed agente ex necessitate, tunc & effectus, ex tali determinatione procedens, erit simpliciter necessarius, quia ita erit, vt positis omnibus requisitis ad agendum, non possit non esse.

1. Determinatione antecedēte existentiam rei.

2. Determinatione consequēti.

Secundo potest esse determinatio non antecedens, sed quasi consequens existentiam rei; vt cum ex suppositione existentiæ rei, dicitur res ita esse, vt non possit non esse, siue sumatur existentia in præsenti, siue in præterito, siue in futuro. Et talis determinatio inducit solum necessitatem ex suppositione: nam absolutè res illa potest à suis causis esse & nō esse: supposito verò quod est, fuit, vel erit, necessario est, fuit, vel erit.

Ex quibus patet. Ad argumenta primæ sententiæ, ad primum respondeo futura contingentia ex necessitate euenire, non absolute sed ex suppositione. Nam absolute non necessariò nec determinatè euenirent, quia à causis contingentibus, & liberè se determinantibus; supposito tamen quod & causæ liberæ determinabunt se de facto, & effectus ipsi euenient de facto necessario euenient; Futurum enim necessarium est esse

futu-

futurum, sicut præsens necessarium est esse præsens, & præteritum necessarium est esse præteritum, cum oppositum implicet contradictionem. Verum tota hæc necessitas est ex suppositione existentiæ effectus.

Ad instantiam verò Respondeo, suppositionem illam existentiæ posse esse non solum in præsenti, & in præterito, sed etiam in futuro. Nam sicut supposita existentia in præsenti necesse est rem esse in præsenti; ita supposita existentia in futuro, necesse est rem esse futuram.

Ad secundum. Futurum contingens est determinatè futurum; tum ob determinationem antecedẽtem existentiam ipsius, sed liberam, tum ob determinationẽ consequentem vt explicatum est. Determinatio autem consequens non inducit necessitatem, nisi ex suppositione; sicut nec determinatio antecedens si sit libera.

QVÆSTIO XI.

An contradictoria possint esse simul vera?

IN hac quæstione primo explicandum est, quæ sint contradictoriè opposita, & quid ad hanc oppositionem requiratur. Deinde an supposito, quòd aliqua sint contradictoriè opposita, possint esse simul vera, vel simul falsa.

Quantum ad primum Aristoteles 1. Post. tex. 5. de contradictione duo docet. alterum est enunciationem esse contradictionis vtramuis particulam: Duæ enim sunt (vt ibidem docet) contradictionis partes, affirmatio &

tio & negatio, esse & non esse; quia igitur omnis enunciatio est vel affirmatio vel negatio, (dicit enim esse vel non esse.) idcirco omnis enunciatio est particula contradictionis.

Definitur Contradictio. Alterum est contradictionem esse oppositionem, cuius nō est medium secundum seipsam. dicitur oppositio loco generis quia est repugnantia extremorum, in quo conuenit cum aliis oppositionibus. De ratione enim oppositionis est vt sit extremorum repugnantia, & quidem in aliis oppositionibus repugnantia extremorum vel oritur ex naturis rerum, vt in contrariis, vel ex relatione quia vnum refertur ad aliud tanquam ad terminum, & ex consequenti illi opponitur vt termino, vt filius patri: vel ex eo quod vnum est negatio alterius non quidem absolute, sed in subiecto apto, vt cæcitas & visus; in contradictione vero extremorum repugnantia per modum affirmationis & negationis absolute, vt homo non homo, est, non est.

Dicitur verò loco differentiæ cuius nō est medium secundum seipsam. *Sola contradictio non habet medium secundum seipsam.* Sola enim oppositio contradictoria est talis, inter cuius extrema non datur medium, sed necesse est, omne quod assignatur sub alterum contradictoriorum cadere. Nam inter hominem & non hominem, quicquid assignaueris illud necessario, vel erit homo vel nō homo. *Ratio est.* Cuius ratio est, quia contradictio est oppositio secundum affirmationem & negationem; at inter affirmationem & negationem non datur medium; negatio enim complectitur omnia quæ sunt extra affirmationem, & sic nihil in medio relinquit: Ergo inter contradictoria nō datur medium. Medium enim

est

est distinctum ab vtroque extremo: nihil autem potest dari, quod sit distinctum ab vtroque contradictorio, sed necesse est vt sit idem vel cum affirmatione vel cum negatione; non potest igitur dari medium inter contradictoria.

Quod autem id soli oppositioni contradictoriæ conueniat non habere medium probatur. Nam aliæ oés oppositiones habent medium cum & multę formę dentur distinctæ ab vtroque extremo, & multa subiecta neutri extremo subiacentia: Nam in relatiua oppositione patris & filij dantur aliæ relationes, quæ nec sunt paternitas nec filiatio; dantur etiam subiecta, quæ neque paternitati, nec filiationi subiacent, sed medio quodammodo se habent inter illa duo extrema relatiua. In oppositione etiam contraria extrema contraria habent multa accidentia, quæ ad neutrum contrariorum pertinent, vt albedo & nigredo, habent medios colores & alias qualitates à coloribus distinctas, habent etiam subiecta quæ neutri contrariorum subiacent: Cœlum enim nec est album nec nigrum, similiter & Angelus.

Inter relatiuè opposita datur medium.

Item inter contraria, etiam quæ dicuntur immediata.

Quod si quis obiiciat distingui contraria in mediata & immediata: non igitur solis contradictoriis oppositis conuenit non habere medium tam ex parte formæ, quam ex parte subiecti. Respondeo non habere medium simpliciter conuenit solis contradictoriis quia & omnem formam necesse est contineri sub altero extremo contradictionis & omne subiectum necesse est subiacere alteri parti contradictionis; Contraria verò dicuntur aliqua immediata non simpliciter, sed quod sub illo genere non habent formam mediam. Verbi gratia, sub genere coloris, albedo & ni-

Solis contradictoriis simpliciter conuenit nō habere mediū.

 gredo,

gredo, non ſunt contraria immediata, quia inter illas, ſunt medij colores, ita vt ex albo non ſit neceſſe immediatè transſmutari in nigrum; poteſt enim etiam in alios colores eſſe transſmutatio; Inter calorem verò & frigus nulla eſt forma media ad quam fieri poſſit tranſmutatio, ſed à calore neceſſe eſt immediate fieri tranſmutationem in frigus, à frigore in calorem: & ideo calor & frigus dicuntur, quoad hoc contraria immediata, ſub genere qualitatis alteratiuæ. Verum, hoc eſt, ſolum ſecundum quid non habere medium; Nam ſimpliciter habent innumeras formas medias quæ ad neutrum contrariorum pertinent, & plurima ſubiecta, quæ neutri contrariorum ſubiacent.

Oppoſitio priuatiua habet medium.

De oppoſitione etiam priuatiua idem oſtendi poteſt quod habeat medium tam in formis quam in ſubiectis: Nam inter viſum & cæcitatem dantur plurimæ formæ, quæ nec ſunt viſus nec cæcitas, dantur etiam ſubiecta, quæ ſunt nec videntia nec cæca; lapis enim nec eſt videns nec cæcus. Quanquam oppoſitiua priuatiua ſi reſpectu non cuiuſque ſubiecti, ſed ſolum ſubiecti apti ſumantur dici ſolent immediata: ſed hoc eſt ſecundum quid non ſimpliciter eſſe immediata; ſimpliciter enim multa ſubiecta intercedunt quibus neutrum extremum huius oppoſitionis competit.

Quid ſit. Secundum ſeipſam non habere medium, hoc eſt, non virtute alterius oppoſitionis.

Quod verò additur in definitione contradictionis ſecundum ſeipſam: id eo ſpectat quod aliæ oppoſitiones non ex ſe, ſed quatenus includunt contradictionem, non habent medium; Vnum enim oppoſitum dicit virtualiter negationem alterius, & excluſionem à ſubiecto; at contradictoria per ſe & ſecundũ ſeipſa nõ habent

habent medium, quia sunt ipsa affirmatio & negatio quibus per se conuenit non habere medium. Siquidem negatio omnia extra affirmationem comprehendit, & nihil quod medium esse possit relinquit. Dici etiam potest contraria non ex seipsis, sed solum comparatione certi subiecti non habere medium, vt dictum est. at contradictoria secundum seipsa non respectu ad hoc vel illud subiectum non habent medium.

Ex hac igitur definitione colligitur tria requiri ad hoc vt aliqua sint opposita contradictoria. Primum est & maximè essentiale, vt eadem omnino res affirmetur & negetur. Nam si alia res vel alio modo affirmetur alia negetur non erit oppositio; Non enim omnis affirmatio opponitur omni negationi, sed solùm sibi oppositæ, quæ id negat, quod affirmatio affirmat. Cum igitur contradictio sit oppositio secundum affirmationem & negationem, necesse est vt eiusdem rei sit affirmatio & negatio.

Vt aliqua sint opposita contradictoriè tria requiruntur.

1.

Vt idē affirmetur & negetur.

Quare necesse est affirmationem & negationem proportionaliter accipi, nempe si in toto vel in parte res aliqua affirmetur in toto etiam vel in parte negetur; alioqui si Æthiops dicatur albus in dentibus & negetur albus in corpore non erit contradictio, quia illa negatio non est opposita illi affirmationi; alia enim albedo negatur nempe corporis, alia affirmatur nempe dentium.

Secundo vt de eodem seu respectu eiusdem affirmetur & negetur. Nam si eadem res de vno affirmetur de alio negetur, talis affirmatio & negatio non erunt opposita. sic non sunt opposita, Quidam 2.

Respectu eiusdem.

homo

homo eſt albus, quidam homo non eſt; quia non idem homo dicitur albus & non albus, ſed alius albus nempe Europæus, alius non albus nempe Æthiops, vt ergo affirmatio & negatio ſint oppoſita, debent ſumi reſpectu eiuſdem ſpeciei vel termini. ſic magnum & non magnum ſi reſpectu eiuſdem termini ſumantur, erunt contradictoria, ſi vero reſpectu diuerſorum non erunt contradictoria, quia non erunt oppoſita, vt ſi quis dicatur, magnus reſpectu minoris, non magnus reſpectu maioris.

3. *Simul ſeu pro eodem tempore.*

Tertio. Vt reſpectu eiuſdem temporis affirmatio fiat & negatio. Nam in diuerſis temporibus affirmatio & negatio eiuſdem de eodem non ſunt oppoſitæ; idem enim vno tempore eſt calidus alio tempore non eſt calidus: Quæ omnes tres conditiones aſſignantur ab Ariſtotele 4. Met. tex. 9. & reducuntur ad vnam nempe vt eodem modo fiat affirmatio & negatio: ita vt quomodo aliquid affirmatur tam ex parte rei affirmatæ quàm ex parte ſubiecti vel temporis eodem modo negetur; in hoc enim eſt oppoſitio affirmationis & negationis, ſi quod affirmatur, & eo modo quo affirmatur negetur.

Hæc tria reuocantur ad vnum.

Regula ad cognoſcenda contradictoria.

Et hæc eſt optima regula ad cognoſcenda contradictoria, contradictoria enim ſunt oppoſita ſecundum affirmationem & negationem, affirmatio autem negationi non eſt oppoſita, niſi eodem modo accipiantur. Eſtque hæc doctrina Ariſtotelis 1. de Interp. cap. 5. ex qua reddit rationem Ariſtoteles, quare vniuerſalis affirmatio & negatio, item particularis affirmatio & negatio, non ſunt contradictoria. Nam in vniuerſali affirmatione duo ſunt, & res quæ affirmatur & modus vniuerſaliter affirmandi. Illa ergo ſolum negatio

Cur ſola particularis negatiua, & vniuerſalis affirmatiua & è contra ſint contradictoria.

tio est opposita vniuersali affirmationi contradictoriè, quæ non solùm rem negat, sed & modum vniuersalem; siquidem retinet eundem modum vniuersalem. talis non est vniuersalis negatiua: nam hæc solum rem negat non verò modum vniuersalem. Siquidem retinet eundem modum vniuersalem, quem affirmatiua, solum ergo particularis negatiua opponitur contradictoriè vniuersali affirmatiuæ, quia & rem & modum eius negat: vt si dicam omnis homo est albus, non omnis homo est albus, non omnis autem æquipollet Quidam non; præfixa enim negatio signo cum sit malignantis naturæ, negat & quantitatem & qualitatem propositionis. similiter negatiuæ vniuersali opponitur contradictoriè particularis affirmatiua, quia opponitur secundum rem & modum.

Quod vero particularis affirmatio & negatio non sint contradictoriæ, pari ratione ostenditur. Nam affirmatiua non solum rem affirmat, sed & particularitatem: Ergo negatio perfectè illi opposita debet vtrumque negare; Talis est, vniuersalis negatiua non particularis negatiua; Nam hæc solum rem, non particularitatem negat, illa vero vtrumque vt patet si dicam. Quidam homo est albus, non quidam homo est albus; illud enim non quidam, & particularitatem tollit, & affirmationem; æquipolletque vniuersali negationi; non quidam enim est nullus, sensusq; est ne vnus quidem particularis homo est albus. Quare cum oppositio contradictoria sit perfecta oppositio secundum affirmationem & negationem; perfecta autem oppositio requiritur vt totum quod affirmatur, negetur; Hinc fit vt inter solam vniuersalem affirmatiuam &

Particularis affirmatio & negatio nō sunt contradictoria.

particularem negatiuam, & inter particularem affirmatiuam & vniuersalem negatiuam sit contradictio, quia est oppositio perfecta.

Quod etiam ex definitione cõtradictionis ostenditur; nam contradictio est oppositio, cuius non est medium secundum seipsam: at in his solis non datur medium, in aliis autem affirmationibus & negationibus datur: Ergo hæ solæ affirmationes & negationes opponuntur contradictoriè non aliæ. Nam etiam duæ vniuersales, & duæ particulares possunt esse simul falsæ ac ex consequenti datur medium inter illarum affirmationes & negationes, cui nec affirmatio nec negatio vniuersaliter competat, nempe quidam non. Similiter in particularibus datur medium: Nam si dicam: Quidam homo est asinus, quidam non est asinus, datur medium nullus homo est asinus.

Vni affirmationi quomodo dicatur vna negatio esse opposita.

Ex quo etiam intelligitur quomodo verum sit quod Aristoteles dicto capite quinto ait, vni affirmationi vnam negationem esse oppositam, cum tamen vniuersali affirmationi & vniuersalis negatio & particularis negatio sit opposita. Nam Aristoteles loquitur de perfecta oppositione, quæ est in quantitate & qualitate in re & in modo; qua ratione sola particularis negatiua opponitur vniuersali affirmatiuæ. Vniuersalis vero negatiua solum opponitur secundum quid in qualitate non in quantitate.

Quantum ad secundum Aristoteles 4. Metaphysic. à text. 8. fusè id ostendit fieri non posse vt contradictoria simul sint vera. Primum igitur statuit hoc

hoc principium. Quodlibet est vel non est, seu impossibile est simul esse & non esse; esse principium omnium & firmissimum & notissimum. Firmissimum quidem, quia de illo nemo dubitare potest; Nemo enim potest de eadem re habere opiniones contrarias: Nam approbatio vnius opinionis, est reiectio alterius: at si existimaret idem esse simul & non esse, haberet simul opiniones contrarias: non ergo potest quispiam existimare simul eandem rem esse & non esse. & quamuis (ait Aristoteles) possit quis dicere contradictoria, negat tamen posse sentire contradictoria; neque enim necesse est, vt quæ quis dicit ea & sentiat. Addit Aristoteles signum firmitatis huius principij esse, quod cum alia aliqua negantur, ad huius principij firmitatem recurritur tum ad probanda alia principia tum ad iis contraria redarguenda.

Hoc igitur principium cum sit causa firmitatis aliorum erit ipsum per se firmissimum. Addi potest, quod si hoc vnum tollatur, omnes scientias ruere oporteret; Scientiæ enim demonstrant, impossibile esse rem aliter habere: at si simul idem esset & non esset non esset impossibile aliter rem habere, sed verum quod aliter se habeat: Ergo hoc principium tanquam fundamentum scientiarum præsuppositum ab omnibus scientiis, necesse est esse firmissimum ita vt si quis de illo dubitaret deberet eo ipso de omnibus demonstrationibus & scientiis dubitare.

Principium notissimum.

Quod verò sit etiam notissimum Patet: Quia nihil eo notius datur per quod probari possit. Ex quo deducit Aristoteles; non posse hoc principium per se probari quasi propter se probatione indigeat, hoc enim illis tantum conuenit, quæ ex se perspicua non sunt, & habent aliqua magis perspicua per quæ probentur. Quod huic principio non competit. Vnde & Theophrastus, merito ait talis principij demonstrationem violentam esse, & præter naturam, quia non est ex notioribus: solum igitur probari potest aduersus negantem ad arguendum ipsum; modo is qui redarguitur, aliquid dicat, id est aliquid concedat. Nam si nihil dicat aut concedat, non est (inquit Aristoteles) aduersus eum quærere rationem, qui nullius rationem habet, quatenus nullam habet rationem. Sicut enim planta, quia non habet rationem non potest à quouis nisi ineptè redargui; ita & isti ex ea parte ex qua rationem non habent, nec admittunt, similes plantæ sunt & redargui non possunt.

Dictum Theophrasti.

Si verò is qui redarguendus est, aliquid concedat, potest ex concessis à se conuinci & redargui, per deductionem ad impossibile. Et hoc facit Aristoteles à tex. 10.

Probatur non posse contradictoria esse simul vera.

1. Ratio Aristotelis.

Prima igitur ratio, qua probat non posse idem simul esse & non esse sumitur ex significatione vocum: Nam aut voces significant aliquid certum & determinatum, aut nihil certi, & determinati, sed tam hoc, quàm oppositum; si primum; ergo necesse est rem significatam per vocem esse talem, qualis significatur, & non aliam.

Alio-

Alioqui nõ eſſet ſignificatio determinatæ rei, ſi æquè ipſa ac ipſi oppoſita ſignificaretur. Quod autem neceſſe eſt eſſe tale, non poteſt non eſſe tale; nam ſi poſſet non eſſe; contingenter eſſet tale, non neceſſariò, non igitur fieri poteſt, vt idem ſimul ſit, & non ſit; ſi ſecundum, ſequerentur duo abſurda. Primò quod voces nihil ſignificarent; quia quod æquè ſignificat hoc ac non hoc, nihil ſignificat, quia per talem ſignificationem ad nullius rei cognitionem deuenitur. Secundò quia tolleretur omnis diſputatio & vſus loquendi; Nam dicendo, nec is qui loquitur ſeipſum intelligeret, nec ab aliis intelligi poſſet, ſi voces ad nullius rei certam notitiam deducunt.

Secunda ratio eſt, ſi contradictoria ſunt ſimul vera nihil prædicabitur ſubſtantialiter, ſed omnia accidentaliter quod eſſe abſurdum, ex eo patet, quia ſi omnia prædicatur accidentaliter nulla erit ſubſtantia; at ſi nulla ſit ſubſtantia, nec accidentia erunt accidentia; non poſſunt enim eſſe ſine ſubſtantia. Probatur ergo illa ſequela. Nam quod negatur vere de aliquo non eſt ſubſtantia illius; ſubſtantia enim identificatur rei cuius eſt ſubſtantia, vt animal identificatur homini, atqui ſi contradictoria ſunt ſimul vera tota ſubſtantia rei, verè negabitur de re, homo verè dicetur non homo: ergo homo non erit verè quid ſubſtantiale, quia id quod de re negatur, non eſt eius ſubſtantiale. Deinde accidens eſt illud quod negatur eſſentialiter de re, vt ſi dicam homo non eſt albedo: at ſi contradictoria ſunt ſimul vera, eſſentia negabitur vere de re: Ergo erit accidens non eſſentia.

2. Ratio.

Si contradictoria ſimul eſſent vera, nihil prædicaretur ſubſtantialiter.

Tertia ratio. Sequeretur rem vnam eſſe omnia. Probatur. Nam ſi homo eſt non homo: ergo erit etiam

3. Ratio.

triremis & non triremis. Nam esse non hominem, magis repugnat homini quàm esse non triremem, cum illa negatio tollat essentiam hominis hæc non: Si ergo illa negatio conuenit homini multo magis hæc. Quod si non esse triremem, conuenit homini, conueniet etiam esse triremem, quia secundum aduersarios cõtradictoria sunt simul vera: ergo si verum est hominem non esse triremem verum etiam erit esse triremem, & sic verum erit esse omnia. Deinde si homo sit non homo; non homo autem, cum sit nomen infinitum æquè omnia complectatur præter hominem, sequitur hominem esse æquè hominem ac cætera omnia.

4. Ratio. Quartò sequeretur. Vtraq; contradictoria simul esse & vera & falsa. Nam si verum est hominem esse hominem, & non hominem, verum etiam erit eius contradictorium, hominem nec esse hominem, nec non esse hominem, at si hoc posterius est verum illud prius erat falsum, quia hoc posterius significat falsitatem prioris, ideoq; simul contradictoria erunt vera & falsa; quare nec hoc ipsum erit determinate verum contradictoria esse simul vera.

5. Ratio. Quintò. Si aliqua contradictoria essent simul vera, omnia contradictoria essent simul vera: par enim est omnium ratio; cum æquè hæc, ac illa sibi repugnent, aut non repugnent: atqui absurdum est omnia contradictoria esse vera: Ergo etiam absurdum est, aliqua esse vera. Minor probatur; quia si omnia contradictoria essent vera, sequeretur, omnia de quolibet prædicari posse: Nam cum altera contradictionis pars, nempe negatio omnibus aliis rebus competat, etiam affirma-

affirmatio omnibus rebus competet, ex suppositione, quod contradictoria sunt simul vera: & sic omnia contradictoria omnibus & singulis rebus competent, & singula erunt omnia, & omnia erunt vnum, quod est maximum absurdum. Deinde sequeretur & hoc absurdum, omnes semper vera loqui, nec mentiri posse, quia quamcunque partem contradictionis quis dixerit, illa erit vera; imò sequitur simul quemlibet & verum loqui, & mentiri, verum ex suppositione, falsum autem, quia eius negatio est vera; id enim affirmare quod negari debet secundum veritatem, est falsum dicere & mentiri: Similiter sequeretur non loquentem loqui, non concedentem concedere, non existentem existere, si simul contradictoria esse vera necesse est. Deniquè tolleretur omnis disputatio & veritatis inquisitio, si quodlibet licet affirmare & negare, & omnia quæ quis affirmauerit vel negauerit, sunt æquè vera & nihil falsum.

Sexto omnes homines existimant res vno certo modo se habere; ergo non existimant contradictoria simul vera v. g. iudicant solem lucere, & non existimant non lucere; niuem esse albam, & non esse non albam; ignem vrere & non non vrere; alioqui tales nō ratione, sed sensu conuincendi sunt vt recte docet Aristoteles 1. Top. cap. 9. & vt Auicena ait, tam diu sunt vrendi vel cædendi, donec sensu conuicti concedant aliud esse vri & non vri, cædi & non cædi, & vnum posse esse sine alio, neque contradictoria necessariò esse simul vera, & fateantur cùm cædantur & vruntur & non esse verum, quod non cædantur nec vrantur. 6. Ratio.

Septi-

7. Ratio. Septimò. Tolleretur omnis deliberatio de proſequendo & fugiendo: Nam ſi omnia æquè ſe habent, in vtramquè partem contradictionis, æquè erunt proſequenda ac fugienda; proſequenda, quia ſunt talia; fugienda quia non ſunt talia; at hoc & abſurdum eſt, & contra experientiam; non enim quiſquè æquè bonum putat ire in præcipitium, ac non ire; nec ciuis Megarenſis æquè bonum putat proficiſci Megaram & non proficiſci. Quod ſi quis reſpondeat homines non certa ſcientia, ſed opinione veriſimili duci ad eligendum potius hoc, quam illud. Contra vrget Ariſtoteles, opinio veriſimilis eſt ſignum determinatæ veritatis. Eſt enim veritas imperfectè cognita: Ergo ſi perfectè cognoſceretur veniretur ad determinatam veritatem; quare ſi ex veriſimili opinione licet eligere quod melius eſt quanto magis ex perfecta ſcientia. Quod ſi dicas perfectam ſcientiam non poſſe haberi de altera parte contradictionis, ſed de vtraquè ſimul, ex eo ſequetur, æquè certum hominibus eſſe debere aliquid eſſe proſequendum, ſicut fugiendum, & quamlibet rem æquè eſſe proſequendam ſicut fugiendam, atquè adeo homines more ſtirpium nulla probitate moueri debere & nequè amplecti res approbatas nequè refugere reprobatas.

8. Ratio. Octauo. Dantur in rebus gradus veritatis & falſitatis: aliqua enim ſunt magis vera, ſeu propinquiora vero, aliqua minùs vera ſeu minus propinqua vero, ſimiliter aliqua ſunt magis falſa aliqua minus, propter maiorem & minorem propinquitatem ad falſum, vel remotionem à vero: nam magis verum eſt binarium eſſe numerum parem quam trinarium, & verius quatuor, quã mille dicuntur quinq́; quia quatuor propinquiora ſunt quin-

quinq; quam mille. Si igitur aliqua sunt magis vel minus vera. Ergo dantur aliqua simpliciter vera, hoc est sine vlla admixtione falsitatis: Nam magis & minus vera, ideo dicuntur magis vel minus vera, quia sunt propinquiora vero simpliciter: Ergo si nullum sit possibile verum simpliciter neque erit possibile aliquid esse magis vel minus verum. Verum autem simpliciter est ita verum, vt non sit non verum. Ergo ita est verum vt contradictorium ipsius esse verum non possit.

Nono. Non daretur in rerum natura aliquid necessarium. Necessarium enim est quod non potest aliter se habere, at si cuilibet rei contradictoria competunt, quælibet res aliter se habet, homo, verbi gratia est non homo, est animal rationale, & non animal rationale: ergo nulla res erit necessaria. *9. Ratio.*

QVÆSTIO XII.

An inter contradictoria dari possit medium seu an contradictoria possint simul esse falsa?

HAnc quæstionem tractat Aristoteles 4. Metap. tex. 27.28.29. & concludit contra veteres Philosophos non esse possibile dari medium inter contradictoria, quia dari medium inter contradictoria est aliquid dari expers vtriusquè contradictionis, ita vt de eo neutrum contradictorium prædicari possit, quod idem est, ac contradictoria esse simul falsa: atqui impossibile est dari aliquid, de quo alterum contradictoriorum non prædicetur: Ergo impossibile dari medium inter con- *Inter contradictoria dari medium impossibile est.*

L tradi-

tradictoria. Quare sicut in præcedenti quæstione probatum est contradictoria non posse esse simul vera ita in præsenti probandum est non posse esse simul falsa.

1.

Impossibile est dari propositionem quæ nec sit vera nec falsa.

Probat autem Aristoteles primò: Impossibile enim est dari propositionem quæ non sit vera nec falsa, vera quidem si dicat esse id quod est non esse quod non est: falsa si dicat esse quod non est, non esse quod est: Ergo etiam impossibile est dari aliquid medium, quod neque sit, neque non sit, ac proinde quod sit medium inter contradictoria. Consequentia patet. Quia veritas propositionis fundatur in esse, falsitas in non esse. Confirmatur, de qualibet re potest formari propositio vera aut fasa: at si sit medium inter contradictoria nō potest de re formari vlla propositio vera aut falsa: Ergo. Nam vt affirmatio sit falsa debet affirmari aliquid esse quod verè non est: at si sit quid distinctum ab esse & non esse, illud nec verè est nec verè non est: Ergo non potest de eo fieri affirmatio falsa. Similiter neque negatio potest de eo fieri falsa. Nam hinc negatio est falsa, cum negatur id esse quod verè est, atqui supponitur res illa nec verè esse nec verè non esse. Ergo non potest negari falso: ergo daretur tam affirmatio quam negatio ac consequenter propositio nec vera nec falsa quod est absurdum.

Quæ negatio sit falsa.

2. Secundo, si daretur medium inter contradictoria vel esset medium per negationem vtriusquè extremi vel per participationem vtriusque extremi ad eum modum quo colores medii dicuntur participare vtrumquè extremum, at neutro modo dari potest medium inter contradictoria. Non priori modo, quia sic non daretur ad illud nec ab illo mutatio; omnis enim mutatio

ratio vel est à non esse ad esse, vel ab esse ad non esse: atqui illud medium abstrahit ab esse & non esse. ergo non potest ab illo nec ad illud fieri vlla mutatio. Hoc autem est absurdum: nam quomodo dari potest aliquid sine generatione, quomodo generari sine mutatione? Non secundo modo: quia simili ratione non potest esse ab illo & ad illud mutatio, quia mutatio essentialiter est ab esse in non esse, vel à non esse, in esse: Ergo si aliquod est medium inter esse & non esse; non potest ad illud, nec ab illo esse mutatio vllius generis, quia in illo genere nec esset ens, nec non ens.

Quod si dicas. Esse mutationem à mediis ad extrema & ab extremis ad media vt ex fusco in album & ex albo in fuscum.

Respondeo etiam à mediis & ad media esse mutationem quæ est inter esse & non esse. Ex fusco enim in album fit mutatio tanquam in non fuscum, ex albo verò ad fuscum tanquam ex non fusco, quia per accidens est quod illud sit album; nam etiamsi non esset album, posset mutari in fuscum, est autem per se, quod non sit fuscum: Nam si esset fuscum non posset mutari in fuscum, vt docetur primo Physicorum, quia igitur omnis mutatio est inter esse tale & non esse tale: si datur medium inter esse & non esse, non poterit esse mutatio à medio & ad medium; necesse enim est cõtradictorium in contradictorium mutari.

Tertio. Si affirmatio sit conformis rei & vera necesse est negationem illi oppositam esse falsam, quia tollit id quod ponit affirmatio: & si affirmatio sit falsa necesse est negationem esse veram ob eandem causam: Ergo 3. *Si affirmatio est conformis rei, negatio illi opposita falsa est.*

Ergo ſicut inter veritatem & falſitatem non datur, medium ita nec inter contradictoria. Nam vt contradictoria dicunt rem eſſe & non eſſe, ita verum & falſum idem dicunt, ita vt ſit par vtriuſquè ratio.

4. Quartò. Si inter aliqua contradictoria daretur medium, daretur inter omnia, par enim eſt omnium ratio & æquè ſibi omnia opponuntur in affirmatione & negatione: atqui certum eſt dari aliqua contradictoria quæ non habent medium: Ergo nec alia habere poſſunt medium. Minor probatur. Nam inter verum in communi & non verum non datur medium: Similiter inter ens in communi & non ens: illud enim medium nec eſſet ens nec non ens, quod eſt impoſſibile. Nam etſi inter ens aliquod particulare & non ens, hominem & non hominem poſſet quis ſuſpicari dari aliquod medium, nempe aliud aliquod ens, tamen non poteſt id ſuſpicari de ente in communi; Ens enim in communi, omne ens ſub ſe comprehendit, quare nihil extra ſe relinquit, quod poſſit habere rationem medii niſi non ens. Idem dici poteſt de vero in communi quod nullam extra ſe veritatem relinquit, ſed in ſe omnem veritatem comprehendit. Similiter cum dicitur numerus par vel impar inter hæc non datur medium vt patet ex definitione paris vel imparis; non datur enim numerus qui non æquis conſtat partibus vel non æquis.

5. Quintò daretur proceſſus in infinitum in contradictionibus: Nam ſi datur medium inter contradictoria, hoc medium ſicut affirmatur ita & negari poteſt; vnicuiquè enim affirmationi reſpondet ſua negatio: Ergo fundabitur in hoc medio ſecunda contradictio

conſtans

constans affirmatione & negatione. Rursum hæc secunda contradictio habebit quoque medium sicut prima (par enim est omnium contradictoriorum ratio & oppositio) & sic esset processus in infinitum tam in mediis quam in contradictoriis & dabuntur infinita actu media, & infinitæ actu contradictiones.

Sexto. Ad quæstionem de albo rectè respondetur per negationem albi si reuera album non sit, & similiter de omni alia re rectè per negationem respondetur si res illa talis non sit, neque quisquam aliam responsionem requirit: at si daretur medium inter esse & non esse, non esset ista responsio recta, posset enim responderi esse illud medium quod est inter esse & non esse; cum ergo prior illa responsio probetur communi omnium sensu, eodem sensu probatur non dari medium inter contradictoria. 6.

Denique Aristoteles 11. Metaph. summa secunda cap. 5. sic argumentatur. Si vtraque pars contradictionis est falsa, Ergo etiam hoc ipsum quod dicitur de contradictoriis simul falsis, erit falsum, falsum igitur erit contradictoria esse simul falsa. Similiter si contradictoria sint simul vera; Ergo etiam cum quis falsum dicat, non falsum dicet, quia falsum & non falsum sunt contradictoria. 7.

Notandum autem est quod in præcedenti quæstione ex Aristotelis sententia deducebamus nō solum contradictoriis hoc conuenire vt non habeant mediū, sed etiam per se primo illis conuenire, id est, ex propria illorum ratione & non ratione alterius: aliis autem oppositis non per se primò, sed vt inuoluunt contradictoria aliquo modo.

QVÆSTIO XIII.

Quæ nam dicendæ sint propositiones contrariæ?

TRactat hanc quæstionem Aristoteles in fine secundi de Interpretatione. Num eæ sint dicendæ contrariæ, quæ sunt de terminis contrariis, an vero quæ de contradictoriis, Verbi gratia, huic propositioni. Bonum est bonum, an ista sit contraria. Bonum est malum, an vero ista, bonum non est bonum, & determinat non illam esse per se primo contrariam, quæ est de prædicato contrario, sed quæ est de prædicato contradictorio. idem docet 4. Metaph. tex. 9. vbi definit opinionem contrariam quæ contradictionis est.

Oppositio propositionum non est oppositio terminorum.

Pro quo notandum est: Oppositionem propositionum nō esse oppositionem terminorum, sed oppositionem iudicij, Termini enim sunt quid materiale in propositione, iudicium autem de connexione terminorum est formale. Porro iudiciorum oppositio propriè spectatur secundum affirmationem & negationem, siquidem iudicium formaliter consistit in affirmatione vel negatione: affirmationis autem, & negationis oppositio est contradictio. Quare propositiones illæ dicendæ erunt contrariæ, quæ per modum affirmationis & negationis sunt contrariæ, non verò quæ ex terminis sunt contrariæ.

Propositiones ex terminis cōtrariæ sunt triplices.

Notandum secundò. Propositiones ex terminis contrariæ, sunt triplices, aliæ in quibus subiecta sola sunt contraria, vt frigidum est calidum, calidum est calidum,

lidum, alia in quibus prædicata sola sunt contraria, vt frigidum est frigidum, frigidum est calidum, alia, in quibus tam subiecta quam prædicata sunt contraria, vt frigidum est frigidum, calidum est calidum, certum igitur est non omnes has propositiones esse inter se vere contrarias, etiamsi sint ex terminis contrariis: contraria enim se inuicem tollunt: at hæ propositiones non se tollunt, tunc enim propositiones se tollunt, quum vna existente vera, altera ex vi illius est falsa, at hæ sunt simul veræ maximè quæ sunt tertij generis; simul enim est verum, calidum esse calidum, & frigidum esse frigidum: quia licet sint termini contrarij, coniunctio tamen terminorum, in qua consistit esse iudicij, non est contraria, sed similis, in aliis vero duobus generibus tunc est contrarietas propositionum, quando implicitè inuoluunt negationem, & affirmationem. Verbigratia, ista propositio, calidum est frigidum, opponitur illi calidum est calidum, quia inuoluit negationem calidi; si enim calidum esset frigidum non esset calidum; Frigus enim fert secum negationem caloris, & sic ratione huius negationis implicitè est opposita illi alteri propositioni. Et hoc est quod docet Aristoteles istas propositiones non esse per se primò contrarias, sed solum ratione affirmationis & negationis quam implicitè inuoluant, ita vt contrarietas propria propositionum sit per se spectanda ex affirmatione & negatione.

Notandum est Tertiò difficultatem esse in hac doctrina Aristotelis an verũ sit, quod sæpe docet maximè 4. Met. t. 9. ex contrariis sequi cõtradictoria. Multi enim

An ex contrariis sequantur contradictoria.

enim ita argumentantur. Si id verum esset sequeretur per Dei potentiam duo contraria non posse poni in eodem subiecto, quia per Dei potentiam duo cōtradictoria simul esse non possunt: at contraria inuoluunt contradictoria. Ergo. De qua re fuse tractat Greg. 1. d. 17. q. 3. art. 2.

Ex contrariis posse inferri cōtradictoria dupliciter intelligi potest.

Dicendum tamen ex contrariis inferri contradictoria posse intelligi dupliciter vel formaliter vel consequutiue. Formaliter ita vt in ipso contradictoriorum conceptu contineantur actu contradictoria; quomodo in actu affirmationis & negationis accidit, hi enim actus ita sunt contrarij vt inuoluant contradictoria, nempe rem esse & non esse, idem cernitur in actu volendi & nolendi, appropinquandi & recedendi ab eodem, consequutiue verò, quando ipsa contraria in suo conceptu formali, non includunt contradictoria, consequuntur tamen ex iis contradictoria, quantum est ex naturis ipsorum vt ex frigore naturaliter sequitur negatio caloris & ex contrario negatio contrarij. Contraria igitur primi generis quia essentialiter inuoluunt cōtradictoria, nec per Dei potentiam possunt esse simul in eodem, contraria vero secundi generis quia essentialiter non inuoluunt contradictoria, sed consequutiue & quasi accidentaliter, possunt per Dei potentiam esse simul secundum suas essentias, quia prius non repugnat esse sine suo posteriori. Neq; vero ex eo sequuntur actu contradictoria. Nam Aristoteles solum vult sequi ex contrariis contradictoria, quantum est ex vi naturæ ipsorum (vnum enim naturaliter fert secum negationem & exclusionem alterius) hæc tamen consecutio potest supernaturaliter impediri à Deo, sicut proprietates consequentes essentiam possunt impediri ne consequan-

sequantur. Sic & duo corpora naturaliter se excludunt ab eodem loco & tamen supernaturaliter possunt simul esse in eodem loco.

Dico igitur Primò. Propositiones non idcirco sunt contrariæ quia sunt contrariorum. Probatur ratione Aristotelis. Quia possunt esse propositiones de contrariis, ipsæ tamen non erunt contrariæ, vt malum est malum, bonum est bonum; sunt enim potius similes propositiones quam contrariæ. Et ratio est quia de contrariis potest intellectus iudicare non contrario modo, hoc est, secundum eam rationem qua conueniunt, non qua sibi opponuntur. Nam calor & frigus conueniunt in hoc, quod sint accidentia, & quod sint eadem sibi ipsis, quare si intellectus affirmet calorem esse calorem vel esse accidens. Frigus item esse frigus, vel esse accidens. affirmabit quidem de contrariis, sed nō ea in quibus sibi contrariè opponantur: quare nec ipsæ affirmationes erunt inter se contrariæ. *Vnde dicantur propositiones contrariæ.*

Dices saltem tunc erunt contrariæ propositiones, quando coniungentur contraria, qua contraria sunt, hoc est, eo modo quo sibi opponuntur, vt cum contraria prædicata referuntur ad idem subiectum, vel idem prædicatum, ad contraria subiecta, vt si dicam, verbi gratia, aqua est calida, aqua est frigida, vel ignis est frigidus, aqua est frigida, æquè enim idem subiectum repugnat contrariis prædicatis sicut idem prædicatum contrariis subiectis.

Respondeo has propositiones non esse contrarias formaliter ratione enuntiationis, sed materialiter, ratione terminorum, quia licet contrarij termi-

ni enuncientur, forma tamen enuntiationis non est contraria. vtraque enim enunciatur forma affirmatiua. Vnde cum secundum affirmationem & negationem sibi non opponantur, non erunt formaliter contrariæ in ratione enunciationis.

Duæ propositiones affirmatiuæ contrariorum possunt simul stare.

Deinde propositiones contrariæ non possunt stare simul: at duæ propositiones affirmatiuæ contrariorum, possunt stare simul. Si enim Deus poneret calorem & frigus in eodem subiecto, possent in intellectu duo iudicia stare simul, nempe quod illud subiectum sit calidum, & quod sit frigidum. Porro hi actus sunt eiusdem naturæ, siue Deus ponat siue non ponat contraria in eodem subiecto: Ergo signum est, non esse natura hos actus contrarios, solum ex eo quod non sint contrarij per modum affirmationis & negationis. Non igitur sufficit ad propositiones contrarias formaliter in ratione iudicij contrarietas terminorum, sed requiritur vt sint per modum affirmationis & negationis.

Dices non potest intellectus adduci vt lignum iudicet simul calidum & frigidum; ergo ista iudicia sunt contraria: contraria enim sunt illa quæ se expellunt ab eodem propter naturarum repugnantiam.

Respondeo ideo non posse intellectum adduci ad iudicandum lignum esse calidum si est frigidum, qnia videt non esse calidum, & sic non potest contradictorium eius rei quam videt iudicare, non verò quia videt esse frigidum. Nam si persuaderet sibi simul non esse non calidum, eo quod Deus conseruat calorem & frigus in eodem, posset formare vtrumque

iudi-

iudicium de ligno, tam quod sit calidum, quàm quod sit frigidum. Quod si quis velit dicere ista iudicia naturaliter non posse stare, simul, conuinci poterit ex eo, quod intellectus naturaliter potest conformare suum iudicium rebus quas videt veras. Ergo si videat verè ita esse factum per Dei potentiam, quod idem lignum sit calidum & frigidum, poterit naturaliter formare vtrumque iudicium. Quare hæ propositiones non sunt natura sua contrariæ, neque ex natura sua sibi repugnant, sed tantùm quatenus tacitè vel explicitè interuenit iudicium negatiuum de negatione formę. & sic verum est quod ait Aristoteles propositiones affirmatiuas non esse contrarias, sed affirmatiuam & negatiuam.

Secundo probatur alia ratione Aristotelis. Vnum enim vni tantum opponitur, Talis est affirmatio & negatio, vna enim affirmatio, vni tantum negationi opponitur, affirmatio vero pluribus affirmationibus opponitur, & negatio pluribus negationibus, Ergo non affirmatio affirmationi, sed affirmatio negationi est per se opposita. Minor patet, sit enim hæc affirmatiua, Bonum est bonum, huic possum assignare multas affirmationes oppositas, quibus tribuitur bono, quod illi non conuenit, nempe bonum est malum, bonum est odibile, bonum est inutile, vel inhonestum, & sic innumera essent vni opposita, similiter huic negationi. Bonum non est bonum plurimæ negationes essent oppositæ, nempe bonum, non est amabile, non est honestum, non est vtile, non est sectandum. *Vnum vni opponitur.*

Reſponderi poteſt vnum vni eſſe primo oppoſitum poſſe verò pluribus opponi conſequutiuè & ſecundariò, ſic bonum quia eſt oppoſitum malo primario conſequẽter opponitur iis quæ ex malo cõſequuntur. Contra. Vera quidem eſt reſponſio, ſed ex ea ſequitur bonum primariò non opponi malo, ſed non bono, quia prius opponitur non bono, quam malo. Nam malo eatenus opponitur quatenus eſt non bonum, & ſic prius affirmatio opponitur negationi, quam affirmationi, & ex conſequenti inter duas affirmationes non erit primo per ſe contrarietas.

Contraria ſunt quæ maximè diſtant.

Et confirmatur Primò. Quia contraria ſunt illa quæ maximè diſtant, at magis diſtat affirmatio à negatione quàm ab affirmatione: Ergo magis conuenit illi contrarietas reſpectu negationis quàm reſpectu affirmationis. Cumque oppoſitio propoſitionum ſpectetur ſecundum falſitatem & veritatem, ſicut negatio magis repugnat in veritate affirmationi, quàm alia affirmatio, ita erit etiam magis oppoſita: Nam duæ affirmatiuæ opponuntur in veritate, vt inuoluunt negationem: affirmatio vero eſt negatio immediatè vt dictum eſt.

Secundo. Quia aliquæ affirmationes non habent ſibi oppoſitam niſi negationem. Ergo ſimilis eſt omnium affirmatiuarum oppoſitio. Par enim eſt ratio omnis oppoſitionis contrariæ, & omnia contrariè oppoſita conueniunt in vna ratione formali oppoſitionis contrariæ. Antecedens patet, Nam huic oppoſitioni homo, eſt homo non poteſt alia opponi contrarie niſi negatiua, homo non eſt homo.

Dico

Dico ſecundo propoſitiones oppoſitæ contrariè non ſunt duæ affirmatiuæ, ſed vna affirmatiua altera negatiua: & ex conſequenti verum eſt, quod ait Ariſtoteles oppoſitionem contrariam eſſe oppoſitionem contradictionis. Hæc concluſio patet ex dictis. Solum explicandum eſt, quomodo ſi oppoſitio contraria ſit oppoſitio contradictionis, diſtinguatur ab oppoſitione contradictoria. Dico enim vtramquè quidem oppoſitionem eſſe contradictionis, ſed in contradictoriis eſſe oppoſitionem propoſitionum tam in quantitate, quàm in qualitate, ita vt vtrumquè negetur; in contrariis verò ſolùm eſt oppoſitio in qualitate, non in quantitate, quia ſolum qualitas non quantitas negatur: Idcirco illa eſt perfecta oppoſitio ſecundum affirmationem & negationem, hæc imperfecta.

Ex duabus à poſitionibus oppoſitis contrariè vna eſt affirmatiua altera negatiua.

QVÆSTIO XIV.

An contradictoria poſſunt eſſe ſimul vera in eodem inſtanti temporis propter diuerſa inſtantia naturæ vel rationis?

PRo ſolutione notandum eſt. Quod licet inſtans temporis ſit quid indiuiſibile ſecundum durationem, nec habeat partes priores & poſteriores ſuæ durationis, ac ex conſequenti id quod eſt in inſtanti temporis, non poteſt dici prius duratione altero, quod eſt in eodem inſtanti temporis cum illo: tamen in eodem inſtanti temporis aſſignant doctores plura inſtantia naturæ & rationis, quorum aliud eſt prius altero, non duratione ſed vel natura vel ſubſiſtendi conſequentia.

Inſtans temporis & naturæ.

Prius natura quid?

Illud dicitur prius natura aliquo, quod cum sit simul cum illo est causa illius, vt docet Aristoteles in Postprædicamentis cap. de priori. Id vero est posterius natura altero, quod causatur ab altero. Sic in primo instanti quo creatus est sol lumen emanauit à sole, quia erant omnia requisita ad emanationem, & emanatio ipsa erat ex necessitate naturæ, quæ vero ex necessitate naturæ consequuntur, non possunt non consequi positis omnibus requisitis & amoto omni impedimento. Et si igitur sol sit prior natura luce, & lux posterior natura sole propter ordinem causalitatis, vtrumquè tamē est in eodem instanti temporis.

Prius subsistē-di consequentia.

Similiter in eodem instanti temporis datur prius & posterius secundum subsistendi consequētiam. Id autem dicitur prius subsistendi consequentia, à quo non conuertitur subsistendi consequentia; id vero à quo conuertitur, est posterius illo à quo non conuertitur vt docet in eodem loco Aristoteles. Verbi gratia: in eodem instanti quo homo est, animal est, & tamen animal, est prius homine subsistendi consequentia; quia ab animali nō conuertitur subsistendi consequentia; si enim animal est, non sequitur hominem esse, licet si homo sit, sequatur animal esse. Prius ergo & posterius subsistendi consequentia, sunt duo instantia rationis, hoc est per rationem apprehensa, ita vt in priori instanti non concipiatur consequi posterius, vtrumquè tamen ad idèm instans temporis referatur, vt in eodem instanti temporis existat. Differt autem prius natura ab eo quod est prius subsistendi consequētia, quia vt ait Aristoteles, potest aliquid esse prius natura, quod non est prius subsistendi consequentia; vt si rationale est, risibile est & è conuerso, rationale

Prius & posterius subsistendi consequentia, sunt duo instātia rationis.

Prius natura & prius subsistēdi consequētia differunt.

non

non est prius subsistendi consequentia, sed simul cum risibili, & tamen est prius natura risibili.

Quidam igitur existimant posse idem esse & non esse in eodem instanti temporis propter diuersa instantia naturæ: ita vt eadem res in priori naturæ non existat, in posteriori naturæ existat. Verbigratia, lux solis in priori naturæ in quo concipitur sol prior natura luce, non existit, in posteriori vero naturæ vt concipitur emanare à sole existit. Cum igitur vtrumque instans prioris & posterioris naturæ existat in eodem instanti temporis, dicunt isti in eodem instanti temporis lucem existere & non existere propter diuersa instantia naturæ. *Quorundam opinio.*

Sed isti errant. Nam in primis repugnant Aristoteli & omni consensui Philosophorum docentium absolutè fieri non posse, vt simul & in eodem tempore verificentur duo contradictoria. Loquuntur enim de simultate temporis nec admitterent casum in quo simul in eodem instanti temporis verificentur contradictoria. *Refellitur.* 1.

Secundo repugnant sententiæ Theologorum, qui in materia de Trinitate distinguunt prius in quo & prius à quo. Prius in quo volunt esse prius temporis, in quo aliquid existit non existente eo quod dicitur posterius. Prius à quo vocant prius naturæ vel prius originis, quod quidem prius non ideo dici volunt prius quod in aliquo instanti temporis prius existat quam aliud. Sed quod independenter ab alio existat, seu non propter aliud existat, illud vero aliud existit propter ipsum. Vnde est prius independentiæ non prius existentiæ aut durationis. Et hoc modo Patrem in diuinis concedunt esse 2. *Prius in quo & prius à quo.*

priorem

priorem origine filio, quia filius eſt à Patre, non pater à filio, negant tamē eſſe priorem exiſtentia aut duratione ſeu priorem in aliquo inſtanti In quo. Neq; enim in vllo inſtanti exiſtit pater, in quo nō exiſtit filius. Ex quo patet cū prius naturæ ſit prius originis, & prius A quo, non In quo; non poteſt dici eadem res in priori naturæ non exiſtere & in poſteriori naturæ exiſtere: alioqui idem dicendum eſſet in diuinis quod eſt contra fidem.

3. Tertiò repugnant rationi. Quod enim exiſtit in aliquo inſtanti temporis in toto illo inſtanti exiſtit; quia illud inſtans eſt indiuiſibile, & totum ſimul, nec habet partes priores & poſteriores. Quare non poteſt quid exiſtere in inſtanti temporis, niſi in toto exiſtat. Nam ſi non in toto. Ergo in parte: at inſtans non habet partes. Ergo non in parte ſed in toto exiſtit. Iam vero ſi aliquid in toto illo inſtanti exiſtit non poteſt dici in vlla inſtantis parte non exiſtere. Quod probo. Non poteſt res tunc non exiſtere, quando exiſtit: at in toto illo inſtanti exiſtit: ergo in nulla illius inſtantis parte imaginabili non poteſt non exiſtere, ſed illa non exiſtentia eſt neceſſariò extra illud inſtans. Deinde quæ ſunt in eodem inſtanti temporis, ſimul exiſtunt, quæ autem ſimul exiſtunt; vno exiſtente neceſſe eſt exiſtere aliud: alioqui ſi vno exiſtente, aliud non exiſtat, non ſimul exiſtent. Et ſicut quæ coexiſtunt eidem tempori; etiam ſibi coexiſtunt; ita quæ coexiſtunt eidem inſtanti, ſibi quoq; coexiſtunt.

Quod exiſtit in aliquo inſtāti: in toto illo inſtanti exiſtat neceſſe eſt.

Dices: caput & pedes coexiſtere eidem animæ, non tamen ſibi coexiſtunt, quoad locum. Reſpondeo, eſſe diſcrimen inter adæquatam & inadæquatam exiſtentiam. Nam anima non coëxiſtit adæquatè ſingulis partibus,

Diſcrimē inter adæquatam & inadæquatam exiſtentiam.

tibus, cùm ſit etiam extra ſingulas partes in aliis partib⁹: at inſtans temporis coexiſtit adæquatè priori & poſteriori naturæ; quia non exiſtit niſi tunc, quando prius natura exiſtit. Ergo rectè concluditur de adæquatè coexiſtentibus vni tertio coexiſtentia eorum inter ſe.

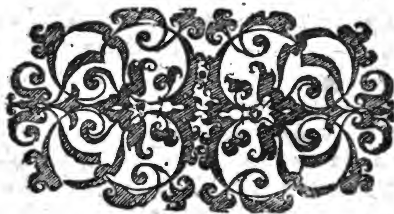
Denique. Poſterius naturâ exiſtit in omni eo inſtanti in quo exiſtit prius natura: Ergo nullo modo poteſt dici nõ exiſtere in priori naturæ. Antecedens probatur. Quia prius natura non exiſtit niſi intra illud inſtans temporis, ita vt tota eius exiſtentia claudatur in illo inſtanti; atqui poſterius naturâ exiſtit etiam in toto illo inſtanti. Ergo in nullo inſtanti exiſtit prius natura in quo non exiſtat poſterius naturâ.

Cùm igitur dicitur, Poſterius naturâ non exiſtere in priori naturæ. Si intelligatur non exiſtere à parte rei, falſum eſt; ſi autem intelligatur non exiſtere in ratione per non conſiderationem, verum eſt: per intellectum enim diſtinguuntur duo inſtantia non rei, ſed conſiderationis; & im primo inſtanti conſideratur id à quo aliud eſt, tanquam prius. In ſecundo id quod ab alio eſt, tanquam poſterius. Vnde in priori illud aliud non conſideratur exiſtere, licet reuera à parte rei exiſtat; quia poteſt id quod eſt prius natura conſiderari ſine poſteriori; & ſic in priori naturæ poſterius non exiſtit, per ſolam nõ conſiderationem & abſtractioné; realiter autem in eodem inſtanti indiuiſibili vtrumque exiſtit, nec vnum habet aliquod inſtans realis exiſtentiæ prius quam ailud. Quocirca hæc prioritas non in eo eſt, quod prius exiſtat in aliquo inſtanti reali in quo non exiſtat poſterius; ſic enim ſunt ſimul quo ad inſtans exiſtentiæ; ſed ſolum in hoc quod prius non exiſtit propter poſte-

Inſtantia naturæ quomodo ſimul & non ſimul exiſtant.

rius, sed posterius propter prius, & propter hunc ordinem dependentiæ alterius ab ipso potest prius considerari quam aliud.

Quod aliis etiam exemplis explicari potest. Nam animal prius est homine subsistendi consequentia, & tamen in nullo instanti reali existit animal, in quo non existat homo; alioqui realiter existeret vniuersale extra singulare. Deinde cum aliqua sunt eadem res, non potest vnum existere sine alio, animal vero & homo sunt eadem res: quare in quocunq; instanti realiter existit animal existit & homo. Similiter subsistendi consequentia prius est vnum, quàm duo, & duo quàm tria: & tamen si in eodem instanti creentur, tres homines, in quo instanti reali erit vnus erunt & duo, & in quo duo in eodem & tres: solum ergo illa prioritas dicit dependentiam alterius à se, & suam independentiam ab alio, etiam si illud aliud sit in eodem instanti in quo etiam illud. De qua re legendus est Greg. q. 2. Prologi.

DI-

DISPVTATIO XIII.

De tertia operatione intellectus quæ dicitur discursus.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit discursus, & quæ ad eius essentiam requirantur?

TErtia operatio dicitur discursus, similitudine ducta à motu corporum: Nam sicut corpora mouentur de loco in locum, ita intellectus de cognitione in cognitionem; Et corpora quidem mouentur per solam successionem de loco in locum: Intellectus autem non per solam successionem cognitionum, sed etiam per illationem vnius cognitionis ex altera, quam indicat illa particula, Ergo. Quare si solùm sint plures cognitiones sibi succedentes, & vna non inferatur ex altera, non erit discursus, sed erunt solum plures enunciationes.

De essentia igitur discursus sunt tres sententiæ. Prima est: Scoti quæstione 4. Prologi. Ad rationem discursus non requiri plures cognitiones realiter distinctas, quarum vna causetur ex altera, sed solum requiri ex parte obiecti, vt cognoscatur vnum per aliud, & vnius cognitio sit natura prior cognitione alterius, & sic ait sufficere ad discursum distinctionem cognitionum per *Scoti Sententia.*

rationem. Ratio est, quia discursus essentia hoc solum postulat, vt per vnum deueniatur in cognitionem alterius; at hoc fit sine multis cognitionibus, per vnum realem actum cognitionis, qui tamen æquiualeat pluribus cognitionibus realiter distinctis; Ergo. Si enim quis cognoscat hominem esse risibilem propter rationalitatem, sed vnus pluribus actibus coniunctis; alter vno simplici actu, qualis est in Angelo; vterq; idem cognoscet, & eodem modo ex parte rei cognitæ; quia vnum cognoscet per aliud: Ergo vtraq; cognitio erit essentialiter discursus; non enim talis cognitio est nuda apprehensio, nequè simplex enunciatio vnius de altero, sed est simplex vnius ex altero cognitio, quæ est propria ratio discursus, distincta à cognitione primæ & secundæ operationis intellectus.

Secunda sententia est, ad rationem discursus, non solùm requiri plures cognitiones distinctas realiter, quarum vna non sit altera, sed etiam distinctas quo ad successionem, ita vt vna sit post alteram, nec satis esse ad discursum, vnum cognosci per aliud; sed etiam opus esse, vt vnum cognoscatur post aliud. Ita videtur docere Caiet. parte 1. quæst. 14. art. 7. & quæst. 58. art. 3. Fundatur hæc sententia in eo, quod duo iudicia in eodem intellectu non possunt esse simul: Ergo cum in discursu requirantur plura iudicia, nempe antecedentis & cõsequentis, necesse est vt vnum sit post aliud.

Tertia sententia est. Ad rationem discursus requiri duo. Primò plures cognitiones non ratione sola sed re distinctas: Secundò vt vna cognitio causetur & inferatur ex altera, siue id fiat cum successione cognitionum, siue absquè vlla successione.

Dico

Dico igitur Primò. Ad essentiam discursus requiri plures cognitiones realiter distinctas. Est contra Scotum & probatur primo ex Aristotele, qui 1.poster. tex. 1.ait. Omnem doctrinam & disciplinam discursiuam, fieri ex præexistenti cognitione: præexistens autem cognitio, distinguitur realiter à subsequenti: Syllogismum etiam definit orationem in qua quibusdam positis, necesse est aliud euenire, vbi cognitionem consequentem, à cognitione præsuppositâ vult distingui realiter, sicut effectum realem à suâ causâ. *In discursu sũt plures actus realiter distincti.*

Secundo. Quia alioqui daretur discursus in cognitione diuina & Angelicâ. Nam cum Deus vel Angelus cognoscunt effectum per causam, risibile per rationale, distingui potest ratione duplex cognitio in illo actu, vna quæ terminatur ad causam, altera quæ terminatur ad effectum: quare si ad rationem discursus sufficit cognoscere vnum per aliud, cum solâ distinctione cognitionum per rationem, sequeretur in cognitione diuinâ & Angelicâ, esse essentiam discursus, quod est contra communem sententiam, & contra diuinam simplicitatem. Sequeretur etiam in prima & secunda operatione inueniri discursum, quia potest vnum per aliud apprehendi in prima & iudicari in secundâ. *In Deo non datur discursus.*

Tertio Probatur ratione: Quia de ratione discursus est, vt sit motus quidam ab vno in aliud, à noto ad ignotum: sicut ergo in motu necesse est terminum ad quem distingui realiter à termino à quo, ita in discursu cognitionem antecedentem & consequentem, cum se habeāt per modum termini à quo & ad quem, necesse est distingui realiter.

Quocirca si intellectus cognoscat vnum per aliud simplici ratione absque vllo motu, non cognoscet per discursum, quia de essentia discursus est motus ab vna cognitione in aliam: vt igitur cognoscat per discursum, debet cum motu cognoscere, ac ex consequenti cum distinctione reali cognitionum.

Quarto cognitio nota nobis & ignota, sunt distinctę realiter: at in discursu ex noto deuenimus ad ignotum: Ergo cognitiones istæ distinguuntur realiter: Quare & si in Angelis concedi fortè discursus posset in aliquibus rebus, hoc est, supernaturalibus, quas perfectè Angeli non capiunt, vel etiam in naturalibus, ex quibus illi aliqua probabiliter inferre possunt, vt cùm ex signis colligunt actum liberum, & determinationem voluntatis; tamen in ordinario suo modo cognoscendi, discursu non vtuntur, sed simplici ratione vnum per aliud cognoscunt, absque vlla compositione & dependentiâ iudiciorum ab inuicem.

Quare ad rationem Scoti, Respondeo, non solùm requiri ad discursum, vt vnum per aliud cognoscatur, sed vt cognoscatur cum motu quodam mentis à cognitione in cognitionem, & cum dependentia & illatione vnius cognitionis ex alterâ, quod sine distinctione reali cognitionum esse non potest. Nam & termini in motu distinguuntur realiter, & causa ab effectu. Illud verò iudicium simplex quo vnum cognoscitur per aliud, aio non esse essentialiter discursum, sed pertinere vel ad primam operatio-

nem

nem intellectus, quia modo primæ operationis simplici efficitur, vel ad operationem intellectus Angelici non humani.

Dico secundo. Ad essentiam discursus requiritur, vt vna cognitio dependeat & inferatur ex altera; De ratione enim discursus est cognoscere vnum per aliud, seu ex vna cognitione deuenire in alteram: hoc autem sine dependentiâ vnius cognitionis ab alterâ in ratione cognoscendi, & sine illatione non potest intelligi. Vna enim cognitio non est causa alterius cognitionis distinctæ, nisi quia illam infert. Est enim illatio productio cognitionis alicuius, virtute alterius.

In discursu vna cognitio dependet ab altera realiter.

Producitur autem cognitio virtute alterius, cum illa altera continet rationem cognoscendi alteram, & ex consequenti rationem inferendi cognitionem alterius. Non enim vna cognitio producit aliam, vt calor calorem, sed quia determinat intellectum ad aliam cognitionem producendam, propter connexionem quam habet cum illa, habet autem connexionem, quia continet in se rationem cognoscendi alteram.

Dices. Potest cognosci vnum per aliud simplici actu sine illatione; vt cum Angelus cognoscit hominem risibilem, quia rationalis; Ergo ad hoc non requiritur illatio & dependentia cognitionis à cognitione: Respondeo in actu simplici cognosci vnum per aliud absque illatione, quia illud aliud habet se tantum vt ratio formalis obie-

obiecti: at cum sunt plura iudicia, tunc vnum non potest causari ex altero nisi per illationem, ita vt ex vi vnius iudicij, generetur in mente aliud iudicium. & ita accidit in discursu.

Successio cognitionum nõ requiritur ad discursum.

Dico Tertio. Et si modus communis noster discurrendi requirat successionem illam cognitionum, vt vna sit post alteram; tamen absolutè ad rationem discursus id non requiritur. Ratio primi est; Quia ob imperfectum nostrum modum cognoscendi prius inhęremus vni cognitioni, & in ea immoramur diutius illã penetrando, tum eâ elicimus aliam; Non inferimus consequens nisi ex longa penetratione & mora in antecedente: Et idcirco ordinariè consequens post antecedens inferimus. Ratio secundi est. Quia si antecedens clarè & perfectè proponatur intellectui, potest in eodem instanti & momento, ex eo elici consequens. Nam in eo instanti in quo causa naturalis habet omnia requisita ad agendum, potest agere, imò ex necessitate agit. Sic in quo instanti sol creatus est, in eodem lux ab illo emanauit; & in quo instanti homo est rationalis, in eodem etiam est risibilis; Non enim est necesse causam tempore antecedere effectum, imo necesse est, vt sit simul & in eodem instanti cum effectu. Nam in quo instanti est effectus, debet esse & causa, quia à causa non existente non potest produci effectus; causa enim non existens nihil operatur. Cum igitur intellectus in producenda cognitione operetur per modum causæ naturalis (non enim est causa libera) sequitur, vt quo instanti habet perfectam cognitionem antecedentis, possit in eodem instanti producere cognitionem consequentis. Potest quidem antecedens antequam perfectè penetretur tempore præcedere

In codẽ instanti potest esse Antecedens & consequens.

Causa simul cum effectu.

ipsum

ipsum consequens, sed postquam est perfectè penetratum, potest intellectus in eodem instanti producere in se cognitionem consequentis.

Nam quod ait secunda sententia non posse duas cognitiones & duo iudicia elici ab eodem intellectu, falsum est. Habet enim intellectus ad vtramque cognitionem producendam sufficientia principia: & licet non possit tam perfectè attendere vtrique cognitioni quàm vni, quia virtus diuisa in plura, non est æquè potens ac vnita; tamen potest vtrique aliquâ ratione attendere & vni magis quam alteri. Exemplum est in visu, qui circa obiecta diuersa simul sibi proposita elicit distinctas visiones per distinctas species, licet non tam perfectè multa simul videat, quàm si vnum solum videret; idem patet in auditu diuersos sonos simul percipiente.

Duas cognitiones esse simul non repugnat.

Sed obiicies. Discursus essentialiter est motus; at de ratione motus est successio à termino à quo ad terminum ad quem, ita vt non possit mobile in eodem instanti esse in termino à quo, & in termino ad quem: Ergo & de essentia discursus, est successio cognitionum. Siquidem se vna habet per modum termini à quo, alia per modum termini ad quem. Ex antecedente enim proceditur ad consequens.

Respondeo de ratione quidem motus propriè dicti esse successionem, sed non de ratione transitus simplicis ab vno termino ad alium; hic enim potest esse sine vlla successione in instanti vt patet in mutationibus instantaneis, in quibus in vno

instanti transitur à termino à quo ad terminum, ad quem. Discursus igitur vt plurimum fit cum successione in quo habet similitudinem quandam cum motu, neque enim propriè dicitur Motus. Absolutè tamen potest esse sine successione & mora temporis, ita vt in eodem instanti sit assensus antecedentis & consequentis. Neq; hoc fit per motum: sed per vnius ex altero productionem. Sicut enim quo instanti Sol creatus est, emanauit lumen à Sole: ita quo instanti assentitur intellectus antecedenti, potest eodem instanti ex illo causare assensum consequentis.

QVÆSTIO II.

Quid sit illatio, & quomodo se habeat ad discursum?

CErtum est illationem dicere dependentiam cognitionis illatæ ab ea, ex qua fit illatio. Potest autem vna cognitio dependere ab altera, primò quoad existentiam tantum, vt cum occasione vnius cognitionis elicio aliam cognitionem, seu moueor ad illam eliciendam, quod apparet in memoria, cum ex recordatione vnius rei mouemur ad recordationem alterius; & talis dependentia cognitionum non sufficit ad illationem, quia fit sine vlla illatione, & inuenitur in prima operatione: Secundo quo ad assensum: vt cum propter assensum vnius propositionis moueor ad assentiendum alteri propositioni: vt quia credo hominem esse rationalem, ideò credo esse & risibilem, & in hac dependentia fundatur ratio illationis.

Dependentia quoad assensũ.

Quid

Quid sit autem hæc dependentia in actu illatiuo non vno modo explicatur à Doctoribus. Primus modus est Soti 1. Poster. capite secundo quæstione septima, hanc dependentiam non addere actu aliquam aliam rationem sed solum ordinem causati ad causam, hoc est, consequentis ad antecedens vt est causa consequentis: Inferri enim vnam cognitionem ex altera, est causari ex altera quoad assensum: causari autem nihil ponit in re supra rem causatam nisi relationem accidentalem ad causam. Ergo & causari in ratione assensus, nihil ponit in assensu causato nisi relationem ad assensum causantem. *Quid sit hæc dependentia.* *Soti opinio.*

Alter modus est, illationem dicere distinctum essentialiter assensum & iudicium fundatum in distincta ratione assentiendi. Assentiri enim conclusioni propter se, & assentiri propter assensum præmissarum sunt duo assensus specie distincti. Vnde cum assensus pendeat essentialiter à ratione assentiendi (per eam enim constituitur in sua essentia) hinc fit vt illatio consequentis dependeat essentialiter à cognitione antecedentis. *Opinio aliorū.*

Vterque modus est probabilis; sed prior magis expeditus: tota enim ista dependentia cognitionum quæ est in illatione, intelligi & saluari potest per ordinem ad antecedens tanquam ad causam assentiendi extrinsecam absque vlla positione rei intrinsecæ. Inferre enim hominem esse risibilem ex eo quod rationalis est, nihil aliud est quam formare iudicium de homine quod sit risibilis propter aliud iudicium de homine quod sit rationalis, ita vt primum iudicium si fiat absque illatione, sit idem essentiali- *Prior opinio magis probatur.*

ter cum eo quod fit per illationem solo ordine ad aliud iudicium differens: Nam similiter calor causatus ab alio calore non differt essentialiter à calore absolutè, sed solo ordine ad agens.

Quomodo cognitio antecedentis constituat assensum cõsequentis in sua essentia.

Cum verò dicitur cognitionem antecedentis constituere in sua essentia assensum consequentis tanquam rationem assentiendi. Distinguendum est de essentia actus absolutè, & secundum se, & de essentia actus vt relati ad alium actum. Sicut calor vt calor absolutè non constituitur in sua essentia per ordinem ad agens, sed tantum sumptus relatiuè, vt causatur ab agente, non potest enim habere essentiam causatam ab agente nisi per ordinem ad agens: ita & consequens in ratione iudicij & assensus absolutè non constituitur per ordinem ad antecedens, sed in ratione iudicij & assensus causati ab alio iudicio & assensu; neque iudicium ex hoc quod causatur ex alio iudicio mutat essentiam. Sed solùm acquirit nouum ordinem & dependentiam ab alio iudicio.

Antecedens est ratio assentiendi extrinseca.

Neque refert quod antecedens sit ratio assentiendi, & causat essentiam assensus. Est enim ratio assentiendi extrinseca, & in genere causæ efficientis. Sicut enim duæ causæ extrinsecæ specie distinctæ possunt causare eundem specie effectum, vt idem specie ignis fit & ab igne & à sole, neque diuersitas essentialis causarum variat essentiam effectus: ita duæ rationes assentiendi extrinsecæ causare possunt eundem specie assensum conclusionis, & ita Sotus 1. Post. rectè ait eundem specie assensum conclusionis esse per diuersa specie media, solumque esse specie diuersum extrinsecè propter principia extrinseca diuersa specie.

Quod

Quod si instes: Idea est causa extrinseca effectus: & tamen diuersæ ideæ diuersas inducunt species in effectum. Dico esse magnum discrimen. Nam effectus Ideæ conformatus, efficitur ad similitudinem ideæ. Idcirco si Ideæ & formæ operum sunt diuersæ, principia quoque erunt diuersa. At vbi effectus non conformatur nec assimilatur causæ efficienti (vt hic accidit) ibi non est necesse effectum variari essentialiter ad varietatem causarum efficientium.

Notandum vero est, licet ex ratione assentiendi extrinseca quæ non sumitur ab obiecto immediato, non varietur iudicium essentialiter: tamen variatur ex ratione assentiendi intrinseca, quæ sumitur ab obiecto immediato actus: quia licet obiectum semper sit extrinsecum actui: tamen si sit obiectum immediatum actus, tota essentia illius actus conformatur illi obiecto & illud exprimit in intellectu. Vnde variatur actus essentialiter ex obiecto immediato & ratione formali obiecti immediati in ordine ad illum actum. Postquam verò cõstitutus est actus in sua essentia per obiectum immediatum, non variatur eius essentia per hoc quod ab aliis causis extrinsecis causatur. Illæ enim causæ vt rationes assentiendi diuersæ, constituunt actum in illa specie & essentia quam habet ex suo obiecto immediato. Verbi gratia. Hic actus iudicii quo iudico hominem esse risibilem, constituitur in sua essentia ab obiecto suo imediato quod est homo risibilis. Cum vero accedunt alia iudicia hoc iudicium causantia nõ variant illum in sua propria specie & essentia, sed potius illum constituunt in eadem essentia circa idem suum obiectum immediatum.

Iudicium illatiuum variatur ex ratione assentiendi intrinseca.

Verùm vt magis essentia propria illationis declaretur, quæri potest primò, an illatio differat essentialiter

Quæsitum primum.

ab enunciatione? Videtur enim iudicium illatiuum esse enunciatio quædam, qua indicamus consequens sequi ex antecedente.

Illatio ab enunciatione differt essentialiter.

Dicendum tamen est, illationem ab enunciatione differre essentialiter. Ratio est: quia enunciatio consistit in affirmatione alicuius de aliquo, illatio autem, non in affirmatione vnius de altero, sed in illatione vnius assensus & iudicii ex altero, quod non fit per modum affirmationis, sed per modum causationis cuiusdam intellectiuæ. Nam quamuis de illatione obiectiuè accepta possit formari enunciatio; possum enim enunciare hoc inferri ex illo, tamen enunciare hoc inferri ex illo, non est inferre, sed de illatione, tanquam de obiecto iudicare, & affirmare illationem tanquam prædicatum de subiecto.

Inferre autem formaliter, est habere actum inferendi, quo vnum in actu exercito, inferatur ex alio, quod non fit enunciando, sed causando assensum, ex assensu, iudicium ex iudicio. Et quamuis in illatione inuoluatur aliqua enunciatio (possum enim enunciare aliquid de aliquo, & simul illud inferre ex altero vt patet in illatione conclusionis, quæ est enunciatio quædam) tamen rationes formales enunciationis & illationis, sunt distinctæ, neque illatio formaliter est enunciatio; Enunciationis enim essentia, consistit in coniunctione duorum sub ratione prædicati & subiecti: Illationis essentia non in coniunctione vnius cum altero sub illa ratione, sed in productione assensus ex assensu consistit, in quo nulla ratio enunciationis cernitur; imò si fiat de illatione aliqua enunciatio, illa enunciatio non erit illatio, sed de illatione affirmatio.

Quæ-

Quæritur secundò. An illatio sit actus & iudicium realiter distinctum à conclusione. Quidam enim sentiunt esse realiter distinctũ actum tam à præmissis quam à conclusione, ita vt præmissæ & conclusio sit tantum materia iudicii illatiui, ipsa verò illatio formaliter sit iudicium, tam de præmissis quam de conclusione, quo iudicat intellectus ex præmissis sequi conclusionem. Vnde aiunt, Iudicium hoc illatiuum supponere iudicia tam præmissarum quàm conclusionis, & illis superuenire. Dicitur autem hoc iudicium illatiuum iudicium consequentiæ, sicut iudicium conclusionis dicitur iudicium consequentis. Et sicut in secunda operatione intellectus, iudicium enunciatiuum, formaliter significatur per verbum seu copulam, prædicatum verò & subiectum sunt tanquam materia iudicii enunciatiui: ita in tertia operatione antecedens & consequens sunt materia iudicii illatiui, ipsum verò iudicium illatiuum formaliter consistit in illa connexione consequentis cum antecedente, quæ significatur per particulam: Ergo.

Quæsitum secundum.

Iudicium illatiuum est iudicium consequentiæ.

Nos verò & si non negemus tale iudicium de connexione consequentis cum antecedente formari posse, esseque realiter distinctum à iudicio tam antecedentis quam consequentis: negamus tamen hoc iudicium esse illationem formaliter, sed solum esse iudicium de illatione. Nam cum intellectus iudicat consequens sequi ex antecedente, formaliter, non infert, sed enunciat inferri, vnde facit formaliter actum enunciationis, non actum illationis; Affirmat enim illationem per modum prædicati de subiecto. Sunt autem ista diuersa inferre, & dicere inferri, sicut aliud est dicere, aliquid fieri, aliud verò, facere. Nam cum intellectus infert, facit ipsam illatio

Iudicium de connexione consequentis cum antecedente formaliter non est illatio.

Inferre & dicere inferri, diuersa sunt.

latio

lationem, cum verò dicit inferri, habet illationem non pro actu sed pro obiecto talis actus. Ex quo sequitur tale iudicium pertinere formaliter ad secundam non ad tertiam operationem; tum quia est formaliter iudiciũ enunciatiuum: tum quia tertia operatio formaliter cõsistit in illatione: hoc autem iudiciũ non est illatio ipsa, sed iudicium de illatione. Quod etiam hoc argumento confirmari potest. Nam hoc iudicium, vel infertur ex alio iudicio, vel non infertur: si non infertur; non est iudicium tertiæ operationis; quia tertia operatio in illatione iudicii ex iudicio essentialiter consistit: si infertur, tunc habebit se per modum conclusionis, & non erit distinctum iudicium à conclusione.

Illatio est vnus & idem actus cũ conclusione.

Dicendum igitur est. Iudicium illatiuum non esse distinctum realiter à conclusione, sed tantum formaliter, ita vt conclusio quatenus est enunciatio vnius de altero sit simplex enunciatio: quatenus verò est enunciatio causata ex alterâ quoad assensum sit illatio. Potest enim conclusio sumi dupliciter, vel vt est affirmatio nuda prædicati de subiecto, sine vllo respectu & dependentiâ à præmissis, & sic est simplex enunciatio, & pertinet ad secundam operationem, & potest dari extra syllogismum: vel sumi potest vt illa enunciatio concluditur ex præmissis, & sic est idem quod illatio; illatio enim ad enunciationem addit solùm dependentiam à præmissis, quoad assensum, ita vt sit enunciatio ex alia enunciatione causata & illata.

1\. Probatur igitur nostra sententia. Primò: Quia iudicare prædicatum inesse subiecto, propter aliud præcedens iudicium, non est actus secundæ operationis. Nam secunda operatio est simplex & nuda affirmatio, & iudicium; hic autem actus est affirmatio ex affirmatione,

tione, & iudicium ex iudicio: Ergo non erit actus secundæ sed tertiæ operationis. Porro hic actus cum sit simul, & enunciatio & illatio diuerso respectu, sequitur, hos actus non esse distinctos realiter. Secundo proba- 2.
tur, omnis actio est idem realiter cũ suo termino, vt calefactio cum calore. Ergo & illatio est idem realiter cum 3.
re illata, hoc est cum conclusione. Tertio probatur. Experimur in discursu & syllogismo nos nõ habere nisi tria iudicia Maioris, Minoris, & conclusionis. Quod si dicas particulam illatiuam ergo, esse notam quarti iudicii. Respondeo, solum esse notam connexionis conclusionis cum præmissis, quæ connexio fit per ipsum iudiciũ conclusionis, quatenus est dependens à præmissis. Dicere enim, Ergo homo est animal, est dicere esse animal respectu talium præmissarũ, & propter tales præmissas.

Particula Ergo est nota connexionis conclusionis cum præmissis, id est iudicij illatiui.

At inquies, in enunciatione verbum Est, est nota iudicii enunciatiui, distincti à prædicato & subiecto: ergo etiam in syllogismo particula, Ergo, erit nota iudicii illatiui distincti à conclusione & præmissis. Respondeo sicut in enunciatione verbum Est, est nota iudicii illatiui distincti à prædicato, ita & particula, Ergo, est nota iudicii illatiui distincti formaliter à iudicio enunciatiuo. Quod si instes iudicium enunciatiuum distingui realiter à prædicato & subiecto; Ergo iudiciũ illatiuum à præmissis & conclusione realiter distinguetur. Respondeo, esse disparem rationem, nam in enunciatione nec prædicatum nec subiectum potest esse iudicium, vnde iudiciũ enunciatiuum necesse est distingui realiter ab vtroq; at in illatione conclusio ipsa est iudicium, cui si addatur quod causetur ex præmissis eo ipso erit iudicium illatiuum: Vnde non debet realiter distingui à conclusione.

At obiicies primò. Illatio formaliter est iudicium consequentiæ, conclusio vero est iudicium consequentis; at hæc iudicia, non sunt idem realiter iudicium, cum iudicium consequentiæ sumatur ex bonitate formæ & modi inferendi, innitaturque illis duobus principiis Dici de omni, & Dici de nullo, iudicium verò consequentis sumatur ex materia & connexione necessaria cum medio termino. Respondeo. Iudicium consequentiæ potest fieri vel per modum enunciationis, enunciando conclusionem sequi ex præmissis, & tunc erit actus realiter distinctus à conclusione, sed tunc non erit actus ille illatio, sed solum iudicium de illatione: Secundo potest fieri per modum illationis exercitæ, iudicando de conclusione ex iudicio à præmissis, & tunc iudicium consequentiæ & consequentis concurrunt in vnum & eundem actum, qui actus est iudicium conclusionis, vt causatæ ex præmissis rectè dispositis, tam quo ad materiam quam quoad formam.

Iudicium consequentiæ fieri potest, vel per modum enunciationis, vel per modum illationis exercitæ.

Obiicies secundo. Potest esse conclusio sine illatione: Ergo distinguitur ex natura rei ab illatione. Respondeo, conclusionem vt est simplex enunciatio posse esse sine illatione & distingui realiter ab illatione: quia talis conclusio non est formaliter conclusio, sed materialiter tantum: at si sit formaliter conclusio seu enunciatio illata ex præmissis, talis conclusio non distinguetur realiter ab illatione; imò erit formaliter idem actus, qui illatio.

Quomodo conclusio possit esse sine illatione.

Tertio quæritur. An iudicium illatiuum distinguat essentialiter tertiam operationem à secunda. Quidam enim existimant tertiam operationem non distingui essentialiter à secundâ, sed esse plures enunciationes sibi subordinatas, & à se dependentes. Ratio est: quia in syllo-

Quæsitum tertium.

syllogismo, verbi gratia, non sunt nisi tria iudicia enunciatiua, Maioris, Minoris, & conclusionis. Nam & iudicium illatiuum, siue statuatur distinctum à conclusione siue idem cũ conclusione, est etiam iudicium enunciatiuum, quia est affirmatiuum & negatiuum. Neque refert quod enunciatio illata differat specie ab enunciatione simplici; Hæc enim differentia est intra latitudinem enunciationis, neque facit vt illatio non spectet ad secũdam operationem, cùm sit essentialiter enunciatio. Alii tamen & melius dicunt Tertiam operationem distingui essentialiter à secundâ, idq; formaliter per iudicium illatiuum, quod licet sit idem rè cum enunciatione & quatenus enunciatio est spectet ad secundam operationem, tamen quatenus illatio est non habet rationem enunciationis & ab enunciatione distinguitur formaliter, & spectat non ad secundam sed ad tertiam operationem, vt patet ex dictis superius.

Tertia operatio distinguitur essentialiter à secunda.

Quarto quæritur. Quomodo se habeat illatio ad discursum? Respondeo illationem esse partem eamque formalem discursus, est enim discursus quid compositũ, ex multis iudiciis quorum vnum ex altero infertur, & vt minimum duo iudicia comprehendit antecedentis, & consequentis, ita vt discursus non sit vnus actus, sed plures inter se ordinati, & de essentia discursus sit tam antecedens quam consequens. Verùm in discursu id quod est formale, & quod constituit vltimo formaliter discursum, in ratione tertiæ operationis, & distinguit illum essentialiter à secundâ operatione, est iudicium illatiuum, quod in se quidem est actus simplex, supponit tamen plures actus, qui se habent vt materia iudicii illatiui.

Quæsitũ quartum.

Illatio est pars formalis discursus.

De essentia discursus est tam antecedẽs quã consequens.

QVÆSTIO III.

An omnis cognitio discursiua fiat ex præexistenti cognitione?

ARistoteles 1. Poster. 1. docet omnem doctrinam & disciplinam discursiuam fieri ex præexistéti cognitione; Omnis enim discursus vel adhibetur ad docendum, & dicitur doctrina, vel ad discendum, & dicitur disciplina; vtroque autem modo necesse est vt fiat ex præexistenti cognitione; nihil enim vel docetur vel discitur, nisi quatenus ex alioquo noto deuenitur in cognitionem ignoti. Id quod Aristoteles aduersus Platonem docet, qui in Menone vult nos non nouam rerum scientiam acquirere, sed repetere antiquam, nostrumq; discere, esse reminisci. Ponebat enim Plato animas ante corpus omnibus scientiis perfectas, ex participatione idearum, quarum tunc erant capaces, eò quod essent liberæ à corpore, in corpus verò immersas, dicebat omnium obliuisci. quod sicut oculus terra superposita nihil videt, ita animus corpori immersus omni cognitione priuatur. Studio verò & labore, id tandem nos consequi, vt eorum quæ ante noueramus, recordemur, quasi detersâ parte aliqua pulueris, aut rubiginis obductæ. Porro hanc suam sententiam ita demonstrabat Plato: Quæ. n. discimus vel sunt nota nobis vel ignota: si nota; non ea discimus, quia iam scimus: si ignota, discere nō possumus; vt enim si quis quærat seruum quem non nouit, etiamsi in illum incidat non agnoscet illum; illa enim quæ non nouimus, etiamsi in illa incidamus cognoscere non possumus: Necesse est ergo dicere, nos ea discere quæ ante noueramus, sed obliuione notitiam

Platonis opinio de reminiscentia.

eorum

eorum amiseramus, discendi verò labore iterum in eorum notitiam deuenimus, ex vi illius notitiæ primæ ante habitæ. Addebat verò Plato aliud quoque argumentum. Qui enim nouit omnem binarium esse parem, vel vi huius notitiæ nouit eum quem absconsum in manu teneo binarium esse parem, vel non nouit: si nouit quomodo scit esse parem, quem nescit esse binarium, vt pote absconsum? si non nouit: Ergo ex vi cognitionis vniuersalis non potest veniri in cognitionem rei ante ignotæ.

At vero Aristoteles alium modum scientiæ statuit, nempe ex præexistenti cognitione, ita vt quæ ante nūquam noueramus, discamus eliciendo ea ex præexistenti aliqua cognitione. Quocirca statuit illam propositionem, omnis doctrina & disciplina discursiua fit ex præexistenti cognitione. Eamque probat. Primò inductione in omnibus artibus & scientiis, quæ per aliquas præcognitiones faciunt doctrinam. Prius enim præmittunt aliqua præcognoscenda, tum ex illis docent, quod antea ignorabatur. Vel igitur eæ præcognitiones vim habent ad inducendam notitiam rei ignotæ vel non: si primum; Ergo ex cognitione præexistenti, generatur notitia rei ignotæ: si secundum; ergo frustra adhibentur tales præcognitiones, cum nihil conferant ad acquirendam rei notitiam.

Modus scientiæ de nouo acquirendi.

Secundo ratione: Quia vna cognitio potest alteram virtute in se continere: id autem quod virtute in se continet aliud, potest illius esse causa, vt patet inductione in omnibus causis, quæ virtute non actu continent suos effectus; potest igitur & cognitio præexistens esse causa cognitionis consequentis, dummodo

illam virtute contineat. Quod potest esse dupliciter.

Conclusio continetur virtute in præmissis. Primò, si eam contineat eo modo quo vniuersale continet particulare; qui enim nouit vniuersale, virtute nouit omnia particularia; particularia enim continentur in vniuersali, non actu sed potentia, vt qui nouit omnem hominem esse animal virtute nouit etiam hunc hominem esse animal; Postquam enim illum cognouerit esse hominem, virtute illius vniuersalis cognitionis, agnoscet illum esse animal.

Secundò propter necessariam connexionem rerum inter se; sunt enim quædam res ita inter se connexæ vt vna positâ, necessariò ponatur & altera, siue id accidat eò quod vnum sit de essentia alterius, vt posito homine ponitur animal, siue quod vnum est causa alterius, vt posito rationali ponitur risibile; siue quod vtrumque communem causam habeat vt intellectus & voluntas communem causam habent, nempe rationalitatem, propter quam sunt necessariò inter se connexa. Sicut igitur res sunt inter se ita connexæ, vt vna inferat alteram, ita & cognitiones rerum sunt inter se connexæ, vt vna possit inferri ex aliâ.

Porrò hæc sententia Aristotelis non solùm vera est, sed etiam fidei nostræ conformis. Nam in sententia Platonis, *Anima ante corpora nō fuerunt.* Primum illud est falsum animas ante corpora extitisse; id nulla ratione colligi potest. Nam cum anima sit naturalis forma corporis, natura eius postulat vt sit & producatur in corpore, cui ita adhæret, vt non nisi per vim separetur à corpore:

re: quare cum producitur æquum est vt modo naturæ suæ conuenienti, producatur, nempe in corpore, seu vt creando infundatur, & infundendo creetur.

Deinde & illud falsum est, animas ante corpora rerum omnium scientias habuisse ex participatione idearum; Nam & ideæ sunt figmenta Platonica, & ex tanto numero animarum nec vna hactenus inuenta est, quæ talis scientiæ ante habitæ meminerit. Imò si anima rerum omnium scientiam ante habuisset; in ea retinenda minimè consortio corporis impediretur. Sicut neque impeditur in earum rerum quas discendo assequitur, notitiâ conseruandâ. Et sicut in reminiscendo & recognoscendo non impeditur consortio corporis, ita & in cognitione conseruanda, cum parem vim habeat corpus ad vtrumque vel impediendum vel non impediendum. *Nec scientias rerum habuerunt.*

Denique & illud falsum est, nostrum discere esse reminisci. Nostra enim scientia ex talibus principiis acquiritur quæ sunt apta nouam scientiam generare, non reuocare antiquam, ita vt si quis nullam conclusionis notitiam ante haberet, posset nihilominus ex principiis & causis conclusionis ad notitiam conclusionis peruenire: Neque enim principia ostendunt conclusionem ante fuisse cognitam, sed necessario ex talibus principiis sequi. *Scire nō est reminisci.*

Ad primam igitur rationem Platonis. Respondeo, quæ discuntur neque esse penitus nota, nec *Quæ discuntur sunt partim nota partim ignota.*

ignota.

ignota. Non penitus nota; quia ſcirentur non diſcerentur. Non penitus ignota, quia non poſſent cognoſci, ſi neque in ſe, neque in ſuis principiis eſſent nota: Sunt igitur partim nota partim ignota: Ignota quidem actu, nota autem virtute & potentia in ſuis principiis quorum virtute innoteſcunt. Et ſicut ſeruus ante ignotus ex ſignis certis poteſt fieri notus, ita & concluſio ex principiis fit nota, etſi ante eſſet in ſe ignota.

Ad ſecundam. Qui nouit omnem binarium eſſe parem, virtute huius vniuerſalis notitiæ non nouit actu, & in particulari quemlibet binarium eſſe parem: nouit tamen in potentia & virtute: Nam vbi cognouerit actu aliquem binarium, mox virtute illius vniuerſalis notitiæ cognoſcet illum in particulari eſſe parem. Refellit autem Ariſtoteles in fine primi cap. 1. Poſter. reſponſionem quorundam qui dicebant eum qui nouit omnem binarium eſſe parem, ſcire omnem quem nouerit eſſe binarium, eſſe parem; ait enim Ariſtoteles nullum ita propoſitionem vniuerſalem accipere ſub illa conditione, ſed abſolutè. Quocirca melius dicitur, noſſe quemlibet particularem binarium eſſe parem, ſed potentia, cum vero cognouerit in particulari aliquem binarium, tunc cognoſcet actu illum eſſe parem virtute illius vniuerſalis notitiæ.

QVÆSTIO IV.

Quænam ſint neceſſario præcognoſcenda ad inferendam concluſionem.

ARiſtoteles 1. Poſt. c. 1. tria docet neceſſariò præcognoſcenda ad concluſionem inferendam; nempe

pe ſubiectum concluſionis, prædicatum, & principia; de ſubiecto verò præcognoſcendum eſſe, an ſit, & quid ſit; de prædicato, quid nominis; de principiis, an ſint vera, quæ breuiter à nobis explicanda ſunt. Differt autem præcognitum à præcognitione: quod præcognitum ſit res illa de qua eſt præcognitio: præcognitio autem eſt ea notitia, quæ de præcognito habetur. Verbi gratia, quod res illa ſit vel ita definiatur, vnde duę præcognitiones numerantur, an ſit, & quid ſit, præcognita verò tria.

Dico igitur Primò. Tria tantum eſſe præcognita neceſſario præcognoſcenda ad inferendam concluſionem; ſubiectum concluſionis, prædicatum, & principia. Subiectum enim eſt illud de quo aliquid oſtenditur. Prædicatum eſt id quod oſtenditur de ſubiecto; Principia vero ſunt ea ex quibus connexio prædicati cum ſubiecto infertur. Præter hæc tria nihil aliud ſpectat immediatè ad Syllogiſmum: quocirca nihil etiam aliud eſt immediatè præcognoſcendum. *Tria tantum præcognita.*

Dico immediatè. Nam mediatè ſunt alia quoque cognoſcenda; quemadmodum enim ad concluſionem, præcognoſcendum eſt ſubiectum & prædicatum concluſionis; ita & ad præmiſſas cognoſcendas, ſunt earum termini cognoſcendi; ſed hæc cognitio terminorũ, immediatè quidem ſe habet ad præmiſſas, ad concluſionem tamen mediatè, hoc eſt, mediantibus præmiſſis. Ariſtoteles autem cum tria præcognita ſtatuit intelligit præcognita immediata reſpectu concluſionis.

Q Quod

Medius terminus an præcognitum?

Quod si dicas saltem medius terminus erit æquè præcognoscendus, sicut subiectum & prædicatum conclusionis, Respondeo medium terminum esse præcognitum necessarium, sed respectu præmissarum immediatè, quia est terminus præmissarũ, respectu verò conclusionis solùm est præcognoscendus quoad connexionem quam habet cum prædicato & subiecto conclusionis; nam ratione huius connexionis, est causa conclusionis. Verum hoc modo cognoscere medium terminum est cognoscere compositè, & per modum propositionis non per modum Medij termini, idemque planè est quod cognoscere ipsa principia, quæ hanc cõnexionem in se continent.

Forma syllogistica an præcognitum?

Quod si dicas saltem forma syllogistica erit necessario præcognoscenda, quia non minus est necessaria ad inferendam conclusionem quam alia præcognita. Respondeo, Formam syllogisticam spectare ad rectam dispositionem præmissarum, & idcirco præcognoscendam esse respectu præmissarum immediatè, non respectu conclusionis: quare non erit quartum præcognitum cum tria præcognita statuantur respectu conclusionis immediatè.

Per principia quid intellexerit Aristoteles.

Quæri autem solet quid Aristoteles intellexerit per principia; præmissas ne an communissima & prima principia? vt de quolibet verum est afferere vel negare, per quæ probari præmissę si negentur, possint, & in illa resolui.

Dico breuiter probabilius esse intellexisse principia immediata, hoc est præmissas. Quia Aristoteles præ-

præcognita ſtatuit reſpectu concluſionis immediatè: principia autem à quibus immediatè pendet concluſio, ſunt præmiſſæ: Nam ab aliis remotis & primis principiis non niſi mediantibus præmiſſis dependet.

Quare tum in 1. Poſter. capite ſecundo tum in ſexto Ethicorum capite tertio probat Philoſophus præmiſſas eſſe neceſſario præcognoſcendas ante concluſionem, imò magis certas eſſe debere quam ſit concluſio, quia ex illis infertur concluſio.

Quod verò 1. Poſter. capite primo pro exemplo adducit, primum illud principium, De quolibet verum eſſe affirmare vel negare; non eſt mirum, quia voluit ponere principium quodcunque, ex quo concluſio inferri poſſit: at etiam ex illo communiſſimo principio quælibet concluſio inferri poteſt deducendo ad impoſſibile; ergo illud quoque principium adducitur tanquam principium immediatum.

Dico ſecundo de ſubiecto concluſionis duo eſſe neceſſario præcognoſcenda, quid nominis & quod exiſtat. Nam ne de re ignota fiat quæſtio, debet cognoſci vt minimum quid nominis ſubiecti, de quo agitur. Neque ad hoc requiritur cognitio Quid rei, ſed ſufficit Quid nominis, nam per hanc notitiam ſubiectum efficitur ita cognitum, vt de eo poſſit eſſe quæſtio, Quamuis in demonſtratione in qua per definitionem ſubiecti demonſtratur concluſio debet præcognoſci de ſubiecto *De ſubiecto præcognoſcendum quid nominis non quid rei.*

quid rei: sed hoc est propter præmissas vt præmissæ habeant medium terminum per quem constituantur, nõ verò propter ipsum subiectum, quia per solam notitiam quid nominis, sine notitia quid rei sufficienter habetur pro noto ad hunc finem, vt de eo possit institui quæstio.

Existentia subiecti præcognoscenda.

Porrò præter quid nominis subiecti præcognoscendum etiam est quod sit seu quod existat; si enim subiectum non habeat veram existentiam, nihil ei verè & realiter conuenire potest, & frustra quæritur de subiecto an hoc vel illud ei conueniat, si ipsum subiectum verè non existat; Existentia enim subiecti, est fundamentum omnium quæ illi subiecto conueniunt, ita vt rectè dixerit Aristoteles in cap. de substantia non existentibus primis substantiis, impossibile esse aliquid aliorum remanere. Et 2. Poster. text. 8. ait, quærere quid est, non habentis quod est, nihil est quærere: ac si diceret; frustra quæritur eius essentia, & definitio, cuius nulla est existentia. Meritò igitur Aristoteles docuit præcognoscendum esse de subiecto, quòd sit seu existat; alioqui nihil ei verè & realiter tribui potest.

Qualis existentia præcognoscenda.

Verum existentia potest accipi dupliciter, vel in communi, vel in particulari; non est igitur necesse præcognosci existentiam subiecti in particulari in hoc vel illo determinato tempore, quia in quocunque particulari, & quocunque tempore res illa existat, habebit prædicata sibi conuenientia. Verbi gratia, homo in quocunque indiuiduo & quandocunque existit, erit rationalis & risibilis: satis ergo est præcognoscere

ſcere de ſubiecto exiſtētiam in communi, nempe quod illi conueniat vera & realis exiſtentia, ſiue in hoc ſiue in illo indiuiduo exiſtat, ſiue in hoc ſiue illo tempore, & hoc ſenſu verum eſt ſcientiam abſtrahere ab exiſtentia; abſtrahit enim ab exiſtentia determinata & particulari, non verò ab exiſtentia in communi. Hoc etiam ſenſu propoſitiones quæ dicuntur ſempiternæ veritatis, abſtrahunt ab exiſtentia. Quanquam ſicut prædicata realia vt realiter attribuuntur ſubiecto, requirunt exiſtentiam realem ſubiecti, ita prædicata quæ non realiter ſed ſolum per rationem attribuuntur ſubiecto requirunt ſubiecti exiſtentiam in ratione: vt patet in prędicationibus Entium rationis, & in prædicationibus in quibus negatio de negatione prædicatur, vt nihil eſt nihil, vt in præcedenti diſputatione dictum eſt. Scientia verò cùm ſit de veris entibus & realibus, requirit veram & realem exiſtentiam ſubiecti. Et hoc ſolum voluit Ariſtoteles; ſublato enim ſubiecto, ruunt omnia quæ in eo fundantur.

Dico tertio de prædicato concluſionis ſolùm præcognoſcendum eſt quid nominis, quia prædicatū concluſionis eſt id quod quæritur: at niſi ſciatur, quid ſit id quod quæritur, non poteſt de eo inſtitui vlla quæſtio: Nam licet de re vno modo nota, alio vero modo ignota poſſit eſſe quæſtio (tales enim ſunt omnes ferè quæſtiones) tamen de re omninò ignota, cuius nulla notitia (etiam quid nominis) habetur, nulla poteſt eſſe quæſtio: neceſſe eſt igitur, vt minimum de prædicato præcognoſci quid nominis; ea enim notitia ſuppoſita poteſt procedi ad vlteriorem notitiam. *De Prædicato præcognoſcendum Quid nominis.*

Quod ſi quæras cur de prædicato concluſionis non ſit præcognoſcenda exiſtentia, ſicut de ſubiecto, cùm etiam *Non vero existentia.*

etiam prædicatum nisi verè existat non possit verè tribui subiecto. Respondeo nos non negare requiri existentiam realem prædicati, ad hoc vt verè & realiter subiecto tribuatur, sed negamus eam ante conclusionem cognosci debere, siquidem in ipsa conclusione infertur, & probatur ex præmissis. Id enim quod in conclusione infertur & probatur, nihil aliud est, nisi existentia prædicati in subiecto; quare talis existentia prædicati non est præcognoscenda ante conclusionem, sed in ipsa conclusione ex vi illationis cognoscenda.

De Principiis præcognoscendum Quod sint.

Dico quartò. De principiis cognoscendum est, quod sint seu quod sint vera. Nam existentia principiorum est existentia connexionis prædicati cum subiecto, quæ connexio tunc existit, quando est vera. Quia igitur ad inferendam conclusionem requiritur veritas principiorum; idcirco Aristoteles docet de principiis præcognoscendum esse quod sint, hoc est, quòd sint vera.

Dices præcognoscendum etiam esse de principiis non solùm quod sint, sed etiam quid nominis. Respondeo etsi vt principia cognoscantur præcognoscendum sit de illis, quid nominis terminorum, sine qua præcognitione non possent intelligi principia; tamen hæc præcognitio est solùm immediatè respectu principiorum, non autem respectu conclusionis; Non enim hæc præcognitio facit immediatè ad conclusionem, sed mediantibus principiis: præcognitio verò principiorum quod sint, facit immediatè ad inferēdam conclusionem, quia ex veritate principiorum infertur veritas conclusionis. Vnde præcognitio immediatè requisita, dicitur à Philosophis Agens quia agit & efficit notitiam conclusionis: illa verò quæ mediatè requiritur,

tur, dicitur Dirigens, quia dirigat tantum & disponit, non vero efficit notitiam conclusionis.

QVÆSTIO V.

Quid sit Syllogismus?

ARristoteles 1. Priorũ cap. 1. definit in hunc modũ syllogismum. Est ratio in qua quibusdam positis necesse est aliud à positis contingere eò quòd hæc sunt. In syllogismo enim positis præmissis necessariò sequitur conclusio, idque propter præmissas. Dicuntur autem præmissæ poni, secundum aliquos quidem, quia certo modo disponuntur ad inferendam conclusionem, secundum aliorum verò communem expositionem, quia conceduntur & admittuntur vt veræ; Concessis enim & admissis præmissis, sequitur necessariò conclusio. Dicitur autem conclusio aliud quid à præmissis, quia idem ex eodem inferri non potest, sed aliud ex alio; sicut enim nihil potest esse suiipsius causa, ita nihil potest ex seipso inferri eadem prorsus ratione: quare si quis dicat Homo est animal, ergo homo est animal, ista non erit vera illatio, quia notitia consequentis non nascetur ex notitia antecedentis, cùm sit vna & eadem notitia bis repetita.

Syllogismi definitio.

Dices. In propositione identica, potest idem prædicari de seipso: Ergo & in illatione identica, potest idē inferri ex seipso. Respōdeo negando consequentiam: Nam ad prędicationem satis est prædicatũ aliquo modo distingui à subiecto, siue secundum rem, siue secundũ conceptum, id quod fit in propositione identica, in qua idem bis concipitur, & duplici distincto conceptu: Ad illationem verò non sufficit distinctio conceptuum, sed requi-

Prædicatũ distingui debet à subiecto, vel secundum rem, vel secundum conceptum.

requiritur vt notitia consequentis nascatur ex notitia antecedentis, quod esse non potest, si eadem omnino sit notita consequentis & antecedentis; alioqui idem secundum idem esset notum & ignotum; Consequens enim esset ignotum, quia notificaretur ex antecedenti, esset autem notum, quia esset eadem notitia quæ est in antecedente.

Deniq; dicitur in definitione: conclusioné positis præmissis necessariò contingere, quod intelligendū est de necessitate consequentiæ, non autem consequentis: siue enim conclusio in se sit necessaria, siue contingens, semper tamen necessariò sequetur positis præmissis, necessitate, inquam, consequentiæ: nam necessitas consequentis fundatur in necessaria connexione trium terminorum inter se: quia enim extrema non contingenter sed necessariò sunt connexa cum medio termino; idcirco & in conclusione necessario connectuntur inter se: vt verbi gratia, Quia homo & risibile necessariò connectuntur cum rationali, ideo & in conclusione necessariò connectuntur inter se. Itaque hæc conclusio, homo est risibilis, est necessaria necessitate consequentis, quia est necessaria ex natura terminorum, siue inferatur in bona forma siue in mala.

Necessitas consequētis in quo fundetur.

Necessitas verò consequentiæ fundatur in forma syllogistica seu in tali dispositione terminorum ex qua sequitur necessariò conclusio: quæ dispositio tum est, cùm secundùm illa duo clarissima principia, Dici de omni, & Dici de nullo, termini disponuntur, vti accidit in omnibus primæ, secundæ, & tertiæ figuræ modis, in quibus possumus inferre necessariò conclusiones etiam secundùm se contingentes, vt si dicam, omne quod currit mouetur: Petrus currit. Ergo Petrus mouetur; Petrum

Necessitas consequētia in quo fundetur.

Petrum enim moueri, absolutè est contingens, & tamē illis positis præmissis, necessariò sequitur. Porrò necessitas consequentiæ est necessitas solùm ex suppositione; supposito enim quòd Petrus currit necesse est moueri. *Necessitas consequentia est necessitas ex suppositione.*

Dices. Hoc modo quemlibet syllogismum etiam demonstratiuum esse necessarium ex suppositione præmissarum. Respondeo demonstrationem esse necessariam ex suppositione præmissarum necessariarū, syllogismum autem probabilem esse necessarium ex suppositione præmissarum contingentium: Nam in syllogismo probabili necesse est vnam vt minimùm præmissarū esse contingentem, vt sequatur conclusio contingēs, alioqui si vtraq; erit necessaria sequetur cōclusio necessaria. Hinc igitur est quod conclusio in demonstratione sit necessaria absolutè, in syllogismo verò probabili, non sit necessaria absolutè, quia pendet ex præmissis non necessariis absolutè. Parum verò refert, quòd conclusio in demonstratione sit ex suppositione præmissarum: Nam si suppositio sit necessaria absolutè, pendere à tali suppositione nihil derogat necessitati absolutæ, imò facit necessitatem absolutam; solumq; pendere ex suppositione contingenti, quæ potest esse vel non esse, derogat necessitati absolutæ, quia ex contingenti non sequitur necessarium sed contingens. *Demonstratio quomodo sit necessaria.*

Dubitatur autem primò. An positis præmissis intellectus necessitetur ad assentiendum conclusioni, ita vt non possit cohibere assensum; videtur enim necessitari. Nam intellectus nō est agens liberum sed necessarium; agens autem necessarium positis omnibus ad agendum requisitis, necessariò agit, & non potest non agere: sic apertis oculis & obiecto debitè applicato non possumus non videre. Quod etiam patet inductione in aliis potentiis cognoscentibus: Ergo etiam intellectus

cum positis pręmissis sit sufficiens ad inferēdam conclusionem, illam necessariò infert, ita vt non possit non inferre. Dicendum tamen est intellectum positis pręmissis posse cohibere assensum conclusionis aliqua causa interueniente & impediente. Licet enim intellectus non sit potentia ab intrinseco libera, est tamen ab extrinseco impedibilis. Et quamuis si non impediatur, necessitatur ad assensum, nec potest illum cohibere, cum non sit potentia libera sed necessaria, tamē propter obiectum impedimentum impeditur in actu; Potest enim proponi interim aliud obiectum potentiæ considerandum, ad quod cum se conuertit distrahitur à priori actu, cum enim sit potentia finita habet attentionem finitam, & nō potest simul pluribus perfectè attendere.

An positis præmissis intellectus possit cohibere assensum.

Sed obiici solet, sicut voluntas posita intentione efficaci finis non potest non velle medium necessarium ad finem, ita & intellectus positis præmissis, non potest non inferre conclusionem, quia ita necessariò sequitur ex præmissis conclusio, sicut medii necessarii electio ex intentione efficaci finis. Respondeo primò, verum id esse de vtroq; , si potentia ab aliquo extrinsecè non fuerit impedita. Secundo aio etiam esse disparem rationem: nam voluntas intendendo efficaciter finem, non solùm vult finem secundum se, sed & consequutionem eius, quocirca eo ipso vult etiam necessarium medium, sine quo consecutio finis haberi non potest; vult enim consequutionem cum omnibus ad ipsam pertinentibus: at intellectus assentiendo præmissis, solum constituitur in actu primo potens ad inferendam conclusionem. Neque ex assensu præmissarum, necessitatur eo modo ad assentiendum conclusioni vt impediri non possit

siue

ssue à Deo, qui potest influxum suum negare ad illationem, siue ab alio obiecto impedimento.

Dubitatur secundò. An ex falsis præmissis quas quis certo scit falsas, possit conclusio inferri. Nam cum in definitione dicatur quibusdam positis, hoc est concessis, euidenter sequitur, nisi quis admittat præmissas tanquam veras non posse ex illis vllam conclusionem inferri. Dicendum tamen est iuxta ea quæ præcedenti disputatione de iudicio falso docuimus: posse intellectum ex præmissis quas esse falsas scit in re; quia tamen eas supponit tanquam veras, inferre conclusionem. Tunc enim ex falso, tanquam ex vero supposito infertur conclusio. Tales sunt illationes de entibus fictis, vt cum Hircoceruum infero esse quadrupedé ex eo quod sit ex hirco & ceruo compositus. Vide quæ diximus ad hoc propositum disputatione præcedenti.

Potest intellectum ex præmissis quas scit esse falsas inferre conclusionem.

Dubitatur tertiò. An ex veris præmissis possit inferri falsa conclusio. Respondeo negatiuè. Quia si ex natura rei loquamur, falsum cum vero nullam habet connexionem spectata natura terminorum: Nam eo ipso quod aliquid est necessariò connexum cum vero est verum, sicut quod cum falso est necessario connexum eo ipso est falsum; si verò loquamur non ex natura rei, sed ex vi formæ & dispositionis terminorum, vt in syllogismo probabili (quia enim extrema sunt connexa cum medio termino in præmissis, ideò inferuntur connexa inter se in conclusione) tunc etiam negandum est formaliter ex veris præmissis inferri falsam conclusionem: quia quod est vero connexum eo ipso verum est, ergo & quod est connexum cum vera forma syllogistica est verum.

Ex veris præmissis non potest inferri conclusio falsa.

Ex vna præmissa vera & altera falsa, infertur conclusio falsa.

At obiicies. Cum ex vna vera & altera falsa infertur conclusio falsa, tunc vtraq; præmissa concurrit ad illam conclusionem falsam inferendam: Ergo saltem partialiter ex vero potest inferri falsum. Respondeo conclusionem falsam esse falsam, non ex vi præmissæ veræ, sed ex vi præmissæ falsæ: Conclusio enim sequitur debiliorem partem, & malum est ex singulis defectibus, id est, vt aliquid sit malum, satis est vt vnũ defectũ habeat; quare & conclusio, vt sit falsa non est necesse, vt ex omni parte sit falsa, sed satis est, vt ex vna præmissa sit falsa: Nam si medium verè connectatur cum prædicato conclusionis, falsè cum subiecto: conclusio erit simpliciter falsa, vt si dicam: omne rationale est risibile. Asinus est rationalis, ergo asinus est risibilis: falsitas huius conclusionis resoluitur tota in minorem propositionem. Hoc etiam modo docent Logici ex vna vniuersali & altera particulari conclusionem sequi particularem. Item ex vna necessaria & altera contingenti conclusionem sequi contingentem, quia conclusio semper sequitur debiliorem partem.

Quis sit syllogismus illatiuus & probatiuus.

Dubitatur quartò. An detur syllogismus illatiuus, qui non sit probatiuus. Recentiores quidam diuidunt syllogismum in illatiuum & probatiuum. Illatiuum considerant ratione formæ, probatiuum ratione materiæ. Si enim syllogismus fiat in terminis non significantibus quod non infrequens est apud Aristotelem, qui ex simplicibus litteris conficit syllogismos, omne A est B vel sit in materia falsa, tunc eiusmodi syllogismus legitimè quidem conclusionem infert propter legitimam dispositionem terminorum, nihil tamen probat propter defectum materiæ.

Dicen-

Dicendum tamen est. Nullum dari syllogismum illatiuum qui nō sit probatiuus. Probatur primò. Quia illatio est iudicium in actu exercito, de conclusione propter præmissas: inferre autem conclusioné ex præmissis est probare illam per prçmissas, eatenus enim infertur ex præmissis quatenus per eas probatur, & eadem est causa illationis quæ probationis.

Syllogismus qui est illatiuus, est etiam probatiuus.

Secundo conclusio infertur propter connexionem extremorum cum medio. & hæc connexio si sit vera non solum infert, sed & probat connexionem extremorum inter se, si vero non sit vera nec infert nec probat; Nam si non assentiatur intellectus præmissis nihil ex illis inferre aut probare poterit. Negata enim Maiori vel Minori nec inferri nec probari potest conclusio. Si verò assentiatur præmissis, non solùm inferre, sed etiam probare potest conclusionem.

Ad fundamentum prioris sententiæ Respondeo, posse quidem esse formam syllogisticam sine materia, sed illa forma non erit syllogismus, & illatio in actu exercito, sed solum veluti idea quædam syllogismi, & syllogismus in actu signato, cum illatio in actu exercito essentialiter requirat assensum præmissarum, qui esse nō potest, vbi nulla est materia assentiendi. Quod vero de terminis non significantibus dicebatur, illi termini supponuntur pro veris terminis, & loco verorum accipiūtur, sicut calculi in supputationibus, & sic ex illis infertur & probatur conclusio: alioqui si non supponerentur pro veris terminis, non esset syllogismus verus, sed idea quædam syllogismi. Idem dicendum est de syllogismo in materia falsa: nam tunc præmissæ falsæ ex suppositione accipiuntur pro veris, & ex illis tanquam ex veris suppositis infertur & probatur conclusio.

Termini non significātes ponuntur pro veris terminis.

QVÆSTIO VI.

An præmissæ causent effectiuè conclusionem?

GAbriel q. 8. Prologi tenet notitiam præmissarum esse causam notitiæ conclusionis. non vero causare effectiuè conclusionem quoad ipsius substantiam & entitatem. Quia enim præmissæ sunt ratio assentiendi conclusioni, & præbent lumen cognoscendæ conclusionis, ideo causant notitiam conclusionis. Quia verò intellectus cum speciebus intelligibilibus est sufficiens principium Physicum effectiuum conclusionis absque vllo influxu præmissarum (vna enim notitia non est actiua respectu alterius) idcirco negari debet præmissas causare effectiuè conclusionem. Solum igitur determinant intellectum ad efficiendum per sua propria principia effectiua, ipsa vero non sunt principia efficientia, neque rationes formales efficiendi, neque complementa principij effectiui, neque actiuitatem vllam nouam conferunt intellectui.

Notitia in actu nō distinguitur ab actu.

Verum hæc sententia habet difficultatem. Primò quia notitia in actu non distinguitur ab actu imò est ipsa substantia actus: quid enim est aliud actus cognoscendi nisi notitia obiecti? ergo si præmissæ causant notitiam eo ipso causant substantiam & entitatem conclusionis.

Secundò id quod determinat principium effectiuum ad agendum & est illi ratio agendi, concurrit effectiuè ad agendum, vt patet inductione, tam

in

in physicis agentibus, quam in moralibus. Nam is qui applicat ignem ad comburendum est causa effectiua combustionis, non quod det igni virtutem actiuam, sed solùm quia determinat & applicat ad agendum, faciendo vt agat. Similiter qui mouet securim ad scindendum est causa scissionis propter applicationem virtutis, quæ est in securi ad opus. Item in moralibus qui suadendo mouet ad agendum alium, censetur causa moralis effectiua actionis. Cum igitur præmissæ determinent intellectum ad inferendam conclusionem, negari non potest, quod sint causæ effectiuæ conclusionis. Determinare autem inde patet, tum quia positis præmissis necessitatur intellectus ad inferendam conclusionem: tum quia præmissæ continent causam conclusionis; ergo sicut causa concurrit effectiuè ad effectum, ita & veritas causæ cognita est causa veritatis conclusionis. Sicut enim se res habet ad esse ita & ad cognosci.

Præmissæ determinant intellectum ad assentiendum.

Porro præmissæ determinant intellectum in inferenda conclusione non solùm ad exercitium actus (siquidem ex præmissis necessitatur ad inferendam conclusionem) sed etiam quodammodo ad specificationem: Siquidem determinant qualitatem conclusionis, secundum veritatem & affirmationem vel negationem.

Tertiò. Quia hæc est sententia Aristotelis in definitione syllogismi, & communis doctorum. Quid enim est aliud conclusionem sequi necessariò ex præmissis eo quod hæc sunt, nisi causari ex præmissis idque effectiuè? quia in definitione dici-

dicitur id quod sequitur ex præmissis esse aliud à præmissis: ac proinde præmissas esse causam extrinsecam, & consequenter effectiuam conclusionis. Cùm enim duæ tantum sint causæ extrinsecæ Efficiens & finis, certum est præmissas non esse causam per modum finis: præmissæ enim non sunt finis conclusionis, sunt igitur causa per modum efficientis.

Quomodo conclusio causetur effectiuè à præmissis.

Neque verò difficilè est explicare hanc efficientiam: neque enim ad hoc necesse est, vt præmissæ per se ipsas efficiant & producant conclusionem, sicut calor calorem, vnus enim actus non est actiuus respectu alterius, sed actus producuntur ab eodem intellectu per species. Neque necesse est præmissas tribuere intellectui actiuitatem siue completam siue incompletam; hanc enim habet intellectus partim ex se partim à speciebus. Dicuntur ergo efficere conclusionem, quia determinant & applicant intellectum vt per suam actiuitatem efficiat, & sic sunt rationes efficiendi determinando ad efficiendum non autem dando primā facultatem efficiendi. Neque valet quod dicitur intellectum cum speciebus esse sufficiens principium effectiuum conclusionis. Nam etiam ignis ex se ipso est sufficiens principium combustionis: & tamen cum applicatur ab aliquo agente, illud agens est principium effectiuum combustionis. Quocirca licet intellectus cum speciebus sit ex se sufficiens principium elicitiuum actus, determinari tamen potest ab extrinseco tum ad exercitium actus, tum ad talem speciem actus.

Dices determinari à præmissis obiectiuè tanquam à ratione formali assentiendi non effectiuè. Contra. Primo cum obiectum determinat potentiam ad actum deter-

determinat effectiuè, quia determinat tanquam quid extrinsecum & applicat potentiam effectiuam ad agendum.

Est & alia sententia Durandi in 2. distinct. 2. quæst. 2. negantis præmissas concurrere effectiuè ad producendam conclusionem. Ratio ipsius est quia præmissæ tunc non existunt quando causatur conclusio eo quòd duos actus simul habere intellectus non possit. De ratione autem causæ efficientis est, vt tunc existat quando causatur effectus. Verum in hac ratione falsum est primò, præmissas tunc nullo modo existere cum infertur conclusio. Necesse est enim tunc existere rationem assentiendi saltem per actum reflexum, cum existit assensus in ea fundatus. Nam assensus non potest esse sine ratione assentiendi neque effectus sine causa. Falsum etiam est intellectum non posse simul plures actus habere, vt supra dictum est.

Sententia Durandi.

Assensus non potest esse sine ratione assentiendi.

Dicendum igitur est cum communi sententia præmissas effectiuè concurrere cum intellectu ad producendam conclusionem vt patet ex dictis.

Restat vna obiectio soluenda. Si enim præmissæ sunt ratio assentiendi conclusioni, sequitur in assensu conclusionis contineri actu præmissas, & ex conclusione & præmissis confici vnum actum. Eodem enim actu potentia fertur in obiectum & in rationem formalem obiecti, vt patet inductione. Visus enim, verbi gratia, eodem actu fertur in parietem & colorem, Ergo & intellectus eodem actu feretur in conclusionem & in præmissas, tanquam in rationem assentiendi conclusioni.

Ratio assentiendi est duplex.

Respondeo. Rationem assentiendi esse duplicem, aliam quæ est intrinseca obiecto, aliam quæ est extrinseca. Intrinseca est illa quæ constituit obiectum in ratione formali obiectiua, quæ est ipsa intrinseca cognoscibilitas obiecti. Extrinseca verò est illa, quæ iuuat ad cognoscendam intrinsecam rationem formalẽ obiecti. Exemplum est in colore & lumine. Color enim est ratio formalis intrinseca obiecti visibilis, quia constituit illud formaliter in esse visibili. lumen verò est ratio videndi colorem extrinseca, quia solum iuuat ad videndum colorem, per quem obiectum est visibile non verò constituit formaliter obiectum visibile; In conclusione etiam ratio obiecti intrinseca est ipsa cognoscibilitas intrinseca conclusionis, quæ consistit in ipsa connexione terminorum conclusionis. Extrinseca verò ratio cognoscendi conclusionem est medium aliquod extrinsecũ, & à conclusione distinctum, quod ducit ad cognoscendam conclusionem sub sua propriâ ratione formali. Hac distinctione positâ.

Quomodo intellectus feratur in obiectũ & in rationem formalem obiecti.

Respondeo ad argumentum eodem actu intellectum ferri in obiectum, & rationem formalem obiecti intrinsecam, in extrinsecam verò rationem cognoscendi obiectum non ferri eodem actu, sed diuerso. sic eodem actu visus fertur in parietem, & colorem; non tamen eodem actu fertur in colorem & lumen, cum ista obiecta sint realiter distincta, & per distinctas realiter species videantur: pari ergo ratione non fertur eodem actu intellectus in præmissas & conclusionem: quia conclusio habet distinctam cognoscibilitatẽ intrinsecam à præmissis, & præ-

missæ

missæ sunt solùm extrinseca ratio cognoscendi conclusionem: non igitur sequitur præmissas ex eo quod sunt ratio assentiendi extrinseca contineri actu, in actu conclusionis, sed esse duos actus distinctos sibi subordinatos, sicut visio coloris est subordinata visioni luminis.

QVÆSTIO VII.

An conclusio sit de essentia syllogismi?

QVidam reiiciunt conclusionem ab essentia syllogismi, eo argumento, quod nullus effectus sit de essentia suæ causæ; at conclusio est effectus syllogismi; ergo non est de essentia syllogismi. Maior patet. Quia effectus supponit causam in suâ essentiâ constitutam, & ab eâ constitutâ in suo esse procedit. Minor probatur. Nam demonstratio definitur ab Aristotele. Syllogismus faciens scire; facit autem scire inferendo conclusionem in qua continetur scientia: Est igitur conclusio effectus syllogismi.

Sed hæc sententia refellitur. Nam conclusio non est effectus syllogismi, sed præmissarum; ex præmissis enim in syllogismo sequitur conclusio, vt in ipsâ definitione syllogismi dicitur; Est enim syllogismus oratio in qua positis præmissis sequitur conclusio eò quod præmissæ positæ sunt; continent enim præmissæ causam conclusionis suæ *Conclusio est effectus præmissarum non verò syllogismi.*

sit causa essendi siue cognoscendi, & idcirco habent vim conclusionem inferendi. At inquiunt, solas præmissas syllogismum dici posse, & de facto dici ab Aristotele: quare si conclusio est effectus præmissarum, erit etiam effectus syllogismi. dupliciter enim aiunt considerari syllogismum:

Primò, vt est discursus & illatio, & sic de essentia syllogismi sunt tam præmissæ, quam conclusio. quia sine vtroque, nec discursus, nec illatio esse aut intelligi potest.

Secundò, vt est instrumentum sciendi, & sic tota syllogismi ratio in præmissis posita est; omnis enim illa structura & dispositio terminorum apta ad causandam conclusionem, est in præmissis. Sed contra. Primo vt concedamus hanc duplicem considerationem syllogismi; prior tamen consideratio syllogismi est essentialis, posterior accidentalis; Essentiale enim syllogismo est esse discursum & illationem; sic enim differt essentialiter ab aliis operationibus intellectus, & constituitur in tertiâ operatione: Accidentarium verò est syllogismum esse instrumentum sciendi, quod vel ex eo patet: quia etiam mali syllogismi sunt verè, & essentialiter syllogismi, & si nullam instrumenti sciendi rationem habeant, cùm potius sint instrumenta errandi, quàm sciendi, propter indebitam dispositionem terminorum.

Essentiale est syllogismo esse discursum, accidentariũ autem esse instrumentum.

Cum igitur ratio instrumenti sit accidentaria syllogismo, non rectè infertur conclusionem non esse de essentia syllogismi absolutè, eo quod ad rationem instru-

instrumenti non pertineat; alia enim essentia est instrumenti, alia syllogismi.

Secundo: aut syllogismus duas habet essentias aut vnam: si duas, erit nomen æquiuocum; si vnam, illa erit essentia discursus & illationis, non instrumenti: cum igitur conclusio sit de essentia syllogismi, vt discursus est, simpliciter, & semper erit de essentiâ syllogismi, sicut quia de essentia hominis est, esse rationalem, semper erit de essentia hominis, quacunq; ratione homo, vt homo, consideretur. *Syllogismi vna est essentia.*

Tertio: solæ præmissæ sunt solùm duæ enunciationes ad secundam operationem spectantes; syllogismus autem essentialiter est tertia operatio: Ergo præmissæ solæ non possunt dici essentialiter syllogismus: quia nõ sunt essentialiter tertia operatio.

Quarto: syllogismus est instrumẽtum ratione formæ syllogisticæ, seu dispositionis debitæ terminorum; at forma syllogistica non est de essentia syllogismi, sed accidens quoddam, & proprietas; siquidem etiam sine debitâ formâ est verè syllogismus: Ergo quatenus est instrumentum, non consideratur sub ratione essentiali syllogismi. Quocirca non bene dicitur conclusionem non esse de essentia syllogismi, quâ instrumentum est, cum ratio instrumenti non pertineat ad essentiam syllogismi. *Forma syllogistica est accidens seu proprietas syllogismi.*

Dicendum igitur est. Conclusionem simpliciter esse de essentia syllogismi, & syllogismum nullam habere talem essentiam, ad quam non pertineat essentialiter conclusio; vnica enim essentia syllogismi est consistens in discursu, & illatione, ad quam pertinet essentialiter conclusio: ratio verò instrumenti non est essentia syllogismi: quare & si conclusio non pertineret ad rationem *Conclusio est de essentia syllogismi.*

instrumenti, non idcirco dicendum esset non pertinere ad essentiam syllogismi. Quocirca & Aristoteles definiens syllogismum, non ait conclusionem esse extra syllogismum, sed in syllogismo, vt indicant verba illa, In qua quibusdam positis. Quod verò aiunt, Aristotelem præmissas vocare syllogismum, vt cum 1. Priorum cap. 25. ait, syllogismum constare tribus terminis & duabus propositionibus, dicendum est præmissas vocare syllogismum non essentialiter, sed virtute & potentia; cum enim essentia syllogismi posita sit in discursu & illatione, præmissæ non possunt dici essentialiter syllogismus, quia in ipsis nulla est illatio, solumq; potentiâ & virtute continent in se syllogismum quia virtute præmissarum debitè dispositarum infertur conclusio, quæ simul cum præmissis facit syllogismum. Sic semen lactucæ dicitur lactuca, quia est virtute & potentiâ lactuca. Quod verò ait prima sententia demonstrationem esse syllogismum facientem scire. Dicendum est syllogismum eo modo facere scire, quomodo flores arborem faciunt florere, lux facit solem lucere; isti enim effectus fiunt formaliter, à dictis formis, non autem per productionem alicuius rei à formis distinctæ. Quare totus syllogismus constans præmissis & conclusione facit nos scire, quia habendo talem syllogismum, sumus scientes, & hoc modo ipsemet Aristoteles explicat 1. Poster. tex. 5. cum ait, scientialem syllogismum dico, secundum quem, eo quod ipsum habeamus, scimus; nihil ergo ex hoc loco Aristotelis colligi potest, quod syllogismus producat conclusionem & scientiam. Alii respondent quod syllogismus faciat nos scire virtute præmissarum, inferendo scientiam conclusionis quæ tamen scientia est pars essentialis syllogismi; totum enim

Aristoteles vocat præmissas syllogismum nō essentialiter sed virtute.

Quomodo syllogismus faciat scire.

enim habens diuersas partes, potest ratione vnius partis denominari actiuè, ratione alterius passiuè, ita tamen vt vtraque pertineat ad constitutionem totius.

Iam verò si quæras. An conclusio ita sit de essentia syllogismi vt sit dicenda syllogismi forma, præmissæ verò materia; ita enim videtur innuere Aristoteles 2. Physicorum tex. 31. vbi præmissas vult esse veluti materiam respectu conclusionis. Respondeo si illatio esset actus distinctus à conclusione, vt quidam volunt, verè talis esset actus forma syllogismi & præmissæ cum conclusione essent materia, quia esset iudicium de præmissis & de conclusione, & adueniret vtrique tanquam vltimus actus & perfectio. Quia tamen verius est iudicium illatiuum non esse actum distinctum à conclusione, idcirco conclusio simpliciter & absolutè est forma tam syllogismi, quàm præmissarũ, sicut anima est forma hominis, & corporis, quia & syllogismum determinat ad rationem formalem syllogismi, & præmissas ex potentia reducit ad actum; præmissæ enim antequam inferatur conclusio, sunt potentia syllogismus, per conclusionem verò fiunt actu syllogismus. Quanquam in conclusione distingui per rationem possunt duo iudicia, vnum illatiuum, aliud enunciatiuum, & quidem quatenus conclusio enunciatio est, habet se vt materia syllogismi, & determinatur ad rationem formalem syllogismi per illationem, tanquam per formam, ita vt conclusio quatenus est illatio formaliter sit forma syllogismi, non quatenus enunciatio.

Quomodo conclusio sit de essen. in syllogismi.

In Conclusione distingui possunt per rationem duo iudicia.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

An conclusio semper sequatur debiliorem partem?

EST axioma receptum ab omnibus Philosophis, conclusionem sequi debiliorem partem. Et quidem quod ad quantitatem vel qualitatem propositionum attinet, certum est apud omnes, conclusionem sequi debiliorem præmissam in quantitate & qualitate; si enim altera præmissa sit particularis, vel negatiua, necesse est conclusionem quoq; esse particularem, vel negatiuam, vt manifestum est discurrenti per omnes modos trium figurarum. Verùm quia hæc debilior conditio conclusionis potest considerari nō solùm in quantitate & qualitate, sed etiam aliis perfectionibus, vt in veritate, certitudine, euidentia, necessitate, idcirco alii putant hoc axioma non esse verum nisi quoad quantitatem & qualitatem propositionum, non verò quoad alias perfectiones; quod probant inductione: Nam & ex falso potest inferri verum, & ex impossibili necessarium, vt si homo sit lapis, sequitur necessariò quod sit substantia, cùm tamen antecedens sit falsum & impossibile.

Alii tamen vniuersè in omni perfectione concedūt axioma esse verum, dummodo legitimè & formaliter applicetur, cuius ratio duplex reddi potest, altera Logica, altera Physica. Logica est; quia extrema idcirco cōiunguntur inter se in conclusione, quia coniunguntur cum medio termino in præmissis: Ergo quâ perfectione coniunguntur cum medio termino, eâdem coniunguntur inter se: si igitur vtrumque extremum perfectè coniungatur cū medio, alterum in maiori alterum in minori, necesse est etiam in conclusione perfectè

inter

inter se coniungi extrema; si verò vnum tantùm extremum coniungatur perfectè cum medio, alterum minus perfectè, necesse quoq; erit extrema non perfectè coniungi inter se, quia non potest esse perfectior coniunctio extremorum inter se, quàm fuerit cum medio termino, cum hæc coniunctio sit causa adæquata illius. Physica verò ratio est hęc. Nullus effect⁹ potest excedere perfectione suam causam, sed conclusio est effectus pręmissarum; non potest igitur perfectione excedere suam causam. Maior est certa, quia effectus accipit omnem suam perfectionem à suâ causâ: Ergo perfectio effectus præexistit in causa; non igitur superat causam suâ perfectione. Dices dari instantiam in omnib⁹ instrumentis, quæ sunt imperfectiora suis effectib⁹, quos producũt adæquatè suâ virtute instrumẽtali, sic semina producũt viuentia, sic accidentia producunt substantiam.

Respondeo primò, idcirco negari à multis hæc instrumenta habere in genere causæ secundæ adæquatam virtutem, ad producendos tales effectus, ita vt aliunde hæc virtus iuuari & suppleri debeat, siue concursu immediato substantiæ, siue maiori concursu primæ causæ; per se enim euidens est principium, effectum non posse esse perfectiorem suâ causâ, ita vt si perfectior sit, id non habeat ab illâ causâ, sed ab aliâ. Verùm quia non est hic locus de re Physica disputandi, idcirco Respondeo secundo vt minimum esse certum à causa deficiente nõ posse produci effectum æquè perfectum, sicut à causa perfectâ. Verbi gratia, ambulatio non potest esse tam perfecta à tibia clauda, sicut à sana, neque visio ab oculo infirmo, potest esse tam perfecta sicut à sano: Sicut enim deest aliqua perfectio requisita in causa, ita necesse est aliquam perfectionem deesse in effectu: atqui si

vtraq; præmissa sit perfecta causabit perfectam conclusionem, & si vtraq; sit vniuersalis, vtraq; affirmatiua, causabit vniuersalem, & affirmatiuam conclusionem: Ergo si vna sit perfecta, altera deficiat in perfectione, necesse etiam erit conclusionem deficere in illa perfectione.

Causa non eodem modo cōmunicat effectui perfectionem & imperfectionem.

Pro explicatione notandum est, in conclusione posse nos considerare tam perfectionem, quàm imperfectionem, seu debilitatem conclusionis, in vtroq; sequitur conclusio præmissas, quia vtrumq; habet à præmissis: Nam causa tam perfectionem, quàm imperfectionem suam communicat effectui: præmissæ autem sunt causa conclusionis Ergo. Verum non eodem modo communicat perfectionem, & imperfectionem: Nam vt communicet perfectionem debet continere perfectam coniunctionem vtriusque extremi cum medio, vt verò communicet imperfectionem, satis est vnam coniunctionem, hoc est, ex parte vnius extremi esse imperfectam, & ratio est. Quia perfectio conclusionis consistit in coniunctione extremorum inter se; hæc autem coniunctio pendet à coniunctione vtriusq; extremi cum medio. Si ergo hæc coniunctio cum medio fuerit perfecta ex parte vtriusq; extremi, in conclusione erit quoque coniunctio perfecta extremorum, si verò fuerit perfecta ex parte vnius tantum extremi, non ex parte alterius, in conclusione quoque non erit plane perfecta coniunctio extremorum. Et sic conclusio sequetur debiliorem partem, quia deficiente altera præmissâ in aliquo, necesse est deficere conclusionem in eodem.

Deficiente altera præmissa in aliquo, in eodē etiam conclusionem deficere necesse est.

Notandum est secundo. Conclusionem sequi debiliorem partem, non est esse æque debilem vti est præ-

missa

missa debilis, sed est habere debilitatem & imperfectionem eiusdem rationis: Nam si conclusio solùm causaretur ab illa præmissâ debili, deberet esse vel æquè debilis vel saltem non fortior illâ: quia effectus non potest esse perfectior sua causa: at quia conclusio causatur etiã ab illa præmissa non debili, idcirco poterit ab illa acquirere aliquam perfectionem maiorem, qua excedat debilem illam præmissam, quia in illa præmissa debili non inuenitur talis perfectio, vt infra patebit.

Quomodò intelligendum, quod conclusio sequatur debiliorem partem.

Notandum tertio. Conclusionem posse dici perfectiorem vel respectu vtriusq; præmissæ, vel alterius tantum; si respectu vtriusq; præmissæ, id potest esse, vel secundum eandem perfectionem, vel secundũ diuersas. Exemplum primi, si conclusio certitudine superaret tam maiorem præmissam quam minorem. Exemplũ secundi, si conclusio certitudine superaret vnam præmissam, euidentiâ verò superaret aliam. Item potest dici conclusio perfectior præmissis dupliciter, vel per se, vel per accidens. Per se, si eam perfectionem habeat à præmissis seu virtute præmissarum, & vt infertur ex pręmissis: Per accidens verò, si aliunde habeat illam perfectionem, non vt infertur ex talibus præmissis. Exemplũ est si dicam: Omnis Angelus est substãtia: omnis homo est Angelus. Ergo omnis homo est substantia, in tali syllogismo infertur conclusio vera, certa, necessaria, sed non propterea est, vera, certa, & necessaria, quod ex talibus præmissis infertur, sed est talis aliunde, ex suis veris principiis. Non enim homo idcirco est substantia, quia est Angelus; nam cum falsum sit hominem esse Angelum, falsum quoque esset hominem esse substantiam. Quare hæc conclusio infertur solùm materialiter talis, non formaliter, quia non ex præmissis habet esse talem.

Quomodo conclusio dicatur perfectior.

Quomodo conclusio possit esse perfectior præmissis.

Dico primò. Nunquam conclusionem posse esse fortiorem & perfectiorem præmissis per se loquendo, sed tantum per accidens. Patet ex dictis. Quia per se loquendo nō potest esse maior perfectio in effectu, quàm sit in causa, quod maximè tunc est verum quando talis perfectio effectus prouenit ex simili perfectione causæ, vt accidit in causis vniuocis, vt cum ignis ideò facit lignum calidum, quia ipse est calidus, sol ideo illuminat aërem, quia ipse est lucidus. Hoc igitur modo ideo pręmissæ inferunt, necessariam, veram, perfectam conclusionem, quia ipsæ sunt in se necessariæ, veræ, perfectæ; qualis enim fuerit in præmissis connexio medii cum extremis, talis erit connexio extremorum in conclusione. Et hæc ratio probat, non posse in conclusione esse aliquam perfectionem, quæ non fuerit in præmissis, neq; illam quæ est in præmissis posse esse maiorem in conclusione, quàm fuerit in præmissis. Sed dices, satis esse vt perfectio effectus virtute contineatur in causâ, potest autem imperfectius virtute continere perfectius, vt semen continet virtute viuens. Ergo & conclusio etiamsi contineatur virtute in præmissis potest illis esse perfectior. Respondeo conclusionis perfectionem sequi ex actuali perfectione præmissarum, non virtuali, quia quâ perfectione extrema fuerũt coniuncta in præmissis, quoad veritatem, certitudinem, euidentiam, &c. ea coniungentur in conclusione. Per accidens verò sicut non repugnat effectum esse perfectiorem suâ causâ, nempe si simul dependeat ab alia perfectiori causa, vt si candela in præsentia solis illuminaret aërem, lumen illud aëris erit perfectius, quam lumen candelæ, sed eam perfectionem habet non à candelâ sed à sole; pari ratione non repugnabit conclusionem per accidens esse perfectiorem præmissis. Dico

Dico secundo si altera præmissa sit debilis, necesse est conclusionem simili ratione esse debilem. Ratio est; Quia defectus causæ redundat in effectum, Nam si existente causa integra & perfectâ, sequitur perfectus effectus, certè deficiente causa, non erit effectus ita perfectus, sed deficiens, vt patet inductione. Consideratur autem hæc debilitas & fortitudo propositionum in coniunctione terminorum perfectâ vel imperfectâ. Modus perfectus est, si coniunctio sit vera, necessaria, certa, & euidens, item vniuersalis vel affirmatiua; Modus verò imperfectus est si coniunctio sit falsa, impossibilis, contingens, ineuidens, particularis, negatiua. *Debilitas præmissæ redūdat in conclusionē.*

Dico tertio non tamen esse necesse conclusionem esse æquè debilem vt præmissam. Ratio est; Quia conclusio potest præmissam debilem excedere perfectione, quam habet ab alia præmissa non debili, vt in secundâ annotatione dictum est, & ex consequenti erit fortior illa. *Conclusio potest non esse æquè debilis ac præmissa.*

Dico quartò conclusionem semper sequi debiliorem partem hoc sensu, vt in eo in quo deficit aliqua præmissarum, debet etiam conclusio deficere; quia deficiente causa in aliquâ perfectione, necesse est quoque effectum in simili perfectione deficere, quando ex tali perfectione causæ est talis perfectio effectus, vt hic accidit, qualis enim fuerit coniunctio in præmissis, talem necesse est esse in conclusione.

Vbi notandum est coniunctionem vtriusque extremi cum medio, esse causam coniunctionis extremorum in conclusione: si ergo hæc coniunctio fuerit perfecta tantum ex parte vnius extremi non vero ex parte alterius, non potest facere perfectam coniunctionem

in conclusione, quia tamen est aliqua coniunctio ex parte vtriusque extremi, idcirco facit aliquam coniunctionem, in conclusione, sed non ita perfectam. Ex quo patet, cur non sequatur conclusio fortiorem partem, quia nimirum fortior pars sola, non est causa adæquata conclusionis, quia non continet coniunctionem vtriusque extremi cum medio, sed tantum coniunctionem vnius extremi & ex consequenti non continet totalem, & adæquatam causam conclusionis.

Minus requiritur ad causãdam debilitatẽ in conclusione, quam ad causandam perfectionem.

Dices etiam præmissa debilis non est totalis, & adæquata causa conclusionis, & tamen illam conclusio sequitur. Respondeo præmissa illa debilis est adæquata causa debilitatis conclusionis, & idcirco illam conclusio sequitur tanquam suam adæquatam causam. Ratio est; quia bonum est ex integra causa, malum ex singulis defectibus, vt igitur conclusio sit fortis, & perfecta, debet esse perfecta coniunctio vtriusque extremi cum medio. vt verò sit debilis, & imperfecta sufficit coniunctionem vnius extremi esse debilem & imperfectam.

Conclusio similem defectum supponit in præmissis.

Notandum secundò, non semper necesse est similem defectum esse in causâ, & in effectu, sed sæpe posse vitium in causa esse dissimile illi, quod est in effectu. Nam monstrum non est simile suæ causæ generanti, sed dissimile. Verum quia conclusio est talis effectus qui ex simili coniunctione in causa oritur, ideo necesse est defectum coniunctionis in causa similem quoque esse in conclusione, quia qualis coniunctio fuit in præmissis, debet etiam esse in conclusione.

QVÆ-

QVÆSTIO IX.

An ex falso possit inferri verum.

EX dictis solui possunt variæ difficultates in hac materia, de quibus in sequentibus quæstionibus agemus. Ac primum. An ex falso possit inferri verum. Nam si conclusio sequi debet debiliorem partem, necesse erit vtraque præmissa vel alterâ existente falsa sequi falsam conclusionem: at contrarium patet inductione. Nam si dicam, omnis homo est lapis; ergo omnis homo est substantia, verum inferam ex falso.

Dicendum tamen est, Ex falso per se & formaliter loquendo non inferri verum simpliciter, sed tantum per accidens & materialiter. Potest enim ex falso inferri id quod verum est, sed non erit verũ, vt infertur ex falso; non enim vt à falso dependet, sed aliunde à suis veris principiis est verum. Quocirca per se & formaliter loquendo, vt ex falso infertur non habet quod sit verum. *Verum per se & formaliter non infertur ex falso.*

Dices. Ergo erit falsum, Respondeo si aliunde non esset verum, esset falsum, ex eo quod infertur ex falso; quod enim propter falsam causam dicitur conuenire alicui, simpliciter non conuenit, quia remotâ causâ remouetur effectus: atqui falsa causa ex eo quod falsa remouetur à subiecto: ergo & eius effectus, quatenus ex illa causa procedit, non conuenit subiecto.

Quare licet aliunde sit verum hominem esse substantiam, tamen respectu falsæ causæ, falsum est hominem esse substantiam; quia falsum est ex tali causa homi-

hominem esse substantiam. Accedit quod verum cum falso nullam habet ex natura rei connexionem, quod enim vero connexum est ex natura rei verum est, ergo cum falsum ex natura rei non sit connexum vero, non potest ex illo inferri verum ex natura rei, hoc est, ita vt falsum sit causa veri. Quare si verum infertur ex falso infertur solum ex vi formæ, non ex vi materiæ, & ex opinione inferentis, non verò ex natura rei simpliciter.

An conclusio falsa participet aliquam veritatem à præmissa vera.

At inquies si altera præmissa sit vera, altera falsa, conclusionem sequi debere simul veram, & falsam, quia ab vna præmissa participabit veritatem, ab altera falsitatem, Vnde non est maior ratio cur potius sit falsa quam vera, potest enim conclusio participare perfectionem vtriusque præmissæ, vt dictum est in conclusione præcedenti.

Respondeo conclusionem talem non posse esse simul veram simpliciter & falsam, sed solùm simpliciter falsam. Primo Quia veritas consistit in indiuisibili: Nam fundatur in esse rei, sicut falsitas in non esse: Sicut igitur inter esse & non esse non datur medium, ita inter verum & falsum non datur medium: non potest igitur aliquid esse simul verum & falsum secundum idem: Secundo. Quia bonum est ex integra causâ, malum ex singulis defectibus: vt ait B. Dionysius: ad rem enim bonam & perfectam omnia quæ ad illam pertinent requiruntur, si verò vel vnum desit, ex requisitis, iam cessat esse bona & perfecta. Neque requiritur vt omnes defectus habeat, sed sufficit vnus. Cum igitur verum sit bonum, falsum, malum, sequitur non posse esse conclusionem veram nisi vtraque præmissa à qua pendet conclusio, sit vera, vt verò sit falsa satis est vnam præmissam esse falsam.

Ex

Ex quo patet, conclusionem etiamsi innitatur vni præmissæ veræ, non participare ab illa veritatem, quia veritatem simpliciter, nõ potest dare vna præmissa, sed vtraque, quia ab vtraque pendet conclusio in hac perfectione, vt dictum est. Vnde Maior est ratio quod sit simpliciter falsa, quia ad falsitatem simpliciter sufficit vnus defectus. ad veritatem autem simpliciter requiritur vtriusque extremi cum medio termino connexio, ita vt cum vno in Maiori cum altero in Minori medius terminus verè connectatur. Et sicut duæ tabulæ non possunt clauo coniungi inter se, si solum clauus infigatur vni tabulæ, alteram verò non attingat; ita si medius terminus sit solum vnitus vni extremo non altero, non faciet illa extrema esse vnita inter se.

Sed quæri potest, An ex falso possit inferri verum, saltem ex suppositione medij termini. Certum enim est, absolutè & simpliciter non sequi verum ex falso vt hactenus docuimus, quia absolutè nulla est in re connexio veri cum falso: at si supponatur terminus medius conuenire subiecto, quæritur, an saltem ex tali suppositione, sequatur verum ex suppositione? Videtur enim sequi: Nam si falsum esset verum sequeretur ex illo verum, Ergo si non sit verum, sed supponatur esse verum, sequetur ex illo verum, quod erit tantum ex suppositione verum, vt si lapis supponatur sensitiuus, sequetur quod lapis sit animal. *An ex falso sequatur verum ex suppositione.*

Quidam recentiores distinguunt & benè. Si enim præmissæ ambæ sint falsæ, aiunt non posse ex illis verum inferri ne ex suppositione quidem, vt si dicam, omnis lapis est sensitiuus; Angelus est lapis, ergo Angelus est sensitiuus. Et ratio est, Quia etiamsi Angelus supponatur lapis esse, tamen non sequitur ex vitalis *Ex suppositione falsa aliquando sequitur conclusio ex natura reivera mediante Maiore vera.*

medij quod sit sensitiuus, quia lapis non est ex natura rei sensitiuus. Si verò altera præmissarum sit vera, altera, falsa, potest aliquando sequi verum ex suppositione, aliquando non: Nam si Maior sit vera absolutè, ac Minor sit solùm ex suppositione vera, sequetur conclusio aliquo modo ex natura rei vera, ex suppositione, Quia facta tali suppositione, cum Maior sit ex natura rei vera, sequitur virtute Maioris, conclusionem esse in illa suppositione, ex natura rei veram. Vt si dicam: Omne animal est sensitiuum, lapis est animal, ergo lapis est sensitiuus.

In hoc syllogismo sequitur si lapis esset animal, quod ex natura rei esset sensitiuus: quia animal ex natura rei est sensitiuum. At si Maior sit falsa, etiamsi Minor sit vera, non sequetur conclusio vllo modo ex natura rei vera, etiã ex suppositione: quia etiamsi supponatur medium conuenire subiecto, tamen non habet vnde in tali suppositione prædicatum conueniat ex natura rei subiecto: quia ad hoc requireretur veritas Maioris, quæ hîc non est; vt si dicam omnis lapis est sensitiuus, Smaragdus est lapis. ergo Smaragdus est sensitiuus. Etsi enim Smaragdus esset lapis, non tamen ex hac suppositione sequitur quod esset ex natura rei sensitiuus, quia falsum est, lapidem esse ex natura rei sensitiuum.

Maiore falsa non sequitur conclusio vera ex natura rei, nec simpliciter nec secundum quid.

Notandum igitur est veritatem esse duplicem consequentis, & consequentiæ, vt ergo conclusio sit vera veritate consequentis, hoc est, ex natura rei, necessarium est vel vtramque præmissam esse veram absolutè, vel vt minimum Maiorem esse ve-

ram

ram absolutè, Minorem ex suppositione: Si enim vtraque absolutè sit vera sequetur conclusio absolutè & simpliciter vera; cum nihil aliud ad veritatem absolutam requiratur.

Si verò Maior sit vera absolutè, Minor verò ex suppositione; tunc conclusio erit vera ex suppositione (veritate inquam consequentis quæ est veritas ex natura rei) quia habet Maiorem veram absolutè, quæ supposita Minori habet vim realem ad inducendam veritatem; Hæc tamen veritas, erit quidem ex natura rei, sed secundum quid, quia ex suppositione tali; Si verò Maior sit falsa etiamsi Minor sit aut supponatur vera, conclusio nullo modo erit vera, veritate consequentis seu veritate ex natura rei, neque absolutè vt patet, neque ex suppositione: quia facta suppositione Minoris, non habet vnde ex natura rei sit vera; deberet enim esse vera ex Maiori, quæ tamen est falsa. Solùm igitur est vera veritate consequentiæ ex suppositione: solum enim tunc supponitur vera dispositio, non verò aliquod antecedens ex natura rei potens causare veritatem, quod requiritur ad veritatem consequentis quæ est veritas ex natura rei. Ex quibus patet, ex suppositione falsa aliquando sequi verum secundum quid ex natura rei, aliquando autem nullo modo ex natura rei verum. Sed tantum ex pura suppositione ob necessitatem consequentiæ.

QVÆSTIO X.

An ex impoßibili poßit inferri necessarium?

Videtur enim posse inferri: Nam si homo per impossibile esset equus, sequeretur necessario quod esset hinnibilis, essetque hæc conclusio virtute illius suppositionis impossibilis necessaria, quia in illa suppositione impossibili continetur, causa vera, propter quam hinnibilitas debet conuenire homini, nempe quia est equus. Similiter si per impossibile homo sit equus, sequitur hominem esse animal, quæ est conclusio necessaria necessitate consequentis; Deinde res impossibilis vt impossibilis, habet suam essentiam & proprietates quæ licet absolutè sint impossibiles, tali tamen essentiæ impossibili, non sunt impossibiles, sed possibiles & necessariæ, vt patet ex allatis exemplis. Ergo ex impossibili sequitur necessarium. Ex altera verò parte non videtur ex impossibili posse necessarium sequi. Primo quia consequens esset fortius suo antecedente, & conclusio non sequeretur debiliorem partem. Secundo: quia ex impossibili, sequitur impossibile, quia sicut ipsum est impossibile subiecto, ita & eius proprietates sunt eidem subiecto impossibiles, concipitur enim impossibile cum sua essentia & proprietatibus.

Tertio. Necessarium nullam habet connexionem ex natura rei cum impossibili, sicut neque verum cum falso, ergo non potest ex illo inferri, quia quidquid infertur, ex aliqua ratione connexionis cum illo, infer-

infertur. nobis tamen proportionaliter loquendum est de necessario & impossibili, sicut de vero & falso. Nam omne necessarium est verum, & omne impossibile falsum. supponendum igitur est necessarium esse duplex aliud necessarium necessitate consequentis, aliud necessarium necessitate consequentiæ. Illud est necessarium ex natura rei, & ratione materiæ, hoc solum ex vi formæ, quomodo omnis conclusio etiam probabilis est necessaria necessitate consequentiæ, vt patet ex definitione syllogismi.

Dico igitur primò ex impossibili potest inferri cõclusio necessaria necessitate consequentiæ: quia ex suppositione impossibili potest fieri syllogismus in forma: Omnis autem syllogismus talis infert conclusionem necessariam necessitate consequentiæ. Verum non de tali necessitate est hic quæstio, sed de necessitate consequẽtis, nam quoad necessitatem consequentiæ omnes conclusiones sunt pares in necessitate, quia pares in forma ex cuius vi consequentia est necessaria.

Potest inferri necessarium ex impossibili, ratione consequẽtia.

Dico secundo, si loquamur de necessitate consequentis: tunc sicut ex falso non infertur verum, nisi per accidens, ita ex impossibili non infertur necessarium nisi per accidens, & eodem planè modo quo præcedenti quæsito de illatione veri ex falso discurrebamus. Quare per se ex impossibili non sequitur nisi impossibile tanquam ex verâ sui causâ, per accidens tamen & aliunde sequi potest necessarium.

Per se ex impossibili non sequitur nisi impossibile.

Porro duplex conclusio necessaria ex impossibili inferri potest, altera quæ sit necessaria simpliciter, vt si homo est equus, sequitur quod homo sit animal, altera necessaria solùm ex suppositione medii, vt si homo est equus, sequitur quod homo sit hinnibilis; hominẽ

Conclusio necessaria duplex.

enim esse hinnibilem, est simpliciter impossibile, solùm verò ex suppositione medii termini, nempe si homo sit equus erit necessarium secundum quid, idq; mediante illa maiore necessaria, omnis equus est hinnibilis.

Necessarium simpliciter non infertur ex impossibili, formaliter loquendo.

Prior ergo conclusio, quæ est simpliciter necessaria, non potest inferri ex impossibili formaliter & per se, sed solùm materialiter, & per accidens seu aliunde vti & de vero dicebamus. Illa enim conclusio, quod homo sit animal non ideo est necessaria, quia ex illa præmissâ impossibili, infertur, cum qua ex natura rei nullam habet connexionem, sicut nec verum cum falso, sed est necessaria aliunde, vnde solùm per accidens, & materialiter est necessaria respectu præmissæ impossibilis, quia illa necessitas non est propter illam præmissam impossibilem. Quod etiam Logicè sic probatur: Ad hoc vt extrema necessariò coniungantur in conclusione debent necessario coniungi in præmissis cum medio termino; at si medium sit impossibile subiecto non potest subiectum cum illo coniungi necessariò in præmissis: Ergo neq; ratione illius potest coniungi necessariò cum alio extremo in conclusione.

Necessarium ex suppositione medij, infertur ex impossibili.

Iam verò si conclusio ex impossibili inferatur necessaria non simpliciter sed ex suppositione medii termini: tunc necessitas conclusionis nō procedet immediate à præmissa impossibili, sed ab alterâ præmissa possibili & necessaria eritque necessitas conclusionis solùm secundum quid, alioqui simpliciter est impossibilis eiusmodi conclusio. Vt si dicam omnis equus est hinnibilis, omnis homo est equus: ergo omnis homo est hinnibilis. Hominem esse hinnibilem absolute est impossibile, sed ex suppositione quod sit equus, necessarium est secundum quid esse hinnibilem, virtute illius maioris necessariæ omnis equus est hinnibilis, quæ suam necessi-

necessitatem applicat conclusioni ex suppositione minoris propositionis.

Hinc igitur perspici potest quomodo illud axioma, quod conclusio sequatur debiliorem partem verificetur in tali illatione. Dicimus enim conclusionem istam si sit simpliciter necessaria, aliunde non ex vi præmissarum esse necessariam: Vnde non est fortior suâ præmissâ impossibili, per se & formaliter loquendo, siquidem non vt ex illa deducitur, sed aliunde est talis. At quia non sufficit ad saluandum axioma conclusionem non esse fortiorem suis præmissis, sed etiã requiritur, vt sequatur debiliorem partem, hoc est, vt debilioris præmissæ debilitatem participet, ideo etiam in proposita materia, id saluatur in hunc modum. Conclusio enim illa si solùm à præmissis impossibilibus dependeret proculdubio esset impossibilis, quia ex illis nullam necessitatem essendi haberet: at quia aliunde dependet, hoc est, ab aliis principiis necessariis, idcirco aliunde habet suam necessitatem, non à syllogismo illo impossibili, estque per accidens illi syllogismo impossibili, quod eius conclusio sit necessaria, cum potius ex vi syllogismi impossibilis debeat esse impossibilis. Si verò conclusio sit necessaria secundum quid, talis conclusio absolutè est impossibilis, & in hoc sequitur debiliorem partem nempe præmissam impossibilem. Quod verò sit ex suppositione necessaria secũdum quid, id habet ex virtute Maioris, in quo etiam deficit à perfectione maioris. Nam maior est necessaria simpliciter, conclusio verò est necessaria, solum secundum quid, quia solùm ex suppositione medii, non aliter. Non repugnat autem conclusioni participare aliquam perfectionem præmissæ fortioris, sed solùm repugnat illam

Verificatur Axioma.

illam participare simpliciter, & cum quadam veluti æqualitate.

Soluuntur argumenta in contrarium.

Ex quo patet ad rationes dubitandi: Nam ad primam dictum iam est quomodo conclusio in tali syllogismo sequatur debiliorem partem. Ad secundam ex impossibili per se & formaliter, non sequitur nisi impossibile, per accidens tamen potest sequi necessarium. Ad tertiam. Necessarium nullam habet connexionem per se cum impossibili, & ideo non sequitur ex illo per se, sed tantum per accidens, vel ex suppositione, eo modo quo explicatum est: ad hoc autem non est opus connexione ex natura rei, sed satis est connexio Logica ex vi consequentiæ.

Illatio ex impossibili vtilis.

1. Ad cognoscendum quid ex quo formaliter sequatur.

Notandum autem est. Illationem ex impossibili non esse omnino inutilem. Nam etsi ex impossibili, per se non sequatur necessarium, tamen potest sequi ex suppositione id quod imprimis valet ad cognoscendam aliquam propriam & per se causam alicuius effectus vel prædicati. Nam si per impossibile auferrentur omnia ab illa re tam essentialia quam accidentalia, & solùm relinqueretur id quod est per se, & propria causa talis effectus, sequeretur effectus: sic dicimus, si homo non esset animal, sed tantum esset rationalis, sequeretur adhuc distingui hominem à bruto: Hæc enim suppositio impossibilis facit ad hoc vt cognoscatur vera & formalis causa distinctionis hominis à bruto, nempe rationalitas, vtpote quæ sola relicta sufficit ad distinctionem.

At inquies. Ex suppositione impossibili sequitur quodlibet, hoc est, vtraq; pars contradictionis; ergo nihil solidi potest inferri ex impossibili, quia æque potest inferri affirmatio sicut negatio, æque hoc, sicut eius contradictorium. Antecedens probatur inductione.

Nam

Nam ex illo impoſſibili, ſi homo non eſſet animal, ſequuntur duo contradictoria, & quod eſſet homo ex ſuppoſitione, & quod non eſſet homo ablato prædicato eſſentiali nempe animali, item quod diſtingueretur à bruto per rationalitatem, vt ſupponitur, & quod nō diſtingueretur à bruto, quia non eſſet rationalis, ex eo quod non eſſet animal. Reſpōdeo ex impoſſibili diuerſis viis & conſiderationibus ſequi contradictoria, vna tamen via & conſideratione non ſequi, niſi determinatè vnam partem contradictionis. Quocirca ad hoc erit vtilis hæc illatio, vt cognoſcatur quid qua via & conſideratione ſequatur ex impoſſibili.

Ex impoſſibili ſequuntur contradictoria.

Altera vtilitas huius illationis eſt ad cognoſcendum quæ impoſſibilia ſequantur ex quolibet impoſſibili: Non enim ex quolibet impoſſibili ſequitur quodlibet impoſſibile, ſed ex tali impoſſibili tale impoſſibile. Verbi gratia, ex hoc quod homo per impoſſibile non eſſet animal, non ſequitur hoc impoſſibile quod eſſet lapis, ſed tantum quod non conueniret vniuocè cum bruto, quia eius conuenientiæ fundamentum eſt animal. Habet igitur impoſſibile ſuo modo ſuam eſſentiam & proprietates illam eſſentiam conſequentes; non enim vnum impoſſibile eſt idem eſſentialiter cum alio impoſſibili: neq; quod tribuitur vni impoſſibili tribui debet neceſſario alteri. 2.

Ad cognoſcendum quod impoſſibile ex quo impoſſibili ſequatur.

Vnde etiam ſequitur tertia vtilitas ad redarguendum ſophiſtam, qui admittendo aliquod impoſſibile poteſt conuinci quod admittat duo contradictoria, ex impoſſibili enim vt dictum eſt ſequitur eſſe, & non eſſe, quæ eſt redargutio. 3.

Ad redarguendum Sophiſtā.

QVÆSTIO XI.

An ex vna propositione de necessario alia de inesse, conclusio sequatur de necessario.

CElebris est quæstio apud Peripateticos*, in primo priorum circa caput nonum & sequentia: Vbi Aristoteles ex instituto docet, ex vna de necessariò altera de inesse, sequi conclusionem de necessariò, vt in hoc syllogismo. Omnis currens necessario mouetur. Petrus est currens. Ergo Petrus necessario mouetur. Hic enim syllogismus cum sit in forma, non potest non bene concludere. Quocirca bene concluditur necessaria conclusio, ex ea quæ est de inesse. Idem confirmari potest à simili. Nam si ex falso vel impossibili, potest ex suppositione sequi verum, vel necessarium, vt ex antecedentibus patet, multò magis ex inesse potest sequi necessarium, cum propositio de inesse sit propinquior, & minus repugnans necessitati, quàm falsa vel impossibilis*.

Propositio de necessario. Sumitur autem hic propositio de necessario, quæ modum habet necessarium coniunctum prædicato: Nam datur alia propositio de necessario, in qua modus prædicatur de dicto vt cum dico hominem moueri est necessarium. In quo autem hæ propositiones differant docetur in summulis Logicæ. Similiter propositio de

De inesse. inesse hic sumitur quatenus in ea prædicatum inest, sed non necessariò, quia posset non inesse, & sic de inesse æquiualet contingenti; Nam datur alia propositio de inesse, quæ dicitur de inesse, quia absolutè semper, & omni subiecto inest, & talis propositio de inesse est necessaria

ſaria ſimpliciter, ſed de hac hîc non loquimur. Circa hanc igitur ſententiam Ariſtotelis, Peripatetici, ſunt in duas partes diuiſi. Nam aliqui expreſsè docent ſequi concluſionem de ineſſe non de neceſſariò, eo argumẽto quod cõcluſio ſequi debeat ſemper debiliorem partem; Hic autem de ineſſe debilior eſt pars. ergo concluſio debet eſſe de ineſſe. Ita Theophraſtus & Eudemus. Sed hæc ratio non concludit; nam fortior pars eſt neceſſaria ſimpliciter, debilior non neceſſaria ſimpliciter, ſeu contingens ſimpliciter, hanc autem ſequitur concluſio; quia ipſa quoque eſt non neceſſaria ſimpliciter, ſed ſimpliciter contingens, quia ſimpliciter prædicatum poſſet non ineſſe ſubiecto. Licet ſecundum quid, hoc eſt ex ſuppoſitione medii termini inſit neceſſario.

Quidam dicũt ſequi concluſionem De ineſſe.

Alii exponunt Ariſtotelem quod loquatur de propoſitione de ineſſe ſimpliciter, in qua prædicatum omni, & ſemper ineſt, & ex conſequenti eſt idem quod propoſitio neceſſaria. Ita Albertus & Conimbricenſes. Sed contra: quia expreſsè Ariſtoteles miſcet contingens cum neceſſario, non neceſſarium cum neceſſario; de hoc enim nulla eſt difficultas.

Alij neceſſariã ſimpliciter.

Deinde ſyllogiſmus allatus continet propoſitionem de ineſſe contingenti, & tamen infert concluſionem neceſſariam: Ergo iſta euaſio eſt nulla.

Alii cum Alexandro dicunt Ariſtotelem intelligẽdum eſſe in ſenſu formali, hoc eſt concluſionem eſſe neceſſariam formaliter vt ſubſtat tali medio: Materialiter verò eſſe non neceſſariam ſed contingentem, & hi rectè cenſent, tam pro Ariſtotele quàm pro veritate, vtrumque enim eſt verum concluſionem illam eſſe, & ſecundum quid neceſſariam, quod dixit Ariſtoteles,

Alij dicunt ſequi neceſſariã ſecundũ quid, ſimpliciter autem de ineſſe.

 quia

quia solùm est necessaria ex suppositione medii termini, & absolutè esse de inesse, seu contingentem quia ex natura terminorum non est necessaria, quod non negauit Aristoteles.

Dicendũ igitur est ex Maiori de necessario, & Minori de inesse, sequi conclusioné de necessario non absolutè, sed secundum quid, hoc autem non repugnat illi axiomati, quod dicitur conclusionem sequi debiliorem partem. Probo igitur vtrumq́;. Quantum ad primum, quia maior necessaria per minorem legitime applicata conclusioni, confert conclusioni aliquã necessitatem; hoc enim omni causæ conuenit, vt legitime applicata producat sibi conuenientem effectum: atqui hic, legitimè applicatur conclusioni mediante minore, quia per minorem subiicitur ei conclusio; Ergo confert illi suam necessitatem: Verum quia minor non applicat subiectum conclusionis necessario, sed contingenter, ideo maior nõ confert conclusioni omnimodam necessitatem, sed tantum necessitatem ex suppositione medii; supposito enim medio, necessario illi conuenit tale prædicatum, ita vt non possit non conuenire, licet absolutè possit non conuenire, quia potest tolli illa suppositio medii, in qua hæc tota necessitas fundatur. Quia igitur hæc conclusio infertur vt substat tali medio, sub qua hypothesi necessariò illi conuenit tale prædicatum; idcirco rectè dicitur ab Aristotele inferri conclusio necessaria, quæ est solùm necessitas secundum quid; Quod si minor esset necessaria absolutè, conclusio etiã esset necessaria absolutè, & perfectè, acciperet enim tam à maiori quàm à minori, absolutam & perfectam necessitatem, non secundum quid.

Infertur cõclusio necessaria secundum quid.

Quod sit quæras, qualis sit ista necessitas secundum quid? Respondeo esse, ex suppositione. Dupliciter enim aliquid dici potest ex suppositione necessarium, vel ex suppositione antecedenti seu rei antecedentis quomodo effectus dicitur esse necessarius ex suppositione suæ causæ, vt si sol lucet dies est, vel ex suppositione consequenti, seu rei consequentis, necessariò connexæ, vt si video Petrum currentem, necessario est Petrum currere; visio mea est quid consequens cursum, non antecedens, illa tamen supposita necesse est Petrum currere cum sit necessaria connexio inter visionem & cursum, illa nimirum quæ est inter actum & obiectum; non potest enim esse actus sine obiecto, sub ea ratione qua est obiectum talis actus. Talis etiam est necessitas, quando res, supposito quod est, necessariò dicitur esse; dum enim est, implicat contradictionem non esse. Est verò hæc necessitas non antecedens existentiam rei, sed consequens; supposito enim quod res iam existat, nõ potest pro eo instanti quo existit non existere.

Necessitas ex suppositione duplex.

Antecedens.

Consequens.

In subiectâ igitur materia, Conclusio quæ ex Maiori de necessario & Minori de inesse infertur, est necessaria necessitate antecedenti, quia est necessaria ex suppositione medij, quod cum sit causa prædicati affert necessitatem antecedentem. Cursus enim est causa quædam motus. Vbi noto. Necessarium ex suppositione, propriè loquendo dici illud, quod est necessarium ex suppositione contingenti, quæ potest esse, & non esse; opponitur enim necessario absolutè, quod non ob aliquam suppositionem tantum, sed ex natura rei necessariò conuenit subiecto. Quare risibile non dicitur ex suppositione rationalitatis conuenire homini, quia

rationalitas propriè non supponitur in homine; sed est in illo necessariò absque alia suppositione.

Saluatur Axioma. Quantum ad secundum, saluatur in hunc modum illud axioma. Nam cum in tali syllogismo, duæ sint præmissæ, vna de necessario, quæ est fortis, quia necessaria simpliciter, alia de inesse, quæ est debilis, & non necessaria simpliciter. Conclusio sequitur non illam quæ est fortis, sed illam quæ est debilis, quia est sicut & illa simpliciter contingens.

Quamuis autem sit secundum quid necessaria: tamen hoc non impedit quin simpliciter sit contingens & ex consequenti simpliciter sequatur debiliorem partem; & hoc satis est, ad illud axioma, vt conclusio simpliciter sit talis, qualis est præmissa debilior.

Quod verò attinet ad necessitatem secundum quid:

Respondeo primò, etiam præmissam debilem esse necessariam secundum quid: nam eo ipso quod est vera ex suppositione consequenti, est necessariò vera, ac proinde in hoc est par conclusioni: Nam etsi conclusio sit vera duplici necessitate ex suppositione, tam antecedenti, quam consequenti; tamen maior ista necessitas est maior solùm extensiuè, non intensiuè, ita vt intensiuè non excedat necessitatem Minoris quia vtrobique est necessitas solùm ex suppositione. Nam & in Minori possunt esse plures tales necessitates, ex pluribus suppositionibus, quæ tamen non faciunt illam magis necessariam intensiuè.

Respondeo secundò, id esse generale omni conclusioni,

clusioni, vt participet aliquam perfectionem à Maiori: quare & si simpliciter debeat sequi debiliorem partem, tamen hoc non obstante, debet etiam à maiori (à qua non minus pendet quam à minori) participare perfectionem illius quae perfectio in proposito est necessitas. Quod verò non participat totam necessitatem maioris, causa est quia per minorem contingenter subiicitur maiori, Vnde maior non potest omnem suam necessitatem communicare conclusioni, sed tantum aliquam. Non igitur necesse est conclusionem ita sequi debiliorem partem, vt à fortiori nihil perfectionis participet, sed solùm requiritur, vt non tantam perfectionem habeat, quanta est in maiori idque propter debilitatem minoris; ad perfectam enim necessitatem conclusionis, requiritur vtriusque extremi necessaria connexio, cum medio, quod hic non est.

Obiici tamen potest, si maior sit de necessario, sed necessitate consequentis, infert conclusionem necessariam, necessitate consequentis, ac proinde parem sibi in necessitate. Vnde tunc æquè sequetur debiliorem, sicut fortiorem partem, Verbi gratia, in hoc syllogismo: Omnem currentem currere est necessarium, sed Petrus currit. Ergo Petrum currere est necessarium. Conclusio in necessitate est par Maiori; in contingentia simpliciter est par Minori.

Respondeo in tali syllogismo vtramque præmissam esse parem in necessitate & contingentia quia vtraque est contingens simpliciter & ex suppo-

suppositione necessaria. quare & conclusio non magis vnam quam alteram sequitur.

QVÆSTIO XII.

An ex vna certa & euidenti ex altera solum probabili possit inferri certa conclusio.

NOtandum est certitudinem opponi probabilitati, sicut necessitas opponitur contingentiæ. Distinguitur autem certum à necessario, & probabile à contingenti. Nam certitudo ad cognitionem spectat; necessitas vero est in re. Deinde potest aliquid esse certum quod non sit necessarium, sed contingens: vt si viderem Petrum currentem. Certum est Petrum currere non tamen necessarium absolutè, licet sit secundum quid necessarium ex suppositione. Necessarium igitur non solùm dicit rem omnino esse, sed ita esse vt non possit non esse. Similiter probabile distinguitur à contingenti. Nam contingens potest esse omnino certum, vt Petrum currere, probabile autem non est omninò certum, vt quod omnes matres diligant filios.

Quid certum? *Necessarium.* *Contingens.* *Probabile.*

Quod si quæras. An certitudo distinguatur ab euidentia. Respondeo certitudinem aliam oriri ex euidentia aliam ex aliis mediis ineuidentibus, vt in fide diuina est summa certitudo sine euidentia. Dico igitur certitudinem quæ prouenit ex euidentia non distingui ex natura rei ab euidentia, sed tantum ratione: Nam neque illa certitudo potest haberi sine euidentia, nec illa euidentia sine certitudine, alia tamen est ratio

Certitudo an ab euidentia distinguatur.

forma-

formalis euidentiæ quæ opponitur ineuidentiæ, alia certitudinis quæ opponitur incertitudini. Et sic in cognitione naturali, certitudo & euidentia confunduntur; quia certitudo naturalis non potest haberi nisi ex euidentia & claritate cognitionis: porrò est alia certitudo sine euidentia, vt in fide diuinâ, quia diuina authoritas obscurè cognita est sufficiens ratio credendi articulos fidei, & hanc certum est distingui realiter ab euidentia. His quo ad terminos prænotatis, ad quæstionē veniamus. Videtur enim posse sequi certa conclusio, altera præmissa existente probabili. Nam sicut ex necessario & contingenti potest sequi necessarium secundum quid; ita ex certo & probabili potest sequi certum secundum quid. Nam sicut Maior necessaria, applicata per Minorem contingentem, communicat secundum quid suam necessitatem Conclusioni; ita Maior certa, applicata per Minorem probabilem, conferet certitudinem secundum quid Conclusioni. Neque hoc erit contra Axioma, sicut nec est contra Axioma, quòd conclusio sequatur necessaria ex contingenti.

Certum ex probabili inferri non potest.

Dicendum nihilominus est non posse inferri vllo modo certam conclusionem, ex altera præmissa probabili, vt si dicam: Omnis homo est rationalis, Faunus est homo. Ergo Faunus est rationalis, sicut Faunum esse hominem non est certum, ita neque certum erit eum esse rationalem, De quo enim dubitatur, an sit homo; non potest certo credi, quòd sit rationalis. Si enim fundamentum sit infirmum, non potest ei imponi firmum ædificium. Funda-

mentum autem huius conclusionis, quod Faunus sit rationalis non est aliud quam homo; si ergo non certum sit esse hominem, neque certum est esse rationalem.

Ad id verò quod opponebatur in ratione dubitandi. Respondeo esse magnum discrimen. Nam ibi suppositio est per se firma, & idcirco potest in ea fundari necessitas, hîc verò suppositio est infirma & incerta, quare non potest in ea fundari certitudo, non solùm simpliciter, sed nec secundum quid. Non potest enim certum fundari in incerto.

Alij adferunt aliam discriminis rationem, nempe quod necessitas Maioris propositionis sit ex natura rei & ex natura rei extẽdat se ad omnia particularia virtute contẽta, quare & ad conclusionem: at certitudo cum se teneat solùm ex parte intellectus nõ extendit se ad inferiora, quæ virtute continet, sed tantum ad ipsam maiorem formaliter sumptam; non enim qui clarè cognoscit vniuersale, eo etiam ipso cognoscit clare particularia sub ipso contenta, sed ea potest ignorare.

Vt si quis clarè cognoscat hominem in communi non cognoscit eo ipso clarè, Coriscum, aut Sortem. Verum non videtur hæc ratio satisfacere; nam etsi claritas & certitudo maioris non extendatur formaliter & immediatè ad inferiora, ac ex consequenti ad conclusionem; tamen si legitimè fuerit applicata per Minorem, communicabit mediante Minore suam claritatem, & certitudinem.

Con-

Conclusioni, vt patet in Conclusione demonstratiua; alioqui sequeretur nunquam Conclusionem participare certitudinem, & euidentiam Maioris propositionis, si ea non possit extendi extra maiorem propositionem, quod quia falsum est falsum etiam erit quod isti asserunt, euidentiam non posse deriuari in conclusionem.

Vera igitur ratio est quam diximus; quia Minor cum sit incerta, non potest fundare certitudinem; si enim suppositio sit dubia, etiam quod in illa fundatur, dubium erit; Certitudo enim conclusionis non pendet ex sola certitudine Maioris, sed etiam ex certitudine Minoris, quia coniunctio extremorum in conclusione pendet ex vtriusque extremi coniunctione cum medio, quæ fit tam in maiori quam in minori.

QVÆSTIO XIII.

An ex vna supernaturali & altera naturali sequatur conclusio naturalis.

SVppono Intellectum nostrum posse habere duplices actus; alios naturales quos naturali solo lumine, & virtute, & per naturalia principia efficit; alios supernaturales, quos solo lumine naturali & principiis naturalibus efficere non potest, vt sunt illi actus, quos sine gratia Dei efficere non possumus;

qualis est actus fidei diuinæ, qui fundatur in ratione assentiendi altioris ordinis nempe diuinâ veritate summè infallibili, plusquam ratio humana assequi potest.

Hoc igitur supposito ex Theologiâ, Logica quæstio est: An virtute illius axiomatis debeat conclusio in tali syllogismo sequi debiliorem partem; hoc est, cum altera præmissa fuerit supernaturalis, altera naturalis, an conclusio debeat esse non supernaturalis, sed naturalis.

1. Opinio. Quidam enim existimant conclusionem sequi supernaturalem. Ita Ægydius Romanus cum plerisque recentioribus, quia talis conclusio pendet per se à principio supernaturali, nihil enim naturale, potest pendere per se à principio supernaturali.

2. Opinio. Alij dicunt esse naturalem simpliciter, quia nihil supernaturale potest pendere à principio naturali. Talis autem conclusio pendet per se à principio naturali. Ergo non est supernaturalis: Nam bonum ex integra causa existit, malum autẽ ex singulis defectibus: quare vt sit aliquid supernaturale debet integrè habere omnia sua principia à quibus per se pendet supernaturalia; si verò vel vno principio supernaturali destituatur, eo ipso erit quid naturale.

Sententia Authoris. Conclusionem non esse naturalem. Dicendum tamen est primo. Talem conclusionem non esse naturalem simpliciter, quia pendet ab vno principio supernaturali: Nihil autem naturale pendet per se à principio supernaturali cum sit diuersi ordinis; Naturalibus enim effectibus naturalia principia respondent, supernaturalibus, supernaturalia.

Secun-

Secundò esse supernaturalem simpliciter quia pendet per se à principio supernaturali, & sic excedit ordinem naturæ, quod est esse supernaturalem.

Esse supernaturalem simpliciter.

Quod si quæras, quomodo igitur conclusio in subiecta materia sequetur debiliorem partem? Quidam respondent illud axioma in hoc non habere locum, sed non rectè: Nam ex debilitate & defectu causæ, sequi debet debilior effectus: præmissa verò naturalis debilior est supernaturali. Ergo hæc debilitas debet redundare in effectum, hoc est in conclusionem.

Saluatur Axioma.

Alii ergo respondent, non eodem modo in omnibus materiis conclusionem sequi debiliorem partem, sed in aliquib' solùm idcirco sequi debiliorem partem, quia est debilior, quam si vtraq; præmissa esset fortis, tunc enim signum est, propter præmissam debiliorem, conclusionem non esse ita fortem sicut esset, vtraque præmissa existente forti: Et ita hîc accidit, Nam si præmissa vtraq; esset supernaturalis, conclusio quoq; magis esset supernaturalis, quia minus à naturali principio dependens. Cùm verò vna tãtum præmissa est supernaturalis, sequitur quidem conclusio supernaturalis, quia eleuatur ab illo principio supernaturali ad esse supernaturale: minus tamen supernaturalis est quam si ex vtroque principio supernaturali inferretur. Dices posse dici respectu diuersorum principiorum supernaturalem simul & naturalem. Respondeo, id dici non posse, nam eo ipso q; ex supernaturali principio eleuatur ad esse supernaturale, nõ potest dici naturalis, sed supra ordinem naturalem: sicut sensitiuum & vegetatiuum in anima rationali, quia propter identitatem cũ esse rationali eleuatur ad esse imateriale & independẽs à materia, simpliciter est immateriale & nullo modo materiale.

Conclusio Theologica perfectior naturali.

Ex quo patet conclusionem Theologicam esse perfectiorem, quàm si ex vtraque naturali fuisset deducta, quia perfectiori certitudini innititur quam sit certitudo naturalis: esse verò imperfectiorem, quam si esset de fide, quia fides non pendet à certitudine naturali, talis autem conclusio pendet: & sic sequitur debilitaté præmissæ naturalis: quia propter eam est debilior, quam si fuisset illa præmissa supernaturalis, sed de his intra limites Logicos satis.

QVÆSTIO XIV.

An principium illud, quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se, sit fundamentum syllogismorum.

Pars negans probatur.

NEgant quidam recentiores principium hoc si de identitate secundum rem intelligatur esse necessarium, & proprium fundamentum syllogismorum:
1. Primò, quia Aristoteles nunquam eius meminit ad vim syllogisticam explicandam, sed solùm meminit in libris Priorum Dici de omni & Dici de nullo. Secundo.
2. Quia syllogismus potest esse in terminis realiter distinctis, vt omne calidum calefacit, ignis est calidus, ergo ignis calefacit, vbi omnes termini sunt realiter distincti,
3. & non sunt idem inter se. Tertio: quia hoc principium illo sensu non est vniuersè verum: nam in diuinis tres personæ sunt realiter distinctæ, & tamen sunt idem realiter in essentia.

In creatis etiam Actio & passio, sunt idem cum tertio nempe cum formâ, non tamen sequitur actionem esse passionem. Si igitur hoc principium in aliquibus parti-

particularibus non est verum: absolutè, & per se, non est verum: sed ex accidenti, & per consequens non potest esse firmum fundamentum syllogismorum. Dicunt igitur isti fundamentum syllogismorum esse duo illa principia, Dici de omni Dici de nullo, quod si & illud principium intelligatur de identitate secundum prædicationem, erit idem cum Dici de omni, & poterit statui pro fundamento syllogismorum.

Alii tamen absolutè concedunt hoc principium esse fundamentum primum syllogismorum. Quia enim extrema sunt idem cum medio termino sunt eadem inter se in conclusione, vt patet in omnibus figuris syllogismorum. *Pars affirmans verior.*

Dices, extrema idem esse cum medio secundum prædicationem, quia scilicet vel prædicantur de medio vel medium de iis. Contra: Fundamentum prædicationis est, identitas subiecti cum prædicato. Nam in prædicatione dicitur hoc esse hoc; & omne prædicatũ dicit eandem rem cum subiecto, & quæ eandem rem non dicunt non possunt de se prædicari; Cur enim hæc prædicatio est bona, Paries est albus: hæc vero mala: paries est albedo? nisi quia album materialiter supponit pro eâdem re quæ est paries, albedo verò non supponit. Quare si syllogismi fundantur in identitate terminorum secundum prædicationem, eo ipso fundantur in identitate secundum rem. Vnde etiam sequitur identitatem secundum prædicationem fundari in identitate secundum rem, & ex consequenti principium De omni, probari à priori per hoc principium: Quæ sunt eadem vni tertio, sunt eadem inter se.

Dupli-

1. Dupliciter igitur aliqua possunt dici eadem secundum rem, vel materialiter, vel formaliter. Materialiter sunt idem ea, quæ subiecto sunt idem, siue quod vnum comune subiectũ habeant, siue quod vnum sit subiectũ alterius. Exemplum primi est cũ dicimus; album esse dulce, quia idem subiectum simul album est & dulce. Exemplum secundi, cum dicimus parietem esse album; paries enim est subiectum albedinis & includitur in significato albi; Eadem enim res quæ est paries, est etiam subiectum albedinis, licet ipsa albedo non sit eadem res cum pariete. Formaliter verò sunt idem quando ipsæ formæ secundum suas definitiones sunt idem, non solum secundum subiecta earum, sic enim hic sumo formaliter, vt cadit super ipsas formas, non super subiecta earum. Ad verificandum igitur axioma sufficit alterutra identitas, neque requiritur identitas formalis, sed sufficit materialis, quia hæc eadem sufficit ad prædicationem.

Materialiter eadem.

Formaliter eadem.

Verificatur Axioma.

Quod ad primum argumentum attinet. Dico Aristotelem in primo Priorum, non vti quidem expressè hoc principio: quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem inter se, sed alio clariori quod est, dici De omni: seu: quod prædicatur de prædicato, prædicatur etiam de omni eius subiecto. Verum hoc principium de prædicatione fundatur in illo de identitate, & ex illo deductũ est, & per illud probari à priori potest. In Topicis verò lib.7. cap.1. loco 4. hoc principium explicat Aristoteles, & docet ad hoc vt ex eo concludatur, aliqua duo esse idem inter se realiter, requiri vt illud tertium cum quo sunt idem, sit idem numero.

Principiũ syllogismorum Quod?

Medium in syllogismo debet esse idem numero.

Quæ doctrina valdè est notanda pro figuris & modis syllogismorum; ex ea enim redditur ratio cur aliqui syllo-

ſyllogiſmi concludant aliqui non: Quando enim medius terminus non eſt idem numero, non poteſt ex illo inferri legitimè concluſio, ita vt ſi extrema non ſint eadem vni tertio quod verè ſit vnum numero, ipſa non erunt etiam idem inter ſe. Sic ſyllogiſmus in prima figura maiorem habens particularem non concludit. Quidam homo eſt Æthiops. Coriſcus eſt homo, ergo Coriſcus eſt Æthiops, quia Coriſcus non eſt ille idem homo, qui eſt Æthiops; alioqui ſi eſſet idem rectè inferretur quod eſſet Æthiops. Sic & in ſecunda figurâ ex puris affirmatiuis, nihil ſequitur ſolùm ex eo quòd medius terminus non eſt idem numero. vt ſi dicam omnis homo eſt animal. omnis aſinus eſt animal. ergo omnis homo eſt aſinus. Si enim homo eſſet idem numero animal, quod aſinus; ſequeretur hominem eſſe aſinum: at quia eſt aliud numero animal, & ſolùm ſecundum conceptum idem, idcirco non ſequitur.

Vitium multorũ Syllogiſmorum.

Similiter ex puris particularibus nihil ſequitur in quacunque figura, ſolùm ex eo quod medius terminus non eſt idem numero, vt ſi dicam, quidam homo eſt albus, quidam homo eſt niger, ergo quoddam album eſt nigrum; non enim idem homo eſt qui dicitur albus & qui niger, ſed alius eſt albus, alius niger: Quare tam ad verificandum illud principium, quàm ad verificandos ſyllogiſmos affirmatiuos in illo principio fundatos, requiritur vt illud cui duo ſunt idem, ſit numero idem.

Ex quo patet ſyllogiſmos affirmatiuos omnes ex hoc principio pendere & vim inferēdi ſumere. Quod verò ad negatiuos attinet, ii fundãtur in alio principio. Quando eſt idem alicui, cui aliud non eſt idem, ipſa quoque non erunt idem inter ſe; vt ſi homo ſit idem animali; lapis vero non ſit idem animali, non erit etiam

Principium negatiuorum ſyllogiſmorum.

idem homini. Verum vt hoc principium legitimè applicetur, opus est, vt & terminus medius sit idem numero & extrema eadem inferantur quæ fuerunt in præmissis. Ex hoc capite malus est syllogismus, minore existente negatiua in prima figura, vt si dicam: Omnis homo est bipes, nullus passer est homo. Ergo nullus passer est bipes. Nam aliud bipes dicitur de homine, aliud infertur in conclusione: Nam si inferretur passerem non esse bipes illud, quod dicitur de homine, vera esset illatio. Puri verò negatiui syllogismi ideo sunt mali, quia non fundantur in hoc principio, sed in alio falso. Quæ non sunt eadem vni tertio non sunt eadem inter se, animal enim & rationale non sunt eadem lapidi, & tamen sunt eadem inter se in homine.

Puri negatiui Syllogismi cur mali.

Ad secundum argumentum respondeo. Posse esse Syllogismum in terminis realiter distinctis, quatenus illi termini sunt idem materialiter. Nam sine identitate vel materiali vel formali non potest esse vlla prædicatio, tantum abest, vt possit esse syllogismus; cum igitur dicitur omnem ignem calefacere, eadem res est ignis & calefaciens: quare ex identitate materiali extremorum cum medio infertur identitas materialis extremorum inter se.

An quæ sunt eadem vni tertio, sint eadem inter se.

Ad tertium. Difficilior est responsio: Nam si hoc principium non est vniuersè verum ruit omnis certitudo syllogismorum in eo fundata; Tota enim illatio syllogistica, fundatur in identitate extremorum cum medio: ex ea enim infertur identitas extremorum inter se. Porro si aliquando hoc principium est verum, aliquando non, iam ex seipso, & formaliter, ac per se non erit verum. Sed ex aliqua eius conditione vel limitatione, quæ tamen quia non ponitur, non scitur in Logica ve-

ritas propria & formalis huius principii, & causa à priori veritatis ipsius? Nam neque sufficienti inductione probatur, neque ratione à priori. Ignorato autem principio, in quo fundantur omnes Syllogismi, necesse est ignorari omnes consequentias Syllogisticas, & solùm probabiliter credi.

Respondent quidam cum Scoto in primo disp. 2. q. 4. principium hoc esse vniuersè verum, sed intelligendum esse de identitate extremorum non absoluta sed in illo tertio. Ita Caiet. 1. parte quæst. 28 ad 3. Ferar. 3. contra Gentes. Verùm hoc falsum est, nam hac ratione ex identitate extremorum cum tertio nihil aliud sequeretur, quam identitas extremorum cum tertio, & sic principium illud esset propositio identica, quæ sunt eadem vni tertio sunt eadem illi tertio. Necesse ergo est dicere ex identitate extremorum cum tertio non solùm sequi identitatem illorum in tertio, sed etiam aliam identitatem causatam ex illa, nempe identitatem absolutam eorum inter se. hoc est in suis propriis identitatibus. Et sic Aristoteles 7. Topicorum cap. 1. infert absolutam extremorum identitatem inter se, ex eo quod sunt idem vni tertio, quod est idem numero. *Opinio Scoti.* *Refellitur.* 1.

Hoc etiam modo in omnibus figuris ex identitate extremorum, cum medio termino, infertur absoluta identitas extremorum inter se. Nam si dicas inferri nō nisi in ordine ad medium terminum. Respondeo inferri quidem in ordine ad medium terminum, quia propter medium terminum, sed non illam ipsam formaliter quam habent cum medio, sed distinctam, & causatam ab illa: alioqui sequeretur hoc absurdum, nihil noui sciri in conclusione, nisi quod actu scitur in præmissis. 2. *Absurdum.*

missis. Nam in præmissis actu hoc solùm scitur, quod extrema sint idem cum medio. Si ergo nihil aliud, scitur in conclusione, conclusio non erit noua scientia genita ex præmissis. Vnde etiam rueret essentia discursus, quia omnis illatio esset identica eiusdem ex seipso. Non enim idem inferri potest ex eodem, sed aliud ex alio. Non enim possum inferre. Petrus est animal, Ergo Petrus est animal. Deinde cum videamus in aliquibus ex identitate extremorum cum tertio, inferri identitatem eorum absolutam inter se; in aliis verò non nisi identitatem eorum in illo tertio: deberent isti authores assignare rationem, cur in aliquibus id accidat, in aliquibus aliter, vnde cum hoc non assignant, non declarant naturam huius principii.

Axioma verũ sed cum limitatione.

Vt igitur res ista explicetur, Dico principium hoc non esse principium & fundamentum syllogismorum nisi cum certa limitatione. Quod ex eo vel maximè patet, quod cum in sola prima figura sedecim modi fundentur in hoc principio, solum tamen quatuor sint boni, quia hi soli continent limitationem & conditionem requisitam.

Requiritur identitas cum tertio secundum totum.

Ad hoc igitur vt principium illud sit verum, duo requiruntur. Primo, vt extrema sint idem toti tertio nõ tantum secundum aliquam eius partem. Nam & partes sunt idem toti, non tamen sunt idem inter se, sic corpus & anima, sunt idem homini, non tamen sunt idem inter se, quia sunt idem homini non secundum totum, sed secundum partem, non enim corpus est totus homo, sed pars hominis. Similiter manus & pedes sunt idem Petro, non tamen sunt idem manus, quod pedes, nec pedes idem quod manus, solùm, ex eo quia pedes non

sunt

ſunt idem toti Petro, & ſecundum totum, ſunt enim partes ipſius. Requiritur ergo vt extrema ſint idem toti tertio, ſecundum totum, non ſecundum aliquam eius partem.

Et vniuerſalis.

Secundò vt illud tertium ſumatur vniuerſaliter, & illi vniuerſaliter ſumpto identificetur, vel vtrumque extremum, vel ſaltem alterum. Ratio eſt; quia ſi illi identificentur extrema particulariter ſumpto, vnum extremum identificabitur illi, ſecundum vnam particularem ſignificationem, alterum ſecundum aliam, & ſic non identificabuntur illi ſecundum vnam rationem, ſed ſecundum diuerſas, ac proinde partialiter non totaliter. Verbi gratia: Si quidam homines ſunt docti, quidam ignorantes; non ſequitur doctos eſſe ignorantes; quia licet homini vtrumque identificetur, tamen ſecundum aliam & aliam particularium hominum ſignificationem, alij enim homines ſunt docti, alij ignorantes. vnde non poteſt inferri doctos identificari cum ignorantibus.

Ex puris particularibus non concluditur.

Ex hoc autem capite, ſyllogiſmi ex puris particularibus in omni figura non concludunt, & ex maiori particulari in prima figura nihil concluditur: quia medius terminus non ſumitur vniuerſaliter, ſed ſecundum aliam particularem ſignificationē in maiori, ſecundum aliā in minori. Dico autem ſatis eſſe ſi illud tertium vni extremo identificetur vniuerſaliter. Nam ex tali identificatione vniuerſali Tertij cum vno extremo, ſequitur q̃ qua ratione illud tertium alteri extremo, identificatur ſiue vniuerſaliter, ſiue particulariter, eâdem ratione & illud vnum extremum alteri extremo identificatur, ſiue vniuerſaliter ſiue particulariter; vt quia omne animal eſt ſenſitiuum, ideò ſiue aliqui homines ſiue omnes ſint animalia, erunt ſenſitiui.

At inquies Aristoteles 7. Topic. cap. 1. nihil aliud requisiuit ad hoc principium, nisi vt illud tertium, sit idem numero: non igitur requiruntur aliæ conditiones nisi forte Aristoteles non sufficienter explicuerit vim huius principij, quam habet ad concludendum.

Aristoteles explicatur.

Respondeo. Certum esse Aristotelem loquutum esse non de identitate partium cum suo toto, sed absolutè de extremis respectu tertij, vt patet ex ipsius discursu, & exemplis, quare primam nostram conditionem non exclusit; cum verò requisiuit, vt tertium esset idem numero, inclusit nostram secundam cōditionem. Cum enim vnum numero in rebus creatis non possit esse commune multis, sequitur si tertium sit vnum numero, illi identificari, esse vniuersaliter identificari. Vnde istam vniuersalem identificationem sufficienter insinuauit in eo cum dixit debere esse vnum numero. Verum quia in solo Deo habemus instantiam, qui & si sit idem numero Deus, tamen tres personæ illi realiter identificatæ non sunt inter se idem realiter (quod non cognouit Aristoteles & est mysterium omnem rationem excedens) idcirco nos expresse posuimus secundam conditionem, quæ accomodari possit etiam tali tertio, quod cum sit vnum numero, simul est commune multis realiter distinctis, qualis est solus Deus: Dicimus igitur si illud tertium sit commune multis, non satis est illi realiter identificari extrema, sed requiritur, vt illi vniuersaliter identificentur, modo explicato; alioqui ex identificatione cum tertio non sequetur identitas eorum inter se. Et quidem Aristoteli satis erat requisiuisse vnitatem numericam tertij. lo-

tij. loquebatur enim de naturis rerum secundum ordinem naturalem, in rebus enim creatis, si quæ sunt cum aliquo vna numero, etiam inter se sunt realiter vnum. Nobis verò qui de Deo ex fide oppositum edocti sumus, non satis est vnitas numerica tertij, sed requiritur vniuersalis eius identificatio cum vtroque.

Hoc igitur sensu verissimum est hoc principium vniuersaliter, tam in creatis quam in Deo neque habet vllam instantiam: Nam quod obiici solet de anima, quæ est eadem loco in pedibus, & in capite existens, non tamen pedes & caput sunt idem secundum locum, soluitur, id quidem verum esse, sed non rectè applicari ad id principium. Nam virtute huius principij, vt aliqua sint idẽ loco inter se, debent esse idem loco cum tertio: Hîc verò pedes & caput, non sunt idem loco cum anima, quia non sunt in eodem loco cum anima, nam anima in pedibus est in alio loco, in capite vero in alio, nempe in loco pedum, & in loco capitis, in quibus locis anima existens non est vna secundum locum, sed multiplex, solumque anima in pedibus & in capite est vna secundùm substantiam, non verò vna secundum locum.

Soluuntur instantia.

De Anima.

Similiter cum dicitur actionem & passionem esse idem re cum motu, inter se verò non esse idem.

De Actione & Passione.

Respondeo, quâ identitate actio & passio sunt idem cum motu, eâdem sunt idem inter se, nempe identitate materiali, non formali. Similiter cum dicitur, Homo & brutum esse idem cum animali, non

tamen

De Animali. tamen esse idem inter se. Respondetur animal non esse vniuersaliter idem, nec cum homine nec cum bruto: nam nec homo est omne animal nec brutum, vnde deest secunda conditio. Deinde non est idem animal quod in re identificatur homini & bruto, sed aliud in re identificatur homini, aliud bruto, solùm secundum conceptum & per rationem sunt vnum, & idem animal. Vnde verè negandum est hominem & brutum identificari eidem animali: non enim eidem, sed diuersis animalibus identificantur in re.

Fundamentũ syllogismorum.

Neq; solùm hoc principium est verum in hoc sensu, sed etiam in eodem sensu est fundamentum syllogismorum, in singulis enim syllogismis verificatur, & singuli syllogismi virtute huius principij concludũt. Quod tum ex eo patet quod omnes syllogismi ex identitate extremorum cum medio inferunt identitatem extremorum inter se. tum quod omnes Logici requirant medium terminum esse vniuersalem, si non in vtraque saltem in altera præmissarum, quia nimirum tertium debet identificari vniuersaliter alicui extremo, vt ex tali identificatione sequatur identitas extremorum inter se.

Medium terminum distribui debet.

Quare requirunt, vt medius terminus vel in maiori, vel in minori distribuatur; alioqui syllogismus ex vi formæ non concludet, vt patet in syllogismo ex puris particularibus, & in syllogismo ex maiori particulari. in prima figura. Vnde si medius terminus sit communis debet vniuersaliter identificari alicui extremo: si verò sit singularis debet accipi per modum vniuersalis, vt supponit pro omni re quæ est illud singulare. Et sic syllogismi expositorij seu singulares ad eundem modum & formam, sicut & vniuersales accommodantur.

Syllogismi expositorij.
De Deo.

tur. Si igitur syllogismi fiant de Deo, qui est res singularis; debet terminus Deus sumi per modum communis, & vniuersalis, vt supponit pro omni re, quæ est Deus, & sic veri erunt syllogismi de Deo, & saluabitur communis forma syllogistica. Itaque in hoc syllogismo. Deus est Pater, Deus est filius, ergo filius est Pater; si Deus, distribuatur in Maiori vt ad formam Syllogismi in Datisi requiritur, Maior erit falsa; falsum enim est omnem rem quæ est Deus esse Patrem, cum aliæ personæ sint Deus, & nõ sint pater. Vnde falsa quoque erit illa conclusio. Filius est Pater. quia ex Maiori falsa est illata. In hoc vero Syllogismo. Deus est sapiens, filius est Deus, ergo Filius est sapiens, Conclusio sequitur vera, quia in Maiori, Deus, distribuitur. Omnis enim res quæ est Deus, est sapiens.

Ex quibus infero duo. Primo Mysterium Trinitatis non destruere principium syllogismorum, nec formas syllogisticas vt calumniantur Arriani. Secundo principium dictum æquè in rebus creatis ac in Deo habere locum, eiusq; rationem haberi in modis syllogismorum si non actu, saltem virtute, cum eius virtute omnes modi boni concludant.

Mysteriũ Trinitatis non destruit principium naturale.

QVÆSTIO XV.

An Syllogismus in quo medius terminus est negatiuus sit bonus.

HÆc quæstio ponitur propter nonnullos, qui eiusmodi syllogismos temerè condemnant, quasi sint ex puris negatiuis, vt si dicam: Quod non est rationale

non est risibile: asinus non est rationalis. Ergo non est risibilis. Certum autem est ex communi omnium sententia ex puris negatiuis nihil sequi in vlla figura ex vi formæ.

Refelluntur negantes esse bonum.

Verum isti opinione suâ falluntur. Primo quia vel ex negatione potest aliquid inferri vel nihil, si primum;

1. Ergo negatio potest esse medius terminus bonus, & aptus ad inferendum, & syllogismus ex eo confectus erit bonus, non solùm ratione materiæ, sed etiam ratione formæ. Omnis enim illatio bona, poni potest in bonâ aliquâ formâ syllogisticâ. Nam etsi non omnis forma syllogistica quadret omni illationi: tamen aliqua saltem quadrare debet. Si secundum; id est contra omnẽ rationem; Ex negationibus enim multa inferri possunt. Sic ex negatione causæ infertur negatio effectus, ablata enim causa aufertur effectus. Ex negatione generis, negantur species, cui enim non conuenit genus, neque species conuenire possunt: ex negatione definitionis, infertur negatio definiti. Cui enim non conuenit definitio nec definitum: & sexcenta alia, Aristoteles etiam docet, si affirmatio sit causa affirmationis, etiam negationem esse causam negationis 1. Post. 30.

2. Secundo. Quia Aristoteles sæpe vtitur in demonstrationibus medio termino negatiuo, vt cùm ex non scintillatione demonstrat, Planetas non esse distantes, & ex non distantia non scintillare, Simliter ex eo quod Plantæ non sunt animalia, probat Plantas non respirare.

3. Tertio. Inductione: Non enim potest dari instantia in aliqua materia in qua, talis syllogismus non concludat (nisi aliud vitium adsit) hanc autem

tem regulam Aristoteles est sequutus in inuestigandis formis syllogismorum, vt si aliqua forma in omni materia concludat sit bona, si verò in aliqua tantum, in aliqua non, sit vitiosa.

Quarto. Quia fundamentum aduersariorũ est falsum: Non enim talis syllogismus ex vi formæ (vt isti putant) est ex puris negatiuis: Nam illa negatio in Minori non est propria propositionis, sed medij termini, debetque ex vi formæ postponi non præponi copulæ: quod si præponatur resolui debet in affirmatiuam; affirmari enim debet ex vi formæ medius terminus negatiuus. 4

Quod vel ex eo patet. Nam ex medio termino negatiuo, potest conclusio affirmatiua inferri, vt si dicam, Quod non scintillat est prope. Planetæ non scintillant. Ergo sunt prope; at si minor esset purè negatiua, Conclusio inferri deberet negatiua, semper enim conclusio sequitur debiliorem partem. Cum ergo inferatur affirmatiua totus syllogismus est affirmatiuus. Quocirca & Minor illa non est merè negatiua, sed affirmatiua ex vi formæ; Illa enim negatio tota se tenet ex parte medij termini, & resolui debet ex vi formæ in affirmatiuã. Vt si dicam. Planetæ sunt non scintillantes, quia non scintillare, cum sit medius terminus debet ex vi formæ totus postponi nõ præponi copulæ; si autem præponatur, faciet propositionem affirmatiuam, & sic ex Minore tanquam ex affirmatiua sequitur conclusio affirmatiua. Quamuis aũt in idem recidat quoad sensum, siue negatio præponatur, siue postponatur,

copulæ, & ſine diſcrimine vtamur vtroque modo enunciandi; tamen ad formam ſyllogiſticam plurimum id refert, ſi negatio proponi vel poſtponi copulæ debeat; ex eo enim pendet an propoſitio ſit affirmatiua, vel negatiua, & an ſyllogiſmus cenſeri debeat affirmatiuus vel negatiuus.

Ex negatione infertur negatio, & affirmatio.

Notandum verò eſt, Ex negatione poſſe inferri aliquando negationem, aliquando affirmationem. quare & ſyllogiſmus habens medium terminum negatiuum, poteſt aliquando confici negatiuè aliquando affirmatiuè, Exemplum negatiui eſt, Quod non eſt rationale nō eſt riſibile. Aſinus nō eſt rationalis ergo non eſt riſibilis. Exemplum affirmatiui, Quod non ſcintillat, eſt prope; Planetæ non ſcintillant. Ergo Planetæ ſunt propè. In vtroque ſyllogiſmo Minor etſi videatur negatiua, tamen ex vi formæ eſt affirmatiua; quia reſoluenda eſt in affirmationem medij termini negatiui. Quod conuincit concluſio ſecundi Syllogiſmi affirmatiua, quæ non poſſet affirmatiuè inferri, niſi minor eſſet affirmatiua ex vi formæ. Dico autem eſſe affirmatiuam ex vi formæ, quia forma Syllogiſtica poſtulat vt medius terminus negatiuus totus poſtponatur copulæ, quo facto, propoſitio erit affirmatiua.

QVÆ-

QVÆSTIO XVI.

An dentur aliæ species discursus à Syllogismo essentialiter distincta.

COmmuniter quatuor assignantur argumentationis species. Syllogismus, Enthymema, Inductio, & Exemplum, quas aliqui censent accidentaliter tantum differre, cum omnes ad syllogismum reuocentur tanquã imperfecta ad perfectum: Nam & Enthymema dicitur Syllogismus imperfectus, & Inductio ad Syllogismi formam reducitur. Alii verò censent differre essentialiter à Syllogismo. Nam quod ad Enthymema attinet, de ratione Syllogismi est, ex duabus præmissis inferre conclusionem; de ratione verò Enthymematis est, ex vno tantùm antecedente inferre consequens. Proculdubio autem diuersa est specie illatio, ex vno antecedente facta, ab eâ quæ est ex duabus præmissis. Nam si dicas. Enthymema virtute alterius præmissæ tacitæ inferre, ita vt nisi addatur illa altera præmissa, illatio sit imperfecta. Contra, quia in Enthymemate illatio consequentis tota dependet ex vno antecedente; ita vt illa altera propositio tacita, neq; actu requiratur ad illationem, neq; virtute contineatur in antecedente, cum nõ inferatur necessario ex antecedente, vt si dicam: Homo est rationalis, ergo risibilis. In antecedente non continetur virtute illa omissa propositio, omne rationale est risibile, cùm sint disparatæ propositiones, quarum vna non infertur ex altera. Neq; refert quod Enthymema si negetur, possit probari, per illam alteram propositionem: nam tunc cum probatur per illam, infertur ex illa consequens; at cum sine illa propter euiden-

tiam antecedentis infertur consequens, talis illatio non eget probatione, neque dependet ab illa altera propositione: Nam sicut multæ propositiones sunt per se ita euidentes, vt quamuis probari per aliqua media possint, ipsis tamen immediatè, & sine vllis probationibus assentimur: vt cum oculis videmus Ecclypsim, non egemus demonstratione Mathematicâ ad probandum Ecclypsim; ita etsi consecutio consequentis ex antecedente probari possit addita propositione altera, & Enthymemate ad Syllogismum reducto: tamen in enthymemate talis reductio non requiritur, sed propter euidentiam consequentiæ fit illatio.

Cum verò dicitur Enthymema Syllogismus imperfectus, id verum est quod in specie Syllogismi sit quid imperfectum, quia deest illi vna propositio ad Syllogismum requisita: in genere verò illationis, & discursus est quid perfectum; fit enim in Enthymemate perfecta illatio, propter euidentiam antecedentis, etiamsi non reducatur ad Syllogismum. Quanquam si Enthymema non habeat ex se euidentem illationem, non habebit rationem perfecti discursus, nisi reducatur ad Syllogismum.

Simili ratione de inductione probatur quod sit species distincta à Syllogismo & Enthymemate. Nam Syllogismus infert ex duabus premissis continentibus connexionem medii termini cum vtroq; extremo. Enthymema vero infert consequens ex vno antecedente propter immediatam connexionem consequentis cum antecedente. Inductio verò infert ex multis particularibus propositionibus conclusionem vniuersalem, vt quia hic & ille ignis calefacit, ergo omnis ignis calefacit.

cit. Quia ergo in Inductione est diuersa specie ratio assentiendi conclusioni, nempe collectio multarũ propositionum singularium; idcirco est diuersa species discursus à syllogismo, & Enthymemate distincta.

Dices Inductionem esse Enthymema extensum. Contra: Enthymema habet distinctam vim concludẽdi ex vno simplici antecedente. Inductio verò non nisi ex multitudine particularium concludit vniuersale.

Non potest etiam dici Inductionem habere vim concludendi ex vi propositionis tacitæ, verbi gratia, quod hic, & ille, & ille ignis, sit omnis ignis. Nam hæc propositio in inductione non adhibetur, sed immediatè concluditur vniuersale ex multis particularibus, etiamsi non fiat reductio ad syllogismum, sicut & de Enthymemate dictum est.

Pari ratione ostendi potest Exemplum, speciem argumentationis esse ab aliis distinctam, quia habet peculiarem modum concludendi, vt si dicamus: Aliis hoc licuit, ergo & tibi; qui modus concludendi est ab vno particulari ad aliud. differt autem hic modus concludendi, à modo concludendi Syllogismi, & Inductionis, & Enthymematis, vt patet.

Dicendum est. Præter Syllogismum dari alias species argumentationis essentialiter inter se & à Syllogismo distinctas. Ratio est: Quia vbi est distincta ratio & modus concludendi ibi sunt distinctæ species argumẽtationis: atqui dantur distinctæ specie rationes & modi concludendi. Ergo dantur distinctæ species argumentationis. Maior patet. Quia illatio specificatur à ratione formali concludendi, seu inferendi conclusionem. Minor verò probatur: Quia principia ex quibus infertur *Vera sententia.*

tur

tur Conclusio sunt rationes formales assentiendi conclusioni; atqui dantur diuersa genera principiorum ex quibus infertur conclusio: Ergo dantur diuersæ speciei rationes concludendi. Nam in Syllogismo principia sunt duæ præmissæ, quæ propter connexionem medii cum vtroq; extremo habent vim inferendi conclusionem. In Enthymemate vero non sunt duæ præmissæ neq; propter duplicem illam connexionem medii cum duobus extremis fit illatio, sed propter euidentem connexionem consequentis, cum antecedente, idque ratione materiæ. In inductione ex collectione euidenti omnium particularium, infertur vniuersale, idque absque vllâ forma & virtute Syllogistica: Ergo vt minimum istæ tres erunt species argumentationis distinctæ. habent enim specie distinctos modos principiorum, ad inferendam conclusionem. Exemplum verò & si ab aliis statuatur quarta species argumentationis, vere tamen non habet distinctum specie modum concludendi: Nam si fit ab vno particulari ad aliud, erit Enthymema, & per modum Enthymematis concludet ob cõnexionem consequentis cum antecedente, solùmq; ab Enthymmate differet materia, nõ modo concludendi; quòd in Enthymemate sumatur illatio à ratione: ibi verò ab exemplo: Si verò fit à multis particularibus ad vnum, erit imperfecta inductio vel Enthymema compositum.

Enthymema. *Inductio.* *Exemplum.*

Quod si dicas, hac ratione etiam inductionem & Enthymema reduci posse ad Syllogismum. Respondeo, hanc reductionem esse per accidens Inductioni, & Enthymemati, nam sine illa Inductio & Enthymema habet proprium modum & vim concludendi distinctã à Syllogismo, quod non est in Exemplo.

Potest

Potest autem dubitari, de Sorite, in quo non ex duabus præmissis est illatio, vt in Syllogismo, sed ex tribus, & quatuor, à se de pendentibus, vt si dicam omnis homo est rationalis, omne rationale est risibile, omne risibile est admiratiuum. Ergo omnis homo est admiratiuus. Qui modus concludendi videtur esse distinctus specie ab aliis. Dicendum tamen est Soritem non esse distinctum specie à Syllogismo: quia eundem specie modum concludendi habet cum Syllogismo; nempe ob connexionem medii cum vtroque extremo, solùmque differt à Syllogismo, vt compositus à simplici; habet enim multiplicata media syllogistica, cum in simplici Syllogismo sit vnum tantum medium. Sorites.

DISPVTATIO XIV.

De Demonstratione.

SYllogiſmus diuiditur in demõſtratiuum, Topicum, & Sophiſticum, qui Syllogiſmi differunt tum materia, tum modo concludendi: Nam Syllogiſmus demonſtratiuus verſatur in materia neceſſaria, Topicus in materia probabili, Sophiſticus in falſa: Vnde etiam modum concludendi habent conuenientem materia; nam demonſtratiuus concludit neceſſariò, Topicus probabiliter, Sophiſticus falſo & deceptoriè. qui modi ex materia ipſa oriuntur. De demonſtratione tractat philoſophus in libris Poſteriorum, de Syllogiſmo Topico in libris 8. Topi. de Sophiſtico in duobus libris Elenchorum. Nos verò primùm de eſſentia & proprietatibus demonſtrationis agemus in hac diſputatione, deinde de ſpeciebus demonſtrationis in diſputa-

disputatione sequenti, tandem de effectu demonstrationis, qui est scientia.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit Demonstratio?

DEmonstrationis duas definitiones assignat Aristoteles. Primo Posteri. cap. 2. Altera est, quòd sit Syllogismus faciens scire: altera quòd sit Syllogismus ex veris, primis, immediatis, & notioribus, & prioribus, causisq; conclusionis. Vtraque definitio in vnam concurrit. Nam prior datur per effectum; Posterior per causam; effectus enim demonstrationis est scientia; causa autem scientiæ sunt præmissæ veræ, primæ, immediatæ, notiores, priores, & causam conclusionis continentes. Quocirca siue per causam, siue per effectum tradatur definitio demonstrationis, eandem essentiam demonstrationis explicat. Et quidem de conditionibus principiorum in secunda definitione positis, agemus in sequentibus quæstionibus, nunc priorem definitionem explicabimus, in qua loco generis, ponitur syllogismus, loco differentiæ, facere scire.

Duplex definitio demonstrationis tradita ab Aristotele.

Porrò circa hanc definitionem dubitatur primò, quomodo facere scire, sit propria & specifica differentia demonstrationis, cùm præter demonstrationem sint alii modi sciendi; scimus enim & per definitionem, & per habitum primorum principiorum, vt cùm prima principia immediatè ex terminis agnoscimus. Verbi gratia, omne totum esse maius sua parte. Item scimus

Dubitationes circa definitionem priorem.

per cognitionem intuitiuam, absque vlla demonstratione, sicut cùm Beati videntes clarè Deum, cognoscunt illum perfectè, & quidditatiuè nulla adhibita demonstratione: Non igitur proprium est demonstrationis facere scire. Ad hanc dubitationem respondetur: In definitione demonstrationis, non poni absolutè, quòd faciat scire, sed quòd sit syllogismus faciens scire, seu quòd faciat scire syllogisticè: eo autem modo facere scire, nulli alteri competit, nisi demonstrationi.

Sola Demonstratio facit scire syllogisticè.

Vtrum rectè ab Aristotele definita sit scientia.

Secundò dubitatur, An rectè definiuerit scientiam Aristoteles cùm ait: scire est rem per causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa est, & quod non contingat aliter se habere. Nam vel in hac definitione definit omnem scientiam, vel aliquam tantùm: Si primùm; definitio est falsa; Non enim omnis scientia habetur per causam propter quam res est; sed aliqua habetur immediatè ex terminis, aliqua ex effectu non ex causa: Si secundum, cur igitur absolutè definit scientiam, nulla determinatione apposita? Respondeo Aristotelem definire scientiam solùm discursiuam: hoc est eam quam per discursum acquirimus seu ex præexistenti cognitione, de qua in capite primo docuerat, omnem doctrinam & disciplinam fieri ex præexistenti cognitione: patet autem id, tum quia definit scientiam in ordine ad demonstrationem, seu vt est demonstrationis effectus, demonstratiua autem scientia est discursiua; tum quia scientia homini conueniens, propriè est discursiua, si quidem naturalis modus noster veniendi in cognitionem rerum, est per discursum; res enim ex se nobis sunt ignotæ, quare oportet vt venemur earum cognitionem per discursum: Discursiuam igitur scientiam vult philosophus tunc habere rationem scientiæ perfe-

Discursiua scientia propriè scientia.

perfectam, cùm habetur per causam & necessariò; aliis verò cognitionibus nomen scientiæ vel impropriè vel imperfectè accommodatur. Impropriè, vt cognitioni primorum principiorum; Ea enim cognitio est intellectus propriè, non autem scientia, quia ea quæ sine discursu cognoscimus dicimur intelligere, quæ cum discursu, scire. Similiter & cognitio definitiua proprio nomine dicitur definitio non scientia. Non perfectè autem scientia tribuitur ei cognitioni, quæ habetur per effectum, non per causam, quia non est tam perfecta scientia, sicut ea quæ habetur per causam.

Quid Aristoteles intelligat p alium sciendi modum.

Porro hinc intelligi potest, quo sensu Aristoteles dixerit post definitionem scientiæ: Si igitur inquit est & alius sciendi modus, posterius dicemus. Et quidem certum est apud omnes, per alium sciendi modum intellexisse modum sciendi non per causam, quia enim in definitione scientiæ indicauerat modum sciendi per causam, idcircò an alius modus sciendi, qui non sit per causam detur, promittit se posterius definiturum, quis verò sit ille alius modus sciendi non per causam, non conuenit apud omnes. Quidam enim existimant innui definitionem, quæ facit rem scire immediatè, non per causam: alij putant innui habitum primorum principiorum, qui facit immediatè scire principia. Probabilissimum est quod censet D. Thomas cum plerisq; Aristotelem per alium sciendi modum intellexisse demonstrationem, Quia, quæ facit scire per effectum, non per causam, vt cum demonstramus, hominem esse rationalem, quia est risibilis; loquitur enim Aristoteles de scientia discursiua, quæ simpliciter est scientia, & non comprehendit definitionem & cognitionem primorum principiorum; Eæ enim cognitiones non sunt

Aristoteles per modum sciendi intellexit demonstrationē, Quia.

discursiuæ. Vult igitur scientiam quæ habetur per discursum, absolutè quidem, & simpliciter haberi per causam; quia tunc res perfectè cognoscitur, quando per propriam causam cognoscitur propterquam est: quia tamen datur etiam rei scientia per effectum, vt in demonstratione Quia, quæ est demonstratio à posteriori; idcircò eum quoque modum sciendi non reiicit, sed promittit se de eo tractaturum inferius, tanquam de minus perfecto sciendi modo.

Demonstratio facit scire dupliciter.

Tertiò dubitatur, quomodo demonstratio faciat scire; dupliciter enim id potest intelligi, vel effectiuè, generando in nobis nouam scientiam à se distinctam, ad eum modum, quo præmissæ generant scientiam cõclusionis, vel formaliter se ipsa faciendo nos scire, ita vt scientia sit effectus formalis demonstrationis, sicut esse album est effectus formalis albedinis. Quidam igitur exponunt Aristotelem in priori sensu, ita vt per demonstrationem intelligat præmissas demonstrationis quæ faciunt scire, quia faciunt inferri conclusionem, in qua continetur scientia ex præmissis: At longè melius alij exponunt in secundo sensu: tum quia ita exposuit, ipsemet Aristoteles, cùm ait: scientialem syllogismum dico, secundum quem, eo quod ipsum habemus, scimus: quibus verbis indicat scientiam esse effectum formalé demonstrationis. Nam sicut efficimur albi, eo ꝙ albediné habemus, ita efficimur scientes, eo ꝙ demonstrationé habemus: tum quia demonstratio est principium formale sciendi, sicut albedo est principium formale albi constituens formaliter album in ratione albi: non igitur demonstratio facit nos scire generando aliam scientiam à se distinctam, sed se ipsa perficiendo, & informando intellectum nostrum, ita vt scire formaliter nihil aliud sit, quàm habere demonstrationé, & informari demõstratione. Nam ꝙ prior sententia præ-

Scientia est effectus demonstrationis.

missas solas vocat demonstrationẽ, id falsum est, cùm præmissę solę sint duæ enũciationes, demonstratio verò sit essentialiter syllogismus, & quatenus syllogism⁹, facit scire, vt patet ex definitione demõstrationis. Non cõtinetur aũt ratio essentialis syllogismi, in solis præmissis, neq; præmissæ dici possunt demonstratio, nisi in potentia quia sunt in proxima potentia ad demõstrationem.

Quartò dubitatur, an demonstratio & quidem sola, sit instrumentũ sciendi. Quidam enim ex hac definitione demonstrationis, colligunt solam demonstrationẽ esse instrumentũ sciendi, quia sola facit scire. At nõ potest id vllo modo ex definitione colligi: nã etsi dicatur in definitione quòd demonstratio faciat scire, tamẽ additur quòd per modũ syllogismi faciat scire: Ex hoc autem nõ excluduntur alia instrumenta sciendi quæ non per modũ syllogismi faciunt scire. Imò neq; ex eo videtur colligi posse demonstrationẽ esse instrumentũ sciendi: Nã etsi demonstratio faciat nos scire, tamẽ id non facit per modum instrumenti, & in genere causæ efficientis, sed per modum formæ ad eum modum, quo albedo facit parietem album, nõ per modum instrumenti, sed per modum formæ informantis. *An demonstratio sit instrumentum sciendi, & quidem sola.*

Alij verò abstrahendo ab hac definitione, censent in rigore solã demonstrationem esse instrumentũ sciendi non definitionẽ neq; diuisionẽ: sic.n.argumentant; De ratione instrumẽti est causare effectiuè aliq̃d à se distinctũ; causalitas.n.instrumenti est causalitas causæ efficiẽtis, causa aũt efficiens, causat effectũ à se distinctũ: atqui definitio nõ causat cognitionẽ à se distinctã, sed solùm cognitionẽ definitiuã, seu cognitionẽ essentiæ: ergo nõ potest dici instrumẽtũ ad talẽ cognitionẽ, alioqui esset instrumentũ ad seipsam. Demõstratio verò, quia infert cõclusionẽ à se distinctã, bene dici potest instrumentũ, respectu scientiæ quæ est in conclusione. Ve-

Definitio & demonstratio instrumenta sciendi.

Verùm si proportionaliter loquamur dicendum est, eandem prorsus esse rationem de definitione & demonstratione, ita vt vtrique æquè conueniat, & non conueniat ratio instrumenti, diuersis considerationibus. Nam dupliciter sumi potest demonstratio: Primò in actu signato pro ideä illa & forma & Logicis regulis rectæ demonstrationis, & sic demonstratio Logicè accepta verè & propriè dicitur instrumentum sciendi: quia illud artificium Logicum cognitum, est causa scientiæ demonstratiuæ, quæ scientia est effectus re distinctus à suo instrumento.

Secundò, sumi potest demonstratio in actu exercito pro reali & exercita demonstratione; & sic demõstratio facit quidem scire, verùm non per modum instrumenti, sed per modum formæ facientis, hunc effectum formalem, hoc est, scientiam: sicut albedo nõ per modũ instruméti, sed per modũ formæ informãtis facit parieté album. De ratione. n. instruméti est causare effectiuè nõ formaliter, producédo non informãdo; cùm instrumentũ sit causa in genere efficientis. At demonstratio exercita, causat scientiam, non efficiendo, sed informando: ergo non per modum instrumenti. Deinde instrumentum, cùm sit causa efficiens, debet producere effectum à se distinctum: at demonstratio non causat scientiam à se distinctam, sed solùm scientiam demonstratiuam, hoc est, quæ per ipsam demonstrationem formaliter habetur: Ergo demonstratio exercita, non est instrumentum respectu eius scientiæ, cuius est causa.

Instrumentum causat effectiuè non formaliter.

Quod si dicas, in demonstratione causari effectiuè scientiam conclusionis, Respondeo, causari quidem effectiuè in demonstratione, sed non à demonstratione:

ne: Nam etsi concedamus causari effectiuè à præmissis, certè præmissæ non sunt demonstratio essentialiter, sed meræ enunciationes ad secundam operationem intellectus spectantes, ita vt si solæ sint præmissæ, non sit essentia demonstrationis; quare efficientia præmissarum, non potest dici efficientia demonstrationis.

Pari igitur ratione discurrere possumus de definitione; definitio enim potest accipi dupliciter. Primò Logicè, & in actu signato pro forma, idëa & regulis definitionis, & sic cognita definitio, est verè & propriè instrumentum ad definitionem realem: habetque effectum à se realiter distinctum.

Definitio potest accipi dupliciter.

Secundò sumi potest realiter & in actu exercito, pro reali & exercita definitione, & sic definitio non est instrumentum sciendi: quia non efficit cognitionem à se distinctam, vt bene probat prior sententia. Nam etsi definitio faciat nos scire definitum; tamen id facit non per modum instrumenti, sed per modum formæ, & sicut scientia demonstratiua, non est distincta à demonstratione; ita scientia definitiua, non est distincta à definitione. Loquendo ergo proportionaliter eo modo quo demonstratio est instrumentum sciendi; definitio quoque dici potest instrumentum sciendi: eo verò modo, quo demonstratio non dicitur instrumentum sciendi, neque definitio dici poterit instrumentum. Porrò nostram hanc sententiam quòd definitio sit instrumentum sciendi æquè ac demonstratio, docuit Aristoteles sexto Topicorum capite primo Loco 17. addens rationem, quia ex ignoto facit notam, sicut & demonstratio, vtraque etiam est ex notioribus & prioribus.

Quomodo diuisio sit instrumentum ad inuestigandam definitionem.

Iam verò quod ad diuisionem attinet, ipsimet authores primæ sententiæ concedunt, eam esse instrumẽtum ad inuestigandam, v.g. definitionem, sed non esse instrumentum per se sufficiens absque syllogismo vel demonstratione: vt si velim colligere definitionẽ hominis per diuisionem, dicam homo est substantia, ergo vel corporea vel incorporea: si corporea vel animata vel inanimata, & sic procedam vsq; ad vltimam differentiam, quas differentias non potero sine aliis discursibus concludere.

Definitio non est instrumentum sciendi in demonstratione assumpta pro medio, & hoc propter duo.

Non est dissimulanda quædam responsio authorũ primæ sententiæ, qui dicunt, definitionem esse instrumentum sciendi in demõstratione, cùm assumitur pro demonstrationis medio; id enim non rectè dicitur propter duo. Primò, Quia in demonstratione definitio non assumitur vt definitio, sed vt causa conclusionis. Nam definitio vt definitio, respicit definitum, cuius essentiam explicat, in demonstratione verò accipitur, non respectu definiti, sed respectu conclusionis, cuius est causa: quare etsi definitioni conueniret aliqua ratio instrumenti in demonstratione; ea tamen ratio instrumenti, non esset propria definitionis vt definitio est, sed vt causa est, Secundò: quia definitio in demonstratione est pars quædam demonstrationis, quare sicut tota demonstratio non est instrumentum respectu scientiæ demonstratiuæ, ita neque definitio est pars demonstrationis; vtraque enim in tali casu est causa scientiæ demonstratiuæ per modum formæ, non per modum instrumenti.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

An præmissæ demonstrationis debeant esse veræ.

QVatuor præcipuas proprietates præmissarum demonstrationis assignat Aristoteles: Primò, quòd sint veræ; Secundò, quòd immediatæ & indemonstrabiles, Tertiò quòd necessariæ, Quartò, quòd cõtineant causam conclusionis, quas omnes colligit ex fine ad quẽ præmissæ in demonstratione ordinantur, Media enim debent esse proportionata fini, hoc est talia qualia requirit finis. Cùm ergo præmissæ in demonstratione ordinentur ad scientiam, tanquam ad finem, debent esse proportionatæ scientię, hoc est tales quales requirit scientia. Porrò scientia requirit illas quatuor conditiones dictas, vt suis locis ostendetur. Ergo.

Proprietates præmissarum demonstrationis quot?

Primam igitur proprietatem præmissarum, nempe veritatem, hoc argumento colligit Philosophus textu 5. Non ens inquit, non est scire: Ergo præmissæ, debent esse veræ. Quod si de præmissis intelligatur, hunc sensum, & vim habet. Esse præmissarum, est veritas earum; sunt enim præmissæ entia quædam complexa, consistentia in coniunctione prædicati cum subiecto coniunctio verò prædicati cum subiecto tunc est, quando vera est: Ergo & esse præmissarum, est veritas earum.

Prima proprietas præmissarũ secundum Aristotelem est veritas.

Quia igitur nõ ens nõ est scire: quidquid.n. scitur, eatenus scitur, quaten' ita est, vt cognoscitur, pręmissę verò, vt sint causa conclusionis scientificæ, non solùm sciri

debent, sed etiam magis sciri, quàm conclusio, cùm sint ratio sciendi conclusionem; consequens est, quòd debeant esse veræ, cùm illarum esse, sit veritas.

Si verò ea propositio de ipsa conclusione intelligatur, tunc sensus erit, conclusio de qua habetur scientia, debet esse vera: Non ens enim, seu falsum, non potest sciri: Ergo & præmissæ ex quibus deducitur conclusio, debent esse veræ; Siquidem suam veritatem accipit conclusio à præmissis. Nam licet vera conclusio possit ex falsis præmissis inferri, hæc tamen illatio, non est ex natura rei, cùm conclusio ex natura rei, non sit connexa cum falsis præmissis, sed ex opinione inferentis; Scientia verò debet haberi non ex principiis existimatis, sed verè se habentibus à parte rei. Pro maiori autem horum explicatione.

An & quomodo de falso non possit esse scientia.

Dico Primò: de falso non potest haberi scientia. Explico. Falsum dupliciter sumi potest; vel in actu signato, vel in actu exercito. Priori modo de falso potest haberi scientia. Quia possunt de eo formari propositiones veræ: Nam falsum esse falsum, esse contrarium vero, esse non ens, verum est, & ex consequenti scibile; Posteriori verò modo, de falso non potest haberi scientia. Idque probatur. Primò ratione Aristotelis; Quia non ens non est scire: Falsum autem qua falsum, est non ens: Ergo non potest sciri: Maior patet. Primò inductione in omnibus potentiis; nulla enim potentia non ens cognoscit: Nam neq; visus videt id quod non est; neque auditus percipit sonum non existentem. Deinde ratione: Quia non ens nihil habet in se quo possit esse obiectum potentiæ cognoscentis. Ad hæc, scire est cognoscere rem ita se habere: at non

Non ens sciri non potest.

ens

ens non ita se habet (sumitur enim hîc non ens pro falso) imò contradictorium est verum, quod non ita se habet: Ergo non ens, non potest sciri.

Secundò probatur: scientia est cognitio rei per causam propter quam res est; at falsum, nullam habet causam propter quam sit, quia eo ipso esset verum; quod enim habet causam vt ita sit, verè ita est: ergo falsum sciri non potest. Confirmatur: Quia causa dat esse rei: at falsum qua falsum, non habet esse: ergo neque habet causam.

Tertiò: Scire, & errare, sunt opposita; scire enim est cognoscere, quod non contingat rem aliter se habere: error autem est cognitio rei, quam contingit aliter se habere: Ergo error non est scientia, & ex consequenti, de falso, quod est obiectum erroris, non potest esse scientia.

Quartò: Scire & ignorare sunt opposita: at qui cognoscit rem falso, ignorat illam; quia non cognoscit illam talem qualis est sed qualis non est, ergo falsum sciri non potest.

Quintò: In omni genere quod est falsum, simpliciter non est tale, verbi gratia; Falsum aurum non est aurum; ergo & in genere scientiæ falsa scientia non est scientia; ergo falsum sciri non potest: quia scientia rei falsæ est falsa.

Responderi potest. Non ens non posse sciri scientiâ verâ, posse tamen sciri scientiâ falsâ: quæ duæ scientiæ licet veritate & falsitate differant, tamẽ perfectione essentiali scientiæ non differunt; Perfectio enim essentialis scientiæ consistit in certitudine & euidentia: atqui de falso potest haberi certitudo & euidentia æquè ac de vero; imò sæpe maior, cùm sæpe falsa sint proba-

 biliora

per cognitionem intuitiuam, absque vlla demonstratione, sicut cùm Beati videntes clarè Deum, cognoscunt illum perfectè, & quidditatiuè nulla adhibita demonstratione: Non igitur proprium est demonstrationis facere scire. Ad hanc dubitationem respondetur: In definitione demonstrationis, non poni absolutè, quòd faciat scire, sed quòd sit syllogismus faciens scire, seu quòd faciat scire syllogisticè: eo autem modo facere scire, nulli alteri competit, nisi demonstrationi.

Sola Demonstratio facit scire syllogisticè.

Vtrum rectè ab Aristotele definita sit scientia.

Secundò dubitatur, An rectè definiuerit scientiam Aristoteles cùm ait: scire est rem per causam cognoscere, propter quam res est, quòd illius causa est, & quod non contingat aliter se habere. Nam vel in hac definitione definit omnem scientiam, vel aliquam tantùm: Si primùm; definitio est falsa; Non enim omnis scientia habetur per causam propter quam res est; sed aliqua habetur immediatè ex terminis, aliqua ex effectu non ex causa: Si secundum, cur igitur absolutè definit scientiam, nulla determinatione apposita? Respondeo Aristotelem definire scientiam solùm discursiuam: hoc est eam quam per discursum acquirimus seu ex praeexistenti cognitione, de qua in capite primo docuerat, omnem doctrinam & disciplinam fieri ex praeexistenti cognitione: patet autem id, tum quia definit scientiam in ordine ad demonstrationem, seu vt est demonstrationis effectus, demonstratiua autem scientia est discursiua; tum quia scientia homini conueniens, propriè est discursiua, si quidem naturalis modus noster veniendi in cognitionem rerum, est per discursum; res enim ex se nobis sunt ignotae, quare oportet vt venemur earum cognitionem per discursum: Discursiuam igitur scientiam vult philosophus tunc habere rationem scientiae perfe-

Discursiua scientia propriè scientia.

perfectam, cùm habetur per causam & necessariò; aliis verò cognitionibus nomen scientiæ vel impropriè vel imperfectè accommodatur. Impropriè, vt cognitioni primorum principiorum; Ea enim cognitio est intellectus propriè, non autem scientia, quia ea quæ sine discursu cognoscimus dicimur intelligere, quæ cum discursu, scire. Similiter & cognitio definitiua proprio nomine dicitur definitio non scientia. Non perfectè autem scientia tribuitur ei cognitioni, quæ habetur per effectum, non per causam, quia non est tam perfecta scientia, sicut ea quæ habetur per causam.

Porro hinc intelligi potest, quo sensu Aristoteles dixerit post definitionem scientiæ: Si igitur inquit est & alius sciendi modus, posterius dicemus. Etquidem certum est apud omnes, per alium sciendi modum intellexisse modum sciendi non per causam, quia enim in definitione scientiæ indicauerat modum sciendi per causam, idcircò an alius modus sciendi, qui non sit per causam detur, promittit se posterius definiturum, quis verò sit ille alius modus sciendi non per causam, non conuenit apud omnes. Quidam enim existimant innui definitionem, quæ facit rem scire immediatè, non per causam: alij putant innui habitum primorum principiorum, qui facit immediatè scire principia. Probabilissimum est quod censet D. Thomas cum plerisq; Aristotelem per alium sciendi modum intellexisse demonstrationem, Quia, quæ facit scire per effectum, non per causam, vt cum demonstramus, hominem esse rationalem, quia est risibilis; loquitur enim Aristoteles de scientia discursiua, quæ simpliciter est scientia, & non comprehendit definitionem & cognitionem primorum principiorum; Eæ enim cognitiones non sunt discur-

Quid Aristoteles intelligat p alium sciendi modum.

Aristoteles per modum sciendi intellexit demonstrationē, Quia.

discursiuæ. Vult igitur scientiam quæ habetur per discursum, absolutè quidem, & simpliciter haberi per causam; quia tunc res perfectè cognoscitur, quando per propriam causam cognoscitur propterquam est: quia tamen datur etiam rei scientia per effectum, vt in demonstratione Quia, quæ est demonstratio à posteriori; idcircò eum quoque modum sciendi non reiicit, sed promittit se de eo tractaturum inferius, tanquam de minus perfecto sciendi modo.

Demonstratio facit scire dupliciter.

Tertiò dubitatur, quomodo demonstratio faciat scire; dupliciter enim id potest intelligi, vel effectiuè, generando in nobis nouam scientiam à se distinctam, ad eum modum, quo præmissæ generant scientiam conclusionis, vel formaliter se ipsa faciendo nos scire, ita vt scientia sit effectus formalis demonstrationis, sicut esse album est effectus formalis albedinis. Quidam igitur exponunt Aristotelem in priori sensu, ita vt per demonstrationem intelligat præmissas demonstrationis quæ faciunt scire, quia faciunt inferri conclusionem, in qua continetur scientia ex præmissis: At longè melius alij exponunt in secundo sensu: tum quia ita exposuit ipsemet Aristoteles, cùm ait: scientialem syllogismum dico, secundum quem, eo quod ipsum habemus, scimus: quibus verbis indicat scientiam esse effectum formalé demonstrationis. Nam sicut efficimur albi, eo quod albediné habemus, ita efficimur scientes, eo quod demonstrationé habemus: tum quia demonstratio est principium formale sciendi, sicut albedo est principium formale albi constituens formaliter album in ratione albi: non igitur demonstratio facit nos scire generando aliam scientiam à se distinctam, sed se ipsa perficiendo, & informando intellectum nostrum, ita vt scire formaliter nihil aliud sit, quàm habere demonstrationé, & informari demóstratione. Nam quod prior sententia præ-

Scientia est effectus demonstrationis.

missas solas vocat demonstratioñe, id falsum est, cùm præmissę solę sint duæ enũciationes, demonstratio verò sit essentialiter syllogismus, & quatenus syllogism⁹, facit scire, vt patet ex definitione demõstrationis. Non cõtinetur aũt ratio essentialis syllogismi, in solis præmissis, neq; præmissæ dici possunt demonstratio, nisi in potentia quia sunt in proxima potentia ad demõstrationem.

Quartò dubitatur, an demonstratio & quidem sola, sit instrumentũ sciendi. Quidam enim ex hac definitione demonstrationis, colligunt solam demonstrationẽ esse instrumentũ sciendi, quia sola facit scire. At nõ potest id vllo modo ex definitione colligi: nã etsi dicatur in definitione quòd demonstratio faciat scire, tamẽ additur quòd per modũ syllogismi faciat scire: Ex hoc autem nõ excluduntur alia instrumenta sciendi quæ non per modũ syllogismi faciunt scire. Imò neq; ex eo videtur colligi posse demonstrationẽ esse instrumentũ sciendi: Nã etsi demonstratio faciat nos scire, tamẽ id non facit per modum instrumenti, & in genere causæ efficientis, sed per modum formæ ad eum modum, quo albedo facit parietem album, nõ per modum instrumenti, sed per modum formæ informantis.

An demonstratio sit instrumentum sciendi, & quidem sola.

Alij verò abstrahendo ab hac definitione, censent in rigore solã demonstrationem esse instrumentũ sciendi non definitionẽ neq; diuisionẽ: sic.n.argumentantũ; De ratione instrumẽti est causare effectiuè aliq̃d à se distinctũ; causalitas.n.instrumenti est causalitas causæ efficiẽtis, causa aũt efficiens, causat effectũ à se distinctũ: atqui definitio nõ causat cognitionẽ à se distinctã, sed solùm cognitionẽ definitiuã, seu cognitionẽ essentiæ: ergo nõ potest dici instrumẽtũ ad talẽ cognitionẽ, alioqui esset instrumentũ ad seipsam. Demõstratio verò, quia infert cõclusionẽ à se distinctã, bene dici potest instrumentũ, respectu scientiæ quæ est in conclusione. Ve-

Definitio & demonstratio instrumenta sciendi.

Verùm si proportionaliter loquamur dicendum est, eandem prorsus esse rationem de definitione & demonstratione, ita vt vtrique æquè conueniat, & non conueniat ratio instrumenti, diuersis considerationibus. Nam dupliciter sumi potest demonstratio: Primò in actu signato pro ideã illa & forma & Logicis regulis rectæ demonstrationis, & sic demonstratio Logicè accepta verè & propriè dicitur instrumentum sciendi: quia illud artificium Logicum cognitum, est causa scientiæ demonstratiuæ, quæ scientia est effectus re distinctus à suo instrumento.

Secundò, sumi potest demonstratio in actu exercito pro reali & exercita demonstratione; & sic demõstratio facit quidem scire, verùm non per modum instrumenti, sed per modum formæ facientis, hunc effectum formalem, hoc est, scientiam: sicut albedo nõ per modũ instrumẽti, sed per modũ formæ informãtis facit parietẽ album. De ratione .n. instrumẽti est causare effectiuè nõ formaliter, producẽdo non informãdo; cùm instrumentũ sit causa in genere efficientis. At demonstratio exercita, causat scientiam, non efficiendo, sed informando: ergo non per modum instrumenti. Deinde instrumentum, cùm sit causa efficiens, debet producere effectum à se distinctum: at demonstratio non causat scientiam à se distinctam, sed solùm scientiam demonstratiuam, hoc est, quæ per ipsam demonstrationem formaliter habetur: Ergo demonstratio exercita, non est instrumentum respectu eius scientiæ, cuius est causa.

Instrumentum causat effectiuè non formaliter.

Quod si dicas, in demonstratione causari effectiuè scientiam conclusionis, Respondeo, causari quidem effectiuè in demonstratione, sed non à demonstratione:

ne:

ne: Nam etsi concedamus causari effectiuè à præmissis, certè præmissæ non sunt demonstratio essentialiter, sed meræ enunciationes ad secundam operationem intellectus spectantes, ita vt si solæ sint præmissæ, non sit essentia demonstrationis; quare efficientia præmissarum, non potest dici efficientia demonstrationis.

Pari igitur ratione discurrere possumus de definitione; definitio enim potest accipi dupliciter. Primò Logicè, & in actu signato pro forma, idëa & regulis definitionis, & sic cognita definitio, est verè & propriè instrumentum ad definitionem realem: habetque effectum à se realiter distinctum. *Definitio potest accipi dupliciter.*

Secundò sumi potest realiter & in actu exercito, pro reali & exercita definitione, & sic definitio non est instrumentum sciendi: quia non efficit cognitionem à se distinctam, vt bene probat prior sententia. Nam etsi definitio faciat nos scire definitum; tamen id facit non per modum instrumenti, sed per modum formæ, & sicut scientia demonstratiua, non est distincta à demonstratione; ita scientia definitiua, non est distincta à definitione. Loquendo ergo proportionaliter eo modo quo demonstratio est instrumentum sciendi; definitio quoque dici potest instrumentum sciendi: eo verò modo, quo demonstratio non dicitur instrumentum sciendi, neque definitio dici poterit instrumentum. Porrò nostram hanc sententiam quòd definitio sit instrumentum sciendi æquè ac demonstratio, docuit Aristoteles sexto Topicorum capite primo Loco 17. addens rationem, quia ex ignoto facit notam, sicut & demonstratio, vtraque etiam est ex notioribus & prioribus.

Quomodo diuisio sit instrumentum ad inuestigandam definitionem.

Iam verò quod ad diuisionem attinet, ipsimet authores primæ ſententiæ concedunt, eam eſſe inſtrumẽtum ad inueſtigandam, v. g. definitionem, ſed non eſſe inſtrumentum per ſe ſufficiens abſque ſyllogiſmo vel demonſtratione: vt ſi velim colligere definitionẽ hominis per diuiſionem, dicam homo eſt ſubſtantia, ergo vel corporea vel incorporea: ſi corporea vel animata vel inanimata, & ſic procedam vſq; ad vltimam differentiam, quas differentias non potero ſine aliis diſcurſibus concludere.

Definitio non eſt inſtrumentum ſciendi in demonſtratione aſſumpta pro medio, & hoc propter duo.

Non eſt diſſimulanda quædam reſponſio authorũ primæ ſententiæ, qui dicunt, definitionem eſſe inſtrumentum ſciendi in demõſtratione, cùm aſſumitur pro demonſtrationis medio; id enim non rectè dicitur propter duo. Primò, Quia in demonſtratione definitio non aſſumitur vt definitio, ſed vt cauſa concluſionis. Nam definitio vt definitio, reſpicit definitum, cuius eſſentiam explicat, in demonſtratione verò accipitur, non reſpectu definiti, ſed reſpectu concluſionis, cuius eſt cauſa: quare etſi definitioni conueniret aliqua ratio inſtrumenti in demonſtratione; ea tamen ratio inſtrumenti, non eſſet propria definitionis vt definitio eſt, ſed vt cauſa eſt, Secundò: quia definitio in demonſtratione eſt pars quædam demonſtrationis, quare ſicut tota demonſtratio non eſt inſtrumentum reſpectu ſcientiæ demonſtratiuæ, ita neque definitio eſt pars demonſtrationis; vtraque enim in tali caſu eſt cauſa ſcientiæ demonſtratiuæ per modum formæ, non per modum inſtrumenti.

QVÆ-

QVÆSTIO II.

An præmissæ demonstrationis debeant esse veræ.

QVatuor præcipuas proprietates præmissarum demonstrationis assignat Aristoteles: Primò, quòd sint veræ, Secundò, quòd immediatæ & indemonstrabiles, Tertiò quòd necessariæ, Quartò, quòd cōtineant causam conclusionis, quas omnes colligit ex fine ad quē præmissæ in demonstratione ordinantur, Media enim debent esse proportionata fini, hoc est talia qualia requirit finis. Cùm ergo præmissæ in demonstratione ordinentur ad scientiam, tanquam ad finem, debent esse proportionatæ scientię, hoc est tales quales requirit scientia. Porrò scientia requirit illas quatuor conditiones dictas, vt suis locis ostendetur. Ergo. *Proprietates præmissarum demonstrationis quot?*

Primam igitur proprietatem præmissarum, nempe veritatem, hoc argumento colligit Philosophus textu 5. Non ens inquit, non est scire: Ergo præmissæ, debent esse veræ. Quod si de præmissis intelligatur, hunc sensum, & vim habet. Esse præmissarum, est veritas earum; sunt enim præmissæ entia quædam complexa, consistentia in coniunctione prædicati cum subiecto coniunctio verò prædicati cum subiecto tunc est, quando vera est: Ergo & esse præmissarum, est veritas earum. *Prima proprietas præmissarū secundum Aristotelem est veritas.*

Quia igitur nō ens nō est scire: quidquid. n. scitur, eatenus scitur, quaten' ita est, vt cognoscitur, pręmissę verò, vt sint causa conclusionis scientificæ, non solùm sciri

ens non ita se habet (sumitur enim hîc non ens pro falso) imò contradictorium est verum, quod non ita se habet: Ergo non ens, non potest sciri.

Secundò probatur: scientia est cognitio rei per causam propter quam res est; at falsum, nullam habet causam propter quam sit, quia eo ipso esset verum; quod enim habet causam vt ita sit, verè ita est: ergo falsum sciri non potest. Confirmatur: Quia causa dat esse rei: at falsum qua falsum, non habet esse: ergo neque habet causam.

Tertiò: Scire, & errare, sunt opposita; scire enim est cognoscere, quod non contingat rem aliter se habere: error autem est cognitio rei, quam contingit aliter se habere: Ergo error non est scientia, & ex consequenti, de falso, quod est obiectum erroris, non potest esse scientia.

Quartò: Scire & ignorare sunt opposita: at qui cognoscit rem falso, ignorat illam; quia non cognoscit illam talem qualis est sed qualis non est, ergo falsum sciri non potest.

Quintò: In omni genere quod est falsum, simpliciter non est tale, verbi gratia; Falsum aurum non est aurum; ergo & in genere scientiæ falsa scientia non est scientia; ergo falsum sciri non potest: quia scientia rei falsæ est falsa.

Responderi potest. Non ens non posse sciri scientiâ verâ, posse tamen sciri scientiâ falsâ: quæ duæ scientiæ licet veritate & falsitate differant, tamé perfectione essentiali scientiæ non differunt; Perfectio enim essentialis scientiæ consistit in certitudine & euidentia: atqui de falso potest haberi certitudo & euidentia æquè ac de vero; imò sæpe maior, cùm sæpe falsa sint proba-

 biliora

biliora veris. Idq; patet in Hæreticis, qui pertinacissimè suos errores defendunt pari vel etiam maiori certitudine & euidentia quam alii defendant veritatem. Deinde veritas & falsitas sunt proprietates accidentales cognitionis, vt ex eo patet, quod eadem cognitio, ex vera, fit falsa, mutato obiecto; & Metaphysici docent, veritatem esse proprietatem entis non essentiam: quare & veritas scientiæ non pertinebit ad essentiam scientiæ. Poterit igitur sine veritate consistere essentia scientiæ. Ad hæc scientia constituitur in ratione scientiæ per certitudinem existimatam, & apprehensam: atqui talis certitudo apprehensa, potest æquè esse in scientia falsa, sicut in vera; ergo ratio scientiæ æquè saluatur in scientia falsa, sicut in vera.

Scientia falsa non est essentialiter scientia.

Dicendum tamen est. Scientiam falsam, eo solo nomine, quòd falsa est, non esse essentialiter scientiam: quia in omni genere, quod falsum est non est essentialiter tale. Vnde ad primam rationem respondeo, scientiam falsam habere certitudinem & euidentiam falsam & solùm existimatam certitudinem, non verò realem, & veram certitudinem. Quare ita differt à certitudine & euidentia scientiæ, sicut falsum aurum differt à vero in essentia auri, & similitudo rei à re vera. Quocirca & Hęretici habent solùm similitudinem quãdam certitudinis, non autem essentiam certitudinis.

Certitudo sine veritate non est vera certitudo.

Quod ita demonstro. Essentia rei non potest esse sine veritate; veritas enim est proprietas entis ab eo inseparabilis, & conuertitur cum Ente: Ergo neque essentia certitudinis potest esse sine veritate certitudinis, ita vt & certitudo illa quæ habetur sine veritate solùm sit similitudo quædam certitudinis, absq; essentia certitudinis; sicut homo pictus, similitudinem hominis habet sine essentia.

Vnde

Vnde ad secundam rationem respondeo, Etsi veritas sit proprietas scientiæ (quia & in communi loquẽdo, veritas est proprietas entis) tamẽ est talis ꝓprietas, quæ consequitur ad essentiã terminorũ, & ad essentiã cognitionis. Quanquã datur quædã veritas, quæ sumitur, non ex natura terminorũ, sed ex accidentali eorũ connexione, vt Petrum currere, verum est, quando Petrus currit, falsum quando non currit: & hæc veritas, dicitur accidentalis: Scientiæ autem veritas, cùm sumatur ex natura terminorum, est essentialis, & necessaria, non accidentalis & contingens; vnde non potest scientia mutari de vera in falsam, nisi mutet essentiam.

Scientia non potest mutari de vera in falsam, nisi mutet essentiam.

Ad tertiam rationem Respondeo. Scientiam constitui in ratione scientiæ, per certitudinem quidem apprehensam, sed veram: quia falsa certitudo, non est certitudo essentialiter, sed similitudinariè, vt dictum est. Quod si dicas, intellectum æquè firmiter adhærere obiecto per cognitionem falsam, sicut per veram. Respondeo, non æquè, quo ad essentiam certitudinis, quæ sine veritate non est; nullius enim rei essentia est sine veritate.

Ex quo infero: scientiam falsam quantumuis certam & euidentem non esse æquè perfectam in ratione scientiæ, sicut est vera scientia; deest enim illi perfectio essentialis scientiæ. Imò quantò perfectior est in certitudine, tantò imperfectior est, in ratione scientiæ, & maiorem imperfectionem affert intellectui. Quod declarari potest exemplo vitii: vitium enim, etsi quoad suam entitatem potest inclinare potentius ad suum obiectum, quàm virtus, nunquã tamen æquabit virtutem in perfectione essentiali; imò perfectio vitii, est magna imperfectio voluntatis, & quasi morbus quidam aut qualitas pestilens, quia est quid improportionatum naturæ volun-

Scientia falsa quantò est perfectior in certitudine tanto imperfectior est in ratione scientiæ.

voluntatis, quæ postulat, vt secundum rectam rationem operetur. Quod autem vitium est in voluntate, hoc error seu cognitio falsa, est in intellectu: & quantumuis in se ipsa sit perfecta, respectu tamen intellectus, erit imperfecta; quia illum non perfectum, sed imperfectũ reddit circa cognitionem rei.

At obiicies. Multa demonstrari in Philosophia quæ sunt falsa secundum fidem, vt mundum fuisse ab æterno. demonstrauit Aristoteles; Accidens non posse existere sine subiecto; ex nihilo nihil fieri posse; vnum corpus non posse esse simul in pluribus locis; Ergo de re falsa, potest haberi scientia ac demonstratio.

Verum in Philosophia an falsum secundum fidem.

Respondent quidam Auerroistæ tales conclusiones esse veras in Philosophia, falsas in fide, sed isti errant. Non enim potest idem secundum idem, esse verum & falsum. Verum enim est ens, falsum non ens; sicut igitur non potest idem secundum idem esse ens, & non ens, ita non potest esse verum & falsum. Dices posse esse respectu diuersorum nempe respectu principiorum Philosophiæ verum, respectu fidei falsum. Contra, quando aliqua dicuntur talia per respectum ad aliud, potest accidere vt idem secundùm idem respectu diuersorum sit, & non sit tale, vt eadem quantitas ad diuersa comparata dicitur magna & parua: quia maius & minus comparatiuè dicitur & respectu alterius: at quando aliquid absolutè & essentialiter est tale non per respectum ad aliud, tunc etiam respectu diuersorum quorumcunque, semper erit tale: vt quia homo essentialiter est rationalis, quocunq; respectu sumatur, erit semper rationalis & nunquam erit irrationalis. Pari igitur ratione, quia scientia essentialiter est vera, nullo respectu potest dici

Nõ potest idem simul esse verũ & falsum.

falsa.

falsa, & mutare veritatem scientiæ, esset mutare eius essentiam. Deinde vt bene docet Aristoteles 1. Ethicor. cap. 5. vero consonant omnia, falso autem citò dissonant & dissentiunt: Ergo si conclusiones Philosophicæ repugnāt veritatibus fidei, eo ipso sunt falsæ; verum enim vero nō repugnat, sed id quod repugnat vero necesse est vt sit falsum. Quare Concilium Lateranense rectè definit veritates humanas, non repugnare veritatibus diuinis, & omnes rationes contra fidem, esse Sophisticas, & peccātes contra ipsam Philosophiam; Veritas. n. Philosophica oritur ex lumine naturali, lumen autē naturale est participatio luminis Diuini. Quare sicut lumen Diuinum semper est verum ita & lumen rationis si eo rectè vtamur. Quocirca nō solùm lumen fidei, sed & lumen rationis, cùm sint participationes eiusdem luminis Diuini, semper erunt vera. Notandum autem est, aliud esse, contra rationem esse, aliud supra rationem, aliud contra naturam, aliud supra naturam. Ea igitur quæ fide credimus, non sunt contra rationem, sed supra rationem, non contra naturam, sed supra naturam: Et quamuis in Philosophia demonstrentur quædam ita se habere spectata natura rerum; fides tamen docet aliter posse esse præter naturam rerum & secundum absolutam Dei potentiam, & sic non repugnat vera Philosophia veritatibus fidei.

Non idem sunt esse contra rationem & supra rationem.

Philosophicæ Veritates non repugnant diuinis.

Respondeo igitur ad argumentum. Quæ demonstrantur in Philosophia contra fidem vel sunt absolutè falsa, & falsitatis ex ipsa Philosophia conuinci possunt, vt est mundi æternitas demōstrata ab Aristotele: vel si vera sunt, non sunt contra fidem, etsi in speciem videantur esse contraria fidei: Nam in philosophia demonstrātur spectatis naturis rerum, & secundum ordinem naturæ;

fides autem docet supra naturam & per absolutam Dei potentiam oppositum fieri posse, quæ tamen non sunt verè opposita nec pugnantia. Nam accidens naturaliter nō posse esse sine subiecto, & supernaturaliter posse esse sine subiecto, non sunt pugnātia: quia non sumuntur secundum idem, sed secundum diuersa, nempe secundum naturam & supra naturam.

Ex falsis præmissis nō potest haberi scientia esset enim error & ignorantia.

Dico secundò. Ex falsis præmissis non potest haberi scientia. Probatur primò: quia scientia non potest haberi nisi de re vera, alioqui est ignorātia & error non scientia: at ex falsis præmissis non potest inferri verum formaliter: Ergo ex falsis præmissis non potest haberi scientia. Minor probatur: Quia licet non repugnet ex falso inferri verum materialiter, repugnat tamen inferri verum formaliter, hoc est, quod idcirco sit verum, quia ex illis falsis præmissis infertur: Verum enim, nullam habet connexionem ex natura rei cum falso, neque propterea est verum, quia ex falso infertur, sed quia aliunde habet veram sui causam. Conclusio autem in demonstratione debet esse vera formaliter propter præmissas, alioqui non sciretur in demonstratione propter quid conclusionis. Et sic Aristoteles 2. Prior. cap. 2. ait. Ex falso sequi verum, sed non propter quid, sed quia, quod est, sequi materialiter tantùm, id quod est in se verum, non verò formaliter, vt propterea sit verum quod ex falso inferatur. Secundò probatur: Præmissæ debent continere causam conclusionis propter quam res est, & causa propter quam res est, est causa vera, & verè connectitur in præmissis, tam cum prædicato quàm cum subiecto conclusionis: Ergo præmissæ in demonstratione debent esse veræ.

Ex falso sequitur verum, non propter quid, sed quia hoc est, hoc est materialiter.

Ex dictis patet. Posse ex falsis præmissis haberi scientiam

tiam existimatam vt patet in errore, non autem veram scientiam quæ fundatur in reali & naturali connexione conclusionis cum præmissis.

QVÆSTIO III.

An præmissæ demonstrationis debeant esse immediatæ.

PRimò explicandum est, quid sit propositio immediata: tum quo sensu præmissæ in demonstratione debeant esse immediatæ.

Dupliciter dicitur propositio immediata.

Primò immediatione subiecti.

Quantum ad primum: dupliciter potest dici propositio immediata: Primò immediatione subiecti, quādo prædicatum conuenit subiecto, nullo alio subiecto mediante, cui prius conueniat: sic rationale conuenit homini immediatè, quia nulli alteri subiecto prius conuenit quàm homini. Secundò, immediatione causæ, quando prædicatum conuenit subiecto, nulla alia causa mediante: sic homini conuenit esse animal immediatè, quia nulla causa media intercedit inter hominem & animal, quæ vtrumq; coniungat, sed termini seipsis coniunguntur immediatè, quia vnus est de essentia alterius.

Secūdo immediatione causæ.

Propositio immediata potest esse vtroq; modo tam ratione subiecti, quàm causæ.

Potest verò propositio esse immediata vtroq; modo, tam ratione subiecti, quàm ratione causæ, vt cùm dico hominem esse rationalem, quia rationale nulli subiecto prius competit quàm homini, neque propter aliquam causam mediam competit homini, sed immediatè quia homo est. Potest etiam esse immediata ratione subiecti, non ratione causæ, vt cùm dico hominem esse risibilem, inter hominem & risibile, nullum mediat subiectum, cui prius risibilitas competat, quàm homini; mediat tamen causa, nempe rationalitas, propter quam risibilitas

Potest esse immediata ratione subiecti non verò causa.

Potest ratione causa, non verò subiecti.

sibilitas cōpetit homini: Potest deniq; propositio esse immediata ratione causæ, non ratione subiecti, vt cùm dico, hominem esse sensitiuum, inter hominem & sensitiuum, quæ est differétia constitutiua animalis, mediat subiectum proprium sensitiui nempe animal; prius enim sensitiuum competit animali; & mediante animali, competit homini, non mediat tamen vlla causa, quia essentialia non habent causam.

Propositio immediata accepta est ab Aristotele ratione causæ.

Iam igitur si quæras, quo sensu acceperit Aristoteles propositionem immediatam. Respódeo; accepisse vt est immediata ratione causæ, hoc est vt non habet vllam causam mediam, per quam demonstrari possit. Patet mens Aristotelis in textu 5. vbi pro eodem accepit propositionem immediatam, indemonstrabilem, primam, ita vt ista sint apud Aristotelé Synonyma: Nam dicitur immediata, quia non habet causam mediam; dicitur indemonstrabilis, quia non potest demonstrari per causam; dicitur prima, quia non habet aliam priorem, per quam demonstretur. Vnde in eodem textu definit propositionem immediatam, qua non est alia prior, quæ definitio, non conuenit nisi propositioni immediatæ ratione causæ. Nam quæ est immediata solùm ratione subiecti, habere potest aliam se priorem, per quam demonstretur, vt homo est risibilis, demonstratur per aliam priorem, nempe rationale est risibile.

Propositio immediata nō ratione subiecti, sed ratione causa est indemōstrabilis demōstratione Propter quid.

Ex quo infero. Quod cùm apud Aristotelé propositio immediata sit idem quod indemōstrabilis, & prima, nomine propositionis immediatæ non intellexisse Aristotelem immediatam ratione subiecti: quia hæc & demonstrari potest, & habet aliam se priorem, sed intellexisse immediatam ratione causæ, quia hæc est indemonstrabilis, & prima. Quòd si obiicias, hanc propositionem

fitionem, rationale eſt riſibile, eſſe immediatam ratione cauſæ, & tamen poteſt demonſtrari, tum per effectũ tum per ſubiectum, nempe hominem; quia enim homo eſt riſibilis, ideo & rationale eſt riſibile. Reſpondeo, propoſitionem immediatam eſſe indemonſtrabilem demonſtratione propter quid, ſeu per cauſam; de hac enim loquitur Ariſt. nam demonſtratione à poſteriori, non repugnat demonſtrari.

Propoſitio immediata eſt indemonſtrabilis demonſtratione propter quid.

At obiicies. Non videtur dari vlla propoſitio immediata ratione cauſæ. Primò; quia in omni propoſitione prædicatum coniungitur cum ſubiecto, non temerè, ergo propter aliquam cauſam. Secundò, quia omne ens creatum habet cauſam: at illa connexio prædicati cum ſubiecto eſt quid creatum: ergo habet cauſam. Tertiò; quia omnis propoſitio poteſt per definitioné vel ſubiecti, vel prædicati demonſtrari. Quartò. hæc propoſitio, homo eſt rationalis, quæ maximè aſſeritur immediata, habet medium per quod à priori poteſt probari nempe cauſam finalem; quia enim homo creatus eſt ad beatitudinem, idcirco eſt rationalis.

Impugnatur rationibus contrariis non dari propoſitionẽ immediatam ratione cauſæ.

Reſpondeo dari propoſitiones immediatas ratione cauſæ: quia ſi omnis propoſitio haberet, ſuæ connexionis cauſam à terminis diſtinctam, daretur proceſſus in infinitum in cauſis quarum vna penderet ab altera. Quare vt talis propoſitio eſſet vera, deberet ſupponere infinitas cauſas, ita vt non poneretur vltima, niſi poneretur prima, cùm vltima pendeat ab omnibus, vſque ad primam: & quia infinitum pertranſiri non poteſt, ideò nulla res ſciri poſſet, quia deberet reſolui in infinitas cauſas: Hoc autem tanquam abſurdum refellit Ariſtoteles 2. Met. cap. 2.

Propoſitio immediata non habet cauſam ſuæ connexionis à terminis diſtinctam, alioquin daretur proceſſus in infinitum.

Quare ad primam respondeo terminos in propositione immediata, non temerè coniungi, sed ex causa, quæ tamen ab ipsis terminis non sit distincta, ita vt ipsi termini sint causa suæ connexionis. Ad secundum. Omne ens creatum habet causam effectiuã, sed hæc cum sit extrinseca non pertinet ad demonstrationem, quia est causa potius existentiæ quàm essentialis alicuius cõnexionis. Habet etiam omne ens creatum causam suæ connexionis, sed hæc causa, non est necesse vt sit distincta à terminis, possunt enim ipsi termini esse causa suæ connexionis. Ad tertium. Non omnis definitio, est medium demonstrationis à priori, sed illa tantùm, quæ causam continet conclusionis. Talis autem definitio est subiecti, non autem passionis, vt cum demonstro hominem esse risibilem per definitionem hominis, in qua continetur rationalitas quæ est causa risibilitatis; definitio autem risibilitatis, non continet causam, quia sicut risibilitas est effectus respectu rationalis, ita & definitio risibilitatis habet rationem effectus non causæ.

Definitio subiecti non autem passionis est medium demonstrationis à priori. hæc enim continet causã conclusionis.

Ad quartum. Respondent quidam propositioné illam probari quidem posse per finem, sed non tanquã per causam essentiæ vt essentiæ; finis enim est solùm causa existentiæ & operationum essentiæ, neque essentia est propter finem nisi vel ratione existentiæ vel ratione operationum. Vnde etiam non probatur per finem tanquam per priorem; finis enim non est prior essentia, sed solùm est prior vel existentia, vel operationibus essentiæ; nam mouet agens ad producendum effectum, & est causa essentiæ vt operetur ad talem finem consequendum, Sed melius respondeo satis esse propositionem illam esse immediatam in suo genere causæ,

sæ, ita vt in quolibet genere causæ dentur propositiones immediatæ in illo genere: Nam licet per aliud genus causæ, probari possint, tamen illud genus causæ nō tollit immediationem prioris causæ, quam in illo genere habet respectu sui effectus; non enim mediat inter priorem causam & effectum, sed æquè in suo genere est immediata causa effectus, sicut prior in suo genere erat immediata; ita vt vtraque causa sit æquè prima æquè immediata in suo genere. Denique dico, cùm causa vnius generis probatur, per causam alterius generis, probari tanquam per medium necessariò connexum, quod neque sit prius neq; posterius, sed connexum, sicut cùm probatur risibile per flebile.

In quolibet genere causa dātur propositiones immediata in illo genere.

Quæri autem potest. Quænam propositiones sint immediatæ ratione causæ.

Respondeo esse propositiones triplicis generis: primò loco sunt propositiones essentiales, vt cùm definitio prædicatur de definito, vt cùm dico, Homo est rationalis, homo est animal. Propositiones enim essentiales, non habent causam suæ connexionis à terminis distinctam, sed seipsis termini sunt causa connexionis, in ordine ad vnum tertium, quia nimirum sunt vna essentia tertij conflati ex vtroque, & sic nō dicuntur connecti essentialiter, quasi vnum sit de essentia alterius: sed quòd vtrumque sit de essentia tertij, quod habent ex propriis essentiis & naturis, vt possint concurrere ad vnam essentiam constituendam. Porrò per talem causam, quæ à terminis conclusionis nullo modo est distincta ne per conceptum quidem, non potest esse demonstratio, quia non essent nisi duo termini, & idem demonstraretur per se ipsum.

Triplicis generis propositiones immediata.

Per talem causam quæ à terminis conclusionis ne per conceptum quidē est distincta nō potest esse demonstratio.

Ad

Medium in demonstratione satis est vt sit distinctum per conceptum.

At inquies. In potissima demonstratione, demonstratur homo esse risibilis per rationalitatem, rationalitas autem non est quid distinctum ab homine, cùm sit de essentia hominis: Ergo sufficit ad demonstrationem medium, non distinctum ab altero extremorum. Respondeo medium in demonstratione, nō debet esse ex natura rei distinctum, sed satis est, vt sit distinctum secundum conceptum, quomodo definitio distinguitur secundum conceptum à definito, licet secundum rem sint idem; distinctum enim conceptum, intellectus facit de definitione, ab eo quem facit de definito. Et ratio est; Quia termini respondent conceptibus, & quia de eodem possunt diuersi conceptus formari, ideo idem potest fundare terminos diuersos respondentes diuersis conceptibus. Sic rationale, est distinctus terminus ab homine, quia cùm concipio confusè hominem nihil expresè cogito de rationali, & in conceptu confuso hominis non continetur conceptus expressus rationalis. Vnde hæc propositio, Homo est rationalis, non est identica quia licet termini secundùm rem sint idem, secundum cōceptum tamen confusum, & expressum differunt: Tunc autem est identica propositio, cùm termini nec secundum rem, nec secundum conceptum differunt.

Quando est identica propositio.

Eadem propositio quæ in nostro intellectu est mediata, in intellectu Angeli potest esse immediata.

Ex quo patet, hanc propositionem, Homo est risibilis, in intellectu humano esse mediatam, quia habet medium, per quod demonstratur, nempe rationalitatem, quod medium, licet non sit ex natura rei distinctum ab homine, est tamen distinctum secundum conceptum; quod satis est ad hoc, vt sit distinctus terminus ab homine: Dixi in intellectu humano, quia intellectus humanus format distinctum conceptum de rationali,

&

& homine. At si de intellectu Angelico loquamur, qui non format distinctum conceptum de homine, & rationali, quia non concipit confusè hominem, vt nos, sed expresse, vt rationalem, dicendum est, hãc propositionem homo est risibilis in intellectu Angeli, esse immediatam, quia termini ipsi sunt causa suæ connexionis; Terminus enim homo, concipitur ab Angelo non confusè, sed expresse vt rationalis, ac proindè, vt continens in se causam suæ connexionis cum risibili. Ex quo sequitur Angelum non posse demonstrare hominem esse risibilem per rationalitatem.

Secundum locum habent propositiones causales, in quib. effectus prædicatur de sua causa immediata, vt si dicã rationale est risibile; Tales .n. propositiones sunt immediatæ, quia inter causam immediatã, & effectum non mediat alia causa, Dico causam immediatã: Nam si sit mediata, ea poterit per causam immediatã & proximam demonstrari, vt si dicam discursiuum esse risibile, potest hæc propositio probari per admiratiuum. Nam licet discursus sit causa risibilitatis, tamen est causa remotior, propinqua verò & immediata causa risibilitatis est admiratiuum.

Propositiones causales quæ sint?

Si causa est mediata, potest per causam immediatam demõstrari.

Tertium locum habẽt propositiones negatiuæ, quarum termini non resoluuntur in aliquod genus superius, vt si dicã quantitas non est qualitas. Tales enim propositiones sunt immediatæ quia non possunt resolui termini in aliquid per quod probari possint, si verò termini resolui possint in aliquod superius genus, tũc propositio nõ erit immediata, vt si dicã substantia non est color; talis enim propositio probari potest per genus coloris nempe per qualitatem; quia enim substantia non est qualitas, ideo neque est color.

Propositiones negatiuæ, quæ sint immediatæ.

Rationalitas secundum diuersas sententias est causa immediata & mediata risibilitatis.

Notandum aũt est, q secundum diuersas sententias rationalitas est causa immediata & mediata risibilitatis. Multi enim volunt inter rationalitaté & risibilitaté intercedere discursiuũ & admiratiuũ, ita vt admiratiuum sit immediata & proxima causa risibilitatis. Nos igitur in exemplis vtimur & vtemur aliquãdo cum primâ sententiâ aliquando cum secundâ; Exemplorum enim non requiritur veritas, quod satis est semel monuisse ne putemur nobis contradicere.

Quantum ad secundum, dubitatur an sit necesse & quomodo præmissas in demonstratione esse immediatas ratione causæ.

Præmissæ in demonstratione debent esse immediatæ vel actu vel virtute.

Dico igitur Primò: præmissas in demonstratione, debere esse immediatas vel actu vel virtute. Voco immediatas actu quæ non habent medium per quod demonstrẽtur à priori: immediatas verò virtute quæ etsi sunt actu mediatæ tamen ad immediatas reuocentur.

Dicimus igitur præmissas in demonstratione si nõ sint immediatæ actu debere esse immediatas virtute ita vt necesse sit eas resolui vsque ad immediatas actu. Ratio est: quia præmissæ mediatæ pendent ab immediatis, non minus quàm conclusio pendet ab ipsis præmissis: Ergo sicut conclusio non scitur nisi sciantur præmissæ ita neq; præmissæ scientur nisi cognoscãtur principia immediata, à quibus pendent.

Confirmatur: quia præmissæ vel ignoratæ vel minus perfectè cognitæ, non possunt esse ratio cognoscendi conclusionem; non potest enim effectus excedere suam causam: Ergo neq; notitia conclusionis potest excedere notitiã præmissarũ: at si præmissæ mediatæ non resoluũtur ad immediata principia, necesse est præmissas illas, vel ignorari eò quòd in sua notitia pendeant à principiis immediatis, in quæ non resoluũtur, vel certè

minus

minus perfectè sciri quàm conclusio, si non ex suis propriis principiis, sed aliunde cognoscantur.

At obiicies Primò: Ex præmissis fide diuina cognitis potest inferri conclusio Theologica, vt cùm ex hoc q. Christus est rationalis, infertur esse risibilis, & tamen præmissæ in tali demonstratione, nō resoluuntur in sua principia, sed fide creduntur. Respondeo. Si conclusio Theologica sit necessaria erit demonstratiua & scientifica, quia demonstrantur propter quid, conclusionis. quamuis aūt præmissæ sint mediatæ, & non resoluātur ad immediatas potest tamen ex illis inferri cōclusio demonstratiua; quia tunc prēmissæ mediatæ debent resolui, quando pendēt in sua notitia à suis principiis immediatis ita vt sine tali resolutione non sciantur: At si præmissæ sine resolutione in sua principia, possint æquè p. fectè cognosci, tunc poterit etiā ex illis inferri cōclusio scientifica. Et ita accidit in præmissis Theologicis quæ certissima & indubitata fide creduntur. Vnde propter hanc perfectā certitudinē potest ex illis inferri cōclusio demonstratiua; quia ad substantiā demonstrationis, satis est vt sit demonstratio per causam verā perfectè cognitam & q. non cōtingat aliter se habere. Fateor tamē demonstrationes Theologicas non esse omninò perfectas: etsi enim non desit illis certitudo, deest tamen euidentia cùm ex principiis ineuidentibus & sola fide creditis procedant.

Conclusio Theologica an demonstratiua.

Quando præmissæ mediatæ debeāt resolui.

Obiicies secundò. Satis esse ad demonstrationē supponere præmissas ante demonstratas, siue à se, siue ab aliis; ex talibus enim præmissis potest inferri conclusio demonstratiua sine alia resolutione in principia, dummodò firmiter statuatur illas esse iam demonstratas. Respondeo. nullo modo id satis esse; Præmissę enim nō possunt maiorē notitiam afferre conclusioni,

Nõ satis est ad demonstrationem supponere præmissas ante demonstratas, sed debent resolui in principia ab ipso qui vult inferre cõclusionem.

quam habeant in seipsis; sua enim noticia notitiam conclusionis faciunt: & sicut ignis non potest magis illuminare quàm sit ipse lucidus: ita præmissæ non possunt magis illustrare conclusionem quàm ipsæ luceant in intellectu. Quare si quis actu non habeat demonstrationem præmissarum, sed solùm supponat & credat ab alio demonstratas, is non habebit demonstrationem absolutè sed tantùm ex suppositione & fide premissarum. Debent igitur præmissæ ab eodem sciri actu qui ex illis aliquid demonstrat, quia illa suppositio scientiæ, non est scientia, sed quædam cognitio imperfecta præmissarum; ex cognitione autem imperfecta præmissarum non potest perfecta & scientifica notitia conclusionis haberi: Estque alia ratio de præmissis fide diuina creditis: Nam fides diuina affert præmissis perfectissimam & summam certitudinem, vnde ex illis potest inferri necessariò conclusio. At verò illa suppositio qua supponuntur præmissæ demonstratæ, non est perfecta cognitio præmissarum, sed existimata & opinio probabilis, quod sint demonstratæ, quæ opinio innititur vel fidei humanæ vel rationi probabili, quorum neutrum sufficit ad summam certitudinem faciendam.

Diuersa ratio est de præmissis fide diuina creditis.

Ex præmissis ab alio factis non demonstratur conclusio.

Ex quo infero Primò: non sufficere ad demonstrationem supponere præmissas demõstratas, ab alio, quia in demonstrantis intellectu illæ præmissæ ignorantur, aut saltem imperfectè cognoscuntur: ergo non possunt esse ratio perfectè sciendi conclusionem; alioqui discipulus posset ex principiis præceptori notis, sibi verò ignotis, demonstrationes conficere & scientiam rerum habere cùm tamen ex scientia Magistri, & ignorantia discipuli non possit vlla confici demon-

demonstratio; quemadmodum ex principiis, quæ beati clarè vident in cælo, nos non possumus quidquam demonstrare scientificè, solùm ex eo, quod illa principia ignoramus, & ex nobis ignotis non possumus venire ad notitiam aliarum rerum.

Infero secundò. Non satis esse ad demonstrationẽ, præmissas esse notas demonstranti in habitu; quia nimirum antè habuit illarum demonstrationem, sed necesse est vt sint notæ in actu, quia ex notitia actuali præmissarum, non ex habituali, proceditur ad inferendam conclusionem, vnde quanta fuerit notitia actualis præmissarum, tanta habebitur & conclusionis: Habitus autem ille præcedens nihil confert ad actualem notitiam præmissarum, cùm non influat in eas, solumq́; est mera suppositio notitiæ antè habitæ quæ non sufficit ad scientiam.

Præmissa necesse est vt sint nota demonstranti in actu non verò in habitu.

At inquies, si præmissæ pendeant à pluribus demonstrationibus illæ demonstrationes non possunt simul actu haberi; ergo debent necessariò præsupponi. Respondeo, posse intellectum se reflectere super illas & per modum obiecti illas sibi repræsentare, & hoc satis est ad actualem notitiam præmissarum. Rectè igitur Aristot. 1. Top. cap. 1. demonstrationem definit esse Syllogismum ex veris, & primis, aut talibus, quæ per aliqua vera & prima cognoscuntur.

Satis est ad actualem notitiam præmissarum vt intellectus sibi eas repræsentet per reflexionem.

Dico secundò. In demonstratione potissima præmissas debere esse immediatas actu, neque sufficit quòd sint immediatæ virtute: Nam licet id ad alias demonstrationes non potissimas sufficiat, tamen in demonstratione potissima, debent esse omnia potissima & perfectissima: præmissæ autem immediatæ actu sunt potiores & perfectiores immediatis virtute, quia hæ in sui

Demonstratio potissima requirit præmissas immediatas actu, non virtute.

 cogni-

cognitione dependent ab aliis, illæ verò non dependent. Deinde in potissima demonstratione demonstratur propria passio de proprio subiecto, per propriam causam: hoc autem esse non potest nisi vtraque præmissa sit immediata actu; nam maior erit causalis, minor essentialis, vt si dicam; Omne rationale est risibile, omnis homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis.

In demonstratione, & præmissæ, & earũ rationes contrariæ, debent perfectissimè cognosci.

Notat autem Aristoteles ad finem cap. 2. in demõstratione potissima præmissas non solùm debere perfectissimè cognosci; sed etiam ea quæ sunt opposita præmissis esse prorsus incredibilia, ita vt sciat demonstrans soluere rationes contrarias; Oportet enim inquit, simpliciter scientem à credulitate impermutabilem esse; hoc est, oportet contrariis opinionibus non moueri. quod requiritur quidem ad potissimam demonstrationem, tamen ad alias demonstrationes sufficit, vt ex propriis principiis, secundum se cognitis, conclusio demonstretur; ab illis enim tantùm pendet conclusio per se. Resistere verò contrariis opinionibus, pertinet quidem ad perfectionem quandam scientiæ, non tamen ea perfectio est essentialis, sed accidentalis, quare sine illa potest esse scientia.

Discrimen inter demonstrationem potissimam & alias.

An præmissæ resoluendæ sint non solùm ad principia propria, sed etiam cõmunissima.

Ex quo etiam soluitur illa quæstio, An præmissæ resoluendæ sint non solùm ad principia propria, sed etiam ad illa communissima, Quodlibet est vel non est. Dicendum enim est per se & essentialiter requiri primam resolutionem quia à propriis principiis, per se pendet demonstratio, vt pote in quibus continetur causa conclusionis. Posteriorem verò resolutionem non requiri per se & essentialiter ad conclusionem, cuius notitia pendet sufficienter à propriis principiis, sed

sed ad defendenda principia contra aduersarium, & ad deducendum aduersarium ad impossibile; defensio autem demonstrationis contra aduersarium, est quid accidentale demonstrationi.

Quæri etiam solet: An omnis propositio immediata, sit per se nota & è conuerso. Respondeo, si ex natura rei loquamur, omnis propositio immediata, est per se nota: quia non habet medium aliquod ex natura rei, per quod cognoscatur à priori, sed immediatè ex ipsis terminis fit nota: quia termini sicut sunt causa immediata suæ connexionis, ita & suæ cognitionis. Si verò loquamur respectu nostri, sic potest propositio immediata quoad nos non esse per se nota, quia nimirum terminos eius non perfectè apprehendimus: Nam licet cuicunque intellectui terminos benè intelligenti, sit per se nota, ei tamen qui terminos non perfectè intelligit, potest non esse per se nota. Similiter propositio mediata, etsi ex natura sua non sit per se nota, cùm pendeat in sua notitia à causa à priori, per quam demonstrari potest: tamen per accidens quoad nos, potest esse per se nota, non per aliud medium, vt si sensu videamus ecclypsim, fit nobis ecclypsis per se nota, etiamsi demonstrationem non adhibeamus.

Quomodo propositio immediata sit per se nota dupliciter explicatur.

QVÆSTIO IV.

An præmissæ in demonstratione debeant esse priores & notiores naturâ conclusione.

ARistoteles tex. 5. probat, principia demonstrationis esse priora natura: quia sunt causæ: causa enim est

eſt prior natura ſuo effectu. Notiora verò natura probat ex eo, quia ſunt præcognita, non ſolùm illo altero modo, quòd intelligantur, ſed & eo, quòd cognoſcantur quod ſunt: hoc eſt non ſolùm præcognoſcuntur antè concluſionem præcognitione quid nominis, ſed etiam præcognitione quod ſint: præcognoſci autē principia quod ſint eſt præcognoſci illa vera eſſe.

Præmiſſa in demonſtratione ſunt priores cōcluſione duplici de cauſa.

Dico primò. Præmiſſas in demonſtratione eſſe priores naturâ concluſione. Probatur ratione Ariſtotelis. Quia ſunt cauſæ concluſionis. Dupliciter autem præmiſſæ dici poſſunt cauſa concluſionis. Primò; quia continent veram cauſam concluſionis. Dices, hoc non eſt ipſas præmiſſas eſſe cauſas, ſed continere cauſam. Reſpondeo in demonſtratione cauſam, eatenus eſſe cauſam concluſionis quatenus in præmiſſis coniungitur cum prædicato & ſubiecto concluſionis; non enim abſolutè ex cauſa infertur concluſio, ſed ex connexione cauſæ cum extremis, quæ fit in præmiſſis. Ex tali enim connexione ſequitur ipſa quoque extrema connecti inter ſe in concluſione. Quocirca præmiſſæ ipſæ continentes dictam connexionem cauſæ cum extremis ſunt per ſe cauſæ concluſionis.

Secundò dici poſſunt cauſæ conſequentiæ, quod virtute formæ & diſpoſitionis terminorum, ſint cauſa, vt ſequatur ex neceſſitate concluſio. Verùm hæc ratio cauſæ, eſt communis demonſtrationi cum aliis Syllogiſmis, prior verò eſt propria demonſtrationi.

In demonſtratione præmiſſa ſunt priores, &c.

Quod ſi quæras an in Syllogiſmo præmiſſæ ſint priores natura concluſione. Reſpondeo, eo modo quo ſunt cauſæ concluſionis eſſe quoque natura priores concluſione; Prioritas enim naturæ eſt prioritas cauſæ. Quare præmiſſæ in demonſtratione abſolutè ſunt prio-

res

res naturâ conclusione quia sunt causæ non solùm consequentiæ sed etiam consequentis, in aliis verò Syllogismis sunt solùm causæ consequentiæ non consequentis, idcircò secundum quid sunt natura priores conclusione.

causæ tamen consequentia, quàm consequentis. In Syllogismis verò solùm causa consequentia.

Dico secundò. Præmissas in demonstratione esse notiores natura conclusione. Ratio est; Quia causæ sunt notiores naturâ; at præmissæ sunt causæ conclusionis. Ergo sunt notiores naturâ. Et hoc modo intelligenda est ratio Aristotelis, quæ etsi videatur omnibus præmissis cuiuscunque Syllogismi applicari posse, siquidem in omni Syllogismo præmissæ debent præcognosci, vtraque præcognitione: tamen Aristoteles non absolutè hoc dixit, sed locutus est de præmissis quas dixerat esse causas conclusionis, & has ait esse notiores naturâ, quia præcognoscuntur ante conclusionem non quomodocunque sed vt causæ: Hoc autem modo habere præmissas notiores naturâ conclusione proprium est demonstrationi.

Præmissæ in demonstratione sunt notiores natura conclusione.

Pro quo notandum est. Notius natura esse illud à quo pendet notitia alterius ex natura rei, quomodò causa est notior natura effectu, effectus enim sicut in esse, ita & in cognosci pendet ex natura rei à sua causa, sic etiam singularia pendent in esse, & cognosci ab vniuersalibus; vniuersalia enim sunt essentiæ singularium, vnde vniuersalia sunt priora & notiora natura singularibus, Notius autem quoad nos est illud quod à nobis prius vel facilius cognoscitur, licet ab illo notitia rei non pendeat ex natura sua; quomodo singularia dicit Aristoteles esse notiora quoad nos vniuersalibus, quia singularia sunt sensibilia, vniuersalia autem vt vniuersalia non sunt sensibilia, sensibilia verò sunt nobis notiora

Quid sit notius natura?

Quid sit notius quoad nos?

Ff quia

quia prius & facilius à nobis cognoſcuntur; ſiquidem omnis noſtra cognitio incipit à ſenſu; Sic etiam effe-ctus vt plurimum ſunt nobis notiores quia ſunt ſenſibiles; cauſæ autem minus ſunt ſenſibiles, quia minus ſunt notæ.

Quomodo Vniuerſalia ſint notiora natura & nobis ſecundum Ariſtotelem.

Quod ſi quæras quo ſenſu Ariſtot. hîc tex. 5. dicit vniuerſalia eſſe notiora naturâ non nobis, in 1. verò Phyſ. docet contrarium tex. 4. & 5. ab vniuerſalibus procedendum eſſe ad ſingularia tanquam à notioribus nobis; totum enim (inquit) & confuſum eſt notius nobis, vniuerſalia autem ſunt totum quid & confuſum reſpectu ſingularium.

Reſpondeo omiſſis variis expoſitionibus, hoc loco, Philoſophum loqui de vniuerſali vt opponitur ſingulari, & eſt à ſingulari abſtractum. Ait igitur ſingulare quoad nos eſſe notius, quia propinquius ſenſui, vniuerſale ignotius, quia remotius à ſenſu vtpote abſtractum, non enim ſenſus percipit vniuerſale ſed ſingulare, vt idem Philoſophus docet 2. Poſterio. vltimo. Porro eo fine id dixit Ariſtoteles vniuerſale eſſe ignotius nobis, notius autem naturâ: quia demonſtratio procedit per cauſas non ſingulares ſed vniuerſales. Verbi gratia, demonſtratur hominem eſſe riſibilem per rationalitatem non hanc vel illam ſed in communi & abſolutè acceptam, ita vt ſit neceſſe in demonſtratione cauſam abſtrahi à ſingularibus, & eam in vniuerſali conſiderari; cauſa autem in vniuerſali eſt nobis ignotior dupliciter: Primò quia abſtracta: concreta enim ſunt notiora abſtractis: Secundò; quia vniuerſalis & reſpiciens multa; facilius enim eſt cognoſcere hanc rationalitatem quàm omnē rationalitatem, quia ad hoc plura cognoſcenda ſunt quàm ad illud. Summa igitur rei eſt quia Ariſto-

Quia demonſtratio procedit per cauſas Vniuerſales, ideò Ariſtoteles dixit Vniuerſalia eſſe notiora natura.

Cauſa in Vniuerſali eſt nobis ignotior dupliciter,

Aristoteles 1. Poster. considerat vniuersalia quatenus sunt & abstracta & ad plura se extendunt, hoc autem modo vniuersalia sunt ignotiora nobis, vt dictum est, idcircò dixit absolutè, vniuersalia esse ignotiora nobis. In primo verò Physicorum comparat vniuersalia cum minùs vniuersalibus quatenus in suis singularibus nobis innotescunt & dicit, magis vniuersalia id est singularia magis vniuersalium, esse notiora nobis, minus vniuersalibus id est singularibus minus vniuersalium: Idque ex eo probat quod cõfusa & indeterminata facilius à nobis cognoscuntur (vt pote imperfecta) quam distincta & determinata; vniuersale autem quò magis est vniuersale, est magis confusum & indeterminatum & imperfectum, quàm minus vniuersale quod est magis distinctum & determinatum & perfectum. Quocirca vtrumq; verum est diuersa ratione: Magis vniuersalia esse nobis notiora & ignotiora.

Patet verò hanc esse mentem Aristotelis. Primò ex fine: Ex eo enim quod vniuersalia sunt nobis notiora, infert procedendum esse ab vniuersalibus ad minus vniuersalia cognoscenda, à genere ad speciem: & de facto ita procedit ibi in inuestigandis principiis; Prius enim considerat principia sub communissima ratione & maximè generica, & quærit an principium sit vnum an plura? si plura an finita vel infinita: Si finita an tria vel plura vel pauciora. Item an mobilia vel immobilia: His verò rationibus genericis determinatis venit ad specificas rationes principiorum naturalium. Secundò ex exemplis. Totum enim inquit est notius quia confusum & indeterminatum. V. G. Totam imaginem prius & facilius cognoscimus in confuso, tum verò singulas eius partes maiori cum labore distinguimus. Vniuersale

Mens Aristotelis variis comprobatur.

1.

2.

uersale autē est totum quoddam continens sub se multas species confusè & indistinctè. Similiter definitum facilius cognoscitur quàm definitio, quia indistinctè & confusè significat: definitio autem distinctè & determinatè quoad singulas partes. Similiter pueri primùm omnes viros indistinctè apprehensos patres appellant, & omnes fæminas matres, postea autem distinctè & determinatè concipiunt. Quæ omnia indicant, sub ratione generica facilius rem cognosci, quàm sub specifica. Itaque licet quoad vniuersalitatem & abstractionem vniuersaliora sint nobis ignotiora: tamen vt existunt in singularibus sunt nobis notiora: Nam quo magis sunt vniuersalia, dicunt magis imperfectam entitatem, imperfecta autem facilius cognosci possunt, quia ad ea minus virium requiritur, sicut & ad minora onera portanda: de qua re plura in primo Phys.

Si causa sint notissima præmissas in demōstratione esse notiores tam natura quàm quoad nos.

Quod si quæras an præmissæ in demonstratione debeant esse notiores tam naturâ quam quoad nos. Respondeo, posse quidem esse vtroque modo notiores si causæ sint notissimæ vt in Mathematicis. Neque obstat quod hîc docet Philosophus non idem esse notius nobis & natura, id enim non eo sensu accipiendū est quod nunquam possint ista concurrere, sed solùm quod alia ratione dicatur aliquid nobis notius, alia notius natura.

Quomodo intelligendum nō idem notius nobis & natura.

Dico tamen non esse id necesse vt præmissæ in demonstratione sint notiores nobis & natura, quia vt plurimū causæ sunt nobis ignotiores quia minus sensibus expositæ. Quare præmissæ cùm contineant causam conclusionis, non est necesse, vt sint nobis notiores.

Quod si obiicias. Præmissas Aristotele teste debere esse nobis magis notas, quàm conclusionem cùm sint ratio cognoscendi conclusionem: Ergo debent esse notiores

notiores nobis. Respondeo dupliciter aliquid potest dici notius nobis vel quia facilius & prius secundum modum nostrum cognoscendi vel quia perfectius à nobis cognoscitur. Nos igitur hîc loquimur de notiori nobis primo modo: nam singularia & sensibilia ab Aristotele dicuntur notiora nobis, quia prius secundum ordinem nostri modi cognoscendi, & facilius quàm vniuersalia & insensibilia à nobis cognoscuntur; Posteriori verò modo præmissæ dicuntur notiores nobis quia (siue prius & facilius siue difficilius cognoscantur) debent perfectius cognosci, & magis sciri quàm conclusio. & sic cognitæ, debent præcedere notitiam conclusionis. *Dupliciter potest aliquid dici notius nobis.*

QVÆSTIO V.

An præmissæ in demonstratione debeant esse magis, id est, perfectius notæ quàm conclusio.

ARistoteles sub finem tex. 5. probat in demonstratione magis sciri præmissas quàm conclusionem, & necesse esse vt magis credatur principiis quàm conclusioni, semper enim, inquit, propter quod est vnumquodque tale, & ipsum magis: vt propter quod amamus, illud amicum magis; At propter præmissas credimus conclusioni & scimus conclusionem: Ergo magis credimus præmissis quàm conclusioni & magis scimus præmissas quàm conclusionem.

Contra quam rationem Aristotelis multæ difficultates obiiciuntur. Videtur enim tota fundari in hoc

quòd causa sit magis talis quàm effectus quod non est semper verum. Sol enim est causa caloris cùm ipse non sit calidus, vinum est causa ebrietatis cum ipsum non sit ebrium. Deinde esto, intelligatur ratio Aristotelis non de omni causa, sed de ea quę talis est qualis effectus, adhuc tamen non est necesse causam magis esse talem, sed satis est esse æquè talem; Ignis enim generans est æquè calidus ac ignis à se genitus; Potest enim causa adæquatum sibi effectum producere. Quare & præmissæ poterunt producere certitudinem sibi æqualem.

Omissis variis expositionibus quas ad saluandam rationem Aristotelis varij excogitarunt, dico non recedendum esse ab ipsa expositione Aristotelis, qui satis seipsum in textu explicauit; quo sensu illam propositionem acceperit. Propter quod vnum quodque tale & illud magis. Duo igitur requirit Aristoteles ad illam propositionem verificandam. Primò, vt vtrumque sit tale. Secundò, vt vnum sit tale, quia aliud est tale; ita vt vnum esse tale sit ratio & causa proxima & formalis, cur aliud sit tale. Vtraque conditio colligitur ex ipso Axiomate. Prima quidem ex illis verbis, Magis tale, non potest enim dici magis tale, nisi sit tale. Posterior ex illis, Propter quod, quibus significatur causa proxima non remota, ita vt sit sensus, cum aliquid est tale propterea quod aliud est tale, illud aliud erit magis tale. Quod patet tum ex fine, & applicatione huius propositionis, tum ex exemplo. Exemplum affert Aristoteles, cùm vnum amamus propter aliud; tunc enim vtrumque amatur, sed illud magis propter quod aliud amatur, hoc enim amatur per se illud verò propter aliud: à quo etiam mutuat causam

Sensus axiomatis illius, Propter quod vnũ quodque tale, &c.

sam

sam amoris. Applicat verò propositionem Aristoteles ad demonstrationem; quia enim conclusionem scimus propter principia, ideo principia magis scimus, in qua applicatione vtrumque inuenitur: Nam & principia sciuntur, & conclusio scitur: sed conclusio scitur propter principia, tanquam propter rationem formalem sciendi, & idcircò ipsa principia magis sciuntur, quia per se sciuntur & sunt ratio sciendi conclusionem.

Hoc igitur sensu propositio dicta verissima est, & omnes instantiæ in contrarium facilè dilui possunt, defectu vel primæ vel secundæ conditionis, vt si quis opponat. Petrum esse ebrium propter vinum, Ergo vinum est magis ebrium, non valet ob defectum primæ conditionis, quia vinum non est ebrium, quare nec magis nec minus est ebrium: neque etiam ideo Petrus est ebrius quia vinum est ebrium. Similiter si quis dicat. Filius est homo propter patrem, ergo pater est magis homo, non valet ob defectum secundæ conditionis; Non enim filius est homo quia pater est homo; hæc enim causa non est sufficiens & proxima generationis filij, sed tantùm remota & sine qua non; vt per se manifestum est; nam & alij præter patrem sunt homines, & pater nisi generet actu non erit pater.

Quo etiam modo non valet; Ignis genitus est calidus propter ignem generantem, ergo ignis generans est magis calidus, non enim ignis genitus ideo est calid' quia ignis generans est calidus, hæc enim non est proxima causa talis effectus, sed calefactio quæ æquè potest esse ab actu calido sicut à virtute calido. Spectatur autē ista ratio proxima præcipuè in materia obiectorum poten-

potentiarum; quando enim vnum obiectum est ratio formalis aliud vel cognoscendi, vel volendi, tunc ipsum est magis cognitum vel volitum.

Præmissa sunt magis notæ cõclusione propter independentiam in cognitione.

Iam igitur si quæras quo sensu præmissæ dicuntur magis notæ quàm conclusio. Respondeo non esse magis notas propter maiorem intensionem, sed propter independentiam in cognitione; quia enim præmissæ sunt per se notæ & independentes ab alio, conclusio verò est nota propter præmissas & cum dependentia à præmissis, ideò præmissæ sunt magis notæ quàm conclusio. Nam quod ad intensionem attinet, potest vnum cognosci vel amari propter aliud, etiamsi vtrumque actu æquè intenso cognoscatur & ametur. Vt si quis amet patrem propter se, filium verò propter patrem, potest æquè intensum actum amoris habere circa vtrumque, cùm ex libera voluntate pendeat intensio actus. Simili ratione potest quis æquali intensione amare finem & media: Nam si eodem actu potest quis amare media propter finem, qui actus non est magis intensus vt terminatur ad finẽ, quàm vt terminatur ad media, cùm sit vnus & idẽ, certè si fuerint distincti act⁹ circum finẽ & media, poterunt etiã esse æquè intensi. Quòd verò ratione independentiæ in cognitione, sint præmissæ magis notæ quàm conclusio, patet: quia cognitio indepẽdens est perfectior, cognitione dependẽte, idque in genere cognitionis, magisque res cognoscitur quando independenter cognoscitur minus quando dependenter.

Dices, ignis genitus nõn est minus calidus ex eo quod dependet ab igne generante. Respondeo vtrumque ignem tam generantem quàm genitum esse dependentem, ideoque eo nomine vnum non esse magis vel mi-

nus;

nus perfectum altero. Deinde dupliciter aliquid potest dependere ab altero: per se vel per accidens. Per se pendet quod ex vi suæ essentiæ dependet ab altero, quâ tale est: per accidens verò quod dependet quidem de facto ab altero, non tamen ex vi essentię, quia essentia non postulat vt fit ab isto, sed æquè potest esse ab altero. Sic ignis genitus dependet à generante solùm per accidens, non verò essentialiter quia potuit sine illo generari, & ex sua essentia non requirit, vt ab illo generetur. Conclusio verò dependet à præmissis in sui notitia essentialiter, quia dicit ordinem ad præmissas tanquam ad rationem formalem assentiendi. Id ergo quod dependet ab alio per se & essentialiter, est imperfectius illo quod est in eo genere dependens.

Dupliciter aliquid potest dependere ab altero per se & per accidens.

At inquies præmissæ mediatæ dependent etiam ipsæ ab aliis præmissis: Ergo saltem tunc non erunt magis notæ quàm conclusio, Respondeo. Præmissas mediatas minus dependere quàm conclusionem: quia à paucioribus præmissis dependent, quàm conclusio, vnde quia sunt magis propinquæ principiis immediatis, sunt magis certæ quàm conclusio.

Sed obiicies primò. Causa non impedita potest producere æqualem sibi effectum: Ergo & præmissæ possunt producere æqualé sibi certitudiné. Resp. verũ id esse de causis vniuocis non æquiuocis; Causa enim æquiuoca semper est, nobilior & perfectior suo effectu: principia autem, sunt causa æquiuoca respectu conclusionis. Deinde etiam causa vniuoca non æquè perfectum producit effectum in remoto, sicut in proximo vt patet in igne calefaciente: Ergo etiam principia im-

Causæ vniuocæ possunt æqualem sibi producere effectũ non vero æquiuocæ.

mediata non æquè perfectam certitudinem causabunt in remota conclusione sicut in proxima.

Obiicies secundò: Interdum conclusio nobis est magis nota, quàm præmissæ, quia est magis sensibilis, Respondeo per accidens esse quod aliunde conclusio sit magis nota; nam sub ea ratione sub qua ex præmissis infertur, est minus nota quàm præmissæ.

Obiicies tertiò. Saltem tunc quando causa fit nobis nota ex effectu vt cõmuniter accidit, non potest in præmissis esse notior effectu. Respondeo potest quidé intellectus ex effectu venire in cognitionem causæ: tamen postquam cognouit causam ex effectu, penetrat illam tanquam obiectum sibi proportionatũ, & non amplius assentitur illi propter effectũ, sed propter se ipsam, licet prima origo cognitionis fuerit ab effectu: Tunc verò ex causa sic penetrata independenter ab effectu, procedit ad cognoscendum scientificè effectum, in qua cognitione causa magis cognoscitur quàm effect⁹, quia est ratio cognoscendi effectum. Similiter si huius propositionis, Omne totum maius est sua parte, primam notitiam habuerim ex experiétia sensibili in ligno, postea tamen cum ipsam propositionem secundùm se penetro magis, & intelligo, fit vt ex ea sic cognita, inferam aliquid.

Intellectus quomodo ex effectu possit venire in cognitioné causæ maiorem.

Obiicies quartò. Non potest esse maior certitudo quàm cùm ita res creditur vt impossibile sit aliter se habere: at hoc modo scitur conclusio in demonstratione vt patet ex definitione scientiæ: Ergo præmissæ non possunt magis sciri quàm conclusio. Respondeo esse quidem illam summam certitudinem cum existimatur impossibile rem aliter se habere, ita vt vltra illam non detur maior certitudo: tamen intra latitudinem ipsius potest dari maior & minor certitudo, vtpote

si ha-

si habeatur per medium magis vel minus immutabile. Sic credere aliquid propter authoritatem diuinam impossibile aliter se habere, est magis certum, quàm id ipsum credere per demonstrationem à priori vel posteriori, quia magis impossibile est id quod Deus dicit non esse verum, quàm id quod demonstratur: Est enim Deus ens magis immutabile & necessarium quàm quodlibet ens creatum.

Datur maior vel minor certitudo si habeatur per mediũ magis vel minus immutabile.

Quæri etiam potest. An necesse sit vtramque præmissam esse notiorem conclusione. Ratio dubitationis sumitur ex verbis Aristotelis qui in fine capitis secundi ait, magis necesse esse credere principiis aut omnibus, aut quibusdam quàm conclusioni. Dicendum tamen est vtramque præmissam debere esse notiorem conclusione, ita vt si vna certa sit, altera dubia vel probabilis, conclusio non erit certa, sed vel dubia vel probabilis; conclusio enim semper sequitur debiliorem partem. Et ratio est quia conclusionis assensus ab vtraque præmissa æquè dependet; quia enim medium coniungitur cum subiecto conclusionis in Minori, cum prædicato in Maori, ideo termini isti coniunguntur in conclusione inter se.

Vtraque præmissa debet esse notior conclusione.

Quare nisi certum sit medium coniungi cum vtroque extremo, non erit certum extrema coniungi inter se. Simili ratione probatur conclusionem Theologicam quæ infertur ex vna lumine naturali nota, & altera de fide, esse ineuidentem; quia euidentia conclusionis dependet ab euidentia vtriusque præmissæ, hoc est, ab euidenti connexione medij tam cum prædicato quàm cum subiecto conclusionis. Aristoteles verò cum ait opus esse magis credere principiis aut omnibus aut quibusdam

id propterea dixit, vel quia conclusio potest esse aliunde magis nota, altera præmissarum. vt Ecclipsis Lunæ ex sensu, vt exponit S. Thomas: vel loquitur propter illa principia, à quibus non per se pendet conclusio, vtpote quæ non causant, sed dirigunt tantum & iuuant cognitionem conclusionis. vel denique loquitur permissiuè, quod vt minimum debeat quibusdam principiis si non omnibus magis credi quam conclusioni.

QVÆSTIO VI.

An, & ex quibus causis demonstrationem esse oporteat.

ARistoteles tex. 5. probat demonstrationem procedere ex causis conclusionis: scire enim est rem per causam cognoscere, demonstratio verò facit scire. Ergo rem per causam demonstrat. Deinde conclusio in demonstratione non est immediata nec per se nota: habet igitur ex natura rei medium, per quod à priori demonstrari possit: medium autem ex natura rei est causa. Denique perfecta rei cognitio requirit vt cognoscatur res sicuti est: Si ergo conclusio habet suum esse ex vi causæ, non cognoscetur perfectè nisi per causam.

Demonstratio per effectum nõ est perfecta.

Dices. dari demonstrationem à posteriori per effectum. Resp. hanc demonstrationẽ non esse perfectã quia nõ facit cognosci conclusionem ex illis principiis

à qui-

à quibus pendet, ex natura rei, ſed ex aliis principiis, ex quibus non dependet, ex natura rei, ſed tantùm quoad nos.

Porro hæc cauſa in demonſtratione debet eſſe cauſa prædicati concluſionis, ſeu paſſionis illius, quæ demõſtratur de ſubiecto; eſſe enim paſſionis, eſt ineſſe ſubiecto; ergo quod eſt cauſa paſſionis vt ſit, eo ipſo eſt cauſa paſſionis vt inſit; & ex conſequenti; eſt cauſa totius concluſionis, quæ formaliter dicit exiſtentiam paſſionis in ſubiecto.

Cauſa in demonſtratione debet eſſe cauſ paſſionis quæ demonſtratur de ſubiecto.

Ad hæc non ſatis eſt eſſe quamcunque cauſam paſſionis, ſed oportet eſſe adæquatam, & conuertibilem cum ipſa, in hoc ſenſu, vt poſita cauſa, ponatur paſſio, & viciſſim poſita paſſione, ponatur cauſa. Ratio eſt: quia demonſtratio debet procedere per cauſam propriam, per ſe & neceſſariam, vt infra docet Ariſtoteles: at ſi cauſa poteſt eſſe ſine effectu, non erit cauſa neceſſaria, ſed contingens; Si verò effectus poteſt eſſe ſine illa, non erit cauſa propria, & per ſe: vtrumque autem repugnat perfectæ ſcientiæ; ſcire enim eſt per propriam cauſam propter quam res eſt cognoſcere, idq́; neceſſariò, vt non contingat rem aliter habere. Debet igitur cauſa in demonſtratione eſſe conuertibilis cum ſuo effectu; alioqui non erit vel neceſſaria vel propria. Talis cauſa eſt rationalitas reſpectu riſibilitatis: Nam illa poſita, ponitur riſibilitas, & poſita riſibilitate, ponitur rationalitas.

Cauſa paſſionis debet eſſe adæquata & conuertibilis cum ipſa.

At inquies. Rationalitas eſt quidem cauſa adæquata, & conuertibilis, ſed non proxima, & immediata: Nam inter rationale & riſibile intercedunt duæ aliæ cauſæ propinquiores, nempe diſcurſiuum & admiratiuum; Ideo enim eſt riſibile, quia admiratiuum, ideò

 admira-

admiratiuum quia discursiuum, ideò discursiuum, quia rationale. Respondeo, non obstare demonstrationi, quod procedat ex causa remota, dummodò sit conuertibilis cum effectu; Talis enim causa etsi remota, & mediata sit, continet tamen in se proximam, & immediatam, & in eam resoluitur; Si enim neget quis, omne rationale esse risibile, probabitur per discursiuum, & admiratiuũ, tanquam per causas contentas in rationali. Et sicuti supra diximus non obstare demonstrationi, si præmissæ sint mediatæ, dummodo ad immediatas resoluantur, ita nunc dicimus non obstare demonstrationi, quòd sit ex causa remota, & mediata, dummodo hæc causa resoluatur in proximam & immediatam, eamque virtute contineat.

Demonstratio procedens ex causa remota modò sit conuertibilis continet in se proximam.

Talis est omnis causa conuertibilis cũ effectu: Nam vel est causa effectus immediata, vel si sit mediata, continet immediatam. Obstat autẽ demonstrationi, si causa remota non sit conuertibilis, neq; contineat in se proximam causam effectus: quomodo animal est causa remota respirationis; Si enim respirat, est animal, non tamen è contra, si est animal respirat; multa enim animalia nõ respirant, vt pisces, qui in aqua non verò in aëre viuunt, imò positi in aëre moriuntur. Vnde talis causa remota non conuertibilis, neq; ad affirmatiuam, neq; ad negatiuam demonstrationem adhiberi potest: Nam in affirmatiua, effectus debet vniuersaliter affirmari de causa in Maiori: at respiratio non potest vniuersaliter de animali affirmari in Maiori, quia nõ omne animal respirat. In negatiua verò potest quidem adhiberi vt mediũ demonstrationis, Quia, non tamẽ vt medium demõstrationis propter quid. Vt si dicam omne quod respirat, est animal: Nulla planta est animal: ergo nulla planta respirat.

Causa remota non conuertibilis obstat Demonstrationi.

ſpirat. Hæc demonſtratio probat ſolùm quòd ſit effectus, non verò propter quid ſit; non enim hæc eſt cauſa non reſpirationis, quia non eſt animal, quin etiam ſi planta eſſet animal, poſſet non reſpirare; vt enim rectè docet Ariſtoteles: Si negatio eſt cauſa adæquata negationis, etiam affirmatio eſt cauſa adæquata affirmationis: & quia animal non eſt cauſa adæquata reſpirationis, ideò nec negatio animalis, eſt cauſa adæquata non reſpirationis.

Poſſitne demõſtratio ꝑ quodlibet genus cauſa fieri?

Dubitatur autem primò. An per quodlibet genus cauſæ, poſſit fieri demonſtratio. Videtur affirmare Ariſtoteles 2. Poſter. cap. 7. idque variis exemplis ſubiectis oſtendit: Pro quo notandum eſt, cauſam in demonſtratione, conuenire quidem ſubiecto, ſed in ordine ad prædicatum, vt rationalitas conuenit homini in ordine ad riſibilitatem. Quia enim paſſio in demonſtratione conuenit ſubiecto mediante ſua cauſa, ideò neceſſe eſt cauſam prius conuenire ſubiecto, vt ea mediante conueniat paſſio eidem ſubiecto. Cauſa igitur in demonſtratione poteſt conſiderari, vel in ordine ad paſſioné, vt eſt cauſa paſſionis intrinſeca, vel extrinſeca, vel in ordine ad ſubiectum, vt eſt cauſa ſubiecti intrinſeca vel extrinſeca. Priori modo cauſa formaliter ſpectat ad demonſtrationem; adhibetur enim ad demonſtrationem, quatenus eſt cauſa paſſionis: eſſe verò cauſam ſubiecti, per accidens eſt ad demonſtrationem.

Cauſa in demonſtratione conuenit ſubiecto, ſed in ordine ad prædicatum.

Cauſa in demonſtratione variè conſideratur.

Dico igitur primò. Si loquamur de cauſa formaliter, vt eſt cauſa paſſionis, demonſtratio non procedit per omne genus cauſæ, ſed tantùm per cauſam extrinſecam, quæ eſt cauſa efficiens, vel finalis, non verò per cauſam intrinſecam, quæ eſt cauſa materialis & formalis. Ratio eſt: quia cauſa in demonſtratione, ſumenda

Demonſtratio ſolùm procedit per cauſam extrinſecam, ſi de cauſa formaliter loquamur vt eſt cauſa paſſionis.

eſt

est formaliter vt est causa passionis; Sic enim est causa conclusionis, & causa inexistentię passionis in subiecto, quod formaliter consideratur in demonstratione: atqui talis causa semper est extrinseca passioni; ergo in demonstratione semper assumitur causa extrinseca passionis. Minor probatur: nam causa intrinseca est duplex, materialis & formalis. Causam materialem propriè non habet passio, quia non componitur ex materia vlla, & quamuis habeat materiam, in qua, nō ex qua, tamen materia in qua nō est causa intrinseca eius quod in ea existit sed extrinseca; Est enim extra entitatem & essentiam ipsius. Causam verò formalem habet quidē passio, nempe illam quæ continetur in definitione passionis, verùm talis causa, non potest seruire demonstrationi, quia est æquè ignota ac passio: Nam licet definitio sit notior definito, tamen in ordine ad subiectum, æquè ignotum est vtrumq;, ita vt qui negat passionem conuenire subiecto, neget etiam definitionem passionis eidem conuenire.

Causa intrinseca passionis, non est mediū in demonstratione.

At inquies definitio subiecti potest esse medium in demonstratione; ergo & definitio passionis: Nam per definitionem hominis probo illi conuenire risibilitatē: ergo possem idem probare per definitionem risibilitatis. Respondeo esse disparem rationem. Nam definitio subiecti potest continere causam veram passionis propter quam conuenit passio subiecto, vt rationale dicit causam veram risibilitatis, & eius inexistentiæ in homine: at definitio passionis, non continet causam propter quam passio conueniat subiecto; Solùm enim est causa constitutiua essentiæ passionis, non verò est causa quod talis passio conueniat subiecto: Nam licet passio ex sua essentia, postulet tale subiectum, tamen

Discrimen inter definitionē subiecti & passionis.

non

non ideò postulat quòd in se habeat causam existentiæ, sed quod in subiecto habeat causam cur illi inexistere debeat, vnde postulat subiectum, sicut effectus postulat causam, non sicut causa postulat effectum. Quocirca æquè ignotum est passionem conuenire subiecto, sicut & eius definitionem, & ignotum per ignotum probatur quando per definitionem passionis, fit probatio. Quo etiam sensu dixit Aristot. peti principium quando per definitionem fit demonstratio. Nam si definitio solùm sit definitio, & non contineat causam veram passionis, erit mera petitio principii: quod enim negatur de definito, negabitur & de definitione, & è contra; at si definitio non solùm sit definitio, sed etiam contineat veram causam passionis, tunc definitio potest esse medium in demonstratione, non vt definitio, sed vt causa, & non probabitur idem per idem, quod licet definitio sit idem cum definito vt definitum est, tamen in definitione potest exprimi vera causa passionis, quæ ignorabatur, & non exprimebatur in definito.

Definitio non potest esse medium demonstrationis.

At obiicies, potest esse demonstratio per causam materialem subiecti, quæ erit etiam causa passionis, vt si demonstrem animal esse corruptibile quia est conflatum ex quatuor elementis. Respondeo causam illam quæ est materialis respectu subiecti, esse causam efficientem respectu passionis, quare non vt materialis, sed vt efficiens est causa passionis, & vt sic adhibetur ad demonstrationem, vt patet in eodem exemplo: Nam corruptibilitas respectu elementorum, habet se vt effectus, seu, vt proprietas fluens ab illorum pexmixtione; elementa enim in genere causæ efficientis efficiunt corruptionem animalis. Similiter cùm animal proba-

Causa quæ est materialis respectu subiecti, vt est causa efficiens respectu passionis, est medium in Demonstratione.

tur esse quantum, ex eo quod est materiale & corporeum, corpus & materia sunt quidem causa materialis constitutiua animalis, sed quantitatis & diuisibilitatis sunt causa effectiua, quia quantitas fluit ab essentia materiæ & corporis, sicut risibilitas à rationalitate. Quia igitur in demonstratione causa materialis subiecti adhibetur tanquam id ex quo fluit passio, id autem ex quo fluit passio est causa efficiens passionis, idcircò dicimus causam materialem subiecti, non esse materialem, sed efficientem respectu passionis.

At obiicies, subiectum est verè causa materialis respectu formæ inexistentis, & exercet circa illam causalitatem materialem subiectiuam, receptiuam, sustentatiuam: Ergo passio potest probari per subiectum, tanquam per causam materialem. Respondeo, subiectum etsi exerceat rationem causæ materialis circa passionem, dum illam recipit, & sustentat subiectiuè, tamen hoc modo causa materialis exercet rationem causæ extrinsecæ; Sola enim materia ex qua est intrinseca, vt verò est in qua, causat formam extrinsecè, quia est extra essentiam ipsius: & licet sit quodam sensu intrinseca, quia intra se recipit formam, tamen hoc non sufficit ad rationem causæ intrinsecæ, cùm etiam efficiens possit producere effectum intra se, vt fit in actione immanenti, & tamen hoc non obstante dicitur causa extrinseca. Deinde dico materiam, & si hoc modo sit causa passionis, non tamen est talis causa, quæ possit adhiberi ad demonstrationem: quia hoc modo solùm est causa passionis, quoad existentiam, non quoad essentiam, seu est causa vt passio existat non verò vt talis in essentia existat. Talis autem causa

Sola materia ex qua est intrinseca vt vero est in qua causat formā extrinsece.

non

non est pro demonstratione, quia est causa ex genere suo contingens; nam & accidentium contingentium hoc modo est causa subiectum non necessaria; Ex eo enim quòd aliquod accidens recipitur vel sustentatur in aliquo subiecto, non sequitur quòd necessariò existat; potest enim non existere, & non sustentari: quod si aliquando non possit non existere, id non oritur ex vi receptionis, & sustentationis, sed aliunde, & ex alio capite; quia nimirum in recipiente & sustentante inuenitur alia causa necessaria talis accidentis, quæ causa non est receptiua, sed effectiua talis accidentis. Porrò ad demonstrationem requiritur causa necessaria passionis, quæ sit causa passionis, non solùm quoad existentiam, sed etiam quoad essentiam, seu quatenus talis est; Sic enim semper & vbique, & secundum quod ipsum, erit causa talis passionis. Sic rationalitas est causa risibilitatis, vt risibilitas est, & ideo semper & vbique & secundum quod ipsum. Ex quo patet quod si subiectum sit causa necessaria passionis, non est causa, vt est recipiens & sustentans, sed vt est efficiens illam passionem, seu vt illa passio fluit ab essentia talis subiecti, in quo subiectum non exercet rationem subiecti causæ materialis, sed rationem causæ efficientis.

Ad demonstrationem requiritur causa necessaria passionis non solùm quoad existentiam sed etiam quoad essentiam.

Dico secundo, causa efficiens per quam fit demonstratio, debet esse caussa passionis, non solùm quoad existentiam, sed etiam quoad essentiam. Ratio est: quia demonstratio debet esse per causam necessariam non contingentem, & causa efficiens quæ est solùm causa quoad existentiam, est causa contingens; ergo non potest esse causa in demonstratione. Minor probatur pri-

Causa efficiens debet esse causa passionis tam quoad existentiam quã quoad essentiam in demonstratione.

mò Inductione: Ignis enim calefaciens eſt cauſa caloris in ligno ſolùm quoad exiſtentiam, hoc eſt vt calor exiſtat in ligno, non verò cauſa eſt caloris vt calor eſt, & idcircò eſt cauſa contingens: quia & ſine illo poterat lignum eſſe calidum aliunde, & eo ablato adhuc remanet lignum calidum, quod autem eſt caloris cauſa vt calor eſt, debet eſſe cauſa omnis caloris, ſemper & vbique. Secundò ratione: Quia exiſtentia, rebus creatis eſt contingens: poſſunt enim res eſſe & non eſſe in mundo: Ergo quod eſt cauſa rei ſolùm quoad exiſtentiam, eſt cauſa eius contingens; Quia igitur cauſa contingens non pertinet ad demonſtrationem, ideò requiritur vt ſit cauſa rei, non ſolùm quoad exiſtentiam, ſed etiam quoad eſſentiam. Dicitur autem cauſari res quoad eſſentiam, quando cauſatur vt talis, ita vt à cauſa habeat non ſolùm quod exiſtat, ſed etiam quod talis in ſpecie exiſtat, quomodo riſibilitas cauſatur à rationalitate. Et hoc ſenſu dicitur à Philoſophis, demonſtrationem procedere per cauſam formalem; non enim in hoc ſenſu dicitur cauſa formalis, quòd ſit forma intrinſeca paſſionis, ſed quod & ſi ſit extrinſeca paſſioni, tamen cauſat illam ſub ſua ratione formali, & quâ talis eſt; quod eſt eſſe cauſam paſſionis quoad eſſentiam: Ex eodem etiam capite cauſa in demonſtratione, eſt cauſa ſemper, & vbique talis paſſionis; quod enim eſt cauſa paſſionis, quâ talis eſt, ſemper & vbiq; eſt illius cauſa; quod .n. conuenit rei, quâ talis ſemper & vbiq; cõuenit, quia ſemper & vbique eſt talis; vt, quod homini conuenit, qua rationalis eſt, ſemper & vbique illi conuenit. In hoc etiam ſenſu cauſa in demonſtratione dicitur debere eſſe adæquata effectui, non quòd non poſſit ſe extendere ad alios etiam effectus; nam rationale quod dicitur eſſe cauſa adæquata riſibilitatis, extendit ſe etiam ad alia

Quid ſit cauſari rem quoad eſſentiam.

Cauſa in Demonſtratione debet eſſe adæquata.

præter

præter risibilitatem, sed dicitur adæquata, quia conuertibilis, ita vt non possit poni talis causa, nisi ponatur talis effectus, nec potest poni talis effectus nisi ponatur talis causa.

Dico Tertiò, per causam etiam finalem passionis, posse fieri demonstrationem dummodo sit causa passionis, non solùm quoad existentiam, sed etiam quoad essentiam, ad eum modum quo in conclusione præcedenti de causa efficiente dicebamus. Et ratio est, Quia finis est vera & propria causa, propter quam res est: Ergo potest per eam passio demonstrari à priori: Quia verò causa rei quoad existentiam est contingens, causa verò rei quoad essentiam est necessaria, idcircò & causa finalis, prout assumitur ad demonstrationem debet esse causa passionis, quoad essentiam, hoc est passionis, quâ talis est formaliter; Potest enim finis esse causa, solum quoad existentiam, quando est finis non ex natura & essentia rei, sed ex electione vel extrinseca rei ordinatione ad illum finem, vt si quis studeat Medicinæ, vel Iurisprudentiæ, propter opes & honores; Dat enim Galenus opes, Iustinianus honores, opes sunt causa finalis Medicinæ, solùm hoc respectu, vt existat Medicina & acquiratur à me, non verò sunt causa, quoad essentiam, quia medicina ex sua essentia, & ratione formali, non ordinatur ad opes, & sic opes sunt causa finalis contingens non necessaria, Finis autem Medicinæ quoad essentiam est, v. g. sanatio corporis: nam & sanatio requirit artem Medicinæ, & ars Medicinæ ex sua essentia ordinatur ad sanationem. Sic etiam homo ex sua essentia ordinatur ad felicitatem, & demonstratur esse rationalis ex fine, quia quod est ordinatum, ad felicitatem, debet esse rationale.

Per causam finalem passionis potest fieri demonstratio.

Materialiter loquendo demonstratio potest etiam fieri per genus causæ formalis & materialis subiecti.

Dico quartò. Etsi propriè & formaliter loquendo demonstratio sit tantùm per duplex genus causæ, nempe per causam efficientem & finalem; tamen materialiter loquendo concedi potest, posse etiam fieri per genus causæ formalis, & materialis subiecti. Ratio est quia causa, quæ est efficiens passionis, potest esse formalis vel materialis subiecti: Ergo in sensu materiali verum erit dicere, demonstrationem procedere per causam materialem vel formalem, licet non sit verum dicere in sensu formali: quia causa materialis & formalis, adhibetur in demonstratione, non vt est materialis vel formalis, sed vt est efficiens passionis, Et hoc modo interpretor Aristotelem dicétem, demostrationem fieri per omne genus causæ.

Vnicum restat soluendum, quòd si demonstratio fieri potest per causam finalem, sequetur nullam propositionem esse immediatam; Propositiones enim immediatæ statuuntur, vel causales, vel essentiales, vtræque autem possunt demonstrari per causam finalem.

Propositiones immediatæ in genere causæ efficientis nō habent aliam causam priorem per quam demonstrentur.

Respondeo propsitiones immediatas satis est esse immediatas in illo genere causæ, quia nimirum in genere causæ efficientis, non habent aliam causam priorem, per quam demonstrari posint; Potest tamen causa efficiens demonstrari per finalem, & finalis per efficientem, causæ enim possunt esse sibi inuicem causæ vt docetur secundo Physic.

Ad omnimodā rei sciētiam demonstratio postulat omnes causas.

Dico quintò. Ad omnimodam rei scientiam requiritur demonstratio per omnes causas; quia cùm scire sit rem per causam cognoscere, non potest res perfectè sciri, nisi omnes rei causæ cognoscantur; Non tamen est necesse, vt omnes causæ in vnam demonstrationem

tionem compingantur, sed plures demonstrationes fieri debent per diuersas causas, vt res illa perfectè cognoscatur.

QVÆSTIO VII.

An causa virtualis sufficiat ad demonstrationem.

CAusa virtualis opponitur hoc loco causæ actuali. Dicitur aũt actualis, quæ habet rationé causæ actu, ita vt actu causet, vel saltẽ causare possit, Causa verò virtualis dicitur, quæ non habet rationem causæ actu, sed virtute: quia nimirum licet nõ causet vnquam actu effectum nec causare actu possit; tamen ita se habet ad illum effectum, vt si ille effectus causaretur, non nisi à tali causa causaretur. Sic attributa in Deo, verè non causantur actu ab inuicem; si tamen æternitas, verbi gratia, causaretur, ab immutabilitate diuina causaretur; ideò enim est Deus æternus, quia immutabilis, & sic immutabilitas est causa virtualis æternitatis. Quidam igitur putant ad demonstrationem sufficere causam virtualem. Ita Caietanus, Sotus, Toletus hoc loco, & Fonseca 4. Meta. cap. 4. Ratio est: quia causa virtualis licet à parte rei non sit vera causa, habet tamen in se omnia secundum quæ potest concipi, vt vera causa: Nam si effectus causaretur, ab illa causaretur: ergo habet totam perfectionem veræ causæ, licet eam non exerceat: Poterit igitur ad demonstrationem assumi, si quidem tam perfectè declarat essentiam effectus, sicut quæcunque alia vera causa.

Descriptio causa actualis.

Descriptio causa virtualis.

Opinio dicentium causam virtualem sufficere ad demonstrationem.

Opinio dicentium demonstrationem per causam virtualem, esse demõstrationẽ propter quid non tamen simpliciter.

At alij contrarium sentiunt, demonstrationem per causam virtualem esse demonstrationem propter quid, non simpliciter, sed secundum quid. Probatur prima pars. Quia scientia est cognitio rei, sub ea ratione qua est, non sub ea, qua non est, at res non est propter causam virtualem (cum causa virtualis non sit causa à parte rei:) Ergo non potest sciri res propter quid sit, si sciatur causa virtualis; esset enim talis scientia, non solùm non conformis rei, sed etiam difformis, quia tribueretur rei causa quæ non est. At inquies, si res causaretur, ab illa causaretur. Contra. In demonstratione non hoc demonstratur, quòd res illa causaretur à tali causa, si causaretur, sed absolutè, quòd est à parte rei propter talem causam, & causatur à tali causa: quare si res illa non causatur verè ab illa causa, falsò cognoscitur causari: Deinde in demonstratione, nõ demonstratur quod res illa esset propter talem causam, sed absolutè, quod est propter talem causam. Causa verò virtualis est illa, propter quam esset talis effectus, non verò propter quam est. Ex quo etiam sequitur, per causam virtualem, rem non cognosci vti est, sed vti esset. Adhæc ille rei status, secundùm quem esset si causaretur, nõ solùm non cõuenit naturæ rei præsentis, sed etiam repugnat; repugnat enim, v.g. æternitati diuinæ causari ab immutabilitate; siquidem diuinæ naturæ repugnat absolutè causari. Quod si dicas, repugnare quidem æternitati à parte rei, vt causetur ab aliquo, non tamen repugnare ei, vt est abstracta per intellectum.

In demonstratione id solũ demonstratur q causatur à tali causa.

Contrà primò; saltem hoc habemus, quod æternitas vt est in re, non potest simpliciter demonstrari per causam virtualem, quia non potest ab ea causari: Secundò: ratio causæ non conuenit enti reali per intelle-

ctum,

ctum, sed à parte rei; ens enim reale causatur realiter, non per intellectum, Ergo causa quæ solùm per intellectum est causa, est ficta non vera.

Ratio causæ nō conuenit enti reali per intellectum, sed à parte rei.

Secundò probatur eadem sententia. Quia demonstratio propter quid, non procedit per causas fictas & falsas, sed veras: quia procedit per causam propter quā res est: at causa virtualis est ficta & falsa causa, quia non propter eam res est à parte rei. Ergo non per eam procedit demonstratio propter quid. Minor probatur. Illa est causa ficta & falsa, à qua non est possibile causari effectum: talis est causa virtualis. Nam quod dicitur effectum illum si causaretur, causatum iri à causa virtuali. Contrà primò: Is effectus qui realiter est sine causa virtuali, non potest vnquam causari à causa virtuali; Nam si ab ea causaretur iam illa causa esset eo ipso actualis non virtualis. Secundò. repugnat illi effectui vt est in re; causari à causa virtuali: cùm igitur in demonstratione accipiatur effectus, vt est in re, consequens est, quod non possit probari per causam virtualem.

Dices, repugnare æternitati causari ab alio, non ex ratione formali æternitatis, sed ex ratione formali talis æternitatis, nempe diuinæ, increatæ, independentis. Contra: æternitas cùm demonstratur de Deo, non demonstratur in genere, sed in specie, vt est diuina æternitas, hoc est, illa quæ est in Deo quæque nullam habet sui causam: quare cum probatur per immutabilitatem, non probatur tanquam per causam veram. Nam licet immutabilitas diuina non sit res ficta, sed vera, quia est vera immutabilitas; tamen illa immutabilitas vera, non est causa vera, sed ficta; quia immutabilitati affingitur ab intellectu ratio causæ. Et quamuis huius fictionis sit fundamentum, vt conci-

Aeternitas cū demonstratur de Deo demonstratur in specie.

piatur immutabilitas per modum causæ, non tamen est fundamentum, vt in re habeat rationem causæ, quod in demonstratione propter quid, requiritur; ea enim procedit per causam, propter quam res est.

Secunda pars probatur. Quia causa virtualis, habet necessariam connexionem cum suo effectu, & quidem per modum causæ, non simpliciter, sed ex suppositione, si enim per rationem distinguatur potest concipi per modum causæ: Ergo talis causa sufficit ad demonstrationem secundum quid: Nam ad demonstrationem sufficit medium necessarium, hoc est necessariò connexum cum vtroque extremo.

Sed obiicies primò: hoc modo ruerent demonstrationes Theologicæ, quibus vnum attributum diuinum probatur per aliud; quin & multæ Metaphysicæ, in quibus passiones entis demonstrantur de ente, per causas virtuales; hæ enim passiones, non distinguuntur ab ente ex natura rei, sed sola ratione, ac proinde non habent causas actuales in ente, sed virtuales: quia à causis actualibus distinguitur effectus actu, à virtualibus verò non actu, sed virtute, seu per rationem. Respondeo. Tales causas, non esse causas simpliciter, sed secundum quid, & eodem modo per modum causarum posse adhiberi ad demonstrationes; Quocirca tales omnes demonstrationes, non erunt propter quid simplicter, sed tantùm secundum quid, nec sunt in eodem gradu demonstrationis propter quid, cum aliis quæ procedunt per causas actuales & simpliciter. Quanquam passiones entis, quia aliquo modo distinguuntur ab ente saltem ratione connotati, habent in ente causas, non virtuales sed actuales.

Obii-

Obiicies secundò. Identitas causæ & effectus, non potest præiudicare demonstrationi, quia neque præiudicat cognitioni nostræ; Possumus enim non obstante identitate cognoscere vnum sub ratione causæ, aliud sub ratione effectus. Respondeo, obstare etiam cognitioni nostræ, si velimus cognoscere rem per causam propter quam verè est: Talis autem cognitio requiritur ad demonstrationem Propter quid, vt patet ex definitione scientiæ: ergo hæc identitas obstat etiam demonstrationi Propter quid.

Identitas causæ & effectus obstat demonstrationi propter quid.

Ex quibus infero, de Deo nõ posse haberi demonstrationem à priori, simpliciter, quia diuinorum attributorum, nulla est causa simpliciter: Nam illa ratio causæ qua concipitur à nobis vnum attributum, vt causa alterius, est ratio causæ ficta ab intellectu: quę fictio oritur ex imperfecto & limitato modo concipiendi attributa diuina. Si enim attributum diuinum conciperetur perfectè, conciperetur cum identitate cum aliis attributis; Sic enim est à parte rei. Si verò limitatè concipiatur sine aliis attributis, sic habet quidem proportionem causæ respectu alterius, sed ortam ex limitatione: sicut autem limitatio illa attributorum est ficta, ita & ratio causæ illam consequens. Quare ex natura rei loquendo, omnia diuina attributa immediatè Deo competunt, & absque causa; quia essentialia non habent causam.

De Deo nulla potest haberi demonstratio à priori.

Attributa diuina non habēt verā causam.

Dices. Ergo Deus nõ erit perfectè scibilis, quia non erit perfectè demõstrabilis. Respondeo, Deũ ex parte sua esse perfectissimè scibilem; quia est perfectissimũ ens & infinitum: Nam quo aliquid plus habet entitatis, habet plus scibilitatis; sua enim entitate est scibile.

Deus non est scibilis scientia demõstratiua.

Verùm non est scibilis scientia demonstratiua; quia hæc scientia est entium imperfectorum habentium causas veras, suarum proprietatum: at Deus ob suam infinitam perfectionem nullam habet causam, à qua in aliqua perfectione dependeat: Non igitur quadrat Deo scientia demonstratiua, sed alia nobilior est illi proportionata, quæ est scientia immediata & simplex, & dicitur scientia visionis. Per hanc igitur Deus perfectissimè cognoscitur, non per scientiam demonstratiuam.

Deus cognoscitur per scientiã visionis.

Causa virtualis est solùm causa in intellectu cum aliquo fundamẽto in re.

Infero secundò. Causam virtualem non esse causam absolutè & simpliciter, quia non causat realiter, neq; causare potest, sed solùm esse causam in intellectu cum aliquo fundaméto in re, quia est in re aliquod fundamentum, vt possit talis causa per intellectum distingui ab effectu, & sic distincta, habet ex se proportionem causæ ad eundem effectum, Vnde cùm ad rationem causæ duo requirantur; Primò vt sit talis virtutis, Secundò vt sit distincta ab effectu, causa virtualis, primum habet ex se, Secundum accipit ab intellectu. Ex quo sequitur, demonstrationem per causam virtualem, non generare perfectam rei cognitionem, quia tales causæ oriuntur ex imperfecta & non conuenienti rei apprehensione, vt dictum est; debet enim causa cognosci limitatè, & distingui ab effectu cùm in re neque sit limitata, nec distincta ab effectu.

Ad rationem causæ duo requiruntur.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

An præmissæ in demonstratione debeant esse necessariæ.

EX duplici conditione scientiæ, duplices demonstrationis proprietates deduxit Philosophus. Duo enim habet scientia, & quòd sit per causam per quam res est, & quòd impossibile sit aliter se rem habere: Ex priori conditione deduxit Aristoteles præmissas demõstrationis, Primo debere esse veras, quia causa propter quam res est, est vera. Secundò immediatas quia causa nisi ad immediata principia reuocetur, non est perfectè cognita, nec perfectam poterit generare scientiam effectus. Tertiò priores & notiores: quia causæ sunt priores natura effectu, & quia sunt ratio cognoscendi effectum, sunt etiam notiores, Quartò esse causas conclusionis. quia continent in se causam passionis, quæ in conclusione demonstratur.

Demonstrationis proprietates explicantur.

Prioris conditionis in scientia præmissæ quotuplices.

Ex posteriori verò conditione deducit, Præmissas demonstrationis debere esse necessarias, de omni, per se, & vniuersales, idq; à textu 7. deinceps multis probat argumentis. Primum est: Id quod scitur per demonstrationem, est ita necessarium, vt impossibile sit aliter habere: ergo debet inferri ex præmissis necessariis; Nõ enim potest inferri conclusio necessaria, nisi ex præmissis necessariis: neque maior potest esse perfectio in effectu: quàm in causa: Ergo neque in conclusione potest esse maior necessitas & certitudo, quàm sit in præmissis, cùm necessitas conclusionis, tota sumatur à præmissis. Quod si quis arguat, ex falsis præmissis posse inferri veram conclusionem, vt hoc etiam loco textu 14.

Argumenta Philosophi circa posteriorem conditionem.

fatetur Aristoteles; Ergo etiam ex non necessariis præmissis potest inferri conclusio necessaria. Respondendum est, quod sicut ex falsis præmissis potest inferri vera conclusio materialiter non formaliter, hoc est quæ sit vera in se, ex causis suis veris, non verò formaliter, quatenùs infertur ex præmissis falsis, ita & cõclusio necessaria inferri potest ex præmissis non necessariis, sed tunc erit materialiter tantùm necessaria, non formaliter: quia aliunde suam necessitatem habebit, non ab illis præmissis. Porro demonstratio debet inferre conclusionem necessariam formaliter, quæ ideò sit necessaria, quia ex talibus præmissis infertur; Sicut enim debet afferre veram causam rei propter quam res est, ita debet afferre veram causam necessitatis rei, propter quam res necessario est, nec potest aliter se habere. Ad hoc autem opus est, vt præmissæ ipsæ sint necessariæ; perfectio enim effectus debet contineri in causa.

Ex falsis præmissis potest inferri conclusio vera materialiter.

Demonstratio debet inferre conclusionem necessariam formaliter.

Secundum argumentũ Philosophi.

Alterum argumentum Philosophi est; Si demonstratio esset ex non necessariis, sequeretur manente re de qua est demonstratio, & durante eadem demonstratione, non esse scientiam de re: at hoc est impossibile, quia impossibile est esse demonstrationem & non facere scientiam: Ergo etiam impossibile est demonstrationem esse ex non necessariis. Probatur sequela maioris. Habeat enim quis demonstrationem de ecclypsi lunæ ob interpositionem nubium, tum si dissoluantur nubes ecclypsis nihilominus durabit; & demonstratio manebit in intellectu, & tamen non erit scientia ecclypsis, siquidem non scietur esse ecclypsis ob illam nubium interpositionem, quæ iam sunt dissolutæ.

At obiicies primò: In physicis multa demonstrari de-

de rebus contingentibus, de casu, de fortune, de monstris: Ergo de contingentibus, & excontingentibus, potest esse scientia. Respondeo res contingentes, respectu quidem causarum suarum à quibus contingenter, & non necessariò proueniunt esse contingentes, respectu tamen suorum prædicatorum essentialium, & ex essentia consequentium, esse necessarias, verbi gratia. Hominem generare monstrum, est contingens respectu hominis, sed monstrum, esse monstrum, esse effectum casualem, & præter intentionem, & habere alias monstri proprietates, est necessarium. Licet ergo priori modo de rebus contingentibus non possit esse scientia, tamen posteriori modo, potest esse & scientia, & demonstratio: Nam in primo est contingentia, in secundo necessitas; omnis enim res in suis essentialibus, & ad essentiam consequentibus, est necessaria.

Res contingentes, quomodo sint contingentes, quomodo necessariæ?

Obiicitur secundò, nullum ens Physicum est necessarium, tam quoad existentiam absolutè, quàm quoad coëxistentiam & connexionem prædicatorum essentialium. Primum patet: Quia existentia rerum omnium, pendet à libera causæ primæ voluntate. Secundum verò probatur: quia sublata existentia omnium prædicatorum, tollitur & coëxistentia eorundem, ac ex consequenti & connexio realis; res enim connecti realiter non possunt, nisi secundùm realem existentiam. Quod si dicas, re non existente manere realem connexionem prædicatorum essentialium; Semper enim verum est, hominem esse animal rationale, hanc verò connexionem non fingit intellectus, sed inuenit in re. Cuius signum est, quod eam mutare non potest, sed à re quodammodo cogitur, vt ita connectat, sicut natura rei

postu-

postulat. Contra, hæc connexio non fundatur in vlla realitate, sed solùm in ratione: patet id manifestè: Quia inuenitur etiam in entibus rationis, in entibus impossibilibus & fictis, in negationibus, in quibus nulla est realitas. Nam hæ propositiones: ens rationis, est ens rationis, Hircoceruus est ex hirco & ceruo compositus; nihil est nihil; habent necessariam connexionem prædicati cum subiecto, neque tamen ex hac connexione inferri potest aliqua realitas. Ex quo patet entia Physica cum corrumpuntur, quoad omnem suam realitatem tam essentiæ quàm existentiæ corrumpuntur, & ideò sunt contingentia: Nam connexio illa prædicatorum, non fundatur in realitate, sed quod prædicatum continetur in essentia subiecti, vnde quando apprehenditur subiectum, necesse est apprehendi & prædicatum.

Quomodo entia Physica sint necessaria quoad connexionẽ realem prædicatorum.

Respondeo entia physica esse necessaria, quoad connexionem realem prædicatorum, connexio autem realis est secundùm existentiam. Verùm id non ita intelligendum est, quasi necessarium sit semper connexioné illam existere; potest enim non existere, sed sensus est, quòd si vnum existat, necesse sit vt existat & aliud, vt si homo existit, necesse est vt existat rationalis, & risibilis. Hæc ita esse patet: nam inprimis ad scientiam non sufficit connexio per rationem, qualis est etiam in entibus rationis, de quibus tamen non est scientia, sed requiritur connexio realis, quia scientia versatur circa ens reale, vt reale est: Porrò connexio realis non est nisi per existentiam realem; Ens enim reale tunc est, quando

Connexio realis non est nisi per existentiam realem.

realiter existit, Non requirit autem omnimodam existentiam realem, sed eam tantùm, vt si vnum existat, necesse sit & illud existere. Patet id primò ex eo, quòd res non semper existant, & tamen sunt necessariæ: ergo necessi-

necessitas rerum, non in hoc consistit, quòd necessario existant, sed quòd cùm existunt, necessariò tales cum talibus proprietatibus existunt. Deinde maior existentia non requiritur ad scientiam; non enim est necesse ad scientiam, vt semper existat subiectum, & prædicatum, sed vt existente subiecto existat & prædicatum: & hæc necessitas est illa, quæ infertur propriè in conclusione, nempe quod subiectum quod præcognoscitur existens, habeat talem passionem, non verò quod subiectum semper existat. Et hic sensus est propositionum sempiternæ veritatis; non enim sensus est, hominem qui semper existit, esse rationalem, sed hominem existentem necessariò esse rationalem: Talis verò necessitas, est etiam in rebus physicis, quia licet non necessariò existant, tamen cùm existunt, necessariò existunt, cum suis prædicatis essentialibus & proprietatibus ex essentia manantibus, Et hoc modo necessitatē propositionum explicuit ipsemet Aristoteles infra tex. 8. ait enim de hac re tractans. Si verum hunc dicere hominem, verum & animal, & si nunc alterum, & alterum. *Doctrina Aristotelis.*

Obiicitur tertiò. Si quis præmissas non necessarias existimet necessarias, & illis firmiter assentiatur tanquā necessariis, poterit is ex talibus præmissis non in re, sed tantùm in opinione necessariis inferre conclusionem quæ sit necessaria, non solùm materialiter & secundum se, sed etiam formaliter, hoc est vt infertur ex talibus præmissis, assensus enim necessarius præmissarum causat necessarium assensum conclusionis. Respondeo. Ex præmissis necessariis non in re, sed in existimatione tantùm, conclusionem sequi necessariam formaliter, vt probat obiectio. Verùm tota hæc necessitas con- *Ex præmissis in existimatione sequitur necessaria conclusio existimata.*

 clusio-

clusionis, erit solùm existimata, non autem vera & ex natura rei, qualis requiritur ad demonstrationem. nam ex natura rei conclusio illa non est necessaria propter tales præmissas, vnde necessitas illa vt ex talibus præmissis, est existimata tantum & afficta rei, non ex re procedens.

An præmissæ sint magis necessariæ quàm Conclusio.

Dubitatur autem primò. An præmissæ sint magis necessariæ, quàm conclusio, videntur enim esse æquè necessariæ, cùm hæc necessitas in eo sit posita, quod impossibile sit rem aliter habere: Et hac necessitate, maior nulla alia dari potest; nihil enim maius de re quoad hoc, dicere possumus, quàm quod impossibile sit illam aliter habere: Deinde sicut non potest aliquid dici magis vel minus impossibile, ita neque magis vel minus necessarium; Quod enim est impossibile, omnibus modis est impossibile, ita vt omnem modum possibilitatis excludat, & nullum admittat: Nam si aliquem admitteret, iam non esset impossibile, sed possibile. Vt enim aliquod sit possibile, non est necesse vt omnibus modis sit possibile, sed satis est, vt aliquo saltem modo sit possibile. Id quod etiam Logicè explicari potest in hunc modum. Nam impossibile, est terminus negatiuus, dicens negationem possibilitatis; negatio autem cùm sit malignantis naturæ, totum & vniuersaliter tollit, vt si dicam hominem non esse asinum, sensus est, nec hunc nec illum, nec vllum asinum. Possibile verò est terminus affirmatiuus: ad affirmationem autem non est necesse, vt quod affirmatur vniuersaliter existat, sed satis est vt particulariter existat, vt si dicam hominem esse doctum, non est necesse omnem hominem esse doctum, nec omni doctrina esse doctum, sed satis est, aliquem hominem, aliqua doctrina esse doctũ.

Tertiò

Tertiò probatur. Quia id quod est impossibile, implicat contradictionem; at non potest quid magis vel minus implicare contradictionem; cùm enim implicatur contradictio, tota implicatur, ita vt in indiuisibili cōsistat implicatio contradictionis; ergo nō potest aliquid esse magis vel minus impossibile, ac ex consequenti, magis vel minus necessarium.

Dicendum tamen est, præmissas esse magis necessarias, quàm sit conclusio. Primò, quia necessitas præmissarum est immediata, habens fundamentum in natura terminorum, non in aliquo extrinseco, conclusionis verò necessitas est mediata, & mutuata ab alia; maior autem est necessitas immediata quàm mediata, quia illa est independens ab alia, hæc dependens, illa intrinseca hæc extrinseca, illa per se, hæc per participationem: ergo maior est necessitas præmissarum, quam conclusionis. Porrò cùm dicimus maiorem necessitatem, nō intelligimus maiorem intensiuè, sicut cum calor dicitur maior, propter nouum gradum caloris additum: sed dicimus esse maiorem ob maiorem causam necessitatis.

Præmissæ sunt magis necessaria quàm Conclusio.

Maior necessitas vnde?

Secundò, quia præmissæ sunt certiores cōclusione; ergo & magis necessariæ; nam certitudo earum fundatur in necessitate: ergo maior certitudo in maiori necessitate. Neq; intellectus alia ratione fit certus de ipsis, nisi videndo earum necessitatem. Porrò præmissas esse certiores conclusione, probauimus suprà cum Aristotele, quia debent esse magis notæ, cùm sint ratio cognoscendi conclusionem.

Ad primam rationem dubitandi Respondeo: non posse cogitari maiorem necessitatem aut necessitatis gradum, quàm cùm cogitatur impossibile esse rem aliter

Nota de gradu necessitatis.

ter habere: at intra hanc ſummam neceſſitatem (ſupra quam non datur maior) datur latitudo maioris vel minoris neceſſitatis, quatenus poteſt dari maior, vel minor cauſa neceſſitatis; quod enim maiorem habet cauſam ſuæ neceſſitatis, eſt magis neceſſarium reſpectu illius cauſæ, ſic magis neceſſarium eſt, id quod Deus dicit, quàm quod demonſtratur, quia authoritas diuina eſt maior & magis immutabilis cauſa, quàm quodlibet medium creatum. Vnde hæc maior neceſſitas ſumitur per ordinem ad maiorem & magis immutabilem cauſam neceſſitatis.

Vnum impoſsibile poteſt eſſe magis impoſsibile altero.

Ad ſecundam Reſpondeo ſimiliter; poteſt enim aliquid magis eſſe impoſſibile ex maiori cauſa impoſſibilitatis vel ex pluribus cauſis impoſſibilitatis: Sic magis eſt impoſſibile Deum falli, quàm demonſtrationem eſſe falſam, quia illud pluribus & grauioribus ex cauſis eſt impoſſibile, quàm hoc.

An omnia contradictoria æquè ſint impoſsibilia.

Ad tertiam Gabriel. in 1. diſtinct. 2. quæſt. 1. docet omnia contradictoria æqualiter repugnare: quia æquè impoſſibile eſt hæc contradictoria ſimul eſſe vera, ſicut illa v. g. æquè impoſſibile eſt Petrum ſimul currere, & non currere, ſicut Deum eſſe, & non eſſe, quod etiam ratione confirmat. Nam ſi aliqua plus repugnarent quàm alia, ſumatur ille gradus in quo plus repugnant: in illo ergo gradu contradictoria minus repugnantia non repugnarent, & poſſent eſſe ſimul vera, quod eſt falſum. Cùm verò obiicitur: Maiorem eſſe repugnantiam, vbi difficilior eſt tranſitus ab vno extremo ad aliud, v. g. magis repugnat Deum non eſſe, quàm Petrum currentem, non currere; Petrus enim abſolutè loquẽdo poteſt fieri non currens; Deus autem non poteſt non eſſe, Reſpondet Gabriel. Aliud eſſe repugnãtiam contra-

contradictoriorum inter se formaliter vt contradictoria sunt: Aliud repugnantiam vnius contradictorij extremi cum subiecto: Nam illa est repugnantia affirmationis & negationis, hæc verò est ex aliis causis particularibus repugnantia. Etsi igitur difficilior sit transitus subiecti ad aliud extremum, tamen hęc repugnãtia non minuit, nec auget repugnantiam contradictoriorum formaliter, quæ ex sola oppositione affirmationis & negationis sumitur: oppositio verò secundum affirmationem, æqualis est in omnibus rebus, & in quacunque materia sumatur.

Hæc doctrina Gabrielis est vera, de repugnantia quæ formaliter oritur ex mera contradictione; hæc enim est æqualis in omnibus contradictoriis; Omnia enim contradictoria, sunt æquè contradictoria, nec vnum plus, aliud minus, sed æquè sibi repugnant in hoc; vt sint simul vera, vel simul falsa, & sic æquè distat in ratione contradictionis ens, à non ente, sicut Deus à non Deo; si quidem est tanta oppositio secundum affirmationem & negationem hîc & ibi. Verùm si consideretur contradictio non in se, sed in ordine ad suam causam, tunc licet vna contradictio non possit esse maior altera formaliter, & secundum oppositionem contradictoriam: potest tamen esse maior vel minor ex causa, quia possunt esse maiores vel plures causæ huius maioris impossibilitatis, ita vt contradictio sit impossibilis, non solùm ex ratione formali contradictionis, sed etiam ex aliis causis impossibilitatis, sic magis est impossibile Deum esse & non esse, quàm Petrum currere & non currere: quia non esse Deo, repugnat non solùm ratione contradictionis, quam habet cum esse, sed etiam ex maiori immutabilitate & necessitate esse Diuini:

Repugnantia est æqualis in omnibus contradictoriis orta formaliter ex mera cõtradictione.

Si contradictio spectetur in ordine ad suam causam licet nõ possit vna esse maior altera formaliter, potest tamen esse ex causa.

uini: quæ ratio non est in aliis contradictoriis: Et hoc est quod ait Gabriel esse difficiliorem transitum, ab vno extremo contradictionis ad aliud, propter speciales rationes & conditiones illius subiecti.

Non omnis impossibilitas est contradictoria.

Vnde ad argumentum in ratione dubitandi positum, Respondeo non omnẽ impossibilitatem esse contradictoriam; Inuenitur enim impossibilitas etiam inter non contradictoria, vt inter oppposita contrariè, priuatiuè, relatiuè; impossibile enim est calorem frigefacere, brutum intelligere, Patrem esse filium, non propter contradictionem, sed ex aliis causis impossibilitatis. Quod si concedatur, omnem impossibilitatem esse contradictoriam, vel formaliter, vel reductiuè, quia resolui potest in contradictionem, tunc dicendum est, etiam contradictionem posse esse maiorem vel minorem, non quidem in se & formaliter, sed in suis causis: quia illa contradictio, potest reddi impossibilis ex aliis etiam causis impossibilitatis.

Non eadem necessitas requiritur ad demonstrationem.

Secundò dubitatur. Quanta necessitas requiratur ad demonstrationem. Dico primò non eandem necessitatem ad omnem demonstrationem requiri: Nam sicut non omnes demonstrationes sunt eiusdem perfectionis, ita non omnes sunt eiusdem necessitatis; Demonstratio enim quò perfectior, eò perfectiores habet proprietates, inter quas est certitudo & necessitas.

Non omnia obiecta sunt æquè necessaria & immutabilia.

Deinde necessitas demonstrationis, sumitur ex necessitate & immutabilitate obiecti: at non omnia obiecta, sunt æquè necessaria, & immutabilia vt patet in obiectis physicis, quorũ quædam sunt necessaria vt plurimum, quædam necessaria semper secundum ordinẽ naturalem, quædam verò sunt necessaria omnibus modis, ita vt implicet contradictionem aliter esse. Exemplum

ipsum primi est, ningere in hyeme, pluere in autumno, hominem esse bipedem; hæc enim impediri aliquando naturaliter possunt, licet vt plurimùm eueniant. Exemplum secũdi est: Accidens esse in subiecto: quod licet naturaliter sit necessarium, supernaturaliter tamen non est necessarium; potest enim Dei potentia accidens esse sine subiecto. Exemplum tertij est hominem esse risibilem; implicat enim contradictionem, rationale non esse risibile, esset enim & non esset rationale: esset, quia esset causa necessaria risibilitatis: non esset, quia ponitur non esse.

Potest etiam distingui triplex alia necessitas, vna ex parte subiecti, quando subiectum necessariò requirit prædicatum, non è contra, vt hominem esse animal; Homo enim, non potest esse sine animali, animal verò potest esse sine homine. Altera ex parte prædicati, quando prædicatum requirit subiectum, sed subiectũ non requirit prædicatum vt hominem esse Grammaticum; Grammatica enim requirit hominem, neque potest esse extra hominem, homo verò non requirit Grammaticam. Tertia ex parte tam subiecti quàm prædicati, quando vtrumque requirit vtrumque, vt hominem esse rationalem vel risibilem. Patet igitur has omnes necessitates non esse æquè perfectas necessitates; Vbi enim non est omnimoda connexio terminorũ, ibi non est omnimoda necessitas.

Distinguitur triplex necessitas.

Ex parte subiecti.

Ex parte prædicati.

Ex parte subiecti & prædicati simul.

Dico secundò. ad perfectissimam demonstrationẽ requiri perfectissimam necessitatem, quæ se tenet tam ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati, ita vt non sit possibile subiectum esse sine prædicato, prædicatum sine subiecto. Talis demonstratio est ista: Omne rationale est risibile, omnis homo

Ad perfectissimam demonstrationem, necessitas quæ se tenet tam ex parte subiecti quàm prædicati requiritur.

homo est rationalis, ergo omnis homo est risibilis. Et ratio est: quia perfectio demonstrationis sumitur ex perfectione certitudinis, & necessitatis.

Non existimo tamen requiri ad demonstrationem tantam necessitatem, vt implicet contradictionem rem aliter se habere: quia demonstratio ostendit solùm cōclusionem esse necessariam spectatis naturis rerum, & ex vi causæ; causa autem non affert talem necessitatem effectui, vt implicet contradictionem, non sequi talem effectum. Quare si aliquem effectum non esse, implicat contradictionem, id non est ex natura demōstrationis, in communi sed ex ratione speciali in tali materia. Quia ex vi causæ efficientis, non repugnat, posse per Dei potentiam non poni effectum; res enim ex se distinctas, potest Deus separare: causa autem & effectus, sunt re distincta: Ergo ex vi causæ non repugnat per Dei potentiam esse sine effectu causam.

Dices, potest demonstrari aliquid implicare contradictionem, ergo tunc ex vi demonstrationis erit tanta necessitas, vt oppositum implicet contradictionem, Respondeo aliud est demonstrari implicationem contradictionis, de aliqua re; aliud, conclusionem demōstratam ita esse veram & necessariam, vt oppositum implicet contradictionem. Nos igitur non negamus primum, sed secundum. Nam etsi possit contingere, quod conclusio demonstrata sit ita vera & necessaria vt oppositum contradictionem inuoluat; tamen id non oritur ex natura demonstrationis in communi, (alioqui omni demonstrationi id conueniret) sed ex natura peculiari rei demonstratæ. Et confirmatur quia cum demonstratur aliquid implicare contradictionē, non ipsa conclusio quæ infertur secundum seipsam im-

plicat

plicat contradictionem, sed de aliquo alio enunciato, quod implicet contradictionem: illud autem aliud est subiectum de quo in cõclusione affirmatur hoc prædicatum, quod implicet contradictionem; ipsam vero conclusionem affirmantem tale prædicatum, esse falsam, non implicat contradictionem.

Dico tertiò. Ad demonstrationem non potissimam, non requiri omnimodam necessitatem, sed sufficere necessitatem vt plurimùm, licet impedibilem, vel necessitatem certi & determinati temporis. Patet ex dictis. Quia hæ necessitates, sunt suo modo necessitates absolutè, & secundum illum modum necessitatis, rem impossibile est aliter habere.

Ad demonstrationem non potissimam sufficit necessitas vt plurimùm.

Tertiò dubitatur, An esse ex necessariis sit proprium demonstrationi. Affirmat Aristoteles hîc text. 16. Vbi ait: Ex veris quidem est & non demonstrantem syllogisasse: ex necessariis autem non est nisi demonstrantem; hoc enim iam proprium demonstrationis est. Quibus verbis Aristoteles syllogismum demonstratiuum distinguit, à non demonstratiuo: per hoc quod est ex principiis necessariis. Nam etsi in syllogismo Topico, possint assumi principia necessaria, non tamẽ tanquam necessaria, sed tanquã probabilia; vtitur enim illis Topicus tanquam probabilibus, & probabiliter ex illis infert conclusionem; Potest enim Topicus syllogismus habere vnam ex præmissis necessariam, & necessariò cognitam, sed alteram necesse est vt habeat probabilem; ex vna enim necessaria, & altera probabili, sequetur conclusio probabilis; semper enim conclusio sequitur debiliorem partem.

Esse ex necessariis est propriũ demonstrationis secundum Aristotelem.

Discrimẽ inter syllogismũ demonstratiuum & non demonstratiuum.

LI Ratio

Perfectio demonstrationis in duobus consistit.

Ratio autem hæc à priori esse potest: Quia demonstratio est perfecta rei cognitio per discursum, vti res est, hæc autem perfectio consistit in duobus. Primò vt cognoscatur res necessariò, nam cognitio non necessaria est imperfecta. Secundò vt cognoscatur vti est in se, hoc est, per media ex natura rei connexa cum re. Sicut igitur proprium est demonstrationi esse perfectam cognitionem rei discursiuam, ita proprium etiam erit esse ex necessariis. Nam potest esse aliquod medium necessarium, sed extrinsecum, & non connexum ex natura rei: per tale autem medium, non potest esse demonstratio: tum quia non facit necessitatem simpliciter, sed ex suppositione; tum quia non explicat naturam & essentiam rei, sicut alia media ex natura rei petita.

Quare hic syllogismus non erit demonstratiuus. Quicquid Deus dixit est verum: hoc Deus dixit; ergo hoc est verum; nam etsi sit necessarius, non est tamen necessarius simpliciter, sed ex suppositione; Minor .n. est necessaria ex suppositione, simpliciter .n. non est necessarium hoc Deum dixisse, quia potuit non dixisse; Supposito tamen quod dixerit, necessarium est dixisse. Vnde & conclusio sequitur necessaria, solùm ex suppositione; Non potest enim conclusio esse magis necessaria quàm præmissæ, Deinde reuelatio diuina, est medium valde extrinsecum, quod nullo modo explicat naturam rei; vnde est imperfectum ad finem demonstrationis, quia demonstrationis est cognoscere rem, vti se habet ex natura sua.

Quod si obiicias. Hoc modo demonstrationes Theologicas non fore necessarias simpliciter, quia pendent

dent ex reuelatione, Respondeo. Esse necessarias simpliciter, quia non vtuntur medio ad demonstrandum reuelatione diuina, sed propositionibus necessariis ex natura rei: licet ea necessitas ex natura rei per reuelationem cognoscatur, vt cùm demonstratur, Christum esse risibilem, quia est rationalis; Christum enim esse rationalem ex reuelatione cognoscitur, rationalitas tamen, est medium ex natura rei ad demonstrandam risibilitatem.

Demonstrationes Theologicæ sunt necessariæ simpliciter.

Quidam tamen recentiores existimant, sufficere ad essentiam demonstrationis, necessitatem ex suppositione, ita vt si medium sit contingens subiecto, sed necessarium prædicato, sit sufficiens medium ad demonstrationem. Quare ista erit vera demonstratio; omne currens mouetur, homo est currens, ergo homo mouetur.

Sed isti errant Primò: Quia Aristoteles vult scientiam esse rei necessariæ absolutè, non rei necessariæ ex suppositione. Nam 6. Eth. In hoc scientiam distinguit ab arte, quod scientia est rei necessariæ, ars verò contingentium; Certè id non intelligit de necessitate solùm ex suppositione: Nam etiam in artibus est talis necessitas ex suppositione medij; & sic ars non distingueretur in necessitate à scientia: requiritur ergo ad scientiam secundùm Aristotelem necessitas absoluta, non ex suppositione tantùm.

Refellũtur qui putant sufficere ad essentiã demonstrationis necessitatem ex suppositione.

Secundò: Quia talis syllogismus simpliciter est contingens, & solùm secundũ quid necessarius; ergo etiam simpliciter, & quoad essentiam non erit demonstratio, sed secundum quid erit similis demonstrationi: Antecedens patet. Quia ex maiori necessaria & minori contingenti, sequitur conclusio contingens

simpliciter; quia conclusio semper sequitur debiliorem partem. Consequentia verò patet. Quia syllogismus qui est secundum essentiam contingens, solùm accidentaliter necessarius, non est essentialiter demonstratio, sed solùm in accidenti aliquo similis demonstrationi, sicut homo pictus non est essentialiter homo, sed accidentaliter homini similis.

QVÆSTIO IX.

An demonstratio debeat constare ex iis quæ sunt de omni.

Definitio prædicati, de omni.

ARistoteles ex proprietate demonstrationis, quòd sit ex necessariis, deducit constare debere prædicatis de omni, per se, & vniuersalibus, quia prædicatum quod est necessarium, est etiam de omni, per se, & vniuersale, Porrò prædicatum de omni, definitur ab Aristotele text. 8. Quod vtique inest, non in aliquo quidem, in aliquo non, neque aliquando quidem, aliquãdo non: hoc est, quod non alicui tantùm particulari subiecto inest, sed omni vniuersaliter, nec aliquando tantùm inest, sed semper. Distinguitur autem ab auctoribus de omni Prioristicum & Posterioristicũ: illud ita vocatur, quod in libris Priorum definiatur, & nihil aliud requirit nisi vt habeat signũ vniuersale, siue semper ita sit siue non: vt cùm dico, omnem hominem canescere, omnem hominem vigilare; Alterum verò ita dicitur quod de eo in libris Posteriorum tractatur, & ad demonstrationem spectat, requiritq; vt non solùm toti subiecto, sed etiam semper conueniat: Nam si aliquando non conueniat, iam pro illo tempore non erit de omni.

Duplex de omni Prioristicum & Posterioristicum.

Diffe-

Differunt autem hæc prædicata De omni, quod illud est De omni, ratione signi vniuersalis, seu ratione formæ, hoc verò est De omni ratione materiæ; quia ex natura rei omni subiecto, & omni tempore inest. *Differentia inter prædicata de Omni.*

Duo autem quæri solent circa hanc definitionem: Primum est, An quæ vni tantùm singulari necessariò insunt, sint dicenda de omni, vt si dicam. Deus est omnipotens; Petrus est risibilis; Luna ecclypsatur; Nam ex vna parte, omne necessarium est de omni; at quod tantùm vni inest, potest esse necessarium: ergo & de omni. Ex altera verò parte quod vni tantùm inest, non videtur dici posse, quod omni insit, vnum enim non est omne. Quod si dicas: Id verum esse de iis quæ cum pluribus sint apta inesse, non insunt nisi vni; talia enim non dicuntur de omni si vni tantum insunt; at si non sint apta inesse nisi vni, dicentur de omni; quia cùm vni insunt, omni insunt, cui possunt inesse. Contra primò: quia hoc modo quodlibet singulare, posset dici de omni, quia licet non multis inest, tamen omni inest, cui potest inesse. Secundò omni inesse, est multis inesse: vnum non est multa. Ergo vni inesse, non est omni inesse. Tertiò. Singulari non nisi ineptè præfigitur signum vniuersale: (vt si dicam omnis Petrus, omnis hic homo) solùm ex eo quia singulare cùm sit vnum, nō potest esse omne: Ergo de omni non potest esse respectu vnius. *Duo quæsita circa hanc definitionem.*

Dicendum tamen est. De omni esse duplex. Alterum quod est de omni formaliter; alterum quod de omni virtualiter: Illud est respectu multorum formaliter, hoc est respectu vnius formaliter quod tamē vnum est multa virtualiter; hoc sensu, quia illud vnum si esset in multis formaliter, etiam prædicatum, quod illi con- *Duplex de Omni.*

uenit, esset in illis multis ratione ipsius. Ex quo patet, De omni virtualiter non dici De omni respectu vnius singularis, quâ singulare est: quia singulare quâ est singulare, nec formaliter, nec virtualiter est in multis, sed essentialiter est vnum numero. Solùm igitur dicitur De omni virtualiter, respectu naturæ abstractæ, quæ licet actu existat in vno singulari, tamen vt abstracta, potest referri ad plura, vel absolutè, vel ex suppositione, ita vt si esset in pluribus, etiam prædicatum ipsi conueniens, ratione ipsius, esset in pluribus. Non repugnat verò hanc multitudinem virtualem concipere in natura abstracta ex vi conceptus indeterminati, repugnat autem in natura, vt singularis est, quia vt sic concipitur determinata ad vnum. Quare hæc propositio non est de omni. Petrus est risibilis; quia Petrus non est virtualiter in multis. Similiter neque hæc. Deus est omnipotens: quia Deus essentialiter est singularis.

An prædicatũ de omni conuenire debeat & semper suo subiecto.

Alterum est. An prædicatum de omni conuenire debeat semper suo subiecto, videntur hæc distincta & à se separabilia, omni conuenire, & semper. Nam omni homini conuenit canescere sed non semper. Ex altera verò parte Aristoteles in definitione De omni vtrumque coniungit.

Prædicatum de Omni est etiam semper non tamen absolutè.

Dicendum tamen est Prædicatum de omni, esse quoque semper non absolutè sed secundùm illum modum necessitatis, quo est de omni. verbi gratia, omni homini conuenit canescere in senectute, hoc igitur modo, semper illi conuenit canescere in senectute. Et ratio est. Quia de omni ideo est de omni, quia est necessarium, ergo secundum modum necessitatis, erit etiam semper, quia necessarium, qua ratione est necessarium,

est.

est semper tale, & sic necesse est in autumno semper esse pluuias, & siccitatem sub sole in cane existente, & hominem semper habere quinos digitos, quia hæc sicut sunt necessaria secundum cursum naturalem, ita & semper existunt secundũ cursum naturalem.

Dico igitur primò. Ad demonstrationem requirũtur prædicata de omni; quia requiruntur prædicata necessaria: at omne necessarium est De omni: Ergo ad demonstrationem requiruntur prædicata De omni: Nam quæ nõ omni insunt, sed alicui tantùm, sunt contingentia & possunt abesse & adesse, quæ verò necessariò insunt omni insunt, vt quod necessariò inest homini, inest omni homini: quia eadẽ ratio est vt insit omni homini, quæ est vt insit alicui; omnes enim homines, sunt æquè homines, & quod homini, vt homo est necessariò inest, debet inesse omni homini. *Ad demonstrationem requiruntur prædicata de omni.*

Dico secundò. Ad demonstrationem sufficit De omni virtualiter, neque requiritur De omni formaliter: quia etiam De omni virtualiter est necessarium ex natura rei; & est suo modo De omni; alioqui de naturis habentibus tantùm vnum indiuiduum, non posset haberi scientia. *Ad demonstrationem sufficit de Omni virtualiter.*

At obiicies. Scientia non habetur de singulari, sed de vniuersali; ergo & prædicata scientifica debent esse respectu subiecti vniuersalis, non singularis: at De omni virtualiter, est respectu subiecti singularis; ergo tale De omni, non pertinet ad scientiam. Respondeo, scientiã non esse de natura singulari, quatenus singularis est, sed quatenus est natura absolutè abstracta à singulari, siue illa natura abstracta sit apta esse in multis, siue in vno tantùm. Et ratio est. Quia quicquid de singulari demonstra- *Scientia non est de natura singulari sed quatenus est natura absolute abstracta à singulari.*

monstratur, demonstratur ex principiis naturæ absolutè: Nam ex singularitate præcisè, nihil illi competit, nisi esse vnam numero, quare omnes demonstrationes, primò & immediatè spectant ad naturam, verbi gratia, absolutè & per extensionem quandam, & applicationem spectant ad naturam singularem, verbi gratia, Petrus est risibilis, quia homo est risibilis, & risibilitas quæ de homine demonstratur, extenditur etiam ad Petrum: pari ergo ratione prædicatum De omni, non est tale respectu subiecti singularis qua singulare est, sic enim nō est De omni virtualiter, sed est respectu subiecti absolutè & in abstracto, quamuis illud subiectum, non in vno tantùm singulari existat. Noto tamen, hanc conditionem, solùm requiri in iis quæ sunt apta esse in multis: talia enim nisi demonstrentur de omni, non demonstrantur. Quare ad demonstrationem de Deo non requiritur. Deus enim essentialiter est singularis, eique repugnat etiam per Intellectum esse in multis Indiuiduis.

Deus ita est singularis, vt ei repugnet etiam per intellectum esse in multis Indiuiduis.

Dico Tertiò. De omni, quod requiritur ad demōstrationem, debet esse etiam semper vel absolutè, vel secundum eam rationem, qua est De omni, & necessarium: Nam sub ea ratione sub qua aliquid est necessarium, semper etiam conuenit subiecto vt dictum est. Porrò ad potissimam demonstrationem, sicut requiritur omnimoda necessitas; ita etiam requiritur, vt prædicatum secundum omnem rationem, semper conueniat subiecto. Sic quia omni homini conuenit esse risibilem, semper conuenit esse risibilem: hoc est omni tēpore, & ab æterno; ad alias verò demonstrationes non potissimas, sicut non requiritur omnimoda necessitas, sed tantùm certi & determinati generis, & secundum

De Omni requisitū ad demonstrationē debet esse semper vel absolutè.

certam

certam & determinatam rationem; ita non requiritur, vt prædicatum ſit ſemper, & ſecundum omnem rationem temporis, ſed tantùm ſecundùm rationem temporis congruentem & proportionatam illi neceſſitati.

Dico quartò. In propoſitionibus ſempiternæ veritatis, prædicatum ſemper ineſt ſubiecto, non quod ſemper retineat ſuam exiſtentiam abſolutè, ſed ſolùm reſpectu talis ſubiecti; id eſt, vt poſito & exiſtente tali ſubiecto, ponatur & exiſtat tale prædicatum. Hæc doctrina eſt Ariſtotelis text. 8. cùm hanc rem ita explicat, Si verum hunc hominem dicere, verum & animal, & ſi nunc alterum, & alterum. Quaſi diceret, ad hoc vt prædicatum dicatur ſemper ineſſe ſubiecto, non eſt neceſſe vt vtrumque ſemper exiſtat, ſed vt quando exiſtit vnum, exiſtat & alterum, hoc eſt enim ſemper exiſtere reſpectu talis ſubiecti; Quæ doctrina notanda eſt propter propoſitiones ſempiternæ veritatis, ad quas non requiritur, niſi vt dicto modo ſemper exiſtant earum prædicata. Quocirca non eſt neceſſe ea de cauſa recurrere ad exiſtentiam realem eſſentiarum ab æterno, in quodam eſſe obiectiuo: tum quia ſine tali exiſtentia ſaluantur propoſitiones ſempiternæ veritatis: tum quia hoc modo etiam entia rationis, & entia impoſſibilia, haberent eſſentiam realem æternam, quia de his omnibus formantur propoſitiones ſempiternæ veritatis, vt ens rationis eſt ens rationis; hircoceruus, eſt hircoceruus, nihil eſt nihil. Denique de tali æternitate eſſentiarum, nihil ſomniauit Ariſtoteles, ſed abſque hoc figmento, rem aliter explicauit, per exiſtentiam prædicatorum, ſuppoſita exiſtentia ſubiecti.

In propoſitionibus ſempiternæ veritatis prædicatum ſemper ineſt ſubiecto.

Nota de propoſitionibus ſempiternæ veritatis.

At dices. Has propoſitiones eſſe ſemper veras non propter aliquam exiſtentiam, ſed ſolùm propter connexio-

nexionem essentialem prædicati & subiecti, abstrahendo ab omni existentia. Respondeo, connexio ista essentialis debet existere vel in re vel in ratione, alioqui quod nullo modo existit, nullo modo afficit aliud. Vt autem connexio existat, supponit necessario existentiam eorum quorum est connexio, res enim nisi existant connecti inter se non possunt. Non tamen est necesse vt existant in re, sed vel in re, vel in ratione: Supposito autem quòd existant habent necessariò illam essentialem connexionem, nempe vt prędicatum sit de essentia subiecti, vel ad essentiam ipsius consequatur. Et hoc sensu verum est has propositiones esse sempiternæ veritatis, propter connexionem essentialem terminorum.

QVÆSTIO X.

An demonstratio debeat constare ex iis quæ sunt per se.

AFfirmat Aristoteles; Demonstratio enim debet constare ex necessariis: Omne autem necessarium est per se: Ergo debet constare ex iis quæ sunt per se.

Per se hoc loco accipitur vt opponitur rei q est per accidens.

Pro quo notandum est. Primò quod per se, quamuis multis modis accipi possit, tamen hoc loco accipitur ab Aristotele, vt opponitur ei quod est per accidens: vt patet ex text. 8. & 15. vbi ait: Quæcunque neutro modo insunt per se, accidentia esse: quamuis enim hoc dicat de duobus primis modis per se; tamen de aliis quoque proportionaliter idem dici potest: vt quemadmodum duo primi modi sunt modi per se, & non per accidens

cidens prædicandi, ita tertius modus sit per se & non per accidens essendi, quartus per se, & non per accidens, causandi. Quod si dicas. Hinc sequi per se, & necessarium, esse omninò idem.

Respondeo, esse idem realiter, non formaliter; nam necessariũ dicitur, quatenus non potest non inesse; Per se verò dicitur, quatenus se ipso, & vi suæ essentiæ inest. Quare necessarium, opponitur formaliter contingenti, quod potest aliter se habere; Per se verò opponitur ei, quod est per accidens, hoc est ei, quod non ex se, nec ex vi suæ essentiæ est tale.

Per se & necessarium sunt idem realiter non formaliter.

Notandum est secundò. Aristotelem numerare quatuor modos per se text. 9. Primus est, quando prædicatum est de essentia & definitione subiecti, sic homo per se, dicitur esse animal. Secundus quando subiectũ est de essentia prædicati, vt cùm dicimus; numerus est par; linea est recta; in his enim dicitur subiectum esse de essentia prædicati, non quòd sit genus, vel differentia prædicati, sed quòd prædicatum ex sua essentia requirat tale subiectum, & definiatur per ordinem ad tale subiectum. Par enim & impar, non nisi numerum respicit: curuum & rectum nonnisi lineam. Quare subiectum in talibus propositionibus dicitur esse de essentia prædicati, non intrinsecè, vt pars essentialis, sed extrinsecè vt terminus, quem essentialiter respicit tale prędicatũ. Porrò hi duo modi per se, sunt modi, per se inexistendi, & ex consequẽti per se prędicãdi de subiecto; quicquid enim per se inexistit subiecto vel ideò per se inexistit, quod ipsum est de essentia subiecti, vel quia subiectum est de essentia ipsius; Per se enim inexistere, est per suam essentiam inexistere: Ergo vel per suam essentiam ex parte prædicati, vel per essentiam ex parte

Quatuor modi per se.

Modi per se inexistendi & per se prædicãdi duo.

subiecti, ita vt quandocunq; prædicatum aliquod conuenit subiecto, neque propter essentiam subiecti neque propter essentiam prædicati, non conueniat illi per se, sed per accidens, si de per se quoad existẽtiam sit sermo. Quod adiicio propterea: quia potest esse aliquid non per se quoad inexistentiam, aliis tamẽ modis erit per se, verbi gratia, per se in causando, vt cùm dico, Iugulatus interiit, prædicatum non per se est inexistens subiecto, nec primo, nec secundo modo, est tamen per se causatum à subiecto, vnde quoad inexistentiam, habet se per accidens, quoad causalitatem, habet se per se, ad subiectum. Quare cùm dicimus, duos esse modos per se prędicandi, intelligimus cum Aristotele de modis prædicandi fundatis in inexistentia, non verò de aliis modis prædicandi, non fundatis in inexistentia prædicatorum in subiectis, vt cùm dico Iugulatum interiisse, in hac prædicatione, prædicatum non verè inexistit, sed potius coëxistit subiecto, quod est valde notandum ad distinguendos hos per se modos, ab aliis.

Tertius modus per se. Tertius modus per se, est modus per se essendi, qui modus conuenit substantiis, quæ per se ipsas existunt, non per aliquid alterum, accidentia enim, non per se existunt, sed per substantiam, cui nisi innitantur, non existunt. Vnde quando accidentia significantur vt existentia, significatur materialiter substantia, ratione cuius existunt: vt cùm dico album vel ambulans, inuoluo subiectum, quod est album, & quod est ambulans, & sic album non per se existit formaliter, sed vt inuoluit subiectum per quod existit. Porrò hic tertius modus per se, non est determinatus ad prædicationem, quia etiam extra prædicationem inuenitur in ipsa nominum simplicium

Hic tertius modus per se non est determinatus ad prædicationem.

plicium

plicium significatione, substantiæ, vel accidentis: & sic Aristoteles, illum explicauit, non in aliqua propositione, sed in simplicibus vocibus: Ambulans enim inquit, significat alterum quid existens, quod est ambulans, nempe ipsum subiectum: substantia autem, & hoc aliquid, nihil aliud præter seipsam significat; ambulans enim, non ratione ambulationis formaliter, sed ratione subiecti quod inuoluit est quid existens.

Quartus modus, Est modus per se causandi, tunc autem effectus per se causatur ab aliqua causa, quando propter illam causam existit; alioqui, si non propter illam existat, causatur per accidens. Dat exemplum Aristoteles. Si ambulante aliquo fulgurauit, ambulatio non est causa per se, fulgurationis: quia non propter ipsam existit fulguratio: Solùm igitur erit causa per accidens, quia est coniuncta causæ per se fulgurationis, tunc enim cùm esset fulguratio, extitit ambulatio. Si verò inquit Aristoteles Iugulatus interiit, iugulatio est causa per se interitus: quia propter iugulationem interiit: Ad hunc autem quartum modum, pertinet non sola causa efficiens, sed etiam alia genera causarum. *Quartus modus per se.*

Notandum est tertiò: Difficultatem esse, qua ratione hi quatuor modi differant inter se: Videntur enim duo primi modi aut continere reliquos, aut si non continent, non esse sufficientes. Statuuntur autem duo primi modi, esse modi per se prædicandi: Si igitur continent omnes modos per se prædicandi, debent continere etiam tertium & quartum modum: Nam omne quod per se quocunque modo se habet, siue in essendo, siue in causando, habet se etiam per se in prædicando: Ergo cùm tertius modus sit modus per *Nota quomodo hi quatuor modi inter se differant.*

se essendi, quartus per se causandi, erit vterque modus prædicandi, & sic pertinebit tertius & quartus modus, ad primos duos. Si verò duo primi modi, non contineant omnes modos, per se prædicandi, sequetur illos non esse sufficientes, cùm præter illos dentur alij.

Primi duo modi sunt modi per se prædicandi.

Dicendum tamen est, Primos duos modos, esse modos per se prædicandi, non quomodocunque, sed solùm respectu prædicatorum per se inexistentium subiectis, ita vt omne prædicatum per se inexistens alicui subiecto, necesse sit altero illorum duorum modorum inesse, & prædicari: nempe vel quia prædicatum est de essentia subiecti, vel quia subiectum est de essentia prædicati. Alia verò prædicata, quæ non insunt per se subiectis, sed extrinsecè, dicuntur de subiectis, possunt quidem per se suo modo prædicari, sed non pertinebunt ad primum vel secundum modum per se, quia eorum prædicatio, non fundatur in modo per se inexistendi, sed vel in modo per se essendi, vel in modo per se causandi. Quare hæc propositio, iugulatus interiit, est per se quarto modo, non verò primo, vel secundo, quia talis prædicatio, non fundatur in inexistentia prædicati, sed in eius causalitate à subiecto. Similiter hæc propositio homo est, est per se in tertio modo, Hæc verò album est, est per accidens: quia in his solùm spectatur, quòd existentia conueniat subiecto, ratione sui vel ratione alterius. Ex quibus patet, primos duos modos, esse modos per se inexistendi, & ex consequenti per se prædicandi, intelligendo de prædicatione fundata in inexistentia per se. Tertius verò modus, est modus per se existendi, hoc est ratione sui, est causa prædicati, & sic omnes quatuor modi erunt inter se distincti, nec vnus includetur in altero.

Non

Non tamen repugnat eos concurrere in vna propositione: Nam hæc propositio, rationale est risibile, est per se, & in secundo, & in quarto modo: In secundo, quia subiectum est de essentia prædicati, in quarto verò, quia subiectum est causa prædicati. Quocirca ad discernendum, quæ propositio ad quem modum per se pertineat, semper consideranda est ratio propria formalis cuiusque modi.

Non repugnat omnes modos concurrere in vna propositione.

Notandum est Quarto, circa primum modum per se, difficultatem esse, an propositio innaturalis pertineat ad primum modum per se. Vt si dicam. Rationale est homo. Videtur enim pertinere ad secundum modum per se, quia eius subiectum est de essentia prædicati. Alij tamen oppositum & verius sentiunt pertinere ad primum modum per se, quia in hac propositione, propter innaturalem modum prædicandi, subiectum dicitur de essentia prædicati. Si verò naturali modo fiat prædicatio, tunc prædicatum erit de essentia subiecti, ac ex consequenti ad primum modum per se pertinebit. Porrò potius ad eum modum per se spectare debet propositio, ad quem ex natura terminorum spectat, non verò ad quem spectat ex dispositione indebita terminorum; esse enim per se, ex natura rebus conuenit.

An propositio innaturalis pertineat ad secundum modum per se.

Propositio innaturalis pertinet ad primũ modum per se.

Maior autẽ difficultas est, quando definitio accidẽtis prædicatur de accidente: vt cùm dico simum est nasus curuus, an scilicet hæc prædicatio pertineat ad primum modum per se; videtur enim ad primum pertinere, quia prædicatum, est de essentia subiecti, definitio de essentia definiti. Ex altera verò parte videtur ad secundum modum spectare, quia cùm sit innaturalis; id quod est prædicatum, debet esse, ex natura rei loquendo, subiectum, & sic ex natura rei perti-

An propositio spectet ad primum modum per se quando definitio accidentis prædicatur de accidente.

pertinebit, ad secundum modum per se, in quo subiectum est de essentia prædicati.

Propter quod argumentum, quidam existimant pertinere ad secundum modum. Neque verò reputant absurdum, definitionem prædicari de definito, non naturaliter, dicunt enim dupliciter definiri accidens: Primò in abstracto, vt simitas est nasi curuitas; Secundò in concreto, vt simum, est nasus curuus. Prior definitio naturaliter prædicatur de accidente, quia in ea definitur ipsa forma, & essentia accidentis. Posterior verò, non prædicatur naturaliter, quia in ea definitur accidens non præcisè secundum formam accidentalem, sed etiam materialiter vt inuoluit subiectum.

Subiectum non prædicatur naturaliter de accidente accepto formaliter.

Aliis tamen videtur omnem definitionem, prædicari de definito naturaliter, ac ex consequenti in primo modo per se. Nam quod dicitur subiectum non prædicari naturaliter de accidenti, id verum est, si sumatur accidens formaliter; non verò si sumatur materialiter: Nam accidens formaliter sumptum, potius ipsum inest subiecto, quàm subiectum ipsi; sumptum verò materialiter & in concreto, inuoluit subiectum in confuso, ratione cuius potest recipere naturaliter prædicationem subiecti, distinctam & explicitam. Sic simum, significat id, quod est affectum simitate; id verò quod est affectum simitate est nasus.

Propositiones negatiuæ pertinent ad primũ modum reductiuè.

Quæri etiam solet, An propositiones negatiuę, pertineãt ad primum modum per se: vt cùm dico substantiam non esse quantitatem. Respondeo pertinere ad primum modum reductiuè. Nam licet prædicatum non sit de essentia subiecti (negatio enim non est de essentia enti:) tamen quiá negationes reducuntur ad suos habitus, quorum sunt negationes, consequens est, vt si ha-

si habitus affirmantur essentialiter, etiam negationes eorum prædicentur essentialiter; quia sunt negationes eorum, quæ essentialiter & in quid prædicantur.

Notandum est quintò, circa secundum modum per se, quidam sentiunt non spectare ad hunc modum nisi illas propositiones, in quibus passio propria quarto modo, prædicatur de subiecto, vt homo est risibilis; volunt enim ex mente Aristotelis propositionem per se, esse de omni & habere prædicatum conuertibile cum subiecto. Verùm nihil tale colligi potest ex Aristotele, imò contrarium Aristoteles docet tex. 9. & 10. Rectum per se inesse lineæ, & par numero, cùm tamen neque rectum, insit omni lineæ, neque par omni numero. Neque dici potest ista sub disiunctione conuenire per se, non absolutè, vt si dicam, linea est recta, vel curua. Numerus est par vel impar. Nam etsi hanc disiunctionem requirat ibidem Aristoteles ad hoc, vt prædicatio sit necessaria simpliciter; non tamen requirit ad hoc, vt prædicatio sit per se. Nam ad prædicationem per se, sufficit vt subiectum sit de essentia prædicati, vt patet ex definitione secundi modi per se: hoc autem æquè habetur cum disiunctione, sicut sine disiunctione. Ex quo etiam sumitur ratio contra priorem sententiam. Nam ad secundum modum per se, sufficit subiectum esse de essentia prædicati, hoc autem accidit, siue prædicatum sit de omni, siue non, siue sit conuertibile cum subiecto, siue non.

Quæ propositiones spectent ad secundum modum per se.

Fateor ad demonstrationem potissimam requiri, vt propositio per se, secundi modi sit etiam de omni, & conuertibilis; verùm rationes formales istorũ, semper sunt diuersæ etiamsi cõcurrant in vnam propositionẽ. Vnde Aristoteles cùm definit prædicatũ vniuersale, ex-

Ad demonstrationem potissimam requiritur vt propositio per se secundi modi sit etiã de omni.

Nn presse

presse ista distinguit in definitione tanquam diuersa: & dicit, vniuersale, esse de omni, per se & secundum quod ipsum: vult ergo per se, non includere formaliter de omni, nec secundum quod ipsum. Non igitur solùm proprium quarto modo est in secundo modo per se, sed etiam omne prædicatum, quod essentialiter requirit certum subiectum, siue illi omni semper, & conuertibiliter competat, siue non. Et sic hæc propositio; linea est recta, est per se, secundo modo, quia illi conuenit definitio, secundi modi.

At obiicies. Sequi hanc propositionem. Homo est Grammaticus, esse per se, quia prædicatum, requirit essentialiter tale subiectum: hoc autem dici non potest, quia omne per se, est necessarium; homo autem contingenter & non necessariò est Grammaticus. Ergo. Respondeo, omne per se esse necessariũ illo modo quo est per se: Si enim sit ꝑ se solùm ex parte prędicati, quod prædicatum per se requirat tale subiectum, erit etiam necessarium, solùm ex parte prædicati; quia tale prædicatum est necessarium inesse tali subiecto, & non alteri: Si verò sit per se ex parte subiecti, quod subiectum per se, & essentialiter requirat tale prædicatum, tunc erit etiam necessarium ex parte subiecti. Et quia necessitas ex parte subiecti facit propositionem necessariam simpliciter, necessitas verò ex parte prædicati, facit esse necessariam secundum quid, idcircò propositio per se, solùm ex parte prædicati potest esse simpliciter non necessaria, & per accidens, ex parte subiecti, qualis est ista, Homo est Grammaticus.

Omne per se est necessarium illo modo quo est per se.

Quæri etiam potest. An proprietates emanantes à subiectis, sed non solis illis subiectis conuenientes, sint per se secundi modi, vt ignis est calidus, sol est lucidus.

Nam

Nam ex vna parte cum sint necessariæ, debent esse per se: Ex altera verò parte cum illis non conueniant primi & secundi modi per se definitiones, non videntur pertinere ad alterum horum modorum.

Respondeo has proprietates esse per se, non primo vel secundo, sed quarto tantùm modo; idcirco enim dicũtur per se de subiectis, quia per se causantur ab illis. At inquies, non solùm per se causari à subiectis, sed etiam per se illis inesse, cùm sint prædicata intrinseca: quæcunque autem per se insunt, primo aut secundo modo per se inesse debent.

Proprietates emanãtes à subiectis sunt per se quarto modo.

Respondeo, in his propositionibus, totã rationem per se prædicandi, fundari in modo per se causandi, nõ verò in modo per se inexistendi, ita vt si non causarentur per se, non inexisterent per se. Modus enim per se inexistendi, est tantùm duplex, vel quia prædicatum est de essentia subiecti, vel quia subiectum, est de essentia prædicati: at hæc prædicata neutri horum modorum insunt: Ergo nullo per se modo insunt. Si enim hæc prædicata non causãrentur per se à subiectis, inessent illis accidentaliter & contingenter, sicut insunt aliis subiectis, à quibus non causantur. verbi gratia, si calor non emanaret, nec causaretur ab essentia ignis, ita inesset igni, sicut inest ligno, ligno autem inest non per se, sed per accidens, solùm ex eo, quod non emanat ab essentia ligni: ergo id signum est, non alium modum per se inueniri in talibus propositionibus: nisi modum quartum per se causandi.

Modus per se inexistendi est duplex.

Porrò ad hunc secundũ modũ per se, sufficit vt proprietas per se competat siue ratione superioris gradus, siue ratione inferioris gradus: superiora enim continentur in inferioribus, & quod per se competit superiori, competit etiam per se inferiori, ratione superioris.

Vtrum modi per se causandi debeant esse duo sicut etiam modi per se inexistendi.

Notandum est sextò, Circa quartum modum per se quæri posse, An sicut modi per se inexistendi sunt duo, alter ex parte subiecti, alter ex parte prædicati, ita modi per se causandi, debeant esse duo: vnus ex parte causæ, alter ex parte effectus. Nam hæc propositio: Iugulatus interiit, est per se ex parte causæ, non ex parte effectus: quia iugulationi, per se conuenit, non per accidens, causare talem effectum, licet effectui non per se, sed per accidens cõtingat causari ex iugulatione; potest enim causari aliunde. Hæc verò alia propositio Ædificator ædificat, musicus cantat, ex parte causæ, non est per se, sed per accidens: quia per accidens contingit, quod ædificator ædificet, musicus cantet; quia non necessarium est ædificatorem ædificare, musicum cantare, & tamen ex parte effectus est per se non per accidens: Nam per se conuenit ædificationi vt sit ab ædificatore, cantui vt sit à musico. Quare Aristoteles 2. Physicor. textu 33. & alibi, docet has propositiones & similes esse per se, licet sint contingentes.

Vterq; modus causandi per se continetur in quarto modo.

Ad hanc quæstionem ita respondendum videtur, posse quidem hos duos modos per se causandi distingui, vt bene probatur in ratione dubitandi, verùm vtrumque hunc modum contineri in quarto modo per se; quia quartus modus per se, constituitur per vnicam rationem formalem, nempe quod aliqua causa sit causa per se talis effectus. Dupliciter verò

causa

causa dici potest, per se causa alicuius effectus: vel quoad essentiam, vt talis effectus est, ita vt non possit ab alia causa causari; vel solùm quoad existentiam, hoc est, vt posita tali causa necessariò quidem ponatur effectus, tamen ex vi essentiæ effectus, non repugnet eum etiam ab aliis causis produci. Vterque verò hic modus, continetur sub vno generico modo per se causandi, vt prior sit modus per se causandi ex parte effectus, posterior ex parte causæ. At modi per se inexistendi sunt ita diuersi, vt ad vnum reduci non possint: Nam duo illi modi per se causandi conueniunt eidem causæ; causa enim vtroque illorum modorum, dicitur per se causa, modi verò per se inexistendi non conueniunt eidem, sed alter subiecto, alter prædicato, alter facit prædicatum per se, alter facit subiectum per se. Et licet si subiectum sit per se subiectum talis prædicati, etiam prædicatum cõsequenter conuenit per se subiecto, tamen hæc perseitas mutuatur à subiecto, & soli subiecto propriè & formaliter inest, prædicato verò ratione subiecti. Similiter dicendum est, quando subiectum est per se subiectũ, perseitate prædicati. *Dupliciter dici potest causa, per se causa alicuius effectus.*

QVÆSTIO. XI.

Quomodo se habeat prædicatum per se ad prædicatum de omni, & ad prædicatum necessarium.

IN hac comparatione Quæri potest primò. An quicquid est De omni, sit etiam per se. Pro quo notandum est de omni esse duplex: Alterum quod semper est de omni; Alterum, quod aliquando est De omni, ali- *De Omni est duplex.*

 quando

quando est De omni, aliquando non, vt si casu omnes dormirent, vel si conspirarent omnes in aliquid, illud non esset de omni absolutè & simpliciter, sed solùm De omni secundum quid, quia aliquando tantùm esset De omni.

Quod est de Omni semper etiam est per se.

Dico igitur primò: quod est De omni semper, est etiam per se; quod enim semper rei conuenit, non per accidens, sed per se conuenit, quia necessariò: Omne autem necessarium est per se.

Quod est de omni non semp. sed aliquando non est per se.

Dico secundò; Quod est De omni non semper, sed aliquando, non est per se: quia simpliciter est contingens, contingentia autem, non sunt per se, sed per accidens. Imò hoc ipsum quòd sit de omni aliquando, est illi per accidens; Illud enim dicitur per accidens, quod aliquando est, aliquando non: sed quod est De omni non semper, aliquando est De omni, aliquando non: Ergo illi esse De omni, est per accidens, ac ex consequéti ex hoc quòd sit De omni, non sequitur quòd sit per se. Confirmatur; Quia quod est De omni non semper, neque est per se ex parte subiecti, neque ex parte prædicati: Ergo nullo modo: non ex parte subiecti, quia subiectum, potest esse sine prædicato; non ex parte prædicati, quia prædicatum potest esse sine subiecto.

Ea quæ sunt per accidēs nō semper dicuntur vniuersaliter, tamen dici possunt vniuersaliter p accidens, & aliquando.

Quod si obiicias Aristotelem 5. Meta. text. 15. oppositum docere, nempe ea quæ sunt per accidens, non dici vniuersaliter; quæ enim sunt vniuersalia, sunt per se. Respondeo. ea quæ sunt per accidens, non dici vniuersaliter ex natura rei, ita vt semper dicantur vniuersaliter; dici tamen possunt vniuersaliter per accidens, & aliquando; quod enim per accidens multis euenit, quid prohibet etiam omnibus per accidens conuenire?

nire? Id igitur solùm quod est vniuersale ex natura sua & semper; non est per accidens, sed per se; quod vero casu est vniuersale, & inest omnibus, non per se est, sed per accidens.

De omni Posteriorísticum est per se, quia est de omni semp. Prioristicū verò non est per se.

Ex quo patet De omni Posterioristicum esse per se, quia est De omni semper, & ex consequenti ex natura sua est De omni. Prioristicum verò, non est necessario per se, quia potest non semper esse De omni.

Quod est per se ex parte solùm prædicati non est necesse vt sit De omni.

Secundò quæritur. An quicquid est per se, sit etiam de omni. Respondeo negatiuè. Nam licet id quod est per se ex parte subiecti, sit etiam De omni: quia quando subiectum ex natura sua exigit prædicatum, semper & vbique illud exigit, vt homo exigit rationalitatem, & risibilitatem; tamen quādo est per se solùm ex parte prædicati, non est necesse vt sit De omni, quia etiam si prædicatum per se exigat tale subiectum, tamen potest esse, vt subiectum non exigat tale prædicatum & possit esse sine tali prædicato. Sic rectū per se, conuenit lineæ, par numero, & tamen non est De omni. Non enim omnis linea est recta, nec omnis numerus est par.

Quod verò quidam dicunt, ad hoc vt aliquid sit per se requiritur vt sit De omni, ita vt nisi sit De omni, non sit per se, id planè gratis asseritur: Nam definitiones modorum per se, nihil tale includunt, sed solùm quod prædicatum sit de essentia subiecti, vel subiectum de essentia prædicati. Vnde patet rationes formales per se, & De omni, esse diuersas, & posse vnam conuenire etiamsi altera non conueniat. Et quamuis ad demonstrationem requiruntur propositiones quæ habeant vtramque, nempe quæ sint & per se & De omni; tamen

non

non est negandum propterea, aliquas propositiones esse per se quæ non sint De omni, sed dicendum est, illas non pertinere ad demonstrationem. Quocirca & Aristoteles in text. 9. & 10. posuit exempla per se, in iis quæ non sunt De omni, vt quòd linea sit recta, quod numerus sit par.

Id quod est per se primo & secundo modo est necessarium.

Tertiò quæritur. An omne per se sit necessarium. Respondeo cum Aristotele text. 10. & 15. Id quod est per se, primo & secundo modo, esse necessarium. Ratio est: quia definitio, conuenit necessariò definito: at in primo modo per se, prædicatum est definitio subiecti, in secundo subiectum est definitio prædicati: Ergo vterque modus per se infert necessitatem. Deinde quod est per se tale, est essentialiter tale: quod autem est essentialiter tale est necessariò tale; quia essentialia sunt necessaria; Ergo quod est per se tale, est necessariò tale.

Necessitas per se primo & secũdo modo dupliciter se habet.

Verùm notandum est. Necessitatem istam, vel esse ex parte subiecti, quando subiectum necessariò requirit prædicatum, vel ex parte prædicati, quando prædicatum necessariò requirit subiectum. Prior igitur necessitas facit propositionem necessariam simpliciter: quia subiectum nunquam potest esse sine prædicato vt homo est animal; posterior verò necessitas, non facit propositionem simpliciter necessariam, sed secundum quid, quia subiectum, potest esse sine prædicato. Si enim propositio sit necessaria solùm ex parte prædicati, non necessaria verò ex parte subiecti; erit propositio simpliciter contingens, & secundum quid necessaria. Vt cùm dico numerum esse parem, lineam rectam. Semper tamen ea ratione, quâ aliquid est necessarium, est etiam per se, & è conuerso, qua ratione est per se, est etiam necessarium.

Quod

Quod si quæras. An idem dicendum sit de tertio, & quarto modo per se. Respondeo, quoad quartum modum, idem dicendum esse; omnis enim causa per se, est necessariò causa, siue quoad existentiã, siue quoad essentiam effectus. Quoad existentiam, vt cùm dico, Iugulatus interiit; posita enim iugulatione, necessariò existit talis effectus, licet essentia effectus, non postulet fieri à tali causa. Quoad essentiam verò vt cùm dico, Ædificator ædificat; non potest enim ædificatio, nisi ab ædificatore fieri. & sic ex parte prædicati est necessitas, licet non ex parte subiecti.

Per se quarto modo est necessarium.

Dupliciter causa per se est necessario causa.

De tertio etiam modo, idem suo modo dici potest; quod enim per se non per aliud existit, necessariò existit, si per se solùm spectetur; quod verò non per se, sed per aliud, hoc est per subiectum existit, non est necesse vt existat, si per se solum spectetur, sed per accidens illi conuenit existere, quia per aliud. Ex quo patet, qua ratione aliquid per se existit, eadem ratione necessariò existere formaliter loquendo, ex illo capite ex quo habet per se existere: nam ex alio capite & aliunde, potest cõtingenter existere, nempe respectu suarum causarum, à quibus pendet.

Per se tertio modo est etiam necessarium suo modo.

Quartò quæritur. An omnes hi quatuor modi per se seruiant demonstrationi. Respondeo potissimæ demonstrationi deseruire duos primos modos, vt manifestum est ex Aristotele. Et ratio est. quia ad potissimam demonstrationem, requiritur perfectissima necessitas, quæ tunc est, quando ex vtroq; termino propositio est necessaria, hoc est tam ex parte prædicati quàm ex parte subiecti, quod inuenitur in primo & secundo modo per se coniunctis. De quarto verò modo quidam censent non deseruire demonstrationi potissimæ, nisi

Potissimæ demonstrationi seruiunt duo priores modi.

quatenus coincidit cum primo vel ſecundo: vt cùm dico, rationale eſt riſibile; hæc propoſitio eſt per ſe, & in ſecundo modo & in quarto; in ſecundo, propter inexiſtentiam per ſe, in quarto proter cauſalitatem per ſe.

Quartus modo quomodo deſeruiat demõſtrationi.

Verùm ſi hi authores concedant quartum modum formaliter deſeruire demonſtrationi, tunc cùm coincidit cum primo vel ſecundo, facile illis aſſentior. Si verò negent deſeruire formaliter ſed ſolùm per accidens ſe habere, non aſſentior: quia in demonſtratione potiſſima, non minus ſpectatur connexio per ſe, quoad exiſtentiam, quàm connexio cauſæ & effectus, quoad cauſalitatem: Imò hæc potiſſimùm ſpectatur, cùm in demonſtratione ex cauſa inferatur effectus. Quare dico etiam quartum modum deſeruire formaliter demonſtrationi potiſſimæ, quatenus eſt modus per ſe cauſandi, ſed non niſi tunc, quando includit neceſſitatem ex vtraque parte, ita vt & cauſa requirat talem effectum, & effectus talem cauſam.

Quartus modo deſeruit formaliter demõſtrationi potiſſimæ. Quatenus eſt modus per ſe cauſandi.

An verò in demonſtratione potiſſima neceſſe ſit coincidere quartum modum, cum primo vel ſecundo, meritò dubitari poteſt; nam iſti authores id aſſerunt eo argumento: Quia in demonſtratione potiſſima requiritur, vt ſit propoſitio neceſſaria ex vtraque parte; hoc autem eſſe non poteſt, niſi à primo & ſecundo modo per ſe. Verùm hæc ratio eſt falſa: Nam hæc propoſitio, ecclypſis ſolis fit ex interpoſitione lunæ, eſt per ſe quarti modi, & ex vtraque parte neceſſaria, vt per ſe manifeſtum eſt, & tamen iſta propoſitio non eſt primi nec ſecundi modi; hi enim modi, ſunt modi inexiſtentiæ per ſe: at hìc interpoſitio lunæ non inexiſtit ſoli: Ergo non poteſt ſpectare ad primum vel ſecundum modum per ſe; habet enim ſe prædicatum merè extrinſecè ad ſubiectum,

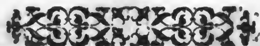
An in demonſtratione potiſſima coincidat quartus modus cum primo vel ſecundo.

iectum, & solùm per se causat subiectum non verò per se ei inexistit.

At obiiciunt, Aristotelem nusquam ad demonstrationem potissimam quartum modum requisiuisse, sed duos tantùm, primos: Nam tex. 15. docet, demonstrationem cùm constare debeat ex necessariis, debere constare ex per se, primis duobus modis; quod enim inquit altero horum modorum non inest, per accidens inest. Respondeo ad saluandam authoritatem Aristot. concedendum esse quartum modum, non deseruire demonstrationi potissimæ, nisi coincidat cum primo vel secundo, non propter rationem quam isti adferunt, quasi propositio causalis nō possit esse necessaria ex vtraq; parte, nisi sit in primo vel secundo modo per se, hoc enim falsum esse iam ostensum est; sed quia demonstratio potissima, demonstrat proprietatem intrinsecam, per causam intrinsecam subiecti, Vnde cum in maiori prædicatur proprietas de causa erit propositio per se, non solùm propter causalitatem per se, sed etiam propter inexistentiam per se, coniungenturq; simul duæ necessitates, & per se causandi, & per se inexistendi. Rectè igitur Aristoteles dicit, necesse est vt quod per se inexistit, primo vel secundo modo per se inexistat: Nam etiam quod per se causatur, debet per se inexistere, si ad demonstrationem potissimam referatur. De tertio modo per se res est clara, non seruire demonstrationi, cùm non spectetur in prædicatione, sed sit simplex modus essendi extra prædicationem.

Quartus modus nō deseruit demonstrationi potissimæ nisi coincidat cum primo vel secundo quia demonstratio potissima, demōstrat proprietatem intrinsecā per causam intrinsecam subiecti.

Tertius modus per se non seruit demonstrationi.

QVÆSTIO XII.

An demonstratio constare debeat Prædicatis vniuersalibus.

Dupliciter dicitur prædicatũ vniuersale.

PRædicatum dupliciter dici potest vniuersale: Primò ex parte subiecti, quando de subiecto secundum totam subiecti vniuersalitatem & amplitudinem prædicatur, vt omnis homo est animal; Secundò ex parte prædicati, quando prædicatum secundum suam totam vniuersalitatem & amplitudinem inest subiecto, seu quando non est in plus, quàm subiectum, vt loquitur Aristoteles in fine text. 11. hoc est, quando non excedit subiectum, & adæquatè illi inest: vt cùm dico, hominem esse risibilem, risibile, non excedit hominem; non enim inest nisi homini.

Prædicatũ potest esse vniuersale primo modo.

Potest autem prædicatum esse vniuersale; primo modo, non secundo, vt homo est animal; animal enim inest omni homini, non tamen omne animal inest homini, cùm aliquod etiam animal insit bruto. Potest etiam esse vniuersale secundo modo, & non primo, vt cùm dico lineam esse rectam; Omne enim rectum, inest lineæ, cùm extra lineam non sit rectum, non tamen inest omni lineæ, cùm non omnis linea sit recta. Potest etiam vtroq; modo prædicatum esse vniuersale. vt cùm dico, Hominem esse risibilem: Nam & omnis homo est risibilis, & omne risibile est homo. quod etiam cernitur in aliis propositionibus conuertibilibus.

Potest etiam esse & secundo.

Potest vtroq; modo.

Prædicatum igitur vniuersale in demonstratione potissima, debet esse vniuersale vtroque modo, ita vt sit prædicatum conuertibile cum subiecto, idque patebit ex definitione vniuersalis quam assignat Aristoteles

tex.

tex. 11. ita enim ait: vniuersale autem dico, quod vtique & de omni sit & per se, & secundùm quod ipsum.

Circa quam definitionem sciendum est, quosdam existimare eam esse perfectam & sufficientem. quare particulã illam secundùm q. ipsum, ita restringunt, vt solùm significet secundùm vltimam & specificam rei differentiam; ita vt quod conuenit rei secundùm gradum genericum, non dicatur secundùm quod ipsum, sed solùm quòd conuenit rei, secundùm gradum specificum. Quare hæc propositio, Homo est animal, est quidem de omni & per se, non tamen secundùm quod ipsum, quia prædicatum, non conuenit subiecto secundùm gradum eius specificum, ac consequenter non est vniuersale, quia prædicatum vniuersale cùm debeat reciprocari cum subiecto, debet conuenire subiecto secundùm rationem eius specificam.

Verùm hi authores manifestè repugnant Aristoteli, qui in eodem tex. 11. ait, se pro eodem accipere per se, & secundùm quod ipsum: per se inquit, & secundùm quod ipsum idem: Cùm igitur per se non solùm sit illud quod conuenit rei secundùm rationem specificam, sed etiam quod conuenit rei secundum rationem genericam; pari ratione & secundùm quod ipsum erit, quod cõuenit rei, siue secundùm rationem specificam siue genericam: falsò igitur & contra mentem Aristotelis restringunt, secundùm quod ipsum, ad rationem specificam.

Per se conuenit rei etiam secũdum rationem genericam.

Nam quod respondent Aristotelem dicere, idem esse per se, & secundùm quod ipsum, sed materialiter non formaliter, idque solùm in iis propositionibus in quibus concurrunt: id facilè refelli potest, primò: quia

ideò Aristoteles ista dicit idem esse, ne putarentur esse posita in definitione vniuersalis tanquam diuersa; hoc enim intuitu definitionis datæ dixit. Secundò, ipsemet Aristoteles probat, ista esse idem formaliter, cùm vnum assignat pro ratione formali alterius; idcircò enim aliquid ait dici per se, quia est secundùm quod ipsum & è conuerso, idcircò secundum quod ipsum, quia per se. Ex quo patet particulam secundùm quòd ipsum, neque secundùm mentem Aristotelis, neque secundum veritatem, restringi ad significandam tantùm rationem specificam, sicut neque per se restringitur; maximè cùm terminus ipse, sit ex se indifferens ad significandum secundum quod ipsum genericum: & specificum.

Definitio vniuersalis non est perfecta sed inchoata tãtum.

Alij ergo dicunt & melius definitionem hanc vniuersalis, non esse perfectam, sed inchoatam tantùm, neque sufficienter explicare rationem vniuersalis, idque tam ex natura rei, quàm ex mente Aristotelis. Ex natura rei: quia non sufficit ad rationem prædicati vniuersalis quòd sit de omni, & per se & secundùm quod ipsum, multa enim sunt de omni & per se & secundùm quod ipsum, quæ non sunt vniuersalia: quia non conueniunt subiecto primo, vti requirit Aristoteles ad rationem vniuersalis; neque sunt conuertibilia cum subiecto. Vt cùm dico, omnis homo est animal, animal est prædicatum de omni, & per se, & secundùm quòd ipsum, respectu hominis, & tamen nõ est prædicatum vniuersale, quia nec primò cõuenit homini, neq; cõuertitur cum homine. Deinde etiamsi secundùm quod ipsum, sumatur vt significat secundum gradum specificum; tamen dantur prædicata, quæ sunt de omni, per se, & secundùm quod ipsum specificè, & tamen non sunt vniuersalia, quia non conueniunt sub-

subiecto primo, nec conuertibiliter. Vt si dicam ignem esse calidum; calor enim conuenit igni secundùm gradum specificum ignis, & tamen nec primò igni conuenit, nec conuertibiliter. Non etiam ex mente Aristotelis, quia is ad dictam definitionem addit aliam particulam, quæ non continetur in priori definitione, & tamen in ea completur ratio formalis vniuersalis. Postquam enim dixit, quando aliquod prædicatum sit per se, & quando secundùm quod ipsum, statim adiecit etiã, quãdo sit vniuersale. indicans per se, & secundùm quod ipsum, non semper esse vniuersale. Vniuersale autem, inquit, est tunc, quando in quolibet & primò monstratur. Potest autem esse per se, & secundum quod ipsum, & non conuenire primo subiecto, vt dictum est.

Dico igitur primò, definitionem prædicati vniuersalis esse illam, cùm dicitur esse id quod in quolibet & primò monstratur. Ratio est; quia vniuersale prædicatũ est vniuersale tam ex parte subiecti, quàm ex parte prædicati. Quatenus igitur de quolibet monstratur est vniuersale ex parte subiecti, quatenus verò mõstratur primò de illo subiecto, est vniuersale ex parte prædicati, quia non est extra aliud subiectum. Ex quo patet dictam definitionem vniuersalis, esse sufficientem & perfectam. Pro quo.

Definitio prædicati vniuersalis vera.

Notandum est Primò, dupliciter aliquod prædicatum, dici posse primum respectu alicuius subiecti: Primò negatiuè, quia nõ conuenit alteri prius: Sic animal conuenit homini primò, quia nulli alteri prius, quia eodẽ modo conuenit bruto; Et hic modus nõ sufficit ad rationẽ prædicati vniuersalis: nam hoc modo cõueniunt primò etiam quę non sunt vniuersalia ex parte præ-

Dupliciter aliquod prædicatum potest dici primum respectu alicuius subiecti.

prædicati, vt patet in dicto exemplo animalis. Secundò positiuè, quando non solùm nulli alteri subiecto prius conuenit, sed etiam isti subiecto ita conuenit, vt per ipsum cæteris omnibus conueniat. Sic risibile conuenit primò homini, quia nulli alteri prius quàm homini, & ratione hominis conuenit omnibus quibus conuenit. Et hoc sensu Aristoteles prædicatum vniuersale vult esse primum, & conuenire primo subiecto, vt patet ex tex. 11. & 14. hoc enim modo verè erit vniuersale etiam ex parte prædicati, quia non erit extra tale subiectum; in eo enim vniuersalitas consistit ex parte prædicati.

Ad rationem prædicati vniuersalis requiritur etiam vt sit de omni.

Notandum est secundò, Non sufficere ad rationē prædicati vniuersalis, vt sit primum, & primò conueniat, sed etiam requiritur, vt sit de omni; nam rectum conuenit primò lineæ, quia tamen non omni lineæ, ideò non est prædicatum vniuersale. Rectè igitur Aristoteles rationem prædicati vniuersalis posuit in duobus, nempe quod de quolibet & primò monstretur.

Quod si quæras; cur non adiecit in definitione quòd sit per se, & secundùm quod ipsum, Respondeo, Non fuisse necesse adiicere, cùm ea particula contineatur in aliis. Nam quod est primò in aliquo subiecto, est per se, & secundùm quod ipsum. Similiter quod est ex natura rei in quolibet subiecto, est per se in illo, & secundùm quod ipsum.

Non omne prædicatum conuertibile cum subiecto est vniuersale.

Si etiam quæras, An omne prædicatum conuertibile cum subiecto sit vniuersale: quidam enim ita existimant: At nos contrarium censemus. Nam licet omne prædicatum vniuersale necesse sit vt sit conuertibile cum subiecto, non tamen è conuerso. Risibile enim & flebile, dicuntur de se conuertibiliter, & tamen neutrū

est primum subiectum alterius, ac ex consequenti, neutrum est prædicatum vniuersale respectu alterius; Non enim risibile primò, conuenit flebili, nec flebile primò conuenit risibili, sed vtrumque primò conuenit rationali.

Notandum tertiò: tribus modis nos decipi posse in cognoscendo prædicato vniuersali, vt docet Aristoteles in tex. 12. Primò, quando proprietatem generis tribuimus speciei tãquam primo subiecto, eo quod genus illud non videamus nisi in illa vna specie, vt si non esset nisi vna species animalis in mundo, putaremus sensitiuum, primò conuenire homini. Secundò quando genus est innominatum, tunc etiam putamus speciebus primò conuenire proprietatem generis. Tertiò quando proprietatem generis demonstramus de genere, sed contracto ad aliquam speciem, tunc existimare possumus genus sic contractum esse primum subiectum talis proprietatis: vt qui demonstraret parallelas rectas non coincidere, tunc parallelæ non vt rectę, sed vt parallelæ seu æquè distantes, essent primum subiectum istius prædicati. *Tribus modis decipi possumus in cognoscendo prædicato vniuersali.*

Addit Philosophus, quod si quis proprietatẽ generis demonstraret de omnibus speciebus, nondum sciret illam vniuersaliter, quia non demonstraret de subiecto primo, cùm nõ species simul acceptæ, sed genus abstractum à specieb. sit primum subiectũ talis proprietatis.

Tandem dat Aristoteles tex. 14. duas regulas cognoscendi prædicatum vniuersale. Prima est, quando ablatis aliis omnibus, & illo solo relicto, adhuc proprietas inest subiecto, tunc illud primum erit subiectũ talis proprietatis, vt ablato à triangulo quòd sit æneus vel æquicrus, & relicto solùm quòd sit triangulus, habet tres *Duas regulas dat Aristoteles cognoscendi p̃dicatum vniuersale.*

angulos æquales duobus rectis: Triangulus ergo vt triangulus, erit primum subiectum huius proprietatis. Secunda est, quo primo ablato aufertur proprietas, illud est primum subiectum talis proprietatis. Verbi gratia, ablato ab homine, animali, aufertur consequenter risibilitas; quod enim non est animal non potest esse risibile; non tamen idcircò animal est primum subiectum risibilitatis, quia non eo primo ablato aufertur risibilitas, sed ablato animali aufertur rationalitas, quæ est primum subiectum risibilitatis, & rationalitate primò ablata, etiamsi alia non auferrentur, auferretur risibilitas.

Ad demonstrationem potissimam requirũtur prædicata vniuersalia q̃ omni & primò conueniunt.

Dico secundò, Ad demonstrationem potissimam, requiri prædicata vniuersalia quæ omni & primò conueniunt. Primò: quia demonstratio potissima, constare debet ex necessariis, non quibuscunque, sed primò necessariis: primò autem necessaria sunt ea, quæ respectu primi sui subiecti sunt necessaria: Nam ratione primi subiecti, conueniunt aliis quoque necessariò: Ergo demonstratio potissima debet constare ex iis, quæ omni & primò conueniunt seu ex vniuersalibus. Secundò: quia nisi cognoscatur proprietas respectu primi sui subiecti, non scietur perfectè; quia non scietur vti est; est enim talis respectu sui primi subiecti, & ratione primi habet se ad alia subiecta. Cùm ergo ad demonstrationem perfectissimam requiratur perfecta rei cognitio, consequens est, vt demõstrari debeat proprietas de primo suo subiecto.

Demonstratio debet constare prædicatis primis & vniuer-

Porro demonstratio debet constare prædicatis primis & vniuersalibus, non solùm in conclusione, sed etiam in præmissis: Nam si passio demonstretur de primo

mo suo subiecto, demõstratur per definitionẽ subiecti: Vnde in Maiore passio ꝑdicatur de sua prima causa quæ etiam est primum subiectum ipsius; in Minori prædicabitur definitio subiecti de subiecto: & sic tota demonstratio potissima constabit prædicatis primis, vt patet in hac demonstratione: omne rationale est risibile: Omnis homo est rationalis: Ergo omnis homo est risibilis. Ex quibus patet illam demonstrationem quæ non habet prædicata prima, non esse potissimam. *talibus etiam in præmissis.*

QVÆSTIO XIII.

An demonstratio debeat constare Principiis propriis.

AFfirmat id & probat Aristoteles à tex. 19. ad 30. Porrò proprium dicitur, & quod nõ est alienum, & quod nõ est commune; aliquando enim opponitur alieno aliquando communi. *Propriũ quid.*

Dico igitur Primò, Principia illa dicuntur propria, quæ nec sunt aliena nec communia, sed ad illud genus subiecti de quo fit demonstratio, per se pertinent. Quod fit quando medium per quod fit demonstratio, per se & secundùm quod ipsum conuenit subiecto: vt si de homine demonstrem risibilitatem per rationalitatem, rationalitas per se, & secundùm quod ipsum competit homini, & ex consequenti, est quid proprium hominis, vnde etiam & principia in quibus tale medium connectitur cum extremis, erunt propria. Nam medium in minori, erit proprium minoris extremi, in maiori verò, erit proprium maioris extremi, quia propria eius causa. Vnde patet tunc esse *Principia quæ dicantur propria.*

principia propria in demonstratione, quando & passio quæ demonstratur, est propria subiecto, & medium per quod demonstratur.

Debet autem vtrumq; conuenire subiecto secundum quod ipsum specificè non genericè: Nam quæ conueniunt subiecto ratione generis, sunt communia, sicut & genus est commune, vnde & demonstratio proprietatis genericæ de specie, non erit per principia propria, sed communia, vt si demonstrem de homine, sensitiuum per animal; talia enim principia etiam aliis subiectis accommodari possunt; Eadem enim demonstratio, potest esse etiam de bruto. Quarè cùm demonstratio sit homini & bruto communis, etiam principia demonstrationis, erunt communia, non propria.

Demonstratio proprietatis genericæ de specie erit per principia communia.

Demonstratio potissima debet constare principiis propriis.

Dico secundò, demonstratio potissima debet constare principiis propriis. Probatur primò: Quia in demonstratione probatur propria passio de primo suo subiecto, & ex consequenti per primam suam causam. At principia, quæ continent primam causam passionis primò conuenientem subiecto, sunt propria: Ergo debet constare principiis propriis. Confirmatur: quia propria passio, non est propria subiecto nisi mediante sua propria causa; at si tam passio quàm causa sunt propria subiecti, non possunt principia non esse propria: Ergo. Secundò: Quia demonstratio debet constare ex iis quæ sunt per se, & secundùm quod ipsum, specificè non genericè tantùm, at quæ conueniunt alicui secundùm quod ipsum specificè, sunt propria: Ergo demonstratio debet constare propriis; Si enim termini demonstrationis sunt proprij illi subiecto, etiã & principia, quæ ex illis terminis conficiuntur, erunt propria illi subiecto.

Ex

Ex quo infero demonstrationem potissimam non debere esse ex principiis cõmunibus, hoc est, quæ diuersis subiectis, seruire & accõmodari possunt; Tales enim demonstrationes non erunt de primo suo subiecto, ac consequenter non erunt potissimæ. Sunt autem demonstrationes communes ex duplici causa; vel quia sunt demonstrationes de genere; tunc enim sicut genus est commune suis speciebus, ita & demonstrationes de genere primo factæ, fiunt communes omnibus speciebus illius generis. Sic demonstrationes de animali, possunt accommodari tam homini quàm bruto.

Demonstrationes communes sunt ex duplici causa.

Secundò: quando demonstratio de aliquo subiecto per se accommodatur eidem subiecto vt contracto accidentaliter, vt accidit in scientiis subalternatis: Nam omnes demonstrationes quæ fiunt de numero in Arithmetica; applicantur in Musica numero sonoro. Et hoc est quod dicit hoc loco Aristoteles, tunc licere vti communibus demonstrationibus quando vna scientia est subaltera, & subiectũ vnius, est sub subiecto alterius. Quanquam tales demonstrationes nõ erunt potissimæ, respectu eius subiecti ad quod extenduntur, sed tantùm respectu sui primi subiecti.

Dico tertiò, nullam demonstrationem debere constare principiis alienis; hoc est ad alterum genus subiecti spectantibus, & ex consequenti, non licere demonstranti transcendere de genere in genus, vt docet Aristoteles text. 19. vt si Geometra demonstraret terram esse rotundam per principium Physicum à grauitate sumptum, nempe quod partes terræ ob grauitatem, appropinquantes quàm maximè centro, faciant figuram rotundam. Aut si Physicus per principia Geometriæ aut perspectiuæ, demonstraret terram esse rotundam.

Quomodo nulla demonstratio debeat constare principiis alienis.

Porrò tales demonstrationes, non ideò non sunt licitæ, quòd non sint veræ demõstrationes, sed quod non sint proportionatæ: quia non propriæ illi scientiæ; vna quæque enim scientia debet se continere intra limites sui obiecti, nec debet alienis principiis vti, sed suis; alioqui scientiæ confunderentur. Hoc enim solùm conceditur scientiis sub alternatis quæ cùm habeant suum obiectum, sub obiecto alterius scientiæ, habent consequenter ius vtendi principiis alterius scientiæ, à qua etiam non sunt omnino diuersæ.

Sed obiicies. Metaphysica & Dialectica demonstrat obiecta omnium scientiarum ex communissimis principiis: Ergo transcendunt de genere in genus? Respondeo cùm hæ duæ scientiæ habeant obiectum vniuersalissimum, quod complectitur obiecta omniũ scientiarum particularium, non est mirũ si demonstrẽt obiecta aliarum scientiarum. Non tamen in hoc transcendunt de genere in genus, quia demonstrant intra rationem formalem sui obiecti, & ex principiis propriis sui obiecti; transcenderent autem si alienum obiectum per alterius scientiæ principia probarent.

QVÆSTIO XIV.

An demonstrationes Mathematicæ sint perfectißimæ & conditiones demonstrationis potißimæ habeant.

HActenus Aristoteles descripsit Ideam perfectissimę demonstrationis. Verùm an hęc Idea inueniatur expressa

pressa in scientiis quas habemus, meritò dubitari potest: præcipuè verò de Mathematica, quæ inter scientias habetur certissima & euidentissima.

Prima igitur sententia est; demonstrationem qualem descripsit Aristoteles aut nullam inueniri in rerum natura, aut solùm in Mathematicis demonstrationibus, Quod enim in aliis scientiis nō detur potissima demonstratio, Patet: quia ad demonstrationem potissimã requiritur, vt demonstretur proprietas, de primo suo subiecto per essentiam subiecti: atqui essentiæ rerũ sunt nobis ignotæ: Ergo non potest à nobis haberi perfecta rerum demonstratio: Minor probatur. Quia nullius rei essentia à nobis cognoscitur vt est in se, sed tantùm in confuso sub connotationibus aliquorum effectuum vel accidentium: neque plus de essentiis rerum cognoscimus, nisi quod sint quædam essentiæ, habentes tales effectus, vel talia accidentia, in se verò quales sint illæ essentiæ nescimus. Vnde & Aristoteles definiens naturam, assignat eius definitionem per connotationem motus & quietis, cùm esse principium motus & quietis, non sit primus conceptus naturæ, sed proprietas quædã, naturam consequens. Idem patet in illa vulgari definitione hominis, quòd sit animal rationale: Cuius terminos quales sint in se nescimus, hocque solùm de illis scimus, quòd connotent quasdam proprietates: animal, verbi gratia, concipimus esse id, à quo vis sentiendi procedit, rationale verò esse id, à quo intellectus & discursus oritur. Ex quo patet quòd cùm non possit effectus per causam demonstrari, nisi causæ essentia cognoscatur, causæ autem essentia, à nobis non nisi obscurè, & confusè & per connotationem effectuum & accidentium, cognoscatur, fit vt effectus per causam sciri à nobis & demon-

Sententia de demonstratione an inueniatur in rerum natura, vt est descripta ab Aristotele.

demonstrari non possit; quod enim in se est obscurum, illuminare aliud non potest nec esse ratio illud perfectè cognoscendi.

Quod si dicas. Cognosci causam euidenter ex effectibus & accidentibus. Respondeo, hoc solùm cognosci euidenter, quod sit quiddam habens talem effectum, vel talia accidentia: hoc autem est confusissimè essentiam causæ cognoscere, & sub connotatione tantum, non secundum se.

Deinde demonstratio non solùm requirit, vt sit per causam, sed vt sit de re necessària, & ex principiis necessariis, quæ quidem necessitas, debet esse tanta, vt impossibile sit aliter rem habere: atqui hæc tanta necessitas haberi non potest, nisi ex essentiis terminorum perfectè cognitis; Termini enim ratione suæ essentiæ, sunt causa huius necessitatis: cùm igitur essentiæ terminorum, vt dictum est, perfectè à nobis sciri non possint, consequens est, vt etiam necessitas propositionum, perfecta illa cognitione sciri à nobis non possit. Quod si quis dicat, posse à nobis hanc necessitatem cognosci, non solùm ex naturis terminorum, sed etiam per alia media extrinseca, vt per inductionem; primum, hæc euidentia erit mutuata non propria, ac proinde imperfecta; deinde non perueniet ad hunc perfectionis gradum vt ostendatur impossibile esse aliter rem habere. Multa enim sunt, quæ nostram inductionem in dubium reuocare possunt, vel quod non sit sufficienter facta per omnia particularia; vel quod nō sub ea ratione formali qua oportet, vel quòd & si in his omnibus indiuiduis ita sit, tamen possent fortè alia dari in quibus id non esset. Sensus etiam quibus inductio innititur, sunt deceptioni sæpe obnoxii, ob indebitam applicationem vel potentiæ,

Necessitas demonstrationis si sit per media extrinseca erit mutuata.

tiæ, vel obiecti. Denique quamuis tota inductio vera esset, ex ea tamen colligi non potest, nisi quòd ita sit de facto, non verò quòd impossibile sit aliter se habere: Nam etiamsi de facto omnia accidentia videamus existere in subiecto, non possumus tamen inde inferre, impossibile esse, vt accidens existat sine subiecto, cùm id per Dei potentiam fieri possit: imò neque possumus inferre naturaliter id esse impossibile, nisi per suspicionem quandam & discursum, requiritur enim ad hoc, naturarum ipsarum perfecta cognitio.

Probatur ex duobus Mathematicas demonstrationes esse potissimas.

Iam verò Mathematicas demonstrationes esse potissimas, probari potest ex duobus: Primò ex Aristotele, quia conditiones demonstrationis potissimæ in exemplis Mathematicarum demonstrationum declarauit, vt patet ex toto Poster. libro, imò in text. 13. ita argumentatur: Demonstrationem potissimam esse debere in primo modo primæ figuræ, quia Mathematicæ scientiæ in prima figura demonstrant; quæ ratio non valeret, nisi demonstrationes Mathematicæ essent potissimæ. Secundò ratione; quia duo requiruntur ad demonstrationem vt sit ex causis, & de re necessaria; sed neutra conditio perfecto modo deest, demonstrationibus Mathematicis: Ergo sunt potissimæ demonstrationes; Nam de necessitate manifestũ est, cùm sint certissimæ & euidentissimæ, & propter certitudinem & euidentiam sensibilem impossibile est rem aliter se habere: De causis verò, etsi quidam dubitent eas non habere veras causas essendi, sed cognoscendi, tamen reuera, tales habent causas, quibus positis sequitur talis proprietas: vt posito quod triangulus construitur intra duos circulos à centro ad circumferentiam, sequitur manifestè, quòd sit æquilaterus; omnia enim latera cùm

sint à centro ad circumferentiam, erunt æqualia, vt demonstratur in prima Euclidis demonstratione. Et confirmatur: Nam hæc proprietas trianguli, vel habet aliquam causam veram in triangulo, vel non; si habet, ergo potest per eam demonstrari; & quamuis de facto nõ haberetur hæc demonstratio, potest tamen haberi: Si verò non habeat causam, id absurdum est; siquidẽ nullus effectus verus, est in mundo, sine aliqua vera causa, cùm suum esse non ex se habeat, sed ex sua causa.

Negat secunda sententia demonstrationes Mathemat. esse potissimas.

Secunda sententia est negantium, demonstrationes Mathematicas esse potissimas: quia nõ fiunt per veras, & per se causas essendi. Et quidẽ nonnulli probãt id ex eo, quod entia Mathematica, vt quantitates & figuræ, prout à Mathematica considerantur, non dentur in rerum natura; Non enim dantur lineæ per se existentes, vel superficies abstractæ à corpore, vel plana perfecta, vel corpora perfecta rotunda: Similiter triangula vel quadrangula perfecta, & aliæ figuræ ad amussim Mathematicam non dantur, sed solùm sunt talia ad sensum. Porrò ad veram & perfectam demonstrationem requiritur, vt sit de ente reali, non de ente imaginario; alioquin non habebit verè & realiter vllas ꝓprietates, sed tantùm per imaginationem. Verùm hæc ratio, non concludit: Nam licet quantitates & figuræ Mathematicæ non dentur in rerum natura ea perfectione qua requirunt Mathematici, eo quòd corpora naturalia non requirant ad suam essentiam tam exactam quantitatem & figuram, vt describitur in Mathematicis; tamen dari realiter non repugnat. Neque verò ad demonstrationem requiritur vt subiectum actu reali existat, (alioqui de rosa in hyeme, & de ecclypsi futura non posset esse scientia) sed satis est, vt realiter existere possit. Non est autem dubium

Licet non dentur Quãtitates Mathematicæ, tamen eas dari realiter non repugnet.

dubium exactas illas figuras, quales definiunt Mathematici per Dei potentiam dari posse: Nam etsi multi existiment, lineas non distingui re à superficiebus, & has à corpore, tamen demonstrationes Mathematicæ possunt esse in lineis etiam coniunctis superficiebus. Et quamuis lineæ quæ sunt in corpore, non possunt à corpore abstrahi, cùm nō sint quid re distinctum à corpore; tamen nihil prohibet Deum creare lineam independētem à superficie, hoc est, meram longitudinem sine latitudine, similiter & superficiem, sine profunditate.

Vera igitur ratio hæc est, quod demonstrationes Mathematicæ non continent in se veras causas essendi, & ex consequenti, neque illam præcipuam necessitatem, quæ sumitur ex vera & propria causa: & sic in vtraque conditione potissimæ demonstrationis deficiunt. Quid igitur careant veris causis essendi. Probatur primò Inductione: Nam in prima demonstratione Euclidis, demonstratur triangulum esse æquilaterum, ex eo, quòd sit constructum intra duos circulos, habetq; omnia sua latera à centro ad circumferentiam: Vbi nemo non videt, non assignari veram causam essendi, non enim triangulum idcircò est æquilaterum, quia est constructum intra duos circulos: Nam etiamsi non esset intra duos circulos constructum, adhuc esset æquilaterum, vnde talis causa, est accidentalis illi proprietati. Similiter in 32. propositione primi libri Euclidis, demonstratur, triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis: quia producto vno latere, angulus extrinsecus est æqualis duobus angulis internis: at hæc non est causa vera essendi: quia etiamsi non esset vllus angulus extrinsecus, haberet nihilominus triangulus tres æquales duobus rectis.

Demonstrationes Mathematicæ non continent in se veras causas essendi.

Probatur Inductione.

Deinde ex æqualitate laterum probatur æqualitas angulorum in triangulo, & è conuersò ex æqualitate angulorum, æqualitas laterum, vt patet ex 5. & 6. propositione libri primi Euclidis; & tamen vtraq; habetur æquè perfecta, & æquè per causam; non minus enim vni, quàm alteri ratio causæ competere potest.

Probatur Ratione à priori.

Secundò ratione à priori: Quia in demonstratione potissima, causa proprietatis est essentia subiecti, à qua proprietas illa oritur: at in Mathematicis non probantur proprietates ex essentia subiecti, sed ex habitudine ad aliam figuram: Ergo non probantur per veram causam essendi. Minor probatur. Quia demonstrare proprietates Physicas, per essentiam subiecti Physici, est proprium Physici: at quantitas & figura sunt accidentia Physica, & proprietates ex eorum essentia profluentes sunt Physicæ, & causa illarum, hoc est, essentia subiecti est Physica: ergo illas per essentiam subiecti demonstrare, non est Mathematici sed physici. Solùm ergo ad Mathematicum spectat eas demonstrare ex habitudine quam habent ad aliam figuram, vel ad quoduis aliud extrinsecum, quæ est causa mera extrinseca, & causa potius cognoscendi quàm essendi, cùm vna figura nó pendeat ab alia in suo esse; potest enim esse sine illa.

Necessitas demonstrationũ Mathematicarum non est potissima.

Hinc verò patet, etiam necessitatem & certitudinẽ demõstrationum Mathematicarũ non esse potissimam. Nam potissima necessitas alicuius proprietatis sumitur ex vera causa illius, à qua primò, per se, & secundùm ꝙ ipsum, dependet; eadem enim quæ est causa ipsius rei, est etiã causa necessitatis illius rei. Cùm ergo necessitas demonstrationum Mathematicarum sumatur ex causis merè extrinsecis rei, hoc est, ex figuris extrinsecis, quia vna figura probatur per aliam, sequitur hanc nó esse potissimam

tiſſimam neceſſitatem, ac ex conſequenti nec certitudinem quæ in neceſſitate fundatur, ſolumq́; propter euidentiam, datur ſumma certitudo in Mathematicis.

Quare ad primum primæ ſententiæ, Reſpondeo Ariſtotelem nuſquam dediſſe exemplum integræ demonſtrationis potiſſimæ in Mathematicis demonſtrationibus, ſed tantùm aliquarum proprietatum, quę non in vna aliqua demonſtratione Mathematica inueniuntur, ſed in diuerſis, vna in vna, alia in alia. Nuſquã etiã probauit demonſtrationẽ debere eſſe ex veris cauſis eſſendi exemplo Mathematicarũ demonſtrationũ, quæ tamẽ eſt præcipua condititio demõſtrationis potiſſimæ. Vſus autem eſt potius exemplis Mathematicis quàm aliis, propter ſummam eorum euidentiam.

Ariſtoteles nũquam dedit exemplum integra demonſtrationis potiſſimæ in Mathematicis, ſed tantum aliquarũ proprietatum.

Ad ſecundum, Negandum eſt in Mathematicis eſſe veras cauſas eſſendi: Nam etſi proprietates neceſſariæ habeant veras ſuas cauſas eſſendi, nempe eſſentiam ſubiecti, tamen tales cauſas non curat Mathematicus, cùm ſciat eas ad phyſicam pertinere: ſui verò officij cenſet eſſe, ſolùm figuram per figuram demonſtrare, ſeu per aliquid figuræ extrinſecum.

In Mathematicis non ſunt vera cauſa eſſendi.

Iam verò quod dicebat prima ſententia, ne in aliis quidem ſcientiis potiſſimam demonſtrationem inueniri; etſi id fortè verum ſit propter argumenta facta; tamen eſt magnum in hoc inter Mathematicam & alias ſcientias diſcrimen. Nam in aliis ſcientiis, etſi de facto non ſint demonſtrationes potiſſimæ, poſſunt tamen eſſe, quantum eſt ex natura obiectorum & ſcientiæ: Nam & obiecta habent veras cauſas eſſendi ſuarum proprietatum, & per tales cauſas demonſtrare, non excedit rationem formalem obiecti: at in Mathematicis, neque dantur veræ cauſæ eſſendi plurimarum proprietatum,

neque per eas demonstrare ad Mathematicum spectat, sed ad Physicum. Nam triangulum, v. g. esse æquilaterum, est proprietas merè accidentalis, quæ potest adesse, & abesse, & ex consequenti non habet aliam causam essendi, nisi accidentalem, hoc est, ipsam constructionem exactam trianguli, & idem de aliis proprietatibus dici potest, quæ etiam demonstrantur per causam extrinsecam accidentalem, quæ etsi non esset, proprietates tamen illæ sine ipsis essent.

At dices frustra igitur Aristoteles laborauit in conficienda Idea demonstrationis potissimæ, cùm demonstsatio talis non detur. Respondeo, non frustra; proposuit enim exemplar perfectissimum, ad quod omnes demonstrationes accommodari debent, vt tanto perfectiores censeantur, quanto magis ad exemplar ipsum accesserint, etsi fortè nunquam ad perfectam, & omnibus numeris absolutam rationem demonstrationis pertingent.

Aristoteles non frustra laborauit in conficienda Idea demonstrationis potissima.

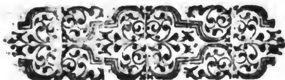
DI-

DISPVTATIO XV.

DE SPECIEBVS DEMONSTRATIONIS.

Aristotéles primo posteriorum text. 30. duas assignat demonstrationis species: Propter quid, & Quia: Illa demonstrat propter quid res sit, hæc verò solùm quod res sit: Illa dicitur demonstratio à priori, quia est per causam quæ est natura prior effectu, hæc verò dicitur demonstratio à posteriori, quia est communiter per effectum, vel aliquod medium ex natura rei posterius, aut saltem non prius. Demonstratio duplex, propter quid, & quia.

QVÆ-

QVÆSTIO PRIMA.

An sola demonstratio propter quid, sit vera & propria demonstratio?

PRima sententia, negans demonstrationem Quia, esse veram demonstrationem, eò quod essentia demonstrationis illi non conueniat. Tribuitur Auicennæ, qui id asserit, tum ex sententia Aristotelis, tum ex ratione: Aristoteles enim tex. 5. postquā docuit demōstrationem constare Primis, Immediatis, & causis conclusionis, mox adiecit: sine his posse esse syllogismum, sed non demonstrationem: Ergo demonstratio, quæ non est ex causis erit simplex syllogismus non autem demonstratio. In secundo verò Priorum Capite de petitione principij, ait esse petitionem principij, si per posteriora demonstrentur priora: ergo demonstratio Quia, cum per posteriora demonstret, continebit petitionem principij.

Ratio etiam duplex assignari potest: Prima: Quia demonstratio est syllogismus faciens scire; scire autem est rem per causam cognoscere; atqui demonstratio, Quia, non facit nos rem per causam cognoscere: non igitur facit scire; ac ex consequenti, non est demonstratio. Nam si dicatur satis esse ad demonstrationem vt faciat cognitionem necessariam per quodcunque medium, hac ratione inductio quoque esset demonstratio, quia parit cognitionem necessariam; quòd vel ex eo patet, quod principia scientiarum, Inductione probantur, ad principia verò scientiarum stabilienda non

non sufficit cognitio probabilis, sed requiritur necessaria; alioqui etiam conclusio ex illis illata, esset probabilis, non necessaria.

Secunda; Quia præmissæ in demõstratione Quia, supponunt suam conclusionem, & ex ea cognoscuntur; non igitur sunt aptæ ad illam inferendam; Non enim præmissæ cognosci debẽt ex conclusione, sed conclusio ex præmissis: sit igitur hæc demonstratio Quia; Omne risibile est rationale, omnis homo est risibilis, ergo omnis homo est rationalis. Maior in hac demonstratione si cognoscatur vt necessaria, debet cognosci connexio necessaria inter risibile & rationale, quæ non est alia nisi connexio causæ & effectus: Ergo iam in maiori scitur conclusio, nempe quod homini conueniat risibilitas propter rationalitatem. Similiter in minori omnem hominem cognosco esse risibilem, Neque enim risibile inest homini necessariò nisi propter rationalitatem. Ergo iam cognosco in Minori, hominem esse rationalem, quod est in conclusione. Ex quo sequitur demonstrationem Quia, si præmissæ cognoscantur probabiliter, fore vtilem syllogismum, sed non demonstratiuum, quia non necessarium. si verò cognoscantur necessariò, non esse vtiles ad inferendam conclusionem, cum ex conclusione cognoscantur.

Secunda sententia est. Demonstrationem Quia esse demonstrationem analogicè non vniuocè, ita vt cum demonstratione Propter quid, non conueniat vniuocè in genere demonstrationis. Ratio est; Quia ad demonstrationem propriam, requiritur vt sit ex causis essendi necessariis vt patet ex definitio-

ne scientiæ: at demonstratio Quia, est tantum ex causis cognoscendi: ergo est analogicè non vniuocè demonstratio, quia non vniuocè, sed analogicè est ex causis.

Tertia sententia est. demonstrationem Quia, esse verè demonstrationem, & vniuocè conuenire in ratione demonstrationis cum demonstratione Propter quid.

Quæ demonstratio vera dicatur.

Pro quo notandum est demonstrationem veram dici, cui ratio essentialis demonstrationis conuenit, quemadmodum & quælibet res dicitur vera à sua essentia, verum aurum, verus homo, ab auri & hominis essentia. Porrò ratio essentialis demonstrationis est duplex, specifica & generica: illa est multiplex in diuersis specie demonstrationibus, hæc verò est communis omnibus demonstrationibus. Id autem quod est commune omnibus demonstrationibus, & quo primò differunt demonstrationes ab aliis syllogismis non demonstratiuis, est procedere ex principiis necessariis ex natura rei. Affirmat id Aristoteles text. 16. cùm ait ex veris quidem est & non demonstrantem syllogisare, ex necessariis verò, non est nisi demonstrantem: Hæc enim proprium iam demonstrationis est. Quibus verbis demonstrat, soli demonstrationi conuenire, quòd procedat ex necessariis, & in hoc distingui ab aliis syllogismis non demonstratiuis.

Deinde ratio est manifesta: Demonstratio enim in communi, est scientia rei perfecta, vti res est in se scibilis. Si igitur res scibilis habet causam, debet sciri per causam; alioqui non scietur eo modo quo est, si verò res non habet causam, sed solùm per effectum est scibilis, non debet sciri per causam, sed per effectum:

fectum: & tunc scietur perfectè, quia modo sibi conuenienti, & necessariò; & tamen non per causam: quia res illa non est talis per causam; Non solùm enim ea scimus perfectè quæ habent causam, sed etiam ea quæ nō habent, vt sunt propositiones immediatæ, quas solùm à posteriori probamus. Quare licet cognitio per causam sit de essentia scientiæ quādo scibile habet causam; non enim potest sciri vti est, nisi sciatur per causàm; tamen si scibile non habeat causam, non est de essentia scientiæ illud cognoscere per causàm, sed satis est si per alia media ex natura rei sciatur dummodo illa media sint necessaria; vtrumque enim ad perfectionem scientiæ pertinet, & modo conuenienti rei rem cognoscere, & necessariò cognoscere, id est, quod non possit res aliter habere.

Dices, etiam habitus primorum principiorum est cognitio necessària, & tamen non est demonstratiua. Ergo sola cognitio necessària non sufficit ad demonstrationem. Respondeo. Cognitionem necessàriam aliam esse discursiuam ex principiis necessariis inferentem conclusionem necessariam; aliam esse sine discursu, quæ fit per immediatum assensum alicui propositioni, ex terminis ipsis procedentem, vt, Omne totum esse maius sua parte. Cognitio igitur necessaria, quæ est propria demonstrationi, est cognitio discursiua; quæ verò est sine discursu, conuenit etiam aliis cognitionibus, à demonstratione distinctis. Hoc supposito.

Dico primò. Demonstrationem Quia, esse verè & essentialiter demonstrationem. Hanc cōclusionem qui- *Demonstratio Quia verè & essentialiter est demonstratio.*

quidam probant tali argumento: Si demonstratio Quia non esset verè demonstratio, ruerent omnes scientiæ; harum enim principia sciri non possunt, nisi per demonstrationem Quia: Nam & materiam,& formam quæ sunt principia corporis naturalis in Physica, per motum & mutationem à posteriori inuestigat Aristoteles; & complexa principia scientiarum, cùm sint immediata, nec per se nota, debent à posteriori probari, imò & principia demonstrationis Propter Quid, cum sint immediata nec semper ex se euidentia non possunt demonstrari, nisi à posteriori. Denique ruerent demonstrationes Mathematicæ quas constat non procedere ex causis essendi, nec habere demonstrationes, Propter quid, sed tantum demonstrationes Quia, Confirmatur. si demonstratio Quia nō est vera demonstratio, non generabit verā sciētiā: ergo & oēs aliæ scientiæ quæ ab illa dependent & in illa fundantur, nō essent perfectæ scientiæ; Non potest enim firmius esse ædificium, quam sit fundamentum, nec potest esse perfectior effectus sua causa. Verùm hæc ratio solùm concludit, demonstrationem Quia, debere esse syllogismum necessarium; Sic enim aliæ scientiæ ab illo dependentes erunt sufficienter necessariæ. ex hoc autem non sequitur, debere esse, demonstrationem; posset enim fortè quis negare, omnem syllogismum necessarium esse demonstrationem.

Secundò igitur probatur conclusio. Demonstratio est perfecta per discursum rei cognitio, vti res est cognoscibilis: at res est perfectè cognoscibilis vti est,

siue

siue cognoscatur per causam siue per effectum; nam si habet causam, perfectè cognoscitur per causam, si verò non habet, perfectè cognoscitur sine causa per effectum, vel aliquod aliud medium indicans naturam rei, & sic rectè Aristot. dixit omnem syllogismum necessarium esse demonstratiuum, quia est per medium necessarium, indicans naturam & essentiam rei, siue illud sit causa siue effectus.

Quod si obiicias, posse cognosci hominem esse risibilem non per causam, sed per aliquod aliud medium necessarium, vel igitur per tale medium erit vera demonstratio, vel non: si primum; ergo non requiritur ad demonstrationem vt cognoscatur conclusio vti est cognoscibilis, per suam causam, si secundum, Ergo nec demonstratio quia, erit vera demonstratio: quia est per simile medium.

Respondeo, non esse de ratione demonstrationis, vt cognoscatur res omni cognoscibilitate, qua cognoscibilis est ex natura sua, seu per omnia media, ex natura rei, alioqui, ne ipsa quidem demonstratio propter quid esset vera demonstratio: quia in illa non cognoscitur conclusio per omnia media, per quæ est ex natura sua cognoscibilis, sed solùm per vnum, hoc est per causam. Satis igitur est ad demonstrationis essentiam, vt cognoscatur conclusio per aliquod medium ex natura rei necessarium, quod indicet naturam & essentiam rei. Quod addo propter media quædã extrinseca, quæ licet necessaria sint, tamen nõ indicant, nec explicant naturam rei: vt cùm quis ex reuelatione diuina cognosceret, aliquid esse verum, is per tale medium sciret certò rem esse, naturam tamen rei non intelligeret.

Demonstratio Quia, vniuocè conuenit in ratione demõstrationis, cum demonstratione propter quid.

Dico secundò. Demonstratio Quia conuenit vniuocè in ratione demonstrationis, cum demonstratione Propter quid: quia licet specificis rationibus differant, tamen in vna ratione generica demonstrationis conueniunt eadem ratione: quia vtraq; procedit per medium necessarium ex natura rei, quod sufficit ad demonstrationem in communi, vt ostensum est. Confirmatur: quia demonstratio Propter quid & Quia possunt constare iisdem propositionibus: vt si risibile demonstretur per rationalitatem, & rationale per risibilitatem: tunc autem propositiones vtriusq; demonstrationis, erunt æquè necessariæ, quia eædem: Ergo possunt æquè conuenire hæ demonstrationes in hac ratione communi, quod sunt per medium necessarium ex natura rei, quia eandem prorsus necessitatem habebunt.

Demonstratio propter quid, est essentialiter perfectior demonstratione Quia.

Dico tertiò. Demonstrationem propter quid, esse perfectiorem essentialiter demonstratione Quia: nam & si in ratione generica demonstrationis, conuenit cũ illa, tamen ex ratione specifica talis demonstrationis; est illa perfectior essentialiter.

Probatur: Quia cognitio rei per causam est perfectior ex genere suo, cognitione rei per effectum: nam per causam cognoscitur propter quid sit res, per effectũ autem, solùm cognoscitur quòd ita sit, non autem propter quid sit; cum igitur media seu rationes assentiendi, specificent demonstrationem, sequitur demonstrationem per causam esse perfectiorem ex sua ratione specifica & essentiali, demonstratione per effectum. Porrò maior ista perfectio, non consistit in maiori certitudine intensiua; hæc enim potest esse æqualis in vtraque demonstratione; Qua enim certitudine scio hãc esse causam huius effectus, eadem certitudine scio, hunc effectum

ctum esse huius causæ effectum; sed consistit in nobiliori & perfectiori essentialiter modo certitudinis. Nam per causam nobiliùs & perfectiùs scitur effectus, quia scitur & quod sit, & propter quid sit, & modo magis connaturali ac directo, quia à priori, per effectum autem, solùm scitur quòd sit, non autem propter quid sit: neque modo connaturali & directo: quia à posteriori, non à priori; Non enim prius, naturaliter dependet à posteriori, sed posterius à priori. Quare etsi possit contingere, vt aliqua demonstratio Quia, sit perfectior quoad intensionem actus, demonstratio verò Propter quid habeat minorem intensionem; tamẽ essentialiter semper erit perfectior demonstratio Propter quid demonstratione Quia; siquidem hæc perfectio maior, sumitur ex differentia essentiali & specifica demõstrationis Propter quid: Sicut quantumuis argentum crescat in perfectione accidentali, vel quantitate: semper tamen aurum illo erit perfectius, perfectione essentiali.

Soluuntur argumenta prioris sententiæ.

Ad authoritatem verò Aristotelis in prima sententia adductam Respondeo. Sensum Aristot. esse sine illis conditionibus, syllogismum esse posse, non verò demonstrationem, non quod ad demonstrationem requiratur, vt sit ex causis essendi, sed vt sit ex primis, immediatis, notioribus, vel quæ ad prima, & immediata reducantur: imò & suo modo debet esse ex causis vel essendi vel cognoscendi, ita vt si perfectè, has omnes conditiones habeat, sit perfecta demonstratio, si imperfectè, (qualis est demonstratio Quia) imperfecta. Non benè autem explicãt Aristotelem, qui dicunt illum loqui solùm de demonstratione potissima: Nam sine illis conditionibus, vult tantùm esse syllogismum non verò demonstrationem: Ergo vult nullam demonstrationẽ

siue

siue potissimam siue non potissimam, posse consistere sine illis conditionibus.

Ad id verò quod ex secundo Priorum Cap. 21. adducitur, peti principium, cùm per posteriora probantur priora. Responderi potest dupliciter. Primo Aristotelem illos modos petitionis principii posuisse ex aliorum sententia: Nam mox illos reprobat, cùm ait; Horum igitur nihil est peti quod in principio. Secundò respondeo, quod ad rem ipsam attinet, tunc per posteriora non possunt probari priora, quando posteriora non sunt per se nota, sed dependent in sui cognitione à prioribus, ita vt priora, opus sit prius cognoscere quàm posteriora. Sic enim ignotum per ignotum probaretur. Quocirca per posteriora, quæ sunt non solùm natura sed & cognitione posteriora, non possunt probari priora.

Ad primam rationem Primæ sententiæ Respondeo. Aristotelem definiuisse scientiam perfectam & in ordine ad demonstrationem potissimam: talis autem scientia est cognitio rei per causam. Statim tamen adiecit Aristoteles; si autem & aliter sciendi modus sit, posterius dicemus, ostendens alterum sciendi modum esse qui non sit per causam, vt ad initium præcedentis disputationis explicauimus. Quod autem dicitur de Inductione, nego esse necessariam formaliter necessitate consequentis, sed tantùm necessitate consequentiæ. Quod ex eo patet, quòd forma inductionis, æquè applicatur materiæ necessariæ, sicut materiæ contingenti, sicut & forma syllogistica æquè locum habet in materia necessaria, ac contingenti.

Ad secundam respondeo. Tam Maiorem quàm Minorem cognosci ante conclusionem necessariò: Maior

qui-

quidem aliquando cognoſcitur experientia infallibili, aliquando lumine naturali, aliquando per demonſtrationem quia; ſed tunc cognoſcitur quidem neceſſaria connexio inter cauſam & effectum, verum non eſt neceſſe cognoſci ſub ratione formali cauſæ, & effectus, ſed ſatis eſt cognoſci in communi ſub ratione terminorum, neceſſariò connexorum, quam neceſſitatem indicat vel experientia, vel ſignum aliquod, aut proprietas neceſſaria. Simili ratione ad Minorem illam: Omnis homo eſt riſibilis, cognoſcendam, non eſſet neceſſaria cognitio cauſę id eſt rationalitatis, ſed experiētia ſufficit, & Inductio euidens, adiunctis aliis diſcurſibus; licet enim Inductio ex ſe non inferat concluſionem neceſſariam, vt dictum eſt: tamen adiunctis aliis diſcurſibus, poteſt colligi neceſſitas: vt ſi dicam, Id quod omni, ſoli, & ſemper, & inuariabiliter conuenit, eſt vel eſſentiale rei vel ad eſſentiam conſequens. Nam quod contingenter competit, neceſſe eſt in pluribus vel ſaltem in aliquibus, aut aliquādo, aut variabiliter abeſſe & adeſſe, quod vtiq; ſenſus deprehenderet.

Inductio adiūctis aliis diſcurſibus neceſſario concludit.

Licet enim ſenſui ſubeſſe poſſit falſum, tamē quando ſenſus eſt rectè diſpoſitus, & medium rectè diſpoſitum, & obiectum debitè applicatum, non poteſt ſubeſſe falſum, maximè ſi ita ſenſus, non vnius tantùm, nec vno tempore, ſed omnium & ſemper iudicet.

Senſui nō ſubeſt falſum.

QVÆSTIO II.

An demonſtratio propter quid & quia diſtinguantur ſpecie?

NOn diſtingui putat Sotus. Primo: quia iiſdem planè conſtant propoſitionibus & terminis; per ſolam

illam enim propositionum transpositionem; fit ex demõstratione, Propter quid, demonstratio Quia; at essentia demonstrationis, cum sit in propositionibus posita, non potest esse diuersa, vbi non sunt diuersæ propositiones: Ergo, &c.

Secundò; diuersæ specie demonstrationes, diuersos specie assensus generant: atqui vtraq; demonstratio potest generare vnum specie assensum: Ergo non sunt distinctæ specie demonstrationes. Minor probatur. Si enim Ecclypsim demonstrem per aliquem effectum à posteriori, & adiungam demonstrationem à priori per causam, secunda demonstratio, eundem assensum generabit, quem prima, eo planè modo sicut si videns lunę Ecclypsim, haberem de ea demonstrationem propter interpositionem terræ. Tunc enim generaretur per vtrumq; medium vnus specie assensus.

Demonstratio propter quid & Quia specie distinguuntur.

Dicendum tamen est. In ratione Demonstrationis distingui has demonstrationes specie. Primò: quia differunt tam in conclusione, quam in præmissis: Nam præmissa vnius, est conclusio alterius. Vnde aliud cognoscitur in vna, & propter aliam rationem, quàm in altera. Ergo differunt in ratione demonstrandi, seu in ratione inferendi conclusionem.

Vnde ad primum primæ sententiæ Respõdeo esse in vtraq; demonstratione propositiones easdem materialiter, non autem easdem formaliter, in ordine ad demonstrationem: Nam aliæ propositiones habent rationem præmissarum & conclusionis in vna, aliæ in altera. Vbi autem aliæ sunt præmissæ, ibi est alia ratio demonstrandi. Et quamuis propositiones in seipsis non mutantur essentialiter quocunque modo collocentur, quia semper sunt eædem: tamen in ordine ad

ad Demonstrationé possunt mutari essentialiter. Nam si adhibeantur aliæ præmissæ, mutatur materia demonstrationis, mutatio autem materiæ variat essentiam.

Ad secundum Respondeo, dupliciter dici posse eundem specie assensum vel intrinsecè quia est eiusdem rei & sub eadem ratione intrinseca assensus, vel extrinsecè quia ab eadem ratione assentiendi extrinseca causatur. Cùm igitur hæ demonstrationes habeant diuersas rationes formales assentiendi extrinsecas: sequitur assensus quoque ex talibus rationibus assentiendi causatos, esse specie distinctos, sed extrinsecè non intrinsecè: quia esse intrinsecum sumitur ab obiecto immediato quod est idem.

Conclusionũ assensus per diuersa media causatus differt specie extrinsecè.

Obiicitur præterea. Si distinguerentur specie hæ demonstrationes, non posset vna & eadem demonstratio esse Propter quid, & Quia: Sed demonstratio Propter quid, in vno qui cognoscit causam sub ratione causæ, erit verè propter quid, in altero verò qui non cognoscit causam formaliter sub ratione causæ, sed solũ sub ratione medii necessariò connexi, erit demõstratio Quia: ergo istæ demonstrationes non differunt specie. Minor patet. Quia demonstratio Propter quid non solùm demonstrat quod res sit, sed & propter quid sit: at in illo qui non cognoscit causam formaliter sub ratione causæ non demonstrat Propter quid res sit: Ergo in illo demonstratio Propter quid, non habebit rationem demonstrationis Propter quid. Confirmatur: Quia si quis habeat demonstrationem ex causa, sed non cognoscit esse causam, is solùm habet demonstrationem Quia: deinde verò superueniat cognitio causæ sub ratione causæ, tunc eadem demonstratio ex Quia, erit Propter

quid; ex quo apparet accidentale demonstrationi esse Quia, vel Propter quid; accidens enim est, quod potest adesse vel abesse præter subiecti corruptionem: Respondeo, vnam demonstrationem materialiter, posse esse in vno Propter quid, in alio Quia: imò & in vno intellectu, accedente perfecta cognitione causæ posse ex Quia, esse Propter quid; formaliter tamen hæ demonstrationes differunt: Quia idem medium cognitum sub ratione causæ, & cognitum absq; ratione causæ, variat rationem formalem cognitionis: ac proinde variat rationem præmissarum.

Ad confirmationem Respondeo: non demonstrationi, sed syllogismo absolutè considerato accidentale esse vt sit demonstratio Propter quid, vel Quia, sicut generi, accidentale est contrahi per hanc vel illam differentiam specificam; speciei autem non est accidentale habere suam differentiam specificam. Quare & syllogismo in genere accidentale erit esse demõstratiuum vel non demonstratiuum, item esse demonstratiuum Propter quid vel demonstratiuum Quia, Postquam autem fuerit demonstratio Quia, non potest effici demonstratio Propter quid, nisi mutetur essentialiter in ratione demonstrationis, Quia licet præmissæ maneant eædem materialiter, non tamen manent eædem formaliter. Quod verò ad assensum conclusionis spectat, is in vtraque Demonstratione est idem intrinsecè, & solùm extrinsecè vt causatur ex diuersis rationibus assentiendi extrinsecis, est diuersus.

In vtraq; demonstratione præmissæ sunt eædem materialiter, diuersæ formaliter.

QVÆ-

QVÆSTIO III.

An demonstratio potißima sit distincta species demonstrationis à demonstratione Propter quid?

HÆc quæstio statuitur Propter Auerroem qui hìc cõmento, 95. tenet demonstrationem potissimã non esse speciem demonstrationis Propter quid, sed essentialiter ab illa distinctam, ita vt sint tres species demonstrationis in communi, demonstratio potissima Propter quid & Quia. *Tres demonstrationis species Auer. ponit.*

Probatur primò. Quia demonstratio Quia solùm probat quod sit, demonstratio Propter quid solùm probat propter quid sit, demonstratio verò potissima probat vtrumque, & quod sit, & propter quid sit: Ergo sunt specie distinctæ. Antecedens patet: Nam si sensu videam Ecclypsim, non demonstro Ecclypsim esse, quia hociam video; Non enim demonstrantur nota, sed ignota: Ergo solum demonstro propter quid Ecclypsis: & sic datur demonstratio, solum demonstrans propter quid, non verò quod sit.

Secundò. Hæ demonstrationes non solùm differunt in conclusione vt dictum est, sed etiam in principiis: Nam Quia procedit ex notioribus nobis non natura; Propter quid ex notioribus natura non nobis, Potissima, ex notioribus natura & nobis.

Tertiò. Differunt hæ demonstrationes in medio termino, qui est ratio assentiendi conclusioni: Nam demonstratio potissima probat conclusionem per causam formalem quæ est definitio subiecti; Propter quid,

probat per alias causas, Quia verò per effectum vel alias causas cognoscendi. Verum communis sententia est duas tantùm species demonstrationis esse: Propter quid, & Quia: potissimam autem, esse speciem demonstrationis Propter quid, & sub ea contineri tanquam speciem sub genere.

Refellitur sententia Auerr.

Probatur hæc sententia tribus oppositis rationibus. Prima ratio est: Quia demonstratio potissima statuitur illa, quæ demonstrat Propter quid & Quia: at omnis demonstratio Propter quid, demonstrat Propter quid, & Quia: Ergo omnis demonstratio potissima est demonstratio Propter quid: Ergo ex hoc capite non differet demonstratio potissima, à demonstratione Propter quid. Minor probatur. Quia quandocunque demonstratur Propter quid sit effectus, demonstratur & quod sit. Non potest enim effectus propter causam esse, nec causari à sua causa nisi sit absolutè, nam à causa habet non solùm Propter quid sit, sed & quod sit. Ergo eadem demonstratio, demonstrat vtrumque. Nam quod dicitur de Ecclypsi quam sensu percipio, & si non egeam demonstratione vt certus sim de Ecclypsi quòd sit, egeo tamen demonstratione vt certus sim scientificè, & ex propriis eius causis quod sit. Quare si solum videam Ecclypsim esse, scio quidem Ecclypsim esse ex visu, sed nescio esse ex causa, vnde accedente demonstratione, scio noua ratione Ecclypsim esse, licet alia ratione ante sciuerim. Estq; hæc doctrina Arist. 2. Posteriorum tex. 8. vbi docet, posse cognosci quòd sit sine Propter quid sit, non autē posse cognosci Propter quid sit, nisi simul cognoscatur quod sit: cum quod sit, includatur in Propter quid sit, tanquam pars in toto.

Prima ratio q̃a idem demonstrant.

Quod sit per demonstrationem cognoscitur scientificè.

Dein-

Deinde in demonstratione præcipuè attendendum est, non quid actu efficiat in aliquo, sed quid ex natura sua apta est efficere. Quamuis ergo per accidens in eo qui sensu cognoscit effectum esse, non efficeret cognitionem effectus quòd sit: tamen quia talem cognitionem apta nata est efficere, non erit alterius essentiæ cum efficit, quàm cum non efficit: sicut & causæ naturales, cum impediuntur in suis effectibus non mutant essentiam. Præterea sequeretur demonstrationem eandem nullo modo mutatam, in vno esse potissimam in altero non esse, verbi gratia, in eo qui habens demonstrationem potissimam cognouit interim sensu effectum esse: atqui hoc est absurdum: Nam idem manens idem, retinet eandem essentiam: Ergo & demonstratio potissima accedente sensu, maneret eadem essentialiter; & ex consequenti demonstraret tam Propter quid, quam Quia.

Secunda ratio. Eadem habent principia.

Secunda ratio. Demonstratio potissima à Propter quid, non differt in principiis, contra id quod asserit Auerroes. Probatur, quia in vtraque demonstratione principia sunt prima, vera, immediata, notiora, priora causæque conclusionis. Quod enim dicitur in potissima demonstratione, esse principia notiora non solum natura, sed etiam quo ad nos, primùm id non requiritur ad demonstrationem, vt principia sensibus pateant, sed satis est, vt secundum rationem sint nota. Deinde etiam si hoc concedatur; non esset tamen distinctio, nisi intra eandem speciem demonstrationis Propter quid, ita vt eadem demonstratio Propter quid cùm & ratione & sensu manifesta est, diffe-

differat à seipsa accidentaliter, cum solùm ratione & non sensu est manifesta, propter solam coniunctionem accidentalem, cum notitia sensus.

At obiicies: notitia per sensum & notitia per rationem distinguuntur specie: Ergo si illæ duæ notitiæ cõiunguntur in vnam, facient notitiam ex vtraque conflatam, distinctam specie à singulis notitiis seorsim. Resp. verè negari non posse, quod si istæ notitiæ coniungantur in vnum, facient actum differentem specie: eo modo quo assensus causati à diuersis rationibus assentiendi, differunt specie, nimirum extrinsecè, & in ordine ad rationem assentiendi. nam intrinsecè sunt vnius speciei, vt dictum est. Verùm hæc differentia essentialis erit intra genus demõstrationis Propter quid, & continebitur sub genere demonstrationis Propter quid. Vnde tunc demonstratio potissima, contineretur, vt species sub demonstratione Propter quid in genere accepta, non verò esset extra demonstrationem Propter quid: Nam etiam demonstratio non potissima, potest habere aliquando principia vtroque modo nota, aliquando vno tantùm modo; ista tamen diuersitas, est intra idem genus demonstrationis Propter quid, & non potissimæ; suppono enim illam demonstrationem non habere omnes conditiones potissimæ demonstrationis esse tamen Propter quid.

Tertia ratio amba procedũt per causam formalem.

Tertia ratio: Quia tam demonstratio potissima, quam propter quid, procedit per causam formalem: ergo ex parte causæ non differunt specie: Antecedens probatur: quia causa formalis est illa quæ est causa effectus, vt talis est, vt præcedẽti disputatione docuimus: at per talem causam vtraque demonstratio procedit, vt ibidem docuimus: Ergo vtraq; procedit per causam forma-

formalem, idque siue causa ista formalis dicatur esse definitio subiecti, siue quid aliud.

Ex quibus patet primò demonstrationem potissimam à Propter quid, non differre nisi sicut duas species sub eodem genere contentas: Nam demonstratio Propter quid in communi, est genus ad demonstrationem potissimam. Potissima verò est Propter quid, quatenus habet omnes conditiones demonstrationis potissimæ. Non potissima verò, ita est propter quid vt careat aliqua conditione demonstrationis potissimæ.

Patet secundò, duas tantùm esse species demonstrationis: vnam Propter quid aliam Quia: illa à priori, hæc à posteriori procedit, inter quæ non datur aliquid tertium. Porrò demonstratio Propter quid, diuiditur postea in potissimam, & non potissimam.

Quod si dicas. quatuor esse genera quæstionum, An sit, quid sit, propter quid sit, quale sit: Ergo etiam erunt quatuor genera demonstrationum: Nam singulis quęsitis, respondet propria demonstratio. Respondeo, quamuis singula hæc quæsita possint demonstrari: tamen non demonstrantur nisi vel demonstratione Propter quid, vel Quia, vel à posteriori, vnde propter hoc non multiplicantur genera demonstrationum.

Demonstratio Propter quid duplex est, potissima & non potissima.

Tt QVÆ-

QVÆSTIO IV.

Quod sit medium in demonstratione potissima?

CErtum est medium in demonstratione potissima esse causam; scire enim est rem per causam cognoscere; demonstratio autem potissima facit potissimè scire; ergo per causam.

Quod si obiicias, perfectius scitur res immediatè quam mediante causa; idcirco enim principia magis sciuntur quam conclusio teste Aristot. & habitus principiorum est nobilior habitu conclusionis, quia nimirum cognitio immediata est independens & perfectior, mediata est dependens & minus perfecta. Respondeo, absolutè loquendo perfectior est scientia immediata quàm mediata: tamen respectu rei habentis causam perfectior est cognitio mediante causa, quia est conueniens rei, nec potest res illa, nisi illo medio perfectè cognosci. Quocirca rectè intulimus, demonstrationem non fore perfectam scientiam nisi sit per causam. Quas autem conditiones habere debeat causa, quæ est medium in demonstratione à priori, dictum est in præcedente disputatione.

Hic autem quæritur primò: an debeat esse causa tam subiecti quàm prædicati. Quæ quæstio celebris fuit apud Arabes, de eaque differit copiosè Auerroes 1. Poster. Commento. 11. & in quæsito Logico de medio demonstrationis. Et quidem Alpharabius ex Auerroe dicebat, medium posse esse causam in demonstratione tribus modis. Primò tam subiecti quàm prædicati

Alpharabij opinio.

dicati conclusionis, vt rationalitas, est causa essentialis subiecti nempe hominis & causa effectiua risibilitatis. Secundò prædicati tantùm, vt interpositio terræ est causa Ecclypsis lunæ, non verò est causa lunæ, cùm sit illi omnino extrinseca. Tertiò. Subiecti tantùm, vt cum demonstratur de homine, quod sit substantia, quia est animal, animal est causa constitutiua & essentialis hominis non est tamen causa substantiæ, quia est infra substantiam. Aiebat igitur in demonstratione potissima medium debere esse causam, tam subiecti quàm prædicati, quia in potissima demonstratione demonstratur propria passio, de proprio suo subiecto per essentiam subiecti.

Auicenna verò ex eodem Auerroe dicebat medium in demonstratione esse causam non tam passionis, quam inexistentiæ passionis in subiecto: quia in demonstratione, non passio demonstratur secundùm se, sed eius inexistentia, & ad hanc inexistentiam demonstrandam, affertur causa & propter quid; Auerroes verò absolutè dicit esse causam passionis.

Inter Latinos autem sub aliis terminis eadem quæstio tractatur, nempe, An definitio subiecti, sit medium in demonstratione potissima, affirmantque communiter omnes. Id enim quod demonstratur non est aliquis effectus contingens, sed necessarius, ac ex consequenti est proprietas manās à subiecto, proprietas autem manans à subiecto, habet sui causam in essentia subiecti: Ergo per essentiam subiecti demonstratur. *Latinorum opinio.*

Definitio subiecti mediũ in demonstratione potissima.

Dico igitur primò. Medium in demonstratione potissima, esse definitionem subiecti: Ratio est quia in demonstratione potissima demonstratur proprietas necessariò connexa cum subiecto; ac ex consequenti habens causam in essentia subiecti: Ergo demonstratur per essentiam subiecti tanquam per causam.

Sed obiicies primò. posse proprietatem demonstrari de subiecto per causam extrinsecam subiecto siue efficientem, siue finalem; causa autem extrinseca, non est de essentia subiecti, vt cum per interpositionem terræ, demonstratur, Ecclypsis de luna, interpositio terræ, est quid accidentale lunæ: similiter cùm demonstratur dentes molares esse planos ex fine ad contundendũ cibum, primores acutos ad scindédum. Resp. tales demonstrationes non esse potissimas, quia non habent potissimã necessitaté; in potissima.n. demonstratione, debet causa cõuenire subiecto ex natura rei, & ab intrinseco: quomodo causæ extrinsecę nõ cõueniunt. Et in particulari interpositio terræ, conuenit quidé lunę necessario ab extrinseco secundũ dispositionem, & cursum corporum naturalium, non tamé necessariò ab intrinseco, quia non ex natura lunæ, ita vt si ad naturam lunæ solùm referas, hanc interpositionem terræ, fit illi planè contingens. Deinde sicut causa extrinseca non semper conuenit subiecto, ita & eius effectus; in potissima autem demonstratione; tam causa quàm effectus, debet semper conuenire subiecto: & idcirco hæ demonstrationes ex causa extrinseca non sunt potissimæ neque tantam necessitatem continent quantam requirit demonstratio potissima.

Qualis causa ad demonstrationem potissimam requiratur.

Quod

Quod verò ad causam finalem attinet, ea vel est naturalis vel voluntaria. Voluntariam certum est esse causam contingentem, quia liberè eligitur pro fine; de naturali verò distinguendum est; nam vel est accidentalis respiciens aliquam accidentalem proprietatem rei, vel est essentialis, respiciens ipsam essentiam rei. Per finem igitur accidentalem non fit demonstratio necessaria, nisi ex suppositione, quia supposita illa proprietate accidentali, quæ potest esse contingens, demonstratio fit ex fine, vt de dentibus molaribus, quod sint plani, quia debent contundere cibum. Per finem verò essentialem fit demonstratio necessaria simpliciter, quia est radicatus in essentia rei, & ex essentia rei oritur dicitq; res ex sua essentia habitudinem ad talem finem. Quamuis igitur talis finis sit extrinsecus, quia tamen resoluitur in causam intrinsecam & essentialem, nempe in essentiam subiecti, poterit per illum fieri demonstratio necessaria simpliciter. Nam talem finem requirit essentia subiecti & vicissim finis requirit necessario talem essentiam. *Per causam finalem qualis sit demonstratio.*

Obiicies secundò. Potest proprietas alicuius subiecti demonstrari à priori per aliam proprietatem, vt cum risibile demonstratur per admiratiuum; admiratiuum per discursiuum, discursiuum per rationale: vel igitur hæ demonstrationes non erunt potissimæ, vel nō requiritur ad demonstrationem potissimam definitio subiecti. Respondeo demonstratio potissima requirit vt sit ex primis & immediatis, vel quæ ad prima & immediata resoluantur: quare nec istæ demonstrationes erunt potissimæ nisi resoluantur ad essentiam subiecti.

Obiicies tertiò. Non est maior ratio cur per essentiam potius subiecti, quam per essentiam passionis, fieri

debeat demonstratio: Nam sicut subiectum ex sua essentia postulat talem passionem, ita talis passio ex sua essentia postulat tale subiectum, conuenitq; subiecto per se in secundo modo.

Definitio passionis cur non sit medium in demonstratione.

Respondeo duplici ex causa definitionem passionis non posse esse medium in demonstratione. Primò: quia sicut passio est effectus subiecti, ita & essentia passionis est effectus eiusdem subiecti; quare demonstrare passionem de subiecto per passionis essentiam, esset demonstrare per effectum. Essentia verò subiecti respectu passionis, habet rationem causæ; quare per essentiam subiecti demonstrare passionem, est demonstrare per causam propriam passionis.

Secundò quia in demonstratione, non demonstratur passio secundùm se, sed inexistentia passionis in subiecto, atqui essentia passionis, non est causa inexistentiæ passionis; nihil enim sibi ipsi est causa essendi, vel inexistendi, neq; seipsum producere potest, sed aliud: ergo per essentiam passionis non potest fieri demonstratio. Nam licet passio ex sua essentia requirat tale subiectum; non tamen ipsa sibi est causa existendi in tali subiecto, sed ab alio causatur & producitur in subiecto.

Addi potest & tertia ratio: quia in tali demonstratione esset petitio principii: Nam cùm ignoratur, an passio insit in subiecto, ignoratur etiam essentia passionis in esse subiecto & qui vnum negauerit, negabit & aliud: Quare ad vtrumque, æquè opus erit demonstratione.

Ex dictis patet, maiorem esse rationem cur definitio subiecti sit medium in demonstratione potissima potius: quam definitio passionis: Nam & si tam subiectū

Nota.

ex sua

ex sua essentia requirat talem passionem, & talis passio ex essentia sua requirat tale subiectum; tamen subiectũ, habet hoc præterea, quod non solùm requirat, sed etiam causet illam passionem in seipso, passio verò requirit quidem subiectum, verùm non potest seipsam causare in subiecto. Quanquam si definitio passionis indicaret connexionem eius necessariam cum subiecto, quam non indicat ipsa passio confusè concepta; tunc posset esse non inutile medium ad demonstrationem Quia, non tamen esset vera causa inexistentiæ passionis in subiecto.

Obiicies quarto. Definitio subiecti, est idem cum subiecto: Ergo per eam probare, est per ipsum subiectum probare. Respondeo. definitionem & definitũ, esse idem quoad rem, sed in conceptu non esse idem: Nam quod definitum dicit confusè, definitio dicit expreſsè, & distinctè. Fit autem vt quod non cognoscitur in conceptu confuso, cognoscatur in distincto. Vnde definitio habet rationem distincti termini à definito, quia inuoluit expressam rei cognitionem, quam non inuoluit definitum: ex expressa autem rei cognitione, aliquid deduci potest, quod non potest deduci ex confusa. Nam in distincta cognitione, apparet causa passionis, quæ non apparebat in confusa.

Definitio distinctus terminus à Definito.

Dico secundò. Medium in demonstratione potissima, est causa formalis passionis. Hæc conclusio est explicata & probata in disputatione præcedenti, cum de causis per quas fit demonstratio ageremus. Hic solùm addo, non solùm demonstrationem potissimam, sed omnem demonstrationem simpliciter, debere esse per causam formalem passionis. Quia causa formalis passionis

Omnis demonstratio debet esse per causam formalem passionis.

ſionis hìc intelligitur illa, quæ eſt cauſa paſſionis vt talis paſſio eſt, hoc eſt, non ſolùm quoad exiſtentiam, ſed etiam quoad eſſentiam: at talis cauſa requiritur ad omnē demonſtrationem Propter quid, vt loco citato probatum eſt. Ergo omnis demonſtratio debet procedere per cauſam formalem, in dicto ſenſu: Quare, quæ demonſtratio non eſt per cauſam formalem, illa vel non eſt demonſtratio, vel certè non perfecta. Vide quæ loco citato docuimus.

Dico tertiò. Medium in demonſtratione potiſſima, debet eſſe cauſa tam ſubiecti quàm prædicati concluſionis: Quia ſi medium in demonſtratione potiſſima debet eſſe eſſentia ſubiecti, certum eſt eſſentiam ſubiecti eſſe & cauſam eſſentialē ſubiecti & cauſam effectiuā paſſionis conuenientis ſubiecto. Si verò non ſit demōſtratio potiſſima ad eam ſufficit medium, quod ſit cauſa ſolùm paſſionis, non ſubiecti, vt cum per interpoſitionem terræ, probatur Ecclypſis de luna. Per ſe enim ad demonſtrationem, vt demonſtratio eſt requiritur, vt medium ſit cauſa paſſionis; vt verò perfecta neceſſitate medium conueniat ſubiecto, requiritur vt illi intrinſecè & eſſentialiter conueniat, & ſit eius cauſa eſſentialis.

QVÆSTIO V.

De ſpeciebus demonſtrationis Quia.

EX dictis conſtat demonſtrationem Quia, eſſe veram demonſtrationem: quia eſt ex principiis neceſſariis: Conſtat etiam diſtingui ſpecie à demonſtratione Propter quid; nam demonſtratio Propter quid, demōſtrat

non

non solùm quod res sit, sed & propter quid sit: demonstratio verò Quia demonstrat solùm quod res sit, non propter quid sit. Quanquam si demonstratio Propter quid, non cognoscatur formaliter, vt dicit causam conclusionis, sed tantum vt dicit medium quoddam necessariũ ad inferendam conclusionem, talis demonstratio licet ex natura sua sit demonstratio Propter quid, tamen in tali intellectu, & secundum talem cognitionem, non est formaliter, sed materialiter tantùm demonstratio Propter quid, & formaliter est demonstratio Quia, potestq; esse vt eadem materialiter demonstratio in vno intellectu, cognoscente causam formaliter sit demonstratio Propter quid, in altero verò intellectu, cognoscente causam solùm materialiter, sit tantum demonstratio Quia.

Porrò in hac quæstione quærimus, quot sint species demonstrationis Quia. Loquimur autem hìc de speciebus demonstrationis, non vt sumuntur à materia; (sic enim certum est in distinctis specie materiis esse distinctas specie demonstrationes,) sed vt sumuntur ex distinctis specie modis demonstrandi, per distincta mediorum genera: quomodo duæ solent distingui species demonstrationis Quia, vna quæ procedit per causam remotam alia quæ procedit per effectum, vel quodcunque aliud medium necessarium quod non sit causa proxima & adæquata rei.

Dico igitur primò. Demonstratio quæ fit per effectum, est vera species demonstrationis. Ratio est: quia est per medium necessarium, demonstrans solùm quod res sit, non propter quid sit. Dices, in demonstratione per effectum cognoscitur tam effectus quàm causa: Ergo demonstratio Quia, non solùm est Quia, sed & *Demonstratio per effectum est vera species demonstrationis.*

Vu Pro-

Propter quid, quia est idem cognoscere effectum vt causatum à causa, & causam vt causantem effectum.

An in Demonstratione Quia cognoscatur Propter quid.

Respondeo. Primò non esse necesse vt in demonstratione Quia cognoscatur effectus per modũ effectus, sed per modum medii necessarii. Secundò: Quamuis cognoscatur per modum effectus tamen ex vi demonstrationis formaliter solùm demonstratur, quod causa talis effectus conueniat subiecto, non verò propter quid effectus conueniat. Et quamuis in Maiori possit cognosci connexio causæ cum effectu; tamen demonstratio Quia, non consistit formaliter in illa cognitione, sed in demonstratione causæ ex effectu. Deniq; aliud est formaliter cognoscere causam ex effectu, aliud effectum ex causa; sunt enim hi modi cognoscendi formaliter distincti, illud fit in Demonstratione Quia; hoc in Demonstratione Propter quid.

Causa remota nec conuertibilis etiam demõstrationem vera Quia efficit.

Dico secundò. Demonstratio etiam procedens per causam remotam, & non conuertibilem, est vera demonstratio Quia. Explico: causa remota potest esse duplex: altera adæquata & conuertibilis cum subiecto, & continens in se causam proximam, vt est rationalitas respectu risibilitatis; continet enim in se discursiuum & admiratiuum, quæ sunt causæ proximæ risibilitatis; & per talem Causam potest esse demonstratio Propter quid, cum illi nihil desit ad rationem causæ perfectæ: Altera est causa remota, quæ est inadæquata, & non conuertitur cum effectu & hæc est duplex: Nam vel est superior effectu & latius patens quam effectus; vel est inferior effectu, & minus latè patens quàm effectus. Exemplum primi est, cum demonstratur plantam non respirare, quia non est animal, animal enim, latius pa-

Duplex causa remota. Conuertibilis. Inconuertibilis

tet,

ret, quam respiratio: Nam licet omne quod respirat, sit animal, non tamen omne animal respirat, vt pisces. Exemplum secundi est, cum probatur homo esse substãtia, quia est animal; animal enim est inferius substantia, & minus latè patet, quàm substantia.

Si igitur causa remota sit superior effectu, ex omnium sententia, demonstratio ex illa procedens erit Quia, non propter quid, vt docet expresse Aristoteles text. 30. Et ratio est Quia talis demonstratio non potest construi nisi negatiuè, vt per se patet; at negatiuè non concludit per modum causæ formaliter, sed per modum medii necessarii: Ergo talis demonstratio non est Propter quid, sed Quia. Minorem probat Aristoteles Quia si negatio est causa negationis, etiam affirmatio opposita est causa affirmationis: Ergo si negatio animalis esset causa non respirationis, animal esset causà respirationis; atqui animal non est causa respirationis; cum non omne animal respiret; Ergo & negatio animalis, non est causà non respirationis ac consequenter talis demonstratio, non erit Propter quid sed Quia.

Ex causa remota potest esse demonstratio.

Dices cur igitur talis demonstratio dicitur per causâm? Respondeo dici per causâm sed cum adiecto diminuente, nempe remotam & inadæquatam, quæ hoc tantùm habet ex ratione causæ; quia supponitur necessario effectui & requiritur aliquo modo ad rationem causæ. Nihil enim potest respirare, nisi sit animal, licet non quatenus animal, sed quatenus tale animal respiret.

Si verò sit causa remota inferior, Ruuius hic quæstione prima censet, demonstrationem ex tali causa factam, esse Propter quid, non Quia, si quidem veram habet rationem causæ, & ab illa verè causatur effectus.

At communis sententia negat: Cum enim sit causa remota, & non adæquata effectui, verè non est ipsa causa effectus, sed alia causa, quæ est proxima: Nam etiamsi homo non esset animal, adhuc tamen esset substantia: Ergo propria causa substantiæ in homine nō est animal. Dicitur tamen causa, quia aliquo modo præsupponitur effectui, quia homo mediante animali est substantia. Adhæc essentialia non habent veram causam, non igitur hæc potest dici vera causa. Aptius fortè exemplum est quod dat Aristoteles ex dicto cuiusdam Philosophi qui cum Scytha esset, & Athenis videret saltantes mulieres, rogatus an in Scythia essent similes saltatrices, respondit: non esse vites in Scythia: indicans vites esse causam saltationis remotam; nam proxima est causa ebrietas, ebrietatis verò causa vites. Confirmantur hæc omnia; Quia causa vera est illa qua posita ponitur effectus, sublata tollitur: atqui causa remota posita, non ponitur effectus (si sit causa superior) sublata etiam non tollitur (si sit causa inferior) Ergo causa remota inadæquata non est vera causa, sed præter illam est aliqua alia causa vera effectus.

Dico tertiò. Demonstratio quæ fit per quodcunq; medium necessarium dummodo non sit causa conuertibilis, est demonstratio Quia. Ratio est: quia per solam causam conuertibilem, demonstratur propter quid effectus: Ergo per omne aliud medium necessarium, solùm demonstratur quod sit, non propter quid sit; & ex consequenti, solùm erit demonstratio Quia: Sic risibile demonstratur per flebile. Omnis enim syllogismus per medium ex natura rei necessarium, est demonstratio ex doctrina Aristotelis.

QVÆ-

QVÆSTIO VI.

An detur circulus in demonstrationibus?

CIrculi ea est conditio, vt à quo puncto incipit, in idem desinat: Ergo & in demonstrationibus tunc erit circulus, cum ab eodẽ reditur in idem; vt si ex effectu probetur causa & rursum ex eadem Causa probetur effectus; vel si ex aliquo principio probetur conclusio, & rursum ex illa conclusione, probetur principium. Aristot. igitur 1. Poster. text. 6. probat circulum in demonstrationibus esse impossibilem. Primò: quia idem esset simul prius & posterius, notius & ignotius: Nam vt ex illo infertur conclusio est notius conclusione, vt verò iterum infertur ex conclusione, erit ignotius conclusione. Secundò, quia idem demonstraretur per seipsum. Nam si A. demonstretur per B. & B. rursum demonstratur per A. Ergo A. demonstratur per A. & ideo est tale quia est tale. quod est demonstrari per seipsum.

Quid sit circulus in demonstratione.

Ex altera verò parte tam in scientiis, quam apud Aristotelem frequens est vsus demonstrationum circularium. In Mathematicis enim ex æqualitate laterum ostenditur in triangulo æqualitas angulorum, & rursum ex æqualitate angulorum æqualitas laterum. Arist. Primo Poster. text. 15. probat demonstrationem esse ex iis quæ sunt per se, quia ex necessariis. Et rursum text. 19. probat esse ex necessariis, quia ex iis quæ sunt per se: In 8. Physic. text. 50. ex perpetuitate motus, demonstrat primum motorem, & rursum text. 53. ex

Circulus in demonstrationibus vsitatus.

primo motore, demonstrat perpetuitatem motus. 1. Poster. text. 30. docet alterum posse demonstrari per alterum, quando effectus & causa, sunt reciproca, vt cum ex propinquitate planetarum, probatur non scintillatio, & rursum ex non scintillatione probatur propinquitas. Et in 2. Poster. text. 13. concedit in iis esse mutuam demonstrationem, in quibus est mutua generatio, vt ex vaporibus potest demonstrari pluuia, ex pluuia rursus vapores. 1. Physic. tex. 1. docet scientiam comparandam esse ex causis text. vero. 2. & sequentibus, causas ait cognoscendas esse, ex effectibus tanquam notioribus nobis. Et ratio horum omnium est: quia possunt aliqua duo, ita esse inter se connexa, vt vnum ducat in cognitionem alterius. Ergo per vtrumque potest fieri demonstratio.

Circulus perfectus. Pro solutione quæstionis. Notandum est: circulum esse posse duplicem, alium perfectum, alium imperfectum. Perfectus est quando ab eodem, eodem modo cognito, ad idem, eodem modo cognitum fit regressus: *Imperfectus.* Imperfectus, quando ab eodem, noua ratione cognito, ad idem, noua quoque ratione cognoscendum fit regressus. V. G. si per effectum cognosco causam, & ex illa causa vt ex effectu solùm & non aliter cognita, redeam ad inferendum effectũ, facio circulum perfectum: si verò cognita causa ex effectu, adiunctis aliis discursibus, magis penetrem causam, quam fuit ex effectibus cognita, tunc si redeam per causam ad effectum, facio circulum imperfectum. Similiter si principium non cognoscatur nisi ex conclusione, & conclusio nisi ex illo principio, tunc erit perfectus circulus: quia principium sub eadem notitia infertur & infert.

Dico

Dico igitur primò: Non dari perfectum circulum in demonstrationibus.

Circulus perfectus in demonstrationibus nō datur.

Probatur primò. Quia idem eodem modo cognitum esset notius & ignotius simul. Nam suppono conclusionem non esse notam, nisi ex præmissis, quomodo certū est, esse minus notam, quam sint pręmissæ: rursum ex conclusione sic cognita, si redeatur ad probandas præmissas, conclusio debet esse notior præmissis; quia est ratio cognoscendi, præmissas, iuxta regulam Aristotelis, propter quod vnum quodque tale & illud magis: atqui suppono conclusionem non esse notam maiori notitia, quàm ea qua inferebatur ex præmissis: Ergo stante eadem notitia, conclusionis, conclusio esset simul & minus nota, & magis nota quam præmissæ.

Confirmatur: Quia de ratione syllogismi est, vt sit ex noto ad ignotum & nouam generet notitiam rei: si ergo eadem sit notitia conclusionis, quæ fuit in primo syllogismo, non potest ex illa in alio syllogismo generari notitia præmissarum.

At inquies. Cognita causa ex effectu, vtiliter redimus ad cognoscendum effectum ex causa: quia in hoc reditu scimus propter quid effectus, quod ante nesciebamus. Respondeo tunc vtiliter redimus à causa ad effectum, quando ante cognoscebamus ex effectu causam solùm materialiter, vel in confuso, & quoad existentiam tantùm, postea verò in reditu causam magis penetramus quoad essentiam & cognoscimus eam sub ratione formali causæ. Tunc enim ex maiori notitia causæ, maior generatur cognitio effectus, & regressus fit vtilis, aliàs non.

Dices.

Dices. Saltem in diuerso genere causæ, potest esse circulus perfectus. Respondeo. Vtilem esse talem regressum; quia in vna demonstratione, infertur causa sub ratione effectus, in alia verò sub ratione causæ. Vnde semper noua est cognitio, licet termini sint iidē materialiter. sic ambulatio est causa efficiens sanitatis, sanitas causa finalis ambulationis. Et sic non est circulus perfectus, quia non reditur ad idem formaliter, sed materialiter tantùm.

Probatur secundò, Conclusio ratione itidem Aristotelis: Quia si daretur perfectus circulus, idem probaretur per seipsum, & ignotum per æquè ignotū, seu per non magis notum, quæ est petitio principij: Talis autem probatio, est planè inutilis: Ergò & circulus. Nam si A. probetur per B. & B. iterum per A. Ergo A. probabitur per A. & quia A. est æquè ignotum, ac B. supponitur enim non esse cognitum nisi ex B. tunc probabitur ignotum per æquè ignotum, quia non per magis notum.

In demonstrationibus datur imperfectus circulus.

Dico secundò. circulus imperfectus, datur in demonstrationibus, & est valdè vtilis, vt si ex Principio, sensu vel per resolutionem cognito inferam conclusionem, & rursum ex conclusione, per rationem probem illud ipsum principium. Probatur primò tam authoritate, quàm exemplo Aristotelis: Nam & id docuit 1. Poster. text. 30. & re ipsa sæpè fecit, vt in ratione dubitandi diximus. Probatur secundò ratione Quia si conclusio maiori notitia cognoscatur, quàm fuit cognita ex præmissis, poterit etiā maiorem notitiā præmissarum generare; & sic vtilis erit regressus, quia cum noua notitia. Poterit autem magis cognosci, vel quia sub alia ratione & formalitate cognoscitur, vel quia secundum eandem rationem magis & perfectius penetratur.

At

At obiicies. in demonstratione Quia, cognoscimus & effectum & causam: Ergo frustra redimus ad demõstrationem Propter quid, probando per causam effectum. Antecedens patet. Nam in maiori prædicamus causam de effectu, in conclusione inferimus ex effectu causam, vt in hac demonstratione patet: Omne risibile est rationale, omnis homo est risibilis: ergo omnis homo est rationalis. Respondeo sæpè in demonstratione Quia nos non cognoscere effectum, & causam formaliter, sub ratione effectus & causæ, sed materialiter tantùm sub ratione terminorum int r se connexorum, & tunc vtiliter demonstrationem Propter quid adhibemus, vt in ea causa formaliter cognita cognoscamus effectum. Aliquando verò accidit, vt in demonstratione Quia cognoscamus formaliter tam effectum quàm causam, sed tunc etiam potest accidere, vt ex effectu inferamus causam confusè tantum & imperfectè, & solùm quoad an sit, non quoad quid sit: in tali ergo casu adiunctis aliis discursibus, acquirimus claram & perfectam cognitionem causæ. Ex qua cognitione, cum maiori claritate & perfectione redimus iterum ad effectum demonstrandum. Quod si demus in demonstratione Quia, cognosci ex effectu causam distinctè & perfectè, adhuc tamen multi censent non fore inutilem demonstrationem propter quid. quia licet id quod cognoscimus in demonstratione Propter quid (nempe causam & effectum) cognouimus iam antè aliquo modo in demonstratione Quia; tamen nõ cognouimus ita explicitè & scientifico modo sicut in demonstratione Propter quid: Nam in demonstratione Quia, id quod formaliter & explicitè cognoscitur est, causam inesse subiecto, ex eo quod effectus inest. V.

G. rationalitatem inesse homini, quia inest risibilitas: in demonstratione verò Propter quid, non hoc explicitè & formaliter cognoscimus, sed effectum inesse subiecto, eò quòd causa inest. Quorum alterum licet in altero includatur virtualiter, formaliter tamē vnum, non est alterum. Deinde non solùm aliud quid explicitè cognoscimus in secunda demonstratione, quod in prima explicitè nesciebamus, sed etiam cognoscimus scientifico modo, hoc est, secundum formam syllogisticam euidentem, quod ante illo modo nesciebamus: Multum verò est in eo positum, vt non solùm sciamus, sed etiam tanta euidentia sciamus. Verum si hanc responsionem admittamus concedendus erit circulus perfectus contra Aristotelem. *Deinde* ille modus scientificus cum consistat in cognitione effectus per causam, erat etiam in demonstratione Quia cognitus quoad rem, licet non secundum eandem formam syllogisticam. quæ sola non facit noui aliquid sciri.

Quomodo præmissa cognoscātur in demonstratione Quia.

Si igitur quæras. quomodo maior illa cognoscitur à nobis in demonstratione, Quia. Omne risibile est rationale: quidam putant cognosci per inductionem, sed id non videtur verum, præsertim si loquamur de prima cognitione huius propositionis. Primò. Quia inductio non fit nisi in rebus nobis notis secundùm sensum: at connexio effectus, cum causa non est sensibilis: cum causæ vt plurimùm sint occultæ. Secundò. Quia si per inductionem illa propositio cognosceretur, sequeretur in illa Maiori simul cognosci & minorem & conclusionem: Non enim inducimus, omne risibile est rationale, nisi quia ista videmus coniuncta in homine: Ergo in hac inductione Maioris, cognoscimus, & omnem

omnem hominem esse risibilem, quæ erat Minor, & omnem hominem esse rationalem, quæ erat conclusio; & sic ante demonstrationem haberemus notitiam conclusionis. Dicendum igitur est, cognosci Maiorem illam per resolutionem, adiunctis variis discursibus, quibus ostendatur talem effectum nō posse esse ab alia causa, nisi ab ista, in qua resolutione confusè & imperfectè cognoscitur causa quoad essentiam.

Quod ad Minorem verò illam attinet Omnis homo est risibilis. Dico eam cognosci posse inductione adiunctis variis discursibus, & sic locus erit demonstrationi Propter quid: Nam ea propositio, quæ in demonstratione Quia, cognoscitur ex inductione, in demonstratione Propter quid, cognoscitur à priori per causam.

Iam quod ad Aristotelē attinet, is in cap. 3. solùm negat circulum perfectum in demonstrationibus potissimis, ita vt in demonstratione vtraque sit causa à priori & eiusdem generis. Idem verò Aristoteles, circulum imperfectum admittit extra demonstrationes potissimas. Nam in potissimis tam perfectum, quàm imperfectum non admittit; si enim in demonstratione potissima conclusio continere debet verum effectum consequentem ex essentia subiecti: certum est ex tali effectu non posse à priori demonstrari causam: Si verò vel vtraq; vel altera non sit demonstratio potissima, poterit in iis secundū Arist. admitti circulus imperfectus, vt cū ex ambulatione tanquam ex causa efficiente, probatur sanitas, & rursum ex sanitate, tāquam ex causa finali ambulationis probatur ambulatio. idem patet si effectus ex causa & causa rursum per effectum nouo modo cognitum demonstretur. *Aristot. qualē circulū negat.*

QVÆSTIO VII.

An in demonstrationibus detur progressus in infinitum?

A Textu 34. vsque ad 39. ostendit Philosophus, in demonstrationibus non dari progressum in infinitum. Pro quo suppono, posse nos loqui de demonstrationibus, vel circa idem subiectum, vel circa diuersa.

Datur processus in demonstrationibus in infinitum circa diuersa subiecta.

Dico Primò. Circa diuersa subiecta, potest procedi in infinitum in demonstrationibus, hoc est, habita demonstratione de vna re, possum de alia re aliam demonstrationem habere, & de tertia re tertiam demonstrationem, in infinitum: non quod actu possint esse infinitæ demonstrationes, sed quod quacunque data demonstratione, possum aliam inuenire, ita vt non sit vllus definitus numerus demonstrationum, vltra quem non sit possibilis alia demonstratio.

Ratio sumitur Primò. ex parte rerum quæ demonstrari possunt; hæ enim sunt finitæ in infinitum, Species enim rerum Deus potest in infinitum plures creare, & quacunque specie creata, potest aliam nouam creare, nec vnquam exhauritur eius potentia in nouis speciebus creandis, suntque manifesta huius infinitatis exempla, in numeris, magnitudinibus, figuris. Nam neque numerorum possibilium vllus est numerus definitus, sed quolibet numero dato, potest illi addi noua vnitas, per quam in noua specie numeri constituitur: Figurarum etiam modus, & varietas, nullo certo numero potest comprehendi; quibus enim

enim cunq; figuris datis, possunt aliæ nouæ cogitari. Ex quo fit vt in Mathematica infinitæ demonstrationes dari possint de proportionibus & proprietatibus numerorum, figurarum, & quantitatum.

Dices. Saltem de iis rebus quæ actu sunt in mundo, non poterunt esse demonstrationes in infinitum; siquidem res ipsæ, non sunt numero infinitæ. Respondeo: res quidem in mundo, non esse actu infinitas, sed quasdam dari tales, vt eis multiplicatio in infinitum competat; possunt enim v. g. semper fieri nouæ species mixtorum, ex nouis mixtionibus, possunt etiam nouæ species numerorum & figurarum in infinitum cogitari.

Secunda ratio sumitur ex parte intellectus nostri, cuius ea vis est, vt quo plura cognoscit, non solùm non fatigetur cognoscendo, sed etiam eo aptior & perfectior reddatur ad alia cognoscenda; Naturale enim est intellectui ex principiis elicere conclusiones: Ergo quo plura principia cognouerit, plures quoq; conclusiones ex iis poterit inferre, & maiorem vim ac lumen habebit ad plura cognoscenda in infinitum. Sicut ignis, quo plura exussit, & in se conuertit, fit potentior ad plura exurenda in infinitum. Per accidens verò est intellectui, deficientibus in senectute sensibus operari non posse; siquidem in operando dependet à phantasmate, phantasma à corpore.

Dico secundò. Circa idem subiectum, non potest in demonstrationibus procedi in infinitum, siue demonstrationes illæ sibi sint subordinatæ, vt vna pendeat ab alia tanquam à probante sua principia, siue non sint subordinatæ. Tria enim sunt in demonstratione, subiectum de quo fit demonstratio; passio quæ demonstratur de subiecto; medium, per quod fit demonstra- *Non potest procedi in infinitū in demonstrationibus circa idem subiectū.*

 tio

tio passionis de subiecto. Si igitur demonstratio procederet in infinitū, vel id esset ex parte medii vel ex parte passionis & prædicatorum, quæ tribuuntur subiecto: Nihil autem horum dici posse, probat ex professo Aristoteles.

Ac inprimis non posse procedi in infinitum in mediis, probat tam in affirmatiuis, quàm in negatiuis demonstrationibus. In affirmatiuis quidem hac ratione. Inter duo extrema determinata non possunt intercedere media infinita; sed in qualibet demonstratione sunt duo extrema determinata, nempe subiectum, & passio; ergo media quæ coniungunt hæc duo extrema inter se non possunt esse infinita. Minor probatur. Quia implicat contradictionem, infinitum terminari & habere vtrinq; finem; Esset enim finitum simul & infinitum: nam quod aliquo fine concluditur finitum est; quod verò est infinitum, nullum habet finem: ergo neq; media inter duo extrema interiecta possunt esse infinita.

Media non possunt esse infinita.

Quod etiam hac ratione confirmari potest. Passio non conuenit subiecto nisi per medium quod est causa passionis, nisi igitur ponatur medium, non potest poni passio: at si media sint infinita, non possunt poni omnia, quia infinita non habent finem, nec possunt pertransiri: Ergo neq; passio poterit vnquam conuenire subiecto. Nam passio non potest conuenire nisi posito medio, primum autem medium non potest poni nisi ponatur secundum, & hoc nisi ponatur tertium, & ex cōsequenti nisi ponatur vltimum: atqui ad vltimum in infinito perueniri non potest; quare neq; primum medium poni poterit.

Dices. Rectè quidem probari ea ratione non suppponi

poni media subordinata infinita, ad probandam passionem de subiecto, non probari autem de mediis non subordinatis; posset enim quis dicere infinitas esse causas passionis in tali subiecto easque non subordinatas. Respondeo. non posse vnius rei esse causas plures, adæquatas, & sufficientes in quocunq; genere causæ. Nam vnus effectus vnam habet causam adæquatam, à qua dependet in illo genere, & postquam ab ea accepit esse, ab aliis causis eiusdé generis produci non potest. Quare in nullo genere, causæ adæquatæ possunt esse infinitę, nam si sint plures, necessario sunt sibi subordinatæ, ita vt vna causet mediante alia vt rationalitas mediante admiratiuo & discursiuo causat risibilitatem, Tunc verò sola proxima & immediata causa erit adæquata.

In demonstratione etiam negatiua probat Aristoteles non dari infinita media; Omnis enim conclusio negatiua, infertur ex aliqua affirmatiua, cum ex puris negatiuis nihil sequatur: at affirmatiua propositio non habet infinita media vt probatũ est. Ergo nec negatiua. *In Demonstratione negatiua non dantur infinita media.*

Dices. Conclusionem negatiuam, inferri ex vna affirmatiua, & altera negatiua: Ergo vt pendet ab illa affirmatiua, rectè probat argumentum non habere infinita media, non verò vt pendet ab altera præmissa negatiua. Respondeo: Omnem negationé resolui in affirmationem, quod enim negatur de subiecto, propter aliquam affirmationé negatur, quæ sit causa talis negationis, quia enim homo est rationalis, ideò nó est rugibilis. Cum igitur affirmatio nõ habeat infinita media, vt probatũ est, sequitur neq; negationé habere infinita media.

Probat deinde Aristoteles in demonstratione non procedi in infinitum in prædicatis: & primò quidem non dari prædicata essentialia infinita ex parte subiecti: *In prædicatis non proceditur in infinitum.*

quia

quia alioquin subiectum definiri non posset; Definitione enim omnia prædicata essentialia comprehenduntur: at infinita quâ infinita comprehendi & pertransiri non possunt; comprehendi enim est finiri: finiri autem non potest, quod infinitum est: Ergo nec definiri.

Secundò probat non dari prædicata essentialia infinita, ex parte passionis: quia inter duo extrema non possunt dari media infinita: at essentia cuiusq; accidentis, clauditur duobus extremis genere generalissimo & specie infima: Ergo inter hæc duo extrema non interponuntur media essentialia infinita.

Tertiò probat Aristoteles vniuersè prædicata quæ demonstrantur non esse infinita: Nam prædicata in demonstratione, debent esse per se, & secundùm quod ipsum: at talia non possunt esse infinita: Nam si sunt primo modo per se, sunt essentialia, quæ constat non esse infinita. Si verò sint secundo modo per se, tunc erunt propriæ passiones essentiam consequentes: at hæ non sunt infinitæ sicut nec essentiæ ex qua consequuntur: Ergo: Nam vel hæ passiones essent sibi subordinatæ in ratione causæ, ita vt vna esset causa alterius, sicut risibile causatur ex admiratiuo, hoc ex discursiuo, hoc ex rationali; vel non essent sibi subordinatę: si primum, non sunt infinitæ: quia vt suprà dictum est, inter duo extrema non dantur media infinita: Ergo neq; inter subiectum & vltimam passionem, dantur mediæ passiones infinitæ, quarum vna tanquam à causa pendeat ab altera; alioqui procedendo per causas non posset tandem deueniri ad subiectum: si secundum; tunc nō possent esse passiones infinitæ, nisi prædicata essentialia subiecti essent infinita. Nam singulæ à singulis prædicatis

catis essentialibus orirentur, cum nullam inter se connexionem & subordinationem habeant: sicut ergo nõ possunt esse infinita prædicata essentialia in subiecto ita nec infinitæ eiusdẽ subiecti passiones; vnum enim prędicatum essentiale cùm sit finitum vel vnam tantùm vel certè non infinitas, potest fundare passiones, vt inductione patet. Porrò eadem ratione probatur, passioni non conuenire prædicata infinita nec essentialia neq; ex essentia eius profluentia: nam de prædicatis per accidens hìc non agitur cùm demonstrationi non seruiant.

Ex quibus omnibus patet, cùm nec in prædicatis subiecti, nec in prædicatis passionis, nec in mediis possit procedi in infinitum, vniuersè non posse procedi in demonstratione in infinitum; Non posset enim id contingere, nisi vel quod infinita prædicata demonstrari possent de subiecto, vel certè per infinita media quæ vt plurimum oriuntur ex essentia subiecti: neutrum autem dici potest.

Tria autem ex his infert Aristoteles. Primò: necessariò dari debere principia aliqua demonstrationis, prima & immediata; alioqui daretur processus in infinitum in demonstrationibus. Vnde etiam sequitur non omnium esse demonstrationes sed necessariò deueniri ad aliqua indemonstrabilia. *Dantur prima & immediata Principia.*

Secundò text. 37. quando aliquid inest duobus, quæ de se inuicem non affirmantur; non est necesse, vt illis insit, per aliquid commune vtriq; v. g. animal inest homini & boui, quæ de se non affirmantur; non est necesse vt animal insit vtriq; propter aliquid tertium commune vtriq; : nam illud commune vel inerit etiam propter aliud commune, & procedetur in infinitum, vel non propter aliud commune, & sic verum erit quod ait Aristot.

Tertiò. text. 38. infert tot esse demonstrationes, quot media, & quod caret medio, nõ esse demõstrabile.

QVÆSTIO VIII.

An demonstratio vniuersalis sit perfectior particulari.

DEmonstratio si sit de subiecto vniuersali dicitur vniuersalis, vt quod omnis homo sit risibilis: Si verò sit de subiecto particulari dicitur particularis, vt quod Petrus vel quidam homo sit risibilis. Quæritur ergo, vtra perfectior: quam quæstionem tractat Aristoteles text. 39. propositis vtrinq; argumentis: Videtur enim demonstratio particularis esse perfectior; Nam est de re existenti, singularia enim non vniuersalia existunt, & perfectius res scitur, cum scitur in particulari esse talis, quàm cùm solùm in vniuersali: Nam in particulari, scitur determinatè & expresse, in vniuersali verò indeterminatè & confusè, & in particulari est magis ens quàm in vniuersali: quod autem est magis ens, est magis scibile.

Perfectior est demonstratio vniuersalis quã particularis.

Dicendum tamen est. Cum Aristotele demonstrationem vniuersalem, esse perfectiorem particulari. Primò quia facit magis scire; qui enim scit passionem competere subiecto secundum quod ipsum, magis cognoscit illam passionem, quàm alter qui illam cognoscit inesse subiecto cui non competit secundum quod ipsum; Ille enim scit nõ solùm passionem sed etiam proprium ac per se subiectum passionis; hic autem solùm cognoscit passionem, non verò proprium eius subiectũ. Cùm igitur per demonstrationem vniuersalem sciamus passio-

passionem inesse subiecto suo proprio & secundum q. ipsum, nō verò per particularem, consequēs est vniuersalem esse perfectiorem particulari, neq; enim passio vniuersalis inest subiecto particulari secundùm q. ipsum, sed vniuersali. Vniuersali enim primò competit, & ratione ipsius omnibus aliis singularibus v.g. risibilitas primò conuenit homini, & ratione hominis, omnibus indiuiduis, alioqui si Petro, in quantū Petrus, primò conueniret risibilitas, nulli alii præter Petrum conueniret.

Secūdò. Scientia de ente perfectiori, est perfectior; ast vniuersale est perfectius ens quàm singulare: Nam singulare tantùm est in vno, eoq; corrupto ipsum corrumpitur. Vniuersale autem, corrupto vno singulari existit nihilominus in aliis, & est quodammodo incorruptibile & indeficiens.

At inquies, vniuersalia, solùm in intellectu existūt. Respondeo existere in re materialiter quoad naturas, in intellectu autem quoad abstractionem & vnitatem conceptus. vnde quāuis vt in intellectu existunt habeant debiliorem existentiam quàm singularia, tamen quatenus in re existunt habent maiorem in re existentiam, quàm quodcunq; singulare per se acceptum.

Tertiò. Demonstratio vniuersalis perfectius reddit causam propter quam res est: Nam rationalitas v.g. est causa risibilitatis, nō vt est rationalitas huius hominis particularis, sed vt est rationalitas hominis in cōmuni.

Quartò. Demonstratio est perfectior, quę procedit ex primis & immediatis principiis: talis autem non est particularis sed vniuersalis. Nam particularis resoluitur in vniuersalem & per eam demonstratur; Petrus enim est risibilis, quia homo est risibilis.

Quintò; Scientia singularium est infinita, quia & singula-

singularia sunt infinita, vniuersale autem vnum cùm sit, omnia singularia complectitur: Ergo perfectiùs scitur vniuersale quàm singulare. Quam rationem ita explico si scire velim, omnem hominem esse risibilem, perfectius id sciam, si cognouero in vniuersali omnem hominem esse risibilem, quam si sciam omnes homines in particulari esse risibiles: Nam ad hoc debeo percurrere omnes homines particulares, qui cùm sint infiniti comprehendi non possunt, quod non est necesse, si sciam hominem in vniuersali esse risibilem: Tunc enim tantùm vnum subiectum cognoscere debeo, in quo cōtinentur omnia particularia in potentia; facilius autem scitur vnum, quàm infinita.

Sextò. Plura sciuntur per demonstrationem vniuersalem, quàm per particularem; nam in vniuersali continetur particularis, non è contra: Qui enim nouit omnem mulam esse sterilem, nouit etiam hanc mulam esse sterilem, non è conuerso.

Septimò. Scientia de vniuersali, à solo intellectu haberi potest, quæ est nobilissima potentia, particularis autem notitia, haberi potest etiam per sensum: Nobilior autem est illa scientia quæ ex genere suo ad nobiliorem & perfectiorem potentiam pertinet: Ergo. Ex quibus patet ad rationes dubitandi.

QVÆ-

QVÆSTIO IX.

An demonstratio affirmatiua sit perfectior negatiua.

AFfirmat Aristoteles text.40. Primò: Quia affirmatiua sibi ipsi est sufficiens neq; indiget ad inferendum propositionibus negatiuis, sed tantùm affirmatiuis, & sui generis. Negatiua verò indiget propositionibus affirmatiuis cum ex puris negatiuis nihil sequatur. *Demonstratio affirmatiua perfectior quam negatiua.*

Secundò. Principia affirmatiua, sunt magis apta ad concludendum, quàm negatiua. Nam ex puris affirmatiuis, rectè inferri potest conclusio, non autem ex puris negatiuis. Ergo demonstratio affirmatiua, ex suo genere est magis perfecta & apta ad concludendum, quàm negatiua.

Tertiò: Affirmatio ex genere suo est nobilior negatione. Ergo & demonstratio affirmatiua, nobilior est negatiua. Antecedens probatur: quia affirmatio prior est negatione. Cùm negatio fundetur in affirmatione: & omnis negatio alicuius affirmationis est negatio; & si non esset possibilis affirmatio, neque negatio possibilis esset. Nulli etiam rei negatio conuenit nisi propter aliquam affirmationem, vt homini conuenit non esse rudibilem, quia est rationabilis.

At obiicies. Conclusio negatiua, non potest sciri perfectius, quam per demonstrationem negatiuam: Ergo est æquè perfecta demonstratio negatiua

QVÆSTIO PRIMA.

An homo naturaliter appetat scire?

Ristoteles primò Metaph. tex. 1. hanc propositionem statuit; omnis homo naturaliter scire desiderat. Ad quam explicandam authores distinguunt duplicem appetitum, innatum, & elicitum: Innatum vocant, propensionem naturalem potentiarum ad suos actus; quælibet enim potentia naturaliter est apta, & propensa in suum actum; oculus. V. G. ad videndum, auris ad audiendum; lapis per suam grauitatem ad motum deorsum: Porrò hæ propensiones in actu primo non sunt quid distinctum ab essentiis ipsis potentiarũ, sed sunt essentię potẽtiarum seipsis propensæ ad suos actus: Appetitus verò elicitus, est actus appetendi à potentiâ appetente productus.

Appetitus duplex: Innatus & elicitus.

Innatus quid?

Elicitus quid?

Videtur igitur quòd neutro appetitu homo naturaliter scire appetat: Nam quod ad appetitum innatum attinet, hic appetitus sciendi nihil aliud est, quàm potentia intellectiua, seu vis illa naturalis intellectus ad sciendum: At si propter hanc vim naturalem, quam habet intellectus ad sciendum, naturaliter dicitur appetere scientiam, pari ratione propter naturalem vim ad errandum, dici potest naturaliter appetere errorem & ignorantiam; neque enim dubium est, tam errorem quam scientiam ab eâdem naturali virtute intellectus procedere: cum idem intellectus, eâdem sua virtute vtrumque producat.

Appetitu innato vtrum homo naturaliter scire appetat?

Quod

Quod verò attinet ad appetitum elicitum, probatur actum appetendi elicitum non esse naturalem. Primò. Quia nullus actus liber est naturalis; naturale enim est necessarium, liberum verò est contingens: at actus quo scientia appetitur est actus liber. Ergo non potest dici naturalis. Secundò: quæro quo sensu dicatur naturalis, an quia est à natura determinatus? at sic non esset liber, quia determinatio naturalis opponitur libertati: an quia procedit à naturali virtute voluntatis? at sic omnes actus à voluntate eliciti essent naturales; an quia est conformis inclinationi voluntatis secundùm rectam rationem, ad eum modum quo actus virtutum dicuntur esse conformes naturæ voluntatis, actus verò vitiorum dicuntur naturæ hominis repugnantes, quia non sunt conformes inclinationi voluntatis, secundum rectam rationem operanti, qui modus operandi est naturalis voluntati? Verùm posset id dici si solùm recta ratio esset naturalis homini, & non recta non esset naturalis: at quia vtraque ratio oritur ex naturali potentia intellectus, vtraque erit naturalis, quare & appetitus siue sit conformis rectæ rationi siue non rectæ, ex æquo erit naturalis. *Vtrum itē appetitus elicitus?*

Tertiò. Si appetitus sciendi est naturalis, peto quænam sit illa scientia quæ naturaliter appetitur; an scientia in communi, an scientia in particulari, siue vna aliqua siue omnes? si primum dicatur, sequetur ea ratione, qua naturaliter appetitur Scientia in communi, appeti quoque naturaliter scientias in particulari; quia ratio scientiæ in communi inuenitur in omnibus scientiis particularibus: imò maiori

ratione appeterentur scientiæ particulares, quàm scientiæ in communi, quia maius bonum est magis appetendum; at scientiæ in specie sunt maius bonum, & magis perfectæ in ratione scientiæ, & magis perficiunt intellectum: ergo magis appeterentur naturaliter quàm scientiæ in communi. Si secundum dicatur certum est non esse maiorem rationem vt vna aliqua scientia magis quàm altera naturaliter appetatur; neque enim conueniunt in vna communi ratione appetendi, nempe in ratione scientiæ in communi. Quod verò omnes particulares scientiæ non appetantur naturaliter manifestum est; multi enim multas scientias non solùm non appetunt, sed etiam oderunt, vt scientias quasdam viles & mechanicas, quædam etiam *existimantur* indignæ vt sciantur à liberali homine. Addo naturalem appetitum non esse ad impossibilia; esset enim frustra & inordinatus: at omnem scientiam habere est impossibile: ergo naturalis appetitus non est ad omnem scientiam.

Appetitum innatum sciendi in hominibus dari probatur.

Dicendum tamen est, Primò. Dari in hominibus innatum appetitum sciendi. Hanc conclusionem quidam confirmant illa propositione Aristot. 1. Metaph. Cap. 1. Verum Aristoteles eo loco non de innato appetitu, sed de elicito loquutus est, vt & rationes ipsius, & scopus ac finis demonstrat. Vera igitur ratio est hæc: Quia vnaquæque potentia naturaliter est propensa ad suum actum perfectum, à quo naturaliter perficitur, at intellectus naturaliter perficitur per actum scientiæ: ergo, naturaliter est propensus ad actum sciendi, hæc autem naturalis propensio est appetitus innatus.

Dices

Dices ex hac ratione concludi appetitum esse innatum respectu cuiuscunq; cognitionis, siue veræ siue falsæ: quia respectu omnis cognitionis est in homine naturalis potentia intellectiua, quæ potentia dicitur naturalis propensio ad actum.

Respondeo, non concludi nisi de cognitione perfecta; naturalis enim propensio potentiæ est ad actum tanquam ad suam perfectionem; at error & falsitas non est perfectio intellectus, sed defectus à perfectione naturali: quare ad errorem & falsitatem non datur propensio & appetitus naturalis, sed ad scientiam quæ est perfectio connaturalis intellectui; error enim conuenit intellectui vt deficienti in sua operatione, & non vtenti principiis debitis & naturalibus ad sciendum; scientia verò conuenit intellectui vt perfectè operanti secundùm suam naturalem perfectionem & secundùm sua principia sibi à natura tributa; sicut enim potentia motiua in homine si perfecta habeat instrumenta ad ambulandum, efficit perfectam ambulationem, fracta verò tibia efficit claudicationem non ex natura sua, sed ex defectu instrumenti apti: ita & intellectus natus est ex natura sua ad veritatem cognoscendam: Verùm si species intelligibiles, quibus velut instrumentis ad cognoscendum vtitur habeat imperfectas, imperfectè etiã & cum errore res cognoscit, sed id non fit ex naturali propensione intellectus ad errorem, sed ex imperfectione & defectu instrumenti, ita vt error, quatenus error, non in naturã intellectus, sed in imperfectionẽ & defectum instrumentorum referendus sit. Ex quo patet quo sensu intellectus dici potest naturaliter subiectus errori, *Intellectus qua ratione dicitur esse subiectus errori.*

nempe ſecundùm naturam deficientem, non ſecundùm naturam perfectam; vnde potius verum eſt errorem eſſe contra naturam hominis, quàm ſecundùm naturam, quia non eſt ſecundùm naturam abſolutè, ſed ſecundùm naturam deficientem, quod idem de virtute & vitio dicendum eſt. Virtus enim eſt ſecundùm naturam hominis abſolutè, quia eſt eius perfectio, Vitium verò non eſt ſecundùm naturam, quia conuenit naturæ vt deficienti à ſua perfectione, non verò vt perfectè operanti ſecundùm ſua principia naturalia. Patet ſecundò appetitum innatum non eſſe aliud quàm determinationem naturalem potentiæ ad actum ſibi conuenientem.

Appetitu elicito naturaliter appetit homo ſciẽtiam qua ſciẽtia eſt.

Voluntas quomodo appetat?

Dico ſecundò. Appetitu elicito naturaliter appetit homo ſcientiam qua ſcientia. Pro quo notandum eſt, voluntatem quædam appetere vt natura eſt, quædam vt libera eſt. Nam voluntas ad aliqua eſt naturaliter determinata; vt ad appetendum bonum quâ bonũ: non enim poteſt appetere niſi bonum, nec poteſt odiſſe bonum quà bonum: & ſicut omnis potẽtia naturaliter eſt determinata ad ſuũ obiectum, ita vt nõ poſſit tendere in aliud obiectũ niſi in ſuum; ita & voluntas eſt à natura determinata ad ſuum obiectum, quod eſt Bonum. Ad aliqua verò determinatur voluntas à propria libertate, quæ determinatio poteſt eſſe duplex: Altera ad exercitium actus, cùm ita vult vt poſſit non velle, hoc eſt, non habere actum volendi: altera quoad ſpeciem actus, cùm non ſolùm poteſt non velle, ſed etiam poſitiuè repudiare: Prior libertas dicitur contradictionis, quia eſt inter contradictoria, velle & non velle. Poſterior verò dicitur contrarietatis quia eſt inter contraria, proſequi & repudiare.

Voluntatis libera determinatio eſt duplex.

Hoc

Hoc igitur ſuppoſito, probatur concluſio: Actus ille qui eſt à natura determinatus eſt actus naturalis: atqui actus quo appetitur ſcientia quâ ſcientia eſt, eſt à natura determinatus, non quidem quoad exercitium actus ſed tantùm quoad ſpeciem: Ergo eſt actus naturalis, & ex conſequenti naturaliter homo appetit ſcientiam. Minor probatur: Quia licet actus hic appetendi non ſit à natura determinatus, quoad exercitium (poteſt enim liberè exerceri à voluntate vel non exerceri) eſt tamen determinatus à natura quoad ſpeciem actus, ita vt ſi voluntas aliquem actum exercere velit circa ſcientiam, non poſſit exercere niſi actum proſecutionis, non verò actum contrarium odii aut repudiationis.

Non poteſt enim voluntas odiſſe aliquid niſi ſub aliqua ratione mali: at in ſcientia qua ſcientia eſt, nulla inuenitur ratio mali: Ergo ſcientiam qua ſcientia eſt, nō poteſt odiſſe, ſed tantùm amare & appetere, & proſequi. Quamuis enim multi fugiant & oderunt ſcientias, tamen id faciunt propter aliquas extrinſecas cauſas & difficultates coniunctas ſcientiæ, non verò propter aliquam rationem mali in ipſa ſcientia vt ſcientia eſt, inuentam. Quare ſcientia ſecundùm ſe ſemper eſt appetibilis, per accidens tamen ratione aliquarum difficultatum poteſt non appeti.

Ex quibus patet ad rationes dubitandi. Ad primam reſpondeo. Hunc appetitum eſſe actum liberum quoad exercitium, naturalem verò & neceſſarium quoad ſpeciem actus. *Soluuntur argumenta aduerſariorum.*

Ad ſecundum Actus hic appetendi dicitur naturalis, quia eſt à natura determinatus quoad ſpeciem actus. Quanquam etiam dicitur naturalis, quia eſt conformis naturæ intellectus abſolutè & ſecūdùm ſuam perfectionem;

nem; sicut è contra error & falsitas, sunt præter naturam; quia non conueniunt naturæ hominis absolutè, sed solùm naturæ deficienti.

Ad tertium. Vtroq; modo naturaliter scientiam appetit homo. Primo quidem in communi quâ scientia est; sic enim scientia abstrahit ab omni ratione mali & solam dicit rationem boni per se appetibilem. Deinde in particulari, Quia ratio illa communis inuenitur in particularibus. Et quamuis inueniantur in particularibus aliquæ difficultates retrahentes voluntatem; tamen ab illis abstrahi potest, & considerari pura ratio scientiæ, eaq; per se & naturaliter erit appetibilis. Quis enim puram veritatis cognitionem odisse potest, cùm nullam habeat rationem mali?

Scientia omnes in particulari quomodo naturaliter appetātur.

Cum verò quæritur, an omnes scientiæ in *particulari* appetantur naturaliter. Responderi communiter solet, appeti omnes nō collectiuè, sed distributiuè. Nulla enim scientia est, quæ naturaliter appeti non possit: In omnibus enim est ratio scientiæ naturaliter appetibilis. Quia tamē naturalis appetitus nō est ad impossibilia, omnes autem scientiæ collectiuè sumptæ sunt homini impossibiles. (cùm innumeræ sint res quæ sciri possunt, ad quas nec voluntas nec facultas homini suppetit) idcircò omnes scientiæ collectiuè, hoc est, sub illa collectione, non sunt naturaliter appetibiles: Nam licet quà scientiæ, sint ex se appetibiles; tamen collectio illa habet rationem quandam impossibilis, & rationē quandam mali, ita vt idcirco non sit ex se appetibilis.

Sciētias omnes acquirendi impossibilitas sitnè Physica vel moralis?

Quæri autem solet an ista impossibilitas acquirendi omnes scientias sit Physica vel moralis, item an respectu vnius tantùm hominis, an verò respectu omniū simul, itá vt nec omnes quidem homines omnia scire possint.

At

Ad primum respódent quidam, hanc impossibilitatem nó esse solùm moralem sed etiã Physicam: Non enim solùm homo non potest addiscere omnes scientias propter vitæ breuitaté, difficultates & in commoda, quę faciunt impotentiam moralem, sed etiã propter defectũ specierum intelligibilium, quæ sunt principia & instrumenta Physica ad scientias comparandas. Volunt igitur dari solùm potétiam Physicam remotam ad omnia cognoscenda, quæ potentia est ipse intellectus secundum se acceptus; habet enim intellectus potétiam Physicam ad omnia intelligenda, ita vt nihil sit quod non possit cognoscere. Verùm quia ad cognoscendum eget speciebus intelligibilibus quas circa res omnes non potest habere, idcirco caret potentia Physica proxima ad omnia cognoscéda. Verùm huic sententiæ opponi potest. quod licet species sint instrumenta & principia Physica ad res cognoscendas, tamen impossibilitas acquirendi species, non est Physica sed moralis. Nam res omnes naturales cùm sint sensibiles, vel per sua accidentia vel per suos effectus, possunt quantum est ex parte sua, producere sui speciem in intellectu. Neq; ad hoc deest vllum principiũ Physicum. Scientiæ etiam ipsæ si omnes ponerentur à Deo in eodem intellectu nullam haberent naturalem & Physicam repugnantiam cum intellectu. Quod si dicas nó esse quidem impossibilitaté Physicam quoad existentiam omnium scientiarum simul in eodé intellectu, sed quoad acquisitionem: Contra; etiam acquisitio Physicè est possibilis, quia non desunt principia Physica ad acquirendas omnes scientias necessaria, tam ex parte intellectus, quàm ex parte obiectorum. Nam si intellectus omnes scientias acquireret, non egeret pluribus principiis Physicis quàm sint illa quæ modo habet vel habere potest, quæ ad duo reuocãtur, nempe ad potentiam

tentiam intellectiuam, & ad species intelligibiles, præter hæc enim duo, nullum aliud principium Physicum requiritur ad cognitionem.

Impossibilitas ad omnes scientias acquirendas vndénam oriatur?

Ex quo sequitur impossibilitatem quæ est ad omnes scientias acquirendas non oriri ex impossibilitate & defectu alicuius principii Physici, sed ex defectu principiorum quorundam & mediorum, vt ex defectu vitæ longioris & commoditatum requisitarum ad res inuestigandas. Rectè enim ait Hippocrates initio suorum Aphorismorum. Ars longa, vita breuis, experimētum fallax; Hæc autem pertinent ad impossibilitatem moralem.

Impossibilitas sciendi omnes scientias ad singulosné vel ad omnes homines pertineat?

Ad secundum, hanc impossibilitatem pertinere nō ad singulos solùm homines sed & ad omnes, ita vt non solùm vnus omnia scire nō possit sed nec omnes omnia: Nam etiam omnes vel casu id facerent vel ex conuētione & pacto: atqui vtrumq; moraliter est impossibile: Nam & quod casu fit, non accidit vniuersaliter, & conuentio ac pactum omnium hominum est moraliter impossibilis: imò si talis conuentio daretur, impossibile est omnes etiam homines omnem terræ & maris profunditatem & cæli altitudinem peruestigare.

QVÆSTIO II.

An possit in hac vita perfecta alicuius rei scientia haberi.

Primum genus tollentium scientiam.

ARistoteles 4. Metaph. tex. 19. refert veteres Philosophos omnem rerum scientiam sustulisse, quorum duo erant genera. In primo genere fuerunt illi, qui omnia de omnibus affirmari posse statuebant, eo argumen-

gumento, quod viderent omnia ex omnibus fieri, ex nihilo autem nihil fieri. Dicebant igitur omnia in omnibus esse, licet aliqua occulte aliqua conspicue, alioqui si non essent omnia in omnibus non fierent omnia ex omnibus, aut certè ex nihilo fierent, si id quod fit non præexistebat actu in ea re, ex qua factum est. Hinc autem sequitur nihil certi de vlla re affirmari posse: quia vtrumq; oppositorum æquè de re eadem affirmari potest, & contradictoria ipsa: at hoc est nihil scire: Nam scire est determinatè cognoscere rem ita habere, vt aliter se non habeat, affirmando autem contradictoria dicitur & ita, & non ita res habere. In hac sententia fuit Anaxagoras & Democritus vt illis tribuit Aristoteles siue quòd ita expresse senserint, siue quòd ita ex opinione illorum sequeretur. Nam Anaxagoras in qualibet re infinitas omnium particulas ponebat, quæ secundùm varias apparentias varias rerum species constituerent: Democritus verò ex ente & nō ente omnes res componebat, ens vocabat plenum, non ens vacuum; videbat enim ex non igne fieri ignem ex non aqua aquam, & omnia entia ex non entibus fieri volebat: Ergo omnia ex non entibus constare, vt ex illis fierent omnia.

Hanc sententiam ibidem refellit Aristoteles. Primò soluendo vtriusque argumenta: Nam Anaxagoras non rectè omnia esse in omnibus affirmabat, ex eo quòd omnia ex omnibus fierent: Etenim potest aliquid ex alio fieri, quod & si actu non sit tale, est tamen potentia tale, & sic non ex nihilo simpliciter res fiunt, sed ex non ente in actu, ente autem in potentia. Nam ad hoc vt aliquid verè fiat, duo requiruntur. *Omnia esse in omnibus falsum est.*

Primò vt illud quod fit non sit actu; quod enim est, non fit, quia iam est: si ergo debet fieri, debet non esse

actu. Secundò, requiritur vt fiat ex aliquo ente, quod sit potentia illud, quod fieri debet; Videmus enim in naturalibus, nisi supponatur aliqua conueniens materia ex qua res fiant, nihil fieri posse. Similiter malè Democritus affirmat omnia ex ente & non ente constare, ex eo quod ex omni re potest fieri omne ens & non ens; non enim ens fit ex non ente tanquam ex materia quadam constituente & componente essentiam rei, nihil enim est ens formaliter per non ens, nec possibile est non ens constituere essentiam entis, cùm eam potius tollat & neget, sed dicitur ens esse ex non ente, quia est ex aliquo quod non est tale actu ens, est tamen potentia tale, de qua re plura in 1. Physic.

Secundò refellit eandem sententiam, ex eo quòd ex ea sequatur duo contradictoria esse simul vera, quod esse absurdum multis argumentis ostenditur, quæ nos supra in disput. 12. q. 11. & 12. retulimus.

Secundum genus tollentium scientiam.

In secundo genere sunt illi qui statuebant nihil certo sciri posse ob continuum fluxum & mutationem rerum. Dicebant enim totam rerum naturam instar fluminis omni ex parte mutari ac fluere, licet is fluxus nobis insensibilis sit: sicut etiam cùm res crescunt aut decrescunt nullus videt & tamen fit mutatio. Ex quo inferebant veritatem enunciationum aut nullam esse ob rerum inconstantiam, aut esse solùm in opinione cuiusque sitam, vt quod quisq; opinatur id verum sit. Hanc opinionem tribuit Aristoteles Heraclito, quem sequutus est Cratillus apud Platonem, qui etiam in hoc præceptorem suum superauit, vt tandem putaret res non esse verbis ostendẽdas, sed digito, quod prius res defluerent, quàm verba finirentur, digito verò & breuius & tota simul res indicetur. Neque illud præceptoris sui

ferre

ferre poterat, quòd diceret non posse quenquam eundem fluuium bis ingredi, ipse verò ne semel quidem id fieri posse existimabat, eo quòd in ipso transitu, alia & alia aqua alium fluuium efficeret. In eadem quoq; sententia fuit Democritus ex text. 21. qui dicebat aut nihil verum esse, aut nobis manifestum non esse. Probant autem id tali ratione vt patet ex text. 21. Videmus enim de eadem re diuersos contraria sentire: aut ergo vtrorumq; iudicium simul erit verum, aut neutrorum. Cur enim potius horum, quàm illorum? Quod si quis dicat id verũ esse, quod plures sentiunt, id falsum quod pauciores, id illi refellebant, in hunc modum. Mel à sanis iudicatur dulce ab ægrotis amarum, si verò plures essent ægroti, quàm sani, nõ esset verum mel esse dulce, sed amarum: similiter insanæ mentis homines iudicant virtutem non esse amplectendam, si ergo hi plures essent, esset verum virtutem non esse amplectendam, & iterum si essent pauciores, non esset id verum, si rursus quis dicat, non quod plures, sed quod ii, qui corpore & animo rectè valent, iudicant, id demum verum esse, hoc ita refellebant: Bruta cùm rectè valent in plerisq; rebus contraria sentiunt & appetunt, quàm nos dum rectè valemus. Quem enim cibum bos appetit & probat, Homo reiicit & reprobat: Homines etiã animo & corpore rectè valentes de eadem re sępè contraria sentiunt; quot enim sunt oppositæ de fælicitate opiniones? item de bono & æquo, aliisq; rebus agendis. Immò idem homo vno tẽpore vnum, alio tempore cõtrarium iudicat. Deinde iudiciũ intellectus verum, debet esse conforme iudicio sensuum: atqui de eodem obiecto diuersi sensus opposita iudicant: Ergo & intellectus. Minor patet. Nam visus remum in aqua iudicat fractum quem tamẽ tactus integrum iudicat.

Ob continuam mutationẽ rerum non sequitur nihil esse fixum & stabile.

Probat 1. Arist.

Hanc sententiam refellit Aristoteles text. 23. Primùm ex eo, quòd non rectè inferant, ex eo quòd res continuò mutantur, nihil esse fixum & stabile: Nam in mutatione necesse est aliquid manere eius quod abiicitur, & aliquid eius quod acquiritur; versatur enim mutatio circa aliquod subiectũ commune, tam ei quod abiicitur, quàm quod acquiritur: Ergo saltem subiectũ illud erit fixum & stabile. Deinde aliud est res mutari secundùm quantitatem, seu molem hanc materialem & quantitatiuam quæ accedit in augmentatione & recedit in decretione viuentium; aliud secundùm qualitatẽ seu secundum formam: Et si igitur secundùm quãtitatem & materiam res mutentur, manent tamen eædem secundùm formã, vt patet in viuentib⁹ quæ tam cũ crescũt secundũ materiam quàm cùm decrescunt, sunt eædem secundum formam. Quia igitur res omnes cognoscimus secundum formam (à forma enim res habẽt suum determinatum esse in certâ specie) idcirco possumus aliquid stabile de rebus cognoscere, vbi noto, quod isti Philosophi non aliam mutationem in rebus ponebant, quàm illam vel illi similem, quæ inuenitur in augmento & diminutione rerum quæ solùm est materialis non formalis. Vnde bene contra istos procedit ratio Aristotelis; non enim habebant illi aliud argumẽtum huius mutationis, nisi ex similitudine viuentium, quæ insensibiliter crescunt & decrescunt: at si quis diceret, res continuò annihilari totas, & totas alias ex nihilo creari, rationes Aristotelis contra illum non valerent: is tamen refelli ex eo posset, quòd planè gratis & sine vllo fundamento talem mutationem assereret, cùm eius nullum planè sit indicium aut vestigium in rebus. Addit Aristoteles, quod saltem id in corporibus cælestibus non valeret, quæ constat esse corruptioni & genera-

generationi non subiecta. Neque valeret etiam quoad primum motorem quem necesse est naturam esse quãdam immobilem, vt 8. Physic. demonstratur. Necesse enim est motum in aliquod principium immobile reduci nisi in mouentibus processum in infinitũ admittere velimus. Denique addit illos qui contradictoria simul vera affirmant, non posse asserere res omnes continuò mutari, quiescunt enim potius quàm mutantur si simul sunt, & non sunt; semper enim sunt & nõ sunt, & ex consequenti, semper se eodem modo habẽt; nihil.n. mutatur in id, quod illi inest, sed in id, quod non inest vt insit, secundum istos autem omnia sunt in omnibus etiam contradictoria: nihil ergo est in quod posset fieri mutatio.

Secundò refellit eos, ex eo, quòd non rectè asserant, omne quod alicui videtur, verum esse, ita vt si contradictoria videantur, contradictoria sint vera. Nam inprimis sensus externi, cùm circa proprium obiectum versantur, semper sunt veri, vt visus circa colorem, auditus circa sonum, solùm autem circa sensibilia comunia errare possunt, vt visus circa figuram & quantitatem, (hæc enim dicuntur communia, quia pluribus sensib. percipiuntur) visus enim remum in aqua fractum, & rem distantem paruam percipit, quem tactus integrum, & rem illam maiorem comprehendit; & ita si intellectus sensuum iudicium sequi debet, non poterit contraria iudicia habere vera. Deinde intellectus non est idem cum sensu: quare etiamsi sensus pugnantia iudicarent, non sequeretur tamen idem facere intellectum; potest enim intellectus corrigere sensum deprehenso eius errore, id quod ipsimet fateri coguntur; Nemo enim illorum dubitabit, verius iudi- Probat. 2.

cari de magnitudine obiecti, aut colore, ab iis qui sunt in loco propinquiori, quàm ab iis, qui in remotiori, item à rectè valentibus, quàm ab ægrotis rectius resiudicari; & de grauitate veriùs iudicare robustum, quam imbecillum; & veriora esse quæ vigilantibus quàm quæ dormientibus videntur.

Quod vel ex ipsorum actionibus apparet; non enim quisquam ex iis qui in Africa sunt, si dormiens Athenis se esse somniauit, statim excitatus in Odeum (est Athenis locus publicus Cantui destinatus) proficiscitur: ergo signum est non æquè haberi pro veris quæ in somnis sicut quæ extra somnum apparent, ratione nimirum istam differentiam deprehendente & corrigente sensuum iudicium; similiter de sanitate infirmi, non æquè veram habent opinionem ignari vt medici: in ipsis etiam sensibus, non est æquè certum iudicium de proprio obiecto, vt de alieno (vt cum ex visu iudicamus de sapore coniuncto colori) neque de proprio sensibili & de communi: Nam circa proprium obiectum, sensus semper est verus, neque simul iudicat idem esse, & non esse: imò & cùm diuerso tempore oppositum iudicat; non iudicat, V. G. albedinem esse nigredinem (quod esset errare circa proprium obiectum) sed subiectum cui conueniebat ante albedo, iudicat esse affectum nigredine, non albedine. Quare semper sensus est verus circa proprium obiectum ita vt quale semel iudicauerit esse proprium obiectum, tale esse necessariò debet iudicare semper: hanc autem necessitatem tollunt isti, qui dicunt simul rem esse & non esse. Nam si necessarium est, id quod non potest nõ esse, isti asserendo eandem rem simul esse & non,

non esse, tollunt necessitatem. Denique non solum est id in rerum natura, quod sentitur, sed & quod non sentitur; alioqui si nullum animal, nec vllus sensus existeret, nihil esset in mundo quia nihil sentiretur: Si ergo ablatis sensibus, non auferrentur entia; ergo idem non est esse & sentiri, sed id quod sentitur, prius est natura ipso sensu; mouet enim sensum. Mouens autem prius est moto: Si igitur sine sensu res sunt; ergo sine sensu sunt veræ; Verum enim est id quod est: non igitur veritas formaliter, est solius sensus veritas. Quod si quis pro istis respondeat veritatem esse duplicem: alteram entitatiuam quæ est in rebus, alteram cognitionis, quæ est in sensu, is opinionem ipsorum plenè euertit. Isti enim nullam rebus tribuebant veritatem, propter rerum fluxum continuum & mutationem, sed omnem veritatem, in apparentia sensuum collocabant, & nihil esse in re solidè verum statuebant.

Tertiò loco. Soluit Aristoteles huius sententiæ fundamentum. Quærunt enim, si non omne quod cui videtur est verum, Cùm aliis alia videantur, quis iudicabit & discernet inter verum & non verum? At quàm sit inanis hæc quæstio, ipsimet re ipsa & actionibus suis indicant; simile enim est, ac si quis quæreret, Dormiamus ne modo an vigilemus? Et si quæ vigilantes facimus, soleamus etiam in somnis facere, non tamen quisquam cùm vigilat iudice indiget, ad discernendum an vigilet, neque demonstratione ad id opus habet, sed rei ipsius euidentia certus est se vigilare non dormire, quod vel ex ipsis actionibus eorum constat, vt supra

Aristoteles soluit rationem aduers.

dictum

dictum est, aliter enim iudicant de agendis rebus, ex iis quæ in somno apparent, aliter ex his quæ in vigilia. Hoc ergo modo respondetur ad argumentum Heracliti. Non omnia quæ apparent, videntur æquè vera, sed vnum verius altero, idque non propter demonstrationem aliquam, qua demonstretur, hoc esse verius illo, sed propter moralem rei euidentiam: non igitur opus est, ad hoc aliquo alio iudice, neque alia aliqua demonstratione, sed ex ipsâ rei naturâ, & ex ipso lumine naturali, hæc discretio habetur veri à non vero.

Probat Arist. quod non omnia quacunq; apparent sunt vera.

Denique vltimo loco affert vnam demonstrationem, Quod non omnia quæcunque apparent sunt vera; alioqui, inquit, sequeretur omnia esse ad aliquid, & nullum esse ens per se, seu ad aliud non relatum: Consequens autem est falsum. Ergo & antecedens. Maioris sequela probatur. Si enim verum, idem est quod apparens, apparens autem, alicui apparens est & ad aliquid dicitur, nihil profectò erit verum nisi quod alicui apparet. Et cum omne ens sit verum (verum enim est idem quod esse) non dabitur ens vllum, nisi quod ad aliquid erit etiam verum, ac ex consequenti non idcirco erit verum, quia alicui apparet.

Quod autem id sit absurdum patet; quia alioqui sequeretur neque fuisse aliquid nec esse, nec futurum esse, nisi quod ante aliquis opinatus sit, si per respectum ad opinionem omnia dicuntur esse vel non esse: quàm multa verò sunt in visceribus terræ, & in solitudinibus, quæ à nemine visa & cogitata sunt vnquam, nec cognoscentur. Quare melius isti dicerent, veritatem absolutè, non ex opinione cuiusque pendere, sed ex naturâ rei; veritatem verò respectiuam, & apparentem esse secundùm opinionem cuiusque, tunc enim non essent con-

contradictoria simul vera; quia contradictoria debent sumi respectu eiusdem: at cùm diuersis diuersa videntur, non eodem modo nec eodem respectu, id accidit, sed semper interuenit aliqua conditio dissimilis caussans in vno vnum iudicium, in altero alterum: Nam mel idem gustatui videtur dulce, aspectui non videtur dulce, quia istæ sunt diuersæ potentiæ. Et si quis vnum habeat oculum purum alium flauum, idem vni oculo apparebit flauum, alteri non flauum, propter dissimilitudinem oculorum.

Vltimũ Arist. argum. Deinde sic argumentatur Aristoteles: Si verum est vnum, & est ad aliquid, necesse est vt ad vnum terminatum terminum referatur: nam & si idem possit ad diuersa referri, non tamẽ vt idem formaliter, sed vt idẽ materialiter. V. G. idẽ potest esse & dimidiũ & æquale, sed non quaten⁹ æquale est dimidiũ, neq; quatenus dimidiũ, est æquale, sed idẽ materialiter, quod est æquale, respectu æqualis, est etiam dimidiũ respectu dupli. Hoc ergo posito, si verum dicitur ad aliquid secundum opinionem, cum infinitæ opiniones possint de eadem re haberi, verum non erit vnum, quia non ad vnum terminum referetur: hoc autem est falsum; quia verum debet esse, quid certum & determinatum, atproinde vnum. Hæc omnia Aristoteles in 4. Metaphys. Omissis igitur veteribus Philosophis, & constituta rerum determinata veritate, meritò quæri potest, an perfecta rerum aliquarum scientia haberi à nobis possit.

Cognitio rerũ perfecta duplici medio acquiritur. Porrò perfecta rerum cognitio vel definitione, vel demonstratione acquiritur; Duo enim in re sunt, quæ sciri possunt, essentia & proprietas: illa definitione cognoscitur, hæc demonstratione. Videtur igitur neutrã

scientiam in hac vita perfectam à nobis haberi posse, quę fuit sententia veterum Philosophorum negantium scientias, & omnia in opinione ponentium de quibus vide Pererium 1. De Principiis.

Scientiam perfectam in hac vita haberi nō posse probatur.

Probatur autem Primò. ex modo naturali scientias acquirendi, qui est per sensus, sensus autem sæpissimè falli ob indispositionem vel potentiæ vel obiecti, vel medij quotidiè cernimus, vt in remo in aqua fracto, coloribus in collo columbæ, in nubibus, in Iride.

Secundò. Ex perfectione scientiæ, quæ hoc requirit, vt excludatur omnis dubitatio, & certum sit impossibile esse aliter rem habere. Quod Aristoteles aliis verbis expressit tex. 5. cùm ait: Oportet scientiam à credulitate impermutabilem esse, atqui hanc perfectionem scientiæ neminem habere posse multa suadent. Nam inprimis & si cùm nulla dubitatio in contrarium occurrit, videatur intellectus certus esse de sua scientia, tamen si ratio aliqua valde probabilis in contrarium ponatur, intellectus vacillare incipit, & de sua scientia addubitare. Deinde esto persuasum habeat non posse rem aliter habere, tamen ea persuasio æquè conuenit scientiæ veræ ac existimatæ; potest enim quis de errore suo tantam persuasionem habere, quantam alter de sua vera scientia. Ex hac igitur certitudine non potest colligi, an quis veram scientiam rei habeat. quod patet vel in ipso Aristot. qui non minus existimauit se demonstrasse mundi æternitatem, quàm alias res Physicas.

Tertiò. Essentias rerum quæ sunt fundamentum, & prima ratio cognoscendi proprietates non cognoscimus quidditatiuè, & secundùm se, sed tantùm secundum connotationes, quasdam accidentium vel effectuum,

ctuum, vt essentiam ignis cognoscimus tanquam quid connotans summum calorem, & summam siccitatem, & Arist. naturam definiuit per ordinem ad motum, nempe quod sit principium motus & quietis eius in quo est: Si ergo essentia quæ est fundamentum ad alia cognoscenda, tam imperfectè cognoscitur à nobis, quãto magis imperfecta erit cognitio proprietatum, quæ ex essentia subiecti petenda est.

Quartò. Vt quis vnam aliquam rem perfectè sciat, necesse est omnium aliarum rerum scientiam habere: hoc verò cum sit impossibile erit quoq; impossibile rem aliquam perfectè scire. Nam si quis conclusionem demonstratã oppugnet ex alterius scientiæ principiis, nisi alter sit versatus in illa altera scientia, non poterit eius rationes soluere, nec scientiam suam tueri.

Pro solutione notandum est: Perfectam rei scientiam posse esse duplicem. Aliam absolutam quam res ipsa ex se requirit: Aliam respectiuam, hoc est, respectu humani intellectus. Illa omni modo perfectionem requirit; hæc verò admittit multas imperfectiones, salua tamen perfectione essentiali scientiæ, quæ est vt excludat omnem dubitationem; illa est tanta, quantam res requirit, hæc est tanta quanta potest conuenire intellectui humano imperfecto.

Scientia rei perfecta potest esse duplex. absoluta & respectiua.

Dico igitur Primò. Non dari in nobis absolutè perfectam scientiam siue definitiuam siue demonstratiuam. De definitiua probatur. Quia rerum essentiæ à nobis nõ cognoscuntur vt sunt in se, sed tantùm quoad connotationes accidentium, vel effectuum, vt disputat. 14. quæstione vltimâ dictum est; nihil enim aliud scimus de essentiis rerum, nisi quòd sint quid-

Scientia definitiua absolutè perfecta nõ datur in hominibus.

dam connotans talia accidentia vel tales effectus: quid verò sint in se seclusa connotatione, non scimus explicitè, sed valdè implicitè & confusè: ex confusa autem rei cognitione non generatur scientia absolutè perfecta. Exemplo sit hominis trita definitio, Animal rationale: de terminis huius definitionis nihil scitur nisi quòd animal sit quiddam à quo procedit sensus, rationale verò à quo procedit discursus vel ratio; quid verò sit in se illud à quo procedit sensus vel ratio, nescimus. Hoc autem verum est de definitionibus tam substantiarum quàm accidentium; nam essentiæ substantiarum sunt nobis in se ignotæ, & non cognoscuntur nisi sub inuolucro accidẽtium, accidentiũ verò essentiæ nõ cognoscuntur à nobis nisi per habitudines quasdam ad sensus, quos afficiunt, vel ad effect⁹, quos causant, essentias verò ipsas accidentium secundùm se non cognoscimus. Ex quibus patet definitiuam scientiam in nobis non esse absolutè perfectam.

Scientia demonstratiua absolutè perfecta nõ datur.

De scientia verò demonstratiua idem patet. Nam si loquamur de demonstratione potissima, qualem descripsit Aristoteles, eam probabile est non dari vt patet ex disputat. 14. quæst. vltima; medium enim demonstrationis potissimæ est essentia, seu definitio subiecti: atqui essentiæ à nobis perfectè non cognoscuntur, sed tantùm secundùm connotationes: Ergo neque demonstratio perfecta à nobis habetur: Si verò loquamur de demonstratione non potissima, ea non generat absolutè perfectam scientiam.

Scientia perfecta non absolutè in hominib. dari potest.

Dico secundò. Dari nihilominus scientiam perfectam, non absolutè, sed ea perfectione quæ in intellectũ humanum naturaliter conuenire potest; human⁹ enim

intel-

intellectus nõ ea perfectione res cognoscit, qua sunt res cognoscibiles, sed ea quam ex sensibus, effectibus, accidentibus, colligere potest: quæ tamen cognitio potest esse ita perfecta, vt essentialem perfectionem scientiæ in se habeat, quæ in eo est posita, vt sit cognitio rei per propriam causam, propter quam res est, & quòd non contingat aliter se habere. Quamuis autem non cognoscatur causa perfectè vt est in se, sed tantùm per connotationem effectus, tamen simpliciter cognoscitur vt causa, & ex causa sic cognita, cognoscitur propter quid effectus.

Dices. Cognosci propter quid solùm probabiliter, non summa illa certitudine quæ requiritur ad sciẽtiam. Respondeo. Scientiam summè perfectam requirere summè perfectam certitudinem; at scientia quæ non est summè perfecta non requirit tantam certitudinem, sed certitudinem in suo genere, & respectu talis intellectus qui sicut non habet perfectam euidentiam de rebus, ita nec perfectam omnino certitudinem, habet tamen tantam vt excludat dubitationem & formidinem, quod sufficit ad scientiam. Et sanè manifestum id est in scientiis Mathematicis, quæ sunt certissimæ, licet non procedant per causas essendi, sed per causas cognoscendi, in quo deficiunt à perfecta ratione scientiæ.

Ad primam rationem dubitandi Respondeo: sensus etsi decipi possunt quando est indebita applicatio potentiæ & obiecti, tamen quando est debita applicatio non decipiuntur, sed sunt certi de suo obiecto; nullus enim dubitat homines ambulare, solem illuminare, ignem calefacere. Quod si aliquando sensus vel errant vel rem nõ assequũtur, corrigi à ratione possunt, adiunctis variis discursibus, vt si semper & omnibus ita videa- *Soluuntur Argumenta.*

tur; quod enim ſemper ſe eodem modo habet, & reſpe-ctu omnium, verè tale eſt: hoc modo ſol ſenſui apparet inſtar parui globi, cùm tamen ſit multis partibus maior terra; corrigit verò ſenſum ratio docens, res diſtantes minores apparere, quàm propinquas, ſolem verò eſſe in maxima à nobis diſtantia quam Aſtrologi per ſuas demonſtrationes aſſequuntur.

Ad ſecundam reſpondeo poteſt quis eſſe certus excludendo omnem dubitationem non ſolùm negatiuè, quòd nullam videt cauſam dubitandi, ſed etiã poſitiuè quòd videt cauſam rei, quæ excludit omnem dubitationem. Iam verò ſi ex ratione in contrarium allata debilitetur in aliquo certitudo, is proculdubio non veram ſcientiam ſed opinionem habuit: at ſi habeat veram ſcientiam, non cedet etiam ei rationi, quam non ſcit ſoluere: Nam licet ex propriis principiis non ſciat ſoluere eam, ſcit tamen in communi ex vi ſuæ demonſtrationis illam rationem eſſe falſam. Cùm verò dicitur, certitudinem eſſe communem ſcientiæ, tam veræ quam exiſtimatæ. Reſpõdeo. id verum eſſe, non ſimpliciter ſed ſecundum quid; attamẽ adiunctis aliis diſcurſibus, non ſolùm certitudinem, ſed & veritatem habere poſſumus vt ſi illa certitudo confirmetur inductione & communi ſenſu omnium, & ſimilibus diſcurſibus; & niſi hi diſcurſus addantur, vix poteſt quis eſſe certus de veritate demonſtrationis, cùm falſa eſſe poſſint quàm ſimilima veris. Vbi excipio Mathematicas demonſtrationes, quæ ſenſibus ipſis patent, & tot diſcurſibus non indigent. Quod ſi dicas, veritatem conſtare debere ex ipſa demõſtratione non aliis diſcurſibus extrinſecis. Reſpondeo. principia demonſtrationis plurimum iuuari diſcurſib9 etiam extrinſecis, ita vt maiorem vim habeant ad inferendam concluſionem.

Ad

Ad tertiam respondeo. Essentiæ à nobis nō cognoscuntur perfectè vt in se sunt, cognoscuntur tamen ea perfectione quæ satis est ad essentiam verè & specificè cognoscendam, & vt ex essentia sic cognita reddantur veræ & propriæ causæ, proprietatum rebus conuenientium.

Ad quartam respondeo. Illud quidem ad absolutè perfectam scientiam requiritur; tamen ad humanam scientiam, satis est vt quis ita perfectè causam rei cognoscat, vt putet impossibile esse aliter rem habere, & rationes omnes contrarias putet eo ipso esse falsas, quòd demonstrationi repugnent, etsi illas soluere nesciat ex propriis principiis.

QVÆSTIO III.

An per sensum haberi possit scientia.

NOn est quæstio an scientia quam habet intellectus dependeat à sensu, & ex sensu oriatur. Rectè enim docuit Aristoteles, oportere intelligentem phantasmata speculari: & si quis sensibus omnino destitutus esset, is quoq; scientiam rerum assequi nullo modo possit 1. Poster. text. 33. Id ergo quod quæritur est, an ea noticia quę habetur præcisè per sensus, & dicitur noticia sensitiua, habeat veram scientiæ rationem, & sit verè & propriè scientia. Et ratio dubitandi est; quia scientiæ propria essentia est in eo posita, vt sit cognitio rei per propriam causam: atqui sensus potest cognoscere & effectum, & causam vt patet in Mathematicis demonstrationibus, quæ ita sensibiles sunt, vt in tabulis depingātur spectandæ; quod etiam in nonnullis Physicis cernitur:

vt

vt si quis in cælo existens, videret ecclypsim ob interpositionem, is haberet scientiam de Ecclypsi, per propriam causam. Neq; dici potest sensu cognosci causam materialiter tantùm, non formaliter vt causa est, seu vt refertur ad effectum; quia causa est causa per suam entitatem: Ergò cognita entitate causæ cognoscitur ratio formalis causæ. Deinde hoc ipsum quòd causa referatur ad effectum potest esse sensibile, vt si videam solem illuminare, ignem calefacere.

Scientia non potest haberi per sensum.

Dicendum est cum Aristotele 1. Poster. tex. 43. scientiam non posse haberi per sensum. Probatur primò: scientia est vniuersalium; sensus autem non percipit nisi singularia hìc & nunc: Ergo scientia non potest haberi per sensum. Maior patet, Qui enim cognoscit hoc rationale esse risibile, non habet scientiam nisi cognoscat vniuersaliter omne rationale esse risibile, id quod sensus nō potest percipere; obiectum enim sensus semper est aliquod singulare hìc & nunc existens. Dices sensu posse percipi omnia singularia collectiuè, quod æquiualet cognitioni vniuersali. Respondeo. Et si quis omnia singularia cognoscat in particulari, is tamen nō cognoscit vniuersale sed multa singularia; sicut enim in numeris, qui cognoscit multa vna, non cognoscit speciem numeri, vt si cognoscat singulas vnitates senarii, nondum cognoscit senarium, nisi eas vnitates in vnam summam colligat, ita & qui multa singularia cognoscit, non scit vniuersale, nisi quatenus illa omnia sub vna communi ratione concipit. V.G. nescit quod rationale quatenus rationale vbiq; & semper sit risibile, sed tantùm quòd hoc & illud rationale sit risibile. Deinde quamuis sciret per sensum actu existentia singularia; non tamen possibilia, neq; omni tempore, quod tamen

est

est de ratione scientiæ; quocirca plus cognoscit qui cognoscit aliquid vniuersaliter, quàm qui omnia singularia cognoscit, tum quia ille cognoscit quatenus tale & secundùm quòd ipsum, hic autem solùm cognoscit quòd ita sit: tum quia ille cognoscit omnia etiam possibilia, & pro omni tempore, hic autem solùm existentia, & in præsenti tempore, & non sub ratione vniuersali.

Secundò probatur: Scire est rem per causam cognoscere, eò quòd illius causa est: sed sensu non possumus cognoscere causam formaliter sub ratione causæ, sed solùm actualem eius coëxistētiam cum effectu: Ergo sensu non potest haberi scientia: quare cùm sensu videtur causa & effectus, videtur solùm coëxistentia vtriusq; nō verò dependentia vnius ab altero, tanquam à causa, V. G. cùm canis semel baculo cæsus, viso postea baculo fugit, non apprehendit baculum tanquam causam suæ cædis, sed viso baculo, excitatur species percussionis ante habitæ, & sic fugit baculum; coniungit enim percussionem cum baculo tanquam duo connexa inter se, non quod vnum sit causa alterius.

Tertiò. Ad scientiam requiritur, non tantùm scire, sed scire se scire, hanc autem reflexionem, non potest facere sensus, sed ratio: Ergo per sensum nō potest haberi scientia. Ex quibus patet rectè inferri ab Arist. loco citato, Quòd quamuis sensu cognosceremus triangulum habere tres angulos æquales duobus rectis, adhuc tamē egeremus demonstratione: quia per sensum non cognosceremus vniuersaliter, & per se. Quod si etiam supra lunam essemus, & videremus terram interpositam inter solem & lunam, adhuc tamen non haberemus scientiam de Ecclypsi, quia nesciremus propter quid Ecclypsis in vniuersali.

Sensus quomodo sit vniuersalium.

At obiicies. Primò Aristot. 2.Poster. text. vltimo, ait sensum esse vniuersalē; visus enim v. g. non est huius vel illius coloris, sed omnis coloris & coloris vt color est. R. Sensum, id est, potentiam sentiendi esse vniuersaliū, actum verò sentiendi, versari circa singulare. ita seipsum explicat ipsemet Aristot. 1.Poster.cap.22. Cùm ait sensum id est, potentiam sensitiuam, esse huius, non huius cuiusdam: hoc est esse huius in communi, non huius in particulari; sentire verò, id est actum sentiendi, necessariò esse huius cuiusdam, id est, vnius particularis & alicubi, & nunc, id est, in hoc loco particulari, & in hoc particulari tempore. At inquies, etiam actus sentiendi potest terminari ad obiectum sub ratione vniuersali, quia sub ratione indeterminata; Potest enim à longè videre coloratum, non sub ratione determinata huius, vel illius coloris, sed sub ratione coloris absolutè: quo etiam modo intellectus cognoscit naturam vniuersalem; semper enim cognoscit naturam quæ est singularis, sed quia illam cognoscit indeterminatè, non sub expressa determinata ratione singulari, ideo dicitur cognoscere per modum vniuersalis. Respondeo. Conuenire sensum cum intellectu in vno, differre verò in alio, conuenit enim in hoc quòd vterq; rem singularem indeterminatè cognoscit; differt autem, quòd sensus licet possit abstrahere à determinata ratione singulari, tamen non potest ab aliis conditionibus singularib⁹ nempe ab hîc & nunc. Vt enim rectè ait Aristoteles, sensus quicquid percipit, percipit tanquam hîc & nunc existens, ita vt hîc & nunc, non solùm se teneat ex parte sensus percipientis, sed etiam ex parte obiecti percepti: intellectus autem potest obiectum ab hîc & nunc abstrahere & illud concipere vniuersaliter, tam quoad omnia inferio-

Sensus cum intellectu circa cognitionē quomodo cōueniat & differat.

inferiora, quàm quoad omnia tempora. Vnde sequitur, sensum nunquam percipere naturam vniuersaliter, sed semper particulariter sub hîc & nunc, intellectus verò potest vniuersaliter concipere abstrahendo ab hîc & nunc.

Obiicies secundò. Per sensum haberi potest cognitio certa & euidens; nihil enim certius est, quàm quod sensu percipitur. Respondeo. negando consequentiam; quia per sensum habetur certitudo solùm de coëxistentia terminorum, non verò de connexione essentiali ipsorum, quam scientia per se considerat. *Certitudo qualis habeatur per sensum.*

Ex quibus patet ad rationem dubitandi: sensus enim non cognoscit causam formaliter; quia licet cognoscere possit entitatem causæ, non tamen cognoscit habitudinem eius ad effectum, quod est cognoscere causam formaliter. *Sensus quomodo causam cognoscere dicitur.*

QVÆSTIO IV.

An id de quo habetur scientia sit complexum vel incomplexum.

QVæstio est de scientia discursiua, quam definiuit Aristoteles 1. Poster. text. 5. Scire est rem per causam cognoscere; hæc enim propriè & absolutè dicitur scientia. *Scire quid sit.*

Dico igitur. Scientiam formaliter non esse de simplicibus terminis, sed de aliquo complexo. Explico. Tria sunt in eo quod scitur. Subiectum, Prædicatum, & Connexio prædicati cum subiecto. Propriè igitur scientia non est de subiecto vel prædicato secundùm se, *Scientia formaliter non est de simplicibus terminis sed de aliquo cõplexo.*

sed de subiecto in ordine ad prædicatum, seu de complexo ex subiecto & prædicato. V. G. de homine non habetur scientia secundùm se neq; de risibili secundùm se, sed de hoc complexo, homo est risibilis. Quòd igitur scientia non sit de simplicibus terminis; Probatur primò: Quia de subiecto conclusionis æquè potest esse scientia ac error in ordine ad diuersa: Nām si de homine demonstrem quòd sit risibilis, habebo scientiam; si verò quòd sit hinnibilis, habebo errorem. Vnde sic argumentor, non est idem obiectum scientiæ & erroris; at terminus simplex manens idem est æquè obiectum scientiæ & erroris & indifferens ad vtrumque: ergo non est obiectum ex se proximum ac determinatum scientiæ.

Secundò. De eodem subiecto possunt esse diuersæ scientiæ, si diuersæ proprietates de illo cognoscantur: ergò ipsum per se non est obiectum proximum scientiæ; Vnum enim obiectum, est vnius tantùm scientiæ; quod si diuersarum scientiarũ sit idem obiectum, id est propter diuersas proprietates, sub quibus est diuersum obiectum formaliter, & solùm idem materialiter.

Tertiò: Id est obiectum scientiæ quod scitur: at non scitur simplex, sed complexum: ergo simplex non est obiectum scientiæ, sed quid complexũ. Minor probatur, quia scientia conclusione continetur, conclusio autem complexum quid significat; Non enim si homo sit, aut risibile sit, aut si vtrumq; sit, scitur per demõstrationem, sed complexum hoc Homo est risibilis, scitur; eius.n. connexionis formaliter causa datur in premissis.

Quartò: Idem est obiectum scientiæ, & assensus demonstratiui: at obiectũ assensus demonstratiui, est quid complexum non simplex: ergo & obiectum scientiæ.

At

At obiicies: Communiter cum Aristotele assignāt Doctores obiectum scientiarum aliquid simplex & incomplexum, Metaphysicæ Ens in quantum ens, Physicæ corpus naturale, Mathematicæ quantitatem.

Respondeo obiectum scientiæ est duplex, aliud est id de quo est scientia & demonstratio, quod alio nomine subiectum dicitur. Cui proprietates quæ sciuntur & demonstrantur competunt: & hoc modo sumitur obiectum quando scientiis totalibus assignantur obiecta, & si autem non complexè significatur, tamen ideò ponitur pro subiecto, vt sit subiectum proprietatum, quæ de eo demonstrari debent in ea scientiâ; Vnde tale obiectum assignatur quod sit proportionatum illis proprietatibus: Aliud est obiectum quod formaliter scitur, & hoc est necessariò quid complexum. *Obiectum scientia duplex est id de quo est scientia, & q formaliter sciunt.*

Quod si instes: in scientiis illud obiectum, de quo est sciētia, esse subiectum formale; vt ens quatenus ens, & corpus naturale quatenus naturale: ergo obiectum de quo, non est materiale. Respondeo, Vtrumque esse in suo genere formale: Nam in genere obiecti de quo, aliqua sunt obiecta materialia, aliqua formalia: In scientiis ergo assignatur obiectum de quo, sub ea ratione, sub qua est formaliter obiectum de quo, corpus naturale sub ratione corporis naturalis est formale obiectum de quo Physicæ. Porrò in genere obiecti, quod scitur, illud est formale obiectum, quod in conclusione illata per demonstrationem significatur; illud enim scitur quod demonstratur, & cuius causa in demonstratione affertur: hoc autem est quid complexum.

Obiicitur secundò. Cùm dicitur aliquid complexum esse obiectum scientiæ, vel intelligitur ipsa conclusio, vel obiectum quod per conclusionem significatur.

catur. Non primum; quia conclusio est ipsa scientia, non obiectum scientiæ: Non secundum; quia id quod per conclusionem significatur, sunt res ipsæ extra intellectum: at hæ non sunt obiectum; scientia enim non potest esse sine suo obiecto: at sine rebus extra intellectum existentibus potest esse scientia. ergo res extra intellectum non sunt obiecta scientiæ. Minor patet: Nam de rosa non existente in hyeme datur scientia, & si nihil existeret in mundo posset tamen de rebus Physicis cõseruari scientia in intellectu, imò & acquiri. Deinde si res extra animam sunt obiectum, illæ res vel sunt vniuersales vel singulares: Non primum: quia non dantur vniuersalia extra intellectum: Non secundum, quia non magis vna, quàm alia, esset obiectum: ergo quælibet; & sic omnia singularia deberent cognosci. Adhæc, si obiectum assensus, est res extra: ergo & dissensus: atqui si quis dissentiat huic propositioni Deum esse æternum, & dicat non esse æternum, obiectum talis dissensus, non est aliquid extra animam, quia nihil est tale in re: ergo nec obiectum assensus, necessarium est esse aliquid extra animam. Denique illud quod est omninò nihil non potest esse obiectum: sed frequenter id quod significatur per conclusionem est nihil, Ergo.

An res extra intellectũ, sint obiectum scientia.

Gregor. in quæstione Prima Prologi in articulo 1. tenet conclusionem non esse obiectum scientiæ, sed id, quod per conclusionem significatur. Ratio ipsius est: Quia conclusio non potest sciri per modum obiecti, nisi per actum reflexum, quo ipsa apprehenditur & cognoscitur: Atqui sine tali reflexione habetur scientia: Ergo scientia non consistit in cognitione conclusionis tanquam obiecti.

Gregor. opinio.

Conclusio non est obiectum scientia.

Pro

Pro quo noto. Aliud est conclusionem esse scientiam, aliud est sciri per modum obiecti, sicut aliud est visionem esse visionem, aliud visionem ipsam videri: Nam visio est visio, quatenus coloris est visio, ipsa verò visio tunc videtur, quando est obiectum alicuius cognitionis, quæ fertur in ipsam tanquam in obiectum, & dicitur visio visionis: Si ergo conclusio esset obieiectum scientiæ necesse esset scientiā esse actum distinctum à conclusione, qui terminetur ad conclusionem tāquam ad suum obiectum, & sit cognitio cognitionis: Talis autem actus non spectat ad demonstrationem, & sine ipso est demonstratio, ex solis præmissis & conclusione sine vlla alia reflexione in conclusionem. Nam sicut de ratione visionis, non est vt videatur, sed solùm vt sit visio, visio verò visionis est actus extrinsecus visioni. ita de ratione scientiæ non est vt sit scientia scientiæ seu conclusionis, sed solùm vt sit in se scientia, hoc est, ipsa conclusio, illata ex præmissis.

Porro idem Gregor. ibidem refert & refellit opinionem Ockam quæst. 9. Prologi & aliorum quorundam dicentium conclusionem esse obiectum scientiæ: Quia, inquiunt, illud est obiectum, quod scitur, quod demonstratur, & cui in demonstratione assentimur: at conclusio talis est; ergo est obiectum. Sed hoc soluit Greg. negando minorem: Non enim conclusio, sed significatum conclusionis est illud quod scitur, ipsa verò conclusio est scientia, non res scita.

Verùm hæ opiniones non videntur pugnare re, sed modo loquendi. Conclusio enim dupliciter potest accipi: Primò, pro actu intellectus concludentis, & sic dicitur conclusio actiuè, & est ipsa scientia, non res scita. Secundò pro re conclusa, *Conclusio dupliciter accipitur.*

& sic

& sic sumitur conclusio passiuè & est res ipsa scita, sicut .n. productio passiuè est res ipsa producta, ita etiã conclusio, & res conclusa re idem sunt, solaque ratione distinguuntur. Licet igitur conclusio priori modo accepta per modum actionis, non sit obiectum scientiæ, quia est ipsa scientia non res scita, quod bene probat Greg. tamen posteriori modo accepta est ipsum obiectum scientiæ sicut res producta est obiectum productionis, & hoc sensu loquuntur illi quos refutat Gregor.

Quare notandum est, quòd sicut productio est idem realiter cum re producta, tanquam cum suo termino, ita omnis cognitio est idem re, cum suo obiecto cognito quatenus in mente existit. Nam sicut productio formaliter, est rei productæ productio, ita cognitio essentialiter est rei cognitæ cognitio, & productio quædam intellectualis subiecti in mente, quod obiectum productum in esse intelligibili, dicitur verbum mentis & terminus intrinsecus intellectionis. Hac enim de causa Aristot. 3. de Anima intellectum vocat possibilem, quia intelligendo potest fieri omnia, producendo in se omnia obiecta in esse intelligibili; talisque fit intellectus cognoscendo, qualis res est in essendo.

Quod si obiicias; scïentiam esse non de obiecto in mente, sed de rebus ipsis extra intellectum existentibus.

Respondeo. Imò verò scientiam esse immediatè de obiecto vt est in mente, de re verò extra, solùm est tanquam repræsentato per id quod est in mente, vt in sequenti quæstione magis patebit. Sciri enim formaliter, est in mente sciri, & in mente formari. Vnde siue

res

res extra mentem existant, siue non existant, sciuntur per modum obiecti: quia formaliter existunt in mente, & vt sunt in mente sciuntur: & esse obiectiuè, est in mente esse non extra mentem; quatenus enim, res sunt extra mentem, non sciuntur, nisi vt repræsentatæ in mente. Quare obiectum scientiæ est res vt est in mente, ratione cuius res extra intellectum dicitur obiectum: illud est immediatum, hoc vltimatum; illud intrinsecum, hoc extrinsecum; illud essentiale, sine quo non potest esse scientia, hoc non essentiale & sine quo actu existente po est esse scientia; siue enim existat, siue non existat, est scientia ratione obiecti mentalis.

Quod etiam verum est in scientia intuitiua quæ per Dei potentiam conseruari potest amoto obiecto externo, vt bene probat Gregor. in 1. dist. 3. quæst. 1. ad 2. Deinde scientia est etiam eorum, quæ non sunt entia formaliter (vt cùm scimus nihil esse nihil) vel certè sunt entia ficta aut impossibilia, quæ esse in re non possunt & tamen sunt obiecta. Vnde vel ex eo apparet accidentarium esse ratione obiecti, vt existat in re extra intellectum; nam res extra intellectum solùm denominatiuè dicitur obiectum, ab actu cognitionis: at vt est in mente, dicitur obiectum essentialiter.

QVÆSTIO V.

An scientia solùm sit de ente reali.

ENs reale est vel actu existens in rerum natura, vel potens actu existere. Duo ergò quæri possunt. Primò; An vt aliquid sit obiectum scientiæ, debeat realiter existere extra intellectum. Secundò: An saltem requiratur vt possit realiter existere, siue actu existat, siue non existat.

Prima sententia.

Quantum ad Primum. Est prima sententia dicentium obiectum scientiæ esse veras rerum essentias cum suis proprietatibus, essentiã consequentibus, easque volunt esse æternas, eò quòd prædicata essentialia & essentiam consequentia, sint sempiternæ veritatis: Veritas autem propositionum, fundatur in rebus; ideo enim quòd res ita est vel non est, propositio est vera vel falsa, vt docet Aristoteles in prædicamentis Cap de substantia. Vnde inferunt, essentias rerum semper esse essentias, ac perinde æternas: existentias verò, solùm esse contingentes & mutabiles. Adducunt autem pro se Aristotelem 6. Ethic. Cap. 3. vbi ait, scibile quia est necessarium, esse quoque æternum. Quæ enim necessaria sunt, absolutè æterna sunt, quæ autem sunt æterna, generationi & corruptioni minimè subiacent.

Obiectum sciẽtia debere realiter existere falsum est.

Verùm hæc sententia duplici ratione est falsa: Primò quia asserit essentias absque existentia, esse in rerum natura; quod ita implicat contradictionem, sicut esse effectum formalem, sine forma, esse album sine albe-

albedine; Effectus enim formalis existentiæ, nullus alius est, nisi facere esse extra suas causas actu: Si ergo essentia est actus & extra suas causas sine existentia, erit effectus formalis sine forma. Dices, effectum formalem existentiæ esse, vt res existat secundùm existentiam, non secundùm essentiam. Contrà, esse existentiæ nihil aliud est, quàm esse extra suas causas: hoc verò esse isti tribuunt essentiæ sine existentia: Ergo tribuunt illi effectum formalem sine forma. *Essentiæ non sunt æternæ.*

Secundò: quia hanc æternitatem, malè inferunt ex sempiterna veritate propositionum: tum quia hæc eadem sempiterna veritas inuenitur & in Entibus rationis, & in entibus fictis, & in meris negationibus; semper enim verum est, ens rationis, esse ens rationis: Hircoceruum esse hircoceruum; nihil esse nihil. Nunquid verò idcircò essentiæ entium rationis, & entium fictorum, & nihili, erunt æternæ. Quare si in istis non rectè colligitur æternitas essentiarum extra intellectũ, ita neque in entibus realibus.

Soluitur verò ratio illa in hunc modum: non idcircò essentialia cum veritate semper affirmantur, quòd semper existant vel concipiantur existere; sed quòd cùm subiecta existunt vel concipiuntur; ipsa quoque essentialia necessariò vel existant vel concipiantur. Et hoc modo veritas illa propositionum fundatur in rebus, quod natura ipsa rerum ita fert, vt vno existente, aliud quoque sit necesse existere, non verò quòd absolutè semper existant. Et hoc modo intelligendus est Aristoteles in 6. Ethic. non de æternitate absolutè, sed secundùm quid, vt si existat vnum, necesse est existat & aliud; Sic enim ipsemet exposuit seipsum 1. Poster. tex. 8. *Propositiones sempiternæ veritatis.*

Secunda sententia. Obiectum immediatum sitne res extra animam?

Secunda ſententia eſt quorundam apud Greg. 1. d. 3. q. 1. art. 1. & in ſecundo d. 7. quæſt. 3. dicentium res extra animam eſſe obiectum immediatum ſcientię. Ratio eſt, Quia cùm cogito hominem animal rationale, nullã rem aliam habeo pro obiecto, niſi verum & realẽ hominem extra intellectum exiſtentem; nulla enim alia res præter ipſum, eſt animal rationale: Ergo cognitio mea terminatur immediatè ad obiectum extra animam exiſtens: Nam ſi dicas terminari ad obiectum in anima exiſtens, illud obiectum non eſt verè animal rationale, nec ſubſtantia, nec viuens, nec bipes, aut riſibile, quæ tamen de homine affirmantur.

Hanc ſententiam locis citatis egregiè refellit Greg. docetq; cognitionem intuitiuam immediatè terminari ad rem ipſam extra animam, abſtractiuã verò, terminari immediatè ad aliquid in anima exiſtens, hoc eſt ad ſimilitudinem rei formatam in anima, quæ eſt immediatum obiectum, mediante verò ſimilitudine ad res ipſas quatenus illa ſimilitudo in anima talis eſt intellectualiter, qualis eſt res extra animam realiter. Vnde non negat, res extra animam cognoſci, & eſſe obiectum cognitionis, ſed negat immediatè cognoſci: ſiquidem in alio obiecto immediato & interno in anima exiſtente, cognoſcuntur non in ſeipſis.

Cognitio abstractiua immediatè non terminatur ad res extra animã.

Ego verò vtramque exiſtimo eſſe cognitionem mediatam mediante interno obiecto formato in mente, in quo omnia cognoſcit intellectus, de quo in libris de Anima. Nunc ſatis oſtendere erit de cognitione abſtractiua (qualis eſt ſcientia) illam immediatè non terminari ad res extra animam nec res extra animam eſſe obiectum immediatum ſcientiæ.

Pro-

Probatur igitur primò: Scientia non potest esse sine suo obiecto (si enim nihil est quod sciatur nulla est scientia) atqui potest esse scientia nulla re extra animam existente: Ergo res extra animam existens non est obiectum scientiæ immediatum. V.G. Scientia de rosa æquè habetur in hyeme, cùm rosa non existit, sicut in æstate, cùm existit, neq; per existentiam aut non existentiam rosæ variatur vllo modo scientia; alioqui cæcus habens scientiam de rosa, sentiret ex mutatione suæ scientiæ, quando rosæ crescerent vel desinerent esse. Hoc igitur est magnum signum res nō pertinere ad obiectum scientiæ immediatum, quia scientia sine illis est, & illis accedentibus vel recedentibus, non variatur: quod de obiecto immediato dici non potest. Confirmatur. Quia re non existente, peto quodnam sit obiectum scientiæ? non res ipsa; quia non existit; non essentia rei, vt prima sententia dicebat, quia hæ non manent rebus corruptis. Ergo aut scientia erit sine subiecto, aut aliquid distinctum à re existēte erit obiectum scientiæ. Dices. Rem quidem ipsam esse obiectum scientiæ, sed non vt existit extra animam, sed vt est cognita. Contra res cognita vel est extra animam, vel in anima: si extra animam, à parte rei existit; at supponimus non existere: Ergo non erit extra animam cognita: si in anima, id quidem verum est, sed simul etiam verum erit talem cognitionem non terminari immediatè ad rem extra animā, sed in anima.

Secundò probatur authoritate & ratione D. August. de quantitate animæ Cap. 8. & in libro de vera religione Cap. 6. & 8. si vera, inquit, Roma est, quam circa Tyberim nescio quis Romulus dicitur condidisse, falsa est ista, quam cogitans fingo; non enim est ipsa, nec ibi sum

 modo:

modo: Nam ibi quid agatur modo, vtiq; scirem. Si vnus est sol falsus est iste, quem cogitans fingo. Nam ille curricula sua certis locis & temporibus peragit, istum vbi volo, & quando volo constituo. Vbi S. August. docet cognitionem Romæ non habere pro obiecto immediatè ipsam Romam extra animam, neq; per eam cognosci veram Romam sed fictam idq; eo argumento: quod scirentur vtiq; ea, quæ Romæ agerentur. Eandem rationem repetit de Quantitate animæ, cap. 8. Nam discipulo dicente de vrbe Mediolanensi quã ante viderat.

Quid ibi, inquit, agatur ignoro, quod vtiq; non ignorarë si animus meus vsq; ad ea loca porrigeretur & præsentia sentiret. Respondet Augustinus: Verum videris mihi dicere. Vnde sic argumentor, cum D. Augustino. Si scientia aliqua terminetur immediatè ad aliquod obiectum necesse est percipere existentiam, locum, & alias variationes illius obiecti. Hæc autem non facit cognosci scientia abstractiua: Ergo nõ terminatur immediatè ad rem ipsam. Non enim est alia ratio cur cognitio intuitiua percipit existentiam, motum, locũ, & alias variationes sui obiecti, nisi quia (vt ipsi concedunt) terminatur ad rem ipsam vt est in seipsa: ergo si abstractiua terminaretur ad rem ipsam; necesse esset rei ipsius existétiam, motum, locum, & circumstantias cognosci, quod est contra experientiam. Vnde cum respondent id esse proprium cognitionis intuitiuæ. Verũ quidem dicunt, sed non aduertunt, id ex eo illi conuenire quia terminatur ad rem ipsam: Si igitur & abstractiua terminatur ad rem ipsam; abstractiua quoq; erit intuitiua & idem illi conueniet quod intuitiuæ; hoc enim cognitionem facit intuitiuam quod ad ipsam terminatur vt est in se ipsa.

Tertiò,

Tertiò. Obiectum immediatum cognitionis debet esse aliquod ens, actu existens; sicut & cognitio est actu existens: quidquid enim cognoscitur, cognoscitur esse; in omni enim cognitione entitas aliqua actu apparet cognoscenti: atqui obiectum extra animam sæpè est non ens: Ergo non potest esse obiectum immediatum cognitionis. Dico immediatum; quia quod non est potest quidem cognosci, in alio cognito, at in seipso non potest cognosci, cùm non sit in seipso. Respondent negando Maiorem; quia, inquiunt, & voluntas, potest habere actum complacentiæ immediatè in non ente, vt si cóplaceat de virtute quam quis non habet, sed putatur habere, & potest quis odisse peccatum Antichristi non mediante aliquo obiecto quod oderit.

Sed contra: impossibile est obiectum immediatum cognitionis, esse non ens actu.

Primò: quia id docet experientia, cogitando enim semper apparet aliqua entitas actu; Illud enim quod apparet, est actu non potentia: si verò absq; tali entitate formata in anima non potest esse cogitatio, necesse est id quod cognoscitur esse ens actu.

Secundò: sequeretur nos posse immediatè cognoscere futura vel præterita, hoc est non mediante aliquo obiecto cognito, quod sit signum vel causa ex qua ad illius cognitionem veniatur. Ideo enim nos nó possumus cognoscere futura in seipsis, quia non habent in seipsis aliquid ex quo cognosci à nobis possint: quia quod non est, cognosci non potest. Et hoc est argumentum D. Augustini ad id probandum 2. conf. 18.

Tertiò: Quæ sunt maximè distantia aut abscondita non possumus naturaliter videre: ergo minus non entia: maiorem enim proportionem habet vt cognoscatur ens distans vel reconditum, quàm non ens.

Dices

Dices id verum esse in cognitione intuitiua cuius obiectum est existentia rei; Contra. par est ratio de abstractiua, si eius obiectum statuatur esse essentia rei extra animam: Nam per non existentiam extinguitur penitus essentia, & ex consequenti non manet actu quod esse possit obiectum, extra animam cognitionis abstractiuæ.

Quartò: probat Greg. Intellectus habet certitudinem experientiæ de suo immediato obiecto: at si immediatum obiectum non existat, non posset habere certitudinem experientiæ de illo: Ergo necesse est obiectum immediatum existere. Maior probatur. Ideo enim sum certus albedinem existere, quia illam video in seipsa tanquam immediatum meæ cognitionis obiectum: Hæc enim non alia ratio ab illis assignatur. *Minor* verò patet. Quia semper possem suspicari illud quod apparet existere non existere verè sed apparẽter, & sic periret omnis certitudo experientiæ.

Quod verò dicitur de voluntate quæ potest immediatè ferri in non ens. Respondeo intellectum proponere voluntati obiectum, illud ergo non ens reale, fit ens cognitum, & vt tale proponitur ab intellectu voluntati. Quare sicut intellectus mediante alio cognito cognoscit non ens reale, ita & voluntas, mediante aliquo ente proposito sibi ab intellectu fertur in non ens. Itaq; non immediatè fertur voluntas in non ens, quia mediante obiecto proposito ab intellectu, quod & si in seipso sit non ens, vt tamen est ens in mente & vt existens per cognitionem proponitur voluntati.

Quintò: Ad rationem obiecti in communi, non requiritur, vt res obiecta sit in seipsa extra intellectum realis; alioqui entibus rationis & fictis, & impossibilibus, ac fal-

ac falsis, non posset competere ratio obiecti: aut si competit, eadem ratione competet etiam aliis entibus realibus, quæ non existunt, ita vt non sit necesse ad rationem obiecti, supponi vllam realitatem extra intellectum: sed satis est obiectum in ipso intellectu formaliter esse reale.

Sextò: Si Elephantem ante nunquam visum ex auditu concipiat quis, & formet in intellectu, ille Elephas si est aliquid reale extra intellectum, erit aliquis Elephas singularis: Nam vniuersalia; non sunt extra intellectum: vel ergo erit vnus aliquis determinatus, vel omnes indeterminatè: non primum, quia non est maior ratio cur sit iste quàm alter, cum nullum vnquam viderit: non secundum; quia is vnam rem singularem non omnes Elephantes singulares concipit. Respondent concipi Elephantem per modum indiuidui vagi. Contra, in re extra animam nullum est indiuiduum vagum, sed omne indiuiduum est determinatũ. Vagum verò est solùm ex modo confuso concipiendi; Vnde in re necesse est vel vnum determinatum Elephãtem terminare cognitionem vel omnes.

Hæ rationes rectè probant res extra animam non esse obiectum immediatum cognitionis abstractiuæ. Quanquam aliquæ supponunt obiectum immediatum cognitionis intuitiuæ esse rem extra animam quod & si puto falsum, tamen quia opposita sententia id admittit valet ad hominem. Nos verò ostendemus in libris de anima: in omni cognitione tam intuitiua quàm abstractiua, obiectum immediatum esse id quod formatur in intellectu, quod est conceptus ipse, actus enim intellectus consistit in formatione obiecti intra intellectum; hoc verò mediante obiecto & applicato cuicunq; rei

extra animam intellectus intelligit res extra animam. Neq; differt in hoc cognitio intuitiua ab abstractiua, sed in eo quod abstractiua est cognitio rei non secundùm perfectam rei rationem, & circumstantias determinatas hîc & nunc, vti est intuitiua, & obiectum intuitiuæ est mouens actu seipso potentiam, vnde ex eo percipitur præsentia realis obiecti, vel ex aliis discursibus, vt in Angelo cuius cognitio non causatur à rebus. alioqui existimo posse per Dei potentiam conseruari visionem sublato obiecto, & tunc eadem ratione apparebit obiectum absens vti erat præsens sed aliunde tunc colligi deberet eius absentia. Porrò solùm tunc res est immediatum obiectum, quando est idem re cum intellectione, vt in Deo accidit; essentia enim diuina est obiectũ immediatum intellectionis diuinæ, quia est idem quod intellectio diuina, in nobis autem intellectio est diuersa à re intelligibili tam in cognitione abstractiua, quàm in intuitiua, mediat enim inter vtramq; conceptus, seu formatio obiecti in mente.

Cognitionis intuitiua & abstractiua differentia.

Tertia sententia obiectũ intellectus esse fictum.

Tertia sententia est obiectum immediatum intellectus esse quid fictum seu similitudinem rei fictam, quę non est quid reale, sed solùm habet esse obiectiuũ cuius esse non est aliud nisi cogitari, vel intelligi ab intellectu. Ita Ocham quem refert & sequitur Gabriel. in 1. d. 2. q. 8. Eadem sententia videtur esse eorum, qui dicunt intellectum producere res in esse quodam obiectiuo, quod sit distinctum à cognitione. Ratio istorum est. Quia intellectus cognoscẽdo non habet in se rem, sed format similitudinem rei in anima, quæ talis est in esse intelligibili, qualis est res in esse reali, & hanc similitudinem cognoscendo, cognoscit rem, ita vt si intellectus noster haberet vim productiuam, sicut habet fictiuam, illud quod

quod fingit, esset res talis, qualis est extra animam, & solo numero à re extra animam distingueretur.

Verum hæc sententia aliquid verum dicit, aliquid falsum. Verum est, quod intellectus cùm intelligit, formet in se similitudinem rei quam intelligit; fit enim intellectio per assimilationem, & vt docet Aristoteles, intellectus intelligendo fit omnia; ideo enim dicitur intellectus possibilis. At quum hæc sententia dicit, hanc similitudinem formatam, esse quid fictitium, non reale, item ab ipsa intellectione distinctum, & quasi obiectũ extrinsecum intellectionis, in hoc longè à veritate aberrat. Illa enim similitudo quam intelligendo format intellectus, est similitudo realis realiter producta ab intellectu realiter repræsentans obiectum, & non distincta ab ipsa intellectione, siquidem intellectio, nihil aliud est, quàm formatio obiecti seu formatio similitudinis obiecti in intellectu.

Quod igitur obiectum in anima non sit similitudo fictitia; Probatur primò: Illud enim fictum obiectũ distinguitur proculdubio ab actu qui est quid reale & non fictum. Deus autẽ ea quæ sunt ex se distincta, potest conseruare per se & absq; alio: poterit igitur cõseruare actũ intelligendi, sine illo ficto obiecto: at hoc est impossibile: quia non est possibile dari intellectionem sine obiecto, hoc est, si nihil intelligatur; intelligere enim, & intelligi, agere & agi sunt correlatiua: at hîc daretur intellectio sine subiecto quod intelligatur: Ergo daretur impossibile. Necesse est ergo dicere illud fictum non esse obiectum immediatum, quia sine obiecto immediato non potest esse actus intelligendi sine illo autem ficto potest; Ergo illud non est obiectum immediatum. *Obiectum in anima non est similitudo fictitia.*

 Respon-

Respondet Gabriel. Actum intelligendi, in tali casu fore solùm qualitatem quandam in anima, sed non cognitionem formaliter: quia non haberet obiectum in quod tenderet, intelligere enim est tendere. Contra: tendentia ista in obiectum nihil aliud addit nisi relationem ad obiectum: atqui relatio non constituit intellectionem formaliter: Ergo sine tali relatione intellectio est intellectio formaliter. Deinde actus intelligendi intrinsecè est formatio obiecti intelligibilis in mente sicut calefactio est productio caloris; atque hoc habet intellectio antequam tendat in obiectum fictum: Ergo intellectio est intellectio per seipsam sine illo fictitio obiecto. Quare illud fictitium obiectum nec est necessarium ad intellectionem, nec est obiectum intellectionis immediatum, sed intra ipsam intellectionem est obiectum immediatum, idq; reale non fictitium.

Quarta sententia.

Quarta sententia. Est communis, obiectum scientiæ non esse necesse vt existat actu extra animam, sed tantū obiectiuè in anima.

Conclusio prima. Obiectum scientiæ non est necesse existere actu extra animam,

Dico igitur primò. Obiectum scientiæ non esse necesse existere actu extra animam. Probatur primò: Quia possumus habere scientiam tam præteritorū quæ ante fuerunt & non sunt, quàm futurorum quæ nō sunt sed erunt ac deniq; eorum quę nec fuerunt nec sunt nec erūt: Ergo nō est necesse res quæ sciuntur existere extra animam ad hoc vt sciantur. Antecedens patet. Astrologi enim habent demōstrationem Ecclypsium solis & lunæ, tam præteritarum quàm futurarum, & earum quæ nunquam erunt, sed essent si mundus diutius duraret.

Secundò ratione: Quia vel agitur de acquisitione scientiæ, vel de ipsa essentia scientiæ; si de acquisitione agatur, non est necesse rem ipsam existere, vt sciatur: hoc enim esset necesse, si ab ipsis rebus acquirendæ essent species

species in intellectu vt in cognitione rerum sensibilium accidit; hic enim fit, ea sensibilia, quæ non existunt sentiri non posse; si quidem omnis sensatio fit ab obiecto sensibili causante sui speciem in sensu: at non hoc modo accidit in intellectu; Intellectus enim potest intelligere rem, non solùm ex seipsa, sed etiã ex aliis rebus intellectis, sic ex effectu causam, ex causa effectum, ex similitudine sensibilium intelligit insensibilia. Quare etsi scibile nõ existat, habet tamen ea ex quorũ cognitione cognosci poterit. Quanquã si nullæ omnino res essent in mundo, non posset noster intellectus vllius rei scientiam acquirere, neque ab ipsis rebus in seipsis neq; ab aliis quæ cùm non essent nullo modo in sensus incurrere possent ac proinde nec in intellectum.

Si verò de essentia ipsa scientiæ agatur ea non requirit existentiam realem sui obiecti. Cur enim? An quia cognosci aliquid non potest nisi existat? at hoc verum est de cognitione sensuum, quæ à rebus ipsis existentibus causatur per speciem, non verò de aliis cognitionibus, quæ illo modo non causantur à rebus. Nam & imaginatio res absentes tanquam præsentes intuetur, vt patet in somniantib. & amentibus, & intellectus cognoscit Chimeras & Hircoceruos, quę nec sunt nec esse possunt, item entia rationis, & negationes, imò ipsum nihil. An quia quod scitur, non quocunque modo cognoscitur, sed verè ita esse & per causam propter quam est necessariò vt impossibile sit aliter se habere, vt patet ex definitione scientiæ. 1. Poster. tex. 5. at ista efficiũt quidem, vt quod illo modo scitur, vel actu existat, in rerum natura, vel possit actu existere, non tamen efficiunt vt existat, tunc cùm scitur. Nam quod attinet ad veritatem, vt aliquid verè affirmari de alio possit, non

est necesse vt tunc cùm affirmatur existat. Nam licet tunc affirmatur, non tamen affirmatur tunc existere seu pro tunc, sed quòd existente tali subiecto, necesse est tale prædicatum illi conuenire. Estque hoc discrimen inter propositiones contingentes, & necessarias: quòd illæ cùm non habeant aliam causam propter quam prædicatum conueniat subiecto nisi actualem inexistentiam vnius in altero, non possunt verificari nisi quando actu existunt; vt si dicam, paries est albus, Petrus currit: Propositiones verò necessariæ, quia præter existentiam habent aliam causam suæ veritatis, in essentia ipsa subiecti, ideo verificantur etiam actu non existentibus terminis, potentibus tamen actu existere. Simili ratione scientia cognoscit quidem rem per causam; non tamen cognoscit, tunc causare actu, sed in abstracto, abstrahendo ab hîc & nunc; ad quod satis est quod sit causa apta ex se causare talem effectum, ita vt effectus cùm est, non nisi propter talem causam sit. Quo etiam modo scientia cognoscit, impossibile esse aliter se rem habere, non quòd cognoscat rem talem semper existere, sed quod cùm existit, non possit nisi talis existere, cum talibus prædicatis & proprietatibus. Patet igitur ex nullo capite id esse necessarium, vt id quod scitur, actu existat extra animam.

At obiicitur. Id quod scitur, vel est aliquid, vel nihil; si aliquid, ergo existit; nam quod non existit nihil est: sic mundus antequam crearetur, erat nihil, & si annihilaretur, esset nihil; si verò nihil ergo non scitur, scire enim est aliquid de aliquo per eius causam cognoscere.

Quare

Quare & Aristoteles 1. Poster. tex. 5. ait, non ens non esse scire. Respondeo. Id quod scitur, non debet esse aliquid actu extra animam, sed satis est vt sit potentia. Quare licet actu nihil sit, quia tamen est aliquid potentiâ, potest intellectus de illo, ea quæ illi potentiâ conueniunt affirmare, & per causam probare eo sensu, quòd cùm existat, necessariò tale existet. Si verò neque actu aliquid sit neque potentia, nihil veri de illo sciri aut affirmari potest: talia sunt Chimera & similia. Et sic illud etiam Aristotelis, intelligi potest, non ens, non est scire, id est, quod nullo modo rei competit, nec actu, nec potentiâ, sciri non potest; Veritas enim supponit esse, & in esse fundatur.

Id quod scitur quomodo debet esse aliquid.

Obiicitur secundò. Obiectum scientiæ, sunt res ipsæ extra animam, non verò aliquid in anima existens: Ergo extra animam debet esse obiectum. Consequentia patet: Quia scientia non potest esse sine suo obiecto (quomodo enim erit scientia, si nihil sit quod sciri possit) si ergo existit scientia debet eius obiectum extra animam existere.

Respondeo. Obiectum scientiæ sunt res extra animam non vt existunt in seipsis, sed vt existunt per sui expressam similitudinem in intellectu, Et hic modus existendi satis est ad hoc, vt res sint obiectum; scire enim est formare perfectam rei similitudinem in mente, Quare & id quod est in anima, scitur, & id quod est extra animam, quia quod est extra animam, continetur in eo quod est in anima tanquam in sui expressa similitudine, & id quod est in anima refertur ad id quod est extra animam. Non igitur est necesse rem extra animam existere in seipsa, sed

Obiectum scientia quomodo sunt res extra animam.

sed satis est existere in sua similitudine. Quod verò dicitur scientiam non posse esse sine obiecto existente. Respondeo non posse esse sine obiecto existente in mente, posse verò esse sine obiecto existente in re extra animam: Nam ratione obiecti existentis, in mente existit obiectum, ea ratione qua opus est ad hoc vt sciri possit: Imò intellectio nihil aliud est, quàm efformatio obiecti in mente existentis.

Conclusio secunda. Obiectum scientia debet existere obiectiuè.

Dico secundò. Obiectum scientiæ necesse est existere obiectiuè. Ratio est. Quia scientia non potest esse sine obiecto, seu non existente obiecto; si enim nihil est quod sciatur nulla est scientia. Cum igitur non sit necesse obiectum scientiæ existere realiter in seipso sequitur existere debere obiectiuè; Omne enim quod existit, vel existit per seipsum, vel per aliquid sui, alioqui nullo modo existit. Cùm ergo res quæ sciuntur non existant per seipsas debent saltem existere per aliquid sui nempe per suam similitudinem, quæ est in intellectu, quod est existere obiectiuè.

Obiectum internũ quomodo se habeat ad intellectionem.

Porro ista similitudo est illa, quæ formatur in ipso actu intelligendi, & in qua formanda consistit essentia actus intelligendi, habetque se ita ad actum intelligendi sicut calor ad calefactionem; sicut enim calefactio, est productio caloris, ita intellectio est productio similitudinis actualis obiecti: Vnde ista similitudo pertinet ad substantiam intellectionis, & est forma à qua intellectus denominatur actu intelligens, & res actu intellecta.

Dices, alia res est similitudo alia obiectum, sicut alia res est imago cæsaris alia cæsar ipse; ergo intelligere similitudinem, nõ est formaliter intelligere rem ipsam; Ergo res ipsa non similitudo eius debet dici obiectum; alio-

alioqui non apparet modus quo possit intellectus intelligendo similitudinem præsentem ex ea cognoscere rem absentem. Respondeo. Ex Aristotele libro de Memoria & Reminiscentia; Quod imago dupliciter potest cognosci: Primò vt res quædam in se est; Secundò vt est imago alterius relata ad alium. Nam si quis videat animal pictum, potest illud cognoscere vt est animal & vt est similitudo alterius animalis extra picturam existentis. Et quidem qui nunquam sensu vidisset vllum animal, & primum videret pictum, is picturam illam putaret esse animal, quia non referret illam picturam ad aliquod aliud animal, antè à se visum. Pari ergo ratione similitudo illa obiecti expressa in mente dupliciter potest cognosci: Primo in se, vt res quædam est, & tunc vltimò terminat actum cognitionis quod accidit in dormientibus & furiosis qui terrentur à spectris putantes esse res ipsas quia eas considerant in se non referendo ad alias res quarum sunt imagines. Quod etiam dicit Aristoteles accidisse cuidam dicto Antiphonti & aliis extasim passis qui sua phantasmata referebant vt res factas.

Imago dupliciter cognoscitur.

Secundò. Potest cognosci, vt est similitudo rei extra intellectum quod est cognoscere similitudinem relatiuè. Ad hanc autem cognitionem requiritur aliqua præcedens cognitio rei extra intellectum vel per sensum ante habita vel aliunde vt possit intellectus referre illam similitudinem ad ipsam: Nam sicut quis non potest cognoscere hederam vt signum vini, nisi cognoscat vinum, neque ex imagine cognosci potest Cæsar nisi sciatur alia quadam cognitione habituali vel actuali Cæsar: ita non potest intellectus illa similitudine obiecti vti ad cognoscendum

dum obiectum nisi aliqua eius cognitione præsupposita per sensum vel aliunde. Et hoc est cognitionem terminari ad rem extra; non enim est coniungi rei realiter, vel in se augeri, sed supposita rei cognitione per similitudinem habita, applicatur & refertur illa similitudo rei extra animam & sic eadem cognitio illa similitudinis vt refertur ad rem ipsam extra animam, est cognitio rei ipsius extra animam.

Quod si quæras. An hæc similitudo sit quid fictum vel verum: Authores enim tertiæ sententiæ putant esse quid fictum.

Similitudo in actu intelligendi est duplex.

Dicendum tamen est in actu intelligendi duplicem similitudinem distingui posse: alteram essentialem actui intelligendi cuius essentia in formanda *hac* similitudine obiecti consistit, & hæc similitudo est realis & qualitas quædam inhærens intellectui dans illi actu intelligere; quamuis respectu rei ipsius dici possit quid fictum non verum, sicut imago Cæsaris, non est verus Cæsar, sed pictus: licet enim pictura sit ens reale, non est tamen illud ens reale quod repræsentat: altera est similitudo extrinseca actui intelligendi; proponit enim sibi intellectus simulachrum quoddam rei intellectæ, tanquam ante oculos positum, eo modo quo res visa est ante oculos videntis; quod facit intellectus ex imperfecto suo modo intelligendi: sequitur enim in intelligendo phantasiam & sensum, per quæ demonstrantur obiecta cum quadam distantia & certo loco affixa hic & nunc.

Tale autem obiectum distans & remotum ab intellectu nullum est à parte rei, sed est obiectum apparens.

parens. Et de hoc loquitur Ocham, verùm prior sola similitudo est de ratione actus intelligendi, posterior est ex imperfecto modo nostro intelligendi & sine ea potest esse intellectio sicut in Angelo. Nam sicut Angelus ex se non est affixus loco, ita vt si extra mundum esset nullibi esset, ita & sua intellectio non est affixa loco, sed intelligit obiectum absolutè abstrahendo ab omni loco.

Quantum ad secundum membrum Quæstionis. Non potest esse dubium in doctrina Aristotelis obiectum scibile debere esse reale potentiâ, hoc est, quod possit realiter existere. Quod probatur ex tribus scientiæ proprietatibus. Prima est veritas, quæ fundatur in esse rei; ideo enim est propositio vera, quia res ita est vel non est, non è conuerso vt docet Aristoteles in Cap. de substantia: Cùm igitur nullum sit verum ens nec verè existat nisi ens reale, sequitur nullum esse verè scibile nisi ens reale, alia verò entia simpliciter sunt non entia quia simpliciter non possunt esse in re, solumque secundùm quid sunt entia quia apprehenduntur ad similitudinem entium vt Chimera, & entia rationis. Quare si eo modo quo vnum quodque habet se ad esse, habet se etiam ad veritatem; sola entia realia, sicut sunt verè entia, ita etiam sola verè sunt scibilia, quia sunt ex natura rei entia, alia verò solùm ex apprehensione.

Obiectum scibile debet esse reale potentia.

Sciētia proprietas prima est veritas q̄ fundatur in esse rei.

Secunda Proprietas est; Quod sit per causam: Nā & habere causam, nō conuenit verè nisi enti reali. Causari enim est acquirere esse: esse autē proprium est

Sciētia proprietas secunda est esse p̄ causam.

enti reali: Ergo & causari seu habere causam. Deinde ratio causæ soli enti reali conuenit: Illa enim est propriè causa, quæ realiter causat, non quæ imaginariè: si ergo scientia versatur circa tale ens, quod in seipso habet intrinsecam causam suarum proprietatum, necessariò versabitur circa ens reale, seu quod realiter possit existere in mundo.

Scientia proprietas est tertia necessitas talis, vt impossibile sit aliter rem habere.

Tertia proprietas est, necessitas talis, vt impossibile sit aliter se rem habere, quæ necessitas est ex natura ipsa rei scibilis. Cùm igitur sola entia realia habeant naturam veram (alia enim habent naturam fictam, seu ex sola apprehensione extrinseca existentem) sola etiam habent veram necessitatem quæ in natura fundatur.

Scientia de entibus rationis non potest esse vera.

Ex quibus infero Primò. de entibus rationis non posse esse veram scientiam. Ratio est: quia ens rationis cùm non sit ens verum, nullas habet proprietates veras; non possunt enim accidentia verius & perfectius existere quàm subiectum. Et licet proprietates entium rationis necessariò videantur consequi ad ipsa entia rationis; tamen & ea quæ consequuntur, non sunt vera entia, vtpote eiusdem rationis, cum subiecto & consecutio non est ex natura rei, sed ex suppositione talis essentiæ, quæ non est nisi per apprehensionem. quare tam consecutio quàm necessitas non erit vera.

Entia rationis non habent veram causam suarum proprietatum.

Similiter entia rationis non habent veram causam suarum proprietatum. Nam si causa proprietatū in demonstratione est essentia subiecti; essentia autem entis rationis est facta ab intellectu; Consequens est causam proprietatum entium rationis esse formatam ab intellectu quæ sicut apprehenditur esse, ita &

causa-

causare: si quis enim fingat asinum esse auem, sequitur necessariò asinum volare, sed ista consecutio cùm sit ex suppositione ficta, ipsa etiam in se erit ficta.

Deniq; Enti rationis, qui potest vere conuenire, quod sit impossibile aliter se habere cùm potius sit impossibile ita se habere; ens enim rationis est impossibile ex natura rei & solùm ex apprehensione intellectus est id quod est. Et quamuis supposito quòd sit ens rationis, impossibile sit non habere tales proprietates, tamé hæc impossibilitas est tota fundata in conceptu non in natura rei: Id autem quod scitur, ex natura rei debet esse tale, vt non sit possibile aliter se habere.

Entibus rationis non conuenit, non posse aliter se habere.

Demum omnes demonstrationes, quæ fiunt de entibus rationis sunt ex suppositione existentiæ entis rationis, habetq; hunc sensum; si ens rationis, esset ens verum, verè ei tales proprietates conuenirent, & causæ earum essent veræ causæ; sine enim existentia vera vel sine ordine ad illam nihil verè conuenit rebus. Quare cùm hæc suppositio sit impossibilis, & ea quæ in illa fundantur absolutè sunt impossibilia, & solùm admissa suppositione, possibilia: Et sanè sicut nemo dixerit esse veram demonstrationé de asino volante, eo quod fingitur esse auis, ita nec de vllis aliis entibus rationis: omnia enim sunt æquè impossibilia.

At obiicitur. Æquè verum est, ens rationis esse ens rationis sicut hominem esse hominem, quia oppositum contradictionem implicat: Contradictionis autem repugnantia est summa qua dari maior non potest, Ergo & veritas harum propositionum est summa. Similiter quod proprietates entium rationis sint proprietates entium rationis, tam verum est, sicut quod proprietates hominis sint proprietates hominis; Ergo & demonstratio

tio proprietatum entis rationis, erit tam vera demonstratio, sicut proprietatum entis realis? Respondeo, negando ista esse æquè vera: Nam licet omnia contradictoria sint æquè à se distantia, quia vnum est negatio alterius; tamen in ente reali est maior implicatio & repugnantia, ad non esse contradictionis, quam in ente ficto: quia est illa vera & ex natura rei repugnantia, hæc verò ex suppositione ficta; quod verò ex fictione sequitur, fingitur sequi potius, quàm sequatur.

Scientia vera non potest esse de impossibilibus.

Infero secundò. De impossibilibus, non posse esse veram scientiam: Quia impossibilia sicut ipsa in se non sunt, ita & proprietates veras nullas habere possunt; Non existente enim subiecto non possunt existere proprietates. Verùm quia impossibile fingitur ab intellectu esse, ideo facta hac suppositione demonstrantur de illo variæ proprietates, hoc sensu, quod & si illæ proprietates absolutè non competant subiecto, si tamē subiectum verè esset, verè quoq; illi competerent. Et quia solùm fingitur esse, ideo & proprietates, quæ illi tribuuntur sunt fictæ simpliciter, & ex fictione sequuntur. Sic de infinito actu (quod creditur impossibile) demōstrantur multa, quæ necessariò sequerentur, posito tali infinito, & ex natura talis infiniti: Verùm sicut natura infinita est ficta, ita & proprietates in fictione fundatæ non competunt verè subiecto, sed solùm conditionaliter, si subiectum esset verum; tunc enim & proprietates, illius essent veræ, vnde talis scientia solùm est ex suppositione.

De Negationibus possitnè esse scientia?

Duo autem quæri possunt, primò. An de negationibus possit esse scientia. Nam ex vna parte, negationes non sunt entia realia, de quibus solis diximus esse scienti-

ſcientiam. Ex altera parte multa demonſtrantur in Philoſophia de vacuo, de priuatione, & ſimilibus negationibus: Ariſtot. etiam 1. Poſter. comparat demonſtrationem affirmatiuam, cum negatiua, & dicit illam eſſe præſtantiorem iſtâ; concedens vtramq; eſſe veram demonſtrationem. Diſtinguendum tamen eſt: Negationes enim ſunt duplices: aliæ fundatæ in rebus, vt ſunt priuationes, & aliæ negationes habentes fundamentum & cauſam in rebus; aliæ quæ nullum habent in re fundamentum. De illis igitur quæ habent fundamentum in re, poteſt eſſe vera demonſtratio quia tales negationes ſunt reales, ratione realis fundamenti: quo etiam modo dici poſſunt entia ratione fundaméti, licet ratione ſui ſint non entia. Habent enim cauſam ſui veram nempe aliquam affirmationem, vt, quia homo eſt rationalis non eſt hinnibilis; licet enim negatio poſſit eſſe immediata cauſa alterius negationis, tamen reſolui vltimò debet in aliquam affirmationem. Quia enim affirmatio eſt cauſa affirmationis ideo & negatio dicitur cauſa negationis. Verbi gratia: quia rationalitas eſt cauſa riſibilitatis, ideo negatio rationalitatis, eſt cauſa negationis riſibilitatis.

Negationes duplices: habentes fundamentum in rebus & non.

De negationibus habentibus fundamentum in re poteſt eſſe ſcientia.

De negationibus verò ſecundi generis non poteſt eſſe vera demonſtratio quia tales negationes non exiſtunt realiter, neque ratione ſui neque ratione fundamenti. Solùm verò exiſtunt per apprehenſionem intellectus.

De negationibus non habẽtibus fundamentum in re non poteſt eſſe ſcientia.

Quare ſicut de entibus rationis datur impropriè ſcientia, ita & de his negationibus datur impropriè ſcientia, in ordine ad aliquas proprietates quæ illis conueniunt ex ſuppoſitione quod apprehenduntur per modum entis, vt cùm intellectus apprehendit nihil eſſe nihil,

hil, vel non esse appetibile aut intelligibile, non esse substantiam, nec accidens. Dices istas negationes esse reales quia sunt negationes rerum. Respondeo: negationem esse realem, non ex eo solùm quod est negatio entis realis, sed ex eo præcipuè, quòd enti reali ex natura rei conueniat, & in eo ex natura rei fundetur; Hinc enim habet, quod ratione fundamenti realis realiter existat. licet in se sit nō ens: Nam illæ aliæ negationes quæ non fundantur in re; æquè conueniunt entibus rationis, & fictis & impossibilibus, sicut entibus realib⁹ (nam Chimera est nihil reale, est non homo) quod autem enti rationis vel enti ficto conuenit, non potest dici esse reale; rei enim fictæ nihil reale conuenit: Ergo tales negationes non sunt reales.

Negatio quomodo sit realis.

Realitas rei scibilis in quonā consistat?

Secundò quæri potest. In quó nam consistat realitas rei scibilis? Respondeo, realitatem sumi ab existentia, vel per ordinem ad existentiam, vt illud sit diciq; debeat reale quod vel actu existit, vel potest existere: Nam quod aliqui realitatem in non implicatione prædicatorum essentialium ponunt, si eam non implicationem intelligant ad existendum, nobiscum sentiunt: Si verò intelligant non implicationem prædicatorum essentialium inter se, abstrahendo ab existentia vera, ea non implicatio inuenitur etiam in negationibus, & entibus rationis. Nam nihil esse nihil, ens rationis esse ens rationis, non implicat contradictionem; neq; tamen ista sunt entia realia. Non igitur sufficit hæc non implicatio ad realitatem. Adhæc hircoceruum etsi implicet contradictionem esse ex hirco & ceruo compositum, tamen non implicat esse animal & substantiam; neq; tamen idcirco erit hircoceruus realiter animal & substantia. Vt aliquid igitur sit reale; opus est vel actu

existat,

existat, vel possit actu existere, idq́; siue existat fundamentaliter seu ratione fundamenti, vt negationes; siue formaliter ratione sui, vt entia positiua.

QVÆSTIO VI.

An scientia solùm sit de necessariis.

NOn est dubium scientiam esse de necessariis; id enim & ex definitione scientiæ constat in qua requiritur, vt res cognoscatur quòd non contingat eam aliter se habere. Constat & ex doctrina Aristotelis manifesta, tum in toto libro primo Posteriorum vbi demonstrationem vult esse de necessariis, esseq́; id proprium ipsius: tum in 6. Ethic. cap. 3. Vbi scibile docet esse necessarium, æternum, generationi & corruptioni minimè subiectum. Et ratio est: Quia scientia non est quæcunq; cognitio rei sed perfecta, ad perfectam autem cognitionem requiritur, vt res cognoscatur non posse aliter se habere: Ergo scientia solùm est de necessariis, & quæ non possunt se aliter habere. *Scientia est de necessariis.*

Quod si obiicias de generabilibus & corruptibilibus potest esse scientia, nempe Physica, & tamen generabilia possunt se aliter habere. Nam & cùm generantur aliter se habent, quàm ante generationem, & cùm corrumpuntur, aliter se habent, quàm ante corruptionem. Respondeo: Generabilia quoad existentiam aliter se habent, quoad essentiam verò & prædicata essentiam consequentia semper se habent eodem modo, non quòd essentia ipsorum non extinguatur vna cum existentia, sed quòd cùm existunt, non possunt nisi *Generabilia quomodo aliter se habere dicuntur.*

 cum

contingens respectu subiecti (quia contingit Petrum currere) motus ex tali suppositione contingenti proueniens absolutè est contingens: quia sicut Petrus potest non currere, ita potest non moueri. Porrò omnis suppositio est contingens, quæ non est ex natura rei, seu cuius principium non est in natura rei, sed in aliquo extrinseco. Sic enim Aristoteles definit necessarium, quod est secundùm naturam, & cuius principium est in natura, non in nobis; contingens verò est id quod non est secundùm naturam, & cuius principium non est in re, sed in nobis ex 6. Ethic. Cap. 4. Verbi gratia, cursus principium non est in natura rei, sed in nobis; ex determinatione enim nostra libera, est quòd curramus, & ideo cursus est quid contingens.

Est igitur difficultas. An ad scientiam sufficiat necessitas ex suppositione. Hoc enim quidam recentiores affirmant. Quia duo sunt de essentia scientiæ, vt cognoscatur res per causam, & quod non contingat aliter habere; quod autem ex suppositione causæ scitur scitur per causam, & quod non possit aliter se habere. Ergo necessitas ex suppositione sufficit ad scientiam. Dices, solùm tunc esse scientiam ex suppositione, non scientiam simpliciter. Contra: quia ista scientia ex suppositione habet omnia essentialiter requisita ad scientiam. Ergo essentia scientiæ ita illi conuenit sicut & scientiæ simpliciter, solumq; differunt istæ duæ scientiæ sub eodem genere scientiæ, secundum maiorem & minorem perfectionem.

Ad scientiæ rationem nō sufficit necessitas ex suppositione.

Verum sententia communis & Peripatetica est, nō sufficere ad rationem scientiæ necessitatem ex suppositione, sed requiri necessitatem simpliciter, ita vt sine ea

ea non sit essentialiter scientia. Probatur hoc primò authoritate Aristotelis qui tractans ex professo, 6. Ethic. cap. 3. & 4. quale debeat esse obiectum scibile, definit debere esse tale quod non possit aliter se habere & in hoc distinguit scientiam ab arte, quòd ars sit eorum quæ possunt aliter se habere, scientia non: atqui si de necessitate ex suppositione agamus etiam ars est de iis quæ ex suppositione non possunt aliter se habere; supposito enim quod scamnum est ad talem vsum, debet habere necessariò tales proprietates quæ ad talem finem sunt necessariæ. Solùm ergo in hoc relinquitur discrimen scientiæ & artis, quòd scientia est de iis quæ simpliciter non possunt se aliter habere: ars verò de illis quæ simpliciter possunt se aliter habere, licet ex suppositione finis aut vsus non possint. Neque valet quod dicunt quidam non esse artis, sed scientiæ illam necessitatem ex suppositione considerare; ars enim solùm considerat, quod hoc vel illo modo sit res facienda, absque respectu ad finem; id namque est expresſè contra Aristotelem 1. Meta. 1. & 1. Rhet. cap. 1. vbi id esse proprium artis docet causam operis reddere, & in hoc distinguit artem ab experientia, vt supra disp. 2. q. 4. docuimus. *Aristotelis sententia.*

Deinde Aristoteles. 6. Ethicorum, capite quarto necessitatem scientiæ definit esse necessitatem secundùm naturam nempe cuius in natura, non in nobis est principium: at necessitas secundum naturam est necessitas absolutè & simpliciter; quod enim ex natura est tale, semper & vbique est tale; semper enim habet causam suæ necessitatis: necessitas verò ex suppositione non est secundùm naturam: quia suppositio contingens non est secundùm naturam, cùm non abin-

 trinse-

dum obiectum nisi aliqua eius cognitione præsupposita per sensum vel aliunde. Et hoc est cognitionem terminari ad rem extra; non enim est coniungi rei realiter, vel in se augeri, sed supposita rei cognitione per similitudinem habita, applicatur & refertur illa similitudo rei extra animam & sic eadem cognitio illa similitudinis vt refertur ad rem ipsam extra animam, est cognitio rei ipsius extra animam.

Quod si quæras. An hæc similitudo sit quid fictum vel verum: Authores enim tertiæ sententiæ putant esse quid fictum.

Similitudo in actu intelligendi est duplex.

Dicendum tamen est in actu intelligendi duplicem similitudinem distingui posse: alteram essentialem actui intelligendi cuius essentia in formanda hac similitudine obiecti consistit, & hæc similitudo est realis & qualitas quædam inhærens intellectui dans illi actu intelligere; quamuis respectu rei ipsius dici possit quid fictum non verum, sicut imago Cæsaris, non est verus Cæsar, sed pictus: licet enim pictura sit ens reale, non est tamen illud ens reale quod repræsentat: altera est similitudo extrinseca actui intelligendi; proponit enim sibi intellectus simulachrum quoddam rei intellectæ, tanquam ante oculos positum, eo modo quo res visa est ante oculos videntis; quod facit intellectus ex imperfecto suo modo intelligendi: sequitur enim in intelligendo phantasiam & sensum, per quæ demonstrantur obiecta cum quadam distantia & certo loco affixa hic & nunc.

Tale autem obiectum distans & remotum ab intellectu nullum est à parte rei, sed est obiectum apparens.

parens. Et de hoc loquitur Ocham, verùm prior sola similitudo est de ratione actus intelligendi, posterior est ex imperfecto modo nostro intelligendi & sine ea potest esse intellectio sicut in Angelo. Nam sicut Angelus ex se non est affixus loco, ita vt si extra mundum esset nullibi esset, ita & sua intellectio non est affixa loco, sed intelligit obiectum absolutè abstrahendo ab omni loco.

Quantum ad secundum membrum Quæstionis. Non potest esse dubium in doctrina Aristotelis obiectum scibile debere esse reale potentiâ; hoc est, quod possit realiter existere. Quod probatur ex tribus scientiæ proprietatibus. Prima est veritas, quæ fundatur in esse rei; ideo enim est propositio vera, quia res ita est vel non est, non è conuerso vt docet Aristoteles in Cap. de substantia: Cùm igitur nullum sit verum ens nec verè existat nisi ens reale, sequitur nullum esse verè scibile nisi ens reale, alia verò entia simpliciter sunt non entia quia simpliciter non possunt esse in re, solumque secundùm quid sunt entia quia apprehenduntur ad similitudinem entium vt Chimera, & entia rationis. Quare si eo modo quo vnum quodque habet se ad esse, habet se etiam ad veritatem; sola entia realia, sicut sunt verè entia, ita etiam sola verè sunt scibilia, quia sunt ex natura rei entia, alia verò solùm ex apprehensione.

Obiectum scibile debet esse reale potentia.

Scietia proprietas prima est Veritas q̃ fundatur in esse rei.

Secunda Proprietas est; Quod sit per causam: Nã & habere causam, nõ conuenit verè nisi enti reali. Causari enim est acquirere esse: esse auté proprium est

Scietia proprietas secunda est esse p causam.

enti reali: Ergo & causari seu habere cāusam. Deinde ratio causæ soli enti reali conuenit: Illa enim est propriè causa, quæ realiter causat, non quæ imaginariè: si ergo scientia versatur circa tale ens, quod in seipso habet intrinsecam causam suarum proprietatum, necessariò versabitur circa ens reale, seu quod realiter possit existere in mundo.

Scientia proprietas est tertia necessitas talis, vt impossibile sit aliter rem habere.

Tertia proprietas est, necessitas talis, vt impossibile sit aliter se rem habere, quæ necessitas est ex natura ipsa rei scibilis. Cùm igitur sola entia realia habeant naturam veram (alia enim habent naturam fictam, seu ex sola apprehensione extrinseca existentem) sola etiam habent veram necessitatem quæ in natura fundatur.

Scientia de entibus rationis non potest esse vera.

Ex quibus infero Primò. de entibus rationis non posse esse veram scientiam. Ratio est: quia ens rationis cùm non sit ens verum, nullas habet proprietates veras; non possunt enim accidentia verius & perfectius existere quàm subiectum. Et licet proprietates entium rationis necessariò videantur consequi ad ipsa entia rationis; tamen & ea quæ consequuntur, non sunt vera entia, vtpote eiusdem rationis, cum subiecto & consecutio non est ex natura rei, sed ex suppositione talis essentiæ, quæ non est nisi per apprehensionem. quare tam consecutio quàm necessitas non erit vera.

Entia rationis non habent veram causam suarum proprietatum.

Similiter entia rationis non habent veram causam suarum proprietatum. Nam si causa proprietatū in demonstratione est essentia subiecti; essentia autem entis rationis est facta ab intellectu; Consequens est causam proprietatum entium rationis esse formatam ab intellectu quæ sicut apprehenditur esse, ita & causa-

causare: si quis enim fingat asinum esse auem, sequitur necessariò asinum volare, sed ista consecutio cùm sit ex suppositione ficta, ipsa etiam in se erit ficta.

Deniq; Enti rationis, qui potest vere conuenire, quod sit impossibile aliter se habere cùm potius sit impossibile ita se habere; ens enim rationis est impossibile ex natura rei & solùm ex apprehensione intellectus est id quod est. Et quamuis supposito quòd sit ens rationis, impossibile sit non habere tales proprietates, tamé hæc impossibilitas est tota fundata in conceptu non in natura rei: Id autem quod scitur, ex natura rei debet esse tale, vt non sit possibile aliter se habere. *Entibus rationis non conuenit, non posse aliter se habere.*

Demum omnes demonstrationes, quæ fiunt de entibus rationis sunt ex suppositione existentiæ entis rationis, habetq; hunc sensum; si ens rationis, esset ens verum, verè ei tales proprietates conuenirent, & causæ earum essent veræ causæ; sine enim existentia vera vel sine ordine ad illam nihil verè conuenit rebus. Quare cùm hæc suppositio sit impossibilis, & ea quæ in illa fundantur absolutè sunt impossibilia, & solùm admissa suppositione, possibilia: Et sanè sicut nemo dixerit esse veram demonstrationé de asino volante, eo quod fingitur esse auis, ita nec de vllis aliis entibus rationis: omnia enim sunt æquè impossibilia.

At obiicitur. Æquè verum est, ens rationis esse ens rationis sicut hominem esse hominem, quia oppositum contradictionem implicat: Contradictionis autem repugnantia est summa qua dari maior non potest, Ergo & veritas harum propositionum est summa. Similiter quod proprietates entium rationis sint proprietates entium rationis, tam verum est, sicut quod proprietates hominis sint proprietates hominis; Ergo & demonstratio

tio proprietatum entis rationis, erit tam vera demonstratio, sicut proprietatum entis realis. Respondeo, negando ista esse æquè vera: Nam licet omnia contradictoria sint æquè à se distantia, quia vnum est negatio alterius; tamen in ente reali est maior implicatio & repugnantia, ad non esse contradictionis, quam in ente ficto: quia est illa vera & ex natura rei repugnantia, hæc verò ex suppositione ficta; quod verò ex fictione sequitur, fingitur sequi potius, quàm sequatur.

Scientia vera non potest esse de impossibilibus.

Infero secundò. De impossibilibus, non posse esse veram scientiam: Quia impossibilia sicut ipsa in se non sunt, ita & proprietates veras nullas habere possunt; Non existente enim subiecto non possunt existere proprietates. Verùm quia impossibile fingitur ab intellectu esse, ideo facta hac suppositione demonstrantur de illo variæ proprietates, hoc sensu, quod & si illæ proprietates absolutè non competant subiecto, si tamē subiectum verè esset, verè quoq; illi competerent. Et quia solùm fingitur esse, ideo & proprietates, quæ illi tribuuntur sunt fictæ simpliciter, & ex fictione sequuntur. Sic de infinito actu (quod creditur impossibile) demōstrantur multa, quæ necessariò sequerentur, posito tali infinito, & ex natura talis infiniti: Verùm sicut natura infinita est ficta, ita & proprietates in fictione fundatæ non competunt verè subiecto, sed solùm conditionaliter, si subiectum esset verum; tunc enim & proprietates, illius essent veræ, vnde talis scientia solùm est ex suppositione.

De Negationibus possitnè esse scientia?

Duo autem quæri possunt. primò. An de negationibus possit esse scientia. Nam ex vna parte, negationes non sunt entia realia, de quibus solis diximus esse scienti-

scientiam. Ex altera parte multa demonstrantur in Philosophia de vacuo, de priuatione, & similibus negationibus: Aristot. etiam 1. Poster. comparat demonstrationem affirmatiuam, cum negatiua, & dicit illam esse præstantiorem istâ, concedens vtramq; esse veram demonstrationem. Distinguendum tamen est: Negationes enim sunt duplices: aliæ fundatæ in rebus, vt sunt priuationes, & aliæ negationes habentes fundamentum & causam in rebus; aliæ quæ nullum habent in re fundamentum. De illis igitur quæ habent fundamentum in re, potest esse vera demonstratio quia tales negationes sunt reales, ratione realis fundamenti: quo etiam modo dici possunt entia ratione fundaméti, licet ratione sui sint non entia. Habent enim causam sui veram nempe aliquam affirmationem, vt, quia homo est rationalis non est hinnibilis; licet enim negatio possit esse immediata causa alterius negationis, tamen resolui vltimò debet in aliquam affirmationem. Quia enim affirmatio est causa affirmationis ideo & negatio dicitur causa negationis. Verbi gratia: quia rationalitas est causa risibilitatis, ideo negatio rationalitatis, est causa negationis risibilitatis.

Negationes duplices: habentes fundamentum in rebus & non.

De negationibus habentibus fundamentum in re potest esse scientia.

De negationibus verò secundi generis non potest esse vera demonstratio quia tales negationes non existunt realiter, neque ratione sui neque ratione fundamenti. Solùm verò existunt per apprehensionem intellectus.

De negationibus non habẽtibus fundamentum in re non potest esse scientia.

Quare sicut de entibus rationis datur impropriè scientia, ita & de his negationibus datur impropriè scientia, in ordine ad aliquas proprietates quæ illis conueniunt ex suppositione quod apprehenduntur per modum entis, vt cùm intellectus apprehendit nihil esse nihil,

hil, vel non esse appetibile aut intelligibile, non esse substantiam, nec accidens. Dices istas negationes esse reales quia sunt negationes rerum. Respondeo: negationem esse realem, non ex eo solùm quod est negatio entis realis, sed ex eo præcipuè, quòd enti reali ex natura rei conueniat, & in eo ex natura rei fundetur; Hinc enim habet, quod ratione fundamenti realis realiter existat. licet in se sit nõ ens: Nam illæ aliæ negationes quæ non fundantur in re; æquè conueniunt entibus rationis, & fictis & impossibilibus, sicut entibus realib⁹ (nam Chimera est nihil reale, est non homo) quod autem enti rationis vel enti ficto conuenit, non potest dici esse reale; rei enim fictæ nihil reale conuenit: Ergo tales negationes non sunt reales.

Negatio quomodo sit realis.

Realitas rei scibilis in quonã consistat?

Secundò quæri potest. In quó nam consistat realitas rei scibilis? Respondeo, realitatem sumi ab existentia, vel per ordinem ad existentiam, vt illud sit dicíq; debeat reale quod vel actu existit, vel potest existere: Nam quod aliqui realitatem in non implicatione prædicatorum essentialium ponunt, si eam non implicationem intelligant ad existendum, nobiscum sentiunt: Si verò intelligant non implicationem prædicatorum essentialium inter se, abstrahendo ab existentia vera, ea non implicatio inuenitur etiam in negationibus, & entibus rationis. Nam nihil esse nihil, ens rationis esse ens rationis, non implicat contradictionem; neq; tamen ista sunt entia realia. Non igitur sufficit hæc non implicatio ad realitatem. Adhæc hircoceruum etsi implicet contradictionem esse ex hirco & ceruo compositum, tamen non implicat esse animal & substantiam; neq; tamen idcirco erit hircoceruus realiter animal & substantia. Vt aliquid igitur sit reale; opus est vel actu

existat,

existat, vel possit actu existere, idq; siue existat fundamentaliter seu ratione fundamenti, vt negationes; siue formaliter ratione sui, vt entia positiua.

QVÆSTIO VI.

An scientia solùm sit de necessariis.

NOn est dubium scientiam esse de necessariis; id enim & ex definitione scientiæ constat in qua requiritur, vt res cognoscatur quòd non contingat eam aliter se habere. Constat & ex doctrina Aristotelis manifesta, tum in toto libro primo Posteriorum vbi demonstrationem vult esse de necessariis, esseq; id proprium ipsius: tum in 6. Ethic. cap. 3. Vbi scibile docet esse necessarium, æternùm, generationi & corruptioni minimè subiectum. Et ratio est: Quia scientia non est quæcunq; cognitio rei sed perfecta, ad perfectam autem cognitionem requiritur, vt res cognoscatur non posse aliter se habere: Ergo scientia solùm est de necessariis, & quæ non possunt se aliter habere. *Scientia est de necessariis.*

Quod si obiicias de generabilibus & corruptibilibus potest esse scientia, nempe Physica, & tamen generabilia possunt se aliter habere. Nam & cùm generantur aliter se habent, quàm ante generationem, & cùm corrumpuntur, aliter se habent, quàm ante corruptionem. Respondeo: Generabilia quoad existentiam aliter se habent, quoad essentiam verò & prædicata essentiam consequentia semper se habent eodem modo, non quòd essentia ipsorum non extinguatur vna cum existentia, sed quòd cùm existunt, non possunt nisi *Generabilia quomodo aliter se habere dicuntur.*

cum tali essentia & talibus proprietatibus existere. Et hoc satis est, vt de illis scientia haberi possit: nam quâ contingentia sunt, de illis non habetur scientia, sed solùm quâ necessaria sunt, hoc est, quoad proprietates essentiam necessariò consequentes.

Obiicies secundò. De contingentibus posse haberi scientiam; Contingentia enim licet respectu suorum subiectorum sint contingentia, quia contingenter conueniunt suis subiectis; tamen respectu suæ essentiæ, & proprietatum, quæ ad essentiam consequũtur, sunt necessaria non contingentia; habent enim contingentia suam essentiam ex genere & differentia constantem, & proprietates ad illam consequentes: V. G. esse album est contingens homini; hoc tamẽ contingens esse contingens, & habere essentiam contingentem & proprietates essentiæ contingentis, est necessarium. Ergo de contingẽti hac ratione potest esse scientia. Respõdeo. De contingenti non quâ contingens est, sed quâ necessarium, posse esse scientiam, quia sic est ens necessarium, & habet causam necessariam suarum proprietatum, vt bene probat argumentum.

De Contingentibus qua ratione potest esse scientia.

Quod si instes: essentia contingens est contingens. Ergo non necessaria: Respondeo, esse contingentem respectu subiecti cui contingenter inest & respectu cuius contingentiam exercet, non verò esse contingens respectu proprietatum, quæ ad ens contingens necessariò consequuntur, sicut enim necessariò est contingens & essentiam contingentem habet: ita necessariò proprietates entis contingentis sibi vendicat.

Essentia cõtingens quomodo est contingens.

Ex quo infero. Quo sensu verum sit, de ente per accidens non dari scientiam. Nempe vt sumitur ens per accidens pro eo quod non est necessarium, sed contingens. Ens enim per accidens opponitur enti per se.

De Ente per accidens qua ratione non datur scientia.

Dupli-

Ens per se dupliciter sumitur.

Dupliciter autem dicitur ens per se. Primò quod per suam essentiam non per aliquod accidens est tale; & sic compositum ex substantia & accidente etiam si accidés illud sit necessarium, non est ens per se sed per accidens. Quo etiam sensu dicitur à Philosopho, ex duobus entibus in actu, non fieri ens per se. Secundò. Quod est necessariò tale, quia quidquid necessariò est tale seipso & ex natura suorum terminorum est tale, quod verò non est necessarium, per accidens est tale, quia contingenter; Accidens enim contingit adesse & abesse. Pari ergo ratione, per accidens dicitur dupliciter: Primò vt opponitur enti per essentiam suam tali; Secundò, vt opponitur enti necessario. Scientia igitur potest esse de ente per accidens primo modo, quia potest esse de complexo ex substantia & accidente dummodo illud accidens sit necessarium; Omnis enim scientia demonstrat proprietatem de suo subiecto: Solùm igitur non est de ente per accidens secundo modo, vt ens per accidens, idem est quod contingens & non necessarium.

Necessitas duplex: absoluta & ex suppositione.

Verùm cùm necessitas sit duplex, altera absoluta, altera ex suppositione: Absoluta est alia; qua res absolutè hoc est ex natura rei & non ex aliqua suppositione contingenti, non potest aliter se habere, vt hominem esse risibilem est necessarium absolutè, non potest enim esse vnqmam homo nisi risibilis, quia naturâ est risibilis: Ex suppositione verò est tunc, quando subiectum absolutè potest se aliter habere, tamen ex contingenti aliqua suppositione non potest. Dicitur autem suppositio contingens quæ subiecto est contingens absolutè; sic homini contingens est absolutè moueri, quia potest non moueri; supposito tamen quod currat necessariò mouetur. Quæ tamen suppositio cùm sit

contingens respectu subiecti (quia contingit Petrum currere) motus ex tali suppositione contingenti proueniens absolutè est contingens: quia sicut Petrus potest non currere, ita potest non moueri. Porrò omnis suppositio est contingens, quæ non est ex natura rei, seu cuius principium non est in natura rei, sed in aliquo extrinseco. Sic enim Aristoteles definit necessarium, quod est secundùm naturam, & cuius principium est in natura, non in nobis; contingens verò est id quod non est secundùm naturam, & cuius principium non est in re, sed in nobis ex 6. Ethic. Cap. 4. Verbi gratia, cursus principium non est in natura rei, sed in nobis; ex determinatione enim nostra libera, est quòd curramus, & ideo cursus est quid contingens.

Est igitur difficultas. An ad scientiam sufficiat necessitas ex suppositione. Hoc enim quidam recentiores affirmant. Quia duo sunt de essentia scientiæ, vt cognoscatur res per causam, & quod non contingat aliter habere; quod autem ex suppositione causæ scitur scitur per causam, & quod non possit aliter se habere. Ergo necessitas ex suppositione sufficit ad scientiam. Dices, solùm tunc esse scientiam ex suppositione, non scientiam simpliciter. Contra: quia ista scientia ex suppositione habet omnia essentialiter requisita ad scientiam. Ergo essentia scientiæ ita illi conuenit sicut & scientiæ simpliciter, solumq; differunt istæ duæ scientiæ sub eodem genere scientiæ, secundum maiorem & minorem perfectionem.

Ad scientia rationem nõ sufficit necessitas ex suppositione.

Verum sententia communis & Peripatetica est, nõ sufficere ad rationem scientiæ necessitatem ex suppositione, sed requiri necessitatem simpliciter, ita vt sine

ea

ea non sit essentialiter scientia. Probatur hoc primò authoritate Aristotelis qui tractans ex professo, 6. Ethic. cap. 3. & 4. quale debeat esse obiectum scibile, definit debere esse tale quod non possit aliter se habere & in hoc distinguit scientiam ab arte, quòd ars sit eorum quæ possunt aliter se habere, scientia non: atqui si de necessitate ex suppositione agamus etiam ars est de iis quæ ex suppositione non possunt aliter se habere; supposito enim quod scamnum est ad talem vsum, debet habere necessariò tales proprietates quæ ad talem finem sunt necessariæ. Solùm ergo in hoc relinquitur discrimen scientiæ & artis, quòd scientia est de iis quæ simpliciter non possunt se aliter habere: ars verò de illis quæ simpliciter possunt se aliter habere, licet ex suppositione finis aut vsus non possint. Neque valet quod dicunt quidam non esse artis, sed scientiæ illam necessitatem ex suppositione considerare; ars enim solùm considerat, quod hoc vel illo modo sit res facienda, absque respectu ad finem; id namque est expresè contra Aristotelem 1. Meta. 1. & 1. Rhet. cap. 1. vbi id esse proprium artis docet causam operis reddere, & in hoc distinguit artem ab experientia, vt supra disp. 2. q. 4. docuimus. *Aristotelis sententia.*

Deinde Aristoteles. 6. Ethicorum, capite quarto necessitatem scientiæ definit esse necessitatem secundùm naturam nempe cuius in natura, non in nobis est principium: at necessitas secundum naturam est necessitas absolutè & simpliciter; quod enim ex natura est tale, semper & vbique est tale; semper enim habet causam suæ necessitatis: necessitas verò ex suppositione non est secundùm naturam: quia suppositio contingens non est secundùm naturam, cùm non abin-

trinſeco, ſed ab extrinſeco oriatur: Ergo Ariſtoteles ad ſcientiam requiſiuit neceſſitatem ſimpliciter.

Tertiò Ariſtoteles 2. Metaph. tex. 3. ſcientiam docet eſſe veritatis contemplatricem, hoc eſt, rei ſecundùm ſuam naturam, non in ordine ad opus. Rationem autem reddit propter quam ſcientia rerum vt ad actionem referuntur, non ſit verè ſcientia: quia inquit etſi cauſa agibilium reddatur, tamen non redditur cauſa rei abſolutè, ſed tantùm ad aliquid, hoc eſt, reſpectu talis vel talis ſuppoſitionis, nec ſemper, ſed pro eo tempore, quo ſtat ſub illa ſuppoſitione. Vnde propter hanc cauſam Ariſtoteles requiſiuit ad ſcientiam, vt ſit gratia ſui, non gratia operis; nam ſi ſit aliqua gratia alterius, non poſſit habere neceſſitatem abſolutam, ſed tantùm ſecundùm quid, & ex ſuppoſitione talis vel talis finis, qui tamen ſimpliciter rei eſt contingens.

Ex quibus formatur tale argumentum. Id quo ſcientia eſſentialiter differt ab arte & habitibus practicis eſt de eſſentia ſcientiæ: at per neceſſitatem ſimpliciter differt tam ab arte quàm ab aliis habitibus practicis, nempe quia eſt cognitio obiecti neceſſarij ſimpliciter. Ergo neceſſitas ſimpliciter eſt de eſſentia ſcientiæ. Et ſanè Ariſtoteles nullam demonſtrationem agnouit quæ eſſet ſolùm neceſſaria ex ſuppoſitione.

Neque verè dici poteſt Ariſtotelem locis citatis loqui de ſcientia perfectiſſima, quomodo neque ars neque ſcientiæ morales ſunt veræ ſcientiæ, quia non ſunt perfectiſſimæ licet ſint veræ ſcientiæ ſuo modo. Id inquam dici non poteſt, quia Ariſtoteles loquitur de perfectione ſcientiæ eſſentiali, qua differt ab aliis habi-

habitibus & ita requirit necessitatem simpliciter vt sine ea dicat non posse stare essentiã scientiæ. Quod autem de perfectione essentiali loquatur patet. Primò: quia definiendo scientiam, & naturam eius inuestigando, id docet. Secundò, quia in hoc distinguit scientiam essentialiter ab aliis habitibus: Ergo hoc requirit tanquam quid essentiale.

Denique probat idem ratione: Scientia enim non est quæcunque cognitio rei, sed perfecta, quæ perfectio in duobus consistit: Primò vt sit per causam; secundò vt non contingat rem aliter habere. Iam verò si sciatur solùm ex suppositione causæ contingenti, non scietur perfectè per illam causam, quia illa causa, non est causa vt res sit absolutè, sed tantùm ex suppositione, si, & quando supponitur causa.

Neque etiam scietur perfectè quod non contingat aliter se habere, Cùm simpliciter verum sit posse rem aliter se habere; sicut enim potest non esse, illa causa, quæ supponitur esse contingens; ita & effectus ex illa secutus potest absolutè non conuenire subiecto. Solumque ex suppositione talis causæ, si, & quando illam contigerit adesse non potest non conuenire. Quare talis demonstratio ex suppositione Causæ vel medij contingentis, est simpliciter syllogismus contingens, & solùm secundùm quid ex suppositione contingenti necessarius quod repugnat demonstrationi.

Vnde tale conficitur argumentum. Demonstratio est syllogism⁹ simpliciter necessarius, & cõstat propositioni-

tionibus simpliciter necessariis, & infert conclusionem simpliciter necessariam, vt patet ex toto libro primo Posteriorum: in hoc siquidem differt (Aristotele teste) demonstratio ab aliis syllogismis 1. Poster. text. 16. quòd demonstratio sola sit ex necessariis, alij syllogismi non item; at procul dubio quoque alij syllogismi possunt esse ex necessariis ex suppositione, sola verò demonstratio est ex necessariis simpliciter. Cùm igitur necessitas ex suppositione non faciat propositiones simpliciter necessarias, sed simpliciter contingentes, non poterit etiam facere syllogismum demonstratiuum; in hoc enim syllogismo Omne currens mouetur. Petrus est currens, Ergo Petrus mouetur, tam Minor, quàm conclusio sunt propositiones contingentes simpliciter, & solùm secundùm quid ex suppositione medij necessariæ. Conclusio enim sequitur Minorem tanquam debiliorem partem, quoad cõtingentiam.

Quare ad fundamentum primæ sententiæ. Respondeo. Id quod scitur ex suppositione contingenti, non scitur tanquam simpliciter necessarium, sed potius tanquam non necessarium simpliciter & contingens simpliciter. De essentia autem scientiæ est vt per eam sciatur res tanquam necessaria simpliciter. ita vt repugnet Demonstrationi, conclusionem esse simpliciter contingentem & simpliciter non necessariam vt supra in disput. 2. docuimus q. 5. Quod ex eo etiã ostenditur; Omnis enim syllogismus infert conclusionem necessariam ex suppositione præmissarum & medij in præmissis contenti, vt patet ex definitione syllogismi, non tamen propterea generat scientiam nec est demonstratiuus, quia nimirum non infert conclusionem necessariam simpliciter, nec ex præ-

missis

missis necessariis simpliciter; hoc enim proprium est solius demonstrationis secundùm Aristotelem.

Ad Confirmationem. Respondeo: Scientiæ ex suppositione deest necessitas simpliciter quæ est perfectio essentialis scientiæ. Nam in aliis quoque syllogismis infertur conclusio necessaria ex suppositione, in sola verò demonstratione infertur necessaria simpliciter: & idcircò sola demonstratio facit scire. Quod si instes, non satis esse ad demonstrationem, vt inferat conclusionem necessariam, sed etiam vt inferat per causam, quod deest aliis syllogismis non demonstratiuis; Contrà: non ad omnem demonstrationem requiritur causa; potest enim esse demonstratio per effectum à posteriori; aut per aliud medium necessarium simpliciter ex natura rei. Deinde si ad demõstrationem sufficit medium necessarium ex suppositione contingenti, tale medium inuenitur in aliis syllogismis non demonstratiuis, qui etiam ex suppositione Præmissarum, inferunt necessariò conclusionem & sic omnes syllogismi essent demonstrationes contra Aristotelem & rationem, vt suprà dictum est.

Secunda difficultas est. An ad scientiam sufficiat necessitas complexa conclusionis, an verò requiratur etiam necessitas incomplexa terminorum, subiecti nimirum vel prædicati conclusionis. Quidam enim recentiores primum requirunt non secundum: quia inquiunt prima constituit demonstrationem & scientiam; demonstratio enim est necessaria, quia propositionibus constat necessariis: posterior verò nec est necessaria ad demonstrationem (quia prior sufficit) nec est possibilis, quia termini secundùm se & existentiam suam sunt contingentes; possunt enim *Quæstio.*

simpliciter esse & non esse, quia dependent à Deo, qui est causa libera, & sicut ante creationem non fuerunt, ita possunt annihilari & non esse.

Ad scientiam requiritur necessitas etiam incôplexa subiecti de quo est scientia.

Dicendum tamen est. Ad scientiam requiri necessitatem etiam incomplexam subiecti de quo est scientia. Explico: Necessitas subiecti potest duplex distingui; altera quoad essentiam. Illa dicuntur necessaria quoad essentiam, quæ habent essentiam ex natura rei, non ex fictione aut arbitrio nostro. Ita enim 6. Ethicorum cap. 4. id explicuit Aristoteles. Sic artificialia omnia agibilia & factibilia, quia habent essentiam fictam & dependentem à nobis, eiusque principium solum est in nobis non in natura rei; idcirco nullam habent ex se necessitatem quoad essentiam, sed sunt simpliciter contingentia: res verò Physicæ habent essentiam non ex fictione aut arbitrio nostro, sed ex natura rei, idcirco sunt entia necessaria quoad essentiam; homo enim non potest esse nisi cum tali essentia, & cum talibus essentiæ proprietatibus; Scamnum verò potest esse varium & multiplex in essentia, tam quoad formam, quàm materiam, prout varium fuerit ingenium artificis.

Quod verò attinet ad existentiam, hæc simpliciter quidem est contingens, vt probat prior sententia; in hoc tamen est necessaria, quandocunque existit res illa; necessarium est talis existat, hoc est, tali essentia & proprietatibus. Ad scientiam igitur non requiritur existentia subiecti absolutè, sed solùm vt cùm existit necessariò cum tali essentia existat.

His igitur suppositis; Dico requiri ad scientiam neces-

necessitatem incomplexam subiecti: Primò quia secundùm Aristotelem requiritur necessitas secundùm naturam: quod autem secundùm naturam est tale, semper & vbique est tale: Cùm ergo subiectum de quo est scientia, sit ens secundùm naturam, sequitur quod habeat necessitatem incomplexam.

Requiri ad scientiam necessitatem incomplexam.

Secundò. Quia non potest in demonstratione esse necessitas cōplexa, sine necessitate incōplexa; Cùm .n. essentia subiecti in demonstratione sit causa passionis & assumatur vt medium ad demonstrationē, si hæc essentia, subiecto cōueniet contingenter, hoc est, non secundùm naturā, sed ex fictione aut voluntate nostra, fiet vt minor præmissa, in qua essentia prædicat de subiecto, nō sit necessaria simpliciter, sed ex suppositione, vnde etiā & conclusio infertur solùm necessaria ex suppositione. Et sic periret necessitas simpliciter in demonstratione sine necessitate incomplexa subiecti.

At dices; tam necessarium est scamnum esse scamnum, sicut hominem esse hominē: Ergo & essentia scamni æquè necessariò competit scāno, sicut essentia hominis homini. Respondeo si solùm de veritate agamus, æquè est verum vtrumque, quia vtraque propositio est identica, & vnum non potest dici magis idem sibi, quàm alterum sibi; identitas enim consistit in indiuisibili, & aut est tota simul, aut non est simpliciter: at si de necessitate agamus: magis necessariū est hominem esse hominē, quàm scamnū esse scamnū quia illud est necessariū secundùm naturā & simpliciter, hoc verò non est necessariū secundùm naturā (cùm sit ex voluntate artificis non solùm quòd sit, sed etiam quod tale sit) solumque ex suppositione est necessarium; supposito enim quòd scamnum est necessariò est, id quod est.

At inquies: Etiam essentiæ rerum creatarum sunt effectæ per ideas diuinas. Ergo æquè sunt contingentes, sicut essentiæ rerum artificialium. Nam res creatæ verè dici possunt opera artis diuinæ.

Respondeo. Concedo essentias rerum creatarum effici per ideas, & scientiam Diuinam per modum artis. Sicut enim in artifice ars & idea est ratio efficiẽdi opera artis: ita idea & scientia Diuina est ratio efficiendi naturas rerum. Est tamen discrimen inter Artem Diuinā & eam quæ est in nobis. Nam in Deo ars est de iis quæ sunt secundùm naturam, & ideò de necessariis non de contingentibus. neq; enim Ideæ diuinæ sunt ad libitū, sed ex naturali participabilitate diuinæ essentiæ, quæ per intellectum diuinum dum cognoscitur, ideę rerum existunt in Deo; Ars verò in nobis non est de iis quæ fiūt secundùm naturam, sed ex arbitrio & ex inuentione nostra. Vnde & ideæ factibilium à nobis formantur ad libitum, ita vt artificialium omniū principium sit tantùm in nobis nō in natura, & ideò ars nostra secundùm Arist. 6. Eth. c. 4. non est de necessariis, sed de contingẽtibus, quia non est de iis quæ secundùm naturam, sed de iis tantùm quæ secundū inuentionē nostram fiunt. Nā etsi ars versetur aliquando circa ea quæ sunt secundùm naturam, vt patet in agricultura quæ circa fruges producendas versatur, & in Medicina circa sanitatem, quæ res naturalis est: ista tamen eatenus ad artem pertinent, quatenus fiunt modis quibusdā ab arte excogitatis, seu modo artificiali applicando causas naturales ad suos effectus. Vnde apparet naturas rerum, etiam si fiant ab arte Diuina non esse eo modo contingentes, quo res artificiales sunt contingentes.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

An de agibilibus & factibilibus à nobis posſit esse ſcientia.

PRima ſententia affirmat: quia agibilia & factibilia habent cauſam propter quam ſunt & ab ea habent etiam neceſſitatem eſſendi: hæc auté duo ſufficiunt ad rationem ſcientiæ, vt patet ex eius definitione. Et licet in particulari accepta, ſint contingentia, in vniuerſali tamen ſunt neceſſaria. Nam etſi hanc domum, vel hanc operationem fieri iſto vel illo modo, ſit contingens; tamen in vniuerſali domum tali vel tali modo, propter talem & talem finem fieri debere eſt neceſſarium. Dicunt igitur iſti, agibile eſſe ſcibile, quia habet cauſas neceſſarias ſuarum proprietatum propter quas eſt hoc vel illo modo agibile. Nam etiam eſſentia rei agibilis, neceſſariò conuenit rei agibili (vnum enim quodq; neceſſariò eſt id quod eſt, ita vt impoſſibile ſit & implicans contradictionem, non eſſe id quod eſt; eſſet enim & non eſſet) poſita autem eſſentia, ſequuntur neceſſariò proprietates ex illa fluentes; vna quæq; enim eſſentia habet ſuas proprietates, quæ ipſam conſequuntur: Ergo cùm res agibiles & factibiles habeant ſuam eſſentiam quæ definitione explicatur, & proprietates eſſentiam conſequentes, habent vnde ſint ſcibiles & demonſtrabiles; ad ſcientiam enim ſufficit eſſentia, quæ ſit cauſa ſuarum paſſionum.

Hanc ſententiam ſequuntur pleriq; recentiores, & ex ea deducũt. Primò Logicam eſſe ſcientiam: nam etſi verſetur circa operationes intellectus dirigendas; tamẽ has ipſas notitias, quibus dirigit, ſeu regulas ſuas, demõſtrat per cauſam, & ex conſequenti eſt ſcientia.

Secundò. Scientiam moralem, vt demonstrat per causam proprietates rerum moralium, id est, sub actionem voluntatis cadentium, esse verè scientiam, vt verò tali notitia, per causam demonstrata vtitur ad dirigendas actiones voluntatis, esse prudentiam.

Tertiò. Omnes artes, & vniuersè omnes habitus practicos, vt demonstrant per causam proprietates de suis obiectis, esse verè & propriè sciētias, dici verò artes quatenus illam scientiam adhibent ad aliqua opera efficienda.

De agibilibus & factibilibus non potest esse vera scientia.

Secunda sententia est Peripatetica, de agibilibus & factibilibus, hoc est de iis quæ sub actionem & factionem cadunt, non esse verè & propriè scientiam. Hanc sententiam docet expresse Aristoteles 6. Ethic. cap. 3. & 4. vbi docet scibile esse necessarium, agibile autem & factibile contingens, atq; de necessariis esse scientiam, de agibilibus verò & factibilibus non esse scientiam, sed vel artem vel alios habitus practicos.

Respondent aduersarii; rem esse agibilem, esse contingens, contingit enim rem agi, vel non agi; at verò rem agibilem habere proprietates tales in agibilitate fundatas, est necessarium; supposito enim, quod aliquid agendum est propter aliquem finem, necessarium est tales vel tales proprietates habere, illi fini conuenientes. Aiunt ergo Aristotelem primo modo dicere agibilia esse contingentia, secundo verò modo non negare esse necessaria, & posse propriè ad scientiam pertinere.

Sed contra: non fuit ignarus Aristoteles huius distinctionis, neq; tamen voluit agibilia tam secundùm se, quàm

quàm secundùm suas proprietates & causas, ad scientias sed ad alios habitus à scientia distinctos pertinere, ita vt demonstrare proprietates rerum contingentium per suas causas, noluerit ad scientiam spectare, sed ad artem, vel ad alios habitus à scientia distinctos. Patet id ex cap. 1. primi Metaph. & cap. 1. primi Rethor. in quibus locis docet artis proprium esse causam operis cognoscere, & sine hoc artem non esse artem sed experientiam. Cùm igitur velit Aristoteles ad rationem essentialem artis spectare, causam operis reddere, idq; esse propriũ officium artis, consequens est, artes in hoc non esse scientias, neq; demonstrare operis proprietates per causam, esse actum scientiæ, sed actum artis: quod etiam suprà in Disp. secunda docuimus.

Deinde & si Aristotelem non lateret proprietates agibiles necessariò conuenire agibilibus, quia tamen hæc necessitas fundatur in essentia contingenti, non necessaria, idcirco noluit eam pertinere ad scientiam; scientia enim est necessariorum simpliciter, quæ nimirum secundùm naturam sunt necessaria, quæ verò essentiam habent contingentem, non sunt secundùm naturam, quia non in se sed in nobis habent principium. Vnde quæcunq; proprietates conueniunt ob essentiam contingentem, simpliciter sunt contingentes, quia fundantur in esse contingenti, & solùm ex suppositione illius essentiæ contingentis, sunt necessariæ.

Quocirca ex hac doctrina Aristotelis, duo habentur argumenta. Alterum est: Nullus habitus actiuus & factiuus est scientia, sed de agibilibus est habitus actiuus, de factibilibus factiuus: Ergo de agibilibus & factibilibus non est scientia.

Alte-

Alterum est: de contingentibus non est scientia: agibilia & factibilia, simpliciter sunt contingentia; quia in nobis habent principium, & non sunt talia secundùm naturam, quod Aristoteles requirit ad necessitatẽ simpliciter scibilis, Ergo de agibilibus & factibilibus secundùm Aristotelem non est scientia. Quare & illæ proprietates quæ de agibilibus demonstrantur per causam, sunt solùm nessariæ ex suppositione essentiæ contingẽtis. Vnde simpliciter sunt contingentes, quia in fundamento contingenti fundantur.

Eandem sententiam docet Aristoteles in 2. Metap. text. 13. vbi ex eo probat Philosophiam esse debere cõtemplatiuam non practicam, quia (inquit) Practici cõsiderant quidem causam, sed ad aliquid non per se; & pro nunc tantùm non verò pro semper. Ergo Aristoteles illam demonstrationem per causas, quæ est in rebus practicis, existimauit esse insufficientem ad rationem scientiæ; si enim esset sufficiens ad rationem scientiæ, esset ex consequenti ad rationem Philosophiæ. Ratio etiam quam affert Aristoteles idem ostendit, cùm ad scientiam necessarium sit demonstrare per causam, per se, & semper, quod non est in Practicis: vt supra deductum est Disp. 2. q. 5.

Ratio Arist.

Ratio à priori.

Accedit & alia ratio à priori huius rei; scientia enim est de rebus necessariis simpliciter: at res agibiles & factibiles non sunt necessariæ simpliciter, sed simpliciter contingentes, & solùm ex suppositione necessariæ. Ergò de illis non est scientia. Maior est certa in doctrina Aristotelis & probata est in quæstione præcedenti: tum quia necessitas ex suppositione, est in omni syllogismo, in quo conclusio sequitur necessariò ex suppositione medii: Ergo aut omnis syllogismus generat scientiam, aut

aut si sufficit non sufficit necessitas ex suppositione: tum quia necessitas requisita ad scientiam est necessitas ex natura rei, vt docet Aristoteles 6. Ethic. cap. 4 at quæ sunt ex natura rei sunt necessaria simpliliter quia omni & semper conueniunt: Ergo ad scientiam requiritur necessitas simpliciter.

Minor verò probatur: Quia agibilia non sunt agibilia ex natura rei, sed ex nobis; illa enim à nobis aguntur, quæ pendent à nobis, & in nobis tantùm habent principium: atqui talia sunt simpliciter contingentia, & solùm ex suppositione quod sunt, necessaria sunt: Ergo agibilia sunt simpliciter in contingentia.

Dices, sufficere ad scientiam necessitatem complexam. Respondeo, si necessitas complexa sit ex natura rei sufficit ad sciētiam: quia fundatur in natura subiecti, quod secundum naturam suam est necessarium. Vnde & passio illi ex natura rei conuenit & causa passionis: at si necessitas complexa non sit ex natura rei, nec fundetur in essentia subiecti, quod secundùm se sit tale non ex nobis, talis necessitas erit solùm ex suppositione, non simpliciter.

Necessitas cōplexa qualisnā sufficiat ad scientiam?

Pro quo noto subiectum esse fundamentum tam causæ quàm passionis; continet enim in se causam, propter quam illi passio competit. Vnde etiam est fundamentum totius necessitatis quæ est in demonstratione: Nam quia continet in sua essentia causam necessariam passionis, fit vt & causa necessariò coniungatur cum passione in Maiori, & cum subiecto in Minori; Vnde ex consequenti in conclusione subiectum quoq; coniungatur necessariò cum passione, vt patet in hac demonstratione: Omne rationale est risibile, omnis

Subiectum est fundamentum tam causæ quā passionis.

homo est rationalis: Ergo omnis homo est risibilis. Tota igitur necessitas demonstrationis incumbit necessitati subiecti incomplexæ; si enim subiectum sit res verè necessaria, non tam quoad existentiam, quàm quoad essentiam, fundabit necessitatem totius demonstrationis. Quod autē subiectum dici debeat necessarium quoad essentiam, docuit Aristoteles 6. Ethicor. cap. 4. Quod enim secundùm naturam est tale non ex nobis, & in natura rei non in nobis habet principium, est ens natura sua necessarium: Quod verò non habet essentiam ex natura rei, sed ex nobis, habet essentiam contingentem; Talia verò sunt omnia agibilia quatenus agibilia sunt quia non sunt ex natura rei, sed à nobis aguntur, & ideo contingenter sunt agibilia; quare omnes proprietates hanc agibilitatem consequentes sunt simpliciter contingentes, quia fundantur in re contingenti, siue immediatè, siue mediatè.

Dices. Passiones contingenter competere illi rei agibili materialiter acceptæ, quatenus verò agibilis est formaliter, competere necessariò. Respondeo. verum id esse, sed quia ipsa agibilitas competit contingenter rei agibili, idcirco & ipsius proprietates (quæ mediante illa competunt) erunt contingentes simpliciter rei agibili.

Deinde ipsa agibilitas est simpliciter in sua essentia contingens, quia non ex natura rei sed ex nobis est talis. Vnde duplex contingentia est in obiecto practico: altera respectu obiecti materialis (agibilitas enim contingit per accidens rei agibili) altera essentialis, quia est essentia non ex natura rei sed ex nobis procedens. Quia igitur omnes proprietates agibilium fundātur in essen-

tia rei

tia rei agibilis contingenti siue immediatè siue mediatè, ideo non possunt dici simpliciter necessariæ, cùm sint in debili fundamento fundatæ, & sequantur conditionem & debilitatem sui fundamenti. Quod explicari potest à simili, exemplo entis rationis, quod & si habeat essentiam cum proprietatibus & causis necessariis, quia tamen hæc necessitas fundatur in essentia ficta & contingenti, idcirco de ente rationis non datur vera scientia. Pari ergò ratione necessitas proprietatum rerum practicarum quia fundatur in essentia contingenti, non potest fundare veram scientiam.

Notandum tamen est posse in scientiis practicis aliqua demonstrari ex natura rei, & per veram demonstrationem, vt de virtute possunt demonstrari eius proprietates per eius essentiam; verùm tales demonstrationes sunt Physicæ non morales; Virtus enim est qualitas Physica, & quatenus proprietates eius Physicæ demonstrantur de ea per eius essentiam tales demonstrationes sunt Physicę & à Physica mutuantur ad res morales magis explicandas. Solùm ergò morales proprietates virtutis demonstrare spectat ad scientiam moralem, considerando virtutem non vt res Physica est, sed vt secundùm rectam rationem à nobis fieri potest. *In scientiis practicis possunt aliqua demonstrari ex natura rei.*

Ex quibus infero. Primò; omnem demonstrationem propriè practicam esse simpliciter contingentem, & solùm secundùm quid necessariam. Dixi propriè practicam ad distinguendas alias demonstrationes, quæ ex aliis scientiis assumuntur ad illustrandas res practicas. Ratio ergò est: Quia in omni demonstratione propriè practica, caussa passionis per accidens conuenit subiecto. Vnde maior erit contingens simpliciter; vt si dicam: *Demonstratio propriè practica est simpliciter contingens.*

quod est ad habitandum institutum, debet esse tale: domus est ad habitandum instituta, ergò debet esse talis. Minor est contingens simpliciter, & nō nisi ex suppositione necessaria: Nam & si illa sit domus definitio, tamen solæ definitiones ex natura rei competentes definitis, sunt necessariæ simpliciter; quæ verò competunt non ex natura rei sed ex nobis, eæ solùm ex suppositione sunt necessariæ, quia supposito quòd scamnum est ita constitutum à nobis, habet necessariò hanc definitionem: simpliciter tamen quia ex natura rei illi non competit, est ei contingens secundùm naturam suam considerato; vt enim supra docuimus ex Aristotele, necessitas simpliciter, est necessitas secundùm naturam; quare quod non est necessarium secundum naturam, est contingens.

Scientia practica non est verè & propriè scientia.

Infero secundò. Nullam scientiam Practicam esse verè & propriè scientiam; quia est de rebus contingentibus simpliciter & solùm ex suppositione causæ contingentis necessariis: quare nec scientia moralis, nec ars vlla potest habere rationem veræ scientiæ. Quocirca quòd quidam docuerunt eundem habitum esse artem & scientiam, artem vt efficit, scientiam vt demonstrat efficiendum vel efficiendi proprietates id satis suprà Disputatione secunda refutauimus; illa enim demonstratio, secundùm doctrinam Aristotelis, non est scientiæ sed artis, cùm artis illud officium proprium sit, demonstrare causam factibilium, sicut scientiæ proprium est demonstrare causam rerum quæ sunt secundùm naturam tales. Accedit quòd demonstrationes illæ factibilium, sunt simpliciter contingentes, & secundùm quid necessariæ, quod non sufficit ad rationem scientiæ.

Infero

Infero tertiò. Solas ſcientias ſpeculatiuas eſſe propriè ſcientias, quia ſolæ verſantur circa obiectum neceſſarium ſeu quod eſt tale ſecundùm naturam. *Scientia ſpeculatiua tantùm ſunt propriè ſcientia.*

Ex dictis patet ad fundamentum primæ ſententiæ. Nam agibilia neque habent cauſam per ſe & neceſſariò conuenientem ſubiecto, neque ipſa ſunt obiecta neceſſaria ſimpliciter, tam quoad eſſentiam, quàm quoad proprietates, quia nec eſſentiam habent ex natura rei, ſed ex nobis, & per conſequens nec proprietates fundatas in natura rei, ſed in eſſentia ſimpliciter contingenti, & ſolùm ex ſuppoſitione neceſſaria, non igitur habent omnia requiſita eſſentialiter ad ſcientiam.

QVÆSTIO VIII.

An ſcientia ſolùm ſit de vniuerſalibus.

SEnſus quæſtionis eſt. An requiratur ad rationem ſcientiæ vt proprietates demonſtrentur de ſubiecto vniuerſaliter accepto, an verò ſatis ſit ſi demonſtrentur de ſubiecto particulariter accepto. Ratio dubitandi eſt: Is enim qui ſcit Petrum eſſe riſibilem quia eſt rationalis, habet veram demonſtrationem; quia ſcit per cauſam, & quod impoſſibile ſit aliter ſe habere: Vnde & Ariſtoteles 1. Poſter. tex. 39. agnoſcit demonſtrationem particularem, ſed non æquè perfectam ac vniuerſalem. Ex altera verò parte, qui ſcit eſſe Petrum riſibilem, neſcit ſecundum quod ipſum; non enim ſecundùm quod Petrus, ſed ſecundùm quòd rationalis eſt riſibilis. vt igitur ſciatur ſecundùm quid Petrus ſit riſibi-

 lis,

lis, debet sciri in vniuersali, omnem hominem esse risibilem; virtute autem demonstrationis vniuersalis, scitur postea conclusio particularis, per quandam applicationem vniuersalis ad particulare. Dices id requiri ad perfectionem tantùm accidentalem scientiæ sine qua potest esse scientia. Contrà: sicut requiritur ad perfectionem essentialem scientiæ vt sit per propriam causam, ita vt sit de primo & proprio subiecto Passionis; nisi enim sciatur proprium subiectum passionis non scietur passio.

Scientia est solùm de vniuersalibus.

Dicendum est, scientiam esse solùm de vniuersalibus. Ita Aristoteles passim præsertim. 1. Poster. tex. 11. & sequentibus. Idem docet tex. 21. Eum qui nescit vniuersaliter aliquid, non habere scientiam, quia scit per accidens, non per se, nec secundùm quod ipsum; non enim illi particulari quatenus particulare est, conuenit proprietas. quia etsi non esset illud particulare, sed aliud, conueniret. Ex quo colligitur ratio propter quam de subiecto vniuersali debeat esse scientia. Quia scientia requirit vt sit de proprio & primo subiecto passionis; alioqui nec passio perfectè cognoscetur nisi respectu sui primi subiecti, nec causa passionis, nisi cognoscatur esse causa respectu eius subiecti, cui primò, & per se conuenit; si enim sit scientia respectu non primi subiecti, eo ipso erit scientia per accidens, quia non primo subiecto, competit per accidens, vt de eo demonstratur talis passio, quia nimirum non ratione sui, sed ratione primi subiecti, sub quo continetur, illi competit. Cùm igitur vniuersale sit primum & proprium subiectum passionis, particulare autem, nec primum sit, nec proprium, sequitur scientiam debere esse non de particulari, sed de vniuersali.

Porrò

Porrò id intelligendum est, non solùm de vniuersali vt opponitur singulari, sed etiam vt opponitur minus vniuersali; eadem enim ratio vtrumque probat. Nam proprietates quæ primò conueniunt generi si particulariter demonstrentur de specie, non erit scientia perfecta, quia non de primo suo nec vniuersali subiecto demonstrantur; & species est subiectum per accidens talis passionis, quia non sub ratione specifica, sed sub ratione generica.

Præterea id intelligendum est, de illis proprietatibus, quæ habent subiectum aliquod vniuersale, cui primò, & per se insunt, & ratione illius insunt singularibus; tunc enim non sciuntur perfectè nisi cognoscantur in ordine ad subiectum vniuersale: at si subiectum cui proprietas inest, non sit vniuersale, nec possit multiplicari in singularibus quale subiectum est Deus, respectu suarum proprietatum, tunc de tali singulari potest esse scientia: quia tali subiecto primò & per se conueniunt proprietates, eo planè modo quo conueniunt subiecto vniuersali. Quocirca propositiones de tali subiecto singulari æquiualent vniuersalibus; quia sicut proprietates subiecti vniuersalis cōueniunt adæquatè subiecto vniuersali ita proprietates talis subiecti singularis conueniunt illi adæquatè, primò, & per se.

Scientia de naturis existentibus in vno solo indiuiduo quomodo haberi debet?

Quod si quæras? An idem dicendum sit de aliis naturis existentibus in vno solo indiuiduo, vt de sole & de luna. Respondeo, talibus naturis non repugnare multiplicari in indiuiduis: quare demonstrationes quæ de Sole & Luna fiunt non debent fieri de hoc Sole & hac Luna, sed absolutè de Sole & Luna in communi.

Quod

Scientia vt sit de vniuersali, ad perfectionē scientia, an ad essentiam pertineat?

Quod si quæras? An hæc conditio scientiæ vt sit de vniuersali, requiratur solùm ad maiorem perfectionem scientiæ, an verò ad essentiam; videtur enim non requiri ad essentiam. Primò: quia id solùm requiritur ad essentiam scientiæ, quod eius definitione continetur; definitio .n. explicat totam rei essentiam: atqui definitio scientiæ non continet, nisi vt sit per causam, & quod non possit aliter res habere. Ergo. Secundò: quia sine hac conditione est vera scientia & demonstratio, quia per causam necessariam. Vnde & Aristoteles particulares demonstrationes vocat demonstrationes, sed minus perfectas.

At ex altera parte videtur hæc conditio in ipsa definitione implicitè contineri; Cùm enim dicitur scientia cognitio rei per causam, non intelligitur de causa imperfectè cognita, sed ita cognita, vt natura eius postulat: postulat autem natura causæ vt cognoscatur respectu sui primi & proprij subiecti, quia respectu illius primò suam causalitatem exercet, & ratione illius, per accidens in aliis: quatenus ea primum subiectum causæ & passionis participāt. Nisi ergò quis cognoscat causam respectu sui primi subiecti, nō cognoscet vim causę; Causa siquidem per se respectu primi vim & causalitatem suam exercet & eo mediante extendit se ad alia.

Deinde quod dicitur, sine hac conditione veram demonstrationem fore, distinguendum est. Nam demonstratio particularis si supponat demonstrationem vniuersalem, & virtute ipsius concludat, erit vera demonstratio, & vera scientia, quia virtutem vniuersalis habet sibi applicatam: Si verò demonstratio particularis, non supponat vniuersalem, non erit vera demonstratio & scientia, sed erit quid imperfectum sub genere de-

re demonstrationis, cùm careat altera parte essentiali, ad demonstrationem & scientiam requisita; Causa enim debet cognosci nō solùm in ordine ad passionem, sed etiam in ordine ad subiectum; quia afficiendo subiectum, est causa in illo passionis: Vnde sicut causa duplicem quasi causalitatem habet, tam respectu subiecti, quod constituit, quàm respectu passionis, quam efficit: ita duæ sunt quasi partes essentiales scientiæ: altera cognitio causæ respectu passionis, quæ habetur in maiori propositione; altera cognitio causæ respectu sui subiecti, quod primò constit it in ordine ad talem passionem, quæ habetur in Minori. Cùm igitur hæc secunda pars desit in demonstratione particulari, consequens est, non esse perfectam essentialiter demonstrationem, sed solùm habere vnam quasi partem essentialem.

Exemplum esse potest in anima rationali sine corpore, quæ est quidem præcipua pars essentiæ hominis, non tamen est essentialiter homo, quod ad hominis essentiam constituendam altera quoque pars id est corpus pertinet. Pari ratione demonstratio particularis ab vniuersali seiuncta, continet in se solùm vnam partem demonstrationis & scientiæ, quia continet cognitionem causæ respectu passionis; Caret verò altera parte essentiali scientiæ quæ est cognitio causæ respectu primi subiecti; cùm (vt dictum est) causa non sit causa passionis nisi afficiendo subiectum; neque enim in abstracto est causa passionis, quasi per se existentis, sed existentis in subiecto, ac proinde in ordine ad subiectum. Et sic patet scientiam de subiecto particulari, esse scientiam essentialiter imperfectam, atque adeo ad

essentiam ipsam scientiæ requiri, vt sit de subiecto vniuersali, vnde & Aristoteles 1. Poster. tex. 21. scientiam quę non est rei vniuersalis, absolutè negat esse scientiam simpliciter, sed solùm secundùm accidens, quia in parte nempe in hoc, & nunc, non verò in omni & semper est scientia.

QVÆSTIO IX.

An de corruptibilibus possit haberi scientia?

NEgat Aristoteles 1. Poster. tex. 21. quia cùm principia ex quibus fit scientia sint perpetua & immutabilia, etiam scientiam ipsam oportet esse perpetuam, quare non corruptibilium neque Caducorum. Porrò idcirco ait esse incorruptibilium, quia vniuersalium; singularia enim corrumpuntur & generantur, vniuersalia autem non corrumpuntur. Quod ita explico. Corruptio singularium attenditur secundùm existentiam in mundo quam cùm amittunt tota quoque essentia singularis corrumpitur; Corruptio verò naturæ vniuersalis abstractæ, & obiectiuè existentis in intellectu, non attenditur secundùm existentiam (ab ea enim abstrahitur natura vniuersalis) sed secundùm mutationem prædicatorum essentialium, & ex essentiis consequentium, quam quia nunquam inuenit intellectus in naturis abstractis, idcirco naturæ abstractæ sunt hoc sensu perpetuæ, quia in solo esse obiectiuo nullam mutationem prædicatorum essentialium, & ex essentia consequentium patiuntur, ita vt ne-

vt negari possint. Cuius immutabilitatis radix est, non aliqua realitas extra intellectum existens (cùm eadẽ immutabilitas sit in entibus rationis & fictis obiectiuè conceptis, imò & in negationibus, & in nihilo, vt supra dictum est, quibus tamen nulla subest realitas vera) sed totum fundamentum eius immutabilitatis est quod vnum contineatur in conceptu alterius, vnde concepto vno necesse est aliud quoque concipi.

Idem verò Aristoteles in 4. Metaphys. textu 22. contra Heraclitum & alios tollentes rerum essentias ex continuo fluxu & instabilitate rerum, docet de corruptibilibus dari scientiam. Docet enim res corruptibiles, non omninò mutari: solùm enim (inquit) mutantur secundùm quantitatem non qualitatem: per quantitatem intelligendò materiam, per qualitatem formam, vt benè exponunt interpretes. In qua re Philosophus solùm refellit modum Heracliti, qui corruptionem & mutationem rerum colligebat ex accretione continua & diminutione viuentium: Dicit igitur talèm mutationem (esto quòd in omnibus rebus cernatur) non obstare scientiæ: quia est solùm in accessu & recessu materiæ, re tamen formaliter eadem manente; idem enim formaliter viuens est quantumuis crescat & decrescat in corpore, & eandem essentiam, ac essentiæ proprietates retinet.

Secundùm igitur doctrinam Aristotelis dicendum est de corruptibilibus in singulari, vt hìc & nunc existunt, non posse dari scientiam, quia hìc & nunc exi- *Dẽ corruptibilibus in singulari secundùm doctrinã*

 exi-

Aristotelis non potest dari scientia. existentia non est perpetua, scientia autẽ est de perpetuis, & iis quæ non possunt aliter se habere. Nam si dicas prædicata rerum existentium tam essentialia, quàm essentiam singularem consequentia, esse necessaria; est enim necessarium Petrum esse animal rationale & risibile; respondendum est, prædicata hæc vt in singularibus existunt, & quidem singulari modo, inuoluere existentiam singularem quæ sicut est contingens simpliciter, ita & prædicata singularia, tam essentialia, quàm essentiam consequentia sunt contingentia simpliciter, & mutabilia quoad existentiam illam singularem.

De corruptibilibus verò in vniuersali acceptis potest esse scientia. Vt enim in vniuersali concipiuntur ab intellectu, abstrahunt ab existentia singulari secundùm quam realiter corrumpi possunt; in intellectu verò non est alius modus corruptionis nisi per negationem, quam tamen excludit propria ratio terminorum essentialium, quæ talis est vt ex vno conceptu, alius sequatur necessariò, vel per modum essentiæ vel per modum consequentis essentiam.

Quomodo scibile sit incorruptibile. Deinde etsi res in singulari corrumpantur, & non semper existant; tamen quandocunque existunt, semper sibi similes existunt, retinentque eandem essentiam & proprietates; semper enim homo cùm existit, est rationalis & risibilis, & in hoc immutabilitatem quandam habet, ratione cuius fundari possunt in intellectu propositiones sempiternæ veritatis:

Dices

Dices hac ratione ſcientia eſſet ſolùm de conceptibus non de rebus; quia vniuerſalia ſunt obiectiuè in intellectu nullo ſingulari in rerum natura exiſtente.

Reſpondeo ſcientiam, cùm ſit formaliter in intellectu, eſſe de rebus exiſtentibus obiectiuè in intellectu; vbi enim eſt ſcientia, ibi debet habere ſuum obiectum immediatum, nam nec eſſe nec intelligi poteſt ſine obiecto. Vnde obiectum ſcientiæ in intellectu, eſt idem realiter cum ipſo actu ſcientiæ nihilq; aliud eſt ſcientia actualis, quàm formatio obiecti ſcibilis in intellectu. Quia tamen id quod formatur in intellectu, ita ſe habet vel habere poteſt in re ipſa, vt intelligitur; idcirco ſcientia dicitur eſſe de rebus quia eſt de iis quæ in re ipſa poni poſſunt.

Dices prætereà: hac ratione etiam entia rationis, & ficta quæcunq; etiam ſciri poſſunt; quia in intellectu habent ſuam immutabilitatem obiectiuam prædicatorum eſſentialium, & ex eſſentiis conſequentium.

Reſpondeo. Eſſe diſcrimen inter entia rationis, & entia realia: Nam illa habent immutabilitatem ſolùm in intellectu nullo modo fundatam in re, neq; talem vt ſit ex natura rei; entia verò realia ex natura rei habēt ſuam immutabilitatem: hoc ſenſu; quia quandocunq; exiſtunt, cum tali eſſentia, & proprietatibus exiſtunt, licet non ſemper abſolutè exiſtant. Vnde fit vt illa neceſſitas entium rationis, cùm non ſit ex natura rei, nec ad actum realem deduci poſſit, non ſit neceſſitas ſimpliciter ſed ex ſuppoſitione apprehenſionis; entium verò realium eſt neceſſitas ſimpliciter quia eſt ex natura rei & ad actum realem deduci poteſt. *Entium rationis & realium diſcrimen.*

Dices tertiò. de rebus factibilibus non datur ſcientia; ergo nec de generabilibus. Reſpondeo, ſi aliqua *De rebus factibilibus quomodo nō ſit ſcientia.*

sint factibilia non secundùm naturam, sed secundùm artem tantùm, de his non est scientia, quia sunt factibilia contingenter; at quæ sunt factibilia secundùm naturam, vt sunt res omnes Physicæ generabiles, de iis potest esse scientia, quia sunt factibilia necessariò & naturali necessitate. Nam & ipsa generabilitas earum fundatur in natura earum, nempe in materia, quæ est principium generationis & corruptionis, & potest per eam demonstrari à priori.

QVÆSTIO X.

An veritas sit perfectio essentialis scientiæ.

EX definitione scientiæ constat, scientiam esse cognitionem rei per causam, propter quam res est; & quòd non contingat aliter se habere. Hinc autem sequitur scientiam non posse esse nisi veram. Nam id quod habet causam suarum proprietatum, non potest esse nisi verum; Falsum enim cùm sit non ens, non habet sui causam vllam: id etiam quod aliter se habere non potest, necessariò est verum. Nam falsum quantumuis demonstretur ita se habere, potest nihilominus aliter se habere, imò verè aliter se habet: solùm autem verum non potest aliter se habere; quia quod semel est verum ex natura rei, semper & in æternum est verum nec potest vnquam non esse verum. Cùm igitur constet scientiam necessariò esse veram, dubitatur nihilominus an veritas pertineat ad scientiam vt perfectio eius essentialis, an verò vt proprietas necessariò consequens eius essentiam.

Dicen-

Dicendum igitur est iuxta ea quæ docuimus in disputatione 14. quæst. 2. Veritatem non esse perfectionem essentialem scientiæ, sed proprietatem tantùm essentialem. Voco proprietatem essentialem, quæ ex essentia oritur, & essentiam suo modo includit, quomodo passiones entis includunt ipsum ens sub aliqua negatione vel relatione. Ratio igitur huius conclusionis est: Quia veritas in communi est proprietas entis: Ergo & veritas scientiæ erit proprietas scientiæ: & sicut veritas entis addit ad ens conformitatem enti debitam; ita veritas scientiæ addit ad scientiam conformitatem ipsi debitam, quæ est conformitas cum obiecto, vt est à parte rei: essentia enim scientiæ consistit in cognitione rei per suam causam, ex tali verò essentia scientiæ, necessariò sequitur veritas; quia si res cognoscatur per propriã causam, cognitio illa necessariò erit vera: quia conformis rei habenti causam propter quam sit. Præterea certum est essentialia non habere causam: Cùm igitur veritas scientiæ, habeat sui causam in essentia scientiæ, cõsequens est veritatem non esse scientiæ essentialem, sed solùm eius proprietatem.

Veritas non est perfectio essentialis scientiæ, sed proprietas tantùm essentialis.

Ex quo sequitur primò: Scientiam immediatè sua essentia fundare veritatem, & non posse vllo modo esse absq; veritate: Essentia enim scientiæ, est cognitio rei per causam, propter quam res est; talis autem cognitio seipsa est conformis rei ac ex consequenti vera, & implicat contradictionem rem hoc modo cognosci & cognitionem non esse veram.

Scientia nõ potest esse absque veritate.

Sequitur secundò. Cognitionem illam quæ caret veritate nullo modo esse scientiam essentialiter, nisi fortè similitudinariè: Nam licet veritas non sit de essentia scientiæ, oritur tamẽ ex essentia scientiæ tanquam proprietas inseparabilis ab illa. Quare sicut vbi nõ est risibilitas,

Cognitio carẽs veritate nõ potest esse scientia essentialiter.

litas, ibi neq; rationalitas, quia risibilitas oritur ex rationalitate; ita vbi non est veritas, ibi neq; esse potest essentia scientiæ; quia veritas ad essentiam scientiæ consequitur.

Error seu scientia falsa non potest esse scientia essentialiter.

Sequitur tertiò. Errorem seu scientiam falsam quãtumuis excedere videatur in scientia certitudine & euidentia, non esse scientiam essentialiter, sed tantùm similitudinariè, habereq; se ad scientiam, sicut aurum fictum ad verum, & hominem pictum ad hominem verum, vti ex dictis in disput. 14. quæst. 2. patet. Et ratio est: quia error caret eo quod est substantia ipsa scientiæ, siquidem nõ est cognitio rei per causam, propter quam res est.

At inquies, non esse de essentia scientiæ, vt in re sit causa sed vt in intellectu cognoscatur vt causa; scientia enim non dependet à causa extra intellectum, sed à causa cognita, & in intellectu existente. Nam sicut scientia est in intellectu, ita & omnia eius principia essentialia sunt in intellectu, imò & tunc cùm causa vera rei cognoscitur, cognitio illa non dependet in suo esse à causa reali extra intellectum, sed solùm à causa cognita. Respondeo. Quamuis causa cognita, sit principium essentiale scientiæ; tamen non quæcunq; causa cognita est talis, sed solùm illa, quæ verè est causa, & verè conformis rei: ita enim in definitione scientiæ dicitur, Propter quam res est, & quod propter illam, non contingat aliter rem habere: Causa verò falsa non est illa, propter quam res est, nec eam vim habet, vt propter illam non contingat rem aliter se habere, cum potius talis sit, vt demonstrari possit, neque esse vera causa, neque propter illam rem aliter se habere non posse. Et hæc est sententia Aristotelis 1. Poster. tex. 5. vbi distinguit scientiam

tiam existimatam & sophisticam à scientia simpliciter. Et sophistas quidem ait existimare, sic se rem habere, scientes verò ait habere. Ibidem etiam docet, non ens non esse scire, id est, falsum sciri non posse: si ergo falsum non est scibile, neque scientia falsa erit scientia.

Sequitur quartò: Ad veritatem scientiæ non solùm pertinere veritatem conclusionis secundùm se & quasi materialiter sed etiam vt pendet ex talibus præmissis, ita vt vi talium præmissarum sit vera conclusio; alioqui non sciretur propter quid formaliter sit vera conclusio, quod tamen intenditur in demonstratione. quam rationem innuit Aristot. 2. Prior. cap. 2. vt autem conclusio sit vera propter præmissas, necesse est ipsas præmissas esse veras, vt in eadem disputatione cum Aristotele ostendimus.

Ad veritatem scientiæ pertinet veritas conclusionis etiam vt pendet ex talibus præmissis.

QVÆSTIO XI.

An scientia possit esse simul cum errore in eodem intellectu.

QVæstio est non de quocunq; errore sed solùm de eo qui est contrarius scientiæ. Potest enim error esse duplex vel contrarius scientiæ, si nimirum illi opponatur per modum affirmationis vel negationis, vel non contrarius vt si idem quod scio per medium verum cognoscam per medium falsum, vt si cognoscam hominem esse risibilem quia sensitiuus est. Hic etsi error sit non tamen oppositus scientiæ: & ideo potest esse cum scientia nisi scientia sit ita perfecta, vt cognoscatur nulla alia esse posse causa talis conclusionis tunc enim per

modum affirmationis vel negationis opponitur illi error, quia est per medium falsum.

Item quæstio potest institui tam de actu quàm de habitu. Et quidem in diuersis intellectibus vel in eodem intellectu diuerso tempore, non est dubium esse posse errorem & scientiam, tam respectu diuersorũ obiectorum, quàm respectu eiusdem obiecti: At id quod quæritur est, an in eodem intellectu respectu eiusdem obiecti, eodem tempore, possit esse error & scientia. Potest autem triplex institui comparatio, actus cum actu, habitus cum habitu, actus cum habitu.

Actus scientia nõ potest simul stare cum actu erroris contrariè opposito.

Dico primò. Actus scientiæ non potest vllo modo simul stare cum actu erroris contrariè opposito. Explico: Contraria etsi non possunt esse simul in eodem subiecto in gradu intenso tamẽ possunt esse simul in gradu remisso. v. g. calor vt octo, non potest esse simul cum frigore vt octo, potest tamen calor vt quatuor esse simul cum frigore vt quatuor, vt patet in aqua tepida: scientia verò ita est contraria errori vt in nullo gradu possit esse simul cum actu erroris in eodem subiecto. Idq; probatur ex natura scientiæ, quæ ex sua ratione essentiali excludit omnẽ actum erroris; ita enim per actũ scientię intellect⁹ persuasus est de obiecto vt impossibile existimet esse aliter se habere: vbi est autem talis persuasio nullus locus relinquitᷣ contrariæ persuasioni & errori, sed omnis contraria persuasio eo ipso excluditur ab intellectu; alioquin intellectus existimaret simul idẽ esse possibile & impossibile. Et sicut in Physicis idẽ non potest simul accedere & recedere ab eodem, ita nõ potest intellectus assentiri perfectè alicui obiecto & dissentire ab eodem. Et sicut perfectus calor excludit omne frigus à subiecto etiã in minimo gradu; ita actus scientiæ cũ sit perfectus essentialiter, etiã in minimo gradu excludit omnẽ gradum erroris ab intellectu.

At

At inquies ſcientia & error nõ opponuntur ſibi niſi eo modo quo contraria: at contraria poſſunt ſe compati in aliquo gradu; ergo ſcientia & error. Ad hoc duplex eſt modus reſpondendi. Primus eſt contraria eſſe duplicis generis. Quædam enim non habent oppoſitionẽ perfectam niſi ex intenſione, vt calor & frigus, alia verò habent oppoſitionem perfectam ex ſua eſſentia. Quia verò eſſentiam habent in quolibet minimo gradu totam, ideo in minimo gradu excludunt totum contrarium: Talis eſt ſcientia, quæ in ſua eſſentia dicit perfectam oppoſitionem cum errore; per actum enim ſcientiæ exiſtimat intellectus impoſſibile aliter rem ſe habere, ac ex conſequenti omnem etiam contrariam perſuaſionem reputat impoſſibilem. Deinde affirmatio & negatio, cùm inuoluant contradictoria, nõ poſſunt eſſe ſimul in eodem, etiam in minimo gradu: quia negatio tollit omnem affirmationem; error autem & ſcientia opponuntur ſibi per modum affirmationis & negationis: Ergo non poſſunt eſſe ſimul in eodem in vllo gradu. Secundus modus dicendi eſt ſcientiam non ſolùm ex ratione contrarietatis ſed etiam ob incompoſſibilitatem obiectorum non poſſe eſſe ſimul cum actu erroris in vllo gradu; per actum enim ſcientiæ impeditur & tollitur omne obiectum erroris, quia in lumine ſcientiæ apparet improbabile & falſum & fit vt intellectus non poſſit ſimul aſſenſum præbere errori, poſtquam per actum ſcientiæ iudicauit aliter rem habere non poſſe. Porrò non ſolùm contraria, ſed & incompoſſibilia ſimul eſſe non poſſunt. Sic duo corpora non poſſunt eſſe ſimul in eodem loco propter incompoſſibilitatem & impenetrabilitatem, non propter contrarietatem quantitatum: Sic idem corpus non poteſt ſimul accedere

Contraria ſunt duplicis generis.

dere & recedere ab eodem; quia non potest esse simul in duobus locis, quæ impossibilitas conuenit corpori citra vllam contrarietatem. Vnde sublata hac impossibilitate per Dei potentiam, & posito vno corpore simul in duobus locis, poterit idem corpus sine nouo miraculo naturaliter accedere & recedere ab eodem. Neq; hi motus vllam inter se contrarietatem habebunt. Pari ergo ratione scientia & error quatenus in contraria obiecta, & contrario modo hoc est per modum assensus & dissensus, affirmationis & negationis, feruntur, secundùm communem legem contrariorum nō possunt esse simul in eodem in gradu intenso; quatenus verò scientia specialem obicem ponit errori auferendo omne obiectum erroris vt dictum est, sic fieri non potest vt intellectus eliciat vllo modo actum erroris.

Habitus scientia potest stare simul cum habitu erroris in gradu remisso.

Dico secundò. Habitum scientiæ posse stare simul cum habitu erroris in gradu remisso. Explico, dupliciter nos posse discurrere de habitu scientiæ: Primò, vt quemadmodum actus scientiæ non potest in vllo gradu stare simul cum actu erroris, ita & habitus scientiæ cum habitu erroris: proportione enim sibi respondent actus & habitus, maximè quòd quilibet gradus scientiæ habet repugnantiam cum omnibus gradibus erroris, quia ita perficit intellectum vt excludat omnem errorem. Secundò vt habitus scientiæ communi lege contrariorum possit simul stare cum habitu erroris in gradu remisso. Nam etsi actus scientiæ non possit in vllo gradu stare cum actu erroris propter specialem rationem vt dictum est; tamen habitus non habent tantam repugnantiam, sed sequuntur legem communem contrariorum. Posse enim maiorem repugnantiam esse in actibus quàm in habitibus ostendi potest exemplo

ascensus

ascensus & descensus, qui motus non possunt simul esse vllo modo, & tamen grauitas & leuitas, quæ sunt principia ipsorum, possunt esse in eodem, v. g. in vapore, qui habet & leuitatem ignis & grauitatem aquæ. Et hic secundus modus nobis videtur probabilior. Nam experientia constat per vnum actum scientiæ & habitum ex eo consequentem nõ excludi penitus habitum erroris oppositum: manet enim propensio, & facilitas ad priores actus. Quod idem in fide diuina videmus: Nam cùm quis ex hæretico fit Catholicus & si ex fide habeat summam certitudinem, excludentem omnem dubitationem, tamen retinet propensiones & facilitates ad priores actus, donec frequenti actu fidei penitus aboleantur.

Dico tertiò. Habitum scientiæ non posse simul stare cum actu erroris. Non quidem ob repugnantiam aliquam Physicam (ea enim solùm est inter actum & actum, habitum & habitum) sed quia in lumine scientię obiectum erroris non potest habere rationem veri; per habitum enim scientiæ est ita dispositus intellectus, vt omnem contrarium errorem sibi propositum iudicet falsum, ac ex consequenti illum non admittat, sicut oculus rectè dispositus & illuminatus, non admittit deceptionem circa obiectum sibi propositum & rectè applicatum. Et huc etiam spectat quod Aristoteles 1. Poster. tex. 5. ait; Oportet scientem à credulitate impermutabilem esse. Pro quo notandum est, in intellectu duplices esse habitus, apprehensiuos & iudicatiuos. Potest igitur apprehensio erroris stare simul cum habitu scientiæ qui est iudicatiuus, sed non potest stare iudiciũ erroris: Nam licet intellectus possit apprehendere errorem, non tamen assentiri illi.

Habitus scientia non potest simul stare cũ actu erroris.

Scientiam habens non cadit in errorem oppositum. Ex quo sequuntur duo. Primò, eum qui semel acquisiuit scientiam non posse in errorem oppositum incidere, scientia id prohibente. Secundò scientiam non posse corrumpi per errorem, quia stante scientia, non datur locus actui erroris. *Scientia nō corrumpitur per errorem.* Hæc tamen omnia intelligenda sunt per se & ex natura rei loquendo, & de eo qui non est oblitus scientiæ, ac potest vti habitu scientiæ. Nam si amisit scientiam vel per obliuionem, vel per morbum, tunc potest elicere actum erroris. Similiter posset manente habitu scientiæ elici actus erroris imperfectus, & indeliberatus ante plenam aduertentiam rationis, non autem actus perfectus & deliberatus. Deinde per se & ex natura scientiæ est vt excludat errorem, penetratis terminis: errori verò per accidens est excludere scientiam, quia scilicet non penetrantur termini.

Quod si obiicias, stante fidei certitudine, quæ est summa, datur locus errori contra fidem; ex fideli enim potest quis fieri infidelis: Ergo etiam stante scientia, potest esse locus errori. Respondeo disparem esse rationem: Nam fides obscura est & propter suã obscuritatem vincitur sæpè ab euidentia opposita; scientia verò non solùm certa est, sed etiam euidens, & idcirco nõ habet vnde cedat errori.

Habitus erroris potest simul stare cum actu scientiæ. Dico quartò: Habitus erroris stare simul potest cum actu scientiæ, quia nec Physicam cum eo habet repugnantiam, neque potest impedire actum scientiæ, nec per habitum generatum ex actu scientiæ totus destruitur, sed tantùm secundùm aliquam sui partem. Patent ista ex dictis.

QVÆ

QVÆSTIO XII.

De certitudine scientiæ & an stare cum opinione possit.

CErtitudo est firma adhæsio obiecto per cognitionem. Prouenit autem certitudo, Primò ex euidentia vt in Mathematicis demõstrationibus, quæ propter euidentiam sensibilem certissimæ habentur, & illis firmissimè adhæret intellectus. Quæ enim habent euidentiã sensibilem iis firmissimè adhęret intellectus licet non sit summa necessitas in obiecto, sed aliquando sit contingens: sicut & Petrum currere, etsi nullã habeat intrinsecam necessitatem ex terminis, propter solam euidentiam sensibilem coniunctionis est certissimum. Secundo ex maiori necessitate & immutabilitate obiecti: quæ enim sunt magis necessaria & immutabilia, si cognoscantur, fiunt certa etiam absque euidentia. Sic res fidei propter diuinam reuelationem creditæ, habent summam certitudinem etiamsi in se non sint euidentes, sed obscuræ: quia ex diuina reuelatione habent summam necessitatem & immutabilitatem; impossibile enim est id quod Deus reuelat aliter se habere. *Certitudo quid sit & vnde proueniat?*

Porrò scientia ratione certitudinis opponitur opinioni; scientia enim est certa & firma; opinio incerta & infirma, & cum formidine opposita: meritoq; quæritur, An ea oppositio sit tanta, vt scientia & opinio stare simul in eodem intellectu non possint. Prima sententia est Auerrois. 1. Post. tex. 102. Phil. ibidem tex. 125. D. Thomæ 2. 2. quæstione 1. Articulo quinto. Caiet. ibidem. *Scientia ratione certitudinis opponitur opinioni.*

ibidem. Alb. & Ægydij in fine Post. Scoti 3. d. 24. q. 1. Greg. quæst. 2. Prologi art. 4. Hi enim aiunt intellectũ non posse esse certum & incertum simul de eadem re, firmum & infirmum circa idem conuictum & nō conuictum: at per scientiam est certus, firmus, & conuictus de re, per opinionem verò non est certus nec firmus, nec conuictus; siquidem opinio non affert intellectui certitudinem & firmitatem: Ergo non potest simul intellectus habere opinionem cum scientia. Neque dici potest posse intellectum per diuersa media esse certum & incertum. Nam pari ratione omnes effectus contrarij fiunt à qualitatibus diuersis, & tamen simul esse non possunt. Et sicut quis non potest per diuersa media credere eandem rem esse veram & falsam, ita non potest de eadem re habere certitudinem & incertitudinem; æquè enim verum & falsum repugnant circa idem, sicut certum & incertum. Confirmatur. Quia scientia ex natura sua excludit ab intellectu omnem formidinem de opposito: quia persuadet intellectui, impossibile esse rem aliter se habere: Ergo non relinquit vllum locum opinioni, quæ secum fert incertitudinem, & possibilitatem aliter se habendi. Et sicut non potest esse quis simul firmus & debilis, sanus & infirmus, ita nec potest idem intellectus esse firmus per scientiam, & infirmus ac debilis per opinionem. Et hæc sententia videtur esse Arist. 1. Post. vlt. vbi docet expresse, non esse idem opinabile & scibile, nec de eadem re posse haberi opinionem & sciētiam. Deniq; negatio certitudinis vel est de essentia opinionis, vel certè illam necessariò consequitur; siquidem opinio est cognitio ex se non certa.

Alij oppositum sentiunt nempe scientiam posse stare

ſtare cum opinione. Et ſi enim repugnet ſcientiam ſtare cum cognitione poſitiuè incerta & coniuncta actuali formidini; tamen opinio non eſt talis cognitio, quæ ſit poſitiuè incerta, & quæ habeat neceſſariò actualem formidinem oppoſiti, ſed ſolùm eſt incerta, hoc eſt, non afferens ex ſe certitudinem intellectui, ſed ſolùm probabilitatem & veri ſimilitudinem, quod poteſt eſſe abſque actuali formidine, nempe oſtenſa rei veriſimilitudine, non oſtenſa ratione dubitandi, & formidandi. Vnde diſtinguunt hi authores duplicem formidinem in opinione: alteram actualem cum actu dubitandi de oppoſito; Alteram potentialem, cùm ex vi medij & rationis probabilis poſſet dubitari de oppoſito, actu tamen non venitur ad dubitationem, vel quia non conſideratur oppoſitum, vel quia impeditur dubitatio certitudine aliqua aliunde accedente. Ita Alenſis. 1. parte quæſt. 79. Mem. 3. Bonau. 3. d. 34. art. 1. q. 3. Dur. q. 1. Prologi.

Opinio tripliciter accipitur.

Pro ſolutione notandum eſt opinionem tribus modis accipi poſſe: Primò latè & communiter, pro omni aſſenſu intellectus, quomodo & ſcientia & fides & ſuſpicio dicitur opinio, quia eſt cognitio cum aſſenſu. Secundò. Strictè & propriè pro aſſenſu probabili. Dicitur autem probabilis qui non eſt neceſſarius, ac proinde non eſt certus. Vnde Ariſtot. 3. Ethic. cap. 2. ait ea quæ opinamur, non admodum nos ſcire quia non ſcimus neceſſariò. Porrò hic aſſenſus probabilis ſi ſit abſolutus, dicitur opinio; ſi verò non ſit abſolutus, dicitur ſuſpicio; quæ enim ſuſpicamur non abſolutè aſſerimus, ſed fortè ita eſſe putamus. Conueniunt ergo opinio & ſuſpicio in hoc, quòd vterque eſt aſſenſus incertus; differunt autem, quod opinio eſt aſſen-

ſus incertus abſolutè elicitus, ſuſpicio verò non eſt actus abſolutus, ſed cum imperfectione quadam aſſenſus.

Tertiò accipitur opinio ſtrictiſſimè, pro aſſenſu rei contingentis. Cùm enim opinio natura ſua non ſit aſſenſus firmus, proprium & connaturale illius obiectum eſt contingens; contingens enim, ex natura ſua habet, vt ſit illo modo imperfecto & infirmo cognoſcibile. Et hoc modo ſumpſit Ariſtoteles opinionem in fine primi Poſter. vbi docet ſcibile non eſſe natura ſua opinabile, & è conuerſo: quia idem non poteſt eſſe neceſſarium, & contingens ſecundùm idem: At omne natura ſua ſcibile eſt neceſſarium, & omne natura ſua opinabile eſt contingens: Ergo nullum opinabile eſt ſcibile, nec ſcibile opinabile. Vnde etiam ſequitur de eodem non poſſe haberi opinionem & ſcientiam, neque in eodem intellectu neq; in diuerſo: item neque ſimul neque ſucceſſiuè, ſi nimirum ſcientiam accipiamus reſpectu obiecti natura ſcibilis, & opinionem reſpectu obiecti natura opinabilis.

In ſecunda verò acceptione ſumpſit opinionem Ariſtoteles 3. Ethicorum cap. 2. vbi diſtinguit opinionem ab electione & docet nos ea opinari, quæ non admodum ſcimus, id eſt, imperfectè non omninò ſcimus, ſiue ea ſint æterna & neceſſaria ſiue contingentia & in noſtra poteſtate. In primo verò ſenſu accipit 7. Ethicor. cap. 3. nonnulli inquit opinantes non ambigunt, ſed certò ſe ſcire exiſtimant, quia leuiter credunt & non minorem iis quæ opinantur, quàm alij iis quæ ſciunt, fidem adhibent.

Notandum eſt ſecundò. Nos hic loqui de opinione in ſecunda acceptione, vt dicit aſſenſum incertum;

nam

nam vt ait Aristoteles 1. Poster. vltimò. Opinio incertum quiddam est & naturâ talis. Explicandum igitur est vnde opinio incertitudinem, & qualem habeat. Et quidem incertitudo est imperfectio quædam cognitionis; Perfectio autem & imperfectio cognitionis, aliqua sumitur ex obiecto modo perfecto vel imperfecto cognito, aliqua verò ex intellectu, quando intellectus circa idem obiectum & eodem modo ex parte obiecti, cognitum, elicit actum intensiorem vel remissiorem, maiori vel minori conatu & influxu. Incertitudo igitur opinionis sicut & cerditudo Scientiæ sumitur ex obiecto; Non enim in potestate intellectus est esse certum de obiecto, sicut in potestate est intensum actum vel remissum elicere; nisi enim habeat obiectum necessarium vel simpliciter vel ex suppositione, non potest esse de illo certus.

Opinio vnde, & qualem habeat incertitudinem?

Quod si queras: quodnam sit obiectum assensus incerti? Respondeo, quando intellectus iudicat aliquid ita esse non omninò, tunc assentitur obiecto incertè; quòd Aristoteles vocat non admodum scire; idem enim est non admodum scire & nõ omninò: quare obiectum opinionis est res vt non omnino talis cognoscitur. Dices, Ergo non posset quis opinari nisi illam negationem (non omninò) expresè cognosceret.

Assensus incerti quodnam sit obiectum.

Respondeo quod sicut ad hoc, vt sit cognitio necessaria, non est necesse explicitè & quasi in actu signato cognoscere obiectum esse necessarium, sed sufficit cognoscere rem eo modo quo est necessaria, licet explicitè necessitas ipsa non cognoscatur, ita ad hoc vt cognitio sit incerta non est necesse vt formaliter & in actu signato cognoscatur esse contingens,

vel posse aliter se habere, sed satis est vt cognoscatur eo modo imperfecto ex parte obiecti vt obiectum non omnino sciatur, nec cognoscatur sub ea ratione qua necessariũ est; verè enim tunc nullam videbit intellectus in obiecto necessitatem, propter quam illi firmiter adhęreat: adhærebit ergo infirmo & imbecillo assensu.

Opinio non potest esse de obiecto certo.

Noto tertiò: Cùm opinio sit essentialiter assensus incertus, non posse esse de obiecto certo seu cuius habeatur certitudo ab intellectu: Nam eo ipso quòd esset de obiecto de quo habetur iam certitudo, non posset esse opinio incerta, sed certa. Nam certitudo illa impediret essentialem opinionis incertitudinem. Nam cognita vel supposita certitudo obiecti, concurret ad certitudinem assensus, vna cum medio probabili, quod licet ex se non esset sufficiens ad causandum assensum certum supposita tamen obiecti certitudine producitur assensus certus & indubius: Qui quidem non est assensus opinionis, sed assensus fidei & credulitatis, qua certò aliquid credimus siue propter authoritatem, siue propter rationem, vt vult Gregor. vel dici potest assensus is innominatus non habens proprium nomen. Ex quo patet de essentia opinionis esse, vt sit assensus incert⁹, hoc est, sine firma adhæsione ad obiectũ.

Opinionis act9 non potest simul stare cum actu scientiæ.

His igitur positis, Dicendũ est Actum opinionis non posse stare simul cum actu scientiæ. Ratio est: Quia non potest simul haberi assensus certus & incertus circa idẽ: at opinio est assensus incertus, scientia est assensus certus. Ergo non potest simul haberi opinio & scientia de eodem. Maior patet: quia certum & incertum inuoluunt contradictoria; incertitudo enim est negatio certitudinis.

Respon-

Respondent primò per diuersa media posse intellectum esse certum & incertum. Nam per demonstrationem est certus, per medium probabile incertus. sed contrà: Contradictoria non possunt verificari de eodem etiam per diuersa media; alioqui posset quis affirmare & negare idem de eodem etiam propter diuersa media, similiter & credere aliquid esse verum & falsum propter diuersa media, quod est impossibile: si ergo certitudo & incertitudo sit contradictoriè opposita, hoc est per modum affirmationis & negationis, non poterit vllo modo fieri, vt vtraq; verificentur etiam per quæcunq; media; nulla enim media possunt facere, vt contradictoria sint simul vera, & idem simul sit & non sit secundùm idem, recteq; Aristoteles 4. Metaph. infert tanquam absurdum, si quis contradictoriis assentiatur, fore vt habeat simul opiniones contrarias; affirmando enim adhæreret obiecto, negando verò recederet ab obiecto: aut igitur certitudo & incertitudo non opponuntur contradictoriè; aut si opponuntur non possunt per diuersa media verificari. *Respons. 1.* *An per diuersa media possit quis simul esse certus & incertus.*

Respondent secundò. Incertitudinem opinionis non opponi certitudini scientiæ, quia sunt in distinctis subiectis immediatis; incertitudo quidem in actu opinionis, certitudo in actu scientiæ, sed contrà. Primò: hoc modo negatio & affirmatio eiusdem de eodem nō opponerétur contradictoriè, & possent esse simul in eodem intellectu. Secundò, licet incertitudo in actu opinionis & certitudo in actu scientiæ, non opponuntur contradictoriè ex parte subiecti, quia non sunt in eodē subiecto immediato, sicut immortalitas animæ, & mortalitas corporis, quia sunt in diuersis proximis subiectis, non opponuntur contradictoriè, etiam si ista in vnum homi- *Respons. 2.*

hominem coëant, & eidem homini tribuantur; tamen ex parte obiecti habent se contradictoriè, versantur enim circa obiectum contradictoriis modis: scientia quidem credendo esse certò tale; opinio verò credendo esse tale, sed non certò; sicut ergo eadem res non potest esse in se simul talis & non talis, ita neque simul certa & non certa, quia sunt ista contradictoria.

An possit esse assensus neque certus neque incertus. Dices assensum opinionis terminari ad obiectum absolutè, vt est tale, abstrahendo à certo & incerto, sed contra: nullus assensus à parte rei & in actu exercito potest abstrahere à certitudine, & incertitudine: si enim intellectus firmiter adhæreat obiecto, habebit assensum certum; si non firmiter, habebit assensum incertum; inter quæ cùm sint contradictoria, non datur medium: & licet intellectus possit abstrahere assensum in genere, vt est quid superius ad assensum certum & incertum; potest enim genus abstrahi à speciebus, tamen in re non potest elicere assensum qui nec sit certus nec incertus: quia si firmiter intellectus adhæreat obiecto erit assensus certus, si non firmiter erit incertus. Firmum autem & non firmum contradictoria sunt; inter contradictoria autem nō datur medium: non datur igitur medium inter assensum certum & incertum. Quanquam non est necesse ad assensum certum & incertum, vt obiecti certitudo vel incertitudo cognoscatur explicitè & in actu signato (hoc enim neque in actu scientiæ videmus) sed satis est cognosci in actu exercito, hoc est, eo modo, quo obiectum fundat certitudinem & incertitudinem.

Responsio 3. Respondent tertiò. Opinionem esse incertam negatiuè non positiuè: quia est per tale medium, quod non

non affert quidem certitudinem, sed neque affert incertitudinem: porrò incertitudo negatiua non opponitur certitudini scientiæ, sed solùm incertitudo positiua, qua expresè dubitatur de opposito.

Sed contrà. De ratione opinionis est, vt sit incerta positiuè. Pro quo noto. Per medium probabile potest intellectus dupliciter assentiri. *Opinio incerta positiuè.*

Primò. Coniungendo illud medium cum alio medio certo, & sic per illud non opinabitur, sed certus erit; ex coniunctione enim cum certitudine alterius medii, quasi extrinsecè habet suam certitudinem & firmitatem: Nam & is qui ex se est infirmus ad trahendum, si alteri firmo coniungatur, reddetur firmus & sufficiens.

Secundò vtendo solo medio probabili absque vllo respectu ad certitudinem aliunde habitam; & sic per tale medium habebit intellectus assensum incertum, non solùm negatiuè sed etiam positiuè. Ratio est: quia illo dicitur assensus incertus, qui fit per aliquod medium, quod ex se non causat certitudinem: incertus verò positiuè, qui fit per aliquod medium, quod non solùm non causat certitudinem, sed etiam positiuè causat incertitudinem: atqui cùm intellectus ob solum medium probabile assentitur, non solùm ex vi illius medii, non causat in se certitudinem, sed etiam positiuè causat incertitudinem; quia per illud medium nõ firmiter adhæret obiecto: Cumq; ille assensus nec ex se sit firmus, nec ex coniunctione cũ alio, est simpliciter & positiuè infirmus & incertus, quia habet in se positiuũ fundamentum incertitudinis & incertitudo necessariò

conse-

consequitur ad illud, cùm non habet vnde impediatur; sicut cæcitas ad illam dispositionem prauam oculi.

Instantia. Dices; Consequi incertitudinem sed negatiuam, quia ex vi talis medii non est certus intellectus, non verò positiuè incertus, quia non est necesse vt dubitet & fluctuet.

Soluitur. Sed contra: Si ex vi talis medii intellectus non sit certus, & aliunde nullam habeat certitudinem; fit vt per tale medium sit simpliciter & omni modè incertus, & sic positiuè erit incertus; quia habet positiuum fundamentum incertitudinis, & nihil habet quod illam incertitudiné impediat, & excludat. Neq; enim ad incertitudinem positiuam requiritur dubitatio, & fluctuatio; hi enim actus plus dicunt quàm incertitudinem. Nam incertitndo constituitur negatione certitudinis, orta ex natura actus & modi tendendi: Dubitatio verò præter hoc dicit etiam ad oppositũ inclinationem, qui est actus distinctus ab assensu purè incerto; Obiectum enim assensus incerti, est res ipsa per se accepta, absque opposito; Obiectum verò assensus dubii, est res cum opposito. Præterea sicut adhoc vt scientia sit certa positiuè, non requiritur vt explicitè cognoscatur res illa non posse aliter se habere, sed satis est quòd fundet ex se talem cognitionem explicitam: ita in opinione non requiritur vt explicitè cognoscatur posse res aliter se habere, quod in dubitatione & fluctuatione accidit, sed satis est vt eo modo cognoscatur quomodo non potest certò & firmiter cognosci sed affert intellectui causam vt possit fluctuare & dubitare.

Sed obiicitur primò. Si opinio non potest stare cum scientia, id est, propterea, quòd formido de opposito sit de essentia opinionis: at hoc est falsum. Ergo. Minor

Minor probatur. Quia si formido oppositi esset de essentia opinionis, non posset haberi opinio de re vera & necessaria; hoc autem est primò contra Aristotelem 1. Post. vltimo. Cùm ait in diuersis intellectibus posse de eodem esse opinonem & scientiam: Secundò contra rationem quia potest obiectum verum & necessarium non perfectè cognosci quâ necessarium; tunc autem iudicium de illo non erit firmum, sed infirmum, & opinatiuum. Deinde, aut is qui habet opinionem de re vera, & necessaria, exstimat rem illam posse aliter se habere, aut talem existimationem non habet: Si primum; habebit opinionem falsam; falsum enim est, verum & necessarium posse aliter se habere, & sic de re vera non posset haberi opinio: si secundum, Ergo non erit de essentia opinionis formido.

Formido nō est de essentia opinionis.

Respondeo. Formidinem non esse de essentia opinionis. Neq; ideo opinionem esse incertam essentialiter, quòd opinans existimet possibile aliter esse; hic enim actus est distinctus ab opinione, & noua quædam opinio de opposito obiecto, Cùm ipsa opinio fuerit de solo obiecto: ideo ergò est incerta, quia nō est eius firma adhæsio obiecto propter eius ineuidentiam. Porrò ex hac infirma adhæsione, sequitur etiam formido oppositi, sed tanquam actus distinctus ab opinione; aliud enim est non firmiter adhærere obiecto, propter eius imperfectam ab intellectu apprehensionem; aliud formidare de opposito, propter rationem aliquam persuadentem oppositum posse aliter se habere; sed satis est vt non existimet, ita omnino se habere.

Obiicitur secundò. Verum absolutè, abstrahitur à vero necessario & vero contingenti: Cùm ergò opinio sit de vero absolutè per medium probabile, osten-

ibidem. Alb. & Ægydij in fine Post. Scoti 3. d. 24. q. 1. Greg. quæst. 2. Prologi art. 4. Hi enim aiunt intellectū non posse esse certum & incertum simul de eadem re, firmum & infirmum circa idem conuictum & nō conuictum: at per scientiam est certus, firmus, & conuictus de re, per opinionem verò non est certus nec firmus, nec conuictus; siquidem opinio non affert intellectui certitudinem & firmitatem: Ergo non potest simul intellectus habere opinionem cum scientia. Neque dici potest posse intellectum per diuersa media esse certum & incertum. Nam pari ratione omnes effectus contrarij fiunt à qualitatibus diuersis, & tamen simul esse non possunt. Et sicut quis non potest per diuersa media credere eandem rem esse veram & falsam, ita non potest de eadem re habere certitudinem & incertitudinem; æquè enim verum & falsum repugnant circa idem, sicut certum & incertum. Confirmatur. Quia scientia ex natura sua excludit ab intellectu omnem formidinem de opposito: quia persuadet intellectui, impossibile esse rem aliter se habere: Ergo non relinquit vllum locum opinioni, quæ secum fert incertitudinem, & possibilitatem aliter se habendi. Et sicut non potest esse quis simul firmus & debilis, sanus & infirmus, ita nec potest idem intellectus esse firmus per scientiam, & infirmus ac debilis per opinionem. Et hæc sententia videtur esse Arist. 1. Post. vlt. vbi docet expresse, non esse idem opinabile & scibile, nec de eadem re posse haberi opinionem & sciētiam. Deniq; negatio certitudinis vel est de essentia opinionis, vel certè illam necessariò consequitur; siquidem opinio est cognitio ex se non certa.

Alij oppositum sentiunt nempe scientiam posse stare

ſtare cum opinione· Et ſi enim repugnet ſcientiam ſtare cum cognitione poſitiuè incerta & coniuncta actuali formidini; tamen opinio non eſt talis cognitio, quæ ſit poſitiuè incerta, & quæ habeat neceſſariò actualem formidinem oppoſiti, ſed ſolùm eſt incerta, hoc eſt, non afferens ex ſe certitudinem intellectui, ſed ſolùm probabilitatem & veri ſimilitudinem, quod poteſt eſſe abſque actuali formidine, nempe oſtenſa rei veriſimilitudine, non oſtenſa ratione dubitandi, & formidandi. Vnde diſtinguunt hi authores duplicem formidinem in opinione: alteram actualem cum actu dubitandi de oppoſito; Alteram potentialem, cùm ex vi medij & rationis probabilis poſſet dubitari de oppoſito, actu tamen non venitur ad dubitationem, vel quia non conſideratur oppoſitum, vel quia impeditur dubitatio certitudine aliqua aliunde accedente. Ita Alenſis. 1. parte quæſt. 79. Mem. 3. Bonau. 3. d. 34. art. 1. q. 3. Dur. q. 1. Prologi.

Pro ſolutione notandum eſt opinionem tribus modis accipi poſſe: Primò latè & communiter, pro omni aſſenſu intellectus, quomodo & ſcientia & fides & ſuſpicio dicitur opinio, quia eſt cognitio cum aſſenſu. Secundò. Strictè & propriè pro aſſenſu probabili. Dicitur autem probabilis qui non eſt neceſſarius, ac proinde non eſt certus. Vnde Ariſtot. 3. Ethic. cap. 2. ait ea quæ opinamur, non admodum nos ſcire quia non ſcimus neceſſariò. Porrò hic aſſenſus probabilis ſi ſit abſolutus, dicitur opinio; ſi verò non ſit abſolutus, dicitur ſuſpicio; quæ enim ſuſpicamur non abſolutè aſſerimus, ſed fortè ita eſſe putamus. Conueniunt ergo opinio & ſuſpicio in hoc, quòd vterque eſt aſſenſus incertus; differunt autem, quod opinio eſt aſſen-

Opinio tripliciter accipitur.

nam vt ait Aristoteles 1: Poster. vltimò. Opinio incertum quiddam est & naturâ talis. Explicandum igitur est vnde opinio incertitudinem, & qualem habeat. Et quidem incertitudo est imperfectio quædam cognitionis; Perfectio autem & imperfectio cognitionis, aliqua sumitur ex obiecto modo perfecto vel imperfecto cognito, aliqua verò ex intellectu, quando intellectus circa idem obiectum & eodem modo ex parte obiecti, cognitum, elicit actum intensiorem vel remissiorem, maiori vel minori conatu & influxu. Incertitudo igitur opinionis sicut & cerditudo Scientiæ sumitur ex obiecto; Non enim in potestate intellectus est esse certum de obiecto, sicut in potestate est intensum actum vel remissum elicere; nisi enim habeat obiectum necessarium vel simpliciter vel ex suppositione, non potest esse de illo certus.

Opinio Inde quā & qualem habeat incertitudinem?

Quod si queras: quodnam sit obiectum assensus incerti? Respondeo, quando intellectus iudicat aliquid ita esse non omninò, tunc assentitur obiecto incertè; quòd Aristoteles vocat non admodum scire; idem enim est non admodum scire & nō omninò: quare obiectum opinionis est res vt non omnino talis cognoscitur. Dices, Ergo non posset quis opinari nisi illam negationem (non omninò) expresse cognosceret.

Assensus incerti quodnam sit obiectum.

Respondeo quod sicut ad hoc, vt sit cognitio necessaria, non est necesse explicitè & quasi in actu signato cognoscere obiectum esse necessarium, sed sufficit cognoscere rem eo modo quo est necessaria, licet explicitè necessitas ipsa non cognoscatur, ita ad hoc vt cognitio sit incerta non est necesse vt formaliter & in actu signato cognoscatur esse contingens,

Respondent primò per diuersa media posse intellectum esse certum & incertum. Nam per demonstrationem est certus, per medium probabile incertus. sed contrà: Contradictoria non possunt verificari de eodem etiam per diuersa media; alioqui posset quis affirmare & negare idem de eodem etiam propter diuersa media, similiter & credere aliquid esse verum & falsum propter diuersa media, quod est impossibile: si ergo certitudo & incertitudo sit contradictoriè opposita, hoc est per modum affirmationis & negationis, non poterit vllo modo fieri, vt vtraq; verificentur etiam per quæcunq; media; nulla enim media possunt facere, vt contradictoria sint simul vera, & idem simul sit & non sit secundùm idem, rectèq; Aristoteles 4. Metaph. infert tanquam absurdum, si quis contradictoriis assentiatur, fore vt habeat simul opiniones contrarias; affirmando enim adhæreret obiecto, negando verò recederet ab obiecto: aut igitur certitudo & incertitudo non opponuntur contradictoriè; aut si opponuntur non possunt per diuersa media verificari. *Respons. 1.* *An per diuersa media possit quis simul esse certus & incertus.*

Respondent secundò. Incertitudinem opinionis non opponi certitudini scientiæ, quia sunt in distinctis subiectis immediatis; incertitudo quidem in actu opinionis, certitudo in actu scientiæ, sed contrà. Primò: hoc modo negatio & affirmatio eiusdem de eodem nō opponerétur contradictoriè, & possent esse simul in eodem intellectu. Secundò, licet incertitudo in actu opinionis & certitudo in actu scientiæ, non opponuntur contradictoriè ex parte subiecti, quia non sunt in eodē subiecto immediato, sicut immortalitas animæ, & mortalitas corporis, quia sunt in diuersis proximis subiectis, non opponuntur contradictoriè, etiam si ista in vnum *Respons. 2.*

 homi-

hominem coëant, & eidem homini tribuantur; tamen ex parte obiecti habent se contradictoriè, versantur enim circa obiectum contradictoriis modis: scientia quidem credendo esse certò tale; opinio verò credendo esse tale, sed non certò; sicut ergo eadem res non potest esse in se simul talis & non talis, ita neque simul certa & non certa, quia sunt ista contradictoria.

An possit esse assensus neque certus neque incertus.

Dices assensum opinionis terminari ad obiectum absolutè, vt est tale, abstrahendo à certo & incerto, sed contra: nullus assensus à parte rei & in actu exercito potest abstrahere à certitudine, & incertitudine: si enim intellectus firmiter adhæreat obiecto, habebit assensum certum; si non firmiter, habebit assensum incertum; inter quæ cùm sint contradictoria, non datur medium: & licet intellectus possit abstrahere assensum in genere, vt est quid superius ad assensum certum & incertum; potest enim genus abstrahi à speciebus, tamen in re non potest elicere assensum qui nec sit certus nec incertus: quia si firmiter intellectus adhæreat obiecto erit assensus certus, si non firmiter erit incertus. Firmum autem & non firmum contradictoria sunt; inter contradictoria autem nō datur medium: non datur igitur medium inter assensum certum & incertum. Quanquam non est necesse ad assensum certum & incertum, vt obiecti certitudo vel incertitudo cognoscatur explicitè & in actu signato (hoc enim neque in actu scientiæ videmus) sed satis est cognosci in actu exercito, hoc est, eo modo, quo obiectum fundat certitudinem & incertitudinem.

Responsio 3.

Respondent tertiò. Opinionem esse incertam negatiuè non positiuè; quia est per tale medium, quod

non affert quidem certitudinem, sed neque affert incertitudinem: porrò incertitudo negatiua non opponitur certitudini scientiæ, sed solùm incertitudo positiua, qua expreßè dubitatur de opposito.

Sed contrà. De ratione opinionis est, vt sit incerta positiuè. Pro quo noto. Per medium probabile potest intellectus dupliciter assentiri. *Opinio incerta positiuè.*

Primò. Coniungendo illud medium cum alio medio certo, & sic per illud non opinabitur, sed certus erit; ex coniunctione enim cum certitudine alterius medii, quasi extrinsecè habet suam certitudinem & firmitatem: Nam & is qui ex se est infirmus ad trahendum, si alteri firmo coniungatur, reddetur firmus & sufficiens.

Secundò vtendo solo medio probabili absque vllo respectu ad certitudinem aliunde habitam; & sic per tale medium habebit intellectus assensum incertum, non solùm negatiuè sed etiam positiuè. Ratio est; quia ille dicitur assensus incertus, qui fit per aliquod medium, quod ex se non causat certitudinem: incertus verò positiuè, qui fit per aliquod medium quod non solùm non causat certitudinem, sed etiam positiuè causat incertitudinem: atqui cùm intellectus ob solum medium probabile assentitur, non solùm ex vi illius medii, non causat in se certitudinem, sed etiam positiuè causat incertitudinem; quia per illud medium nō firmiter adhæret obiecto: Cumq; ille assensus nec ex se sit firmus, nec ex coniunctione cū alio, est simpliciter & positiuè infirmus & incertus, quia habet in se positiuū fundamentum incertitudinis & incertitudo necessariò conse-

consequitur ad illud, cùm non habet vnde impediatur; sicut cæcitas ad illam dispositionem prauam oculi.

Instantia. Dices; Consequi incertitudinem sed negatiuam, quia ex vi talis medii non est certus intellectus, non verò positiuè incertus, quia non est necesse vt dubitet & fluctuet.

Soluitur. Sed contra: Si ex vi talis medii intellectus non sit certus, & aliunde nullam habeat certitudinem; fit vt per tale medium sit simpliciter & omni modè incertus, & sic positiuè erit incertus; quia habet positiuum fundamentum incertitudinis, & nihil habet quod illam incertitudinē impediat, & excludat. Neq; enim ad incertitudinem positiuam requiritur dubitatio, & fluctuatio; hi enim actus plus dicunt quàm incertitudinem. Nam incertitndo constituitur negatione certitudinis, orta ex natura actus & modi tendendi: Dubitatio verò præter hoc dicit etiam ad oppositū inclinationem, qui est actus distinctus ab assensu purè incerto; Obiectum enim assensus incerti, est res ipsa per se accepta, absque opposito; Obiectum verò assensus dubii, est res cum opposito. Præterea sicut ad hoc vt scientia sit certa positiuè, non requiritur vt explicitè cognoscatur res illa non posse aliter se habere, sed satis est quòd fundet ex se talem cognitionem explicitam: ita in opinione non requiritur vt explicitè cognoscatur posse res aliter se habere, quod in dubitatione & fluctuatione accidit, sed satis est vt eo modo cognoscatur quomodo non potest certò & firmiter cognosci sed affert intellectui causam vt possit fluctuare & dubitare.

Sed obiicitur primò. Si opinio non potest stare cum scientia, id est, propterea, quòd formido de opposito sit de essentia opinionis: at hoc est falsum. Ergo.

Minor probatur. Quia si formido oppositi esset de essentia opinionis, non posset haberi opinio de re vera & necessaria; hoc autem est primò contra Aristotelem 1. Post. vltimo. Cùm ait in diuersis intellectibus posse de eodem esse opinonem & scientiam: Secundò contra rationem quia potest obiectum verum & necessarium non perfectè cognosci quâ necessarium; tunc autem iudicium de illo non erit firmum, sed infirmum, & opinatiuum. Deinde, aut is qui habet opinionem de re vera, & necessaria, exstimat rem illam posse aliter se habere, aut talem existimationem non habet: Si primum; habebit opinionem falsam; falsum enim est, verum & necessarium posse aliter se habere, & sic de re vera non posset haberi opinio: si secundum, Ergo non erit de essentia opinionis formido.

Formido nō est de essentia opinionis.

Respondeo. Formidinem non esse de essentia opinionis. Neq; ideo opinionem esse incertam essentialiter, quòd opinans existimet possibile aliter esse; hic enim actus est distinctus ab opinione, & noua quædam opinio de opposito obiecto, Cùm ipsa opinio fuerit de solo obiecto: ideo ergò est incerta, quia nō est eius firma adhæsio obiecto propter eius ineuidentiam. Porrò ex hac infirma adhæsione, sequitur etiam formido oppositi, sed tanquam actus distinctus ab opinione; aliud enim est non firmiter adhærere obiecto, propter eius imperfectam ab intellectu apprehensionem; aliud formidare de opposito, propter rationem aliquam persuadentem oppositum posse aliter se habere; sed satis est vt non existimet, ita omnino se habere.

Obiicitur secundò. Verum absolutè, abstrahitur à vero necessario & vero contingenti: Cùm ergò opinio sit de vero absolutè per medium probabile, osten-

dendo eius tantùm verisimilitudinem, sequitur quòd opinio abstrahat tam à necessitate obiecti, quàm à contingentia & ex consequenti, tam à certitudine quæ fundatur in necessitate, quàm ab incertitudine quæ fundatur in contingentia. Respondeo posse quidem verum in genere considerari vt abstrahit à necessario & nõ necessario, à certo & incerto: in re tamen non potest dari assensus circa verum, qui non sit aut necessarius aut non necessarius, aut certus aut non certus; ista enim sunt contradictoria. Quare & circa verum absolutè, necesse est assensum esse aut certum aut incertum, si sit cum firma vel non firma adhæsione ad obiectum.

Obiicitur tertiò. Opinio iuuat potius quàm tollit scientiam: Ergò potest stare cum scientia. Antecedens patet primò: quia Philosophi vtuntur rationibus probabilibus ad confirmandas suas opiniones, de quibus habent scientiam vt patet in Physica & Metaphysica Aristotelis. Secundò: fideles habent à fide summam certitudinem, & tamen rationes probabiles adhibent ad fidem confirmandam non imminuendam, vt patet ex sanctis Patribus, qui multis rationibus probabilibus veritatem fidei nostræ comprobarunt.

Rationes probabiles qualem assensum causent.

Respondet Gregor. tales rationes nõ causare assensum opinionis (hic enim non potest esse nisi dubius & incertus) sed ostendere solùm conformitatem rerum scibilium cum probabilibus. Verùm si Greg. loquatur de assensu propriè opinatiuo, verum dicit quia tali assensui cùm sit incertus non est locus, vbi habetur scientia; At si negat causari vllum omninò assensum, videtur id valde difficile. Experimur enim nos multum confirmari talibus rationibus: & quamuis hæ rationes non

non possunt in tali subiecto quod habet certitudinem scientiæ, causare assensum incertum; possunt tamen causare assensum certum; quia ad talem assensum concurrit non solùm illa ratio probabilis, sed etiam persuasio certa quæ habetur per alium actum, de illo obiecto; vtroq; enim medio concurrente intellectus elicit firmum & indubium assensum: Sicut si quis infirmus firmo alicui fulcro innitatur consistet firmiter, cùm ex se non possit consistere.

Dicendum tamen est: Illas rationes probabiles neque certum neque incertum assensum causare in eo qui habet scientiam perfectam. Quia hæc est natura intellectus vt non curet elicere imperfectum assensum, quãdo habet perfectum, cùm ex imperfecto nullam perfectionem cognitionis acquirat, & sic frustra eliceret assensum imperfectum. Vtitur tamen illis rationibus non ad assentiendũ obiecto, sed ad ostendendum conformitatem obiecti sciti cum aliis opinionibus, quod potest fieri absque eo, quod illis assentiatur. Nam siue illas credat esse veras siue non, potest ostendere illas, quales quales sint esse conformes rebus scitis. Potest tamen aliquando intellectus propter rationes probabiles assentiri obiecto scito, quando vel scientiam habet imperfectam, vel illam actu non considerat, sed supponit antè habitam; hinc enim ex ea in confuso apprehensa vnâ cum rationibus probabilibus, potest elicere firmum assensum obiecti sciti; quia tunc supposita illa imperfecta ratione scientiæ, acquirit aliquod lumen probabilitatis, à rationibus probabilibus, & acquirit ab illis aliquam perfectionem, quam non acquirit cùm perfecta scientia vtitur. Posset etiam dici vtramq;

Rationes probabiles nullum assensum causant in eo qui habet scientiam perfectam.

rationem tam probabilem quàm scientificam concurrere ad causandum eundem assensum per modum vnius causæ totalis.

Obiicitur quartò. Si opinio esset in se incerta, sequeretur auctis rationibus probabilibus augeri incertitudinem, cum singulæ rationes adferant nouam incertitudinem: hoc autem est falsum. Nam rationes probabiles quo plures fuerint, minuunt potius quàm augent incertitudinem; alioqui potius obessent quàm prodessent, quod est contra experientiam.

Dices augeri quidem incertitudinem ex vna parte, sed augeri etiam probabilitatem ex altera. Contra. Si vtrumq; augetur ergò plures rationes magis incertũ hominem redderent, quia in pluribus rationibus probabilibus sunt plures rationes incertitudinis; & vt minimum non posset crescere absolutè probabilitas, quia quantum additur ex probabilitate, tantùm additur ex incertitudine.

An auctis rationibus probabilibus augeatur formido.

Respondeo primò, etiam suspicio est essentialiter assensus cum formidine, & tamem auctis signis suspicionum, non augetur formido sed minuitur: Ergo idem in opinione dicendum est.

Respondeo secundò. incertitudinem in opinione auctis rationibus probabilibus, addi quidem, sed ita vt superetur probabilitate, & ex consequenti etiam simpliciter minuatur: semperq; maius pondus est probabilitatis, quam incertitudinis, vt patet experientia: argumentum verò supponit ista æqualiter augeri.

Dices. Ergo possent tot rationes probabiles multiplicari, vt tandem omnis incertitudo tolleretur, & sic esset opinio sine incertitudine. Respondeo negando: Nam

Nam quemadmodum suspicio quantumcunque augeatur nunquam erit sine formidine, alioqui non esset suspicio; ita pari ratione, si fiat multiplicatio rationum probabilium intra latitudinem opinionis, nunquam peruenietur ad opinionem sine incertitudine: quod si perueniatur ad aliquem assensum sine incertitudine, is iam non erit assensus opinionis, sed assensus certus & non dubius, qui communi ratione dicitur fides vel credulitas.

Obiicitur quintò. Sequeretur quòd quantò quis fortius conaretur opinari, tantò magis vellet fieri incertus, quod est falsum. Respondeo. Primò id non valere in suspicione, Ergo nec in opinione. Secundò respondeo probabilitatē opinionis minuere simpliciter incertitudinem suo augmento non augere vt dictum est.

Ex quibus patet, primò; duplicem incertitudinem in opinione spectari posse, alteram opinioni essentialem, quæ est de ipso opinionis obiecto, quod vero simile creditur; alteram opinioni accidentalem, quæ est de opposito obiecto, scilicet quod oppositum eius, quod opinione creditur, sit possibile. Patet autem hanc incertitudinem esse accidentalem opinioni; tum quia est de distincto obiecto, q. sicut stante primo, potest non cogitari, ita potest non esse obiectū opinionis; tū quia talis incertitudo habetur per distinctū actum à priori (distinctorum enim obiectorum sunt etiam actus distincti) atqui hi actus habent distincta obiecta: ergo & ipsi sunt à se distincti; nec vnus de essentia alterius. Deniq; formido oppositi est distincta quædam opinio à priori: nam prior opinio erat de obiecto ipso, hæc verò est de opposito obiecti. *Incertitudo in opinione potest spectari duplex.*

Scientia actuali posita destruitur opinionis obiectum.

Patet secundò. Posita actuali scientia ex ipsa certitudine obiecti, destrui obiectum opinionis, quod requirit vt sit non certum, seu omnino tale. Non opinamur enim certa & nota, sed incerta & ignota, sicut neque suspicamur nisi ignota; posita verò scientia, non potest repræsentari intellectui obiectum incertum, Cùm ratione scientiæ sit certum, & quod habetur pro certo, non potest simul esse & credi incertum. Idem autem iudicium est de alijs actibus, qui etiam sub similibus negationibus in obiecta feruntur. Talis enim est actus suspicionis; non enim suspicamur certa, sed incerta. Talis etiam est actus spei, qui est rerum absentium non præsentium; quæ enim videt quis quid speret? inquit S. Paulus. Similiter etiam fides est solùm rerum inevidenter cognitarum, quæ non videntur nec sciuntur; scientia enim, vt ait D. Gregorius, agnitionem dicit non fidem.

Opinio in nullo gradu potest stare cum scientia.

Patet tertiò: Actum opinionis non posse in vllo gradu stare cum actu scientiæ; quia totum obiectum opinionis destruitur per actum scientiæ. Dices destrui quidem obiectum opinionis per actualem scientiam & certitudinem actualem de obiecto, non verò per habitum.

Respondeo. Verum id esse: quia habitus scientiæ, non nisi mediante suo actu, impedit propositionem obiecti opinionis, cùm igitur non semper vtamur habitu scientiæ, neque necessarium est vt occurrente medio aliquo probabili, habitus scientiæ statim prorumpat in actum: hinc fit vt existente habitu scientiæ in intellectu, & non considerante actualiter suum obiectum, possit elici actus opinionis.

Nam

Nam actus habitui per se non est contrarius, sed actus actui.

Quæres primò. An quemadmodum actus opinionis, & scientiæ sunt contrarij & incompossibiles, quia ex natura sua contradictorio modo feruntur in obiecta, ita & habitus. Ex vna enim parte videntur esse contrarij. Eadem enim est proportio habitus ad habitum quæ actus ad actum: atqui actus scientiæ & opinionis sunt contrarij & pellunt se inuicem; ergo & habitus. Neq; alia est via cognoscendi habitus contrarios nisi ex actibus. Quare aut nulli habitus erunt contrarij, quod est contra experientiam; videmus enim habitus per contrarios habitus tolli: aut ij erunt habitus contrarij, qui inclinant ad contrarios actus.

Quæstum primum. Habitus opinionis & scientiæ debentné dici contrarij, quēadmodum & actus?

Ex altera verò parte, Actus opinionis non est contrarius quoad substantiam actui scientiæ, sed potest esse quoad substantiam cum actu scientiæ, ergo & habitus. Quod ita ostendo. Actus opinionis caussatur quoad substantiam ex medio probabili. Si igitur sit solus, id est, non coniunctus alteri actui certo aut medio certo, relinquitur in sua incertitudine actuali, quia nec ex se est certus, nec innititur alteri actui certo, vnde sine certitudine & firmitate tendit in obiectum. Si verò iungatur actui certo; ex coniunctione cum illo, acquirit accidentaliter certitudinem & firmitatem; & manens idem quoad substantiam, desinit actus esse opinionis, quia desinit esse incertus; sine incertitudine enim actus ille, non est actus opinionis. Et licet incertitudo non sit essentialis

illi

illi actui quoad substantiā, siquidē manet quoad substātiam sublata incertitudine, est tamen essentialis actui illi vt est opinio, nō enim dicitur opinio assensus certus, sed incertus. Sic simitati dicimus essentialem esse connotationem nasi, licet ea non sit essentialis curuitati; quia curuitas sine illa concipi potest, non autem simitas. Ex quo patet cùm actus opinionis & scientiæ quoad substantiam non sint contrarij, sed tantùm quoad modum accidentalem; sequetur habitus etiam ipsos non esse contrarios, posseq́ue eundem habitum inclinare ad suum actum, non solùm tunc quando ille actus est actus opinionis, sed etiam quando desinit esse actus opinionis, seu quando desinit esse actus incertus. Et sic soluitur opposita ratio dubitandi.

Quæsitum secundum. Opinio possitne haberi per medium necessarium, & scientia per medium probabile?

Quæres secundò. An per medium necessarium possit haberi opinio, & per medium probabile scientia. Respondeo, si medium necessarium cognoscatur vt necessarium, non posse per illud haberi opinionem, sed scientiam; si verò cognoscatur non vt necessarium, sed vt probabile, potest per illud haberi opinio. Nam etiam in demonstratione si cognoscatur causa, sed non vt causa, non faciet demonstrationem, ita vt meritò Aristoteles in definitione scientiæ adiecerit, ad scientiam necessarium esse, non solùm vt cognoscatur res per causam, sed etiam quòd illius causa est; seu vt cognoscatur causa formaliter non solùm materialiter. Ex quo sequitur; per idem medium, vnum posse habere demonstrationem, alterum verò opinionem, si nimirum hic non penetret vim medij necessarij, & solùm confusè & imperfectè illud apprehēdat. Similiter si medium probabile cognoscatur solùm vt probabile, non generabit nisi opinionem; si verò cognoscatur vt necessarium, generabit

nerabit ſcientiam exiſtimatam, quia & ipſum medium eſt neceſſarium exiſtimatum.

Quæres tertiò. An ſi multiplicentur probabilia, tandem poſſit certus & ſcientificus aſſenſus haberi; Cùm enim multiplicantur rationes probabiles fit firmior aſſenſus: Ergo ſi multiplicentur in infinitum, erit infinitè firmior aſſenſus, ac ex conſequenti certus ſimpliciter & ſcientificus. Dicendum tamen eſt multiplicatis rationibus probabilibus, non generari ex illis aſſenſum certum, ſed probabilem, licet infinitè probabiliorem. Ratio eſt: quia iſta multiplicatio eſt intra latitudinem probabilitatis neq; excedit limites probabilitatis. Ergo ſolùm cauſabit aſſenſum multò probabiliorem, & intra latitudinem probabilis aſſenſus, non verò certum & ſcientificum; quia ſic excederet ſuos limites, & tranſcéderet genus aſſenſus probabilis, & trāſiret ad genus aſſenſus certi. Poteſtque dari exemplum in corpore quod ſi augeatur in infinitum in perfectione corporis, nunquam perueniet ad perfectionem ſpiritus; quia iſtæ perfectiones ſunt diuerſorum generum. Confirmatur. quia non ſolùm ſingulæ rationes ſunt probabiles, ſed & omnes ſimul: Ergò omnes ſimul non excedunt perfectionem aſſenſus probabilis.

Quæſitum tertium.

Multiplicatis rationibus probabilibus non generatur aſſenſus certus, ſed probabilis.

QVÆSTIO XIII.

De euidentia scientiæ.

Euidentia duplex consequētia & consequentis.

EVidentia duplex distingui solet: Altera dicitur consequentiæ; Altera consequētis: illa innititur regulis bonæ consequentiæ, & præcipuè illis duobus principiis euidentissimis, Dici de omni & dici de nullo, in quibus fundantur consequentię omnes syllogismorum in tribus figuris. Quanquam non nego euidentiam consequentiæ posse haberi etiam ex re ipsa sine regulis consequentiæ explicitè in actu signato consideratis, vt patet in demonstrationibus Mathematicis, in quibus ex euidentia connexionis, quam habet consequens cum antecedente, infertur conclusio: Ex euidentia enim causæ infertur effectus sine dependentia ab aliis rebus.

Euidentia consequētis est duplex, intrinseca vel extrinseca.

Altera verò illa euidentia consequentis, est euidentia rei ipsius; potestque esse vel intrinseca vel extrinseca. Intrinseca est si habeatur per medium ex natura rei connexum cum extremis siue à priori siue à posteriori, vt in demonstrationibus, aut si ex terminis ipsis immediatè res cognoscatur, vt in principiis per se notis. Extrinseca autem est, quando per medium extrinsecum res cognoscitur euidenter, vt per authoritatem attestantis euidenter cognitam: si enim mihi sit euidens, Deum aliquid reuelare, euidens etiam erit esse verum; quod enim Deus reuelat, euidens est esse verum. Vnde conclusio per tale medium illata erit euidens, non solùm euidentia consequentiæ, sed etiam euidentia consequentis; licet hæc

eui-

euidentia sit extrinseca naturæ rei: authoritas enim diuina reuelans non pertinet ad naturam rei.

Dico igitur Primò: ad scientiam requiri euidentiam consequentiæ. Ratio est: quia scientia non est quæcunque cognitio rei per causam, sed est cognitio per illationem & discursum: Ergò nisi sit euidens illatio & discursus, non erit euidens scientia; euidentia autem illationis est euidentia consequentiæ: Ergo. Nam si possemus habere perfectam notitiam illationis sine euidentia, posset quis fortè existimare, sine euidentia haberi perfectam illationem & consequentiam, hoc est, indubitatam & certam: at quia humana cognitio non potest habere ceritudinem nisi ex euidentia (quæ enim obscurè apprehendimus, non intelligimus, & per illam non reddimur certi) idcircò sine euidentia non possumus esse certi de bonitate consequentiæ. Confirmatur. Quia ad scientiam requiritur non solùm vt sciamus rem aliquam, sed etiam vt sciamus nos scire. Quia scientia nostra non solùm est cognitio per causam, sed etiam cognitio per illationem; vnde non solùm debemus esse certi de causa, sed etiam de illatione; quia ab vtroque scientia nostra discursiua dependet; reddimur autem certi de illatione per euidentiam consequentiæ.

Ad scientiam requiritur euidentia consequentiæ.

Sed obiicies. hinc sequi ad scientiam de aliqua re habendam, duplici demonstratione opus esse, vna ex principiis rei ipsius, quæ faciat euidentiam consequentis, alia ex principiis consequentiarum, quæ faciat euidentiam consequentiæ: hoc autem est falsum. Primò. Quia in definitione demonstrationis, nulla fit men-

mentio bonæ conſequentiæ, ſed tantùm principiorum & conſequentis, quæ ſola ſi adhibeantur, procul dubio generabunt ſcientiam. Secundò. quia ſequeretur demonſtrationem non poſitam in forma, ſed poſitam in mala forma non eſſe demonſtrationem. Denique ad demonſtrationem ſatis eſt vt faciat ſcire rem per cauſam, per quam res eſt, & quod non contingat aliter habere ſiue hæc cauſa ſit in forma ſyllogiſtica, ſiue non. Reſpondeo. Euidentiam conſequentiæ dupliciter à nobis haberi poſſe; primò explicitè, & in actu ſignato, applicando principia & regulas bonæ conſequentiæ, & probando ex principiis bonæ conſequentiæ bonam eſſe concluſionem, & tunc demonſtratio conſequentiæ eſt diſtincta à demonſtratione conſequentis. Secundò implicitè & in actu exercito, quando ex euidenti connexione terminorum in præmiſſis habemus euidentiam, & quod concluſio ſit vera, & quòd ſequatur ex præmiſſis, & tunc euidentia conſequentiæ non eſt re diſtincta ab euidentia conſequentis, ſed ratione tantùm, nec eget demonſtratione diſtincta à demonſtratione conſequentis. Dicimus igitur non opus eſſe duplici demonſtratione, ſed vnam ſufficere, quæ faciat vtriuſque euidentiam, & conſequentiæ & conſequentis. Quare cùm in definitione demonſtrationis traduntur principia ex quibus fit euidentia conſequentis, eo ipſo traduntur principia facientia euidentiam conſequentiæ, quia eadem principia vtrumque præſtant, licet ſub diuerſa ratione. Porrò principia logica facientia euidentiam conſequentiæ, non ſunt neceſſaria ſimpliciter ad demonſtrationem, ſed tantùm ad benè eſſe; quia euidentia rei poteſt ſupplere defectum principiorum Logicorum, vt patet in

Euidentia conſequentiæ dupliciter in nobis haberi poteſt.

demonstrationibus Mathematicis, quæ conuicunt etiã eum quia nunquam didicit Logicam potestq́; demonstratio esse demonstratio etiamsi non sit in forma Logica, qui tunc habebit euidentiam & certitudinem ex re ipsa, non ex Logica.

Dico secundò. Euidentia consequẽtis ad rationem scientiæ absolutè non requiritur, sed tantùm ad rationem scientiæ perfectæ. Ratio enim essentialis scientiæ absolutè saluatur absque euidentia principiorum; si enim principia fide diuina credantur, & habeatur de illis certitudo perfecta, inferetur ex illis conclusio necessaria; erit enim cognitio rei per causam, propter quam res est, & quod non contingat aliter se habere, quæ est ratio essentialis scientiæ: Ergo sine euidentia principiorum potest haberi scientia, ac ex consequenti sine euidentia consequentis; siquidem euidentia consequentis tota sumitur ex euidentia principiorum. Talis est scientia Theologica, quæ ex principiis fide creditis, aut altero saltem fide credito altero lumine naturali noto infert conclusionem absque euidentia consequentis cum sola euidentia consequentiæ, vt si dicam Omnis homo est risibilis; Ergo Christus est risibilis.

Euidentia consequẽtis ad rationem scientiæ absolutè non requiritur.

Quod si dicas. hoc modo etiam sine euidentia consequentiæ posse haberi scientiam, si consequentia fide diuina credatur. Respondeo, si diuinitus reuelaretur & confirmaretur certitudo consequentiæ, posset scientia haberi sine dicta euidentia, & sufficeret ad scientiam absolutè, quia esset necessaria rei cognitio & perfecta quoad certitudinem: at quia ordinariè non reuelantur nobis consequentię nec reales nec Logicę, ideo dicimus via ordinaria & humana nõ posse haberi certitudinem consequentiæ sine euidentia consequentiæ.

At obiicies. Euidentia consequentis est essentialis perfectio demonstrationis: quia non est accidens aliquod sed substantia ipsa cognitionis. Respondeo, esse quidem essentialem demonstrationi tali in specie, non verò demonstrationi in communi, sicut rationalitas est essentialis tali animali in specie, non verò animali in communi. Porrò habetur perfectior euidentia vel ex perfectiori ingenio, vel ex medio perfectiori; nam per causam euidentius res demonstratur, quàm per effectũ.

Ad euidẽtiam consequẽtis requiritur euidentia vtriusq; præmissæ.

Dico tertiò. Ad euidentiam consequentis requiritur euidentia vtriusq; præmissæ. Ratio est: quia euidentia conclusionis causatur ex euidenti connexione medii cum vtroq; extremo; Quia enim connectuntur cum medio euidenter in præmissis, ideo connectuntur euidenter inter se in conclusione: atqui ad connexionẽ medii cum vtroq; extremo requiruntur duæ præmissæ. Ergo ad euidentiam conclusionis requiritur euidens connexio in vtraq; præmissa.

Ex vna ineuidenti præmissa & altera euidẽti sequitur conclusio ineuidẽs.

Ex quo infero si vna præmissa sit euidens altera ineuidens conclusionem sequi ineuidentem: semper enim conclusio sequitur debiliorem partem; & bonum ex integra causa existit, malum ex singulis defectibus. Quod si dicas: futuram conclusionem in tali casu partim euidentem ratione extremi vnius, partim ineuidentem ratione alterius extremi. Respondeo, euidentia in conclusione potest esse duplex; alia terminorum simpliciũ, alia connexionis illorũ: in dicto ergo casu, esset alterius termini euidentia, sed non esset formaliter euidentia conclusionis quæ consistit formaliter in connexione extremorum inter se; non potest autem euidentia connexionis extremorum haberi nisi ipsa connectantur euidenter cum medio in præmissis.

QVÆSTIO XIV.

An ſcientia ſtare poßit cum fide diuina.

QVæſtio eſſe poteſt tàm de actu quàm de habitu. Quantùm ad primum, ſunt duæ ſententiæ. Prima tenet hos actus non eſſe incompoſſibiles, ita quidem recentiores. Ratio eſt: quia neq; ſunt incompoſſibiles ex obiecto, quia ſunt de eodem obiecto: neq; ex mediis & rationibus aſſentiendi; quia medium quod eſt ratio aſſentiendi in ſcientia eſt cauſa paſſionis, medium verò in fide eſt authoritas vel relatio diuina, quæ duo neq; ſunt contraria neq; incompoſſibilia: neq; deniq; ex modo aſſentiendi claro & obſcuro; tum quia claritas & obſcuritas in diuerſis ſubiectis exiſtentes non opponuntur ſed ſolùm in eodem, & hîc claritas eſt in ſcientia obſcuritas in fide. Ergò non opponuntur; tum quia per diuerſa media, non repugnat idem cognoſci clarè & obſcurè; ſi quidem poteſt intellectus elicere ſemper aſſenſum proportionatum vtriq; medio & rationi aſſentiendi; ſicut igitur ipſa media ſibi non repugnant, ita & aſſenſus illis proportionati ſibi non repugnabunt.

Confirmatur primò. Quia res quæ demonſtrantur poſſunt confirmari authoritatib⁹ Philoſophorum: Ergo multò magis authoritate diuina. Secundò Philoſophus habens ſcientiam de Deo, non poſſet credere, ſi non poteſt credi niſi id quod eſt ineuidens. Tertiò. Fidelis acquirendo ſcientiam de Deo amitteret fidem & non poſſet amplius credere id quod ſcit. Amitteret etiam meritum fidei; Fides enim non habet meritum, vbi humana

humana ratio præbet experimentum. Deniq; damnum magnum esset fidei acquirere scientias; quia per illas impediretur ab actu fidei. Quartò sufficit fidem esse obscuram ex parte actus, non ex parte obiecti; quia scilicet versatur circa obiectum absq; euidentia; ex actu enim fidei non habetur euidentia obiecti, licet illud obiectum in se sit euidens per actum scientiæ.

Fidei actus nō potest stare cum scientia.

Secunda Sententia est communis Theologorum, imò & sanctorum Patrum non posse fidei actum stare cum scientia quam probat S. Thomas secunda secundæ quæstione 1. art. 5. & Gregor. quæst. 2. Prologi art. 2. Ratio est: quia de essentia fidei propriè dictæ est vt sit cognitio rei ignotæ non apparentis, neq; visæ; Cùm igitur per actum scientiæ tollatur propria ratio obiecti fidei, non est possibile elici actum fidei simul cum actu scientiæ. Porrò Antecedés probari potest primò Theologicè ex definitione fidei Hebr. 11. Fides est substantia rerum sperandarum, argumentum non apparentium; quam esse definitionem cognoscit August. 13. de Trinitate cap. 1. & communiter Theologi: si igitur fides est cognitio, qua res sperandæ subsistunt, proculdubio non est cognitio rerum euidentium sed ineuidentium; Quæ enim videt quis, quid sperat? similiter si fides est conuictio & argumentum non apparentium: Ergò eorum quæ apparent non est fides. Deinde communis est Patrum & Theologorum sententia, fidem & spem (vt minimum quoad actum) non manere in patria quod colligunt ex S. Paulo 1. Corinth. 13. Huius autem non aliam rationé assignant aut assignare possunt, nisi quòd id, quod videtur credi non possit. Nam etiam in cælo authoritas Dei visa non potest esse ratio credendi res in Deo visas, solum ex eo quod res visas credere non possumus.

Philo-

Philosophicè verò probatur primò ex definitione vel descriptione fidei, ab omnibus tradita secundùm quam proculdubio est disputandum, non secundùm eam quam quis sibi fingit contra communem omnium sensum, vtendum enim est nominibus secundum impositam significationem non imponenda noua significatio: omnes igitur in definitione siue descriptione fidei hoc requirunt, vt sit cognitio rerum ineuidentium & ignotarum, & propterea res quæ sciuntur credi non posse quia sciuntur. Ita August. Enchi. cap. 9. definit fidem, conuictionem eorum quæ non videntur, idq; probat tum ex definitione data ab Apostolo ad Hebr. 11. tum à simili de spe, spes enim quæ videtur non est spes, Rom. 9. Idem habet 8. de Trinitate & 13. de Trinitate cap. 1. & 4. Idem D. Gregor. in homilia quadam; Quæ apparent non habent fidem sed agnitionem. Hugo de S. Victore P. 10. c. 2. definit fidem esse certitudinem animi de rebus absentibus. Et ibidem P. 2. c. 3. ait quædam esse ex ratione, quædam secundùm rationem, quędam supra rationem, quædam contra rationem. Ex ratione sunt necessaria, secundùm rationem sunt probabilia; supra rationem mirabilia; contra rationem incredibilia; & quidem duo extrema fidem (inquit) non capiunt; quæ enim sunt ex ratione omnino nota sunt, & credi non possunt quoniam sciuntur, quæ verò contra rationem sunt nulla similiter ratione credi possunt, quia nullam suscipiunt rationem.

Secundò probatur: Quia experimur in habente euidentem rei notitiam, authoritatem dictis nullum causare vel augere assensum; si enim omnes homines mihi dicerent, quòd ego viuam; vel quòd nix sit alba, ignis calidus, non plus huic veritati assentirer, quàm si *Experientia idem probat.*

nullus diceret, solùm ex eo quòd euidenter video me viuere, &c. ita vt nihil me moueat authoritas dicentiũ ad assentiendum cũ maiorem euidentiam rei habeam. Cuius hæc ratio reddi potest. Intellectus enim assentitur alicui veritati per aliquod medium, vt aliquam perfectiorem rei notitiam acquirat; atqui habendo euidẽtiam rei in se non potest acquirere perfectiorem notitiam ex authoritate dicentium. Non potest igitur habita rei euidentia, ob authoritatem dicentium credere.

Dices: hoc verum esse, de fide humana, non de diuina, quæ cùm certior sit quàm scientia, potest afferre aliquam perfectionem maiorem intellectui, quàm scientia. Respondeo fidem diuinam non posse stare cum scientia quia essentialiter est cognitio rerum non apparentium. Ex quo patet, an stante scientia, possit propter authoritatem diuinam elici aliquis assensus circa rem illam euidentem: nam si sit actualis scientia non potest talis assensus elici, quia subiectum non est capax actus obscuri quando habet clarum.

Fides diuina non potest stare cum scientia.

Quod si authoritas diuina cum ratione scientifica concurreret ad vnum assensum, is assensus non esset Fidei sed scientiæ: quia esset euidens & perfectus.

Responsio 1.

Respondent aduersarii primò: non repugnare per diuersos actus & diuersa media haberi simul notitiam euidentem & ineuidentem de eadem re, quia hæc euidentia & ineuidentia, sunt in distinctis subiectis id est actibus: Contradictoria autem in diuersis subiectis sibi non repugnant. Sed contra. Licet ista euidentia & ineuidentia quatenus sunt in diuersis actibus non opponuntur sibi contradictoriè, tamen quatenus sunt circa idem obiectum opponuntur sibi contradictoriè; idem

idem enim ſecundùm idem non poteſt eſſe eidem ſimul viſum & non viſum, vti in ſimili in præcedenti Quæſtione de certo & incerto argumentabamur, & ob eandem cauſam deduximus non poſſe idem de eodem affirmari ſimul & negari, etiam per diuerſos actus. Dices poteſt cum veritate dici rem eandem eſſe viſam à me oculis & non viſam auribus: Ergo etiam poteſt dici res illa euidens per ſcientiam, ineuidens per fidem. Reſpondeo, aliud eſt rem non eſſe viſam ſimpliciter, aliud eſt tali medio non eſſe viſam; nam cùm ſolum medium negatur non negatur ſimpliciter eſſe viſum, ſed ſolùm quod & ſi viſum ſit, non tamen vi illius medii: at actus fidei requirit eſſentialiter in obiecto, vt non ſit viſum ſimpliciter; Cùm enim definiunt Doctores fidem eſſe non apparentium volunt ſimpliciter eſſe non apparentium, non ſolùm non apparentium per actum fidei, ſed per quemuis alium actum: Quare manifeſtè ſequitur de eodem obiecto affirmari contradictoria ſi de illo ſit ſimul ſcientia & fides.

Reſpondent ſecundò: Non eſſe de ratione fidei vt ſit aſſenſus rei euidentis vel ineuidentis, ſed ſolùm vt ſit aſſenſus propter authoritatem dicentis, ſiue res illa ſit euidens ſiue ineuidens. Sed contra; Conſtat fidem diuinam non habere hanc indifferentiam, ſed eſſe ex natura ſua determinatam ad res ineuidentes, vt patet ex authoribus citatis. Si verò non actu habeatur rei euidẽtia, ſed habitu, ſeu ſi ſupponatur habita, tunc poteſt quidem elici aſſenſus ob authoritatem diuinam, ſed tunc actu obiectum non erit euidens: quare aut non poteſt dari talis habitus, indifferens ad obiectum euidens & ineuidens, aut ſi detur non poteſt tamen fieri vt ſimul & ſemel eliciat actum euidentem & ineuidentem, quod Reſponſio 2.

 eſt

est modo in quæstione. Deniq; talis actus rei euidentis, non esset propriè & formaliter actus fidei, sed alius quidam actus alterius speciei, & alio nomine vocandus: neq; habitus ille communis, esset habitus solius fidei, sed communis ad fidem & alios actus.

Ex his patet ad fundamentum primæ sententiæ; Est enim repugnantia ex obiectis; idem enim obiectum non potest simul esse euidens & ineuidens. Et licet euidentia & ineuidentia sint in diuersis actibus, tamen sunt respectu eiusdem obiecti, & in eodem intellectu: Contradictoria autem etiam per diuersa media nullo modo verificari possunt.

Ad primam confirmationem Respondeo, authoritates illas non causare vllum assensum nec augere; sed solùm valere vel ad persuadendum aliis qui rei euidentiam non habent, vel ad ostendendum res scitas esse conformes aliorum etiam opinionibus. Ad secundam. Philosophus habens scientiam, etsi dum actu considerat medium demonstratiuum non potest idem credere per fidem, potest tamen dum illud medium actu non considerat; tunc enim idcirco est capax actus fidei, quia non habet actu euidentiam obiecti. Dices si Philosophus omnium rerum fidei haberet euidentiam, non posset conuerti ad fidem, & per consequens non posset saluari; quia sine fide impossibile est placere Deo. Respondeo casum naturaliter esse impossibilem: si tamen Deus supernaturaliter infunderet alicui scientiam omnium rerum quas credimus; in tali casu non posset is elicere actum fidei, sed Deus prouideret illi aliam cognitionem supernaturalem per quam eum dirigeret ad finem supernaturalem per actus supernaturales, vt saluari posset.

Ad

Ad tertiam. Fidelis acquirendo ſcientiam non poſſet quidem ſimul habere actum fidei & ſcientiæ, tamen poſſet elicere actum fidei tunc cùm actu non meminit ſcientiæ demonſtratiuæ, ſed illam ſupponit in confuſo. Deinde quamuis ſcientia tollat fidei actum, circa illud obiectum, tollendo inenidentiam obiecti, quæ eſt de ratione formali obiecti fidei; non tamen tollit meritum, quod eſt à charitate parata credere ſi non eſſet illi euidens: nec eſſet nunc damnum fidei; quia vt ait August. 13. de Trinitate cap. 12. optabiliter rerum verarum in eaſdem res præſentes & euidentes fides tranſit, perfectius enim ſcitur res euidenter, quàm ineuidenter.

Fidelis habens ſcientiam, an eliciat actum Fidei.

Ex dictis infero: propter eaſdem rationes ſcientiam naturalem alicuius obiecti non poſſe ſtare cum ſcientia Theologica eiuſdem obiecti: quia ſcientia Theologica infert in euidẽtem concluſionem ex principiis fidei; non poteſt autem eadem concluſio ſimul eſſe euidens & ineuidens. Poſſet tamẽ in tali caſu Theologus formare demonſtrationes non vt eis aſſentiatur, ſed vt videat eſſe conformes rebus ſcitis.

Scientia naturalis alicuius obiecti non poteſt ſtare cum ſcientia Theologica eiuſdem obiecti.

Quantum ad ſecundum. Dico primò. Habitum ſcientiæ poſſe ſtare cum actu fidei. Nam neque habitus habet Phyſicam oppoſitionem cum actu, ſed cum habitu; neque neceſſe eſt habitum ſcientiæ tunc prorumpere in actum quando elicitur actus fidei; poteſt enim ſcienti non occurrere ratio demonſtratiua tunc cùm proponitur illi obiectum credendum. Simili modo probatur Habitum fidei poſſe ſtare cum actu ſcientiæ.

Habitus ſcientia poteſt ſtare cum actu fidei.

Dico ſecundò. Habitus ſcientiæ & habitus fidei diuinæ poſſunt ſtare ſimul; Neque enim ſibi Phyſicè repu-

Habitus ſcientia & habitus fidei diuina poſſunt ſtare ſimul.

repugnant, quia non sibi opponuntur per modum affirmationis & negationis nec sub iis rationibus inclinant ad suos actus.

Actus & habitus discrimen. At inquies; actus fidei non potest stare cum actu scientiæ naturali: Ergo nec habitus. Respondeo esse discrimen de actu & habitu: Nam licet actus fidei, Physicè repugnantiam cum actu scientiæ non habeat ex parte sui, habet tamen ex parte obiecti: quia non potest habere suum obiectum formale ineuidens, stante actu scientiæ euidenti; per euidentiam enim scientiæ destruitur ineuidentia obiecti fidei; hoc autem non habet locum in habitibus; quia habituum existentia non pendet à propositione obiecti.

QVÆSTIO XV.

An habitus scientiæ in intellectu sint res distinctæ à speciebus intelligibilibus.

Habitus dari probatur. Certum est dari in nobis qualitates quasdam quæ dicuntur habitus: Experimur enim in nobis ex actibus frequentatis facilitatem & promptitudinem maiorem ad actus similes, quod non posset esse nisi ex actibus frequentatis relinqueretur aliqua qualitas, quæ nos promptos & faciles ad similes actus redderet: Nam ipsi actus cùm transeant, non possunt seipsis hanc facilitaté & promptitudinem nobis præstare; Id enim quod desiit esse non habet vllam vim ad aliquid prestandum; Ergo id quod præstat nobis facilitatem & promptitudinem, transacto actu est aliqua res & qualitas relicta post actum, & hæc dicitur habitus. Cum verò hanc promptitu-

ptitudinem & facilitatem maiorem ex actibus frequẽtatis experiamur tam in intellectu quàm in voluntate, dicimus in vtraque potentia dari habitus vtrique potentiæ proportionatos. Et quidem in voluntate habitus essentialiter sunt inclinationes quædam ad bonum propositum, quia & actus voluntatis, ex quibus sunt geniti habitus, sunt inclinationes actuales in bonum; ex inclinatione enim actuali generatur inclinatio habitualis: habitus verò intellectuales, quid sint essentialiter, non est ita certum.

Prima sententia est dicentium Habitum scientiæ nihil esse aliud, quàm certam coordinationem specierum intelligibilium; Cum enim aliquid demonstrauimus, nil aliud facit intellectus nisi res simplices apprehensas, inter se ordinat secundum varias habitudines, quas habent ad inferendam conclusionem.

Habitus scientia est certa coordinatio specierum intelligibilium.

Fundamentum est. Quia per talem coordinationem specierum sufficienter saluatur ratio scientiæ absque productione nouæ alicuius qualitatis: Ergo nihil aliud est spectans ad essentiam habitus præter species ordinatas. Antecedens probatur. Nam inprimis solæ species intelligibiles antequam sint ordinatæ, sufficiunt ad causandum actum iudicij & assensum (nulla enim alia qualitas in intellectu præcedit primum actũ iudicij, nisi species) Ergo eædem species si sint ordinatæ facilitabunt intellectũ, ad eundem actũ iudicij. Fiunt aũt ordinatæ per ipsum actum iudicij componentis vná cum alia, ita vt vna sit cum altera coniuncta & alteram sequatur, sicut in memoria videmus.

Porrò

Porrò hic ordo frequentatis actibus conseruatur ne dissoluatur vel pereat: nam & memoria frequenti eiusdem rei repetitione tum reparatur tum conseruatur, citra vllam aliam intensionem. Et hoc modo explicat hunc ordinem specierum Capreol. in quæst. 3. Prologi, vocatque illum visualem, quia intellectus ita disponit species vt prius vtatur vna quàm alia, prius subiecto quàm prædicato. Hanc sententiam esse S. Thom. plurimis testimoniis probat Capreolus loco citato, & Soncinas 6. Met. quæst. 9. quam & tribuit Auerroi, Scoto, Ariminensi. Et sanè dubitari non potest S. Thomam id aliquando sensisse. Primò, quia expresse id docet de veritate q. 20. art. 2. definiens habitum esse collectionem specierum ordinatarum ad cognoscendum. Et 3. dis. 14. a. 2. & 3. dicit habitum scientiæ institui per species quæ ad eundem modum cognitionis reducuntur. Et 1. contra Gentes. c. 56. ait: Omnis intellectus fit in habitu per aliquas species intelligibiles. Nam habitus vel est habilitas quędam ad recipiendas species intelligibiles, quibus actu fit intelligibilis, vel est, ordinata congregatio ipsarum specierum intelligibilium. Et quidem priorem opinionem ex professo refutat 2. cōtra Gentes c. 73. posteriorem ergò sequitur. Secundo: quia pro fundamento huius sententiæ statuit, De potentia q. 2. a. 2. quia quidquid est in potentia intellectiua aut est ipsa potentia intellectiua, aut species intelligibilis, aut actualis intellectio, aut verbum. Secundùm hanc igitur doctrinam non potuit S. Thomas non sentire habitum nihil aliud esse nisi speciem. Quæ sanè authoritas D. Thomæ facit hanc sententiam non esse ita improbabilem, vt quidam opinantur; si enim tantus Doctor id sensit & toties docuit, non potest vel ob solam

ſam eius authoritatem, non eſſe id probabile. At dices mutaſſe ſententiam in prima ſecundæ q. 54. art.4. Cùm ait habitum eſſe ſimplicem qualitatem: primùm id negat Soncinas; dicit enim S. Thomam non aſſerere id de habitu ſcientiæ, ſed de habitu vniuersè; deinde docere ſimplicem, id eſt, non conflatam ex multis habitibus; vult enim eundem habitum primæ concluſionis extendere ſe ad reliquas concluſiones illius ſcientiæ, ſine vlla additione noui habitus. Sed eſto mutauerit opinionem, ſaltem negari non poteſt, antequam mutaret, probabiliter oppoſitam docuiſſe & defendiſſe. Maximè quòd in 3. parte poſtquam illud ſcripſerat in prima ſecundæ reuertatur iterum ad priorem opinionem q. 12. art. 2. oſtendens in anima Chriſti habitum ſcientiæ acquiſitum fuiſſe, qui & abſtractis ſpeciebus à phantaſmate conſtaret & per talem abſtractionem ſucceſſiuè augeri poſſet: imò & in prima ſecundæ quæſt. 63. ſtatim docet, in habitibus intellectus formale eſſe ſpecies intelligibiles, materiale verò phantaſmata. Neque obſtat quod alibi docet S. Thomas, habitus acquiri per actus, ſpecies verò intelligibiles præcedunt actus: nam reſponderi poteſt ſecundùm S. Thomam ſpecies non eſſe habitus quocunque modo, ſed ordinatas, vt ſic autem ſequuntur actum non præcedunt.

Secunda ſententia eſt, Habitum ſcientiæ non eſſe coordinationem ſpecierum intelligibilium rerum ſimplicium, ſed ſpeciem iudicij illatiui genitam ex ipſo actu iudicij & conſeruatam in intellectu. Ita Soncinas 6. Metaphyſic. quæſtione 9. quam ſententiam tribuit S. Thomæ qui tamen expreſsè de ſpeciebus ex Phantaſmatibus elicitis ab intellectu agente

Habitus ſcientiæ nō eſt coordinatio ſpecierum intelligibilium.

loquitur. Tribuit etiam Auerroi qui 1. Metaphysic. Comment. 21. ait scientias non esse aliud, quàm species & illa quæ constituuntur ex vniuersali. Item Scotum, Gregorium, & communiter multos alios ait idem sentire.

Fundamentum est: Quia habitus scientiæ, est id quod acquiritur per actum, facilitans ad Sciendum: at id quod acquiritur per actum sciendi, est similitudo quædam habitualis iudicij & assensus scientifici ratione cuius facilitatur intellectus ad similia iudicia facienda: Ergo talis similitudo seu species est habitus scientiæ, si quidem quæcunq; habitui scientiæ tribuuntur, tali speciei conueniunt.

Tertia sententia est aliorum qui habitum scientiæ dicunt esse inclinationem quandam habitualem ad actus sciendi, non explicando, qualis sit ista inclinatio an ex similitudine habituali profecta; an verò distincta quædam res ab hac similitudine, per modum ponderis cuiusdam inclinans intellectum ad eum modum quo habitus voluntatis sunt quædam pondera voluntatis.

Species in intellectu sunt duplices.

Pro solutione Quæstionis notandum est primò. Duplices esse species in intellectu alias antecedentes intellectionem, alias consequentes intellectionem; illæ generantur ab intellectu agente & Phantasmatibus, vt dicetur 3. de Anima, hæ generantur ab intellectu possibili per actum intelligendi: illæ sunt terminorum simplicium sicut & phantasmata ex quibus generantur, hæ terminorum complexorum.

verbi

verbi gratia, conclusionis vel enunciationis alicuius; illæ immediatè seruiunt apprehensioni; hæ iudicio; illæ sunt simpliciter necessariæ ad intelligendum, quia sicut sine phantasmate, ita & sine speciebus quæ ex phantasmate eliciuntur, non potest quidquam intelligi, complent enim rationem potentiæ & dant primam potestatem ad intelligendum, hæ verò nō sunt simpliciter necessariæ ad intelligendum, quia per solas primas species potest ab intellectu formari iudicium, sunt tamen necessariæ ad recordandum: nam recordamur eorum, quæ antè cognouimus, res autem ante cognitæ, non sunt per se ipsas præsentes intellectui, Ergo debent esse per suam similitudinem præsentes, quæ similitudo est similitudo cognitionis vel rei vt cognitæ conseruata in memoria, vt docet Aristoteles in libro de memoria & reminiscentia.

Quanquam non nego has secundi generis species esse quoque terminorum simplicium species, vt patet ex memoria, sed id quod ad rem nostram modò spectat est, quod sint species complexorum, seu iudicij complexi. Ratio autem qua probamus dari hæc duo genera specierum antecedentium & consequentium actum est hæc: quia non solùm cognoscimus res in se, sed & res vt cognitas à nobis, & cognoscimus cognitionem nostram: Ergo duplici specie, ad hæc duo genera obiectorum cognoscenda indigemus.

Notandum est secundò. Habitum dupliciter accipi posse. Primò generaliter pro qualitate quacunq; per- *Habitus dupliciter accipitur.*

manente & difficilè mobili, quomodo constituitur. Habitus prima species qualitatis. Secundò specialiter, pro qualitate operatiua permanente acquisita vel acquisibili per actus frequentatos, quæ non dat primam facultatem operandi, sed solùm facilitatem ad operandum, & hoc modo hic loquimur de habitibus; nam primo modo nemo dubitat species intelligibiles esse habitus, quia permanent: Nam in potentiis sensitiuis exterioribus species intentionales sunt solùm per modum passionis facilè transeuntis & ideo non sunt habitus, in intellectu verò quia permanent, dicuntur habitus. Porrò & prima sententia, cum species antecedentes intellectionem, vult esse habitum scientiæ, accipit illas vt ordinatas per actum intellectus, & secundùm hoc vult esse consequentes actum. His ergò suppositis.

Habitus scientia non est coordinatio specierum intelligibilium.

Dico primò: habitum scientiæ non esse coordinationem specierum intelligibilium, vt prima sententia dicebat. Hanc conclusionem quidam probant ex eo quod explicari non possit, quidnam sit ista coordinatio specierum, & quomodo constituat rationem habitus. Nam cùm hic ordo debeat esse quid impressum speciebus per actum illud vel erit relatio, vel quid absolutum fundans relationem: non primum; quia relatio per se non producitur, sed consequitur fundamentum & terminum; ad relationem enim non est per se motus, vt 5. Physic. docet Aristoteles; non secundùm; quia nõ potest explicari, quæ res sit illa quæ inprimatur speciebus, qualitas ne vel quantitas? Deinde ordo iste specierum quæro qualis est;

an secundum situm? At species cùm sint in subiecto indiuisibili & ipsæ sint indiuisibiles non habent situm; situs enim est corporum & in corporibus. Ad hæc si in subiecto indiuisibili ex toto simul existant, non habent in eo distinctum situm: an secundùm causalitatem, quia nimirum vna species prius causatur quàm altera, at nec hoc dici potest; quia species istæ sunt omnes causatæ ante scientiam, ergò hunc ordinem causalitatis non habent à scientia; Ergo in tali ordine non consistit essentia habitus, siquidem habitus est quid genitum ex actu scientiæ. An deniq; in ordine ad vsum? vt prius vna specie, quàm altera vtatur intellectus & altera post alteram. Verbi gratia, vt prius vtatur subiecto quàm prædicato, prius maiori extremo, deinde medio termino tum minori extremo, & inhærentia terminorum. Verum hic ordo si determinatur ab extrinseco tantũ (hoc est ab intellectu per actum extrinsecum vtentem prius vno termino quàm alio) nil ponit in iis speciebus, & sic species non erunt intrinsecè in seipsis habitus, quod tamen repugnat rationi habitus qui dicit intrinsecam facilitatem ad actum: Si verò sit intrinsecus speciebus, debet dari aliquid in speciebus determinans species ad talem ordinem: Nam species ex se sunt indifferentes ad hunc vel illum ordinem, vt ergò habeant hunc ordinem determinatè, debent habere in se causam & fundamentum talis ordinis; ordo enim cùm sit relatio non potest conuenire nisi propter aliquod fundamentum intrinsecum; alioqui si ab extrinseco tantùm conueniret hic ordo speciebus, non species determinarent intellectum ad vsum illum ordinatum sed intellectus determinaret species, quod est contra rationem habitus qui debet intellectum determinare & inclinare ad talem actum ordinatum;

dinatum: in hac verò ſententia ſe ipſe intellectus determinaret ad talem vſum determinatum, ſpecies verò nullam haberent vim determinandi intellectum. Reſpondet Capr. eſſe ordinem vſualem; Verùm non ſatisfacit difficultati: nam hic ordo vſualis, cùm ſit merè extrinſecus ſpeciebus, non poteſt conſtituere ſpecies in ratione habitus cùm habitus intrinſecè ſit quid determinans intellectum ad actum. Nam quod dicit Capr. ordinem non eſſe eſſentialiter habitum, ſed quid connotatum, ſeu ſpecies vt connotantes ordinem; hoc inquam non eſt ſatis: Nam habitus debet eſſe ex ſua eſſentia determinatiuus ad actum; Ergò debet aſſignari aliquid eſſentiale in habitu, ratione cuius ſit determinatiuus. Et confirmatur: Quia habitus ſcientiæ eſt habitus iudicatiuus non apprehenſiuus, ſpecies autem intelligibiles antecedentes actum, ſunt habitus apprehenſiui tantùm, non iudicatiui: Ergo non ſunt habitus ſcientiæ. Minor probatur: Quia ſunt ſpecies repræſentantes terminos ſimplices & incomplexos, ſicut & phantaſmata ad quorum ſimilitudinem ſunt factæ.

Verùm hoc argumentum non conuincit. Reſponderi enim poteſt, ſpecies ſeorſim acceptas non determinare aut inclinare intellectum ad actum ſcientiæ ſed coniunctim acceptas, quia coniunctim acceptæ repræſentant id vnde intellectus determinetur ad tale iudicium & aſſenſum ſcientificum. Verbi gratia, apprehendit intellectus hominem animal ratione, riſibile, ex vi huius apprehenſionis (quæ in ſcientia debet eſſe euidens & perfecta) videt connexionem horum terminorum inter ſe & cauſam connexionis vnde ex conſequẽti determinatur tam ad coniunctionem terminorum inter

tur se quàm ad concludendum hominem esse risibilem, quia rationalis, quæ conclusio est scientifica. Ex quo patet, quòd licet coniunctio illa & coordinatio specierum sit ab extrinseco vt nihil ponat intrinsecum in ipsis speciebus, tamē efficit vt species sic coniunctæ habeant vim determinandi intellectum ad actum & assensum scientiæ, quam non haberent sine illo ordine & coniunctione: nam aliquid potest effici à causis coniunctis, quod à separatis effici non potest; non quòd coniunctio (quæ est mera relatio) conferat illis nouam vim causandi, sed quod coniungit vires iam habitas in vnum, sicut cùm duo trahunt nauem, coniungunt suas vires, & possunt coniunctis viribus trahere, quod singuli seorsim non possunt. Quare illa coniunctio & coordinatio specierū, non constituit formaliter rationem habitus cum sit mera relatio, sed ipsæmet species suis entitatibus coniunctæ, habent rationem habitus scientifici, quam non habent seiunctæ. Hoc etiam modo responderetur ad confirmationem: Nam species illæ coniunctæ & ordinatæ, habent rationem habitus iudicatiui, quia repræsentant ea quæ determinant intellectum ad iudicium scientificum faciendum, & id præstant intellectui, quod præstaret habitus iudicatiuus si esset à speciebus distinctis.

Aliter ergo probanda est conclusio: Nomine enim habitus scientiæ non intelligimus quamcunq; qualitatem in intellectu, disponentem ad actum scientiæ; sed qualitatem acquisitam per actum scientiæ, disponētem intellectum nō simpliciter ad eliciendum actum scientiæ, sed solùm ad promptè & faciliter eliciendum; hæc enim est natura habituum, de quibus hîc loquimur vt patet inductione; atqui species intelligibiles non sunt

tales habitus: nam inprimis non acquiruntur per actum scientiæ sed ipsum antecedunt & causant: quod enim respondet causari, quoad coordinationem illam; id refellitur, primùm ex eo, quod coordinatio illa, etiam secundùm istos authores sit solùm conditio, non ratio essentialis habitus, quare adhuc verum erit species illas secundum rationem formalem habitus, non causari ab actu. Deinde illa coordinatio prius saltem natura causatur ab actu, quàm ille actus habeat rationem scientiæ, quia ex coordinatione illa specierum tanquam ex causa habet vt sit scientia; nisi enim intellectus coordinaret illo modo species, & eas coniunctè acciperet, non posset ex illis elicere actum scientiæ. Cùm igitur causa prior sit natura effectu, & coordinatio illa sit causa vel conditio causæ, respectu actus scientiæ, sequitur talem coordinationem non causari ab actu scientiæ formaliter: & sic species etiam quoad coordinationem non sequi actum scientiæ, vt scientia est, sed potius ipsum antecedere saltem in priori naturæ.

Deinde speciebus sic ordinatis deest alia conditio essentialis habitus acquisiti, nempe vt non sit principiũ per se requisitum ad simpliciter eliciendum actum, sed tantùm ad promptè & faciliter eliciendum; species enim ordinatæ sunt principium requisitum simpliciter ad eliciendum actum scientiæ, quia sine illis elici non potest: quare non est principium solùm facilitans ad actum. Quod si dicas, facilitare ad actum maiori sua intensione. Contra: quia illa maior intensio specierum non prouenit ab actu scientiæ sed ab intellectu agente producente eas ex phantasmatibus perfectioribus; non enim intellectus possibilis per actum scientiæ producit aut intendit illas species quæ eliciuntur ex phantasmate, sed

te, sed solùm species suæ cognitionis, vt mox dicam. Quocirca illa maior facilitatio quæ est in speciebus non est facilitatio habitus acquisiti de qua loquimur.

Deniq; licet species istæ intelligibiles, sint causa iudicii & assensus scientifici non tamen sunt causa eo modo, quo habitus acquisiti sunt causa actus ad quem inclinant. Nam habitus acquisiti sunt causa immediatè actus ad quem inclinant, imò essentialiter non sunt aliud, quàm inclinationes in actum, vt patet inductione; species verò non nisi mediatè sunt causa actus scientiæ; immediatè enim sunt causa solùm apprehensionis simplicis, & quia in rebus apprehensis inter se coniunctis, est causa formandi iudicii & assensus de coniunctione ipsorum, idcirco consequenter sunt causa talis iudicii & assensus.

Responderi potest. Intellectum non esse capacem talis habitus acquisiti qualem descripsimus, & ideo solas species habere rationem habitus scientiæ. Quòd autem non sit capax ex eo ostenditur: quia habitus acquisiti ponuntur propter difficultates tollendas quas in actibus experimur & facilitatem inducendam; at posito semel actu scientiæ tollitur omnis difficultas in assentiendo propter claritatem & euidentiam obiecti. Ergo respectu actus scientiæ nõ est necessitas alterius habitus acquisiti. Idcirco enim in visu nõ est opus habitu, quia actus videndi est per se clarus & euidens & ex parte sua nullam affert difficultatem potentiæ. Idcirco etiam multi negant habitum acquisitum principiorum à speciebus distinctum; quia in assensu principiorum intellectus est euidentia terminorum conuictus & necessitatus ad assentiendum & ex consequenti liber ab omni difficultate. Similiter alii negant habitus scientiarum

in Angelis circa res naturales propter euidentem & quidditatiuam repræsentationem specierum, quibus sine vlla difficultate res naturales ab Angelo cognoscuntur.

Verùm ad hæc respondeo primò si in nobis euidentia esset ita perfecta, vt in Angelis, posset habere aliquid verisimilitudinis hæc obiectio: at non ita se res habet. Nostra enim euidentia est cum magna ineuidentia coniuncta; species enim nostræ non sunt propriæ rerum quas cognoscimus, sed alienæ. Nam sub rerum sensibilium similitudinibus & inuolucris essentias rerum & proprietates apprehendimus; Angelus autem habet proprias rerum species & quidditatiuè repræsentantes: quare maior est ratio de humano intellectu quàm de Angelico, vt habitu perficiente & facilitante indigeat quanquam & de Angelis non est certum illos carere habitibus, sicut & de habitu principiorum multi tenent esse verè habitum acquisitum.

Secundò respondeo: Experientia certè docet, per actus scientiæ frequẽtatos nos reddi faciliores & promptiores ad similes actus scientiæ; sicut & in ludis accidit, qui non scit bene aliquem ludum, & illum non exercet, non est ita promptus ac facilis ad ludendum, vt alter qui eum ludum sæpius exercet, cùm tamen vtriq; possint esse communes species ludi æquè euidentes, neq; alia realter ab altero differt nisi exercitatione. Quod etiã simili modo experimur in habitu memoriæ; sæpius enim frequentato actu cognitionis, acquiremus habitũ & facilitatem ad similes actus cognitionis, quam non habemus quando actus non frequentamus. Hæc ergò & similia manifestè indicant nos ex cognitione

rerum

rerum acquirere nouos habitus & facilitates ad cognoscendum quas ante frequentationem actuum non habebamus: hoc igitur & de habitu scientiæ sentire par est.

Dico secundò. Habitus scientiæ est qualitas ex actu scientiæ relicta disponens ad promptè & facilè iudicandum & assentiendum. Hæc est sententia communior, quam sequitur Caiet. Prima secundæ quæst. 45. art. 5. Medina ibidem Ferrar. 1. contra Gentes cap. 14. Suarez disputat. 44. de habitibus, Sotus quæst. 5. Proëmii Logicæ. *Habitus scientiæ quid.*

Et probatur primò: experientia de facilitate ex frequentatis actibus scientiæ acquisitæ, quæ non potest saluari, nisi generetur aliqua qualitas ex actibus scientiæ frequentatis quæ maneat post actus. Nullus enim potest esse effectus formalis sine forma; Ergò nec facilitas ad scientiam potest esse, sine aliqua forma facilitante & tribuente hunc effectum formalem intellectui: hæc forma autem non est actus scientiæ transactus, quia non manet secundum se, facilitas autem manet: Ergò debet esse aliquid per actum scientiæ productum & manens: hoc autem productum non potest esse nisi qualitas aliqua: nam nec substantia est, nec qualitas, nec relatio, nec aliquid aliud ex alio genere prædicamenti. *Probatur 1. experientia.*

Secundò ratione: Quia per actum scientiæ producitur aliquid in intellectu quod est veluti semen quoddam illius cognitionis, ratione cuius cognitio semel habita manet ita in mente habitualiter vt possit intellectus ex ea venire in cognitionem cognitionis ante habitæ; quod non præstant species ante cognitionem habitæ, *2. Ratione.*

hæ enim non repræsentant cognitionem habitam, cùm illam antecedant: Ergo necessariò concedenda est aliqua qualitas à speciebus illis distincta, & ex actu scientiæ genita; quæ quidem qualitas debet esse simplex, sicut & actus scientiæ, ex quo est genita, est quid simplex. Dices hoc modo habitus scientiæ esset habitus memoriæ.

Habitus scientia non est formaliter habitus memoria.

Respondeo habitum scientiæ non esse formaliter habitum memoriæ: per habitum enim memoriæ formaliter recognoscimus obiectum, per habitum autem scientiæ cognoscimus simpliciter. Existimo tamen non differre realiter hos habitus, quia eodem habitu quo recognoscimus obiectum, etiam cognoscimus; sed quatenus recognoscimus, dicimur meminisse; quatenus cognoscimus, dicimur scire.

Habitus essentia qua sit.

Dico tertiò. Si loquamur de essentia huius habitus scientiæ, ea non potest esse alia nisi similitudo habitualis cognitionis seu obiecti cogniti; ita vt ratione huius similitudinis, qualitas illa inclinet & promptum ac facilem reddat ad actus scientiæ. Ita Soncinnas, qui putat esse istam sententiam S. Thomæ, & Scoti, & Nominaliũ; & meo sanè iudicio nihil aliud rationabilius dici potest. Quod suaderi potest quadruplici via. Primò ex parte actus. Actus enim si producit habitum, producit rem sibi similem & proportionatam: atqui actus scientiæ est similitudo actualis obiecti: Ergò id quod ex se producit, erit similitudo habitualis seu manens post actum. Cuius rei etiam in habitibus voluntatis exemplum habemus: Nam quia actus voluntatis sunt inclinationes actuales in obiectum, idcirco & habitus ex illis geniti, sunt inclinationes habituales seu propensiones & pondera quasi quædam voluntatis in obiectum. Ergo idem proportionaliter sentiendũ est de habitibus intellectus.

Secundò

Secundò ex fine habitus; quia est ad facilitandum potentiam ad actum: atqui ad actum intellectus, qui est similitudo actualis obiecti, non facilitatur intellectus nisi per similitudinem habitualem: Ergo habitus est similitudo habitualis. Minor probatur. Primò, exemplo speciei intelligibilis quæ est similitudo habitualis actus & obiecti; ea enim quo perfectior & expressior fuerit eo perfectior & facilior redditur cognitio; difficultas enim cognitionis oritur ex eius imperfectione in expressione, confusione, quæ cum tolluntur per speciem perfectè, expressè, clarè repræsentantem, tollitur difficultas cognitionis; nulla enim difficultas est in cognoscendo obiecto clarè repræsentato. Hinc facilius & melius obiectum propinquum quam distans percipitur sensu externo ob perfectiorem speciem productam à propinqno, quàm à distanti. Secundò quia habitus non facilitat potentiam tollendo aliqua impedimenta actus aut inducendo aliquas dispositiones ad recipiendum actum, nihil enim tale videtur affirmari probabiliter posse, sed solùm influendo in actum seu augendo actiuitatem & dando maiores vires potentiæ ad producendum actum vt in materia de habitibus probatur: sicut ergo potentia intellectiua per similitudinem habitualem obiecti quæ est in speciebus fit potens ad producendum actum cognitionis, ita & habitus, si augere debet hanc actiuitatem & vires potentiæ intellectiuæ, non alia ratione augere potest, quam addendo nouam similitudinem habitualem cognitionis iam habitæ & obiecti ante cogniti. Essentia ergo habitus intellectualis consistit in similitudine habituali obiecti. Dices ergo habitus nil differret à specie intelligibili. Respondeo differre plurimùm. Nam licet in

hoc vtrumque conueniat, quod sit similitudo habitualis obiecti: tamen in multis differunt, vt in adnotatione diximus.

Tertiò. Ex ratione principij productiui: Habitus enim ponitur, vt sit principium productiuum actus, vt suppono: quia non alia ratione potentia facilitatur per habitum quàm acquirendo maiores vires & maiorem actiuitatem ex habitu: at actus producendus est similitudo actualis obiecti: Ergo & habitus eius productiuus debet esse similitudo habitualis seu virtualis; Omne enim producens debet cōtinere virtute effectum producendum, & tale debet esse virtute, qualis effectus est in actu: Cùm ergò effectus sit similitudo actualis, habitus quoque producens debet esse quiddam continens hanc similitudinem, quod dicimus similitudinem habitualem.

Quartò. certum est per actum intellectūs produci similitudinem habitualem cognitionis seu obiecti cogniti; alioqui non haberet intellectus vnde veniret in cognitionem habitæ cognitionis, si nullum sui vestigium cognitio illa reliquit in intellectu: atqui hæc similitudo habitualis præstat ea omnia, quæ tribuuntur habitui scientiæ, Ergò hæc similitudo meritò dici debet habitus scientiæ. Minor probatur. Nam primò est qualitas genita ex actu; secundò auget actiuitatem & vires potentiæ; tertiò facilitat potentiam ad actum; quartò manet post actum: quinto est principium influens in actum; denique nihil tribuitur habitui, quod nō inueniatur in hac similitudine: ergò superuacaneū est ponere habitum aliam qualitatem distinctam ab hac similitudine.

Quod

Quod si quæras, An isti habitus, cùm sint similitudines obiectorum, dici debeant species intelligibiles: *Habitus possuntne dici species intelligibiles?*

Respondeo esse quæstionem de nomine, & à Soncinate vocantur species, ab aliis verò solùm habitus. Dico tamen propriè loquendo, non vocari species intelligibiles, nisi species immediatas obiectorum simplicium, soli apprehensioni seruientes, quales & in sensibus ab obiectis & in intellectu ex phantasmatibus producuntur; species verò iudicatiuas & ex cognitione consequentes proprio nomine vocari habitus.

Non esset autem quæstio de nomine, sed de re, si quis negaret habitus intellectus, esse habituales similitudines; is enim in essentia habitus discreparet; neque verò alia inclinatio ad actum cognitionis fingi potest nisi per modum similitudinis habitualis, quomodo & species intelligibiles inclinant ad actus quorum sunt principia. *Habitus Fidei diuinæ quid?*

Ex quo etiam patet opinionem hanc de essentia habituum bene conuenire cum doctrina Theologica de habitibus supernaturalibus. Nam habitus, Verbi gratia, Fidei diuinæ est habitus iudicatiuus distinctus essentialiter à speciebus intelligibilibus quibus apprehendimus res fidei; nos enim res fidei apprehendimus per species naturales, quas ex auditu verbi DEI formamus, solùm verò per habitum fidei iudicamus de illis & assentimur illis supernaturaliter. Essentia igitur habitus fidei in eo est posita, vt sit ratio producendi assensum & iudicium fidei supernaturale,

cuius

cuius assensus & iudicij ipse habitus est similitudo quædam habitualis; continet enim causa effectum siue formali siue virtuali similitudine, diciq́ue rectè potest habitus fidei esse id habitualiter, quod actus fidei actualiter, seu habituale quodammodo iudicium fidei.

QVÆSTIO XVI.

An habitus scientiæ sit distinctus ab habitu principiorum.

Cùm scientia sit notitia conclusionis ex principiis illata, meritò quæritur an habitus scientiæ vtramq; notitiam comprehendat, & conclusionis & principiorum sitq́ue vnus numero habitus quo cōclusio & principia cognoscantur. Quam quæstionem tractat & decidit Aristoteles 2. Poster. vltimo, docens esse habitus distinctos.

Habitus principiorum datur in nobis, isq́; nō naturalis, sed acquisitus.

Dico primò. Dari in nobis habitum principiorū eumq́ue non naturalem, sed acquisitum. Ita Aristoteles loco citato. Hæc conclusio est contra Sotum 1. de iustitia q. 4. a. 1. Dur. in 3. d. 33. Caietanum Prima secundæ q. 51. a. 1. Bannez 1. p. q. 1. a. 6. qui dicunt habitum primorum principiorum non esse aliud, quàm lumen naturale cum speciebus intelligibilibus nec per assensum primorum principiorum generari vllum alium habitum. Quod isti probant, Primò ex D. Tho. 1. 2. q. 49. a. 1. ad 3. vbi ait puerum non posse vti habitu primorum principiorum, vel etiam naturali lege quæ ei habitualiter inest, propter defectum ætatis. Quibus verbis indicat habitum principiorum in puero non esse, nec esse posse acquisitum, sed naturalem duntaxat.

Secun-

Secundò, ratione. Quia habitus ponitur ad vitandas difficultates in actu: at in actu primorum principiorum, nulla est difficultas superanda, quia euidenter fiunt nota lumine ipso naturali, ergò nullus est ponendus habitus acquisitus.

Nostra tamen conclusio est communior apud recentiores & eam expresse docet Ferr. 2. Contra Gentes cap. 78. Et ratio est: quia principia licet lumine illo naturali à nobis cognoscantur ex ipsis terminis nulla ratione & causa à terminis distincta mediante (hic enim modus proprius est cognoscendi prima principia nempe immediatè ex natura ipsa terminorum) tamen in tali cognitione & iudicio (licet euidenti) non habemus omnimodam facilitatem: tum quia talia principia non per proprias & quidditatiuas species cognoscũtur, sed per alienas & sub inuolucris similitudinum, vnde non perfectam euidentiam sortiuntur: tum quia principia debent cognosci vniuersaliter, vniuersale autem cognoscitur à nobis non sine experientia multorum particularium & auxilio sensuum; quæ est ratio Aristotelis 2. Poster. cap. vltimo: Hinc ergò fit vt & in primo assensu principiorum experiamur aliquam difficultatem, & ex frequentatis actibus & assensibus maiorem facilitatem. Confirmatur. Quia, etiam in scientiis habemus euidentiam & tamen hoc non obstante possumus acquirere habitum scientiæ. Deinde ex assensu primorum principiorum relinquitur species in memoria ipsum repræsentans; Ergò & habitus: siquidem vt supra deduximus habitus intellectiuus nil aliud est, quàm similitudo habitualis genita ex actu.

S. Thomas exponitur.

Ex quo patet ad rationem alterius sententiæ: Nam de S. Thoma non est difficultas, loquitur enim eo loco de habitu principiorum quâ naturalis est: Sic autem solùm dicit lumen naturale intellectus euidens ad prima principia cognoscenda, sicut & de lege naturali consimili ratione loquitur; nos autem dicimus præter habitum principiorum naturalem, esse quoque acquisitum, quod ibi S. Thomas non negat.

Porro non ita vult naturalẽ esse vt sit totus à natura, quia solùm quoad lumen est à natura, quoad species verò intelligibiles est quid acquisitum, per sensus enim species acquiruntur in intellectu.

Dices hoc modo omnes habitus scientiarum essent naturales ratione luminis intellectualis. Respondeo. Minimè. Quia primorum principiorum proprium principium cognoscitiuum est lumen naturale per seipsum cum non per aliquod medium, aut rationem, sed sola euidentia luminis naturalis cognoscantur: at in scientia conclusiones cognoscuntur non solo lumine naturali, sed etiam ratione seu per causam conclusionis. Hinc ergò fit vt habitus principiorum sit habitus luminis naturalis, habitus autem scientiarum sit habitus rationis vel demonstrationis. Quocirca & Aristoteles habitum principiorum vocat intellectum; quia solo lumine intellectus principia cognoscuntur.

Principia sunt duplicia: Communissima & particularia.

Quanquam principia sunt duplicia, alia communissima & sua euidentia omnibus nota, vt; Quodlibet est vel non est; Omne totum maius est sua parte:

te: alia particularia, quæ non ſunt ita euidentia, & cum maiori aliqua difficultate percipiuntur: Noſtra igitur concluſio non ſolùm eſt vera de principiis ſecundi generis, ſed etiam de principiis primi generis (quæ nonnulli excipienda cenſent) quia in vtriſque eſt aliqua difficultas, tum ob imperfectam euidentiam, tum ob dependentiam ab inductione.

Diſcrimẽ inter ſcientiam & intellectum.

Deinde cùm dicimus intellectum eſſe habitum principiorum, duo poſſumus nomine intellectus intelligere; vel lumen ipſum naturale, vt dictum eſt; vel habitum ſine ratione, & medio cognoſcentem; quæ enim ex diſcurſu & ratione cognoſcimus, dicimur ſcire; quæ verò ſine diſcurſu & ratione & medio, dicimur intelligere. Et hoc ferè ſenſu inter habitus intellectuales 6. Ethic. numerat Ariſt. intellectum quem vocat habitum principiorum.

Modus proprius cognoſcendi principia.

Quamuis autem poſſint principia cognoſci vel per demonſtrationem à poſteriori vel per inductionem & experientiam, tamen cum per demonſtrationem cognoſcuntur non cognoſcuntur vt principia, ſed vt concluſiones, neque modo proprio & conuenienti principiis: principia enim poſtulant, vt non ex aliis principiis cognoſcantur, ſed ex ſeipſis, hoc eſt, immediatè ex terminis propriis. Cùm verò per inductionem cognoſcuntur, etiam tunc cognoſcuntur vt principia, ex terminorum penetratione, ratione cuius non ſolùm cognoſcuntur quòd ſint, ſed etiam propter quid ſint; cognoſcuntur enim ex terminis eſſe vera ſemper & vbique. In quo differt inductio principiorum, ab aliis inductionibus ſimplicibus

quibus solùm ostenditur quòd sit, non propter quid sit.

Habitus principiorum non est idem cum habitu sciẽtia.

Dico secundò. Habitus principiorum non est idem realiter cum habitu scientiæ. Ita Aristoteles 5. Ethic. capite 6. vbi docet habitum principiorum (quem vocat intellectum) Cum nullo alio habitu coincidere posse propter diuersitatem obiectorum. Neque dici potest, loqui Aristotelem formaliter, non realiter: Nam habitus acquisiti, id quod sunt, tam formaliter quàm realiter, sunt ex obiectis; & acquirendo formalitatem, acquirunt realitatem; formalitas enim habitus, est per se realitas quædam, non verò pura formalitas vt mox ostendemus. Deinde Aristoteles si existimasset esse eundem realiter habitum intellectus & sciẽtiæ, non ita absolutè pronunciasset intellectum nullum ex aliis habitibus esse, sed distinctione vsus fuisset, vti aliàs de actione & passione.

Habitus formalitas est realitas.

Probatur 1.

Probatur igitur conclusio primò. Distincti specie actus, generãt habitus tam specie quàm realiter distinctos: at horum duorum habituũ actus sunt specie distincti: Ergò & habitus sunt specie & realiter distincti. Vtraque propositio est probanda. Maior igitur probatur. Quia actus non solùm generat formalitatem, sed & realitatem habitus, quia generat totam illam entitatem, quæ est habitus, vt per se manifestum est; à nulla enim alia causa generatur entitas & realitas habitus quàm ab actu; & ab actu habet habitus, quòd sit & formaliter, & realiter talis: Ergò si actus specie distincti generant habitũ, generabunt tam specie quàm realiter distinctum; Sicut enim actus specie distincti, sunt quoque realiter distincti, quia species eorum est realitas, hoc est, possit ex natura sua vt sit per se realitas

quæ-

quædam, non verò formalitas alicuius realitatis. Non enim habitus fundatur in aliena realitate à qua separari possit, sed secum fert suam propriam realitatem & ex sua essentia est quædam realitas per se.

Quare quod obiici solet, posse aliqua formaliter distingui & realiter esse idem, id verum est de illis formalitatibus, quæ sunt puræ formalitates, & non sunt ex se realitates, vt cum plures figuræ in eadem quantitate fundantur, plures relationes in eodem fundamento, actio & passio in eadem forma vel motu. At habitus nō est pura formalitas sed realitas & produci habitum est produci realitatem ipsam: non igitur illa obiectio habet locum in habitibus; Est enim habitus essentialiter inclinatio ad actum: at tota sua realitate inclinat, Ergo tota sua realitate est habitus.

Ex quibus liquet; Cùm actus generent habitum quoad ipsius realitatem, si sint actus eiusdem speciei, augebunt solùm realitatem habitus nouo gradu intensionis: Si verò sint diuersæ speciei, simpliciter generabunt diuersum realiter habitum, non enim res diuersæ speciei componunt vnam rem, sed diuersas, maximè si sint duæ res in specie perfectæ; alioqui nulla esset ratio, quare non omnes res in mundo essent vna res. Quamuis enim res imperfectæ vt materia & forma possint conuenire in vnam rem & essentiam compositā, tamen res perfectæ nō possunt componere vnam rem. Et hæc de maiori. *Diuersi speciè actus non generant vnum habitum.*

Minor verò eiusdem argumenti probatur: Quia notitia principiorum & notitia conclusionis sunt diuersa specie: nam & res quæ in illis cognoscuntur sunt diuersæ specie; quia diuersæ cōnexiones terminorum & diuersæ propositiones, rationes etiam cognoscendi di-

uersæ sunt. Nam ratio conclusionem cognoscendi, est causa vel medium aliquod; ratio verò principia cognoscendi, sunt ipsi termini, ex quibus constant principia. Modus deniq; cognoscendi est specie distinctus: Nam conclusio cognoscitur per discursum & ex principiis; principia verò cognoscuntur, non per discursum aut demonstrationem, sed immediate, neq; ex aliis principiis sed ex seipsis.

Responsio prima.

Respondent primò. Posse vnum habitum specie inclinare ad actus specie distinctos vt patet in habitibus infusis: Ergò etiam habitum acquisitum non repugnat esse vnum specie etiam si habeat actus specie distinctos.

Refellitur.

Habitus sequũtur naturam actuum.

Contrà; est magnum discrimen: Nam habitus acquisiti, quia generantur ab actibus, & ad normam actuum, sequuntur speciem & naturam actuum, neq; enim actus dare potest aliam speciem & naturam habitui, nisi suæ naturæ similem, neq; aliam specie inclinationem conferre potest habitui, quàm ad actus sibi similes; quare si sunt distincti specie actus, necesse est vt generent distinctos specie habitus: habitus verò infusi non generantur ex actibus, nec fiunt ad normam & regulam actuum, sed fiunt à Deo ad modum potentiarum (vna enim potentia extendit se ad actus specie distinctos) vnde est specialis ratio propter quam habitus infusi possunt se ad distinctos specie actus extendere.

Differentia inter Habitus infusos & acquisitos.

Responsio secunda.

Respondent secundò. Actus istos in genere rei, seu materialiter esse specie distinctos; in genere verò scibilis, & formaliter esse vnius speciei. Sed contra primò: Quia ista distinctio nihil facit ad vnitatem & essentiam Physicam sed tantùm ad distinctionem, vt in sequenti disputatione probabo, hoc est, ea quæ non habent vnam rationem scibilis, necessariò fundant

Refellitur.

distin-

distinctos specie actus, & habitus; non verò quæ habent vnam rationem scibilis fundant actus & habitus vnius speciei. Plura enim requiruntur ad vnitatem essentialem, quàm ad distinctionem: Nam distinctio ex vno defectu essentiali sufficienter oritur; vnitas verò essentialis, requirit omnes conditiones essentiæ; malum enim ex singulis defectibus, bonum verò ex integra causa. Quare ad diuersitatem essentialem sufficit diuersitas scibilis, siue sit coniuncta cũ diuersitate rei siue sit sine illa. Verbi gratia, color in genere habet diuersas rationes scibilis respectu visus & intellectus: nam respectu visus, habet rationem visibilis, seu cognoscibilis lumine sensitiuo, respectu verò intellectus habet rationem intelligibilis, hoc est, cognoscibilis lumine intellectiuo; sunt enim hæ proportiones diuersæ in colore ad visum & ad intellectum.

Vnitas plura requirit quàm distinctio.

Ad vnitatem verò essentialem actus & habitus non sufficit vnitas scibilis, sed etiam requiritur vnitas in genere rei, non solùm enim vt scibile, sed etiam vt talis res scibilis facit ad essentiam scientiæ, & ex consequenti variatur ratio scientiæ ob diuersitatem obiectorum in genere rei. Quod ostendo, tum inductione, tum ratione. Nam diuersi specie colores videntur distinctis specie visionibus, magis enim in substantia visionis differt visio albi à visione nigri, quàm duæ visiones alborum; etiamsi illæ visiones conueniant in vna ratione visibilis. Et ratio est: quia etiam secundùm istos authores, ratio formalis obiecti est duplex Quæ, & sub qua. Ratio formalis Quæ, est ratio formalis in genere rei. Ratio formalis sub qua est ratio formalis in genere scibilis. Et quidem vtraq; dat substantiam & specificationem actui. (vtraq; enim est ratio formalis obiectiua) Ergo si altera desit,

Ratio formalis Quæ & sub qua.

desit, non erit actus & habitus vnius speciei; si verò adsit vtraq;, erit actus & habitus vnius speciei. Cùm igitur in assensu principiorum & conclusionis sint diuersæ rationes formales Quæ, erunt simpliciter hi assensus specie distincti, etiamsi habeant vnam rationem formalem sub Qua.

Vtraq; specificat cognitionē & Habitum.

Neq; refert, rationem formalem Quæ, esse materialem respectu rationis formalis sub Qua: Nam etsi hoc dici possit in bono sensu; tamen in ordine ad actum & habitum vtraq; est ratio formalis obiectiua. Res enim cognoscitur sub ratione formali rei, non solùm sub ratione formali scibilis. Est enim in obiecto aliquid quod materialiter tantùm cognoscitur, aliquid quod formaliter. Materialiter illud cognoscitur quod non secundùm se, sed vt substat alteri alicui rationi cognitæ cognoscitur; formaliter verò quod secundum se & ratione sui, & non vt substat alteri rationi cognitæ cognoscitur. Sic paries vt paries materialiter videtur, formaliter verò vt albus, seu vt substat albedini. Quare cognitio cùm sit in sua essentia expressio & similitudo rationis formalis obiecti in genere rei, pendet essentialiter à ratione formali Quæ, non solum sub Qua.

Probatur 2. Habitus principiorum potest esse sine habitu scientia.

Secundò probari potest conclusio ex eo quòd potest haberi habitus principiorum sine habitu conclusionis: Ergo isti habitus non sunt vnus realiter habitus. Antecedens probatur, Primò: quia potest quis habere

1. habitum principiorum cum ignorantia conclusionis, ita vt si ei proponatur conclusio, nesciat quid sit de illa sentiendum; & tamen si esset vnus & idem habitus vtriusq;, sicut ex vi habitus non ignorantur principia quando proponuntur, sed statim cognoscuntur, ita nō posset ignorari conclusio.

Secun-

Secundò potest cum habitu principiorum, stare simul non solùm ignorantia conclusionis, sed & error contrarius conclusioni; non enim est necesse ex principio cognito deducere omnes conclusiones, quæ ex illo deduci possunt; innumeræ enim possunt deduci ex vno principio: Ergo possunt aliquæ saltem conclusiones ignorari, & circa eas tanquam ignotas, potest esse error contrarius scientiæ: at si habitus principiorũ esset quoq; habitus scientiæ, non posset esse error, stante tali habitu & consideratione intellectus. 2.

Tertiò: potest destrui habitus scientiæ per errorem, seu habitum erroris contrarii, non corrupto habitu principiorum; quia potest errare quis circa conclusionem, & certus esse de veritate principiorum: Ergo non est idem habitus vtriusq; alioqui idem habitus simul & maneret, & corrumperetur, maximè si habitus erroris circa conclusionem esset intensissimus, (vti non repugnat) & habitus principiorum esset valde remissus propter paucos actus frequentatos. 3.

Quartò. Potest habitus principiorum esse valdè intensus propter actus principiorum frequentatos, habitus verò scientiæ valdè remissus propter paucos actus frequentatos. Ergo non est idem vtriusq; habitus; idem enim simul esse non potest intensum & remissum. 4.

Tertiò probatur Conclusio: Habitus est inclinatio ad actum, quæ inclinatio in intellectu est similitudo habitualis actus & obiecti, vt in præcedenti quæstione ostendimus: atqui potest esse inclinatio habitualis actus & obiecti ad principia, cum summa facilitate, ex actibus frequentibus orta: ad conclusionem verò potest nulla esse inclinatio habitualis & facilitas ob actus *Probatur 3.*

 non.

non frequentatos, sed potius summa difficultas: Ergo signum est habitum principiorum esse re distinctum ab habitu scientiæ; si quidem illi habitus qui sunt idem re, sunt etiam eiusdem inclinationis & eiusdem facilitatis. Confirmatur. Quia si ex vno principio deduci possint centũ conclusiones, vna mediante altera, sequetur eum qui acquisiuit habitũ & facilitaté circa illud principium, eo ipso acquisiuisse habitum & facilitatem circa omnes conclusiones possibiles: at hoc est falsum, & contra experientiam; etenim conclusiones quò sunt remotiores ab illo principio, eo est maior circa illas ignorantia, difficultas, imò & error: Ergò non est circa illas vllus habitus acquisitus; impossibile enim est habitum acquiri sine facilitate.

Probatur 4. Quartò probat Gabriel; Causa distinguitur realiter ab effectu, at habitus principiorum est causa habitus scientiæ mediante suo actu, & mediante actu scientiæ: Ergo distinguitur realiter ab habitu scientiæ. Minor patet; quia habitus principiorum ex notitia principiorum, causat notitiam conclusionis, ex notitia autem conclusionis causatur habitus scientiæ.

Argumenta contraria. Superest vt argumenta contraria dissoluamus, sunt enim multi magniq; authores qui oppositam sententiam (& si non admodum credibilem) tueantur. Ex quo genere sunt illi, qui tenent, scientiam totalem esse vnam simplicem qualitatem, vt in disputatione sequẽti videbimus.

Obiiciunt ergò, primò: Vnus realiter actus non potest generare nisi habitum realiter vnum: at assensus cõclusionis est actus realiter vnus, & inuoluit in se assensum principiorum & conclusionis: Ergo generat habitum

tum realiter vnum, qui inclinet ad assensum principiorum & conclusionis. Minor probatur: Quia non potest esse assensus conclusionis, nisi in ratione formali assentiendi inuoluat assensum principiorum, est enim assensus conclusionis propter principia, ita vt abstrahi non possit assensus conclusionis ab assensu principiorum. Nam si abstraheretur ille assensus non esset propter principia ac proinde non scientificus, si porrò est propter principia, necessariò assensus principiorum, in formali assensu conclusionis intelligitur.

Actus scientiæ distinguitur re ab assensu principiorum.

Respondeo. Dupliciter potest intelligi actus scientiæ inuoluere assensum principiorum & conclusionis: primò vt eodem actu assentiamur conclusioni & principiis, & assensus conclusionis sit idem re, cum assensu principiorum: secundò vt isti assensus sint diuersi realiter, sed ita vt vnus causetur ex altero. Primo modo actus scientiæ, non includit assensum principiorum per identitatem, sed secũdo modo id est per illationem vnius ex altero. Quare assensus scientiæ; non est idem realiter cum assensu principiorum: non tamen potest esse sine illo; quia assensus conclusionis est causatus ex illo; quamuis autem non possit causari ex principiis, nisi sit assensus principiorum, non debet tamẽ esse idem re cum assensu principiorum, sed potius debet esse re diuersus; quia effectus debet re distingui à sua causa; assensus autem scientiæ causatur ex assensu principiorum: debent igitur hi assensus re distingui.

Obiiciunt secundò: Idem realiter actus est qui fertur in aliquod obiectum & in rationem formalem obiecti; idem enim visus fertur in parietem & in albedinẽ, quæ est ratio formalis obiecti; quia in parietem fertur

 propter

propter albedinem, imò prius natura ad albedinem terminatur, cum ratione albedinis in parietem: atqui principia sunt ratio formalis assentiendi conclusioni: Ergo eodem actu scientia fertur in conclusionem & in principia, quia in conclusionem non fertur nisi propter principia.

Assentiẽdi ratio est duplex. Intrinseca.

Respondeo. Rationem assentiendi esse duplicem: alteram intrinsecam obiecto, quæ constituit obiectum, in ratione obiecti, vt albedo constituit obiectum visus: alteram extrinsecam, quæ non constituit obiectum in ratione obiecti, sed ducit in cognitionem obiecti. Cùm igitur dicitur, eundem actum terminari ad obiectum & ad rationem formalem obiecti, verum id est de ratione formali intrinseca: Nam si ratio formalis sit extrinseca per distinctum actum apprehẽditur & causat notitiam alterius obiecti, sic igitur accidit in proposita materia. Nam principia respectu conclusionis sunt ratio formalis assentiendi extrinseca. Vnde non est necesse assensum conclusionis terminari ad ipsa principia, sed satis est supponi assensum principiorum per distinctum actum & ex eo causari assensum conclusionis, ita vt necesse quidem sit in assensu conclusionis assentiri principiis (si quidem ex assensu principiorum debet causari assensus conclusionis) non tamen necesse est id fieri per eundem actum, sed per diuersos, simul concurrentes ad vnam notitiam conclusionis causandam.

Extrinseca.

Sapientia quanam dicatur ab Aristotele versari circa principia & conclusiones.

Obiiciunt tertiò, Aristoteles sapientiam ait versari circa principia & conclusiones 6. Ethic. c. 8. Respondeo sapientiam eo in loco intelligit Metaphysicam, quæ quia per vniuersalissimas rationes procedit, Entis, vnius, substantiæ, accidentis; idcirco etiam principia scien-

ſcientiarum demonſtrat vniuerſaliſſimè: hoc autem nihil eſt contra nos. Nos enim non quærimus, an vna ſcientia totalis ſecundùm diuerſos habitus eſſe poſſit de principiis & de concluſionibus, quod verum eſt ex Ariſtotele, ſed an idem habitus ſimplex inclinare poſſit ad aſſenſum principiorum & aſſenſum concluſionis, quod nos negamus.

QVÆSTIO XVII.

An quinque tantùm ſint habitus intellectus enumerati ab Ariſtotele 6. Ethic. Intellectus, ſcientia, ſapientia, prudentia, ars.

NOn videtur hæc diuiſio ſufficiens. Non enim omnes habitus comprehendit, Nam nec habitum opinionis, fidei, erroris, inertiæ; item habitum Logicæ, habitum ſcientiæ moralis, artium liberalium. Deinde ſapientia componitur ex intellectu & ſcientia in c. 8. & ſic membra diuiſionis includent ſe inuicem, quod eſt vitium diuiſionis.

Dicendum tamen eſt, Diuiſionem hanc eſſe ſufficientem: Omnis enim habitus in intellectu aut eſt ſpeculatiuus, aut practicus: ſi ſpeculatiuus, aut eſt concluſionis, aut principiorum: ſi concluſionis, eſt ſcientia; ſi principiorum, eſt intellectus; ſi de vtriſque, eſt ſapientia: ſi verò ſit practicus, aut erit actiuus, aut factiuus, ſi factiuus, erit prudentia; ſi actiuus, ars. *Habitus tantū ſunt quinque.*

Notandum eſt primò. Ariſtotelem non recenſere hic omnes habitus intellectus, ſed eos ſolùm qui ſunt *Habitus nō oēs ſunt enumerati ab Ariſtot.*

virtutes. Cùm verò virtus sit dispositio perfecti ad optimum, in intellectu autem verum est optimum; hinc fit, vt habitus qui determinatè verum dicunt, & circa verum versantur, sint virtutes: Alij verò habitus qui versantur vel cira falsum vt habitus erroris; vel indifferenter circa verum & falsum, vt opinio quæ ex natura sua non magis verum dicit, quàm falsum, & habet imperfectum modum tendendi in obiectum; quæ enim opinamur nescimus esse omnino vera, nec falsa: hi inquam habitus non sunt virtutes. Aristoteles ergo solùm enumerat habitus, qui sunt virtutes intellectus. Nam virtutis est perficere circa bonum; bonum autem intellectus est veritas siue practica siue speculatiua; quare habitus circa verum perficientes intellectũ, meritò dicuntur virtutes.

Dicitur autem virtus dispositio perfecti vel eius quod præstantissimum est ad optimum: vel quia est dispositio subiecti perfecti existentis, ad operandum, & disponit illud ad præstantissimam in illo genere operationem, vt exponit S. Thomas: vel quia est dispositio nõ qualiscunq;, sed perfectissima faciens subiectum perfectissimo & præstantissimo modo se habere, non in se, sed in ordine ad præstantissimam operationem, vel ad optimum obiectum. Quæ expositio magis quadrat Arist. virtus enim est præstantissima dispositio rei ad optimam operationem.

Habitus ab Aristotele enumerantur tantùm per se.

Notandum est secundò. Aristotelem enumerare habitus non instrumentarios qui sunt aliorum habituum gratia, sed qui sunt per se. Quam ob causam Logica ad nullum horum habituum pertinet, vt patet ex disput. 2. est enim habitus instrumentarius, & neq; speculatiuus, neque practicus.

Notan-

Intellectus quid sit.

Notandum est tertiò. Intellectum esse habitum principiorum inclinantem ad assentiendum principiis immediatè, hoc est, non propter aliquod medium & rationem distinctam ab ipsis principiis, sed immediatè propter euidentiam terminorum ex quibus principia constant. Ex quo patet differre intellectum ab habitu sapientiæ: Nam intellectus assentitur principiis immediatè & sine discursu, quod est intelligere, id est, ex penetratione rei in se ipsa, eam cognoscere: Sapientia verò assentitur principiis non vt principia sunt, nec vt immediatè cognoscuntur, sed per demonstrationem probando illa ex vniuersalissimis rationibus entis. Quare differt essentialiter sapientia ab intellectu; quia licet sit de principiis, non tamen per modum intellectus, sed per modum scientiæ.

Sapientia quo pacto essentialiter distinguatur à scientia.

Notandum est quartò. Sapientiam vno modo distingui à scientia essentialiter, alio modo nõ distingui: Nam si sumatur scientia in communi, vt est habitus quocunque modo demonstratiuus, sic sapientia est species scientiæ: si verò sumatur pro habitu demonstratiuo conclusionum tantùm non principiorum, vti hîc ab Aristotele sumitur, sic distinguitur essentialiter à sapientia quæ est demonstratiua, non solùm conclusionum, sed etiam principiorum per vniuersalissima principia ex transcendentibus sumpta, ente, vno, vero, quæ omnibus principiis applicari possunt: Scientia verò non demonstrat sua principia, sed ea per habitum principiorum intelligit. Dices, principia sunt indemonstrabilia, quia prima & immediata, quomodo ergo à sapientia demonstrantur?

Respon-

Respondeo non demonstrari per proprias causas, sed per communes & vniuersalissimas ex ratione entis, vnius & similibus transcendentibus desumptas. Principia verò prima dicuntur indemonstrabilia, quia per proprias & particulares causas demonstrari non possunt, eò quod illas non habeant à propriis terminis distinctas.

Scientia apud Aristotelem nō complectitur nisi scientias speculatiuas.

Notandum est quinto. Sub scientia Aristotelem non comprehendere nisi scientias speculatiuas. Nam practicæ scientiæ apud Aristotelem non sunt propriè & simpliciter scientiæ; quia non sunt de necessariis simpliciter, sed de necessariis ex suppositione tantùm, quia ex suppositione rerum factibilium demonstrantur de iis proprietates vt suprà docuimus; Necessarium enim simpliciter apud Aristotelem est necessariū secundùm naturam: quod verò suæ necessitatis habet principium in nobis non in natura, est necessarium solùm ex suppositione à nobis factæ essentiæ. Dices ad quem igitur habitum, scientiæ practicæ spectabunt. Respondeo. si sint scientiæ agibilium, ad habitum actiuum; si factibilium, ad habitum factiuum. Quare scientia moralis spectabit ad eundem habitum cum prudentia; Prudentia enim applicat scientiam moralem ad praxim particularem.

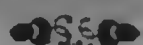
Habitꝰ practici ab Aristotele ad Prudentiā & Artem reducuntur.

Notandum sextò. Aristotelem omnes habitus practicos reduxisse ad duos ad Prudentiam, & Artem: non quòd non sint alij habitus actiui præter prudentiam; oppositum enim Aristoteles eodem loco innuit cap. 4. limitans prudentiam tantùm ad eas actiones quæ ad bonum & honestum spectant, indicans eo ipso, dari alias actiones quæ ad bonitatem moralem non spectāt, & alios habitus circa illas versari, vt sunt habitus actionum

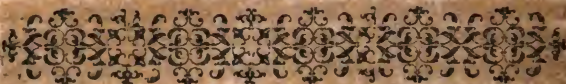
exer-

externarum transeuntium. V. G. habitus currendi, numerandi, cytharisandi, qui secundùm Aristotelem versantur circa actiones non factiones, vt supra docuimus. Solùm igitur ex habitibus actiuis meminit prudentiæ: quia ille habitus est præcipuus, & ex illo debent intelligi alij habitus similes; proportionaliter enim quod est prudentia & scientia moralis in actionibus voluntatis, hoc est scientia & applicatio scientiæ in actionibus aliis externis respectu habitus actiui sibi respondentis.

Deinde sub arte comprehendit solùm habitus factiuos seu relinquentes opus post actionem, vt ex disputatione secunda, & præsenti satis constat. Quare Artes liberales sub habitu actiuo non factiuo comprehenduntur, licet artes vocentur extenso nomine artis. Quæ omnia ex ante dictis, clara & probata sunt.

DISPVTATIO XVII.

DE SCIENTIA TOTALI.

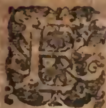
Scientia totalis nomine quid intelligatur.

Scientia totalis dicitur ratione multarum partialium, quas vt partes continet; eò quòd referantur omnes ad idem genus obiecti, & ad vnum genus principiorum. Sic in physica sunt multæ demonstrationes, & ex consequenti scientiæ, de cœlo, de elementis, de mixtis, de viuentibus; quia tamen omnes hæ scientiæ referuntur ad vnum genus obiecti, nempe corpus naturale, & vnum genus principiorum, concernentium materiam, dicuntur pertinere ad vnam scientiam Physicam. In hac ergo disputatione agendum nobis est: Primum de essentia scientiæ totalis; tum de obiecto & vnitate; demum de variis ipsius proprietatibus.

QVÆ

QVÆSTIO PRIMA.

An ſcientia totalis ſit vna ſimplex qualitas vnius ſimplicis eſſentia.

Eſt celebris quæſtio inter diſcipulos D. Thomæ ex vna parte, & Scotum, ac Nominales ex altera. Nam qui Diuum Thomam ſequuntur, mordicus tuentur eſſe quoad eſſentiam vnam ſimplicem qualitatem, eamque extendi ad omnes demonſtrationes illius Scientiæ, ſiue hæc extenſio fiat per augmentum quoddam extenſiuum, ſecundùm nouas partes heterogeneas qualitatis, ſiue ſine tali augmẽto per ſolàm ſuppoſitionẽ noui obiecti materialis: Ita Caiet. Prima ſecũdę q. 54. a. 4 Capr. in prolog. Ferar. 2. contr. Gentes c. 4 Sotus q. 3 Proœm. Logicę. Ruuius ibid. q. 4. Vaſq. 1. parte diſp. 9. c. 1. Fundamentum eſt: Quia habitus ſpecificatus ab vna ratione formali obiecti, eſt vnus ſpecie, & vna ſimplex eſſentia: Talis eſt habitus ſcientiæ totalis: Ergo. Minor probatur. Quia licet obiecta in ſcientia totali ſint diuerſæ ſpeciei in genere rei: tamen in genere ſcibilis ſunt vnum obiectum ſcibile. Quod explicari poteſt exemplo potentiæ. Nam vna potentia habet multos actus ſpecie diſtinctos, circa varia obiecta ſpecie diſtincta, quæ tamen conueniunt in vna ratione ſcibilis. Verbi gratia. Potentia intellectiua habet multos actus ſpecie diſtinctos circa varia obiecta intelligibilia: quæ tamen, quia conueniunt in vna ratione obiecti intelligibilis ad vnam ſpecie potentiam intelligibilem pertinent.

Prima ſententia Thomiſtarum.

Fundamentũ.

Neque verò requiritur tanta vnitas in obiecto potentiæ, quanta in obiecto actuum: Nam obiectum actus, debet esse vnum secundum rationem magis specificam; obiectum vero potentiæ, satis est, vt sit vnum secundum rationem genericam, vel certè vnum vnitate analoga, quatenus illa omnia obiecta habent inter se conuenientiam analogam in aliqua ratione. Pari ergo ratione de obiecto habitus discurrẽdum est: sicut enim vna potentia extendit se ad multos actus, & ad multa obiecta actuum, ita & habitus; licet is sit minus vniuersalis quam potentia. Nam potentia complectitur multos habitus, & multorum habituum actus, & obiectum habet vniuersalissimum; habitus vero solum ad certos quosdam actus, circa aliqua certi generis obiecta extenditur: Potentia intellectiua, verbi gratia, extendit se ad omne intelligibile; Habitus verò scientiæ, solùm ad scibile. Possunt igitur obiecta esse distincta specie respectu actuum, quæ tamen respectu habitus, sunt vnum obiectum specie; quia scilicet obiectum habitus; est vniuersalius obiecto actus; & minorem vnitatem requirit, sufficit enim ad eius vnitatem vnitas generica obiectorum, vel analogica.

Secundo ratione: Quia habitus non specificatur ab obiecto materiali, sed à formali: atqui in scientia tótali datur vna ratio formalis obiecti in genere scibilis, ita vt illæ rationes, quæ sunt distinctæ speciei in genere rei, sint materiales tantum, & quatenus conueniunt in vna ratione formali scibilis; sint vnum specie obiectum formale, solum verò materialia obiecta, sint diuersa specie.

Quod

Quod si quæras quæ sit ista ratio formalis scibilis: Respondēt in obiecto duplicem rationem considerari. Alteram Quæ, alteram sub qua: Illa est quæ cognoscitur, hæc verò est ratio sub qua fit cognitio, licet ipsa non cognoscatur; sic idem color habet vnam ratione Quæ, & tamen sub alia ratione sub Qua, pertinet ad sensum, & ad intellectum; ad sensum sub ratione visibili, ad intellectum sub ratione intelligibili. Hæc ergo ratio sub Qua, dicit solum proportionem obiecti ad potentiam vel habitum, quatenus tali lumine potentiæ vel secundum talem rationem sciendi, seu talia principia, est cognoscibile; ita vt hæc cognoscibilitas respiciat modum, & medium cognoscendi illius potentiæ, vel habitus. Quare idem obiectum, vt substat diuersis modis & mediis cognoscendi habet diuersam rationem cognoscibilis, quæ est diuersitas rationis sub qua. Hæ isti.

Verum oppositam sententiam tuentur Scotus, Ocam, Greg. Gabr. Durandus in Prologo sententiarum, Suarez disp. 44. Met. Fonseca lib. 5. quæstione 7. Tol. quæst. 3. Proëm. in logicam, pro cuius maiori explicatione. Noto primò. Habitum nō habere aliam essentiam & inclinationem in obiectum præter eam quam accipit ab actu; Effectus enim non habet aliam perfectionem nisi eam quam à sua causa accipit: Habitus autem producitur ab actu: Ergo non habebit in essentia sua aliam inclinationem ad obiectum, præter eam quā accipit ab actu, & quam illi actus conferre potest. Porrò actus nō potest aliam inclinationem habitui conferre nisi suæ similem; Neq; enim per actus vnius speciei, acquirimus facilitatem ad actus alterius speciei, vt docet experientia. Neque rationi est consonum, vt actus eam

Secunda sententia. Habitus acquisitus suam essentiam & inclinationē in obiectum accipit ab actu.

eam habitui inclinationem conferat, quam ipse non habet. Ex quo sequitur, essentiam habitus acquisiti commensurari essentiæ actus, & inclinationem inclinationi: Nam si maior inclinatio dicatur esse in habitu quam in actu, erit maior perfectio in effectu quam fuerit in causa adæquata, quod est absurdum.

Duplex ratio formalis obiecti quæ, & sub qua.

Notandum secundo. Duplicem rationem formalem in obiecto distingui à Caietano: vnam Quæ, aliam sub qua: illam esse in genere rei, hanc in genere scibilis: illam desumi ex natura obiecti, hanc ex ordine ad potentiam. Quam distinctionem Vasquez noster refellit 1. par. quæst. 1. disput. 7. cap. 3. non quod neget rationem formalem sub qua, sed quod illam neget esse specificatiuam actus vel habitus, per modum obiecti: quia nimirum illa ratio, sub qua, est quid posteriùs obiecto, siquidem nihil aliud est, quàm demominatio extrinseca à scientia, conuenitque obiecto, post terminationem scientiæ ad obiectum: Prius enim scientia terminatur ad obiectum scibile, tum ex hac terminatione, obiectū illud dicitur per extrinsecam denominationem scibile. Quare talis denominatio, cum supponat obiectum terminans actum scientiæ, non constituit obiectum in ratione obiectiua, sed solum obiecto superaddit denominationem scibilis ab actu scientiæ ad illud terminato. Probat autem hanc suam sententiam authoritate & ratione Aristotelis 5. Metaph. cap. 15. vbi ex professo, probat scientiam non referri ad scibile formaliter, sed tantum ad id, quod est scibile: sicut nec visus refertur hoc modo ad visibile, sed ad colorem, nec intellectus ad intelligibile formaliter, sed ad rem quæ est intelligibilis. Rationem autem hanc affert Aristotelis. Quia alioqui idem bis diceretur, & esset inutilis eiusdem repetitio,

petitio, & circulus; ſcibile enim formaliter eſt, ſcientiam eſſe de ipſo; ſcientia autem idem dicit nempe ſcientiam eſſe de aliquo: Ergo referri ſcientiam ad ſcibile formaliter (hoc eſt, ad ſcibile vt denominatum à ſcientia) eſt idem bis dicere, & definire ſcientiam hoc modo per ſcibile, eſt idem per idem definire. Quod etiam magis declarat diſput. 104. cap. 2. Quare rationes viſibilis, intelligibilis, ſcibilis, cum ſint denominationes extrinſecæ à potentia, vel habitu, vel actu potentiæ, non ſunt rationes obiectiuæ ſpecificantes, ſed denominationes ab actu iam ſpecificato & terminato ad obiectum.

Porro actus Duplicem habet ſpecificationem: alteram ab obiecto; eſt enim talis actus in ſpecie, quia circa tale obiectum ſpecie verſatur; alteram à potentia: Nam circa idem obiectum diuerſæ potentiæ diuerſos ſpecie actus eliciunt. Verbi gratia, circa colorem viſus & intellectus diuerſos ſpecie actus producũt, quia diuerſo lumine influunt in ſuos actus; & ex hac diuerſitate luminum, naſcitur diuerſitas eſſentialis actuum: Vtraque igitur ſpecificatio requiritur in actu. Primam illam affert ratio formalis obiecti Quæ. Secundam verò indicat ratio ſub Qua; Eſt enim ratio ſub qua potentia ex parte ſua fertur in obiectum, hoc eſt ſuo lumine, tali vel tali, non vero eſt ratio ſub qua, ex parte obiecti; cum in obiecto nihil ſit tale intrinſecè ſed ſolum per denominationem extrinſecam, vt ſubſtat tali potentiæ, vel tali lumini.

Actus ſpecificatur tum ab obiecto, tum à potentia.

Sed dices. Scibile non ſolùm dicitur ſcibile per denominationem extrinſecam à ſcientia. Sed etiam

per denominationem à medio, seu à principiis quæ sunt ratio sciendi. Nam per diuersa media, & diuersa principia, eadem res est diuersa in ratione scibilis. Verbi gratia, terram esse rotundam aliter demonstrat Physicus, per grauitatem partium, aliter Mathematicus per vmbras & apparentias; cum igitur medium, sit ratio sciendi conclusionem per modum obiecti cogniti, dici potest ratio formalis conclusionis.

Ratio formalis obiecti altera intrinseca obiecto in genere rei.

Respódeo concedendo totum. Est igitur ratio formalis obiecti duplex: quædam est intrinseca obiecto, & conuenit illi in genere rei, & hæc est ratio illa realis in obiecto, secundum quam terminat cognitionem, & quæ cognoscendo exprimitur, vt color est ratio formalis rei visibilis, conclusio est ratio formalis rei scibilis: alia est ratio formalis, quæ est ratio obiectum cognoscédi. Sic medium respectu conclusionis, est ratio formalis cognoscendi conclusionem, & lumen est ratio formalis videndi colores, tanquam forma quædam extrinseca colorum in esse visibili. Et hæc ratio formalis, licet sit extrinseca obiecto in genere rei, pertinet tamen ad obiectum in genere scibilis; quia facit illud formaliter scibile, per respectum enim ad ipsam denominatur scibile. Et licet non sit ratio quæ terminet actum scientiæ, est tamen ratio sub qua obiectum terminans terminat actum scientiæ. & hoc sensu dicitur ratio obiectiua, non quod ipsa cognoscatur, sed quod sub ipsa obiectum cognoscatur. Quare si hoc sensu intelligatur illa distinctio, verissima est; nam vtraq; est ratio formalis obiecti; tàm illa, quæ cognoscitur in obiecto, quàm illa propter quam & sub qua cognoscitur obiectum, illa dici potest Quæ, hæc propter quam, & sub qua. Et hoc

Altera extrinseca.

modo

modo S. Thomas 1. P. q. 1. dixit Theologiam considerare sua obiecta sub vna ratione formali obiecti; quia sub vno genere principiorum reuelatorum.

Verum neq; hoc modo intellexit Caietanus, neq; ex hac vna ratione formali licet inferre vnitatem scientiæ totalis in genere qualitatis simplicis, sed tantum vnitatem in ratione scientiæ, vt scientia est, scilicet quia in suis conclusionibus, vnam scientiæ rationem seruat, deducendo illas ex eiusdem modi principiis de quo in sequenti quæstione. Nunc satis est ostendere, ex hac vnitate rationis formalis non posse inferri vnitatem scientiæ in ratione qualitatis. Et Ratio est: quia media seu principia scientiæ totalis, non sunt vnius rationis specificæ, sed tantum conuenientiam genericam habent inter se; cum pro singulis conclusionibus, sint alia, & alia principia propria. Ex aliis enim principiis deducitur cælum esse incorruptibile, ex aliis terram esse rotundam: Non potest igitur ex vno genere principiorum, desumi vna essentia habitus, cum ipsa principia, non sunt vnius essentiæ.

Conclusio, scientiam totalem non esse simplicem qualitatē.

Dicendum igitur est. Scientiam totalem non esse vnam simplicem qualitatem, sed constare multis habitibus specie distinctis, pro diuersitate conclusionum.

Probatur primò. Scientia totalis generatur ex actibus scientiarum partialium circa particulares conclusiones: atqui hi actus cum sint specie distincti generant habitus specie distinctos: Ergo scientia totalis, non est vnus habitus sed multiplex.

Habitus acquisitus per actus non potest inclinare ad act9 specie diuersos.

Dices posse esse Habitum vnum specie ordinatum ad actus specie distinctos. Respondeo posse esse, sed infusum à Deo non verò acquisitum per actus: de ratione enim habitus acquisiti est, vt sit ad normam actus ex

quo est genitus; neq; enim plus habere potest quã actus; cum quicquid est sit ab actu; nec maior perfectio potest esse in effectu quam in causa adæquata; nec actus maiorem inclinationem potest dare habitui quam habeat ipse; neque potest dare inclinationem ad distinctum specie obiectum, cum nec ipse actus talem in se inclinationem habeat, & vt vno verbo dicam, actus non potest dare aliam inclinationem habitui, nisi suæ similem, non vero suæ dissimilem, neque auditum est, vt quis ex actibus vnius speciei frequentatis, ad dissimiles actus, & alterius speciei inclinationem, habitum acquisiuerit.

Dices præterea non sequi si habitus sint specie distincti; esse quoque realiter distinctos; potest enim esse aliquid vnum realiter & multiplex formaliter. Contra id verum est in iis formalitatibus, quæ non sunt per se realitates, sed modi vel rationes realitatum: at habitus est per se realitas, & cum producitur ab actu, producitur cum sua realitate: Ergo si habitus sunt specie distincti etiam realitatibus erunt distincti.

Dices denique scientiam totalem in genere rei non esse vnam specie, sed in genere scientiæ esse vnam. Contra: si non sit vna in genere rei, non erit vna simplex qualitas quod probare intendimus: Ex eo verò quòd est vna in ratione scientiæ, non est vna, nisi per ordinem ad vnum genus principiorum, quod non est esse vnam essentialiter, sed tantùm vnam respectu vnius generis scibilis, vt in sequenti quæstione dicemus. nam si principia in scientia totali essent vnius rationis specificæ respectu omnium conclusionum, posset

possèt aliquo modo dici scientia totalis esse vna specie & simplex qualitas, propter vnitatem essentialem principiorum: at cum nec conclusionum sit vnitas specifica, nec principiorum, nullo modo potest dici vna essentialiter, secundum multitudinem essentialem principiorum, & conclusionum.

Vbi noto. Ad vnitatem essentialem habitus, requiri vnitatem essentialem tàm principiorum, quàm conclusionis: licet ad diuersitatem essentialem, sufficiat alterutra diuersitas, siue principiorum, siue conclusionis. Ratio est; Quia vtrumque in suo genere concurrit ad specificandam scientiam; hoc est, tam conclusio quàm principia; Vtrumque enim formaliter per scientiam cognoscitur, & exprimitur; & conclusio quoad suorum terminorum connexionem, & principia; similiter in conclusione est ratio formalis obiecti Quæ: Principia verò, rationem formalem propter quam; continent. Quia verò bonum ex integra causa, malum ex singulis defectibus, idcirco ad vnitatem essentialem, vtrumque integrè requiritur, ad diuersitatem verò, sufficit vnius ex requisitis essentialiter defectus. Quare si per diuersa Principia eædem conclusiones demonstrentur, vt cum terram esse rotundam demonstratur ex principiis Physicis, & Mathematicis, erunt scitientiæ specie distinctæ, vna Physica, alia Mathematica.

Ad vnitatem essentialem scientia requiritur vnitas tam principiorum quàm conclusionis.

Si verò per eadem principia, diuersæ conclusiones demonstrãtur, vt cum diuersæ conclusiones probantur de eodem subiecto per eandem causam, risibile, verbi gratia, & flebile, de homine per rationalitatem, erunt itidem scientiæ specie distinctæ, quia alia conclusio specie, scitur in vna, alia in alia. Neque dici potest esse

aliam solum materialiter, vnam verò formaliter; quia substat vni medio & rationi sciendi. Nam non solùm medium, est ratio formalis obiecti, sed ipsa etiam conclusio secundùm seipsam formaliter scitur; illa enim connexio terminorum in conclusione, est ratio formalis quæ scitur, medium non verò, solùm est ratio formalis propter quam. Quia igitur duæ sunt rationes formales in obiecto concurrentes, ad specificandam scientiam, ideò si altera desit, non erit vnitas scientiæ essentialis eadem: Nam quod dicitur, conclusionem esse quid materiale respectu medii, id verum quidem est, sed respectu scientiæ & specificationis ipsius, vtrumquè habet se formaliter; Conclusio vt ratio formalis Quæ obiecti. Medium, vt ratio formalis propter quam: tunc autem solùm est aliquid materiale respectu cognitionis, quando ipsum non cognoscitur secundum se, sed est subiectum eius quod per se cognoscitur. Sic paries respectu visus est quid materiale; quia vt paries non videtur, sed vt albus; paries enim est subiectum albedinis eius, ad quam visio terminatur per se, ad parietem autem per accidens, tanquam ad subiectum eius quod videtur per se.

Per primam demonstrationem in scientia non acquiritur tota scientia habitualis.

Secundo probatur conclusio. Si habitus scientiæ totalis esset vna simplex qualitas, sequeretur per primam demonstrationem Physicam acquiri habitum totalem ad omnes demonstrationes Physicas; consequens est falsum: ergo & id ex quo sequitur. Probatur verò id esse falsum, multis modis. Primò quia vbi est habitus, vbi est facilitas ad actum: atqui per primam demonstrationem ad reliquas demonstrationes, nullam facilitatem experimur, sed habemus nos ad illas æque vt ante: Ergo per primam demonstrationem, non acquirimus

quirimus habitum ad illas. Dices fore facilitatem ex habitu, si proponantur sufficienter obiecta aliarum demonstrationum. Contra. Ea facilitas non erit ex habitu, sed ex bona & euidenti propositione obiecti: quia sicut ille habitus non fuit genitus & acquisitus, circa illo modo propositum obiectum, ita neque ad illud confert facilitatem. Secundo scientia & ignorantia opponuntur: at, qui habuit primam demonstrationem Physicam, potest habere ignorantiam aliarum demonstrationum: Ergo non acquisiuit illarum scientiam. Dices id verum esse de scientia actuali non habituali. Contra. is qui habet scientiam alicuius obiecti, proposito illo non habet ignorantiam illius, sed statim illud agnoscit & elicit actum scientiæ: atqui habens primam demonstrationem Physicam, potest ignorare multa obiecta Physica, etiamsi illi proponantur, & de illis interrogetur: Ergo non habet de iis scientiam habitualem; alioqui post vnam demonstrationem, facile esset omnes alias demonstrationes acquirere, cum tamen post tot demonstrationes Mathematicas, non possit hucusquè inueniri demonstratio, quadraturæ circuli.

Tertio habita Prima Demonstrationé, potest errare circa reliquas, & induci habitus erroris contrarius: Ergo circa illas non est habitus acquisitus: nam si esset, impediret actum erroris; Etenim circa ea quorum scientiam habitualem habemus, non erramus, si habitu vti voluerimus.

Quarto sicut per vnam demonstrationem Physicam acquiritur habitus ad omnes; ita per vnum errorem Physicum acquireretur error habitualis, circa omnes demonstrationes Physicas, & esset vnus totalis habitus erroris; oppositorum enim circa obiecta op-

posita, par est ratio; & habitus oppositi, versantur circa idem genus obiecti: atqui, hoc est falsum: Nam habitus erroris, circa vnam conclusionem, non destruit facilitatem circa alias demonstrationes: vt cum Aristoteles errauit demonstrando mundi æternitatem, non amisit facilitatem ad demonstrandam materiam primam; alioqui nullus Philosophus haberet vllum habitum scientiæ: quia nullus est qui careat aliquo errore, in quocunque genere scientiæ, error autem (maximè si sit valde intensus) tollit facilitatem habitus oppositi.

Quinto potest esse habitus circa primam demonstrationem valde intensus, propter actus frequentatos, circa alias valde remissus, propter actus non frequentatos: hoc autem signum est, istos esse distinctos habitus, non vnum; non enim eadem qualitas potest esse simul intensa, & remissa.

Sexto si quis amittat habitum circa vnam demonstrationem per contrarium erorem valde intensum, is non amittet habitum circa alias; eadem enim facilitate illis assentietur vt ante: Ergo istarum demonstrationum habitus sunt diuersi.

In scientia totali sunt multa obiecta formalia et multa rationes assentiendi.

Ad fundamentum Primæ sententiæ respondeo, Habitum scientiæ specificari tam ab obiecto formali, quam à ratione assentiendi, quæ est in principiis: vtrumque autem in scientia totali est multiplex: Nam & rationes formales obiectorum in diuersis conclusionibus sunt diuersæ, & rationes assentiendi ex diuersis principiis sunt diuersæ: Non possunt igitur speci-

specificare vnum habitum, sed multos. Nam quod dicitur in genere rei, esse multas rationes formales, sed non in genere scibilis, id iam refutatum est. Nam ratio formalis obiecti in genere rei, pertinet etiam ad specificationem actus & habitus: ergo ex eius diuersitate erit diuersitas habitus.

Ratio autem formalis in genere scibilis, si dicat ordinem & proportionem obiecti ad lumen, vel ad principia, non erit vna Physicè, sed multiplex secundùm multitudinem principiorum, quare non significabit, vnum habitum vnius simplicis essentiæ; sed tantùm vnum habitum in genere; quia & principia sunt vnum tantùm in genere. Exempla in potentiis & habitibus infusis non vrgent; est enim magnum discrimen: Nam habitus acquisiti, quia generantur ex actibus, sequuntur limitationem actuum, & illis adæquantur: & quia actus non se extendunt ad omnia obiecta, sed ad vnum tantum, idcircò & habitus ex illis geniti eandem limitationem habebunt; habitus verò infusi & potentiæ, quia non generantur ex actibus, non limitantur etiam ad limitationem actuum, sed habent à Deo suum esse aliquo modo illimitatum, respondens multis actibus & obiectis & æquiualens multis habitibus acquisitis.

Sed dices, Potentia vel respicit vnam rationem formalem obiecti, vel multas: si vnam; Ergo etiam habitus potest habere eodem modo, vnam rationem formalem obiectiuam specificantem: quæ licet sit multiplex respectu diuersorum actuum, est tamen vna respectu habitus: si multas; Ergo potentia non erit

vna

vna specie potentia, quia vnitas potentiæ sicut & essentia, sumitur ab vna ratione formali obiecti. Respondeo. Potentia respicit vnam rationem formalem totalem, quæ constat multis rationibus particularibus, quæ rationes limitatè acceptæ specificant diuersos actus specie: potentia autem cum habeat essentiam illimitatam, specificatur ab vna totali ratione formali, quæ in se multas partiales comprehendit. Verbi gratia. intellectus specificatur ab vna ratione formali intelligibili, complectente omnes rationes omnium intelligibiliũ, quæ per diuersos actus intelligendi, intelliguntur. Similiter visus, specificatur, non à solo genere coloris, sed à rationibus specificis omnium colorum; quia omnes illas formaliter attingit: & licet illæ rationes sint totales respectu singulorum actuum, sunt tamen partiales respectu potentiæ, cuius essentia est magis illimitata, quàm actuum.

Potentia quomodo specificẽtur ab actibus.

Porrò cum dicitur potentiam specificari ab obiectis, sano modo id intelligendum est, non enim est sensus, hanc specificationem fieri per aliquam actionem & efficientiam obiecti in potentiam; id enim falsum est, cum potentiæ non producantur ab obiectis, sed fluant ab essentia animæ; imò absentibus omnibus obiectis, æquè fluent potentiæ ab anima, sicut si essent præsentia. Neque est sensus etiam in potentia dari essentialem relationem ad obiectum, ita vt sine illa esse & intelligi potentia non possit, tales enim relationes in disputatione de relatione exclusimus, & ostendimus impossibiles; Potest enim potentia secundum rationem suam absolutam, optimè intelligi sine ordine ad obiectum, sicut intelligitur potentia diuina, in qua nulla est relatio essentialis ad creaturam; licet secundariò

Potentia nõ dicit relationem essentialem ad actionem vel ad obiectum.

dariò & consecutiuè, talem ordinem necessè est intelligi, illa enim essentia talis est, vt fundet talem ordinem. Sensus igitur est, potentiam esse in sua essentia proportionatam obiecto, & illi respondentem, ita vt ex obiecto tali, rectè colligi possit talis vel talis essentia potentiæ, & ex essentia potentiæ, essentia obiecti; estque obiectum finis potentiæ, & illi tanquam fini & mensuræ potentia commensuratur, de quo plura diximus disp. 10. quæst. 8.

Potentia quo sensu dicatur specificari ab obiecto.

QVÆSTIO II.

An scientia totalis sit vna scientia & vnde sumenda sit hæc vnitas.

EX præcedenti quæstione liquet, scientiam totalem non esse vnam in genere entis, nec vnam simplicem qualitatem, aut habitum; sed multos secundùm multitudinem demonstrationum specie distinctarum. In hac verò quæstione quærimus, an saltem in ratione scientiæ sit vna; Esse enim scientiam totalem vnam in ratione scientiæ, non est esse vnum ens, aut vnam qualitatem simplicem, sed est esse vnam ratione vnius modi sciendi, & ex principiis inferendi conclusiones; sic Theologia est vna, quia ex principiis reuelatis suas conclusiones infert. Physica, quia ex principiis materiam concernentibus & in materia fundatis.

Scientia vna in ratione sciẽtiæ, non est vna in ratione vnius modi sciendi.

Videtur itaque scientia totalis non esse vna in ratione

 tione

tione scientiæ. Primò. Quia non est vna in ratione entis: Ergo neque in ratione scientiæ; Per idem enim scientia constituitur in ratione entis, & in ratione scientiæ; nam & id per quod scientia est scientia, est etiam Ens; & id per quod est ens, in tali specie, est etiam scientia.

Secundò: Ab eodem scientia habet vnitatem, à quo habet esse, vnitas enim est passio entis: atqui ab obiecto habet suum esse: Ergo debet habere & vnitatem. Cum igitur ab obiecto non possit habere vnitatem, sed multiplicitatem (obiectum enim scientiæ totalis non est vnum, sed multiplex) sequitur non habere vllam vnitatem per se, sed tantum per accidens, vt cumulus lapidum: Erit igitur scientia totalis, solum vna per accidens, & per aggregationem.

Tertiò. Non potest assignari, vnde sumi possit hæc vnitas scientiæ totalis, non enim sumi potest ex vna ratione formali Quæ obiecti; quia obiecta formalia in scientia totali, sunt diuersissima & in nullo vt sic conuenientia: nam cum ex definitionibus & differentiis specificis subiectorum diuersorum, demonstrantur de subiectis diuersæ passiones, in nullo vniuocè talia subiecta conueniunt, cùm differentiis specificis nihil sit commune vniuocum; nō enim per differentias res conueniunt, sed differunt. Neque ad id sufficit conuenientia in aliquo genere: nam scientia totalis, non solum est de illo genere in communi, sed etiam de singulis eius speciebus, sub rationibus ipsarum specificis: sicut ergo rationes genericæ & specificæ in nullo conueniunt vniuocè: ita neque scientia erit vnum quid, vt versatur circa obiecta,

tam

tam diuersa. Quod si dicas sufficere conuenientiam analogicam obiectorum, id dici non potest: sic enim omnes scientiæ confonderentur in vnam, quia obiecta conueniunt analogice in ratione entis.

Similiter non potest sumi ex vna ratione formali sub Qua; nulla enim talis sufficiens est ad vnitatem, & distinctionem scientiæ totali tribuendam. Communiter enim assignatur abstractio triplex: Prima à materia singulari quæ constituit Physicam; secunda à materia tam singulari quam ab vniuersali; non tamen ab intelligibili quæ constituit Mathematicam; Tertia ab omni materia re & ratione quæ constituit Metaphysicam: atqui abstractio non dat sufficientem vnitatem, & distinctionem scientiæ totali. *Triplex abstractio in obiectis scientiarum.*

Primò, quia abstractio est quædam conditio accidentalis: non igitur dare potest vnitatem & distinctionem essentialem scientiæ. Secundò cur potius ex abstractione, quam ex aliis conditionibus itidem accidentalibus sumi debeat. Tertiò quia abstractiones omnes conueniunt in genere abstractionis: & reducuntur ad vnum genus abstractionis. Ergo & scientiæ. Quartò quia vel abstractio facit vnam scientiam genere, vel vnam specie: si primùm erunt omnes scientiæ, partes vnius totalis, & genericæ scientiæ. Si secundùm; id dici non potest.

Nam & in Metaphysica triplex assignatur abstractio: alia transcendentium, alia Intelligentiarum, alia Dei: Nam transcendentia, solùm ratione abstrahunt à materia, re verò possunt inueniri æquè in materia, sicut extra materiam, vt ratio substantiæ & accidentis, actus, Potentiæ: Intelligentiæ *In Metaphysica obiecto triplex abstractio assignari potest.*

verò abſtrahunt quidem re à materia, nòn tamen ab omni ſimilitudine materiæ; ſunt enim compoſitæ, ex ſubſtantia & accidente, ex potentia, & actu: Deus verò ab omni materia, & ab omni materiæ ſimilitudine abſtrahit. In Mathematicis etiam dantur multæ abſtractiones, quia dantur multæ totales ſcientiæ Mathematicæ, Geometria, Aſtronomia, Arithmetica, Muſica.

In Mathematicis multa dantur abſtractiones.

1. ſententia vnam eſſe ſolùm omnium rerũ ſcientiam totalem.

Eſt igitur Prima ſententia Pici Mirandulani 13. de euerſione ſingularis certaminis Sect. 6. & 7. non eſſe multas ſcientias totales, ſed vnam; omnes verò quæ dicuntur ſcientiæ totales eſſe partes illius vnius ſcientiæ totalis. Probatur hæc ſententia authoritate & ratione Ariſtotelis 4. Metaphyſ. text. 2. vbi ait eiuſdem ſcientiæ eſſe ſpeculari Ens, & ſpecies entis, & ſpecies ſpecierum entis. Cum igitur omnium ſcientiarum obiecta, ſint ſpecies entis, ad eandem ſcientiam totalem, omnia ſpectabunt. Quod etiam exempla, & ratio Ariſtotelis ibidem allata confirmant. Exempla ſunt, alterum de ſenſu, alterum de grammatica. Nam & ſenſus vnus eſt omnium ſenſibilium illius generis. Et grammatica, eò quod voces conſideret, omnes voces conſiderare debet. Pari ergò ratione quæ ſcientia conſiderat ens, entia quoque omnia conſiderare debet.

Ratio verò eſt hæc: Non ſolùm enim quæ ſunt vnius naturæ, ad vnam ſcientiam ſpectant, ſed etiam quæ licet ſint diuerſa entia, tamen ad vnam naturam referuntur, vt ſunt analoga, quia in illa ratione dependent ab eo, quod primò eſt tale. Quare & ſcientia illorum ad ſcientiam eius,

quod

quod primò est tale, referenda est; sunt enim ista cognata inter se quodammodo & eiusdem rationis. Cum igitur omnia entia referantur ad substantiam tanquam ad principale analogatum in ratione entis, consequens est, omnia entia, ad eandem scientiam spectare.

Secundò probatur ratione. Quia diuisio scientiarum vel est ex natura rei, vel ex arbitrio hominum commoditatis maioris causa: primum dici non potest. Primò: quia si naturam rei spectamus, omnia obiecta scientiarum ex natura rei ordinantur ad vnum genus entis, vel substãtiæ. Ergo & ad vnam cōmunem scientiam; sicut enim ad vnum genus obiecti Physici, ordinantur omnia, quæ sunt in Physica; ita & ad vnum genus entis obiecta aliarum scientiarum ordinantur. Secundò: quia etsi hæc distinctio possit dici ex natura rei, quia naturæ rei conueniens, tamen non est ita ex natura rei, vt non possit esse alia quoq; distinctio, similiter ex natura rei, vt enim accidentia sunt multa in eadem re, ita & conuenientia accidentalis, potest assignari multiplex, & differentia similiter accidentalis. Quare poterant scientiæ diuidi in duas totales, quarum altera consideraret substantias cum iis proprietatibus, quæ ad illas cōsequuntur; altera accidentia secundum se, abstrahendo à materia; quidni enim alia quoque accidentia eodem modo abstrahi, & considerari possent, sicut & quãtitas? si verò dicatur hæc diuisio non esse ex natura rei determinatè, sed ex arbitrio instituentium; non erit vnitas, & distinctio scientiarum specifica.

Secunda sententia est communis Peripateticorum, dari plures scientias totales, earumq; vnitatem, & distinctionem, sumi ex distinctis specie abstractionib⁹: Nam & *Secunda sentẽtia dari plures scientias totales.*

& si multi dicant, hanc vnitatem, & distinctionem sumi ab obiecto, vel ex principiis, vel ex vno modo demonstrandi, & definiendi; tamen vltimò tandem ea resoluere coguntur in abstractionem; ita vt nec obiectum formale, nec principia, nec modus demonstrandi, aut definiendi, per se sufficiat, nisi accedat abstractio. Nam si de obiecto, hoc est de conclusione loquamur, idem obiectum, & eadem conclusio, vt demonstratur per diuersa principia, potest ad diuersas scientias spectare. Verbi gratia terram esse rotundam, demonstrat Physicus per principia Physica; id est, per grauitatem terræ. Mathematicus, per principia Mathematica, id est, per lineas visuales. Si verò de principiis loquamur; non potest assignari ratio, cur principia diuersarum scientiarum, ad vnam scientiam totalem non pertineant, nisi recurratur ad diuersum abstractionis genus. Nam etiam in vna scientia totali diuersæ scientiæ partiales, habent diuersa specie principia, ex diuersis rationibus obiectorum specificis desumpta, & tamen pertinere dicuntur ad vnam scientiam totalem: Ergo & aliarum scientiarum principia, Pari ratione pertinerent ad vnam scientiam nisi obstaret abstractio: quod idem dici potest, de diuerso modo definiendi, & demonstrandi.

Vnitas scientiæ est vnitas ordinis.

Notandum igitur est primò, quod sicut esse scientię totalis, non est esse simplex: ita nec eius vnitas, est vnitas simplex, sed vnitas ordinis, sicut est vnitas exercitus, vel numeri: quare sicut exercitus dicitur vnus vnitate ordinis, quia licet multos milites contineat, tamen ratione illius vnius ordinis est vnus exercitus; ita & multæ scientiæ particulares, quatenus sunt certo modo inter

se

se ordinatæ, dicuntur vna ſcientia totalis: Vnde patet, cum ordo ſit quid accidentale rebus, etiam ſcientiæ totalis vnitas, deſumpta ab ordine, erit accidentalis.

Notandum ſecundò. Ordinem in ſcientia duplicem ſpectari poſſe: alterum attributionis, ſecundùm quem omnia obiecta referuntur ad vnum genus obiecti, vel vt ſpecies, vel vt partes, vel vt principia, vel vt proprietates, vel aliis modis: alterum conuenientiæ in vna ratione abſtractionis. Primus ordo requiritur ſed non ſufficit ad vnitatem ſcientiæ; cum enim obiecta in ſcientia ſint multa, vt ad vnam ſcientiam pertineant, debent certa ratione inter ſe ordinari, vt ſint vnum, & cum non ſint vnum natura, debent ſaltem ad vnum referri, nempe genus quoddam, quod cætera complectitur. Quare Ariſtoteles tam 1. Poſter. tex. 43. ait ſcientiã eſſe vnam, quæ eſt vnius generis habentis principia, partes, paſſiones, quam 4. Metaphy. t. 2. ea quæ vnius generis, vel ad vnam naturam referuntur, ad vnam ſcientiam pertinere. Quòd verò id non ſufficiat ad perfectam vnitatem, patet: Niſi enim genus ad quod reducuntur omnia in ſcientia, habeat abſtractionem ab obiectis aliarum ſcientiarum diſtinctam, non conſtituet ſimpliciter vnam ſcientiam; Non enim ſatis eſt ad genus aliquod omnia reuocari, ſed etiam opus eſt ipſum genus, non reuocari ad aliud genus, hoc autem facit abſtractio propria illius generis. Nam omnia quæ ſub genere continentur, reuocantur ad illud genus, quia illius generis abſtractione gaudent: ipſum verò genus non habet aliud genus eiuſdem abſtractionis, ad quod reuocari poſſit.

In ſcientia duplex eſt ordo.

Verbi

Verbi gratia. In ſcientia de elementis, elementum eſt genus, ad quod omnia in illa ſcientia reuocantur: Non tamen propter hanc obiecti vnitatem, ſcientia de elementis eſt vna ſcientia totalis; quia ipſum elementum, reuocatur ad aliud ſuperius genus, nempe ad corpus naturale, quia eſt intra latitudinem eiuſdem abſtractionis. Corpus verò naturale, licet in genere rei reuocetur ad ens tanquam eius ſpecies; tamen in genere ſcibilis, non reuocatur; quia ens, non continetur intra latitudinem abſtractionis Phyſicæ, ita vt corpus naturale ſit ſupremum genus rerum Phyſicarum, quia eſt ſupremũ inter genera abſtracta, abſtractione Phyſica.

Notandum eſt tertiò. In hac quæſtione non ita facile eſt oſtendere quomodo abſtractio à materia, faciat ad vnitatem, & diſtinctionem ſcientiarum totalium. Communiter tamen id, in hunc modum explicari ſolet. Intellectus cum ſit immaterialis, per ſe requirit, vt à materia abſtrahat, & habeat obiectum immateriale. Quocirca cum tria ſint genera abſtractionum in ſcientiis, erunt etiam tria genera ſcibilium, diuerſa enim abſtractio facit diuerſam rationem ſcibilis. Verùm hæc doctrina non caret ſuis difficultatibus, nam quòd intellectus ſit immaterialis tàm in eſſendo, quia non pendet in exiſtendo à corpore, quàm in intelligendo, quia intelligit etiam immaterialia; hoc non eò ſpectat, vt intellectus materialia, quâ materialia ſunt, non poſſit intelligere; intelligit enim etiam ipſam eſſentiã materiæ, & naturalium rerum, quo nihil materialius cogitari poteſt: Quod ſi ipſam eſſentiam, materiæ intelligit, cur non proprietates materiales omnes? vnaquæque enim proprietas, ex cognitione eſſentiæ ad quam conſequitur, rectè cognoſcitur. Quare ſi intellectus & eſſentiam,

Intellectus non ita abſtrahit in intelligendo à materia, vt materialia non cõciderent.

&

& proprietates materiales cognoscere potest, quomodo verum erit quod dicitur, intellectum non posse intelligere materialia, sed abstrahere debere in suo modo intelligendi à materia. Nam immaterialitas intellectus, non impedit quo minus possit materialia cognoscere (continentur enim materialia sub obiecto adæquato intellectus; sub ente nimirum & intelligibili) sed solùm facit intellectum non esse determinatum ad sola materialia cognoscenda, ita vt præter illa, possit etiam immaterialia cognoscere. Quomodo autem oportet eum abstrahere à materia in intelligenda ipsa Materia? alioqui intelligeret materiam absque materia, hoc est, absque sua essentia, id enim in cognitione abstrahitur ab altero, quod sine altero cognoscitur: atqui impossibile est cognosci aliquid sine sua essentia: Ergo & materiam sine materia; ac ex consequenti, impossibile est intellectum in cognitione materiæ, abstrahere à materia.

Quod si dicas. Saltem abstrahere debere à conditionibus materialibus. Contra: si id intelligatur de conditionibus materiæ, falsum est; potest enim sicut essentiam materiæ, ita & proprietates ipsam consequẽtes intelligere: quæ enim sunt hæ conditiones materiales? si hic & nunc, eædem quoque in immaterialibus inueniri possunt; singularia enim immaterialia sunt etiam hic, & nunc. Et mirum sane esset, si quod sensus cognoscit hic, & nunc existens, intellectus non posset cognoscere.

Intellectus etiã singularia percipit.

Si verò intelligatur de conditionibus materialibus non ex parte obiecti, sed ex parte potentiæ, hoc verum est, quia intellectus non intelligit res eo modo materiali quo potentiæ sensitiuæ materiales, sua obiecta cognoscunt, nempe per materiales species in ma-

Intellectus abstrahit à conditionibus materialibus ex parte potentiæ non ex parte obiecti.

teria existentes, per cognitionem materialem dependentem à materia, siue in ipso organo receptam, siue mediante ipso, receptam in anima. Cum igitur hic modus potentiarum sensitiuarum conueniat potentiis ex eo, quòd sunt in essendo materiales, meritò dicimus, intellectum, abstrahere in suo modo cognoscendi, à modo materiali, non vero ex parte obiecti necesse est vt abstrahat à materia.

Alii itaque rem istam non ex immaterialitate intellectus deducunt, sed ex immaterialitate scientiæ; scientia enim, ex propria ratione scientiæ; postulat, vt non sit de naturis rerum hic, & nunc; sed de naturis in communi; Est enim scientia de vniuersalibus naturis, & demonstrat passiones vniuersales per causas vniuersales: Quocirca ex se postulat vt abstrahat à conditionibus materialibus, quæ sunt hîc & nunc. Vnde cum sit triplex modus abstrahendi, à conditionibus materialibus, triplex quoque erit genus scibilium. Sed neq; hi punctum tangunt: Nam scientia solùm postulat abstrahere à singularibus conditionibus, quæ sunt hic, & nunc; hoc enim requiritur ad cognitionem vniuersalem: Cõditiones autem singulares, non solùm inueniuntur in materialibus, sed etiam in immaterialibus: quare ex hoc capite non probatur, requiri ad scientiam abstractionẽ à materia, sed abstractionem à singularibus.

Aliter ergo dicendum est. Abstractionem illam triplicem, distinguere scientias totales, quatenus fundant distincta genera principiorum, & modos distinctos definiendi, ac demonstrandi; Ita enim fit, vt sint distinctæ scientiæ, quæ habent distinctos modos sciendi, & demonstrandi.

Prima Conclusio. Dico igitur primò. Vnitatem, & distinctionẽ scientiæ totalis, nõ sumi ab vna ratione formali Quæ, obiecti.

Ratio

Ratio est: Quia hæc vna ratio, vel esset generica, vel specifica: non specifica, vt patet, cum sint obiecta specie distincta: si generica, ea non dabit vnitatem scientiæ nisi genericam, & faciet scientiam vnam genere, quia circa vnum genus obiecti versatur, non autem vnam speciem; Cum obiecta sint specie distincta. Neq; dici potest, sufficere vnitatem genericã obiecti ad specificationẽ scientiæ totalis, quia non minus rationes specificæ obiectorũ specificant scientiam, quam ratio generica, imò magis; tum quia sunt perfectiores: tum quia ex illis potissimũ sumitur causa, & medium ad demonstrandas passiones: vt cum ex rationalitate demonstratur risibilitas, ergo si generica ratio concurrit ad specificandam scientiam, multò magis concurrent rationes specificæ. Cum igitur rationes specificæ obiectorum in scientia totali sint multæ & diuersæ, non poterit ex vnitate obiecti sumi vnitas scientiæ totalis.

Vnitas & distinctio scientiæ non sumitur ab vna ratione formali quæ obiecti.

Vnitas generica obiecti non sufficit ad specificationem scientiæ totalis.

Dices obiecta illa, licet sint specie distincta, conuenire tamen analogicè in vna ratione, quæ vnitas analogica obiectorum sufficit ad specificandam vnam scientiam totalem. Contra. Ratio analoga est communis solùm in confuso conceptu, scientia verò, non solùm considerat rationem illam communem confusam obiectorum, sed etiam specificas & distinctas rationes singulorum obiectorum. Quare licet ratio illa analoga, posset esse sufficiens ad specificandam scientiam, vt est de obiectis secundùm illam rationem communem & confusam, non tamen est sufficiens ad specificandam scientiam, vt est de obiectis secundùm suas proprias rationes specificas.

At instabis. Ratio illa generica obiecti, & si non sit sufficiens ad dandam vnitatem essentialem scientiæ to-

tali; ſufficiens tamen eſt, ad dandam vnitatem ordinis, & attributionis. Nam ſicut ad genus reuocãtur omnia, quæ ſub illo genere continentur; ita ad ſcientiam de genere reuocantur omnes illæ ſcientiæ, quæ ſunt de ſubiectis illi generi. Reſpondeo non ſufficere ad vnam ſcientiam totalem quamcunque reuocationem ſpecierum ad genus, niſi genus illud ad aliud ſupra ſe genus reuocari non poſſit: Nam etiam intra latitudinem eiuſdem ſcientiæ totalis, dantur multa genera ad quæ reuocantur omnia illius generis; neque tamen ſingula genera conſtituunt ſingulas ſcientias totales; ſolùm ex eo, quòd etiam ipſa genera ad alia genera reuocantur: Non igitur ſufficit ordo ad vnum genus obiecti, niſi illud genus ſit ſummum, & non poſſit reuocari ad aliud: Hoc autem non fit niſi propter abſtractionem: Nam ex natura ſua omnia genera reuocantur ad genus entis: niſi igitur ſumantur limitatè ſub certa ratione abſtractionis, propria vni ſcientiæ, non poterunt vlla genera dici ſumma, & irreuocabilia ad alia. Solùm igitur dicuntur ſumma, vt ſtant ſub tali abſtractione; ſic enim non habent ſupra ſe genus ſuperius, cum ſimili abſtractione.

Secunda Concluſio. Non ab vna ratione formali ſub qua.

Dico ſecundò. Vnitatem & diſtinctionem ſcientiæ totalis, non ſumi præcisè ab vna ratione formali ſub Qua, ſeu ab vna ratione abſtractionis. Ratio eſt: Quia eadem ſpecie abſtractio, poteſt competere diſtinctis ſcientiis totalibus. Nam de corpore naturali, agit & Phyſicus, & faber, & medicus, ſub eadem abſtractione à materia ſingulari, non à materia vniuerſali, non igitur ſola abſtractio conſtituit vnitatem ſcientiæ totalis.

Dico

Dico Tertiò. Vnitatem & distinctionem scientiæ totalis sumi ab vno genere obiecti; cum vno genere principiorum, & cum vna specie abstractionis: Hæc conclusio est imprimis ad mentem Aristotelis, qui vtrumque requirit ad vnitatem scientiæ, vnitatem quidem genericam obiecti 1. Post. tex. 43. & 4. Met. t. 2. vnitatem autem abstractionis 1. de Anima tex. 17. 2. Physic. tex. 18. 7. Met. tex. 16. 11. Met. summa 3. c. 1. quibus in locis ex diuersa specie abstractionis scientias distinguit. Vnitatem verò principiorum, quando docet de eodem obiecto per diuersa principia easdem passiones, à diuersis scientiis demonstrari. Ratio verò est manifesta: Nam vt est dictis patet, vnum genus obiecti sine abstractione, non sufficit ad constituendum vnam scientiam totalem; Idcircò enim scientia omniũ rerum, non est vna scientia totalis. quia licet habeat vnum genus obiecti, nempe ens, non tamen habet vnũ genus abstractionis, sed multiplex. Similiter vnum genus abstractionis cum vno genere obiecti non sufficit, nisi sit vnum genus principiorum: Nam idem obiectum per diuersa principia, potest à diuersis scientiis demonstrari, vt cum Physicus probat, terram esse rotundam ex grauitate, Geometra ex lineis visualibus. Similiter idem potest probari ex principiis Physicis, & Metaphysicis, vt materiam primam Physicus probat ex motu, Metaphysicus ex ratione potentiæ & actus.

3. Conclusio.

Vnum genus obiecti sine abstractionis non sufficit ad vnitatẽ scientia totalis.

Nec vnum genus abstractionis.

Dices in tali casu esse idem obiectum materialiter, non formaliter, obiectum enim in ratione formali obiecti, constituitur per medium & rationem assentiendi. Respondeo. In iis obiectis in quibus est ratio assentiendi ab ipso obiecto distincta, duplex ratio formalis

Duplex ratio formalis obiectiua.

obiectiua distinguitur: altera intrinseca obiecto, quæ in obiecto cognoscitur, & est subiectum sub tali prædicato: altera extrinseca obiecto, vt est medium contentum in præmissis, quod est ratio assentiendi conclusioni: Vtraque autem est propriè ratio formalis, quia vtraque formaliter, & per se ipsam cognoscitur: Nam illud propriè dicitur materiale obiectum, quod secundùm se non est cognitum, sed est subiectum, vel quasi subiectum eius rationis, quæ cognoscitur, vt paries secundùm se non videtur, sed secundùm quod est albus; & ideò est obiectum materiale visionis, albedo verò est formale. Cum igitur conclusio in demonstratione, non ita cognoscatur, vt sit solùm subiectum, vel quasi subiectum rei cognitæ, sed ipsa per seipsam cognoscatur; idcircò non est simpliciter materiale obiectum, sed formale: quia tamen sola per seipsam non est ratio seipsam cognoscendi, sed eget medio ipsam notificante, ideò vtrumque in suo genere, habet rationem formalis obiecti, medium vt ratio cognoscendi, conclusio vt ratio cognita. Et licet conclusio respectu medij, habet se vt quid materiale (siquidem determinatur per medium ad certam rationem cognoscibilis) tamen si vtrumque conferatur ad scientiam, habet vtrumque rationem formalis obiecti, & ex vtroque cõpletur vna ratio formalis perfecta obiecti.

Scientia totalis est vna per aggregationẽ.

Ex quibus patet ad rationes dubitandi positas initio quæstionis. Ad primam Respondeo: scientia totalis cum sit ens per collectionem plurium habituum in ordine ad vnũ genus obiecti, cum vno genere principiorum, & vna abstractione; est etiam vna, sed vnitate

tate entis per aggregationem, non verò vnitate entis simpliciter, si igitur proportionaliter loquamur, idem est principium constitutiuum scientiæ in ratione entis, & in ratione scientiæ, siue scientia sit totalis, siue partialis: at non est idem principium constitutiuum scientiæ, in ratione entis simpliciter, & in ratione scientiæ totalis; scientia enim totalis, non est vnum ens simpliciter habens vnam essentiam, sed tantum vnum secundùm quid, hoc est secundùm ordinem; sicut exercitus dicitur vnus, etsi multos milites, & Duces contineat. Quare habet suum principium constitutiuum vnum in ratione scientiæ, non verò in ratione entis. Et hoc sensu Doctores in hac materia terminos istos sibi opponunt.

Ad secundum, scientia ab vno specie obiecto habet suam vnitatem specificam, & essentialem, ab vna verò collectione obiectorum, qualis est in scientia totali, habet vnitatem ordinis, & aggregationis, non vnitatem essentiæ. Cum verò infertur, scientiam totalem esse vnam per accidens, respondendum est, si vnitas per accidens opponatur vnitati essentiali, sic verum est esse vnam per accidens: quia est vna non essentiâ, sed accidentali illo ordine obiectorum: Si verò vnitas per accidens opponatur vnitati per se, quomodo cumulum lapidum dicimus esse vnum per accidens quia nullo modo est per se vnus, neque essentia, neque ordine; ordini enim inest sua forma per se. Sic negandum est, scientiam totalem esse vnam per accidens; est enim suo modo vna per se, ratione vnius ordinis obiectorum; non enim in scientia totali obiecta sunt scopæ dissolutæ, sed certa ra-

ta ratione ordinantur ad vnum genus obiecti, & vnum genus principiorum, sub vna abstractione.

Ad Tertium. Respondeo. Vnitatem scientiæ totalis, sumi ex accidentali vnitate multorum obiectorum, sub vno genere obiecti, & principiorum, & abstractionis; quæ vnitas est accidétalis, nó verò essentialis scientiæ totali; quia sumitur à ratione accidentali; si tamen sumatur formaliter vt totalis est, sic est illi essentialis, sicut & parieti albo, quatenus albus est, est essentiale esse disgregatiuum visus.

Ad Primum. Quod contra abstractiones afferebatur. Respondeo abstractionem esse conditionem accidentalem, vt dictum est. Ad secundum, ex abstractionum variis generibus, oriuntur varia genera principiorum, quæ sicut faciunt diuersos modos sciendi, ita & diuersas scientias; meritò igitur ex abstractionibus sumitur distinctio, & vnitas scientiarum. Ad Tertium respondeo non ex abstractione in genere, sed ex abstractione in specie, sumũtur genera principiorum: quare & vnitas, ac distinctio scientiarum, pari modo ex abstractione in specie, non in genere sumi debet. Quòd si vel in Metaphysica, vel Mathematica plures abstractiones specie assignari possint, plures quoque scientiæ totales erunt constituendæ, eritque tunc Metaphysica, vel Mathematica vna genere scientia, non vna specie, de quo suo loco agendum est.

In Mathematicis non possũt assignari plures specie abstractiones.

Quanquam quod ad Mathematicas attinet, non videntur posse in eis diuersæ species abstractionis assignari. Cum quantitas tàm continua quàm discreta, eodem modo abstrahat à materia sensibili, & sit materia intelligibilis, formarum Mathematicarum quæ sunt figuræ, & species numerorum. Distinguit enim

Ari-

Aristoteles materiam insensibilem, & intelligibilem, 2 Metaph. tex. 35. materia, verbi gratia, circuli sensibilis, est æs, vel lignum; intelligibilis, est ipsa quantitas lineæ, vel superficiei: Dicitur autem quantitas, materia intelligibilis: materia quidem respectu formarum Mathematicarum; intelligibilis autem, quia etsi existat in sensibilibus, non tamen quatenus sensibilia sunt, potest enim à sensibilibus abstrahi, vt ibidem declarat Aristoteles, & quia per modum materiæ intelligitur se habere ad entia Mathematica.

Porrò quantitas dicitur materia respectu suarum formarum, quæ illi vt materiæ insunt; figuræ enim sunt veluti formæ quantitatis continuæ, ipsam determinantes ad esse specificum talis, vel talis figuræ: similiter numeri, sunt veluti formæ quantitatis discretæ, determinantes illam ad certam speciem. Dices figuram esse accidens quantitatis continuæ, & numerum quantitatis discretæ.

Respondeo, etiam in Physicis; forma est quid extrinsecum, & accidentale materiæ, aduenієns illi, & recedens ab ea; tamen quia constituit cum ea vnum in ratione substantiæ, quod substantialiter non potest sine vtroque intelligi, ideò dicitur vnum materia, aliud forma. Proportionaliter igitur figura in Mathematicis, dicit substantialiter tam quantitatem quàm certam quantitatis terminationem, ita vt illa terminatio quantitatis, non sit figura, sed forma figuræ, sicut forma hominis, non est homo, sed hominis forma; & sicut res Physicæ sine forma & materia definiri, & intelligi non possunt, ita & in Mathematicis figuræ sine quantitate; vti loco citato do-

cet Aristoteles. Cum igitur entia Mathematica abstrahant solùm à materia sensibili, non autem à materia intelligibili; quia non abstrahunt à quantitate, quæ est materia intelligibilis, & eodem modo ex illa componuntur etiam entia Mathematica sicut ex materia sensibili entia Physica; cum etiam hæc species abstractionis communis sit omnibus entibus Mathematicis, consequens est, non esse Mathematicas plures scientias totales, sed partes vnius scientiæ totalis: Nam obiectum Mathematicæ, est quantitas in communi, & complectitur continuam & discretam, intra latitudinem abstractionis à materia sensibili, non ab intelligibili.

Non sunt plures scientiæ Mathematicæ totales.

Partes verò Mathematicæ, sunt duæ: vna quæ versatur circa quantitatem continuam, quæ dicitur Geometria, alia quæ circa discretam, & hæc dicitur Arithmetica. Et quidem hæ dicuntur puræ Mathematicæ, quia non spectantur in vlla materia Physica, si verò applicentur ad aliquam materiam Physicam erunt mixtæ, & puris subalternatæ, sic Astrologia, verbi gratia, & Perspectiua, dicitur Geometria mixta, quòd illa in corpore cœlesti, hæc in lineis visualibus spectatur. Musica etiam est Arithmetica mixta, quia numeros quos Arithmetica purè, & abstractos ab omni materia considerat, ipsa considerat in materia sonorum.

Metaphysica nõ est vna sola scientia totalis.

De Metaphysica verò valde probabile est non esse vnam scientiam, nec vnam specie abstractionem habere; alia enim est abstractio transcendentium, alia intelligentiarum, alia Dei, sed de hoc in Metaphysica agendum erit.

Ad

Ad fundamentum Primæ sententiæ Respondeo, Quòd ad Aristotelem attinet, is affirmat quidem scientiam de ente & omnibus entis speciebus, esse vnam scientiam totalem. Sed sub rationibus vniuersalissimis entis, & specierum ac proprietatum eius vniuersalissimarum. Quod vel ex hoc patet, quòd Aristoteles non semel Metaphysicam distinguit à Physica, & Mathematica; ergo non vult obiecta aliarum scientiarum esse sub propriis rationibus, species obiecti Metaphysicæ, sed tantùm sub vniuersalissimis rationibus.

Dices, omnis scientia totalis, quæ versatur circa aliquod genus obiecti, versatur eo ipso circa omnes species illius obiecti, non solùm sub ratione generica, sed etiam sub suis propriis & specificis rationibus, vt patet in Physica, quæ quia versatur circa corpus naturale in genere, versatur etiam circa omnes species illius obiecti corporis naturalis, sub propriis, & specificis, corporum rationibus: Ergo pari ratione Metaphysica, cum sit scientia de ente in genere, versatur circa omnes species entis, non solùm sub rationibus entis genericis, sed etiam sub rationibus propriis specificis.

Respondeo. Duplices species enti assignare possumus; alias, quæ illi conueniunt absolutè, vt ens est, non sub certa abstractione accepto, quomodo ens omnia omnino nullo excepto comprehendit; alias, quę illi conueniunt intra latitudiné abstractionis à materia, re, & ratione: quomodo species entium Physicorum, & Mathematicorum non sunt species entis Metaphysici: quia sub rationib. Physicis nó abstrahunt à materia re, & ratione, vti requiritur ad ens Metaphysicum.

 Cum.

Cum igitur dicitur scientiam, quæ considerat aliquod genus, considerare etiam species omnes illius generis, sub ratione non solum generica, sed etiam specifica talium specierum, verum id est, si intra eandem abstractionem contineatur, sic verò species corporum naturalium, non continentur intra eandem abstractionem entis Metaphysici, idcircò non sunt species entis, sic abstracti re & ratione à materia, licet absolutè, sint species entis.

Distinctio scientiarum secundùm varias abstractiones, est aliquo modo ex natura rei.

Similiter ad rationem Primæ sententiæ. Respondeo. Hanc distinctionem scientiarum secundùm varias abstractiones esse ex natura rei aliquo modo; quia est cum fundamento in natura rei. Natura enim rei postulat, vt scientiæ habentes diuersos modos sciendi, definiendi, demonstrandi, distinguantur ab inuicem. Quia igitur ex distinctis abstractionibus à materia sequuntur distincti modi sciendi, definiendi, demonstrandi, idcircò ex natura rei est fundamentum talis distinctionis.

Non tamen ita existimo esse ex natura rei, quasi non potuerit salua rei natura, alia distinctio scientiarum institui. Sicut enim exercitus secundùm varios ordines, variè ordinari, & distingui possunt, & quidem conuenienter naturæ rei; ita & scientiarum particularium multitudo in varios veluti ordines distribui poterat, spectando varios fines scientiarum & varios modos, in quibus conuenire possunt. Nullus tamen melior, & conuenientior inuentus est ab omnibus Philosophis, quam iste; quia secundùm hunc ordinem, perfectè

suis

suis limitib⁹ omnes scientiæ distinguuntur ab inuicem, ita vt altera cum altera non confundatur, & per se omnem sui generis perfectionem habeat, quod in aliis ordinibus non ita cernitur. Quocirca hæc distinctio non est omninò ad libitum cùm habeat fundamentum in re, nec omninò ex natura rei, cum pendeat aliquo modo à iudicio, & inuentione hominum.

Dico quartò. Abstractio distinguit quidem scientias speculatiuas inter se, non tamen distinguit scientias speculatiuas à practicis; ita vt aliquid aliud præter abstractionem, sit assignandum, quod distinguat scientias speculatiuas à practicis, quod est modus ipse procedendi; speculatiuus, & practicus. Ratio est, quia speculatiuæ scientiæ, & practicæ, possunt habere eandem abstractionem specie: Ergo per illam non distinguuntur. Nam scientia de homine, & actibus eius speculatiuè cõsideratis, pertinet ad Physicam. Scientia verò de iisdem actibus, eandem abstractionem à materia habentibus practicè consideratis pertinet ad moralem. Similiter operationes intellectus speculatiuè & secundum naturam suam consideratæ, spectant ad Physicam; practicè verò vel quasi practicè ad Logicam cum tamen sub vtraque ratione, retineant eandem abstractionem. Hanc conclusionem addere volui, ne quis existimet omnes scientias totales distingui debere abstractione; id enim solùm verum est de scientiis speculatiuis.

Quarta Conclusio.

Abstractio distinguit solùm scientias speculatiuas inter se.

QVÆSTIO III.

Quodnam & quale sit obiectum scientiæ totalis.

Obiectum totalis scientiæ non sunt omnia obiecta scientiarum partialiũ collectiuè.

HAc quæstione complectar ea omnia, quæ à Doctoribus de natura, & proprietatibus obiecti scientiæ totalis dici solent. Ac inprimis certum est, obiectum scientiæ totalis non esse omnia obiecta particularium scientiarum collectiuè; sed vnum, omnia illa comprehẽdens: Et si enim scientia totalis nihil sit præter scientias partiales simul sumptas (totum enim non est præter suas partes) neque vllum potest assignari obiectum scientiæ totalis, quod non sit obiectum alicuius scientiæ particularis, cum etiam genus in communi, de quo demonstrantur passiones in communi, sit obiectum scientiæ particularis, & demonstrationis particularis habentis talem conclusionem per tale medium pro suo particulari obiecto: tamen quia multitudo tam scientiarum quàm obiectorum particularium non est inordinata, ordo autem ad vnitatem reducit omnem multitudinẽ, ideò & inter obiecta particularium scientiarum, statuitur obiectum vnum ad quod omnia reduci debent: Quocirca illud obiectum, ad quod omnia reuocantur, erit obiectum scientiæ totalis. Quare si quis ita argumentetur, idem est obiectum scientiæ totalis & scientiarum partialium, quia scientia totalis nihil est præter scientias partiales simul sumptas: Cum igitur obiectum scientiarum partialium non sit vnum sed multa, nec obiectum scientiæ totalis, erit vnum, sed multa. Respondendum est, scientiam totalem nõ esse quid distinctum à scientiis partialibus, sed esse collectionem scien-

tiarum

tiarum partialium, in ordine ad vnum genus obiecti: Quocirca propter hanc vnitatem ordinis, quam scientia totalis dicit supra scientias partiales, habet vt respiciat obiectum vnum ad quod omnia ordinantur. Neque verò obiectum scientiæ totalis excludit multitudinem obiectorum, sed eam dicit vt contentam sub vno genere obiecti; ita vt omnia quæcunque spectant ad illud genus obiecti; spectent ad eandem scientiam totalem; siquidem collectio scientiarum partialium sumitur ex vno ordine ad vnum genus obiecti. Hæc est doctrina Aristotelis 4. Met. tex. 2. & 1. Poster. 43. vbi docet vnam scientiam, esse vnius generis obiecti, ad quod omnia obiecta reuocantur.

Obiectũ scientia totalis quomodo sit adæquatum.

Ex quo patet, quomodo obiectum in scientia totali sit adæquatum: Nam licet genus obiecti ratione sui non sit adæquatum obiectum scientiæ totalis; non enim solum de genere in communi, sed & de speciebus est scientia totalis; genus verò in communi consideratum, est obiectum vnius scientiæ partialis: tamen quatenus illud genus obiecti, continet sub se multas species, sic est obiectum scientiæ totalis; sic enim omnia quæ tractantur in scientia totali continet, quatenus omnia illa reuocantur ad illud genus obiecti, vel tanquam species, vel tanquam principia, & partes, vel tanquam proprietates, & effectus.

Obiectũ scientia totalis non debet prædicari de omnibus cõtentis in illa scientia.

Porrò obiectum in scientia totali, non debet esse tale genus, quod prædicetur in quid de omnibus contentis in illa scientia: Nam obiectum scientiæ totalis, est id, de quo scientia demonstrat suas passiones, ac ex consequenti, quod est subiectum passionum demonstrandarum: Subiectum autem non est genus suarum proprie-

proprietatum: Quiare in Physica, verbi gratia, non statuitur pro obiecto ens naturale, vt dicitur de substantiis, & accidentibus naturalibus, sic enim nihil de illo in Physica demonstrari posset, sed corpus naturale, quod est genus ad solas species corporis naturalis, de quibus est scientia, & demonstratio, non verò ad proprietates corporum naturalium, quæ demonstrantur & sciuntur de corpore naturali. Dices Metaphysicæ obiectum est ens, quod omnia comprehendit. Respondeo. Ens reale est obiectum Metaphysicæ, quod non dicitur de passionibus formaliter loquendo, quia non addunt aliquid reale enti, sed tantum de substantia, & accidente, quæ sunt species entis naturalis.

Ex quo solui potest illa quæstio quam mouet Greg. quæst. 1. Prologi. An obiectum scientiæ sit conclusio ipsa vel subiectum conclusionis. Distinguendum enim est: Obiectum enim scientiæ dupliciter sumi potest: Primò pro eo, quod scitur in illa scientia, & tale obiectũ est conclusio demonstrata, id enim quod scitur in qualibet scientia, est, quòd talis passio insit tali subiecto, propter talem causam, ita vt subiectum conclusionis solùm materialiter sciatur, tanquam id, de quo scitur passio; passio verò formaliter sciatur inesse subiecto. & sic vera est sententia Gregorii. Secũdò sumi potest pro eo, de quo est scientia, & demonstratio: & hoc est subiectũ conclusionis, non conclusio; Non enim de conclusione, sed de eius subiecto demonstrantur passiones. Et hoc sensu statuitur obiectum in scientia totali, quod sit subiectum passionum, quæ in illa scientia demonstrantur. Quamuis autem in genere obiecti sciti subiectum sit solum materiale respectu passionis, quæ formaliter scitur; tamen in genere obiecti, de quo est scientia, est obiectum

Obiectum quod scitur in scientia est conclusio demonstrata.

Subiectum cõclusionis est obiectum de quo est scientia.

obiectum formale; non enim subiectum conclusionis sub omni ratione est id, de quo est scientia, sed sub certa, eaque formali ratione. Verbigratia corpus in Physica potest sub variis rationibus considerari, sub ratione entis, vel substantiæ in communi, item sub ratione actus, quomodo à Metaphysica consideratur, à Physica verò consideratur sub ratione formali corporis naturalis, & sub ea ratione, passiones de illo demonstrantur. De quo plura diximus, præcedenti disputatione.

Secundò soluitur illa quæstio. An obiectum scientiæ contineat virtute omnes veritates contentas in illa scientia; Hoc enim affirmat Scotus q.3. Prologi. Et ratio est: quia subiectum in demonstratione, continet in se virtute & passiones, & causam passionum; essentia enim subiecti est causa suarum passionum. Ergo etiam continet virtute omnes veritates illas scientię, quia continet veritatem & conclusionis quatenus continet virtute passionem, & principiorum quatenus continet virtute causam passionis, quæ est in principiis; Et quia obiectum scientiæ est genus aliquod in communi acceptum, continens sub se multas species, idcircò ratione sui immediatè solùm continet passiones, & causas earum genericas, ac proinde, & veritates solùm pertinentes ad genus in communi: ratione verò specierum contentarum, continet etiam omnes alias veritates in speciebus contentas; idcirco vniuersè verum est, obiectũ scientiæ totalis continere omnes veritates illius scientiæ. Quæ sententia Scoti, vti verissima est, ita immeritò impugnatur à Greg.quæst.4. Prologi. Gabr.quæst.9. neque eius rationes quidquam concludunt contra sententiam Scoti.

Obiectum scientia continet virtute omnes veritates in scientia contẽtas.

Tertiò soluitur tertia quæstio. An obiectum scien-

tiæ totalis debeat esse genus vniuocum, vel possit esse analogum. Respondeo. Posse esse siue vniuocum, siue analogum. Est expressa sententia Aristotelis 4 Metaph. t. 2. vbi docet, non solùm quæ habent eandem naturam, sed etiam quæ ad vnam naturam referuntur, vt sunt analoga attributionis, ad vnam scientiam spectare. Et ratio est, quia ista & ratione analogiæ sunt inter se cognata quodammodo & vnius generis, & ratione vnius abstractionis possunt ad vnam scientiam spectare.

Obiectũ scientia totalis potest esse tum vniuocum tum analogum.

QVÆSTIO IV.

Quid sit praxis.

ANtequam ad diuisionem scientiæ in speculatiuam & practicam veniamus, explicandum priùs est; quid sit praxis; tum quæ sit cognitio practica. Quod igitur ad praxim attinet; non sumitur hic praxis pro omni actione, quæ fit à nobis, sed solum pro ea, quæ fit ex directione intellectus. Quædam enim à nobis fiunt naturaliter absque vlla cognitione, quæ dicuntur operationes naturales, quarum principium non est cognitio vel ars, sed natura, vt sunt actiones animæ vegetatiuæ, generatio, nutritio, augmentatió, quæ sine omni cognitione efficiuntur: aliæ verò fiunt à nobis ex cognitione, ita vt earum principium sit cognitio, vt sunt ii actus, qui sunt in potestate nostra vt velle, cantare, ambulare, ædificare. Praxes igitur hîc sumimus non primo modo (hoc enim modo omnes actiones cuiuscunque agentis, vt ab ipso fiunt dicuntur praxes) sed secundo modo vt subiacẽt directioni intellectiuæ; Loquimur

Praxis nomine intelligitur actio quæ fit ex directione intellectus.

quimur enim de tali praxi, quæ sit dirigibilis à cognitione, vel habitu practico, quæque rectè, vel secus à nobis fieri potest.

Talis praxis est humana, & fit à principiis homini propriis, nempe ab intellectu & voluntate; à voluntate vt imperante, ab intellectu vt dirigente. Nam voluntas suo imperio facit, vt actus fiat, intellectus verò sua notitia præscribit modum, & rationem, quo fieri debeat. Itaque praxis quoad suam substantiam & entitatem, efficitur quidem à sua potentia propria, naturaliter ipsius productiua; tamen quia voluntas applicat potentiam ad talem productionem, intellectus verò modum & rationem præscribit, quo fieri debeat, idcircò praxis, non solum à potentia propria dependet, quoad substantiam, sed etiam à voluntate, quoad exercitum actus, & ab intellectu, quoad modum, & rationem actus. *Praxis humana.*

Ex quibus patet quæ actio dicenda sit praxis. Et quidem Nominales Ockam, Greg. quæst. 5. Prologi, Gabriel. & alii volunt eam omnem, & solam actionem, quæ nimirum est in potestate nostra, & fit secundùm præscriptum, & directionem intellectus, esse praxim; idque probant. Illa enim actio est praxis, quæ dirigitur ab habitu, & cognitione practica: Talis autem est ea actio, quæ est in potestate nostra. Nam quæ nō sunt in potestate nostra dirigi ab intellectu non possunt, vt sunt actus naturales, qui fiunt à nobis ex necessitate naturæ non ex præscripto intellectus. Ergo. Ex quo inferunt etiam actionem intellectus esse praxim, cum sit in potestate nostra, & dirigi possit, siue vt sit actio bona & honesta, siue vt sit cognitio recta. *Nominales actionem intellectus putant esse posse praxim.*

Negat id Scotus.

Scotus verò quæst. 3. Prologi concedit quidem solam eam actionem esse praxim, quæ est in potestate nostra; negat tamen omnem actionem in potestate nostra existentem, esse praxim; nam etiam actio intellectus est in potestate nostra, & dirigitur ab intellectu, non tamen est praxis. Solum igitur vult actum voluntatis elicitum, vel imperatum esse praxim. Definit igitur praxim, esse actum alterius potentiæ ab intellectu, naturaliter posteriorem intellectione, natum elici conformiter rationi rectæ, ad hoc, vt sit rectus. Quod enim sit actus alterius potentiæ ab intellectu, probat ex eo: tùm quia stando præcisè in actibus intellectus, nulla est praxis; praxis enim est extensio quædam intellectus extra se; Non extenditur autem intellectus nisi cū actum alterius potentiæ respicit: nam cum suum actum dirigit, est intra se, non extra se. Quod verò sit actus naturaliter posterior intellectione, patet, quia pendet in suo esse, & in sua directione à cognitione. Ergo debet esse illa posterior: quare actus omnes vegetatiui, & qui naturaliter fiunt, cum præcedant omnem cognitionem, non sunt ex hoc capite praxes: Quod verò debeat praxis esse actio nata elici conformis rectæ rationi, patet: quia praxis est recta ex conformitate cum ratione recta. Ergo vt aliquis actus sit praxis, debet posse conformari rationi.

Definitur Praxis.

Prima Conclusio.
Praxis est ea actio quæ est in potestate nostra,

Dico primò solam eam actionem esse praxim, quæ est in potestate nostra. In hoc conueniunt omnes: loquimur enim hic de ea praxi, quæ dirigitur à ratione, per habitum vel cognitionem practicam: at actio, quæ non est in potestate nostra, non potest dirigi à nobis; si quidem sine tali directione fit naturaliter, nec pendet à cognitione: Ergo nulla actio, nisi ea, quæ est in potestate

ſtate noſtra eſt praxis. Ex quo infero, eos actus qui naturaliter in nobis fiunt, neque ex cognitione procedunt non eſſe praxes, vt ſunt actus animæ vegetatiuæ, Nutritio, generatio, augmentatio: actus etiam potentiarum ſenſitiuarum, quatenus procedunt à ſuis potentiis independenter ab intellectu. Si tamen aliquo modo fiant ex præſcripto rationis, & imperio voluntatis poterunt illa ratione per accidens dici praxes, quia tunc pendent à nobis, & ex cognitione fiunt.

Dupliciter aũt actio aliqua dicitur eſſe in poteſtate noſtra: vel vt fiat, vel vt tali, vel tali modo fiat. V.g. in poteſtate noſtra eſt videre primo modo; quia in poteſtate noſtra eſt applicare nos ad videndũ; non eſt aũt in poteſtate noſtra tali, vel tali modo videre, cùm hoc ſit ex natura rei, & ſequatur neceſſariò propoſitionem obiecti viſibilis; cantare verò, pingere, ædificare vtroque modo eſt in poteſtate noſtra, quia tales actiones non ſunt à natura determinatæ ad vllum modum, & rectitudinem, ſed eam recipiunt à ratione. *Praxis dupliciter à nobis dependet.*

Porrò rectitudo, quam actiones iſtæ recipiunt à nobis, eſt duplex, alia artificialis, alia moralis; illa fit à ſolo intellectu; hæc verò etiam à voluntate. Verbi gratia, cantus dicitur rectus, qui eſt ſecundum artem in intellectu exiſtentem; largitio verò eleemoſynæ dicitur recta, quia eſt, ſecundùm virtutem, quæ eſt in voluntate. Et licet vtraque rectitudo oriatur ab intellectu tanquam à prima cauſa: tamen artificialis oritur ab intellectu immediatè, non mediante voluntate; Moralis verò rectitudo priùs eſt in voluntate, tum ea mediante in aliis actionibus, vt enim ædificatio ſit recta, nõ debet eſſe recta ſecundùm virtutem, ſed ſecundùm artem; Vnde ſi artifex non habeat rectam voluntatem, *Rectitudo artificialis, moralis.*

potest rectum ædificium facere: quod signum est rectitudinem illam totam oriri ab intellectu, & non pendere à voluntate. Pendet quidem ædificium à voluntate artificis, vt fiat, non verò à rectitudine voluntatis, vt tali & tali modo fiat.

Praxis dicitur per ordinem ad cognitionem nostram.

Infero secundo. Cum eatenus actio sit praxis, quatenus est in potestate nostra, & à nobis dependet, dependet autem à nobis quatenus à cognitione nostra dependet, fit vt per ordinem ad cognitionem actiones dicantur praxes, seu vt ex cognitione fiunt in nobis.

Libertas non est de ratione praxis.

Quod si quęras an de ratione praxis sit, vt sit actio libera; hoc enim quidam requirunt, ita vt actiones non liberas, siquidem fiunt ex necessitate, & naturaliter dicant non esse praxes. at alij tenent id non spectare ad rationem praxis in communi, quæ æquè saluatur in praxi libera ac necessaria. Nam si sit actio ex cognitione procedens, erit verè praxis, etiamsi non sit libera. Quod probo primò; quia actio procedens ex habitu artis est vera praxis, quia ars est habitus practicus, ex suo obiecto, quod est praxis: atqui ars potest esse principium actuum artificialium, etiamsi non fiant liberè, vt in amentibus & dormientibus patet; hi enim cantant ex arte, etiamsi liberi arbitrij vsum non habeant, quod etiam accidit in actibus indeliberatis, qui fieri possunt secundùm artem, & ex habitu artis. Et ratio est, quia rectitudo illa, quam actiones artificiales recipiunt à nobis, & ratione cuius dicuntur praxes nostræ, est tota ab intellectu, vt dictum est, & nullo modo à voluntate dependet. Ergo neque à libertate voluntatis.

Secun-

Secundò: quia ex habitu in voluntate existente, potest procedere actio non libera, vt cum quis in delirium incidit, operatur eosdem actus, quorum habitum bonum, vel malum ante acquisiuit; qui actus licet non sint simpliciter boni, aut mali; cum ad hoc requiratur libertas: sunt tamen praxes nostræ, quia sunt praxes habituum nostrorum, & procedunt à nobis media cognitione; Et licet in ordine ad meritum & in genere moris non sint praxes (nihil enim agimus ad meritum, vel demeritum, cum eos agimus) tamen in substantia sunt praxes: quia fiunt ex cognitione nostra, & habitibus cognoscitiuis.

Neque verò est de ratione praxis, vt omnem perfectionem praxis habeat (hoc enim solùm ad perfectam praxim requiritur non ad praxim simpliciter) sed satis est, vt simpliciter fiat à nobis ex directione rationis. Vtraque sententia probabilis est neque vna differt ab altera nisi modo loquendi. Nam praxes non liberas aliis placet vocare praxes materialiter tantum, ob defectum libertatis, aliis verò formaliter ob conformitatem cum ratione.

Dico secundò. De ratione praxis est, vt sit actio à cognitione distincta. Hæc conclusio est contrà Nominales & recentiores Fonsecam, Suarium, Ruuium, Vasquez. Eam verò docuerunt antiqui Theologi Scotus q. 4. Prologi. Durandus quæst. 6. Capreolus & veteres Peripatetici, qui ex 3 de anima tex. 49. collegerunt illud axioma, intellectum sola extensione fieri practicum, id est, cum se extendit ad alias potentias dirigendas. Idem docet Dandinus tertio de anima Digress. 40. Et sane est sententia ipsius *Secunda conclusio. Praxis est actio distincta à cognitione.*

Aristo-

Aristotelis qui cognitionem vult esse practicam, vt refertur ad opus, non vt refertur ad cognitionem, opponitque opus veritati, ita vt, tunc sit cognitio practica, cum præter veritatem cognitam opus etiam à veritate distinctum pro fine habet, & non solùm cognoscit, sed etiam facit, vt supra disp. 2. q. 4. docuimus.

Cognitio nō est verum opus.

Secundò probatur ratione. Quia si cognitio est praxis, id eam ob causam est, quòd dirigitur, & regulatur ab alia cognitione: atqui eo nomine non potest dici praxis, cum non sit verum opus, Ergo simpliciter non est praxis. Pro quo noto cognitionem dupliciter dirigi posse. Primo vt est actus voluntatis imperatus ad aliquem finem, vt cum volo studere ad Dei gloriam: Secundò vt cognitio est, seu in ratione formali cognitionis, quomodo Logica dirigit operationes intellectus tradendo regulas rectè cognoscendi. Primo igitur modo non repugnat cognitioni esse praxim sicut non repugnat esse actum voluntatis imperatum. Nam omnis actus voluntatis tàm elicitus, quàm imperatus est vera praxis: Tunc autem cognitio est praxis non vt cognitio, sed vt actus voluntatis: seu vt tendit in finem à voluntate constitutum cum iis circumstantiis, quas debet habere recta voluntas, nempe vt fiat quando oportet, vbi oportet, quomodo oportet; Denique ex ea directione acquirit rectitudinem moralem, & virtutis, fitque ea directio à prudentia & per regulas prudentiæ, quæ sunt regulæ omnium actuum moralium. Ex quo patet cognitionem hoc modo esse praxim non ratione sui, sed sola denominatione extrinseca ab actu voluntatis, vnde quasi per accidens, quia per accidens cognitioni conuenit, esse actum voluntatis, & actum moralem.

Dices,

Dices, non alia ratione etiam actus aliarum potentiarum sunt praxes; imperantur enim à voluntate, & diriguntur ab intellectu; vnde sequitur cognitionē tàm verè esse praxim, vt alij actus aliarum potentiarum. Respondeo actus aliarum potentiarum duplici ratione possunt esse praxes. Primo vt actus voluntatis imperati, & sic considerantur vt actus morales, ad finem aliquem honestum ordinati, & habent rectitudinem moralem. Secundò secundùm propriam & formalem rationē, vt cum ædificatio, saltatio, cantatio in suis propriis rationibus diriguntur ab intellectu, vt rectè fiant rectitudine non morali, sed artificiali, & talis directio, non conuenit illis per ordinem ad voluntatem, nec fit à prudentia, imò possunt esse non recti tales actus in esse morali, recti autem & perfecti in suo proprio genere.

Dico igitur priori modo cognitionem esse eodem modo praxim, quo actus aliarum potentiarum, quia eodem modo à voluntate imperatur, quo alij actus: at posteriori modo repugnat, cognitioni esse praxim, non quòd repugnet illam dirigi, & regulari per regulas cognitionis, sed quòd id repugnat ex propria ratione cognitionis, quâ cognitio est. Praxis enim essentialiter est opus à cognitione distinctum, ex cognitione factum, ita vt esse in praxi non sit cognoscere, sed vltra cognitionem aliquid aliud operari.

Cognitio potest esse praxis vt actus moralis à voluntate imperatus.

Id verò ostendo primùm inductione in omnibus cognitionibus, quæ etsi ab aliis cognitionibus dirigantur non tamen sunt eo nomine praxes. Primum

Probatur cognitionem non esse praxim.

Primum exemplum.

exemplum est in cognitionibus similibus, quarum vna dirigit alteram. Cum enim quis dirigitur in cognoscendo, simili alia cognitione per modum exemplaris, vt cum ex cognitione proprietatum alicuius gemmæ, dirigor in cognoscendis similibus gēmis, talis cognitio directa est speculatio (habet enim obiectū speculatiuum) non praxis, solùm ex eo, quia est cognitio, non opus à cognitione distinctum; si verò eadem directio, fit in opere à cognitione distincto, opus illud erit vera praxis. quia est opus non cognitio; vt si quis visa aliqua imagine pingat aliam similem imaginem, illa pictura erit verè praxis, quia erit verum opus ex cognitione procedens, & à cognitione directum.

Non est de ratione praxis vt reguletur per cognitionē, quæ sit dictamen practicum.

Neque verò bene quidam respondent; cum aiunt non omnem cognitionem directam ab alia, esse praxim, sed solùm eam quæ dirigitur per modum dictaminis practici dictantis hoc & illo modo esse faciendum; falsum enim est hoc requiri, ad rationem praxis. alioqui pictura ad imaginem alterius facta, non esset verè praxis, quia non ex dictamine illo, sed ex speculatiua similis imaginis cognitione procedit, & rectitudinem suam ab ea accipit; cum tamen verè, & practicè efficiatur recta, ex vi illius directionis, æquè ac si dirigeretur per iudicium, & dictamen practicum; est enim pictura natura sua opus, quod cum recipit rectitudinem à cognitione dicitur vera praxis humana.

Alterum exemplum.

Simile exemplum est de eo, qui ex cognitione figu-

figurarum Mathematicarum illas vel pingit, vel fabricat; talis enim pictio, & fabricatio est vera praxis, & tamen si quis ex eadem cognitione Mathematica dirigatur in cognoscendis illis pictis, & fabricatis figuris, tanquam ad normam, & amussim Mathematicam factis, non erit talis cognitio verè praxis etiamsi sit directa ab alia cognitione, solùm quia est cognitio, non verum opus; ita vt præter directionem, requiratur ad praxim, vt sit verum opus, & ex consequenti, vt sit opus à cognitione distinctum.

Tertium exemplum.

Aliud exemplum esse potest in conclusione, cuius cognitio dirigitur, & regulatur, ex cognitione præmissarum. Nam & assensus, & noticia, ac rectitudo conclusionis, pendet ex assensu, & noticia ac rectitudine præmissarum, in veritate, certitudine, necessitate, qualitate, quantitate.

Neque tamen propterea conclusio est vera praxis; alioqui omnis conclusio demonstratiua, esset vera praxis, & nulla scientia, haberet cognitionem speculatiuam, quod est contra omnium sensum, & rationem.

Neque dici potest, conclusionem esse simul & praxim, vt deducitur ex præmissis; & speculationem, vt est de obiecto speculabili; quia intellectus cum infert conclusionem speculatiuam, est in contemplatione, non in praxi; alioqui nulla daretur scientia purè speculatiua, quia

omnis ſcientia eatenus eſt ſpeculatiua, quatenus infert concluſionem ſuam ex præmiſſis: ſi ergo inferre concluſionem ex præmiſſis non eſt ſpeculari, ſed praxim exercere nulla ſcientia erit in ratione ſcientiæ ſpeculatiua, cum ratio ſcientiæ conſiſtat in illatione concluſionis ex præmiſſis. Neque ſatis eſt, quòd concluſio ſecundùm ſe ſit de re ſpeculabili; quia ſcientia non eſt de concluſione ſecundùm ſe ſcita, ſed vt eſt ſcita ex præmiſſis. Si igitur iſto modo eſt practica, ſimpliciter omnis ſcientia erit practica. Et vt minimum non minus eſſet ſpeculatiua, quàm practica, quia eſſet effectiua praxis.

Neque etiam dici poteſt concluſionem non eſſe praxim, quia non dirigitur per dictamen practicum; hoc enim iam refutatum eſt: id enim quod facit formaliter praxin, eſt, quòd accipit rectitudinem ſuam ex cognitione, Ergo & concluſio, cum accipit ſuam rectitudinem ex præmiſſis, non minus quàm ſi illam haberet ex dictamine practico, non minus erit praxis, quàm ſi procederet à dictamine practico; ſicut & opus externum non minus eſt praxis, ſi accipiat rectitudinem ſuam à cognitione aliqua ſpeculatiua, quàm cum accipit rectitudinem eandem à dictamine practico.

Quod igitur concluſio non ſit praxis, etiamſi recipiat rectitudinem à præmiſſis, hæc ſola ratio eſt; quia non eſt verum opus, ſed cognitio; ad rationem autem praxis requiritur, quod ſit verum opus, & cum ſit verum opus, dirigatur à cognitione.

Dein-

Deinde exemplum esse potest in scientia subalternata, quæ in omni sua perfectione dirigitur à scientia subalternante, cum non sit nisi applicatio quædam scientiæ subalternantis ad materiam subalternatæ. Verbi gratia scientia Arithmetica de numeris, applicata ad sonos est Musica: Geometricæ demonstrationes applicatæ ad lineas visuales, sunt perspectiua. Cum igitur scientia subalternata non sit praxis, sed speculatio; & hæc speculatio dirigatur à subalternante; non satis erit ad rationem praxis dirigi ab alia cognitione, sed requiritur præterea vt sit verum opus. *Quartum exemplum.*

Ex quibus omnibus concludo rationem à priori, propter quam cognitio non sit praxis, etiamsi ab alia cognitione dirigatur, esse, quia non est verum opus, ita vt sola directio, non faciat praxim nisi sit veri alicuius operis directio. Quare & Aristoteles verum opus proposuit pro fine, & obiecto cognitionis practicæ, & illud à veritate, & cognitione distinxit, & inductione in omni cognitione patet, quòd cognitionis directio, non sufficiat ad praxim, sed directio operis. Cognoscere enim non est operari, sed ex cognitione opus aliquod à cognitione distinctum facere. Neque antiqui Peripatetici vnquam hac de re dubitarunt, sed solùm posteriores Theologi, vt Scotum oppugnarent rem in dubium reuocarunt. *Cognitio etsi ab alia cognitione dirigatur non est praxis.*

Concludo secundò. Duo ad rationem formalem praxis requiri. Primò vt sit opus verum à cognitione distinctum: Secundò vt sit dirigibile à ratione, alterum enim sine altero non sufficit ad rationem praxis. Nam actiones naturales vegetatiuæ, & sensitiuæ, sunt vera opera, quia tamen nullam recipiunt rectitudinem à ratione, non sunt praxes humanæ; cognitio verò etiamsi *Praxis est opus distinctum à cognitione & est dirigibile à ratione.*

 diri-

dirigatur à ratione; quia tamen non est verum opus; non est vera praxis.

Quod verò attinet ad definitionem illam praxis à Scoto traditam, ea bona est nisi quòd vltima pars definitionis videtur seruire praxi non vniuersæ, sed tantùm praxi rectæ; requirit enim Scotus ad praxim, vt sit actus natus elici conformiter rationi rectæ, ad hoc vt sit actus rectus; hoc autem solùm praxi rectæ conuenit. Nam vt benè argumentatur Gregorius, odium Dei, est vera praxis, & tamen non est nata elici conformiter rationi rectæ, cum intrinsecè sit mala, neque rectè fieri potest, nisi mutetur substantialiter: Satis ergo est ad rationem praxis in communi, vt sit opus aptum elici conformiter rationi, siue ratio sit recta, siue non recta.

QVÆSTIO V.

Quid sit cognitio practica.

PLerique definiunt cognitionem practicam esse illã, quæ est directiua praxis. Quæ definitio non videtur sufficiens. Nam etiam speculatiua cognitio, potest dirigere praxim, vt patet ex præcedenti quæstione; Ex cognitione enim speculatiua gemmæ dirigimur in cognoscendis aliis gemmis similibus, & ex cognitione speculatiua figurarum Mathematicarum dirigimur in illis pingendis & fabricandis, & ex cognitione speculatiua imaginis dirigimur in pingenda, vel sculpenda simili imagine. Secundò potest etiam speculatiua scientia mouere affectum, qui est vere praxis, vt cũ ex contemplatione bonitatis diuinæ excitamur ad amorem Dei, vel ex contemplatione rerum Philosophicarum excitatur delectatio. Dicen-

Dicendum igitur est, cognitionem posse dici practicam dupliciter. Primò ex obiecto, quia pro obiecto habet praxim, & talis cognitio propriè dicitur practica: quia ex proprio obiecto, quod est praxis, denominatur practica, vnde etiam essentialiter est practica, quia ab obiecto suam essentiam sumit. Et hoc modo Doctores communiter loquuntur de cognitione practica, & requirunt ad eam, vt sit de praxi tanquam de obiecto. Ita Ockam quæst.4. Prologi, Gabr. quæst.11. art.2. Greg. quæst.5.art.2. Capr.quæst.2.a.5. S.Thomas de veritate, quæst.14 art.4 & in 3.disp.23.quæst.2.art.3. Secundò ex effectu, quia efficit praxim, quomodo cognitio excitans affectum aliquem in voluntate dicitur ab aliquibus practica, vt à Scoto quæst.4. Prologi. Verùm hoc est esse practicum, non per se, sed per accidens, non intrinsecè, sed extrinsecè; non essentialiter, sed accidentaliter. Cum enim totales cognitiones non versentur, circa praxim, tanquam circa proprium obiectum, sed obiectum habeant speculabile, fit, vt per se, & essentialiter sint speculatiuæ, & non nisi per accidens, & extrinsecè vt excitant vel causant praxim, dicantur practicæ.

Cognitio est practica vel ex obiecto.

Vel ex effectu quia efficit praxim.

Porrò dupliciter cognitio practica potest habere pro obiecto praxim, vel in vniuersali, vt cum indicamus bonum esse amplectendum; vel in particulari, vt cùm indicamus, hoc bonum, hic, & nunc esse amplectendũ: Vtraque cognitio verè dicitur practica, quia vtraque est de praxi, à qua essentialiter denominatur cognitio practica. Quanquam cognitio illa vniuersalis respectu particularis, dici solet speculatiua. licet absolute & simpliciter sit practica: vt cùm diuiditur medicina, in speculatiuam, & practicam.

Præte-

Præterea cognitio dupliciter potest esse de praxi; vel per modum simplicis apprehensionis, vel per modū iudicii dictantis hoc, vel illud faciendum: Hanc igitur, quæ est per modum iudicii dicimus esse practicam essentialiter, quia formaliter est de praxi tanquam de obiecto. Nam simplex apprehensio boni potest esse speculatiua, vt in Theologia speculatio bonitatis diuinæ.

Iudiciū requiritur ad cognitionem practicam.

Quanquam si loquamur de cognitione practica in ordine ad voluntatem mouendam, quidam censent nō sufficere apprehensionem boni conuenientis, vel amplectendi, sed requiri iudicium per modum suasionis, vel dissuasionis, dictans hoc hic & nunc amplectendum. Vt Greg. in 1.d. 3.quæst. 11.art. multa enim apprehendimus, quæ tamen quia non iudicamus amplectenda, non sequimur.

Ad mouendam voluntatem an satis sit apprehensio.

Alii tamen probabilius censent sufficere ad mouendam voluntatem etiam simplicem aprehensionem, nō quamcunque, sed boni conuenientis appetenti, quia per talem apprehensionem sufficienter ostenditur, & proponitur obiectum formale voluntatis, ergo potest in illud ferri voluntas; patetque id tum in primis motibus voluntatis, qui sine iudicio & deliberatione fiunt, tum in motibus appetitus sensitiui, qui non procedunt ex iudicio sensitiuo, sed solùm ex apprehensione, tum in speculatiuis cognitionibus quæ sæpe excitant in nobis affectum sibi proportionatum; Multò igitur magis id præstare poterunt apprehensiones practicæ. Ita Scotus in 2.d.6 quæst.1. Gabr. ibidem a.3. Mars. in 2. quæst. 16. a.1. verum & si ita res habeat tamen tunc ratio practici sumitur solùm per ordinem ad effectum, non verò in primaria sua ratione, qua respicit obiectum.

Simplex apprehensio sufficit ad mouendam voluntatem.

Sed

Sed quæri poteſt primò. An ad cognitionem practicam requiratur, vt non ſolùm ſit de praxi tanquam de obiecto, ſed etiam ad praxim tanquam ad finem referatur, & non ſolùm verſetur circa rem operabilem, ſed etiam modo operabili. Id enim affirmat Vaſquez 1. parte diſput. 8. cap. 9. quod confirmat authoritate S. Thom. 1. parte quæſt. 14. art. 16. vbi docet ſi ædificator conſideret qualiter poſſit ædificari domus, ſed ad cognoſcendum tantùm non ad operandum, eam cognitionem, fore quidem de re operabili, tamen quantum ad finem, eſſe ſpeculatiuam. Secundò authoritate Ariſtotelis 2. Metap. tex. 3. vbi ait ſpeculatiuæ finem eſſe veritatem; practicæ autem opus. Etenim, inquit, ſi quomodo ſe habent, conſiderant, non cauſam per ſe, ſed ad aliquid, & eo in tempore practici ſpeculantur. Cuius doctrinæ hic ſenſus eſt, quod ſpeculatiua non habet alium finem præter cognitionem veritatis; practica autem præter cognitionem obiecti, habet finem cognitioni extrinſecum opus ipſum vt impleatur: quando enim practici conſiderant cauſam ſui obiecti, non eam conſiderant per ſe, id eſt, propter ſe, vt eam tantum ſciant, & cognoſcant, ſed ad aliquid, hoc eſt vt operentur. vt exponit Auer. Non igitur ſatis eſt conſiderare opus ad cognoſcendum, ſed ad operandum, pro qua opinione citat etiam Caiet. Ferr. Iauellum, Soncinatem, Aureolum.

Tertiò poteſt idem ratione probari. Etenim cùm cognoſcimus aliquid ſolum vt cognoſcamus, non vt operemur, talis cognitio nõ erit practica, ſed ſpeculatiua: Solum igitur tunc erit practica, quando referetur ad operationem. Volunt igitur authores hi, Primò cognitionem de praxi, ſeu de re operabili, ſi non referatur ad

operandum, sed ad cognoscendum, esse solùm materialiter practicam. Constitui verò formaliter practicam per relationem illam ad operandum, quæ relatio potest esse duplex, vel per dictamen intellectus practicum, quo dicit intellectus faciendum, quod dictamen est actus synderesis, vel per præcedentem actum voluntatis, quo intendebatur opus. Volunt etiam hanc relationẽ ad opus non habere se per accidens, sed per se ad cognitionem, siquidem competit ex natura talis cognitionis, quæ est circa tale opus tanquam obiectum proprium. Quare si quis referret illam cognitionẽ ad alium aliquẽ finem, qui non sit obiectum ipsius, talis finis esset per accidens, vt si quis disceret artem ædificandi, vt magis perficeretur in arte. Deniq; hoc modo interpretantur illorum authorum sententiam, qui dicunt cognitionem fieri practicam, non ex fine scientiæ, sed ex fine scientis; finis enim scientiæ est obiectum, quia igitur scientia practica non solum versatur circa suum obiectũ cognoscendo, sed etiam fine & intentione faciendi illud, ideò fit practica ex fine scientis, qui tamen sit ex natura scientiæ. Neque verò reputant absurdum eandem scientiam in eodem esse speculatiuam, si eam non referat ad opus, & practicam, si referat, cum ex relatione, ad opus, formaliter fiat practica. Quare ad scientiam practicã requiritur & vt sit de re operabili, & vt ad operationem referatur, illud materialiter, hoc formaliter facit scientiam esse practicam.

Oppositum tamen sentiunt Nominales in prologũ sentẽtiarum Okam q.4.a.2. Greg.q.5.a.2. Gabr.q.11.a.1. Scotus q.4.a.3. Hi docent scientiam esse practicam ex obiecto, nempe quia est de praxi, seu de re operabili, siue referatur ad operationem tanquam ad finem, siue non;

non; satis enim putant esse, quod ex natura sua sit apta referri ad talem finem & esse directiua operis. Quare ad rationem notitiæ practicæ, satis esse putant, si sit directiua praxis, non verò requiri vt vel actu dirigat, vel actu referatur ad directionem. Ratio est: quia notitia, vt est directiua praxis, est practica: at est directiua praxis vt est de praxi tanquam de obiecto, siue referatur actu ad operationem, siue non; est enim ex natura sua apta, nata dirigere praxim. Ergo, &c.

Eadem praxis est obiectum, & finis cognitionis practicæ.

Pro resolutione: Notandum est eandem praxim diuersa ratione esse obiectum, & finem cognitionis practicæ: Est enim obiectum, quatenus est cognita, esse enim obiectum, est esse cognitum, & terminare cognitionem: finis verò est eadem praxis, vt re ipsa ponenda & exhibenda. Verbi gratia; modus ædificandi domum, vt cognitus, est obiectum: vt verò reipsa proponendus & exhibendus est, habet rationem finis. Quare finis & obiectum in cognitione practica, sunt idem realiter, distinguuntur tamen formaliter; quia eadem praxis est & cognita, & re ipsa ponenda. Cum ergo dicitur notitiam practicam denominari practicam à praxi, non solùm vt habet rationem obiecti, sed etiam vt habet rationem finis, sensus est, praxim cognosci debere non solùm in se, sed ad operationem; hoc est, vt in re poni, & exhiberi debet.

Qua ratione cognitio practica à speculatiua differat fine.

Notandum secundò est Aristotelem docere practicam cognitionem à speculatiua differre fine 2. Metaph. t. 3. 3. de anima t. 49. quòd speculatiuæ finis est veritas: practicæ opus; cuius doctrinæ hic sensus est, quòd & si vtraque cognitio, proximum, & immediatum finem veritatem habeat, vtraque enim est cognitio veritatis

sui obiecti, tamen speculatiua prętet hunc finem intrinsecum, & immediatum, nullum alium extrinsecum, & mediatum habet ex natura sua, hoc est, qui sit finis ex natura talis scientiæ, licet possit habere finem alium ex intentione scientis, vt qui discit Philosophiam propter lucrum, hic finis est scientis, non scientiæ: Non enim Philosophia natura sua ordinatur, ad lucrum, sed ad res cognoscendas. Practica verò præter hunc immediatũ, & intrinsecum finem, habet ex natura sua alium finem, nempe operationem externam, & ratione huius finis formaliter dicitur practica. Nam ratione primi finis intrinseci, & immediati, conuenit cum speculatiua: ratione verò finis extrinseci, hoc est, à cognitione distincti, differt formaliter à practica, alioqui si nihil aliud sit, quàm cognitio obiecti operabilis secundùm se cogniti, non ad operationem relati, finis talis cognitionis, non erit alius, quàm veritas obiecti cogniti, non autem aliquid à veritate distinctum. Quare cognitio speculatiua est de suo obiecto solùm ad cognoscendum, practica verò non ad cognoscendum solùm, sed etiam ad operandum. Et hæc doctrina Aristotelis statuenda est pro fundamento huius quæstionis.

Notandum est tertiò. Dupliciter cognitionẽ practicam posse referri ad praxim, seu ad operationem externam: Primò actuali relatione, quæ esse potest vel per actualem intentionem operationis, per actum voluntatis, vel per dictamen intellectus practicum, dictantis de faciendo, vt re ipsa faciendum est. Secundò aptitudinali relatione, quæ in hoc consistit, vt cognitio ex se sit directiua praxis, seu apta nata dirigere praxim. Hoc ergo est punctum difficultatis: quòd prima sententia requirit actualem relationem ad praxim, ita vt cognitio

per

per aptitudinalem relationem, fit solùm potentia practica, per actualem autem fiat actu practica.

Secunda verò sententia ait sufficere aptitudinalem relationem, quæ quia continetur in obiecto, dicit hæc sententia ex obiecto desumi rationem formalem practicæ cognitionis. Quæ sententia nobis quoque verior videtur, eamque sic probo: omnis cognitio rei operabilis, est cognitio rei in ordine ad opus, idem enim est operabile, & ordinatum ad opus. Ergo eo ipso quòd est circa obiectum operabile, est circa obiectum, vt refertur ad opus Quocirca cum cognitio practica versetur circa obiectum operabile, versatur circa illud, & sub ratione obiecti, & sub ratione finis. Hoc enim differt obiectum speculabile, & practicum, quod illud non includat in se aliquem finem à cognitione distinctum, & ex cognitione operabilem, practicum autem includit, quia ille finis, est simul obiectum cognitionis practicæ. Ex quo patet cognitionem speculatiuam referri ad cognoscendum tantùm, practicam verò ad cognoscendum, & operandum, quia est cognitio rei vt operabilis, non duabus distinctis relationibus, sed vna realiter; quæ vt terminatur ad rem illam vt cognitam, refertur ad illam tanquam ad obiectum, vt vero terminatur ad illam vt re ipsa implendam, refertur ad illam sub ratione finis. Patet etiam hanc relationem ad finem & operationem, conuenire etiam actu cognitioni practicæ licet dicatur aptitudinalis, quia est relatio non ad praxim actu dirigendam, sed ad praxim dirigibilem; Est enim cognitio practica directiua, non actu dirigens praxim: simpliciter verò dicit relationem ad praxim; quia est cognitio praxis vt re ipsa faciendæ.

Non est de ratione notitia practica relatio actualis, sed solùm aptitudinalis ad finem.

 Dico

Prima conclusio. Ratio formalis praxis desumitur à fine.

Dico igitur Primò. Rationem formalem praxis, desumi à fine vt finis est. Hanc teneo cum prima sententia, & probo primò ex Aristotele, qui docet cognitionem dici practicam à fine, finem verò esse opus in ipsa positum, vel ponendum. Si ergo Aristoteles formaliter locutus est, necesse est hanc esse rationem formalem constitutiuam cognitionis practicæ, & distinctiuam à cognitione speculatiua.

Secundò ratione. Quia cognoscere practicè est cognoscere non ad sciendum tantùm, sed ad operandum: Nam cognoscere ad sciendum est illi commune cum cognitione speculatiua; cognoscere verò ad operandum, est proprium cognitionis practicæ. Id igitur, quo primò differt cognitio practica à speculatiua, est constitutiuum formaliter cognitionis practicæ: at differt hoc solo, quòd est cognitio directa ad operandum. Ergo hoc solo est ratio formalis constituens cognitionem practicam: at cognitionem referri ad operandum, est referri ad finem. Finis enim est opus: Ergo cognitio dicitur formaliter practica, à fine.

Secunda conclusio.

Dico secundò. Cognitionem non dici formaliter practicam, propter relationem ad finem, per aliquem actum distinctum ab ipsa cognitione, sed per actum in ipsa cognitione inclusum. Hanc teneo contra primam sententiam. Et ratio est, quia cognitio, est practica, & tendit in finem se ipsa, etiamsi nullo alio actu distincto ad finem referatur; Ergo talis relatio ad finem extrinseca, & per actum extrinsecum cognitioni, non requiritur formaliter ad cognitionem practicam; quia sine illa cognitio est

suffi-

sufficiéter practica intrinseca sua relatione, Antecedés probatum est quia finis, est simul & finis, & obiectum actus; Ergo quatenus cognitio terminatur ad illum, sub ratione cogniti habet rationem obiecti; quatenus verò terminatur ad illum, sub ratione faciendi, habet rationem finis: Cognitio igitur quia sub vtraque ratione terminatur ad obiectum, idcircò seipsa refertur ad finem, sub ratione finis.

Confirmatur. Quia si relatio ad finem, seu ad opus, facit formaliter cognitionem practicam, posset autem esse relatio cognitionis ad finem, absque vllo actu extrinseco, sed per ipsam cognitionem intrinsecè; consequens est relationem illam extrinsecam, non constituere rationem formalem cognitionis practicæ. Quanquam ex illa intentione extrinseca est quidem magis cognitio practica, sed accidentaliter, non essentialiter, quia magis refertur ad opus, si & intrinsecè, & extrinsecè referatur, quàm si intrinsecè tantùm.

Ex quo infero, Scientiam moralem esse formaliter practicam; etiamsi non referatur ad operationem per vllam intentionem operandi; hanc enim sciens potest non habere. Potest enim velle scire quomodo operandum est, etiamsi nolit operari; quod etiam ostendit intentionem finis extrinsecam, non spectare necessariò ad cognitionem practicam. *Scientia moralis est formaliter practica.*

Infero secundò. Cognitionem artis, & prudentiæ semper esse practicam, etiamsi non adsit intentio specialis operandi: quia sufficienter cognitio illa *Cognitio artis & prudentiæ semper est practica.*

ad

ad operandum refertur seipsa, quia est de operando; potest enim esse cognitio de operando, etiam si quis nolit operari; alioqui ea cognitio in nolente operari, non esset practica, sed speculatiua, quod est inconueniens: tum quia ars, vt ars non est speculatiua, sed practica; definitur enim ab Aristotele esse habitus cum ratione factiuus; cum igitur ars nihil aliud cognoscat, nisi quod aliquid sit hoc, vel illo modo operabile, sequitur talem cognitionem esse practicam, non speculatiuam: tum quia hac ratione omnis cognitio intrinsecè, & ex obiecto esset speculatiua, & sola relatione extrinseca ad finem esset practica, & sic nulla daretur scientia essentialiter practica, sed omnes scientiæ essentialiter essent speculatiuæ. & solùm per accidens, & per relationem extrinsecam ad finem esset practicæ. Quod est contra omnium Philosophorum sentētiam, & hoc est alterum argumentum, ad probādam nostram conclusionem.

Tertia conclusio. Dico Tertiò. Cognitionem dici formaliter practicam ex obiecto, vt includit rationem finis. Patet ex dictis, quia cognitio non dicitur practica, quâ cognitio obiecti; hoc est enim commune tam speculatiuæ, quā practicæ; sed qua directiua operis. Vt autem est directiua operis referetur ad opus vt ad finem: quia verò opus est finis & obiectum cognitionis practicæ, idcircò cognitio practica dicitur quidem sic ab obiecto, sed nō nisi vt habeat rationem finis. Porrò hæ duæ rationes non re, sed sola ratione sunt distinctæ; Quia enim operatio est finis, & obiectum, ideò eadem cognitio operationis seipsa est de operatione, & vt de obiecto, & vt de fine. De obiecto sub ratione veri, de fine sub ratione dirigibilis; respectu obiecti habet rationem cogni-

tiui,

tiui, respectu finis rationem directiui, & hoc modo intelligo secundam sententiam. Cùm ait ex obiecto denominari cognitionem practicam, non enim cognitio rei operabilis quâ rationem habet veri, est practica (veritas enim est finis immediatus vtriusque cognitionis tam speculatiuæ quam practicæ) sed quâ habet rationem finis nempe vt illa cognitio habet rationem directiui respectu illius operis: neque enim hoc negabunt autores secundæ sententiæ; sed solum volunt finem non esse rem distinctam ab obiecto, & idem est cognitionem denominari practicam ab obiecto, & à fine, quod etsi in sensu reali verum est, formaliter tamen, hæ duæ rationes in obiecto distinguuntur.

Dico quartò. Cognitionem dici formaliter practicam vt est directiua operis. Patet ex dictis: Nam cognitio dicitur practica quatenus refertur ad opus: at cognitionem referri ad opus, est esse directiuam: Ergo ratio formalis scientiæ practicæ est esse directiuam. *Quarta conclusio.*

Minor probatur, quia hæc est prima relatio cognitionis practicæ ad opus, & eam aliæ supponunt, & ipsa per se est sufficiens ad denominationem practicam; Ex quo patet ad authoritatem Diui Thomæ & Aristotelis. Ad rationem verò primæ sententiæ; respondeo, posse cognitionem esse intrinsecè practicam, & extrinsecè speculatiuam: cognitio enim modi ædificandi intrinsecè est practica: quia ex natura sua habet obiectum operabile, in qua includitur operatio vt finis, & obiectum: extrinsecè

tamen potest esse speculatiua; quia potest intellectus in ea seruare modum speculatiuum, & præcipuè illam referre ad finem speculatiuum, nempe ad cognoscendam veritatem, non ad operandum.

An esse productiuam requiratur ad rationem cognitionis practicæ.

Secundò quæri potest. An ad rationem cognitionis practicæ pertineat, vt sit non solum directiua, sed etiam actiua, id enim affirmat Aureolus quæstione 3. Prologi adeo vt ex ratione actiui præcipuè, & formaliter dicat constitui rationem cognitionis practicæ.

1. Primò quia si quis haberet Physicam cognitionem de rosa producenda, illa cognitio esset sufficienter directiua, quia tamen non esset actiua, & productiua rosæ, (non esset enim in tali subiecto, quod haberet virtutem producendi rosam) non esset practica (alioqui physica esset practica.) Si verò habenti talem scientiam de rosa producenda, Deus communicaret virtutem producendi rosam, esset illa scientia practica.

2. Secundo. Ideæ si essent per se subsistentes; essent sufficienter directiuæ, quia artifex eas inspiciendo dirigeretur in operando, ipsæ tamen non essent practicæ, quia non essent ex se operatiuæ.

Tertio. Scientia de castitate in nobis est practica, quia possumus acquirere castitatem; in Angelo est solùm speculatiua, quia non potest eam in actum deducere: Ergo ratio scientiæ practicæ, consistit formaliter in actiuitate, siue quòd ipsa sit actiua, siue quod sit in subiecto actiuo.

Quarto. Alchimia si posset veram formam auri inducere esset verè scientia practica auri, nunc verò

so-

solum est speculatiua quia non potest producere verum aurum. Ex quo patet quod scientia de opere, non absolutè sit practica, sed vt relata ad talem scientem, qui posset opus illud efficere, & causare.

Verùm hanc opinionem egregiè refellit Gregor. quæst. 5. Prologi artic. 2. quia scientia non alia ratione est actiua, nisi quia est directiua, nec aliam actiuitatem confert intellectui, nisi directionis, nempe vt vi scientiæ practicæ, possit intellectus facere operationem rectam: Actiuitas verò ad producendum opus simpliciter secundùm suam substantiam, non est scientiæ practicæ propria, sed potentiarum naturalium. Verbi gratia, in ædificando actiuitas ad rectitudinem ædificij est ab arte; ad ipsam verò ædificationem, est à virtute artificis, & à potentia motiua. *Scientia practica nō necessariò est actiua nisi vt est directiua.*

Secundò. Scientia dicitur practica secundùm Aristotelem ex fine, quia refertur ad opus tanquam ad finem: atqui sub ratione directiui sufficienter refertur ad opus tanquam ad finem, etiamsi non habeat respectu illius rationem actiui, propter impotentiam subiecti: Ergo actiuitas non pertinet ad rationem formalem cognitionis practicæ, sed ad summum poterit dici, proprietas quædam ipsius.

Tertiò. Ars est semper habitus practicus, quia est habitus cum ratione factiuus: at potest esse in artifice qui perdidit omnem actiuitatem ad vsum artis: Ergo talis actiuitas non pertinet ad rationem formalem artis. Minor pa-

te. Si enim statuarius aut alius artifex perdat manus, stultum est dicere in eo vel non esse artem, vel artem non esse practicam, sed speculatiuam; est enim eadem, & eodem modo ex natura sua directiua operis, vt ante; & eosdem specie actus potest elicere circa opus; denique potest talis artifex alium docere modum faciendi operis, quæ doctrina est practica; Ergo & in se ipso formando talem modum faciendi operis, habebit notitiam practicam.

Quartò. Eadem notitia successiuè esset practica, & speculatiua; si enim is, in quo est, aliquo casu redderetur impotens ad agendum: notitia practica redderetur speculatiua; si verò rursum acquirat potentiam agendi, erit illa eadem notitia ex speculatiua practica. vt patet in Musico, si fiat raucus postea recuperet vocem.

Quintò. Si esse actiuum sit ratio formalis propria cognitionis practicæ, omnis scientia actiua alicuius operis esset practica: quare & Physica esset scientia practica respectu intellectionum, & relationum, quas considerat, quia Physicus eas potest producere: & Geometra respectu figurarum, quia Geometria eas potest facere: quod tamen esse falsum, & contra omnes manifestum est.

Pro solutione notandum est. Dupliciter dici posse cognitionem practicam: primò ex fine quia ordinatur ad opus tanquam ad finem, ordinatur autem sub ratione directiui; nam omnis alia ratio est extrinseca cognitioni, hæc sola in natura cognitionis fundatur. Secundò ex effectu quia causat

causat aliquem effectum. Prior ratio est essentialis cognitioni practicæ, vt patet ex Aristotele, qui ex fine distinguit practicam, à speculatiua; posterior accidentaria est; tùm quia per accidés illi conuenit talis actiuitas, nempe ex subiecto non ex fine; tum quia etiam speculatiua cognitio, potest esse actiua, neque tamen idcircò est practica: nam vt quæstione præcedenti docuimus, ex speculatiua cognitione bonitatis diuinæ, potest quis moueri ad amandum Deum, & ex speculatiua cognitione figurarum, aut imaginis, potest pingere. Propter hoc ergò dicendum cum secunda sententia, rationem formalem cognitionis practicę, non requirere esse actiuam, sed directiuam.

Ad primum Primæ sententiæ Respondeo: Scientiam de rosa producenda à causis naturalibus & modo naturali non esse practicam, sed speculatiuam, quia talis scientia nullo modo est directiua illius productionis: neq; productio illa fit ex cognitione & arte, sed à natura: Talis autem scientia est physica. At si sit scientia de rosa produceńda per cognitionem & artem, quæ cognitio est de modo applicandi causas naturales ad productionem rosæ, talis scientia est practica, quia est de re à nobis per cognitionem operabili vel dirigibili. hoc enim modo etiam agricultura de producendis frugibus est practica, & Medicina de inducenda sanitate per artem. Porrò non ideò talis scientia esset practica, quia esset actiua, sed quia directiua. nam etiam si esset in subiecto quod non posset producere, adhuc cognitio illa esset directiua ex natura sua ac proinde practica.

Ad secundum. Ideæ si essent per se subsistentes, essent directiuę per modum exemplaris, non per modum

cognitionis. Verùm non primo, sed secundo modo esse directiuum spectat ad rationem formalem cognitionis practicæ. Nam exemplar speculatiuū est exemplar quoad similitudinem, practicum verò est exemplar in ordine ad operationem: non quòd illius sit effectiuum, sed directiuum.

Ad tertium. Scientia de castitate in Angelo, non est practica quoad effectum; est tamen practica ex obiecto quia est de obiecto ex se operabili, & est ex se directiua talis operis, per accidens autem est quòd hac directione non egeat Angelus, satis enim est, vt cognitio sit ex natura sua directiua.

Ad quartum. Alchimia est semper practica, non respectu productionis auri præcisè, quæ est naturalis & à virtute naturali causarum applicatarum ad agendum; sed respectu applicationis illarum causarum. Est enim Alchimia ars applicandi causas naturales requisitas ad producendum verum aurum. Porro productio illa veri auri, à causis applicatis, est partim naturalis, partim artificialis: nam vt est productio rei naturalis & virtute causarum naturalium, est naturalis: vt verò fit ex applicatione artificiosa causarum naturalium; sic est artificialis.

Tertio quæritur. An esse directiuum alterius cognitionis, faciat cognitionem formaliter practicam.

Respondeo iuxta dicta non satis esse ad cognitionem practicam, vt sit directiua; sed requiritur vt sit directiua operis; opus autem verum non est cognitio, sed à cognitione distinctum, vt supra probatum est. Accedit quod duplici ratione cognitio aliqua dici potest directiua alterius, primò ex obiecto, quia pro obiecto habet illam cognitionem, dirigendam. Secundò ex

effectu:

effectu: quia est ratio aliquo modo vt efficiatur talis cognitio. Neutra directio sufficit ad rationem practicam: Nam directio secundi generis competit cognitioni merè speculatiuæ, quæ ex obiecto est speculatiua, vt cum vna cognitione speculatiua per modum exemplaris, & similitudinis, vtimur ad aliam; vt cum ex cognitione vnius gemmæ cognoscimus alias, ex cognitione figurarum pingimus: similiter cum ex cognitione principiorum inferimus præmissas. Directio autem primi generis, etiamsi fiat per modum iudicii practici, dictantis de cognoscendo hoc, vel illo modo, non facit cognitionem practicam. Nam si iudicem cognoscendam vel inferendam esse conclusionem ex talibus principiis speculatiuis, non erit tale iudicium practicum, licet sit directiuum ex obiecto, & directionem habeat pro obiecto, solùm ex eo, quòd non est iudicium de vera praxi, sed de cognitione: alioqui cum in omni Demonstratione sit tale iudicium, siue in actu signato, siue in actu exercito, omnis scientia esset ex vi talis iudicii practica, & nulla esset purè speculatiua. Similiter si iudicem per modum dictaminis, has gemmas, esse ex gemma naturaliter cognita cognoscendas, tale iudicium nō est practicum, solum quia non est de opere, sed de cognitione. Quod si esset de vero opere esset verè practicum, vt si iudicem ad similitudinem talis figuræ Mathematicæ, esse formandum aliquod opus.

Ex quo patet dictamina Logica de dirigendis operationibus intellectus non esse verè practica: quia non sunt de vero opere, sed de cognitione.

Quartò quæritur. An omnis cognitio directiua operis sit practica. Respondeo, si sit directiua operis per modum

modum dictaminis & iudicii de faciendo, ita vt sit de ipso opere tanquam de obiecto, dico omnem talem cognitionem esse practicam; Hæc enim est ratio formalis propria cognitionis practicæ, esse directiuam operis, vt patet ex dictis. Si verò sit directiua per modum exemplaris aut similitudinis, non est necessariò practica; potest enim esse speculatiua; ex cognitione enim speculatiua gemmæ, dirigor in quærẽda, & eligenda gemma, ex cognitione speculatiua figurarũ dirigor in faciendis machinis.

QVÆSTIO VI.

An practicum, & speculatiuum sint differentiæ essentiales cognitionis.

QVidam censent esse merè accidentales; quia putant cognitionem per accidens & extrinsecè dici practicam, vel speculatiuam; Si enim referatur actu ad opus, tanquam ad finem, erit practica, si nõ referãtur erit speculatiua. Vnde potest secundùm istos eadem cognitio esse successiuè speculatiua, & practica. Ita Vasquez, Aureolus, & alii præcedente quæstione citati, Soncinas 6. Metaph.

Alii censent esse differẽtias essentiales, quia sumuntur ab obiecto; obiectum enim speculabile, & operabile distinguuntur essentialiter. Ergo & cognitiones à talibus obiectis specificatæ. Antecedens probatur. Quia licet idem obiectum materialiter possit esse speculabile, & operabile, tamen non sub eadem ratione formali: Nam secundùm se est speculabile, vt verò substat praxi, & operationi, siue immanenti, siue transeunti, est operabile.

rabile. Sic Deus & secundum suam bonitatem est obiectum speculabile, & secundum amabilitatem, est obiectum practicum. Hæc sententia est Nominalium, in prologo sententiarum.

Tertia sententia est, practicum, & speculatiuum, non esse formaliter differentias essentiales, sed proprietates in differentiis essentialibus fundatas. Ita Scotus q. 4. Prologi, a. 3. Antonius Andreas 6. Metaph. q. 2. Quæ sententia nobis quoque probatur.

Dico primò. Cognitionem practicam à speculatiua differre essentialiter. Ratio est: Quia cognitio ex natura sua directiua praxis, & cognitio ex natura sua non directiua praxis, sunt essentialiter distinctæ; Si enim essent vnius essentiæ, quidquid vni conuenit ratione essentiæ, conueniret & alteri; alioqui vni quatenus vnum est, simul conuenirent contradictoria: cùm igitur cognitioni practicæ, conueniat ex natura sua esse directiuam praxis, speculatiuæ verò id non conueniat, sequitur has cognitiones esse essentialiter distinctas. Minor probatur. Cognitio enim practica, est directiua praxis, quia est de praxi tanquam de obiecto, speculatiua verò non est directiua praxis, quia non est de praxi tanquam de obiecto. Cum igitur cognitiones habentes distincta specie obiecta, distinguantur essentialiter, etiam cognitio practica, & speculatiua, distinguentur essentialiter.

Dico secundò, practicum, & speculatiuum esse differentias, & proprietates accidentales, in differentiis essentialibus fundatas. Quod sint proprietates, patet: quia cognitio formaliter dicitur practica, ex relatione ad opus, seu vt est directiua operis, & apta nata dirigere opus; atqui talis relatio ad opus, tàm actualis, quàm aptitudinalis, non est de essentia cognitionis: Ergo esse for-

maliter practicam non est de essentia cognitionis. Minor patet: tum quia nulla relatio potest esse de essentia absoluti, vt in disputatione de relatione demonstratum est, omnis enim relatio, est proprietas sui fundamenti, ad quod consequitur, omnis item aptitudo, est proprietas essentiæ, cuius est aptitudo, vti ibidem docuimus. Tum quia prius est, cognitionem esse constitutam in sua essentia, quàm intelligatur esse directiua praxis; cum hæc directiuitas fundetur in essentia. Similiter de speculatiuo ostendi potest. Nam cognitio est speculatiua, quatenus non est directiua operis, nec refertur ad opus: atqui negatio non est de essentia rei: Ergo nec ratio formalis speculatiui est de essentia cognitionis.

Duo enim sunt in cognitione speculatiua; alterum quod sit cognitio sui obiecti, alterum quod sit cognitio non relata ad opus, nec directiua operis. Ratione primi, conuenit cum cognitione practica, quæ etiam est cognitiua sui obiecti, & pro fine immediato habet veritatem sui obiecti; ratione secundi differt à cognitione practica, quia præter veritatem, non refertur ad alium finem, vel opus. Sed tunc non dicit nisi negationem relationis ad praxim, ita vt nisi in cognitione consideretur, formaliter relatio illa ad opus, non habeat rationem formalem cognitionis practicæ; similiter nisi formaliter consideretur negatio relationis talis, non intelligetur esse cognitio speculatiua; siquidem ex fine seu relatione ad opus, voluit Aristoteles distingui, istas cognitiones.

Quòd verò sint hæ proprietates fundatæ in differétiis essentialibus. Probatur, quia ex naturis & essentiis propri-

propriis hoc habent, vt referantur vel non referantur ad opus, seu vt sint directiuæ, vel non directiuæ, vt in prima conclusione probatum est. Dices, hæ differentiæ sumuntur ex obiecto, vt probat secunda sententia. Ergo sunt essentiales. Respondeo sumi radicaliter ex obiecto, formaliter ex fine.

Dico tertio. Non posse esse eandem cognitionem simul speculatiuam, & practicam formaliter, nisi per accidens. Ratio est, quia quæ sunt essentialiter distincta, non possunt coire in vnam essentiam; ex duabus enim essentiis completis nō fit vna essentia: at hæ cognitiones sunt distinctæ essentialiter, & quidem completè. Ergo non potest vna & eadem cognitio esse speculatiua, & practica; neq; simul, quia duæ essentiæ confunderentur in vnam, neq; successiuè, quia deberet cognitio mutari essentialiter, hoc est, secundum differentias essentiales, si ex speculatiua fieret practica.

Dixi formaliter; nam eminenter fides diuina est speculatiua & practica. Dixi per accidens posse fieri cognitionem simul speculatiuam, & practicam: quia licet cognitio ex natura sua speculatiua, non possit fieri ex natura sua practica; tamen potest extrinseca aliqua ratione fieri speculatiua, vel practica, vel ratione modi procedendi, vel ratione finis, quæ rationes sunt accidētales. Ita D. Thom. 1. p. q. 14. a. 16. & quidem cognitio dicitur practica, vel speculatiua, ratione modi, quando procedit modo practico, vel speculatiuo. Vt enim S. Thom. docet 1. Ethic. lect. 3. Modus speculatiuus est modus resolutorius, modus practicus, est compositiuus; practicus enim intendit formam artis inducere in materiam,

Cognitio per accidens speculatiua & practica.

teriam, vt formam domus in hæc ligna, hos lapides; quare procedit componendo: at ſpeculatiuus non intendit facere rem, ſed factam aſſumit, & vt eam cognoſcat, reſoluit illam in ſua principia, & cauſas: quare cum obiecti practici cauſæ inquiruntur, vel definitione eſſentia explicatur, eſt modus ſpeculatiuus; cum verò de faciendo tantùm opere dictat intellectus, eſt modus practicus. Ratione autem finis cognitio poteſt eſſe practica, vel ſpeculatiua, quando ad finem practicum, vel ſpeculatiuum extrinſecè refertur, qui dicitur finis ſcientis, non ſcientiæ, quia à ſciente conſtituitur, non autem oritur ex natura ſcientiæ. Sic cognitio practica de domo ædificanda, ſi ab aliquo ſciendi tantùm cauſa acquiratur, erit ex fine ſpeculatiua, ſi ad ædificandum, erit ex fine practica. Similiter cognitio ſpeculatiua, ſi ad opus aliquod efficiendum diſcatur, erit ex fine practica, vt ſi quis diſcat Geometriam ad machinas fabricandas. Quæ omnia etiamſi vera ſint, tamen eſſentialis conſideratio practici, & ſpeculatiui, ſumitur ex obiecto, vt dictum eſt.

Datur mediũ inter cognitionem ſpeculatiuam & practicam.

Sed quæres. An cognitio omnis ſit neceſſario vel practica, vel ſpeculatiua. Reſpondeo negatiuè; Datur enim cognitio, quæ neq; eſt practica, neq; ſpeculatiua; ſed inſtrumentaria: Nempe illa quæ eſt directiua cognitionis, qualis eſt cognitio Logica, quæ cum non ſit directiua operis, non eſt practica, cum non ſit gratia ſui, ſed ad aliam cognitionem dirigendam referatur, non erit ſpeculatiua, Erit ergo inſtrumentaria, quia eſt directiua cognitionis non operis.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

Quomodo ſcientia totalis dicatur ſpeculatiua vel practica.

HActenus egimus in communi de ſpeculatiuo, & practico: nunc videndum eſt, quomodo hæc ad totalem ſcientiam accommodari poſſint. Videtur enim ſcientia totalis, non magis eſſe ſpeculatiua quam practica: nam conſtat non minus notitiis ſpeculatiuis, quam practicis. Verbi gratia ſcientia moralis non ſolùm docet quomodo ſecundũ prudentiã operandũ ſit, q̃ eſt notitia practica, ſed etiã quid ſit virtus, & quas habeat proprietates, quę eſt notitia ſpeculatiua, cũ non ſit directiua praxis, nec ſit de praxi. Quòd ſi vna ad alterã reduci debeat, non eſt maior ratio, cur habitus ſpeculatiui, ad habitus practicos quam è contra practici, ad ſpeculatiuos, reduci debeant. Deinde cur non potiùs dicatur talis ſcientia ſpeculatiua ſimul & practica, ſiue formaliter ſiue eminenter (vt multi de Theologia ſentiunt) quam vel practica ſolùm, vel ſpeculatiua ſolùm.

Dicendum tamen eſt ſcientiam totalem, aliquam eſſe purè ſpeculatiuam, aliquam purè practicam, aliquam tam ſpeculatiuam quam practicam. Ratio huius ſumenda eſt ex obiecto, à quo ſicut alias ſuas perfectiones ſumit ſcientia, ita & eſſe practicam aut ſpeculatiuam. Illa igitur dicitur ſpeculatiua tantùm, cuius obiectum formale eſt ſolùm ſpeculabile; ſi verò obiectum ſit purè practicum, erit ſcientia practica, ſi indifferens ad vtrumque, erit partim ſpeculatiua, partim

practica. sic Physicę obiectũ est corpus, naturale, quod est speculabile tantùm, idcirco Physica dicitur speculatiua.

Obiicies Primò. Ex principiis Physicæ deducuntur aliquæ conclusiones practicæ, vt homini esse secundum rectam rationem operandum, quia est naturæ rationalis: at quod deducitur, ex alicuius scientiæ principiis, pertinet ad eandem scientiam. ergo ad physicam pertinent cóclusiones practicæ, & ex consequéti, Physica non erit purè speculatiua,

Eadem conclusio potest spectare ad diuersas scientias.

Respondeo. Eandem conclusioné pertinere posse ad diuersas scientias, sub diuersa ratione. sic terrã esse rotundam demõstrat Physicus ex motu grauiũ, & tanquam proprietaté consequenté ad eius naturam, Mathematicus aũt ex principiis perspectiuis & vt proprietaté quandã Mathematicã. Pari ergo ratione, operari secundùm rectã rationé vt est proprietas quædã naturæ rationalis, demõstratur à physico, & sic est quid speculabile instár aliarũ proprietatũ naturę; vt verò dicit praxim moralé, sic pertinet ad moralé scientiã; quare conclusio practica quatenus practica est, non pertinet ad Physicã, sed solùm quâ speculatiua est, quia ad Physicã, per se nihil spectat nisi q, deducitur ex ipsius principiis, intra latitudiné obiecti speculabilis, si verò q d deducatur vt practicũ & in ordine ad praxim, erit alteri⁹ scientiæ.

Obiicies secundo. Scientia moralis est practica ex obiecto, & tamé simul est speculatiua, quia multas proprietates demõstrat de suo obiecto, népe de operationib. humanis. Respondeo. Tales demonstrationes, cum sint de obiecto practico, vt practicũ est, & de proprietatibus practicis, esse practicas, vt supra dictum est: Licet enim ex modo demonstrandi sit speculatiua tamen res demon-

demonstrata est practica, siquidem tam essentia quam proprietates obiecti practici, ad obiectum practicum spectant, ad speculatiuam autem scientiam requiritur, vtrumque, vt non ex modo solo cognoscendi obiectũ sed ex obiecto sit speculatiua.

Obiicies Tertio. Sequitur Metaphysicam esse non minus speculatiuam quam practicã, quia ens vt ens, quod est obiectũ Met. non minus dicitur de entib. speculatiuis, quàm practicis, ergo omne ens practicum est verũ ens, & quæ demonstrantur de ente, conueniunt, etiam enti practico. Respondeo. Rebus practicis quædam conuenire vt practica sunt, quædam vero in communi vt abstrahunt à ratione practica, & conueniunt cum speculatiuis, talis est ratio entis & passionum eius ac transcendentium omnium. Ergo Metaphysica considerat ens, vt ens, sub ea ratione quã abstrahit à ratione practica, ideò non potest dici scientia, practica.

Quod si instes Metaphysicam considerare ens vt abstrahit à ratione speculatiua, nempe vt est indifferens, ad speculatiuum & practicum. De vtrisque enim dicitur. Ergo non erit scientia speculatiua. Respondeo. Ens eo ipso quod consideratur sub ratione entis nõ relati ad vllã praxim, consideratur sub ratione speculatiua, Nil enim aliud ad rationẽ speculabilẽ pertinet nisi vt secundùm se absq; ratione ad opus cõsideretur, ex quo patet Metaph. esse purè speculatiuã, & abstrahere à ratiõe practica nõ verò à ratione speculatiua.

Notandum igitur est. Si obiectum scientiæ totalis neque sit determinatè, speculatiuum, neque determinatè practicum; sed indifferens ad vtrumque; scientia quoque erit speculatiua, simul & practica, respectu diuersarum partium. Nam tunc vna, non reducitur ad aliam, cum vtraque se habeat æquè ad obie-

obiectum scientiæ totalis, nec vna ordinatur ad alterā, aut propter alteram consideratur, ergo vtraque æquè denominabit scientiam totalem, altera speculatiuam, altera practicam. Sic multi Theologi volunt Theologiam esse simul speculatiuam, & practicam quia versatur circa Deum vt reuelatum, quæ ratio non minus est speculatiua, quam practica, quia Deus est nobis reuelatus, nō solùm quoad veritates speculatiuas, sed etiam quoad practicas.

Sic etiam quidam recentiores dicunt Logicam esse simul practicam & speculatiuam, quod habeat pro obiecto rectitudinem operationum, quæ & speculatiuè secundum se, & practicè, in ordine ad operationes considerari potest. At isti non satis rectè dicunt. Nam nulla scientia practica, etiamsi consideret, essentiam, principia proprietates sui obiecti, modo speculatiuo, dicitur partim practica partim speculatiua, sed solùm practica, quia ex obiecto immediato est practica, & illæ speculationes sunt quid obiecti practici, & pertinent ad considerationem obiecti practici. Quare aut nulla scientia erit practica solùm, sed partim practica, partim speculatiua; aut certè Logica (secundum illorum principia) debet dici solùm practica, ex obiecto immediato. Quanquam secundùm nos ex alio capite non est practica, quia non est vllius praxis directiua, sed cognitionis.

Logica non est simul practica & speculatiua.

Porrò qui tenent sciētiam totalem esse vnam qualitatem simplicem, dicunt scientiam totalem esse eminenter practicam, & speculatiuam; sicut in sensu communi, sensus externi particulares eminenter continētur; quia vnus sensus communis, potest omnia ea præstare, quæ multi sensus particulares præstant: Quæ enim

Scientia eminenter practica & speculatiua.

enim sunt in inferioribus diuisa, in vna superiore virtute vnita continentur, ac proinde eminenter, hoc est non illa limitata ratione essentiali, quæ est in inferioribus, sed illimitata, & perfectiori. Sic etiam lumen est eminenter calidum, non enim formaliter est calidum (quia non est calor) sed præstat ea virtute, quæ calor præstat formaliter. Nempe quia calefacit vt calor. Sic etiam dicunt habitum fidei infusæ esse eminenter practicum, & speculatiuum, quia tendit in res reuelatas, in quibus cōprehenduntur tam practicæ quàm speculatiuę veritates, & vnus habitus Fidei hoc facit, quod multi habitus speculatiui & practici si essent distincti, facerent.

Quod si dicas. Denominatur habitus speculatiuus & practicus ab obiecto: At nullum est obiectum eminenter speculatiuum, & practicum, Ergo nec habitus. Minor probatur, omne enim obiectum, si non referatur ad opus, sed sciendi gratia cognoscatur est speculabile: si verò referatur ad opus, erit practicum; si ad cognitioné, erit instrumentariũ. Quare & illud obiectũ, quod dicitur eminēter practicũ, & speculatiuum, si sui gratia sciatur, est formaliter speculabile, si alterius gratia, est practicum, vel quasi practicum; Quòd si instes; potest in obiecto cōcipi aliqua ratio cōmunis practico & speculatiuo; Respondetur talem rationé esse communem per abstractioné ab vtroq; (vt genus ab inferioribus abstrahitur) non verò per continentiã vtriusq; in vna ratione formali, q; ad eminentialé continentiã requiritur, sic animal abstrahitur ab homine, & Bruto, non tamé continet hominé, & Brutum eminenter. Addo: Idem est obiectũ habitus & actuum; Habitus enim attingit suũm obiectũ per actum; at nullus actus potest

esse eminenter practicus, & speculatiuus, sed vel practicus tantum, vel speculatiuus tantum; si referatur, vel non referatur, ad opus, & sit directiuus, aut non directiuus operis: Ergo nec habitus. Resp. Habitũ dici eminẽter practicum, & speculatiuum, nõ ab obiecto, quod sit eminenter speculabile, & operabile: est enim solùm per indifferentiam tale, vt rectè probat obiectio, sed à virtuali continentia habitus practici, & speculatiui simul, qui in suis rationib. limitatis, sunt distincti: vt verò in vno vtrumque complectente continentur, sunt vnũ quid eminenter æquiualens vtrique, contra quem sensum, non procedit obiectio.

Habitus eminenter speculatiuus & practicus.

Scientia acquisita non potest esse eminenter speculatiua & practica.

Verùm ex alio capite doctrina hæc de habitu eminenter practico, & speculatiuo non est admittenda, nõ quòd in se sit falsa, & impossibilis, saluatur enim in habitu fidei & saluari posset in scientia totali, si esset vna simplex qualitas, qualem isti ponunt; sed quia non rectè applicatur ad scientiam totalem acquisitam: Vt enim ostensum est, cum scientia totalis acquiritur, acquiruntur multi partiales habit⁹, alij speculatiui alij practici. Vnde scientia totalis aggregata ex illis non est eminenter practica, & speculatiua, quia non in vna ratione superiori ista duo continet, sed est conflata ex habitibus variis, quorum alij sunt formaliter practici, alij formaliter speculatiui.

Porrò scientia totalis diuiditur in speculatiuam, & practicam: scientiæ totales speculatiuæ communiter tres statuuntur, propter triplicem abstractionem à materia. Metaphysica, Physica, Mathematica, Practica verò diuiditur in moralem, Oeconomicam, Politicam. Prior dirigit praxim, priuati hominis, in se ipso, altera Oeconomicam praxim; tertia politicam.

Bo-

Bonum etiam triplex est, vnum quod hominem bonum facit, aliud quod bonum œconomum, aliud quod bonum ciuem. Vnde dicitur alia esse virtus, boni viri, & boni ciuis.

QVÆSTIO VIII.

An & quomodo vna scientia subalternetur alteri.

De quo Aristoteles 1. Poster. capite 9. text. 23. Doctores in prologum sententiarum, & in primam quæstionem primæ partis S. Thom. Scientia subalternata dicitur, quæ est sub altera scientia. Vnde non dicitur scientia subalternata nisi inferior, respectu superioris. Potest autem tribus modis vna scientia esse sub altera. *Scientia subalternata quid.*

Primò ratione finis, quia ordinatur ad finem alterius; sic artes seruiles subiiciuntur architectonicæ; & ars equestris, frænorum, & armorum effectrix subiiciuntur arti militari, & ad finem artis militaris ordinantur. Similiter arti ædificandi subiiciuntur ars incidendi lapides, & conficiendi varias materias pro ædificio, ars item fabrilis; omnes enim istæ artes sunt necessariæ ad finem artis ædificandi. *Tripliciter scientia potest esse sub altera.* *Primò ratione finis.*

Secundò ratione principiorum, quando principia vnius, sunt conclusiones alterius; tunc enim quemadmodum principia vnius sunt sub principiis alterius, ita & scientia est sub scientia. *Secundò ratione principiorū.*

3. Ratione obiecti.

Tertiò ratione obiecti, quando vnius obiectum est sub obiecto alterius contractum per differentiam accidentalem: sic musica est sub arithmetica; quia numerum quem Arithmetica absolutè considerat, Musica considerat in sono. Ex quo fit vt demonstrationes Arithmeticæ, applicentur materię musicæ, & Musica in ratione scientiæ dependeat ab Arithmetica.

Dico igitur Primò. Scientia subalternata, de qua locutus est Aristoteles, & quam descripsit 1. Poster. capite 7. & 9 est illa quæ est subalternata, ratione obiecti: Patet id ex locis citatis. Considerauit enim Aristoteles subalternationem, in ipsa ratione scientiæ, ita vt scientia inferior in ratione scientiæ pendeat à superiore, eamque ad se deriuet: hoc autem fit, cum vna accipit obiectum alterius, & addit illi solum conditionem accidentalem.

Cum enim scientia sequatur suum obiectum, si inferior scientia accipit obiectum superioris, accipit cum obiecto, & demonstrationes scientiæ superioris: & sicut obiectum superioris scientiæ considerat vt contractum per differentiam accidentalem, ita & demonstrationes superioris scientiæ sibi applicat, solùm cum diuersitate quadam accidentali, vt quæ demonstrātur in Arithmetica de numero in communi, in Musica demonstrantur de numero sonoro, quæ verò Geometra demonstrat absolutè de lineis, Perspectiuus demonstrat de linea visuali.

Ex quo infero de ratione scientiæ subalternatæ esse vt habeat idem obiectum formale, cum subalternante, & easdem proprietates de eo demonstret, & per

& per eadem principia, solumq; differat ab ea accidentaliter, ratione materiæ, quatenus illas demonstrationes ad suam materiam applicat.

Pro quo notandum est. Dupliciter posse esse vnum obiectum sub altero: Primò vt species sub genere, homo verbi gratia sub animali. Secundò vt idem obiectũ contractum per differentiam accidentalem, est sub seipso absolutè accepto. Numerus verbi gratia sonorus, est sub numero absolutè; linea visualis, sub linea absolutè. Differunt autem isti modi. Nam species ita est sub genere, vt illud contrahat per differentiam essentialem, & ex consequenti, ratione differentiæ essentialis, est distinctum specie obiectum, à genere: at cùm idem contrahitur per differentiam accidentalem, non differt essentialiter à seipso absolutè accepto, sed accidentaliter tantùm.

Hinc fit, quod prior modus ad subalternationem non sufficit. Nam scientia subalternata non est distincta essentialiter à subalternante; at scientia de specie est distincta essentialiter à scientia de genere, cum aliæ sint principia generis, alia speciei, itemq; aliæ proprietates generis, aliæ proprietates speciei. Non igitur scientia de specie, est propriè subalternata in ratione scientiæ, scientiæ de genere. Vnde scientia de homine in Physica, non est subalternata scientiæ de animali, quia inter has scientias nulla est dependentia in ratione scientiæ, si sumantur formaliter: Secundus verò ille modus sufficit, & requiritur ad subalternationem in ratione scientiæ. Nam affert secum dependentiam vnius scientiæ ab altera in ratione scientiæ; siquidem inferior, sicut accipit obiectum formale à scientia superiori, ita & proprietates, & principia, ac ex consequenti totam

Subalternata non differt essentialiter à subalternãte, nisi ratione materiæ.

scientiam solumquè istæ scientiæ accidentaliter variantur, quia in scientia inferiori sunt applicatæ materiæ, in scientia verò superiori, absolutè accipiuntur. Sic demonstratio Mathematica, quòd partes figuræ circularis difficilius copulantur, quia maximè à se distant, applicatur in medicina ad materiam vulnerum circularium, quæ quatenus circularia sunt, difficilius sanantur; quia partes vulneris circularis difficilius copulantur, cum à se maximè distent: quæ demonstratio proculdubio non differt essentialiter, in ratione formali demonstrationis, sicut tantùm ratione materiæ, à demonstratione Mathematica.

Obiectio. Sed obiicies primò. Differentia illa obiecti licet sit accidentaria obiecto in genere rei, quia est extra essentiam ipsius, non est tamen illi accidentaria in genere obiecti; quia illud obiectũ consideratur sub illo accidente, tanquã sub ratione formali obiectiua: ratio autẽ formalis obiectiua quæcunq; illa sit, dat speciem, & essentiam actui. *Soluitur.* Respondeo, si differentia illa accidentalis consideraretur in scientia subalternata, tanquã ratio formalis obiectiua, verè esset differentia essentialis obiecti, quatenus obiectum est, & faceret scientiam subalternatam, differre essentialiter, à subalternante, sicut scientia de specie, est distincta essentialiter à scientia de genere: at quia differẽtia illa accidentalis, non cõsideratur vt quid formale in obiecto, sed potiùs vt materia quædã obiecti considerati, idcircò nec dat speciem scientiæ, nec distinguit illam essentialiter. *Ratio à priori.* Quod ita probo, quia scientia, ex natura, & principiis sui obiecti formalis, demonstrat proprietates de obiecto: at scientia subalternata, nõ demonstrat suas proprietates ex natura illius differẽtiæ accidẽtalis, sed ex natura obiecti scientiæ superioris, cuius etiam demonstrationes, suæ materiæ applicat; ergo non conside-

considerat illam vt rationē formalem obiecti, & idcircò Aristotelis doctrina. Arist. 13. Met. summa 1. capite tertio, ait Harmonicam non considerare vocem prout est vox, sed prout numerus, & perspectiuam non considerare visum, vt visus est, sed vt lineam. Idem sentit Zabarella libro de tribus Præcognitis c. 12. & citat Auerroē 1. Post. t. 69. & plerique recentiores. Cum igitur dicitur perspectiuam considerare lineam vt in visu, nō reduplicatur ibi ratio formalis obiecti, sed conditio accidentalis, seu materia, in qua linea consideratur à perspectiuo. Ex quo etiam patet, quòd si Confirmatur. illa cōditio accidētalis, esset obiectum formale scientiæ subalternatæ, eo ipso nō esset iam subalternata, quia, in illa ratione formali, esset planè independens ab altera; haberet enim principia propria, & proprietates illius rationis formalis, & per demonstrationes proprias, non à superiori scientia demonstraret suum obiectum.

Obiicies secundò, demonstrationes scientiæ subalternatæ, videntur omninò diuersæ à demonstrationibus scientiæ subalternantis, tàm in conclusione, quàm in principiis. In conclusione quidem; quia diuersam planè conclusionem inferunt: Nam in medicina, conclusio est vulnera circularia difficilè sanari, quæ conclusio nullo modo infertur in Geometria. In principiis verò quia subalternata accipit conclusionem subalternantis pro principio ad probandam suam conclusionem, vt ad probandum vulnera circularia difficilè sanari sumit pro principio, quòd latera circularis figuræ difficilè vniuntur, quia maximè à se distant, quæ est conclusio Geometrica. Respondeo has demonstrationes non differre formaliter, sed materialiter tātùm, quia & si materialibus terminis, & eorū dispositione differant, tamē tandem resoluuntur in eandem formalem demonstrationem. Nam verbi gratia conclusio illa, vulnera circularia

cularia difficilè sanantur. Si formaliter accipiatur, est conclusio Geometrica; nam de vulnere quatenus circulare est, demonstratur illa proprietas; quatenus verò in vnione partium consistit, est propositio Geometrica; Geometra enim ostendit latera figuræ circularis, difficile vniri, quia maximè à se distant. Solùm igitur hæ demonstrationes, differunt materialib⁹ terminis: Nam in subalternata sunt applicati materiæ, in subalternante verò abstrahunt ab omni materia. Quanquam possunt etiam dici hæ scientiæ differre essentialiter, sed non nisi ratione materiæ, non verò in ratione formali demonstrationis.

Secunda Conclusio. scientia practica non subalternātur speculatiuis.

Dico secundò, scientias practicas non esse necessariò subalternatas scientiis speculatiuis. Hæc conclusio est contra quosdam recentiores, qui putant scientias practicas, ad obiectum speculatiuū addere accidens quoddam, nempe factibilitatē, sed falluntur. Nam illa factibilitas est obiectum formale scientiæ practicæ: quare licet sit accidens obiecti speculatiui; tamen obiecti practici, non est accidens, sed ipsa ratio formalis obiecti: non igitur scientia practica habet obiectum cum differentia merè accidentali, vti requiritur ad scientiam subalternam. Deinde scientia practica, sicut habet obiectum formale diuersum, ita & proprietates diuersas, & principia diuersa, quibus probat suas conclusiones: Ex quo apparet scientiam practicam, esse toto genere diuersam à speculatiua; neque illi subalternari: Nam subalternata est eadem in ratione scientiæ cum subalternante, & habet idem formale obiectum, eadem principia, & easdem formaliter proprietates, materialiter solum differentes.

Sed obiicies: Aristoteles, & alii communiter affirmant

mant multas practicas esse subalternatas speculatiuas, vt Nauticam, Astrologiæ, Musicam practicam, musicæ speculatiuæ; Chirurgiam, Geometriæ; Medicinam, Physicæ; Respondeo primum id affirmari propter dependentiam harum scientiarum ab illis in directione; siquidem ab eis diriguntur in multis. In scientiis enim practicis, dantur multæ speculatiuæ, quæ conducunt plurimum ad cognitionem obiecti practici, & dirigunt illam: si quæ igitur subalternatio est in dictis scientiis practicis, illa est respectu aliquarum tantùm cognitionum speculatiuarum, quibus diriguntur circa sua obiecta, non verò respectu totalis scientiæ. Quod exemplo magis patebit. Verbi gratia Nauticus, cognoscit tempus nauigationi opportunum ex Astrologia, quia talis syderum coniunctio facit tempus tranquillum; quæ cognitio Astrologica, applicata, nauigationi, est cognitio nautica. Tempus enim quod absolutè est tranquillum, & oportunum, etiam ad nauigandum est tranquillum, & oportunum; & in hac cognitione, quæ est merè speculatiua, nautica est subalternata Astrologiæ: præter hanc verò cognitioné speculatiuam, habet nauticus aliam practicam, de modo ducendi nauim, vela pandendi, remos inflectendi, & secundùm hanc, nō est subalternatus Astrologiæ. Et idem dicendum de Medicina, vt obseruat tempora ex Astrologia; sunt enim hæ cognitiones speculatiuæ, ad materiam medicam applicatæ. Simili ratione Musica practica, habet duplicem cognitionem, vnam speculatiuam de proportione notarum, & consonātia, quòd talis nota cū tali, efficit pulchram resonantiam; alteram practicam de modo formandæ vocis secundùm notas Musicas, ascendendo, & descendendo, &c. Quoad priorem, est subalternata

musicæ speculatiuæ, eiusq; demonstrationes applicat ad sonos, & cantum vocalem, differtq; ab illa solùm materia, & differentia accidentali. Musica verò practica, vt practica; non est subalternata, sed planè diuersa scientia à speculatiua; fieriquè potest, vt musicus speculatiuus, sciens proportionem & harmoniam notarum, in praxi sit ignarus cantus vocalis, & formandæ vocis cum proportione. In medicina etiam duplex cognitio distinguitur; altera speculatiua; quæ est cognitio corporis humani, humorum, complexionum, item cognitio virtutum, herbarum, gemmarũ, lapidum; altera practica, quæ cognoscit modũ medendi, hoc est applicandi medicinas, & alia media ad sanitatem inducendam, quoad prioré medicina, est subalternata Physicæ; quæ enim in Physica absolutè considerãtur, hęc medicina in corpore sanabili per artem considerat, quæ est veluti differentia accidentalis talis cognitionis: quoad posteriorem verò cognitionem non est subalternata Physicæ, cum ex propriis suis principiis practicis procedat, non ex Physicis. Quanquam notandum est, differentiam illam accidentalem, vt additur obiecto speculatiuo, esse tantùm differentiam accidentalem; vt verò adhibetur in obiecto practico, esse ipsam rationem formalem obiecti practici. Ex quibus patet practicam, qua practica est, non subalternari speculatiuæ, sed solùm ratione quarundã speculatiuarum cognitionum, adiunctarum inseruientium cognitioni practicæ.

Tertia conclusio. Artes seruiles nõ subalternantur Architectonicæ.

Dico tertio. Artes seruiles non propriè subalternari Architectonicæ. Verbi gratia, arti militari, non subalternatur propriè ars equestris aut frænifactoria. Ratio est: quia scientia subalternata, debet habere idem obiectum formale cum subalternante, easdem proprietates

tates, eadem principia: at istæ scientiæ, habent diuersa obiecta formalia, proprietates, principia. Ergo non subalternantur propriè in ratione scientiæ; solùm enim Architectonicæ, subiiciuntur ratione finis, quia ad finem eius ordinantur, vt ei seruiant: hoc autem non sufficit ad subalternationem qualem descripsit Aristoteles 1. Poster. alioqui si ad subalternationem satis est ordinari ad finem alterius scientiæ, omnes scientiæ speculatiuæ essent subalternatæ Politicæ, quia ad finem Politicæ, faciunt omnes scientiæ, & artes.

Quarta Conclusio. Scientia speculatiua nō subalternātur Metaphysicæ.

Dico quartò. Scientias speculatiuas non subalternari Metaphysicæ. Quia & obiectis formalibus, & proprietatibus & principiis à Metaphysica differunt.

At obiicitur. Principia aliarum scientiarum probari à Metaphysica, ad eandem enim tanquam ad scientiam vniuersalissimam pertinet, probare principia aliarum scientiarum teste Aristot. 1. Physicorum tex. 8. Resp. Principia scientię subalternatæ probari à priori ex principiis propriis, pertinet ad scientiã subalternantem; conclusiones enim subalternantis sunt principia subalternatæ: at probare alicuius scientiæ principia demonstratione deducente ad impossibile contra proteruos (quod facit Metaphysica) potest probare scientia etiam diuersi generis & obiecti: sic Metaphysica per illud principium, impossibile est aliquid simul esse, & non esse, arguit negantes principia aliarum scientiarum, deducendo illos ad impossibilia, & ad contradictoria.

Conclusiones subalternantis sunt principia subalternatæ.

Quòd si quæras. Quomodò verum sit conclusiones subalternantis, esse principia subalternatæ, cum eadem sit demonstratio subalternantis, & subalternatæ; hoc solo discrimine, quòd in subalternata est applicata

certæ materiæ, in subalternante verò, est abstracta ab omni materia: Si enim vtraque sit eadem demonstratio necesse etiam est eadem esse vtriusque principia, & conclusiones: non igitur conclusiones subalternantis, sunt principia subalternatæ.

Respondeo: subalternata, dupliciter vti potest scientia subalternante ad suas conclusiones. Primò applicando integram demonstrationem subalternantis ad suam materiam, & eodem modo; vt cum ea, quæ demonstrantur in Geometria de triangulo in communi, demonstrantur in perspectiua, de triangulo visuali, & tunc eædem erunt conclusiones, & eadem principia vtriusq; scientiæ. Secundò applicando conclusionem subalternantis, per accidentalem differentiam, ad conclusionem subalternatam. Verbi gratia, Si dicam latera figuræ circularis difficile vniuntur: Ergo & latera vulnerum circularium difficilè vniuntur; ac ex consequenti, sanantur. Et hinc verum est quod dicitur, conclusiones subalternantis esse principia subalternatæ; quia tales conclusiones, cum pro principiis assumuntur, applicãtur per differentiam accidentalem conclusioni subalternatæ, sicut & tota demonstratio subalternantis, eodem modo applicatur scientiæ subalternatæ. Vtrouis autem modo fiat applicatio in idem recidit, vtrobiq; enim est applicatio per differentiam accidentalem.

Quæri etiam potest. An ad rationem scientiæ subalternatæ requiratur, & sufficiat, vt principia subalternatæ, sint conclusiones subalternantis. Respondeo requiri & sufficere, sed modo explicato, nempe vt per differentiam accidentalem applicentur subalternatæ; si enim hoc fit, erit subalternatió ratione obiecti, in quo consistit

consistit ratio propriæ, & perfectæ subalternationis. Quodsi conclusiones vnius scientiæ, ita sint principia alterius, vt non applicentur per differentiam accidentalem, sed essentialem; tunc non erit vera subalternatio. Sic accidit in demonstrationibus, vnius scientiæ, in qua secunda pendet à prima, tertia à secunda, ita vt conclusio vnius, sit principium alterius; neque ibi est vera subalternatio. Hæc autem dependentia demonstrationum, cerni potest in demonstrationibus Euclidis, in quibus posteriores supponunt priores.

Præterea si quæras. An requiratur ad subalternationem, vt principium subalternatæ accipiatur secundùm quod demonstratur in subalternante; an verò sit satis vt inductione, vel alio modo necessario sciatur. Respondeo cum Aureolo & Vasquez non esse satis secundum, sed requiri primum. Si enim, verbigratia, principia subalternatæ, essent fide diuina credita nec assumerentur vt demonstrata à subalternante, non esset talis scientia subalternata illi, quia ab illa formaliter non dependeret in ratione scientiæ, nec esset sub illa, sed extra illam.

Quartò quæres quomodo intelligendum est quod ait Aristoteles 1. Poster. capite 9. subalternantem demonstrare propter quid, subalternatam vero Quia: Cum enim eadem sit demonstratio vtriusque, videtur vtraque demonstrare propter quid.

Quomodo subalternans demonstret propter quid, subalternata quia.

Respondeo id verum esse, cum conclusio subalternantis est principium subalternatæ, & applicatur per differentiam accidentalem, ad conclusionem sub-

alternatæ; tunc enim non probatur propter quid conclusionis, sed tantùm Quia.

Ad subalternationem non sufficit in vno intellectu esse scientiam subalternantem in alio subalternatam.

Denique si quæras. An si scientia subalternans, sit in vno intellectu, subalternata in alio, sit ibi vera subalternatio; vt si Discipulus habeat scientiam subalternatam; Præceptor subalternantem; vel cum ex principio fide credito inferimus conclusionem; Cuius principij scientiam habent beati.

Respondeo, non esse, quia tunc vna scientia, formaliter sub illa ratione sub qua est scientia, non dependeret ab altera. Neque principiis suis vteretur tanquam ab alia acceptis, & probatis. Vnde per accidens se haberent istæ scientiæ ad se, nec esset vera, inter eas subalternatio, in ratione scientiæ.

DE

DISPVTATIO XVIII.

DE DEFINITIONE.

Reliquum est vt de definitione disputemus, quæ vnũ est ex instrumẽtis sciendi poteslq́; considerari: Primò in ordine ad definitum, & sic est instrumẽtum sciendi definitũ; definitum enim qua definitum scitur definitione. Secũdò in ordine ad demonstrationẽ; & sic est instrumentũ ad sciendã conclusionẽ, hoc est ad proprietatem demonstrandã de subiecto; nam definitio subiecti assumitur vt mediũ ad demonstrandam paßionem de subiecto. Prior consideratio definitionis est propria & formalis; quia definitio, definiti est definitio, & definiti naturã & essentiam explicat: posterior verò cõsideratio, est accidentalis: accidit .n. definitioni esse mediũ in demonstratione. vnde etiam tunc consideratur, non vt definitio, sed vt causa. Hic igitur considerabimus definitionem priori modo vt definitio est; nã de ea vt est mediũ in de-

in demonstratione, egimus suprà in Disp. de Demonstratione. Agit porro Aristoteles de definitione, tùm in secundo Poster. tum in Topicis, tum in 7. Metaphysicæ, 1. de anima tex. 16. 17. 18. vbi etiam cum Aristot. Interpretes de eadem materia agunt.

QVÆSTIO PRIMA.

Quid sit Definitio?

An definitio definiri possit.

DEfinitio communiter dicitur esse oratio explicans essentiam, seu quod quid esse rei. Vbi prima difficultas occurrit. An definitio definiri possit: Nam si definitionis detur definitio, dabitur processus in infinitum in definitionibus: Nam prima definietur per secundam, secunda per tertiam, & sic in infinitū; Nam si definitio vt definitio est definiri potest; ergo omnis definitio poterit definiri, & nunquam erit finis definitionum. Hoc autem esse absurdum, inde patet, quod vnum quodque definitum, penderet ab infinitis definitionibus, sine quibus cognosci non posset. Nam inprimis penderet à prima sua definitione, hæc vero definitio, si etiam habet suam definitionem, non minus pendet in cognitione sua ab illa definitione, quàm definitum pendet ab ipsa. Rursum illa secunda etiam definitio penderet similiter à tertia in infinitum, & sic verum esset, quodlibet

libet definitum pendere in sua cognitione ab infinitis definitionibus, quæ cùm omnes haberi non possint (sunt enim sine fine, & quod fine caret pertransiri non potest) scientia quoq; definitiua de definito haberi nō poterit. Deinde, sicut essentiæ non datur essentia, ita nec definitionis datur definitio; nam definitio continet essentiam, & distinctę definitiones, distinctas essentias: sicut ergo repugnat essentiam habere aliam essentiam à se distinctam, ita & definitionem, habere aliam definitionem.

Pro solutione notandum est. Definitionē dupliciter sumi posse: primò formaliter sub ratione formali definitionis, seu in actu signato, prout dicit rationem formalem definitionis: secundò materialiter & in actu exercito pro reali ipsa definitiōe, cui cōuenit ratio formalis definitionis, v. g. si definiam hominē esse animal rationale, animal rationale est definitio realis & in actu exercito, illiq; cōuenit ratio formalis definitionis, quæ est constare genere & differentia; quæ etiam dicitur definitio in actu signato. *Definitio sumitur formaliter & materialiter.*

Dico igitur primò. Definitionem in actu signato, hoc est rationem formalem definitionis definiri posse. Probatur, quia cuiusque rei essentia, definitione explicari potest; est enim definitio oratio explicans essentiā rei: atqui definitio habet suam rationem formalem & essentialem: ergo poterit eius rationis formalis essentia, definitione explicari. Et hoc modo definitur definitio cum dicitur esse oratio explicans essentiam rei; Hac enim definitione explicatur, quæ sit ratio formalis definitionis, explicando genus ipsius & differentiam. *Definitio in actu signato definiri potest.*

Quod si dicas. Si Definitionis datur Definitio, ipsa

definietur per seipsam, Definitio per definitionem. Respondeo. Definitionis in actu signato, datur Definitio in actu exercito. quæ definitiones licet re sint idem. (Definitio enim est eadem res cum suo definito) differunt tamen conceptibus. Nam quod definitio in actu signato dicit confusè, hoc definitio in actu exercito dicit explicitè; explicando Genus & Differentiam Definitionis in actu signato. Omnis enim Definitio solo concipiendi modo differt ab eo cuius est definitio. Ex quo patet definitionem non definiri per seipsam, sed per suum Genus & differentiam, & per definitionem exercitam, quæ est distincta à definitione signata.

Dices præterea sequi processum in infinitum. Nam si definitio vt definitio, seu secundum rationem formalem definitionis definiri potest: etiam definitio definitionis, cum illi conueniat ratio formalis definitionis, definiri poterit, & sic in infinitum dabitur definitio definitionis.

Non sequitur processus in infinitum.

Respondeo. Definitio definitionis secundum rationem formalem definitionis considerata, seu vt illi conuenit ratio definitionis in actu signato, definiri quidem poterit, sed non noua aliqua definitione. Vna enim est definitio omniũ definitionum in actu signato acceptarum vnaque ratio formalis definitionis omnibus competit. Sicut quia vna est ratio & definitio animalis, ideo si in infinitum definiantur homines sub ratione animalis, semper eadem definitione definientur. quocirca non erit processus in infinitum in definitionibus, sed eadem definitio semper repetetur. Porrò non est absurdum repeti in infinitum eandem definitionem, absurdum verò est multiplicare in infinitum

nitum nouas & essentialiter distinctas definitiones, Oporteret enim vnam rem habere infinitas essentias actu, sicut habet infinitas definitiones. Et cum infinitæ definitiones non possint pertransiri, sequeretur nũquám posse perueniri ad perfectam rei definitionem. prima enim penderet à secunda, secunda à tertia, & sic in infinitum.

Notandum autem est Definitionem exercitam, hoc est, constantem genere & differentia, denominatiuè & accidentaliter dici posse definitionem signatam, quatenus ei definitionis actus signatus seu ratio formalis confusa conuenit. Vnde definitio definitionis, est & essentialiter definitio in actu exercito, constans genere & differentia definitionis; & accidentaliter ac denominatiuè est definitio in actu signato. quia illi definitionis actus signatus conuenit. Quando igitur definitioné definitionis definiri dicimus, intelligimus definiri secundum actum signatum definitionis. qui actus signat⁹, quia secundũ se definibilis est, ideò & cum omnib. definitionib. exercitis accidẽtaliter & denominatiuè cõpetit, poterunt oés definitiones exercitæ secundum illum definiri, idq; eadé prorsus definitione, quia ipse actus signat⁹ definitionis eadem ratione omnib. definitionib. exercitis cõpetit. V.g. cum definitur Definitio est oratio explicans essentiã rei. Definitio definita, est definitio in actu signato; Definitio verò definiens est definitio in actu exercito. Differt aũt à definitione definita, quia hæc concipitur confusè definitio: illa verò cõcipitur distinctè secudũ genus & differentiã definitionis. Porrò orationi explicanti essentiã rei, conuenit iterũ accidentaliter & denominatiuè conceptus confusus definitionis. Vnde secundũ illũ poterit iterũ definiri eadé definitione, qua actus signat⁹ definitionis definitur.

Definitio in actu signato & in actu exercito.

Definitio in actu exercito definiri nō potest.

Dico secundò. Definitio in actu exercito accepta, pro ea re cui ratio formalis definitionis competit, non potest definiri; Hoc enim esset definire genus ipsum & differentiam. definitio enim in actu exercito est oratio continens genus & differentiam: hæc autem non possunt definiri vna definitione, sed duabus definitionibus; neque cum definiuntur propriis duabus definitionibus, definiũtur vt definitio, sed vt partes: Ergo definitio non definitur. Dices totum nihil aliud est, quàm suæ partes, ergo & definitio totius nihil aliud erit quàm definitio partium, & ex consequenti definitio partium definitionis. Respondeo, id quod definitur, debet esse vnum, & tanquam vnum debet definiri: partes verò cum propriis definitionibus definiuntur, definiuntur vt duo distincta: quare non per modum vnius definiti: definitum verò debet esse vnus terminus. Partes etiam sunt idem quod totum, sed non nisi vnitæ. nam seorsim singulæ acceptæ, distinguũtur à toto, cum igitur genus & differentia definiuntur, definiuntur vt duo distincti termini per conceptũ & rationẽ. Dices idem significat definitio quod definitũ. Ergo sicut definitum potest definiri, ita & definitio. Respondeo etsi in re sunt vna & eadẽ res, tamẽ in ratione termini & cõceptus non sunt idẽ; Distinctio. n. terminorũ, sumitur ex distinctis conceptibus: quia igitur definitũ confusa ratione concipit, definitio distinctè, idcirco sunt distincti termini; & quia sunt distincti termini, ideo potest aliquid conuenire definito, q. non cõuenit definitioni. Quia ergo definitũ est confusè conceptũ, ideo definiri potest distinctis cõceptibus. Definitio verò, quia est cõcepta distinctè, nõ potest definiri, quia iã est distinctè & explicitè cõcepta essentia: nec distincti⁹ potest explicari quàm cũ per genus & differentiã explicatur. Ex

Ex quibus patet, Ad primam rationem dubitandi. Definitio enim in actu signato, cùm sit vnus terminus, potest definiri, in actu verò exercito, cùm sint duo termini generis & differentiæ, non potest definiri. Neq; in actu signato sequitur definitionem pendere ab infinitis definitionibus, tùm quia illæ aliæ definitiones, cõueniunt definitioni accidentaliter, & sub ratione accidentali non essentiali: quocirca ratio definitionis essentialis ab illis non pendet: tum quia illæ definitiones quibus definitio definitionum definitur, est vna & eadem definitio, conueniens omnibus definitionibus eadem prorsus ratione vt dictum est.

Ad secundam, Respondeo, probare secundam nostram conclusionem; definitionem si sit essentia rei explicata, non habere aliam definitionem, qua explicari possit. Non probat autem contra primam, quia definitio sub ratione illa accidentali, sicut habet nouam essentiam, secundæ illius intentionis, ita & nouam definitionem illius secundæ intentionis.

Secunda difficultas est. An de essentia definitionis sit, vt sit oratio; Oratio enim, si vocalis sit, ex pluribus vocibus constat, si mentalis ex pluribus conceptibus: at neutrum videtur esse de essentia definitionis: nam si genus & differentia rei, vno simplici nomine significaretur, æquè explicaret essentiam rei, & ex consequenti; æque esset definitio, vt ea quæ duabus vocibus idem significat. Similiter si vno simplici conceptu conciperetur genus & differentia vt concipitur ab Angelo, æquè conceptus ille esse definitiuus, vt noster, qui est compositus ex conceptu generis & conceptu differentiæ. Deinde definitio obiectiuè accepta non est composita sed simplex quædam essentia, continens in se rationem ge- *An Oratio de essentia Definitionis.*

nericam & specificam: Ergo etiam definitio formalis & concepta non requirit talem compositionem; quod si eam habeat, ea per accidens spectat ad rationem definitionis; sicut enim essentia, quæ definitione explicatur, stat cum simplicitate, ita & definitio.

Definitio alia est obiectiua alia formalis.

Notandum est. Definitionem aliam esse obiectiuam aliam formalem. Formalis est, actus mentis nostræ conceptu vel voce expressus. Obiectiua est id, quod in obiecto respondet conceptui formali. Cum igitur duobus conceptibus formalibus concipit intellectus genus & differentiam in definitione, respondet in obiecto res illa, quæ conceptu generis & differẽtiæ concipitur, quæ quidẽ vt est in se, est vna simplex entitas apta concipi duplici conceptu; vt verò substat duplici conceptui, sic habet obiectiuam quãdam distinctionem ex conceptu ortam, per extrinsecam denominationẽ à duobus distinctis conceptibus.

Notandum est secundò, si essentia concipiatur vno simplici conceptu, non cõposito ex pluribus nec distinguente rationem generis à ratione differẽtiæ, seu rationem determinabilem à ratione determinãte: talis conceptus erit quidditatiuus, non tamen erit definitiuus, quia non constabit genere & differentia; conceptus enim generis in definitione non includit conceptum differentiæ, sed præscindit ab illo: conceptus autem præcisus ab alio necessariò distinguitur ab illo, in nobis quidem realiter, nos. n. alio reali conceptu apprehendimus genus, alio differẽtiam. Quare si sit vnus & idem conceptus totius essentiæ, in Angelo autẽ sola ratione distinguitur Angelus enim vno simplici conceptu totam definitionem concipit.

De ratione definitionis est, esse compositã

Dico igitur. De ratione definitionis esse, vt sit cõposita ex plurib⁹ concptibus seu terminis, ac proinde, vt sit per modũ

modũ orationis mẽtalis vel vocalis. Ita Arist. 7. Met. t. 33. vbi definitioni partes assignat. Ratio est, quia definitio, nõ quocunq; modo explicat essentiã rei, sed assignando genus propriũ illius rei & differentiam: atqui hoc præstare nõ potest, vno simplici conceptu aut termino sed plurib⁹. Ergo definitio debet esse cõposita ex plurib⁹ cõceptib⁹ vel terminis. Maior patet; tum quia definitio definitur esse oratio constans ex genere & differentia; tum quia si sit conceptus definiti simplex & clarus, explicabit quidem essentiam quia clarus, non tamen per modũ definitionis, quia non per modum generis & differentiæ, nec per modum conceptus determinabilis & determinantis. Non enim omnis clara cognitio, est definitio. Nam & beati in cælo vident clarè Deum non tamen illum definiunt; & sensus clarè percipiunt sua obiecta, non tamen habent cognitionem definitiuam. Multa etiam sunt, quæ definiri non possunt, & tamen clarè cognosci possunt, vt summa genera & differentiæ, quæ verò definiri possunt, possunt concipi absolutè essentialiter absq; conceptu determinabili & determinãte. Minor verò probatur. Quia ad conceptum generis & differentiæ requiritur, præcisio vnius conceptus ab altero: at præcisio conceptuum non potest esse sine pluritate conceptuum. Ergo ad conceptum generis & differentiæ, requiruntur plures conceptus.

ex pluribus cõceptibus.

Ad rationem dubitandi, Respondeo si vnum nomẽ imponeretur ad significandum genus & differentiam; sub ratione Generis & Differentiæ, nomen illud non esset definitio vocalis, quia non constaret genere & differentia vocali, significaret tamen definitionem mentalem, quia significaret genus & differentiam, sub distinctis conceptibus. Quare non voce sed significatio-

ne esset

ne esset definitio. Sic nomen populus voce est singulare, significatione plurale; quia non vnum sed multos homines significat: Cum igitur Angelus vno simplici conceptu concipit totam essentiam hominis, non per modum determinabilis & determinantis, non habet cōceptum definitiuum, sed tantum quidditatiuum; non enim omnis conceptus quidditatiuus est definitiuus, sed is solùm, qui est distinctus per genus & differentiam per determinabile & determinans: quæ duo non possunt concipi modo sibi conueniente nisi distinctis re vel ratione conceptibus. Quocirca etiam obiectiua definitio, habet hanc compositionem conceptuum, obiectiuè substando distinctis conceptibus formalibus, vt dictum est.

Tertia difficultas est, An definitio sit distinctus terminus à definito, cum enim tam definitio, quàm definitum idem significent, videntur esse termini non distincti; Termini enim significatione distinguuntur. Ex altera parte, licet eandem rem significent, tamen definitum confusè, definitio distinctè: quod sufficit ad distinctionem terminorum.

Definitio est distinctus terminus à definito.

Dicendum igitur est. Definitionem esse distinctũ terminum à definito, differũt enim significatione confusa & distincta, quod satis esse ad distinctionem terminorum, patet: tum quia satis est ad id, vt non sint omnino idem, si sint aliquo modo diuersi: tum quia propter hanc diuersitatem, potest vnus sciri alter ignorari; potest enim quis scire definitum & nescire definitionem. Denique id satis est ad hoc, vt propositio non sit identica, in qua prædicatur definitio de definito, & vt per definitionem, possit aliquid demonstrari de definito, alioqui si non esset distinctus terminus, idem de seipso prædi-

prædicaretur & idem per seipsum demõstraretur. Porro hæc differentia definitionis à definito, indicatur illis verbis, explicans essentiam rei.

Quod si quæras. An definitio necessario sit clarior definito; videtur enim nõ repugnare vt sit æquè clara. Nam vt in causis naturalibus, potest causa producere æqualem sibi in perfectione effectum, ita & definitio potest æquè claram cognitionem definiti producere in intellectu, vt est in seipsa. Respondeo: De ratione definitionis est, vt sit clarior definito: nam definitum, vt definitum, est quid confusè significatum, definitio verò confusum illud, distinctè significat & explicat, per partes: sicut igitur, non potest confusum esse æquè clarum ac distinctum, ita neq; definitum potest esse æquè clarum, vt definitio. Quod verò dicitur, definitioné posse tribuere claritatem definito, suę æqualem, id verum est, sed ea claritas, non erit definiti, vt à definitione distinguitur, sed vt definitionem includit; per definitionem enim definitum, euadit æquè clarum vt definitio. Ex quo infero, multo minus posse definitionem esse ignotiorem definito; quia est clarior, & magis explicata, quàm sit definitum. Quod si dicas, potest quis esse certus de definito, & ignorare an definitio quæ illi definito cõpetit, sit vera illius definitio: Ergo potest magis cognosci definitum quàm definitio. Respõdeo id esse per accidens, ex ruditate illius, qui terminos non intelligit, nec rectè apprehendit, non verò ex natura terminorum, qui si secundum suam significationem ad quam sunt impositi intelligantur; necessariò clariorem cognitionem generabunt, quàm sit in definito.

De ratione definitionis est, vt sit clarior definito.

QVÆSTIO II.

An definitio constare debeat genere & differentia.

RAtio dubitandi est: quia cùm definitio sit ad eum finem instituta, vt explicet essentiam rei; essentia autem nõ solùm per genus & differentiam, sed etiã aliis modis explicari possit; non videtur necessarium vt definitio genere & differentia constet: Nam inprimis res nõ minùs constat materia & forma, quàm genere & differentia; vtræq; enim sunt partes essentiam totam comprehendẽtes. Tota enim essentia, nihil est, præter partes quibus constat: Æquè ergo bene poterit explicari tota essentia rei, partibus Physicis, sicut partibus Metaphysicis. Deinde cur definitio non possit tradi per causas? à causis enim sicut res habet esse, ita & cognosci; Deniq; per proprietates cognoscimus essentiam rerum: Ergo definitio dari debet per proprietates: Nam & ipsum genus ac differentia per proprietates cognoscitur: Ergo maiorem vim habent proprietates ad ducendum nos in cognitionem definiti, quàm genus & differentia.

Definitio debet constare genere & differentia.

Dicendum tamen est. Definitionem necessariò cõstare genere & differentia: ita Aristoteles passim: Ratio est, quia cùm definitio constare debeat partibus quid sit res indicantibus, nullæ autem aliæ partes essentiæ indicent formaliter quid sit res præter genus & differentiam; necesse est definitionem genere & differentia cõstare: Nam partes physicæ nempe materia & forma, sunt partes indicantes in obliquo non in recto, essentiã rei, non tam quid sit, quàm ex quo sit. Definitio autem explicare debet essentiam, quid sit in recto. Ad quæstionem enim in Quid, respondetur per definitionem.

Sed

Sed difficultas est. An definitio debeat dari per omnes differentias superiores & inferiores; cùm enim inter genus summum, & infimam speciem dentur genera & species intermediæ, constituunturque dicta genera & species ex genere & differentia, videtur quibusdam ad definitionem perfectam requiri, vt omnes gradus generici, explicitè ponantur in definitione, alioqui definitio non erit explicans perfectè rei essentiam: Nam sicut species eget definitione, qua explicetur eius genus & differentia, ita genus medium in definitione positum, eget alia definitione, qua genus ipsius & differentia explicetur, alioqui erit ignotum, per ignotum autem non explicatur essentia rei. Ex altera verò parte, nulla definitio datur per multa genera & differentias; sed per vnum genus infimum, continens in se genera superiora, & superiorum generum differentias, & per vnam differentiam infimam.

Dico igitur primò. Definitionem non dari per summum genus, & infimam differentiam quia genera & differentiæ mediæ in tali definitione non continerentur, & sic non explicaretur sufficienter essentia rei. *Definitio non datur per summum genus, & infimam differentiam.*

Dico secundo. Per genus infimum & differentiam vltimam, datur sufficiens rei definitio, quia in genere infimo, continentur genera superiora & eorum differentiæ; ergo continetur tota essentia rei. *Per genus infimum & differentiam vltimam datur.*

Dices. Contineri sed non explicatè, quo fit, vt maiori explicatione ac proinde & definitione sit opus. Respondeo. Si genus infimum ponatur in definitione ante non definitum, nec explicatum per suum genus & differentiam, non erit sufficiens per illud definitio vt bene probat ratio dubitandi: At sit ponatur in definitio-

ne vt ante definitum & explicatum, non eget aliorum generum commemoratione; sumitur enim nō vt confusum quid, sed vt distinctè cognitum. Et hoc sensu dantur definitiones sufficinenter per infimum genus, indeq; soluitur ratio dubitandi.

Porro ad rationem dubitandi initio quæstionis positam. Respondeo. Etsi dentur definitiones per materiam & formam, item per omnia varia causarum genera, quæ dicuntur definitiones causales, aliæ etiam per proprietates; solæ tamen eæ, quæ per genus & differentiam dantur, explicant in recto quid sit res secundum suam essentiam; aliæ verò vel non sunt essentiales, vt quæ dantur per proprietates & accidentia, suntq; definitiones solùm à posteriori; vel si sint essentiales, vt definitiones physicæ, non directè indicant ipsum quid esse rei, vt dictum est. Quamuis autem per proprietates cognoscimus essentiam rerum à posteriori, à priori tamen cognoscimus per genus & differentiam, licet tàm genus quàm differentia fuerit ex proprietatibus cognita: quare & definitio à priori, debet dari per genus & differētiam, licet à posteriori dari posset per proprietates.

QVÆSTIO III.

An definitio explicet ipsum Quod quid esse seu quidditatem rei.

INprimis exponendum est quid sit Quodquid esse rei; si enim vim nominis spectes est illud per q; ad quæstionem per Quid factam, respondetur: quia verò per quæstionem Quid, quærimus de essentia, idcirco quodquid esse, est essentia rei seu illud esse quod est res.

Quid sit, quod quid esse rei.

Et

Et quidem quid, si sumatur in concreto, dicitur Quid, si in abstracto dicitur quidditas, sicut entis abstractum, est essentia; sicut enim Ens, est Ens essentiâ, ita quid, est quid quidditate. Porro quod quid esse, Aristoteles 7. Met. t. 11. definit esse id, quod secundum se dicitur de re. Quod ita explicat. Dupliciter aliquid dicitur secundum se de re. Primò quatenus illi secundum se inest, non tamen esse ipsius est esse alterius. Sic homo dicitur Musicus secundum se, quia Musica inest Musico; neque tamen idem est Hominis esse & Musici esse. Idem dici potest de superficie respectu albi. Secundò dicitur secundùm se de aliquo, non quia illi secundùm se insit, sed quia esse ipsius, est esse alterius: sic homini secundum se conuenit esse animal rationale, quia esse hominis, & esse animalis rationalis, est idem esse. Et hoc modo secundum Aristotelem, Quodquid secundum se dicitur de re, cuius est quodquid. Quod si obiicias secundam hanc definitionem sequi genus esse, Quodquid speciei; quia dicitur in quid de specie. Respondeo. Primò esse quodquid, sed non adæquatum; maius enim est quodquid speciei, quam quod genere explicatur. Vnde non simpliciter, sed secundum quid genus est Quod quid speciei.

Definitur quod quid.

Si etiam obiicias. Differentiam non pertinere ad quodquid est, quia dicitur in quale, non in quid. Resp. Ex Arist. Cap. de substantia in prædicamentis. Differétiam dici in quale quid; nõ enim quocunq; modo quærimus qualis res sit, cùm de differentia quærimus, sed quærimus (aut certè quærere debemus) quale quid sit, et illa qualitas, ad quidditaté rei spectet; Alioqui quæstio de differentia, nõ differret à quæstione de accidente, cùm de accidente, quærimus per quale.

Difficultas autẽ est, An accidentia habeant quodquid esse: Nam de substantiis, nõ est dubium; Eæ enim cùm sint simpliciter entia, & per se entia, simpliciter sunt Quid, & ex consequenti habẽt Quodquid esse, seu id per quod sunt quid in seipsis: Accidentia autem cùm nõ sint quid per se, sed alterius quid, nempe subiecti, nõ videntur habere simpliciter quodquid esse. Id enim q̃ non est quid, non habet id per quod sit quid, quod dicimus, quodquid esse rei, sed sunt alterius quid. Tractat hanc quæst. Arist. 7. Met. à t. 12. & definit solas substãtias habere simpliciter quid, quia sunt simpliciter quid in seipsis: Accidentia verò cum non sint quid in seipsis, sed in altero, non simpliciter habere quid, sed quid in altero, ac ex consequenti non vniuocè, sed analogicè.

Pro quo noto: substantia dicit rem in seipsa existẽtem & quid in seipsa; Accidens verò non dicit quid in seipso, sed alterũ quid. v. g. Album non dicit albedinẽ in se existentem, sed rem alterã ab albedine existẽtem, albam. Propter quam causam in 1. Post. docuit Arist. 3. modum per se, qui est modus per se essendi conuenire substantiæ: Nam accidentia nõ per se, sed per alterum, quod denominant, existunt, v. g. album existit per id, q̃ denominatur album non per se, hoc est, non per solam albedinẽ. Hinc ergo ex duplici capite accidentia non dicũt quid. Primò, quia nõ dicunt q̃d simpliciter in seipso, sed quid alterius. Secundò. Quia quid dicit essentiam, & accidens, nõ dicit essẽntiã rei, cuius est accidẽs, sed additum quid ad essentiã: Ergo non dicit quid.

Accidenti quomodo cõueniat esse quid.

Docet tamen Arist. Accidens esse quid: Primò analogicè & imperfectè, t. 11. quia sicut est ens analogicè & imperfectè quia entis ens, ita & dicit q̃d, analogicè. Secundò esse quid Logicè; sicut enim, inquit, de nõ ente, Logicè quidã aiunt ipsum esse non ens, nõ quia aliquid

sit

sit simpliciter, sed quia sit non ens; ita & de accidẽte Logicè dicitur quod sit quid, nõ quod sit simpliciter quid, sed quod sit alterius quid; si enim non enti per Logicã prædicationem tribuitur quòd sit, quidni idem accidẽti (quod vtiq; est aliquo modo ens) tribuatur.

At dices. Accidentia habent proprium genus & differentiam: Ergo propriũ quid: genere enim & differẽtia quidditas rei continetur. Resp. genus & differentiã accidentium, esse valde imperfectũ, cùm non det accidenti esse quid in se, sed quid alterius. Quanquam in rigore negari non debet, accidentia habere suo modo essentiam & quidditatẽ, genus & differentiã; non enim sunt nihil, sed entia; ens autem non est sine essentia.

An quidditas sit idem cum re cuius est quidditas.

Secunda difficultas est. An quod quid est, sit idem cum eo cuius est, seu An quidditas sit idẽ cum eo cuius est quidditas. Tractat hanc quæstionem Arist. 7. Met. à tex. 20. contra Ideas Platonis & decernit, in accidentibus aliud esse quod quid est, aliud id Cuius est. Ratio est: quia accidens est alicuius subiecti accidens, non enim est per se ens, sed entis ens; vnde etiam subiectum ex suo modo significandi connotat: album, v.g. dicit id quod habet albedinẽ, hoc autem est subiectum. Cùm igitur subiectum sit aliud quid ab accidente, idcirco aliud est quod quid accidentis, aliud id cuius est illud quod quid. Quæ ratio concludit distinctionem realem inter Quid & Cuius quid: subiectum enim & accidens distinguuntur realiter, hoc est ex natura rei.

Porro in substantiis, ait Aristoteles non esse aliud secundum rem, Quid & id Cuius est quid, seu quidditatem substantiæ non esse aliam rem à substantia, verbi gratia, humanitatẽ ab homine. idq; probat contra Platonem ponentem essentias rerum separatas à rebus.

Primò

Primò: quia nihil poteſt eſſe quid ſine quidditate: At ſi quidditas eſſet ſeparata à re cuius eſt quidditas, res illa eſſet quid intrinſecè & non haberet intrinſecam quidditatem: Ergo id non poteſt eſſe. Maior patet. tum quia Quid dicitur à quidditate, ergo quid intrinſecum à quidditate intrinſeca: tum quia effectus formalis non poteſt eſſe ſine forma, vt patet inductione; album enim non poteſt eſſe ſine albedine: at eſſe Quid eſt effectus formalis quidditatis: ergo ſine ea eſſe non poteſt. Confirmatur. quia id cuius eſt quidditas, vt diſtinguitur à quidditate, vel eſt ens, vel non ens. Si ens, ergo ſine eſſentia eſt ens, quod tantundem eſt, ac ſic dicas eſſe album ſine albedine, calidum ſine calore. Si non eſt ens, ergo quâ ens nõ diſtinguitur ab eſſentia & quidditate. Quod ità verum eſt, vt etiam accidentia non dent ſubiectis eſſe tale, niſi eis intimè vniantur & inexiſtant: ita vt ſi ſint ſeparata à ſubiecto non reddant ſubiectum tale; nam lignum non dicitur calidum niſi à calore inhærente, & eo ipſo quòd calor à ligno ſeparatur, deſinit lignum eſſe calidum.

Secundò. Tollerentur inquit Ariſtoteles rerum ſcientiæ: nihil enim ſcitur per id ſolùm quod eſt aliud ab eo, ſed per id quod intimè in ipſo eſt. Cùm ergo res ſciantur ſecundum ſuas eſſentias, neceſſe eſt eſſentias eſſe intimas rebus; alioqui res neſcirentur, quia nihil intimum rei ſciretur. Dices cognoſci res per extrinſecos effectus & cauſas. Fateor, ſed iſta eatenus ad cognitionem rei faciunt, quatenus per ea venitur in notitiã eorum quæ ſunt intrinſeca rei. vnde ſemper neceſſe eſt ad habendam de re ſcientiam, cognoſcere intimam eſſentiã rei: nihil enim ſcitur per hoc quod aliud ab ipſo ſcitur, ſed quod ipſum ſecundum ſe ſcitur.

Tertiò.

Tertiò. Sequeretur singularia non esse entia. Si enim essent entia, per suas quidditates essent entia: At cùm quidditates ab iis sint distinctæ & separatæ, non possunt per illas esse entia: nihil enim est ens per aliud ab ipso; imò per hoc quòd eius quidditas ab ipso separetur desinit esse ens. Ergo singularia non possent esse essentia.

Hæc argumenta Aristotelis bene probant, quidditatem re ipsa non esse separatam aut separabilem ab eo cuius est quidditas, quamdiu est tale quid: Constituitur enim tale quid per quidditaté. Vnde eo ipso quòd separatur quidditas, destruitur quid, & desinit esse tale. Non verò probant, id cuius est quidditas non habere aliquid ex natura rei distinctum à quidditate. Fide enim credimus suppositum diuinum in Christo esse id cuius est quidditas & natura humana, esseq́ue realiter distinctum à natura humana, & suppositum humanum ne consequeretur, esse impeditum diuina virtute. quod non esset nisi ex natura rei aliquo modo distingueretur. Verùm Aristoteles locutus est de eo quod naturaliter euenit: illa enim suppositi à natura separabilitas fide creditur.

Vt igitur magis innotescat, quomodo id cuius est quidditas distinguatur à quidditate: supponendum est, quæri posse de distinctione vel rei, vel rationis. Ité id cuius est quidditas posse accipi vel in vniuersali vt homo, vel in singulari vt hic homo nempe Petrus. Adhæc quidditas potest sumi, vel in abstracto vt humanitas, vel in concreto vt animal rationale. potestque quidditas comparari cum concreto vel vniuersali, vel singulari: quidditas, verbigratia, hominis comparari potest vel cum homine, vel cum hoc homine.

Et secundū has diuersas considerationes, diuersa ratione respondendum est de distinctione ac differentia eius cuius est quidditas à quidditate.

Quidditas cōparata in abstracto.

Dico igitur primò. Si comparetur quidditas in abstracto, cum suo concreto adæquatè, v. g. humanitas cum homine, tunc different eo differentiæ genere, quo concretum ab abstracto. Abstractū enim dicit puram quidditatem, concretum verò dicit etiam suppositum quidditatis, seu subsistens in illa quidditate & habens quidditaté: vnde quatenus includit quidditaté, & constituitur per illam essentialiter, est idem cum illa, quatenus verò addit aliquid supra quidditatem nempe subsistentiam, sic differt ab illa, sicut excedens & excessum. Excedens enim includit excessum, & addit illi insuper aliquid quo differt ab illo: verbi gratia, homo differt ab animali, & non differt: nam quatenus includit in se animal, non differt ab illo, sed est idem cum illo; quatenus verò habet aliquid in se, quod non est idem omnino ratione cum illo, nempe rationalitatem, sic differt ab animali, excessu illo.

Pari ergo ratione: concretum quia includit abstractum, est idem cum illo; quatenus verò excedit illud, addit enim ad illud subsistentiam, sic distinguitur ab illo: idque ex natura rei: quia subsistentia ex natura rei distinguitur à natura. Verùm hæc distinctio non est ex eo genere, vt faciat vnum planè esse extra aliud, sicut dicimus album & dulce distingui, quia albedo est extra dulcedinem, & dulcedo extra albedinem: sed est distinctio per excessum, quia nimirum vnum includit quidem aliud, sed ita vt excedat illud aliqua ratione.

Quare

Quare contra hanc distinctionem, eius cuius est quidditas à quidditate, nihil faciunt rationes Aristotelis: facerent autem, si primo genere distinctionis ista distingueremus, ita vt neutrum includeret aliud: sic enim fieret, vt quidditas non esset idem cum eo cuius est quidditas.

Probatur autem hæc distinctio primo ex Aristotele 3. de Anima textu 4. vbi ait aliud esse magnitudinem, aliud magnitudinis esse; magnitudo enim est concretum quoddam respectu suæ essentiæ. Secundo. Quæ ita se habent, vt vnum negari possit de altero, illa necesse est distingui ab inuicem. At abstractum de concreto, concretum de abstracto negari potest, vt quòd homo sit humanitas. Igitur necesse est ista habere aliquam distinctionem. nam si nullo modo distinguerentur essent idem & idem: idem autem de eodem negari non potest quatenus idem. 3. Totum necesse est distingui ab vna sui parte. At concretum est totum quoddam, respectu abstracti. Ergo distinguitur ab abstracto. Minor patet. Nam concretum constat quidditate & subsistentia, huius autem totius pars est quidditas.

Nam si dicas, quidditatem esse totum quid, cùm nulla essentiæ pars illi desit, & totam rei essentiam constituit, vt humanitas: Respondeo, vna ratione esse totum, si nimirum referatur ad essentiam, quia dicit totam rei essentiam: quomodo forma & differentia, non est tota rei essentia, sed eius pars. At secundum aliam rationem, tota illa rei essentia, est pars sui concreti constantis essentia & subsistentia. Neque est inconueniens, secundum diuersas considerationes idem esse totum & partem.

Quod si obiicies. Homo cùm sit vniuersale, abstrahit ab omni existentia & subsistentia. Ergo non dicit subsistentiam. Respondeo. De ratione vniuersalis esse, vt abstrahat à singularibus: propria enim abstractio vniuersalis est, abstrahere à singularibus: quare homo in vniuersali abstrahet à subsistétia singulari, nó verò à subsistentia in communi, quam ex eo quòd concretè sumitur, necessariò includit, cùm de ratione termini concreti sit subsistentia.

Porro quæ diximus de abstracto vniuersali, respectu concreti vniuersalis, proportionaliter intelligenda sunt de quidditate singulari, respectu sui concreti singularis. Petrus enim à sua petreitate non differt nisi subsistentia, vt concretum ab abstracto.

Nota etiam hanc differentiam esse solùm in creatis, in quibus subsistentia non est de essentia naturæ. At in Deo, ad cuius essentiam spectat subsistentia absoluta, non est hæc differentia abstracti & concreti, sed vnum & idem sunt abstractum & cócretum, idem quidditas, & id Cuius est. De quo D. Thomas 1. parte. q. 3. & Fonseca 7. Met. c. 6. q. 1.

Quidditas cóparata cum suo concreto inferiori.

Dico secundò. Si quidditas comparetur cum suo concreto inferiori, nempe cum concreto singulari, quod est prima substantia, sic differet id cuius est quidditas à quidditate, non solùm subsistentia, sed etiam singularitate. Quia quatenus est concretum, addit subsistentiam; quatenus singulare addit singularitatem. Ratione primi, differt ex natura rei à sua quidditate: ratione secundi, differt solùm secundum rationem, singularitas enim non distinguitur ex natura rei ab essentia, vt in disput. de vniuersalibus docuimus.

Dico

Dico tertiò. Etiamsi quidditas ex natura rei distinguatur ab eo cuius est quidditas: definitio tamen non distinguitur ex natura rei à definito, sed solùm secundũ conceptum confusum & distinctum. Ratio est: quia quidditas cùm sit abstractum, & id cuius est quidditas sit concretum, rectè dicuntur distingui sicut abstractũ & concretum, nempe subsistentiâ. At verò definitio & definitum sunt concreta. Non igitur habent hanc distinctionem: sed solùm distinguuntur secundum confusum & distinctũ concipiendi modum eandem rem. *Definitio non distinguitur ex natura rei à definito.*

His igitur explicatis, patet quid sit ad quæstionem principalem respondendum: nempe definitionem explicare Quod quid esse rei. Quod quid enim rei duobus continetur, genere scilicet & differentia; per hæc enim duo respondetur ad quæstionem Quid explicitè. Nam licet per speciem etiam respondeatur ad quæstionem Quid, tamen quia species confusè dicit quid rei, genus verò & differentia distinctè, ideò explicitè nonnisi per genus & differentiam respondetur ad quæstioné Quid: quærimus enim de Quid distincto non confuso. Cùm igitur definitio constet genere & differentia, consequés est definitionem explicare Quod quid rei. Vnde non dicimus absolutè propriũ definitionis esse dicere Quid rei; cum & species dicat Quid indiuiduorum: sed dicimus explicare Quid rei, quod non conuenit speciei, sed soli definitioni, quæ quid rei distinctum in partes proponit & explicat. Similiter etsi genus explicet Quid rei incompletè & inadæquatè, sicut & differentia; tamen completè & adæquatè explicat sola definitio constans tam genere quàm differentia. *Quod quid rei duobus continetur.*

QVÆSTIO IV.

An omnia definiri poßint.

RAtio dubitandi eſt. Cùm enim omnia habeant ſuã eſſentiam, quæ definitione explicari poſſit, videtur nihil eſſe, quod definiri non poſſit. Ex altera verò parte: definitio conſtat genere & differentia, non omnia autẽ habent genus & differẽtiam, non igitur omnia definiri poſſunt. In particulari autẽ poteſt quęſtio moueri de negationibus, de entibus rationis, & fictis, de entibus ſimplicib⁹, de indiuiduis, de ente per accidẽs & ſimilib⁹.

Primò igitur quæritur. An negatio definiri poſſit? videtur enim poſſe genus & differentia negationis aſſignari; negatio enim in communi, eſt genus, talis negatio, talis formæ eſt differentia. Vnde variæ negationum ſpecies aſſignantur, ſecundùm varietatem rerum, quarum ſunt negationes.

Negationes propriè definiri nõ poſſunt. Dicendum tamen eſt. Negationes propriè definiri nõ poſſe, ſed ſolùm impropriè, quatenus per modũ entium cõcipiuntur. Probatur primò; quia definitio ex-
1. plicat quid rei, at negationes non ſunt quid, ſed nõ quid, & negationem eſſe negationem, eſt non eſſe quid: Ergo non poſſunt propriè definiri. Secundo, definitio con-
2. ſtat ex genere & differentia, tanquam partibus, at in negatione, cùm ſit nihil, nullæ ſunt partes neq; formaliter, neq; fundamẽtaliter. Ergo nullum genus & differentia, ac ex conſequenti nec definitio. Tertiò: Definitio ex-
3. plicat eſſentiam definiti. At negatio nullam habet eſſentiam; ergo nõ poteſt definiri. Minor patet: quia eſſentia, entis eſt eſſentia, ſicut albedo, albi albedo: negatio autem eſt non ens: Ergò eſſentia caret. Quia tamen per rationem poteſt negatio concipi per modum Entis, &

poteſt

potest in ea distingui conceptus communis & particularis, idcirco potest suo modo assignari genus & differétia negationis, & per consequens definitio. Idq; docere videtur Aristoteles 7. Met. t. 14. in fine, cùm ait, de non ente, Logicè dici posse quod sit, nõ simpliciter, sed quod sit non ens; vult igitur non ens seu negationem, ex ratione & modo concipiendi, inducere rationem quandam entis, quod tamen ens, sit non ens simpliciter.

Secundò quæri potest. An Entia rationis & ficta, possint definiri. Resp. propriè definiri non posse, quia nec sunt propriè Quid, sed finguntur esse Quid, nec propriè habent genus & differentiam, sed finguntur habere genus & differentiam: deniq; non habent propriè essentiam nisi fictam. Quare & definitio talem essentiam explicans, non erit propriè & simpliciter definitio: quia non explicat essentiam simpliciter, sed solùm habet se per modum definitionis, eritq; impropriè & similitudinaria definitio. *Entia rationis propriè definiri non possunt.*

Tertiò quæri potest. An id quod est simpliciter simplex possit definiri: voco simpliciter simplex, non id solùm quòd non est in re compositũ, sed id, quod etiam in ratione nõ fundat plures conceptus plurium perfectionum distinguibilium: qualia sunt genera generalissima & differentiæ vltimæ.

Dico igitur. Tale ens definiri nõ posse, quia cùm sit simpliciter simplex, non continet in se virtualiter plures perfectiones, ratione quarum possit fundare conceptus generis & differentiæ. Cum enim genus verum sit extra rationem differentiæ, & differentia extra rationẽ generis, necesse est in ea re, quæ fundat conceptum generis & differétiæ, contineri virtualiter plures rationes aut perfectiones quę distingui & pręscindi possint ab inuicem. *Ens simplicitèr simplex definiri non potest.*

Ex

Species analoga definiri nõ possunt.

Ex quo infero. Primò species Analogas definiri non posse, sed solas vniuocas, voco hic analogas quæ cõstant genere analogo & differentia analoga, quod tunc est, quando genus perfectè præscindi non potest à differentia, nec differentia à genere; Talia enim cùm nõ habeant verum genus & veram differentiam, non possunt verè definiri. Talia sunt summa genera, quæ etsi habeãt genus entis supra se, tamen hoc genus est analogum, Vnde tantùm est illorum similitudinaria definitio; quia similitudinarium genus & differentia, & potius dicenda est descriptio quam definitio.

Species vniuocæ definiri possũt.

Infero secundò. Solas species vniuocas, definiri posse, quia hæ solæ, constant vero genere & differẽtia. Et quamuis species subalternatę definiri suo modo possint, quia constant genere & differẽtia; quia tamen non continent vltimam rei differẽtiam, sicut species infimæ: idcirco species infimæ maximè propriè definiuntur.

An Deus definiri possit.

Quartò quæritur. An Deus definiri possit. Sunt duæ sententiæ; Prior affirmat. Ita Greg. 1. d. 8. qui citat pro sua sentẽtia Augustinũ & Damascenũ. Ratio est: quia Deus constat genere & differentia: Ergo definiri potest. Neq; enim constare genere & differentia diuinæ perfectioni repugnat, cùm hoc nihil aliud sit, quàm constare conceptu communi & proprio, quod nihil derogat vlli diuinæ perfectioni. Non simplicitati; quia ista non est cõpositio rerum, sed conceptuum, & sicut nõ repugnat per conceptum, voluntatem diuinam ab intellectu distingui, & vnum attributum ab altero, ita nõ repugnat, perfectionem communem à propria eadem ratione distingui absq; omni præiudicio simplicitatis diuinę. Non infinitati, quia etsi genus conceptum absq; differentia, non est quid infinitum, quia nõ omnem Dei perfectionem comprehendit, tamen secundum modum nostrũ

con-

concipiendi non repugnat infinito, concipi sub ratione finita, possunt. n. in infinito præscindi ab intellectu plures rationes distinctæ eæq; sic præcisæ, non erunt infinitę, propter abstractioné, quæ tamen in re sunt infinitæ. Sic intellectus concipit in Deo rationem sapientię in communi abstrahétem à finito & infinito: etenim quãuis infinito, si concipiatur perfectè vti est in se, repugnet concipi sub ratione finita, tamen nõ repugnat imperfectè & sub limitatis rationib⁹ à nobis concipi, quales sunt rationes generis & differentiæ. Nostri .n. conceptus, nihil præiudicant rei. Non actualitati diuinæ: nam etsi intellectus noster concipit in Deo genus per modũ potétiæ, differentiam per modum actus, tamen istæ rationes potentiæ & actus, non sunt in re sed in conceptu, & non nisi per denominationem à conceptu in re: Non igitur Deus ꝓpter nostros cõceptus desinit esse in re act⁹ purus, nec induet rationé potétiæ, sed tota ratio potétiæ hærebit in cõceptu, & erit in re nõ vt res est, sed vt concepta.

Altera sententia est cõmunior Deum non constare genere & differétia & ideo definiri non posse. Genus. n. est quid indeterminatum, potentiale, dependens, qualé conceptum nõ potest fundare essentia diuina, vti supra probatũ est, cũ Deũ ab genere prędicaméti exclusimus.

Altera ratio est. Quia id quod definitur, est species; Deus auté nõ est species, cùm eius essentia nõ sit comunis multis: non potest igitur definiri: Quæ ratio explicata est à nobis in Disp. de substantia q. 4. estq; ratio Anselmi in Monologio c. 22. & August. 7. de Trinitate. vbi ꝓbat essentiam diuinam, nec esse genus nec speciem. *Deus non constat genere & differétia, nec potest definiri.*

Respõderi tamé ad hanc rationé posset per accidés esse definito quod sit essentia communis & vniuersalis: tum quia definitione nõ explicatur essentia, quâ cõmunis, sed quâ essentia; ratio enim essentiæ, per suas partes

essentiales explicatur, non verò cõmunitas essentię; tum quia si homo nõ esset essentia communis, aut nesciretur esse essentia communis, dummodo sciretur esse animal rationale, sciretur definitiuè, & haberetur perfecta eius definitio. Deniq; natura existẽs in vno tantũ indiuiduo nõ est cõmunis, nec potest esse cõmunis, & tamẽ potest definiri eo prſus modo, quo definiretur si esset cõmunis.

Verùm hæc responsio bene probat cõmunitatem non esse rationẽ formalẽ definiti, non verò probat, non esse conditionẽ sine qua non (quod ita ostẽdo) si definitum non sit species, neq; habebit genus, genus enim non dicitur nisi respectu speciei: Nam quãuis dicat perfectionem cõmunem multis, si tamẽ illa multa nõ sint species, illud commune non erit Genus, vti patet ex definitione Generis, in qua definitur Genus esse id quod prædicatur in quid, de differẽtibus specie: Si igitur definitũ nec sit species, nec habeat Genus, quomodo poterit definiri. Non.n. quæcunq; explicatio essentię est definitio, sed ea tantũ quæ fit per Genus & Differẽtiã, ita vt si fit per alias partes essentiales, illa non erit definitio formaliter, quia nomẽ definitionis est impositũ ab Authorib⁹, ad talem explicationẽ essentiæ, quæ fit per genus & differẽtiam.

An Indiuidua definiri possint.

Quintò quæritur. An indiuidua definiri possint. Tractatur hæc quæstio ab Aristotel. 7. Met. à t. 53. Porrò non est quæstio, an indiuidua ratione speciei, & definitione speciei definiri possint; id enim certissimum est: quia cùm species conueniant suis indiuiduis, etiam definitiones specierum eisdem indiuiduis conueniunt. Verum tales definitiones non sunt primò indiuiduorũ, sed primò specierũ & per accidẽs ex participatione specierũ conueniunt indiuiduis. Est ergo quæstio: An indiuidua primò & ratione sui definiri possint, vt sint prima subiecta definitionis quatenus indiuidua sunt.

Prima

Prima sententia asserit. Indiuiduum ex se, & ex natura sua, esse definibile, sed non nisi per accidens definiri à nobis posse, quia non possumus veram rationem indiuidui in hac vita cognoscere. Ita Antonius Andreas 8. Metaph. q. 7. Fonseca 7. Metaph. c. 15. q. vnica docet, in altera vita nos cognituros rationes proprias essentiarum indiuiduarum, & ex consequenti in illo statu, nos posse definire indiuidua. Idem dicere debent, si consequenter loqui volunt ii qui tenent differentias indiuiduales, esse gradus quosdam naturæ ab aliis essentiæ gradibus ratione distinctos. Fundamentum est; Quia indiuidua præter communem essentiam speciei, habẽt peculiarem essentiam indiuidualem: Sicut ergo species quæ constat gradu communi generico, & gradu proprio differentiæ, definiri potest, ita & indiuiduum, definiri poterit per gradum communem specificum, & gradum proprium indiuidualem; tradeturque hæc definitio, non per genus & differentiam, sed per speciem & differentiam.

Secunda sententia est Aristotelis & Peripateticorum communis. Indiuidua definiri non posse, non solùm per accidens, quia non possumus venire in propriã cognitionem indiuiduationis & singularitatis; sed per se & ex natura rei, quod indiuidua non habent in se ea, per quæ definiri possint, nempe diuersam essentiam à specie. Probatur ergo hæc sententia: Primò authoritate Aristotelis 7. Metaph. tex. 53. vbi id triplici ratione probat: in textu etiam 13. ostendit, solam speciem definiri primò & per se, alia ex participatione speciei & secundariò.

Indiuidua definiri non possunt.

Secundò probatur à priori. Indiuidua non habent gradum nouum essentiæ, à specie distinctum; ergo non possunt habere definitionẽ à specie distinctam; omnis

enim definitio explicat essentiam rei. Cum ergo indiuidua non habeãt aliam essentiam, aut alium essentiæ gradum à specie distinctũ per quem constituantur in ratione indiuidui, non poterunt etiam habere propriam definitionem. Quod autem non habeant distinctũ vllum gradum essentialem, probatum est à nobis suprà disp. 8. q. 3. alioqui sequeretur indiuidua essẽtialiter differre ab inuicem. Confirmatur argumento Fonsecæ. Ex proprietatib⁹. n. cognoscũtur essentiæ rerũ: atqui indiuidua omnia eiusdẽ speciei habẽt proprietates sibi cõmunes, nullaq́; est, quæ ita sit vni propria, vt alteri conuenire nõ possit. Ergo signũ est, indiuiduũ nullam habere essentiã, aut essentiæ gradũ peculiarem ab essentia cõmunem & specie distinctũ. Minor probatur: Nam vnũ indiuiduũ, non potest producere tale indiuiduum quale ipsum est, nec communicare suam differẽtiam indiuidualem, sed solùm ꝓducere potest diuersum indiuiduũ sibi simile. Et sic omnia indiuidua habẽt similem potẽtiam productiuam, per quã possunt producere simile sibi in specie, non in Indiuiduo, quę proprietas, est proprietas speciei, nõ indiuidualis, nec differentia indiuidualis, fundat aliquam actiuitatem peculiarem aut aliquam perfectionẽ & proprietatem, quæ vni tantum indiuiduo competere possit, & non aliis. Adhæc omnia indiuidua eiusdem speciei, sunt æqualis perfectionis (duo enim calores æquales, æquè perfectè operantur) hoc ergo signum est, nullam in seipsis habere differentiam essentialem.

Tertiò probatur rationibus Aristotelis. Prima est, quia id quod definitur quatenus definitur est necessarium; essẽtia enim quæ definitione explicatur, necessariò competit definito, at singulare sensibile, non est necessarium, quia cùm habeat materiam, potest esse, & nõ esse; Ergo non potest definiri. Quæ ratio solùm valet de indiuiduis rerum corruptibiliũ. Quod

Quod si dicas etiã species rerũ corruptibiliũ, habent materiam vt parté essentialé: ergo pari ratione non essent necessariæ nec definibiles. R. Materiã vt est singularis, non vt est abstracta à singularitate, esse principiũ corruptionis; In materiã enim singularé non in materiam abstractã agunt agentia naturalia, & corrũpunt in ea vnam formam, & aliam inducũt; vnde formæ materię singulari cõtingenter, nõ necessariò coniunguntur. Cùm igitur singularia includãt materiam singularem, non sunt entia necessaria, nec ex cònsequenti definiri possunt.

Dices. Ergo singulari nihil necessariò potest conuenire. Resp. Quatenus singulare est, nihil illi necessariò competit: quia cùm possit desinere esse singulare, desinet quoq; ea omnia habere quæ illi existenti conueniebant, ex suppositione tamen si existat, vel concipiatur existere conueniunt illi necessariò essentialia, & ratione essentiæ alia omnia, quæ ad essentiam consequuntur.

Singulari quatenus singulare est, nihil necessariò competit.

Secunda ratio. Definitio datur per aliqua cõmunia: at singulare, qua singulare, nihil habet cũ aliis cõmune: Ergo non potest definiri. Maior probatur ab Aristotele inductione; quia definitio datur, per nomina communiter nota & vsurpata non per ignota. Talia aũt sunt nomina cõmunia, quæ cùm multis rebus conueniant, à multis cognoscuntur. Dices posse definitionem indiuidui fieri per nomina communia, quæ etsi seorsim accepta, pluribus conuenire possint, coniunctim tamé vni soli conueniunt, quomodo Porphyrius definiuit indiuiduũ per collectioné accidentiũ, quę vni soli conueniunt. R. talem collectioné cõmunium, nil repugnat cõuenire plurib. numero distinctis, estq; ex se indifferés ad plura indiuidua. Indiuiduũ .n. non est collectio mul-

tarũ rerũ simul, sed vna natura subiecta illi collectioni. Quocirca dempta illa collectione, adhuc res esset indiuidua & si transferretur in aliud indiuiduũ, nõ sequeretur, vt illud indiuiduum esse idem numero cum priori, vt supra quæst. de indiuiduo demonstratum est.

Tertia ratio, Quia cum ea quæ habent vnum tantum indiuiduum definiuntur, definiuntur per quædã cõmunia, quæ licet actu non nisi vni cõpetant, si tamen aliud indiuiduũ illi simile produceret̃ æquè ei definitio illa cõueniret, vt si definere t̃ sol, ita definiretur, vt si alter sol produceret̃, ęquè illi definitio solis cõueniret.

At obiicies. Potest dari proprius cõceptus indiuidui, quâ indiuiduũ est, idq; non solùm per extrinseca quædam connotata (quod est per accidens ad rationẽ indiuidui) sed p illud esse intrĩsecũ, quo indiuiduũ in ratione indiuidui constituitur. Ergo datur peculiaris & proprius gradus indiuidui, quo indiuiduũ, & à natura specifica distinguitur, & à cęteris eiusdẽ speciei indiuiduis, & ex consequenti per eum in ratione indiuidui cõstituitur. Idem enim est principium constituens rẽ in suo esse, & distinguens eam ab aliis. Hic igitur gradus, erit differentia indiuidualis, per quam adiunctã speciei, definiri poterit indiuiduũ. Antecedens patet. quia & Deus cognoscit indiuidua determinatè sub ratione indiuiduali; & ideæ diuinæ repræsentant, non solùm species, sed etiã indiuidua; & ratio ipsa demonstrat, illud quo vnũ indiuiduũ ab alio distinguitur, esse quid peculiare illi indiuiduo, & esse per se & ex natura rei cognoscibile sub illa propria & ab aliis distincta ratione.

Respondetur. Dari proprium cõceptum indiuidui vt indiuiduũ est verùm hic conceptus non est alicuius gradus & differentiæ essentialis, sed tantum differentiæ numericæ. vt verò numero aliqua differant, non est opus

pus differentia aliqua essentiali, sed nouo termino, vt cum lignũ diuiditur in plura numero, nil essentiale acquirit, sed tantũ nouos terminos ex diuisiõe ortos. vt in disp. 5. q. 3. dictum est. Ex quo patet ad fundamentum primæ sententiæ. Habent enim indiuidua aliquid proprium, sed illud nõ est gradus essentialis, sed terminus numericus essentiæ.

Sexto quæritur. An ens per accidens, definiri possit. De quo Arist. à t. 12. Dicendum est ens per accidens dupliciter sumi. Primo pro aggregato ex pluribus entib. in actu, vt est cumul⁹ rerũ eiusdẽ generis v.g. lapidũ, vel aggregatum ex substantia & accidente, vt homo albus, vel ex pluribus accidentibus, vt album dulce. Secundò pro eo q. est ens per aliud quomodo accidens dicitur Ens per accidens ab Aristotele: quia est ens per subiectum, sine quo non habet completam & perfectam rationem entis, vnde etiam cum accidens significatur vt accidens, connotat in sua significatione subiectum; album enim, v.g. non est sola albedo, sed res aliqua quæ dicitur alba. Priori enim modo Ens per accidens definiri non potest, quia est multa entia non vnum ens: quocirca multas non vnam definitionem habet. Posteriori verò sensu ens per accidens, est quidem vnum ens formaliter, sed quia nõ est ens perfectè & completè sine subiecto, ideo perfectè & completè per se, definiri non potest, nisi per subiectum, seu per additamentum, quod quomodo intelligendum sit, in sequenti quæstione dicetur, nunc satis est quod per subiectum definitur, tanquam per quid materiale & connotatum, non verò tanquam per aliquid formale & essentiale.

Ens per accidẽs dupliciter sumitur.

QVÆ-

QVÆSTIO V.

An accidens necessariò definiatur per additamentum.

ARistoteles 7. Met. t. 18. docet substantias definiri per seipsas, accidentia verò per additamentum, id est per substantiam, non quod substantia sit pars essentialis accidentis, nempe genus aut differentia, sed quod accidens sicut in ratione entis dependet à substâtia (non potest enim esse sine substantia) ita & in sua ratione essentiali seu definitiua, pendet à substantia. Indicant hoc ipsum nomina accidentium, quæ non solùm significant formam, sed & subiectum, vt cum dico album dico & subiectum, & albedinem. Verùm quomodo id sit intelligendū non conuenit inter Doctores.

Quidam enim id solum accipi volunt respectu nostri, quia nobis accidentiū differentię sunt ignotę, & idcirco per comparationē ad substantiā à nobis definiūtur, cum tamen talem definitionem natura accidentis non postulet. Verùm hæc sententia refellitur primò: quia etiam substantiarū propriæ differentiæ nobis sunt ignotæ & per accidentia cognoscuntur, & tamen Arist. negat illas definiri per additamentū, sed tantùm accidentia: ergo secundùm hanc sententiam non saluatur mens Arist. Secundo sicut se res habet ad esse, ita & ad definitionē, definitio enim explicat esse rei. At accidēs non est ens sine substantia; ergo nō potest perfectè definiri sine substantia. Quæ ratio vt minimū probat talem definitionem per additamentū oriri ex natura ipsi accidentis, non verò ex nostro tantùm imperfecto modo cognoscendi.

Secun-

Secundò alij sunt in alio extremo, & dicunt id prouenire ex natura accidentis, quia nimirum volunt accidens dicere ordinem essentialem ad substantiam; & sicut relatio non potest essentialiter definiri nisi per terminum, cum eius esse sit esse ad terminum, ita cum relatio ad substantiam sit de essentia accidentis, aiunt isti non posse definiri accidens essentialiter, nisi per additamentum, hoc est substantiam, Ita sentiunt ii omnes qui censent relationes quasdam esse de essentia absolutorum, quos sequitur Socinas 2. Met. q. 6. Probari autem potest primò, quia accidentia Arist. vocat Entis Entia, hoc est, quod ea solùm ratione sunt entia, quia entis entia; at esse entis entia est relatiuè se habere in ratione entis ad substantiam, & ab ea dependere in ratione entis; ergo accidentia sunt essentialiter relatiua, nec possunt in ratione entis concipi nisi relatiuè ad substantiam.

Secundò. De ratione accidentis est, vt sit alicuius accidens, nihil enim potest concipi esse accidens nisi respectu alicuius subiecti, vnde commune pronunciatum esse accidentis est in esse: atqui esse alicui⁹ accidens & inesse alicui; est relatiuè se habere: Ergo de ratione accidentis, est relatio.

Tertiò. Quæ per attributionem ad aliud dicuntur talia, non possunt concipi & definiri sine illo vt sanitas pomi & medicinæ nō potest concipi & definiri nisi per ordinem ad sanitatem animalis: atqui accidens secundùm Aristotelem & veritatem dicitur per attributionē ad substantiā quia est ens, quatenus entis ens: Ergo non potest concipi sine substantia.

Quartò: Id quod essentialiter dependet ab alio, nō potest intelligi & definiri sine illo, accidens dependet essentialiter à substantia: Ergo nō potest intelligi & de-

finiri sine illa. Minor patet quia inprimis dependet à substantia tanquam à subiecto, quia non potest esse sine subiecto. Hoc autem illi ex essentia sua conuenit, vt pendeat à subiecto. Deinde sunt quædam accidentia, quæ ex natura sua determinant sibi certa subiecta extra quæ esse non possunt, vt risibile determinat sibi subiectum rationale. Quædam etiam ordinantur ex sua essentia ad substantiam, tanquam ad finem, vt sunt virtutes actiuæ & motiuæ & passiuæ, quæ sunt essentialiter instrumenta & quid substantiarum, & sunt propter substantias, tanquam propter finem, nempe vt illis inseruiant.

Quintò. Quia accidentia specificationem suam accipiunt à subiecto, tale enim accidens tali subiecto debetur, in communi verò accidens, subiecto in communi.

Tertia sententia est. Negantium vllas relationes posse esse de essentia absolutorum; est sententia Scoti, S. Thomæ, Auerrois, & veterum Peripateticorum, quã supra Disp. de relatione septem demonstrationib. confirmauimus. Hi igitur authores consequenter dicunt, de essentia accidentis non esse relationem ad substantiam, sed eam consequi per modum proprietatis, & ex consequenti definiri posse accidens sine substantia, & sine additamento. Quod verò Aristoteles vult accidẽs per additamentum definiri, id ita exponi potest. Cùm enim accidens sit in ratione entis imperfectum quid, & incompletum, eget substantia ad suam rationem entis completiuè & extrinsecè non verò formaliter & intrinsecè. Quare si in ratione sua incompleta definiatur, poterit sine substantia & vllo additamento definiri, per proprium genus & differentiam: si verò concipi

&

& definiri debet in ratione entis completi & perfecti, debet definiri per substantiam; quia per eam completur in ratione entis, tanquam per subiectum entitatis suæ sine quo non potest existere.

Dicendum igitur est. Accidens in ratione entis completi definiri debere per additamentum, in ratione verò entis incompleti, definiri debere per seipsum non per additamentum. Album enim formaliter est album albedine vt distinguitur à subiecto, non tamen complete existit, nisi per subiectum. Ex qua doctrina solui possunt argumenta secundæ sententiæ.

Accidēs in ratione entis completi definiri debet per additamentum.

Ad primum Respondeo. Accidentia ob suam in ratione entis imperfectionem, egere sustentatione subiecti tanquam perfecti Entis, & per subiectum compleri & perfici in ratione entis. Quocirca cum in ratione entis perfecti & completi accidentia dicantur entis entia non possunt etiam definiri in ratione entis completi, nisi per substantiam, vt enim accidens sit complete ens & existat, eget substantia vt subiecto: at in ratione sua incompleta, est seipso ens, quia essentialiter ens; & sic definiri potest secundum suam entitatem intrinsecam, sine substantia: quia solùm ad rationem entis completam requirit substantiam, seipso autem & sua essentiâ formaliter est ens incompletum, non per substantiam, & complementum substantiæ, est complementū extrinsecum, non essentiale accidenti. Ex quo patet accidens, in ratione entis cōpleti esse ens formaliter per substantiā: non q. intrinsecè & per seipsum non sit, sed quia completè non existit solo seipso, sed per subiectū complés ejus im pfectionéad existendū, ita vt per substantiā nō absolutè sit ens,

sed solùm completũ ens & solùm complementum entitatis formaliter habeat à substãtia: in ratione verò entis incõpleta, est seipso formaliter ens non per substantiã. Idem dici potest de materia & forma, quæ secũdùm suas entitates incõpletas, possunt concipi & definiri sine additamẽto: at quia sunt essentialiter imperfectę entitates, idcirco nõ possunt in ratione entis cõpleti definiri, nisi per additamentũ. Nempe materia per formã, forma per materiã; nam vna complet aliã. Neq; verò id est cõtra Aristotelẽ, cùm accidentib. nõ substantiis hoc tribuat, vt definiantur per additamentũ. Nam loquitur Arist. de substantiis completis, & accidentib. completis (entium .n. completorum est propria definitio) Accidentia igitur cõpletè accepta, non possunt definiri sine additamento; substantiæ verò complete acceptæ, definiuntur absq; additamẽto. Quod si accipiantur substãtiæ incompletæ, vt sunt partes substantiales, Materia & forma, egebunt & ipsæ in sua definitione additamento, idq́; ex eodem capite, quo accidẽtia, quia non sunt cõpleta entia per se, sed per alia complementa.

Accidens potest concipi absolutè & respectiuè.

Ad secundũ. Accidens dupliciter potest cõcipi: Primò absolutè, vt est in seipso, talis natura imperfecta ad existendũ per se, & sic cõcipitur sine vllo ordine ad subiectum; ens enim imperfectum potest concipi sufficiẽter in sua entitate, cum sola negatione perfectionis ad existendũ per seipsum, sine eo quod concipiatur aliud, ipsum perficiens & complens in existendo. Tunc verò ordo ad subiectum, complens & perficiens entitatem accidentis in existendo, erit solùm ordo necessariò cõsequens ad essentiam accidentis, quia illum sua essentia accidens fundat; non verò erit essentialis accidenti; nisi quis malit dicere esse essentialem causaliter, non formaliter, quia ex essentia causatur, non vero in ratio-

ratione formali essentiæ includitur. Secundò potest concipi accidens respectiuè, hoc est, non vt in seipso est aliquod ens, sed vt est alicuius subiecti ens, & tunc de essentia accidentis respectiuè accepti, est quidē relatio, sed tunc sumitur accidens, non solum, sed vnâ cum relatione, vt constans entitate accidentali & relatione illam cōsequente. Quo etiā modo verū est accidens nō posse definiri sine subiecto, verùm hoc non est simpliciter accidens, non posse definiri sine subiecto, sed solùm secūdùm quid, sub certa consideratione nempe relatiua.

Ad tertium. Accidens in ratione entis completè & perfectè existentis, dicitur ens per attributionē ad substantiam; per substantiam enim, cōpletè & perfectè existit: in ratione verò entis incompleti formaliter est ens seipso non per attributionem ad substantiam, & solùm fundat seipso & sua essentia talem ordinē & attributionem, non verò in illo ordine & attributione essentialiter consistit, diciq; potest in sua essentia, dicere attributionem causaliter non formaliter, quia causat & fundat talem attributionem, non verò illa attributio est de ratione formali accidentis.

Ad quartum. Tripliciter potest aliquid dici essentialiter depēdere ab alio; Primò ex eo, quod illud, à quo dependet, est illi essentiale. Sic compositum dependet essentialiter à materia & forma à genere & differentia: hæ enim sunt partes illius essentiales: Secundò quod etsi illud aliud non sit de essentia illius tamen ordo ille dependentiæ, sit de essentia ipsius: quo sensu secunda sententia dicit accidentia essentialiter dependere à substantia, & creaturas à Deo; & absolutè loquendo sola entia relatiua vel relatiuè accepta, hoc modo depēdent essentialiter à termino; Essentia enim relationis est esse ad terminum. Cùm igitur accidens secundùm nos, non sit

Tripliciter aliquid potest dici essentialiter dēpēdere ab alio.

essentialiter relatiuum sed absolutum; ex consequenti non pendebit in hoc sensu essentialiter à subiecto ac per consequens non definietur essentialiter per subiectum. Tertiò dicit aliquid depēdere essentialiter ab alio, quia ex vi essentiæ dependet, hoc est dependētia illa & ordo ad aliud, consequitur per modum proprietatis ad illam essentiam. Et hoc modo verū est, accidens essentialiter dependere à subiecto. Verum id non est ad mentem secundæ sententiæ, quæ vult dependentiam esse essentialem accidenti formaliter, non verò causaliter & consecutiuè. Neq; probationes in quarto argumento factæ, plus concludunt, nisi talem dependentiam esse essentialem causaliter. Quo etiam modo dependentia creaturarum à Deo, est illis essentialis: neq; tamen propterea creaturæ non possunt definiri, nisi Deus ponatur in illarum definitione, quia talis ordo ad Deum, non est illis essentialis formaliter, sed tantùm causaliter; sola verò relatiua sunt illa, in quorum definitione formali ponitur terminus; Cùm esse illorum formale sit esse ad aliud. Imo hoc argumento rectè vrget Scotus aduersarios: si enim Deus non debet poni in definitione rerum creatarum, licet ab illo essentialiter dependeant; pari ratione neq; substantia debet poni in definitione accidentis, quamuis ab illa essentialiter dependeant.

Accidētia specificātur à subiecto solum per commensurationem cū subiecto.

Ad quintum. Accidentia specificari à subiecto, solùm per commensurationem quandam cum subiecto, non verò per ordinem essentialem ad subiectum. Nam relatio specificatur à termino, quia eius essentia non est alia, quàm esse ad terminū: at accidentis essentia, nō consistit formaliter in esse ad subiectum sed in entitate absoluta, cui conuenit naturaliter illa proprietas esse in subiecto: vnde non ita specificatur accidens à substantia,

stantia, sicut relatio à termino, hoc est, non essentialiter sed commensuratiuè; quia nimirum talis est accidentis essentia, qualem requirit subiectum, & accidentia secundùm suam essentiam non referuntur ad quodcunq; subiectum, sed solùm ad subiectum sibi proportionatum & commensuratum. Quo etiam modo dicimus, scientiam specificari à scibili, non per essentialem relationem ad scibile, sed per commensurationem & proportionem scientiæ cum scibili, ita vt ista duo sibi respondeant necessariò; & vnum sit tale proportionaliter quale aliud, quæ proportio fundatur quidem in essentia, & ex essentia necessario consequitur, non tamen est essentialis formaliter, quia non est de ratione formali essentiæ.

QVÆSTIO VI.

An vnius rei possint esse multæ definitiones essentiales.

QVæstio est de definitionibus essentialibus quæ explicant essentiã definiti per partes eius essentiales: nam de definitionibus accidentalibus, quæ dantur per proprietates explicantes essentiam rei, & dicuntur propriè descriptiones, satis constat posse esse multas eiusmodi definitiones eiusdem definiti, sicut multa esse possunt accidentia & proprietates explicãtes rei essentiam. Quanquam dici posset tales definitiones esse quidem multas, sed inadæquatas definito, quia licet explicent essentiam definiti, non tamé totaliter & adæquatè, sed secundũ quid, sub vna aliqua ratione, sub qua

essentia est fundamẽtum talis proprietatis. Quod si definitio dari debeat adæquata, ea sumenda esset non ab vna proprietate, sed ab omnibus simul: quia non vna sed omnes sufficienter & adæquatè explicãt essentiam rei. Et tales definitiones dici possunt definitiones à posteriori, quia sunt per effectus & proprietates, quæ sunt quid posterius essentia; illæ verò quæ dantur per essentialia, dici possunt definitiones à priori, quia dantur per priora; Partes enim ordine generationis & compositionis, sunt priores toto (licet ordine intentionis & perfectionis sint posteriores.) Quare & partes essentiales quæ explicantur in definitione, sunt priores eodem modo essentia definiti.

De definitionibus verò essentialibus est difficultas. Nam ex vna parte vnum definitum cùm habeat vnam essentiam, videtur etiam vnam habere definitionem essentialem. Ex altera verò parte illa vna essentia prout vario modo in suas partes essentiales distribuitur, fundat variam & multiplicem definitionem essentialem. Nam Physicus distinguit essentiam in partes Physicas, materiam & formam; Logicus in genus & differentiam; Metaphysicus, in actum & potentiam. Vnde Aristoteles ait, aliter definire Physicum, aliter Logicum, illum per materiã, hunc per genus & differẽtiam 1. de Anima t. 16.

Dicendum igitur est vnam esse definitionem essentialem, sicut est vna essentia: quia tamen vna essentia variis conceptib⁹ concipi potest: ideò diuersæ dantur definitiones essentiales, non quòd diuersam essentiam explicent; sed eandem diuersis modis & rationibus secundum varium concipiendi modum. Et sic aliter definit Metaphysicus quam Physicus & Logicus. Et quidem Physicum definire per Materiam docet Aristoteles 1. de Anima 16. vt si definienda sit ira, Logicus solùm definiet

per

per genus & differentiam, non ponendo in definitione ſubiectum iræ, nec materialem diſpoſitionem ſubiecti ad iram: dicet enim eſſe appetitũ recontriſtationis ſeu vindictæ. At ſi Phyſicus Phyſicè definiat, definiet per ſubiectum iræ & per diſpoſitionem materialẽ ſubiecti, nempe quòd ſit ebullitio ſanguinis circa cor, quæ eſt materia & diſpoſitio materialis ex qua conſequitur ira. Quare inquit Ariſtoteles, Logicũ in definitione ponere ſolùm rationẽ formalem, Phyſicum verò per rationem materialem definire.

Quæ doctrina Ariſtotelis negotium exhibet Interpretibus circa dictum locũ Ariſtotelis, nempe quomodo verum ſit Logicum non definire per materiam, & Phyſicum ſemper per materiam ſenſibilem definire: Nam cum Logicus definit hominẽ eſſe animal rationale, in hac definitione includitur anima & corpus, ac proinde materia ſenſibilis. Cum etiã Phyſicus definit iram eſſe ebullitionem ſanguinis circa cor, non ſolùm ponit in definitione materiam ſeu ſubiectũ iræ, ſed ipſam rationem formalem iræ, nempe genus & differentiam.

Quid ſit apud Ariſtotelem definire per materiam.

Dicendum tamen eſt. Definire per materiam apud Ariſtotelem eſt in definitione ponere materiam formaliter & expreſsè, per modum ſubiecti & partis, vt in definitione iræ ab Ariſtotele data apparet: quomodo in definitione Logica, non ponitur materia, licet tradatur definitio rei materialis & per genus & differentiam materialem. In Phyſica verò definitione ponitur materia per modum ſubiecti eius rei quæ definitur, vel accidens aliquod tenens ſe ex parte materiæ. Idq; verum eſt, nõ ſolùm cùm definiuntur accidentia, ſed & cùm definiũtur ſubſtantiæ. Nam accidentia à Phyſico definiri debent per ſubiectum. Sic motum definit Ariſtoteles actũ entis in potentia, id eſt ſubiecti exiſtentis in potentia, &

Naturam definit per motum, qui est accidens materiæ. Generationem etiam definit per mutationem totius in totum, nullo sensibili manente, vt subiecto eodem. Nam & mutatio, est subiecti mutatio, & expresse additur sensibile subiectum, per mutationem amitti. Substantiam verò Physicus definit, per materiam sensibilẽ: sic animam definit, actum corporis organici, potentia vitam habentis. Sic hominem definit, per corpus & animam. Ex quo patet Physicum nõ definire per materiã, quasi solam materiam ponat in definitione, talis enim definitio esset insufficiens & imperfecta; neq; quòd excludat à definitione genus & differentiam: sed quod genus & differentiam per ordinem ad materiam vel ad proprietatem aliquam, aut effectũ in materia sensibili existentem, ponat in definitione, Mathematicus verò definit per materiam intelligibilem, quæ est quidem in sensibilibus, non tamen à Mathematica consideratur vt sensibilis, sed potius vt abstrahit ab omni materia sensibili; Figuras enim & proportiones, considerat in quãtitate abstracta ab omni materia. Deniq; Metaphysicus definit per ea quæ abstrahunt ab omni materia, tam sensibili quàm intelligibili; quia quę considerat, vel sunt extra materiam, & sunt substantiæ spirituales, vel si sunt in materia, ex æquo conueniunt materialibus ac immaterialibus, vt sunt transcendentia. Consideratq; in definitione genus & differentiam sub ratione potentiæ & actus, quæ sunt transcendentia. Ex quo patet: Definitionem Metaphysicam & Logicam sola consideratione differre: Nam eædem essentiæ partes à Logico considerantur sub ratione generis & differentiæ, à Metaphysico verò sub ratione potentiæ & actus, determinabilis & determinantis.

QVÆ-

QVÆSTIO VII.

An definitio necessariò competat definito.

RAtio dubitandi est: Quia ex vna parte definitio ita conuenit definito, vt impossibile sit aliter se habere; Non potest enim definitum esse sine definitione, implicatq; contradictionem: Ergo conuenit definito necessariò simpliciter & absolutè. Ex altera verò parte, quædam definiuntur, quæ non sunt necessariò entia quia sunt ficta: Ergo istorum definitio, non est necessaria sed ficta, ficta autem non necessariò conueniunt.

Suppono, necessitatem esse duplicem, alteram absolutam, alteram ex suppositione. Suppono etiam, ea quæ definiuntur vel sunt talia secundùm naturam, vel ex nobis, idq; siue realiter vt agibilia & factibilia, siue fictè vt entia ficta & rationis.

Dico primò. Definitiones rerum verarum, quæ tales sunt secundum naturam, necessariò competunt definito simpliciter & absolutè: quia talia definita cum simpliciter & absolutè sint talia secundum naturam; etiam definitiones eorum simpliciter & absolutè erunt necessariæ. Sic Aristot. Simpliciter necessarium definiuit 6. Ethic. quod est secundum naturam tale & cuius principium non est in nobis.

Dico secundò. Definitiones earum rerum, quæ nõ sunt tales secundum naturam sed ex nobis, non sunt necessariæ simpliciter, sed secundum quid, & ex suppositione; quia non sunt entium necessariorum simpliciter, sed solùm necessariorum ex suppositione; non enim sunt rerum quæ tales sunt secundum naturam, sed quæ

tales à nobis ſtatuuntur, vt ſunt artificialia omnia, & ficta. Artificialia enim non ſunt entia ſimpliciter neceſſaria: non enim ideò ſunt talia quia talia eſſe debent ex natura rei; ſed quia talia à nobis conſtituuntur. Confirmatur: quia vnum quodq; ſicut ſe habet ad eſſe, ita & ad neceſſitatem; neceſſitas enim eſſendi fundatur in eſſentia: atqui artificialia & ficta non ſunt entia ſimpliciter, quia non ſunt entia ſecundum naturam ſed ex nobis, ergo neq; habent neceſſitatem ſimpliciter: Solum igitur facta ſuppoſitione ſunt neceſſaria, & ita neceſſaria vt ſtante ſuppoſitione, impoſſibile ſit aliter ſe habere.

Artificialia nō habent definitiones ſimpliciter neceſſarias.

Ex quo infero. Obiecta artificialia & omnia obiecta practica & operabilia, ſicut nō ſunt ſimpliciter neceſſaria ſed ex ſuppoſitione quod à nobis fiunt; ità & definitiones non habere ſimpliciter neceſſarias, ſed tantum ex ſuppoſitione; quo nomine, ſicut ea excluſimus cum Ariſtotele à ſcientia ſimpliciter in diſp.16. ita & à definitione ſimpliciter, ad vtrumq; enim neceſſitas requiritur.

Ad rationem dubitandi Reſpondeo. Neceſſarium ſiue ſimpliciter, ſiue ex ſuppoſitione, quatenus neceſſarium eſt, impoſſibile eſt aliter ſe habere. Verum id, quod abſolutè non poteſt ſe aliter habere, eſt neceſſariū abſolutè, quod verò ex ſuppoſitione non poteſt aliter ſe habere, eſt neceſſarium ſecundum quid, & ex ſuppoſitione, qualia ſunt entia quæ à nobis fiunt, ſiue aliquo reali opere, ſiue per cogitationem ſolam. Vnde formaliter loquendo definitio neceſſariò competit definito, ſiue abſolutè, ſiue ex ſuppoſitione. Cum enim ex ſuppoſitione conuenit, ſimpliciter & abſolutè eſt contingens, ſecundum quid neceſſaria: quia ſicut abſolutè, definitum non eſt tale ſecundum naturam, ſed ex nobis: ita abſolutè nō habet vllam definitionem, niſi quatenus ſupponitur factum tale.

QVÆ-

QVÆSTIO VIII.

An omnis intellectus definire poßit.

INtellectus est triplex, diuinus, Angelicus, Human'. Dico primo, intellectus diuinus non potest definire probatur primo. Quia definitio constat pluribus conceptibus limitatis nempe generis & differentiæ. Deus autem cum omnia vno conceptu illimitato concipiat, non potest formare plures conceptus. Ergo neque potest formare definitionem.

Diuinus intellectus definire non potest.

Dices. Non esse de ratione definitionis vt fiat per plures conceptus re distinctos, sed satis est, vt ratione distinguantur; hoc autem inuenitur in conceptu diuino, in qua ratione potest distingui conceptus generis & differentiæ: potest autem hac ratione distingui non solum ab intellectu creato, sed etiam ab ipso intellectu diuino; sicut & ideæ in essentia diuina ab eodem intellectu distinguũtur. R. Dupliciter potest intelligi quod conceptus generis & differentiæ in cõceptu diuino distinguatur. Primo vt sub illis distinctis & limitatis rationibus tendat intellectus diuinus in obiectum, & hoc quidẽ requiritur ad definitionẽ, sed diuino intellectui repugnat, qui sicut in se illimitatus est, ita non potest, limitata ratione ferri in obiectum. Secundo vt in conceptu diuino tanquam in obiecto quodã distingui possit conceptus respondens conceptui generis, & conceptus respondens conceptui differentiæ, quæ distinctio fit per ordinem ad conceptus creatos limitatos. Et hæc distinctio quidem potest fieri, quia est fundamentum talis distinctionis, nempe virtualis continẽtia horum duorum conceptuũ in vno conceptu diuino; potestq; fieri non solùm ab intellectu limitatè concipiente, sed etiã ab ipso intellectu diuino illimitatè limitata

piente, hoc eſt, in ordine ad conceptus creatos & limitatos, verùm tunc limitatio illa conceptuum, erit tantùm obiectiuè in intellectu diuino, non formaliter: quia Deus non formabit conceptus plures limitatos, ſed conceptu illimitato & vno, intelligit plures conceptus limitatos: nam plura diſtincta poſſunt vno conceptu ſimplici concipi. Quare ad ſummum, conceptus diuinus poſſet dici virtualiter definitiuus, non formaliter; quia virtute continet plures conceptus, non actu. Ad conceptum autem definitiuum requiritur, vt pluribus partialibus & limitatis conceptibus conſtet, qui modus cùm ſit imperfectus cognoſcendi modus, non poteſt cadere in Deum.

Secundo probatur quia in diuino intellectu, ſicut non poteſt eſſe conceptus definiti, ita neq; definitionis: definitio enim alicuius definiti eſt definitio explicans eius eſſentiam. Non poſſe autem eſſe conceptum definiti. Probatur. quia definitum concipitur conceptu confuſo, definitio diſtincto, hoc enim definitio diſtinguit in partes, quod erat indiſtinctum in definito. Quia igitur in Deo non poteſt eſſe hæc differentia conceptus confuſi & diſtincti; omnia enim clariſſimè comprehendit, idcirco neq; poteſt eſſe conceptus definitionis & definiti.

Definitio intellectus humani licet perfectiſſima, inuoluit imperfectũ modum cognoſcendi.

At obiicies primò. Cognitio definitiua eſt in nobis perfectiſſima, quia adæquata rei: Ergo non debet negari Deo; quidquid enim eſt perfectionis, totum id continetur in intellectu diuino. Reſpondeo eſſe quidem perfectiſſimam in nobis cognitionem definitiuã, ſed inuoluere imperfectum modum cognoſcendi, nẽpe limitatũ & compoſitũ ex pluribus conceptibus: deinde ipſa definitio ſupponit cognitionem cõfuſam definiti & ad eam explicandam adhibetur, quæ imperfectiones Deo non ſunt tribuendę. Dices

Dices has imperfectiones posse mente separari à definitione, & sic perfectio ipsa definitionis concepta poterit tribui Deo. Respondeo. Posse quidem mente separari imperfectionem à perfectione: imperfectio enim est non ens, perfectio ens; potest autem ens concipi sine non ente, seu sine negatione quacunque; verum per istam separationem imperfectionum, tolleretur ratio propria definitionis, quæ in perfectione illa tali & tali modo limitata consistit, eoq; ipso euadet illa cognitio illimitatè & eminenter, seu virtute continens definitionem non formaliter. simili modo omnes perfectiones creatæ, demptis imperfectionibus, sunt in Deo, sed eminenter non formaliter. Accedit quod etiam scientia demonstratiua, est in nobis perfectissima, & tamen quia inuoluit imperfectionem discursus, non potest tribui Deo.

Obiicies secundò. Deus intelligit procul dubio definitionem hominis, quã nos assignamus, nempe q; sit animal rationale: Ergo format conceptũ animalis & rationalis. Intelligere.n. rem aliquã, nil aliud est, quàm formare conceptum illius. Ex hoc autem sequitur, Deum formãdo in mente sua conceptum partium definitionis, formare definitionem, ac ex consequenti, definire hominem; Nihil enim est aliud definitio, quã conceptus generis & differentiæ.

Deus concipiẽdo definitionẽ nostram, non habet de illa conceptum definitiuum.

Respondeo Deum concipere procul dubio definitionem nostram, & habere conceptum de illa, sed non definitiuum, quia simplicem: Nam sicut de affirmatione potest formari conceptus non affirmatiuus, sed simplex vel apprehensiuus tantùm, ita de definitione tanquam de obiecto potest formari conceptus simplex, ac perinde non definitiuus, quæ.n. sunt cõposita,

sita, potest intellectus non cōpositâ, sed simplici ratione concipere. Porro de ratione definitionis est, vt non sit simplex conceptus, sed compositus, ex conceptu generis & conceptu differentiæ; sub quibus rationibus limitatis, quia Deus non format suum conceptum, idcirco conceptus Dei, non est definitiuus. Dici quidem potest definitiuus obiectiuè, quia obiectum conceptus diuini est definitio; at non potest dici definitiuus formaliter quia non est conceptus formâ & modo definitiuo, hoc est, sub ratione, limitata generis & differētiæ.

Intellectus Angelicus non format definitionem de rebus naturalibus.

Dico secundò. Intellectus Angelicus, non format definitionem de rebus naturalibus. Ratio est: quia res naturales, clarè & simplicissimè per modū intuitus cognoscit: at de ratione definitionis est vt definitū confusè cognoscatur, & vt ipsa definitio tū à definito distinguatur, tum in seipsa componatur ex duobus distinctis conceptibus generis & differentiæ. Quæ imperfectiones, cùm non cadant in modum intelligendi Angelicū respectu rerum naturalium idcirco dicimus modum cognoscendi res per definitionem, non conuenire intellectui Angelico circa res naturales.

An verò circa res supernaturales possit procedere Angelus modo definitiuo, circa quas cum non habeat euidētiam, potest sicut nos ex confusa illarum notitia, venire ad distinctam & definitiuam, docetur in Theologia. Hic satis est dicere in iis rebus in quibus conuenit Angelis discursus secundum multos posse quoq; conuenire & definitionē: vtrobiq; enim ex ignoto fit nôtum, & ex confusa, venitur ad distinctā rei cognitionē.

Solius intellectus humani est proprium definire.

Dico tertiò. Proprium est intellectus humani definire; Quia proprium est intellectus humani primum confusè rem concipere, tum ad distinctam eius cognitionem venire siue probando proprietatē rei per causam,

sam, aut aliud medium notius; siue distinctè partes rei ex quibus constat inuestigando: illud fit in demóstratione, hoc in definitione.

An verò detur in nobis perfecta rei alicuius definitio, colligi potest ex illis quæ diximus, de demonstratione quæstione vltima. Similiter, an definitio sit dicenda instrumentum sciendi, docuimus in disputatione de demonstratione q. 1. Ad quam verò intellectus operationem spectet definitio diximus in disputatione 3. q. 7. Alia verò quæ de definitione docentur, ex summulis Logicæ peti possunt.

QVÆSTIO IX.

An Definitio sit nobilior Demonstratione.

QVibusdam videtur demonstratio esse nobilior. Primo. Quia Demonstratio continet in se definitionem, & ex ea ostendit passionem de subiecto. Quare continet totam perfectionem definitionis & præterea addit suam propriam perfectionem, quæ in illatione consistit. Secundò. Definitio est in prima operatione intellectus, quæ in nobis est imperfectissima. Nisi enim adiungamus discursum, vix aliquid ex prima apprehensione scimus. Demonstratio verò est in tertia operatione intellectus, qua rem perfectissimè cognoscimus. Nam sine discursu vix aliquid perfectè cognoscimus, imò & definitionem ipsam per discursum inuestigamus. Nam quod dicitur modum simplicem cognoscendi esse perfectiorem modo discursiuo id non videtur verum, cum simplex modus cognoscendi inuenia-

ueniatur etiam in brutis & in potentiis sensitiuis: modus autem cognoscendi per discursum inuenitur in solo intellectu. Prima etiam operatio perficitur per secundam, Secunda per tertiam quod signum est esse imperfectiorem. Tertio. Definitio ordinatur ad demonstrationem tanquam ad finem quia est medium ad demonstrandam passionem. non ordinatur autem perfectius ad minus perfectum, sed è contra. Quarto. Scientia quæ est nobilissimus effectus cognitionis nostræ est proprius demonstrationis. Scire enim est rem per causam cognoscere. quod fit per discursum & demonstrationem nō verò per definitionem. Quod si quæ ratio scientiæ competit definitioni illa est effectus demonstrationis. Nam per demonstrationem probatur definitio de definito. imò omnem suam perfectionem accipit definitio à discursu, quia nō nisi per discursum acquiritur & inuestigatur via resolutionis aut compositionis. vnde definitio quanta quanta est, est effectus discursus.

Communior tamē sententia est definitionē esse demonstratione multò nobiliorem. Primo. Ex obiecto. Definitio enim est de essentia. Demonstratio de proprietate. Atqui essentia nobilius est obiectū proprietate & substantia, accidente. Ergo definitio est nobilior demonstratione. Nam si dicas ad hoc vt nobilior sit scientia ex obiecto, no satis esse obiectū esse in se nobilius, nisi perfecta & sibi cōuenienti ac adæquata cognitione cognoscatur. Nam si imperfectè cognoscatur nō deriuabit in se nobilitatē ab obiecto. Contra, Definitio ex suo genere nō est cognitio imperfecta essentię, sed perfecta euidens & clara, quia per definitionē distinctè & expresè cognoscitur q; in definito confusè continebatur. Vnde comparamus definitionē cum demonstra-

tione

tione nõ imperfectè apprehensam & cognitã, sed perfecto & proportionato ipsi modo ita vt cũ definitio in suo genere perfectè fuerit apprehensa sit longè perfectior demonstratione perfectè itidẽ cognita. Hanc aũt perfectionẽ ex eo habet, quia est nobilioris obiecti. Vnde 3. Met. t. 3. & 7. Met. t. 4. dicit Aristoteles magis nos scire cum scimus quid sit homo quã cum scimus qualis sit. Substãtia.n.nobilior est accidẽte & essentia sua proprietate. Imò, 1. de partib. Anim.c. 5. dicit Arist. Melius esse de diuinis & cœlestib. rebus tenuẽ licet cognitionẽ habere quàm de caducis magnam & perfectam.

Secundo. Colligitur eadẽ nobilitas ex modo attingendi obiectũ. Præstantior enim est simplex mod⁹ cognoscẽdi quàm cõpositus vel illatiuus. Atqui definitio simplici modo fertur in obiectũ, demõstratio illatiuo: Ergo est prę́stantior demonstratione Maior probatur. quia in simplici cognitione tota perfectio cognitionis est simul vnita, quæ in discursu qui fit per motum quendam ab vno in aliud habetur dispersa. Motus enim dicit imperfectionem, quia in eo prius imperfectè quàm perfectè forma acquiritur. At si cognitio sit, sine motu, erit tota simul, & carebit hac imperfectione quia totam perfectionem suam simul habebit. Adhæc modus simplex cognoscendi est in Deo & in Angelis quia non dicit imperfectionem: modus verò per discursum propter suam imperfectionem nec Deo conuenit nec Angelis. Melior ergo est modus cognoscendi simplex quàm compositus vel illatiuus. Verum quidem est si cognitio simplex sit imperfecta, discursiua verò perfecta, perfectiorem fore discursiuam simplici, tamen semper ex genere suo erit perfectior simplex cognito: quia si cætera sint paria, simplex cognitio semper erit perfectior non simplici:

hoc est si vtraque cognitio sit perfecta in suo genere, vna in genere cognitionis simplicis, alia in genere cognitionis discursiuę: illa quę est simplex erit perfectior non simplici: Si autem cætera non sint paria, hoc est si cognitio simplex sit imperfecta in genere cognitionis simplicis, discursiua verò sit perfecta in genere cognitionis discursiuæ; tunc potest esse aliqua discursiua, perfectior aliqua simplici. Sed tunc non sumuntur istæ cognitiones proportionaliter, nec æqua fiet earum inter se comparatio. Sic enim aurum ex genere suo est nobilius argento & tamen si magna sumatur quantitas argenti parua auri: superabit valore & pretio argentum.

Tertio. Eadem nobilitas colligitur ex maiori certitudine, quæ est in definitione. Nam certitudo conclusionis demonstratæ pendet ex definitione, quæ assumitur vt medium & principium ad demonstrandam conclusionem: maior autem est certitudo principiorum quam conclusionis vt docet Aristoteles 1. Poster. t. 5. propter quod enim vnumquodque tale, illud magis. Quare & certitudo definitionis erit maior certitudine conclusionis. Nam certitudo definitionis est certitudo principiorum quæ est maior, quia magis immediata. Quod si definitio superat certitudine demonstrationem à priori quæ maior est: multò magis superabit demonstrationem à posteriori quæ minor est. Deinde certitudo conclusionis dependet ab alio nempe à principiis, certitudo verò definitionis oritur ex seipsa nec ab aliis principiis dependet.

Nam si dicas. Sicut demonstratio dependet à definitione: ita rursum definitio dependet à demonstratione quia per illam demōstratur de definito. Contra.

Demon-

Demonstrationi per se conuenit pendere à definitione, ità vt non possit vllo modo haberi sine definitione, sed necesse sit definitioné ingredi essentiam ipsam demonstrationis potissimæ. Ea enim nō potest haberi nisi per definitionem subiecti. At definitioni per accidens est demonstrari, quia non ob demonstrationem formaliter explicat essentiā rei sed seipsa & suis partibus Genere nimirum & Differentia perfectè apprehensis. Si enim Genus & Differentia perfectè apprehendantur facient absque omni demonstratione cognitionem perfectam essentiæ: quia tamé ob imperfectum lumen intellectus nostri non statim apprehendimus res perfectè, ideò vt plurimum egemus discursu ad acquirendam perfectam apprehensionem: acquisita autem semel apprehensione debita & conuenienti terminorum, sine alio discursu ferimur modo simplici ad rem definitiuè intelligendam. Et licet illa perfecta apprehensio sit causata ex discursu ac proinde sit minoris certitudinis quàm sit ille discursus: tamé cum illa apprehensio in definitione adhibetur ad cognoscendum definitū non cum respectu ad discursum præcedentem adhibetur, nec cum ea tantum certitudine quæ erat ex discursu, sed cum maiori & clariori penetratione terminorum, ex qua fit vt illa definitio quæ ante aliunde cognoscebatur, fiat immediatè nota ex terminis ipsis. Immediata autem cognitio semper est perfectior ex suo genere quàm mediata vtpote magis independens.

Vnde soluitur illa obiectio, quod quanta quanta est certitudo definitionis est tota ex discursu vel ex discursibus. Ergo cum sit effectus discursuum non superat certitudinem vnius vel plurium discursuum. Soluitur inquam quia solùm probat, quatenus est ex discursu est in-

 ferior

ferior certitudine, at cum postea immediatè ex ipsis terminis penetratis habetur, habetur perfectiori modo quàm ex discursu.

Ex dictis patet ad rationes dubitandi. Ad primam Respondeo 1. Demonstratio si sumatur vt includit Definitionem tanquã principium ex quo demonstrat passionem sic est nobilior definitione: at si sumatur præcisè & formaliter vt distinguitur à definitione seu vt est illatiua passionis ex definitione subiecti sic est minus nobilis vt dictũ est. Quod si instes. Definitio est de essentia demonstrationis, ergo si vt continet definitioné est nobilior, essentialiter erit nobilior. Respondeo. Principia sunt materia solum demonstrationis, forma verò est conclusio seu illatio. Si igitur formaliter de demonstratione loquamur ea non includit definitionem, sed ex definitione supposita, illationé passionis. Vnde tunc non sequitur essentialiter esse nobiliorem definitione. Porrò hic instituitur comparatio inter definitionem & demonstrationem formaliter acceptam.

Secundo Respondeo. Definitio ad demonstrationem pertinet non vt definitio sed vt causa passionis. Essentia enim non vt essentia sed vt causa passionis est medium demonstrationis. Licet autem ista in re non differant, differunt tamen conceptu & ratione: sicut eadem res absolutè & respectiuè considerata.

Ad secundam, primam operationem imperfectam perfici per discursum; quando verò fuerit perfecta apprehensio obiecti, sic perfectione superabit perfectum discursum vt dictum est. Vnde ex genere suo & cæteris paribus prima operatio est perfectior tertia si perfecta cum perfecta comparetur. Quod verò dicitur simplicem modum cognoscendi brutis etiam conuenire.

Respon-

Respondeo primum in genere cognitionis intellectiuæ cognitio simplex nõ tribuitur nisi intellectui perfecto. discursiua verò ob suam imperfectionem non potest tribui perfecto intellectui sed tantùm imperfecto. Quare in genere intellectionis simplex est discursiua perfectior, idque satis est ad nostrum propositum. Deinde dico. Cognitiones sensitiuas simpliciter quidé & quoad substantiam esse imperfectiores cognitione discursiua. quia cognitio sensitiua vt sensitiua est inferior intellectiua: secundũ quid tamé potest cognitio sensitiua esse perfectior cognitione discursiua nempe modo simplici cognoscédi obiectũ, qui nõ est in cognitione discursiua.

Ad tertium. per se loquédo Definitio nõ ordinatur ad Demõstrationem, quia ex natura rei Definitio est independens à demonstratione in ordine ad suum finem principalem & adæquatum. Definitio enim per se ordinatur ad generãdam notitiam essentiæ qui est finis principalis definitionis. hoc auté habet etiamsi nulli demõstrationi coniungatur. Nam si dicatur propterea per se ordinari ad demonstrationem quia assumitur ad demõstrandam passionem: pari ratione principia per se ordinarentur ad demonstrationem tanquam ad finem. quia ex principiis fit omnis demonstratio cum tamé Habitus & cognitio principiorũ sit longè nobilior habitu & cognitione demonstratiua. Dicimus ergo ordinari secundario & cõsecutiuè eo modo quo essentia ordinatur ad suam operationem nõ principaliter sed secundariò & consecutiuè. Hoc aũt modo nobilius ordinari ad ignobilius non repugnat: imò proprium est rerum nobiliorum ordinari ad ignobiliora, quia talis ordinatio est ad dandam perfectionem ignobilioribus, non verò ad recipiendam perfectionem ab ipsis.

Ad

Ad quartum. Scientiam discursiuam esse proprium effectum demonstrationis; non verò omnē scientiam. Nam etiam definitio est per causam formalem & facit scire multò perfectius quàm demonstratio. Nam demonstratio procedit per causam efficientem & extrinsecam passioni: Definitio verò per causam formalem & intrinsecam Definiti. Sicut igitur nobilior est in ratione causæ, causa formalis quàm efficiens, quia magis intimè causat effectū: ita & Definitiua scientia erit nobilior demonstratiua. Etsi verò definitio quatenus causatur ex discursu sit ignobilior discursu: tamen cum assumitur vt immediata rei cognitio, est nobilior discursu vt explicatum est.

FINIS.

INDEX

INDEX RERVM PRÆCIPVARVM QVÆ IN HAC LOGICA CONTINENTVR.

Prior numerus disputationem, alter quæstionem: literæ A. principium, B. medium, C. finem designat.

A.

a Acci-

Affir-

D.

Demon-

Deo

E.

Ens

Eui-

Habi-

Intel-

M.

Neces-

Nume-

Obiectis

A

Poten-

Praxis

Q.

Signi-

T.

Term-

V.

Vnita-

FINIS INDICIS.

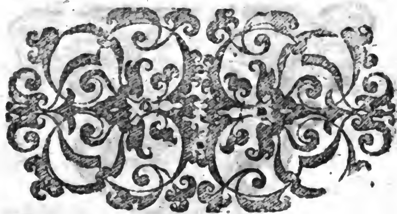

Omissa.

Omissa.

In Indice, litera A. post versum: *Analoga ratio essentialis cuinam conueniat. 6.5.b.* omissa sunt quæ sequuntur.

F I N I S.

IHS